

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਐਨ ਦੁਸਰਾ Ayan 2

Sri Gur Partap Suraj Granth

ਕ੍ਰਿਤ:

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਕਵਿ ਚੂੜਾਮਣਿ'

By

Bhai Santokh Singh 'Kavi Churamani'

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ
ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੇ
੩੦੦ ਸਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

Dedicated to 300th Martyrdom Anniversary of
Guru Gobind Singh ji's
Four Sahibzadas & Mata Gujri ji

ਵਲੋਂ: ਭਾਈ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ)

Bhai Baljinder Singh ji

© Baljinder Singh 16914 Lassen Street, Northridge, CA 91343 USA

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਵਲੋਂ: ਸਿਰਜਕ 'ਈਸਰ ਮਾਈਕੋ ਮੀਡੀਆ'

ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸਾਲ

ਵਲੋਂ: ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੰਧਾਵਾ

(ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ)

ਸੰਦੇਸ਼

ਵਲੋਂ: ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰੋ. (ਰੀਟਾਇਰਡ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
(ਐਕਸ ਫੈਲੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ)

ਸੰਖੇਪ ਲਿੰਕ

ਕੀ-ਸਟ੍ਰੋਕ ਸੂਚੀ

ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਸਰਾ

ਐਨ ਦੂਸਰਾ

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮੂਲ ਸ੍ਰੋਤ ਉਸ ਕੌਮ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਉਹ ਕੌਮ ਫ਼ਖ਼ਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੌਮੀ ਸਰਮਾਇਆ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਅਜਿਹੇ ਸ੍ਰੋਤ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਭਾਵੇਂ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਤਨੇ ਕੁ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਨੀਮਤ ਸਮਝ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਆਵੱਸ਼ਕ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸ੍ਰੋਤ ‘ਕਵਿ ਚੂੜਾਮਣਿ’ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ’ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਹੈ। ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ’ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਵਡਮੁੱਲਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਅਦਭੁਤ ਵਿੱਦਵਤਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸ੍ਰੋਤ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਖੋਜੀ ਇਸਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿੱਦਵਤਾ ਅਧੂਰੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਹਰਮਨਪਿਆਰਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੁਰ-ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਦੀ ਕਥਾ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਮੁਕੰਮਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ, ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਨਵੀਨਤਮ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਮੂਲ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣਾ, ਦਾਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਵਾਰਾਂ/ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਰਚ ਟੂਲ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣਾ; ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ‘ਨਾਭਾ’ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ‘ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਰਤਾਨਾਕਰ ਮਹਾਨਕੋਸ਼’, ਨਿਰਮਲਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ‘ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲਾ ਟੀਕਾ’ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਫਰੀਦਕੋਟ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹਾਸਿਲ ਸੀ), ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ’ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ‘ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਪੜਾਅ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਆਈ. ਟੀ. ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ੧੨ ਰਾਸਾਂ, ੬ ਰੁਤਾਂ ਅਤੇ ੨ ਐਨ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਮਹਾਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਇਸ ਕੀਟ ਪਾਸੋਂ ਲਈ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮੂਲ ਪਾਠ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਪੰਕਤੀ-ਛੇਦ ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਕੁ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਬੇਲੋੜੇ ਅਤੇ ਮਨਮੱਤ ਵਾਲੇ ਅੰਸ਼ ਕੱਢ ਕੇ ਇਸਦੀ ਸੋਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਦਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤੁੱਛ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ

ਲਈ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਪੰਥ ਰਤਨ ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਯਾਯ, ਟਿੱਪਣੀਆਂ, ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਫੁੱਟਨੋਟ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੇ ਕੇ ਮੂਲ ਪਾਠ ਨਾਲ ਕੋਈ ਛੇੜ ਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਬਣਾਇਆ ਤਤਕਰਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅੰਸੂ ਤੱਕ ਸਿੱਧੀ ਪਹੁੰਚ ਲਈ ਆਸਾਨ ਲਿੰਕ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਨਾਲ ਹੀ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ.ਏ. (ਜੰਮੂ) ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ 'ਸੰਬੰਧ ਸੂਚਕ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ' (ਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਸ਼) ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਜਿੱਥੇ ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਐਕਸ ਫੈਲੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ) ਦਾ ਵੀ ਦਾਸ ਰਿਣੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਾਸ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕ੍ਰਿਤੰਗ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ 'ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਿਜ ਕਰਮਸਰ' ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਾਗਿਰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ 'ਈਸ਼ਰ ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਮੀਡੀਆ' ਨੂੰ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹਾਇਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਦਾਸ ਡਾ. ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਬਿੰਦ' (ਸੈਨ ਮਟੇਓ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ) ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ, ਆਪਣੇ ਡਾਕਟਰੀ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣਾ ਭਰਪੂਰ ਤਕਨੀਕੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

ਮੰਜ਼ਿਲ ਹਾਲਾਂ ਦੂਰ ਹੈ। ਅਜੇ ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਰਚਨਾਵਲੀ, ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ, ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਦੋਵੇਂ ਗੁਰਬਿਲਾਸ (ਪਾ: ੬ ਅਤੇ ਪਾ: ੧੦), ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ, ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਸਿੱਖ ਰਹਿਤਨਾਮੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਟੀਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਹੋਰ ਮੂਲ ਸਾਮਗ੍ਰੀ... ਕਾਰਜ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਆਸੀਸ ਨਾਲ ਹੀ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੰਪੂਰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਪਰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੂਜਰੀ ਜੀ ਦੇ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ, ਕਵਿ ਚੂੜਾਮਣਿ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਜੋ ਕਿ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਹੁਣ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਨੁੱਕਰ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਘਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ ਅਤੇ 'ਹਉ ਮੂਰਖ' ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕਾਰੇ' ਲੱਗਿਆ ਰਹੇ:

ਪੂਰੀ ਸ਼ੈ ਨੂੰ ਡਰ ਘਾਟੇ ਦਾ, ਡਰ ਨਹੀਂ ਅੱਧੀ ਤਾਈਂ।

ਰੱਬਾ! ਪਿਆਰ ਮੇਰੇ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਪੂਰੀ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਦਾਸ

ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਰਮਸਰ, ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸਾਲ

ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ‘ਪਿਆਰੇ’ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ, ਜਿਹੜੀ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਰਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਖੀ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਸਿੱਧੀਆਂ ਧਾਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਵਖਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਾਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ‘ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸਾਲ’ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਵਚਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਵੇਕਲੇ ਤਰੀਕੇ ਦੁਆਰਾ ਸਫਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ ਹੈ।

ਦਾਸ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗਾਹੇ ਬਗਾਹੇ ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸੇ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ, ਫਿਰ ‘ਈਸ਼ਰ ਮਾਈਕਰੋ ਮੀਡੀਆ’ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸਰਚ ਟੂਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ‘ਕਵਿ ਚੂੜਾਮਣਿ’ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ’ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਾਅਰਕਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।

ਸੰਨ ੨੦੦੪ ਈ. ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਦਾ ਸਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ੫੦੦ ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ੪੦੦ ਸਾਲਾ ਸਮਾਰੋਹ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੂਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਦਿਹਾੜਾ ਮਨਾਇਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ‘ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲਾ’ ਟੀਕਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ੫੦੦ ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ, ‘ਈਸ਼ਰ ਮਾਈਕਰੋ ਮੀਡੀਆ’ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ੪੦੦ ਸਾਲਾ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਅਤੇ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ’ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੂਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਕੇ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤੰਗਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ‘ਗੁਰਮੁਖ ਹੰਸਾਂ’ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਉਪਮਾ ਦਾ ‘ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ‘ਮਹਾਨਕੋਸ਼’ ਆਪ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਘਾਲਣਾ ਉਪਰ ਸਿਰਫ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਤਰੀਕੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ, ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਣੇ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਆਦਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਢੰਗ ਦੁਆਰਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ ‘ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ’ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋਰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ, ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਵਾਸਤੇ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਦਾਸ ਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮੂਲ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ੁਭ ਮਨੋਰਥ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ‘ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ’ ਵਲੋਂ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪੁਰਸਾਰਥ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਾਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਜਨਵਰੀ ੨੦੦੫
ਰੰਧਾਵਾ

ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ
ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ।

ਸੰਦੇਸ਼

ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਸੁਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਸਥਾ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਵਰੋਸਾਇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਹਨ। ਚੇਤੰਨ ਤੇ ਸੂਝਵਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰੰਪਕ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੂਝ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕਰਕੇ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਧਾਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਵਖਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਟਨ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਅਜੋਕੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਧਰਮ, ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਹੀ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਖੋਜਕਾਰ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਨਵੀਨਤਮ ਸੂਚਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਬੜੇ ਤੀਬਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੀ ਇਸ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਲਈ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਘਾਟ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਜਿਸ ਸਦਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰੋਖ ਤੇ ਅਪ੍ਰੋਖ ਸੋਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮਡ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੀ.ਡੀ. ਅਤੇ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਤੇ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰਨ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਅਧਿਐਨ-ਸਹਾਇਕ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਉਹ ਐੱਨਾ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤ ਸਮਾਜ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡੇਰੇ ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਲਗਨ ਉਪਰ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ‘ਈਸ਼ਰ ਮਾਈਕਰੋ ਮੀਡੀਆ’ ਦੇ ਨਵੀਨਤਮ ਸੰਸਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਸਵੈਯੇ; ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲਾ ਟੀਕਾ (੪ ਜਿਲਦਾਂ); ਸ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਗਰੇਜੀ ਸਟੀਕ (੮ ਜਿਲਦਾਂ); ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਨ’ (੧੦ ਜਿਲਦਾਂ); ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਮੇਰਾ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋਸ਼’ (੨ ਜਿਲਦਾਂ) ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ’ (੧੪ ਜਿਲਦਾਂ) ਸਮੇਤ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਆਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਤੁਕ ਦੀ ਭਾਲ ਲਈ ਸਰਚ ਇੰਜਨ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਪਰ ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਟੀਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਤੁਕ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਵੇਖਣੇ ਹੋਣ, ਅਜਿਹੀ ਸੁਵਿਧਾ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਥਵਾ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼’ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਢੂੰਡ ਸੀਮਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨੀ ਅਥਵਾ ਰਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਭਾਲ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ

ਅਗਲੀਆਂ-ਪਿਛਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਸਮੇਤ ਵੱਖਰੇ ਵੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਵਡੇਰੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸਰਨ ਕਰਨਯੋਗ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੋਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਬਖਸ਼ਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜੁਟੇ ਰਹਿਣ। ਸਾਡੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ।

ਪਟਿਆਲਾ
੨੮ ਜਨਵਰੀ, ੨੦੦੫

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰੋ. (ਰੀਟਾਇਰਡ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
(ਐਕਸ ਫੈਲੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ)

ਸੰਖੇਪ ਲਿੰਕ

ਐਨ ਦੂਸਰਾ

(ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਤਤਕਰਾ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ [ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ](#) ਉਪਰ ਕਲਿਕ ਕਰੋ ਜੀ)

<u>੧</u>	<u>੨</u>	<u>੩</u>	<u>੪</u>	<u>੫</u>	<u>੬</u>	<u>੭</u>	<u>੮</u>	<u>੯</u>	<u>੧੦</u>	<u>੧੧</u>
	<u>੧੨</u>	<u>੧੩</u>	<u>੧੪</u>	<u>੧੫</u>	<u>੧੬</u>	<u>੧੭</u>	<u>੧੮</u>	<u>੧੯</u>	<u>੨੦</u>	<u>੨੧</u>
	<u>੨੨</u>	<u>੨੩</u>	<u>੨੪</u>	<u>੨੫</u>	<u>੨੬</u>	<u>੨੭</u>	<u>੨੮</u>	<u>੨੯</u>	<u>੩੦</u>	<u>੩੧</u>
			<u>੩੨</u>	<u>੩੩</u>	<u>੩੪</u>	<u>੩੫</u>	<u>੩੬</u>			

ਕੀ-ਸਟ੍ਰੋਕ ਸੂਚੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਫਾਂਟ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀ-ਸਟ੍ਰੋਕ ਦੀ ਸੂਚੀ

ੳ	ਅ	ੲ	ਸ	ਹ	ਕ	ਖ	ਗ	ਘ	ਙ
A	a	e	s	h	k	K	g	G	Alt+ 249
ਚ	ਛ	ਜ	ਝ	ਵ	ਟ	ਠ	ਡ	ਢ	ਣ
c	C	j	J	Alt+ 248	t	T	f	F	N
ਤ	ਥ	ਦ	ਧ	ਨ	ਪ	ਫ	ਬ	ਭ	ਮ
q	Q	d	D	n	p	P	b	B	m
ਯ	ਰ	ਕ	ਵ	ੜ	ਸ਼	ਖ਼	ਗ਼	ਜ਼	ਫ਼
X	r	k	v	V	S	Alt+ 222	Alt+ 223	Z	Alt+ 227
ਲ	ਲੂੰ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
Alt+ 253	L	Alt+ 206	Alt+ 236	w	W	i	I	u	Alt+ 252
=	=	-	~	~	~	~	:	°	°
U	Alt+ 193	Alt+ 216	y	Y	o	O	x	M	Alt+ 251
ˆ	ˆ	ˆ	ˆ	ˆ	ˆ	ˆ	ˆ	ˆ	ˆ
z	Alt+ 196	Alt+ 180	H	Alt+ 231	Alt+ 195	Alt+ 156	Alt+ 205	R	
-	.	°							
Alt+ 216	Alt+ 230	Alt+ 218							

ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ

	ਦੂਜਾ ਐਨ
<u>੧</u>	੧. [ਮੰਗਲ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ] ੨. ਕਵਿ-ਸੰਕੇਤ' ਮਿਰ੍ਯਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ। ੨. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ-ਮੰਗਲ। ੩. ਇਸ੍ਰ ਦੇਵ-ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ-ਮੰਗਲ। [ਬਿਨਯ]
<u>੨</u>	੨. [ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ। ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਪੁੱਜਣਾ]
<u>੩</u>	੩. [ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ, ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ]
<u>੪</u>	੪. [ਨਦੇੜ ਪਹੁੰਚੇ। ਆਪਣੀ ਜਗਾ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੱਸੇ]
<u>੫</u>	੫. [ਜ਼ਮੀਨ ਮੁੱਲ ਖਰੀਦੀ। ਬੰਦਾ ਮਿਲਾਪ]
<u>੬</u>	੬. [ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼]
<u>੭</u>	੭. [ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਪੈਰ ਜਮਾਉਣੇ]
<u>੮</u>	੮. [ਬੰਦੇ ਦੀ ਵਿਜਯ। ਦਲ ਵਧਣਾ। ਸਢੋਰਾ ਮਾਰਨਾ]
<u>੯</u>	੯. [ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ]
<u>੧੦</u>	੧੦. [ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ। ਸਰਹਿੰਦ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨਾ]
<u>੧੧</u>	੧੧. [ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ]
<u>੧੨</u>	੧੨. [ਬੰਦੇ ਦਾ ਹੋਰ ਹਾਲ]
<u>੧੩</u>	੧੩. [ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣੀ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਤੇਜ ਛੀਨ]
<u>੧੪</u>	੧੪. [ਸ਼ਿਕਾਰ ਘਾਟ, ਨਗੀਨਾ ਘਾਟ ਆਦਿ ਕਥਾਵਾਂ]
<u>੧੫</u>	੧੫. [ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਪਿਛੇ ਮੁੜਨਾ। ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣਾ]
<u>੧੬</u>	੧੬. [ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਮਤਿ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ। ਖਾਲਸਾ ਤੀਜਾ]
<u>੧੭</u>	੧੭. [ਗੁਲ ਖਾਂ ਪਠਾਣ]
<u>੧੮</u>	੧੮. [ਗੁਲ ਖਾਂ ਨੇ ਜਮਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨੀ]
<u>੧੯</u>	੧੯. [ਜ਼ਖਮ ਸੀਉਣੇ]
<u>੨੦</u>	੨੦. [ਜ਼ਖਮ ਦੇ ਤੋਪੇ ਟੁੱਟੇ। ਜੱਗ ਕੀਤਾ]
<u>੨੧</u>	੨੧. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ। ਉਪਦੇਸ਼]
<u>੨੨</u>	੨੨. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ]
<u>੨੩</u>	੨੩. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼]
<u>੨੪</u>	੨੪. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣਾ]
<u>੨੫</u>	੨੫. [ਇਕ ਸੰਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ। ਬਾਲੇ ਰਾਇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ]

<u>੨੬</u>	੨੬. [ਦੋਹਾਂ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ]
<u>੨੭</u>	੨੭. [ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਾਣਾ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਅੰਤ]
<u>੨੮</u>	੨੮. [ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲਕ ਪੁੱਤ੍ਰ]
<u>੨੯</u>	੨੯. [ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ]
<u>੩੦</u>	੩੦. [ਪਾਲਕ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਤਜਾਗਣਾ। ਬੇਨਵਾ ਮਾਰਨਾ]
<u>੩੧</u>	੩੧. [ਦਿਵਾਨਿਆਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ। ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾਂ ਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜਨ ਜਾਣਾ]
<u>੩੨</u>	੩੨. [ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਮਥਰ ਆਏ]
<u>੩੩</u>	੩੩. [ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਰਤੂਤ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਆਏ]
<u>੩੪</u>	੩੪. [ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰੀ ਪਯਾਨ]
<u>੩੫</u>	੩੫. [ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ, ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ]
<u>੩੬</u>	੩੬. [ਅੰਤਮ ਮੰਗਲ] ੧. 'ਕਾਵਿ-ਸੰਕੇਤ' ਮਿਰ੍ਯਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ। ੨. ਕਥਾ ਮੰਗਲ। ੩. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ-ਮੰਗਲ। ੪. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ-ਮੰਗਲ। ੫. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ-ਮੰਗਲ। ੬. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ-ਮੰਗਲ। ੭. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ-ਮੰਗਲ। ੮. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ-ਮੰਗਲ। ੯. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ-ਮੰਗਲ। ੧੦. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ-ਮੰਗਲ। ੧੧. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ-ਮੰਗਲ। ੧੨. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ-ਮੰਗਲ। ੧੩. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ-ਮੰਗਲ। ੧੪. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਦਸੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ-ਮੰਗਲ। [ਭੂਮਿਕਾ ਤੇ ਅਰਦਾਸ]

ਦੂਜਾ ਅਯਨ ਚਲਿਆ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ॥

ਅਥ ਉੱਤਰ ਐਨ* ਪ੍ਰਾਰੰਭਤੇ।

ਅਰਥ: ਹੁਣ ਉਤ੍ਰਾਯਣ ਅਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

੧. [ਮੰਗਲ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ]

<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨

੨. ਕਵਿ-ਸੰਕੇਤ' ਮਿਰਯਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ।

ਦੋਹਰਾ: ਜਗਰਾਨੀ ਮਾਨੀ ਸੁਰਨਿ, ਸੁਖਦਾਨੀ ਨਿਜ ਦਾਸ।

ਪੂਰਨ ਕੀਨਸਿ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋ, ਕਵਿ ਰਸਨਾ ਪਰ ਬਾਸ ॥੧॥

ਅਰਥ: (ਵਿਦਵਾਨ) ਜਗਤ ਦੀ ਰਾਣੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬੀ ਮਾਨਨੀਯ, ਆਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ (ਸੁਭ ਮਤੀ ਰੂਪੀ) ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਦਾਤੀ (ਸਾਰਦਾ) ਨੇ ਕਵੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਪਰ ਬੈਠਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ।

ਭਾਵ: ਪੂਰਨ ਇਸ ਲਈ ਏਥੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਤਮ ਭਾਗ ਹੈ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਤੇ ਇਹ ਭਾਗ ਸਭ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੈ।

੨. ਇਸ਼ੁ ਗੁਰੂ-ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ-ਮੰਗਲ।

ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ, ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ, ਅਮਰਦਾਸ ਪਦ ਬੰਦਿ।

ਰਾਮ ਦਾਸ, ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ, ਬਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ॥੨॥

ਹਰੀ ਰਾਇ, ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੁਰ, ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਚੰਦ।

ਦਸਵੇਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ, ਨਮੋ ਚਰਨ ਅਰਵਿੰਦ ॥੩॥

ਅਰਥ: ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ), (ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ (ਦੇਵ), (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਅਮਰ ਦਾਸ, (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ, (ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਤੇ) ਸੁਹਣੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ (ਸਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੨ ॥

ਤੇ (ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ, (ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ (ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਚੰਦ (ਵਤ ਸੀਤਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਤੇ) ਦਸਵੇਂ (ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (ਜੀ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਕਵਲਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

੩. ਇਸ਼ੁ ਦੇਵ-ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ-ਮੰਗਲ।

ਜਿਹ ਸੱਤਾ ਲਖਿਯਤਿ ਜਗਤ,

ਸੋ ਨ ਪਿਖੜੋ ਕਿਮ ਜਾਇ।

ਜਿਮ ਦ੍ਰਿਗ ਤੇ ਦਿਖਿਯਤਿ ਸਕਲ,

ਦ੍ਰਿਗ ਨਹਿੰ ਦਿਖੀ ਕਦਾਇ ॥੪॥

*ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਵੇ, ਲਗਪਗ ੯-੧੦ ਪੌਹ ਤੋਂ ਲਗ ਪਗ ੯-੧੦ ਹਾੜ ਤੱਕ। ੨੩ ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ੨੧ ਜੂਨ ਤੱਕ। ਇਥੇ ਭਾਵ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅੰਤਮ ਭਾਗ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਜਿਸ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦੀ ਸੱਤਾ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਲਈਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੀਆਂ।

ਭਾਵ: ਇਥੇ ਕਵੀ ਜੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਾਡੇ ਆਪੇ ਨਾਲ ਹਾਲਤ ਫਾਇਲੀਅਤ ਦੇ ਤਅੱਲਕ ਦਾ ਰੂਪਕ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਅੱਖ ਦੇਖਣਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਗਤ ਦੀਸਣਹਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਖ ਫਾਇਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਗਤ ਮਫਊਲ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਫਾਇਲ ਹੈ ਮਫਊਲ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਜਗਤ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ (ਫਾਇਲ) ਹੈ, ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ (ਮਫਊਲ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰੇ ਕਿ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਅੱਖ ਦੇਖ ਲਈਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਖ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਏਥੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਲੈਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਣਹਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆਪੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਬੀ ਸ੍ਰੀ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਬਣਾਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ।

ਧਯਾਨਾਨੰਦ ਜੋਗੀਨ ਮਹਿ,

ਭੋਗੀ ਬਿਸ਼ਿਯਾਨੰਦ।

ਰਮਯੋ ਏਕ ਪਰਮਾਤਮਾ,

ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਿਸ ਬੰਦਿ ॥੫॥

ਅਰਥ: ਧਯਾਨ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਜੋਗੀਆਂ ਵਿਖੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਨੰਦ ਵਿਚ (ਲੱਗੇ) ਭੋਗੀਆਂ ਵਿਖੇ ਜੋ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਯਾਪਕ ਹੈ ਤਿਸ ਨੂੰ (ਮੈਂ) ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਭਾਵ: ਏਥੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਅਲੇਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਚਾਨਣਾ ਜੋਗੀ ਤੇ ਭੋਗੀ ਦੁਹਾਂ ਲਈ ਚਾਨਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੁਹਾਂ ਦੇ ਕਰਤੱਬ ਦਾ ਲੇਸ਼ ਚਾਨਣੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਤਿਵੇਂ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਮਾਨ ਸੱਤਾ ਕਰਕੇ ਸਭ ਵਿਚ ਵਯਾਪਕ ਹੈ। ‘ਸਭ ਜੂਨਨ ਮੇਂ ਰਵ ਰਹਿਓ ਉਚ ਨੀਚ ਕੇ ਭੇਸ’, ਫਿਰ ਸਭ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਤੋਂ ਅਲੇਪ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

[ਬਿਨਯ]

ਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ ਉਚਰੋਂ ਅਬੈ,

ਜਿਮ ਬਿਕੁੰਠ ਗੁਰ ਜਾਇੰ।

ਪਹੁੰਚਹਿੰ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਮਹਿੰ,

ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਚਿਤ ਲਾਇ ॥੬॥

ਅਰਥ: ਬਾਕੀ ਦੀ ਕਥਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਚਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ (ਦਸਮ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਕੁੰਠ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ। (ਪਹਿਲੋਂ) ਪਹੁੰਚਣਗੇ (ਜਿਵੇਂ) ਅਬਚਲਨਗਰ ਵਿਖੇ; ਹੇ ਸ਼੍ਰੋਤਾ! ਚਿਤ ਲਾਕੇ ਸੁਣੋ।

ਚੌਪਈ: ਬਰਖਾ ਬਰਖਤਿ ਬਿਤਯੋ ਚੁਮਾਸਾ।

ਨਗਰ ਆਗਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਬਾਸਾ।

ਸ਼ਾਹਬਹਾਦਰ ਭਾਖਿ ਪਠਾਯੋ।

‘ਰਜਪੂਤਨ ਪਰ ਚਾਹਤਿ ਜਾਯੋ ॥੨॥
 ਆਦਿ ਉਦੈ ਪੁਰਿ ਜੋ ਰਣ ਗਾਢੇ।
 ਮਿਲਹਿ ਆਨਿ ਜਿਮ, ਤਿਨ ਡਰ ਬਾਢੇ।
 ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਸੰਗ ਚਲੀਜੈ।
 ਦੇਸ ਬਿਦੇਸਨਿ ਦਰਸਨ ਕੀਜੈ’ ॥੮॥
 ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਆਇਸੁ ਫੁਰਮਾਈ
 ‘ਪੂਜ ਨੁਰਾਤੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਈ*।
 ਕਰਹਿੰ ਦਸਹਿਰਾ ਰੀਤਿ ਭਲੇਰੀ।
 ਪੁਨ ਹਮ ਚਢਹਿੰ ਲਖਹੁ ਨਹਿੰ ਦੇਰੀ ॥੯॥
 ਇਤਨੇ ਗਮਨਹੁ ਆਪ ਅਗਾਰੀ।
 ਦੇਹੁ ਤ੍ਰਾਸ ਰਜਪੂਤਨਿ ਭਾਰੀ†।
 ਹਮਰੋ ਮੇਲ ਹੋਹਿ ਅਗਵਾਈ।
 ਆਪ ਚਢਹੁ ਲੇ ਦਲ ਸਮੁਦਾਈ’ ॥੧੦॥
 ਸ਼ਾਹੁ ਪਾਸ ਤਬਿ ਜਾਇ ਬਖਾਨਾ।
 ਪਾਇ ਹੁਕਮ ਗੁਰ ਕੀਨਸਿ ਪਯਾਨਾ‡।
 ਰਣਸਿੰਘੇ ਗਨ ਪਟਹੁ ਨਗਾਰੇ।
 ਸੁਤਰੀ ਆਦਿਕ ਬਾਦਿਤ ਭਾਰੇ ॥੧੧॥
 ਏਕ ਬਾਰਿ ਬਾਜੇ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਚਢਯੋ ਰਿਸਾਏ।
 ਸਨੇ ਸਨੇ ਮੰਜਲ ਕਰਿ ਨੇਰੇ।
 -ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲੈਂ ਆਨਿ ਸੰਗ ਮੇਰੇ- ॥੧੨॥
 ਰਜਪੂਤਨ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪਾਯੋ।
 ਹਿਤ ਮਿਲਿਬੇ ਬਹੁ ਸਾਜ ਬਨਾਯੋ।
 ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਜਤਿ ਨਵਰਾਤੇ*।

*ਇਹ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿਖ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾੜੇ ਰਿਵਾਜ ਹਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਜਾਣਕੇ ਪੂਜਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਗੋਂ ਆਪ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਾਰਦਾ ਦੇ ਪੂਜਨ ਹਨ, ਤੇ ਕਵਿ ਜੀ ਐਸਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਆਪ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ; ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੩ ਅੰਸੂ ੧੨ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਟੂਕ ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ ਪਿਛਲੇ ਐਨ ਦਾ ਅੰਸੂ ੧੨ ਅੰਕ ੧੩ ਤੋਂ ੧੬ ਤੱਕ ਤੇ ਇਸੇ ਐਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੨ ਦਾ ਅੰਕ ੨੦, ੨੧ ਤੇ ੨੨। ਸਾਹਿੱਤਜ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੇ ਬੀਰ ਰਸੀ ਕਰਤੱਬ ਹਨ ਉਹ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬੀਰਰਸੀ ਉਤਸਾਹ ਭਰਨੇ ਲਈ ਤਜਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸੇ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਉਹ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਏ।

†ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਾਸ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜੋ ਆਪਣਾ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਉਹ ਦੁਹਰਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਤੂੰ ਜੋ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਚਲੋ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਵਾਂਗੇ।

‡ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾਕੇ (ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ) ਕੂਚ ਕੀਤੀ।

*ਦੇਖੋ ਉਪਰ * ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲਾ ਫੁਟਨੋਟ।

ਚੰਦਨ ਧੂਪ ਫੂਲ ਬਹੁ ਭਾਂਤੇ ॥੧੩॥
 ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ ਅਨੇਕ ਕਰੰਤੇ।
 ਸੌਜ ਸਕੇਲੀ ਹਮਨ ਹੁਵੰਤੇ।
 ਦੀਪ ਸਮੂਹ ਘ੍ਰਿੱਤ ਕੇ ਬਾਰੇ।
 ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਕੇਲਿ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੇ ॥੧੪॥
 ਖੰਡੇ ਖੜਗ ਪ੍ਰਚੰਡ ਦੁਧਾਰੇ।
 ਸੈਫ, ਸਰੋਹੀ, ਜਮਧਰ ਭਾਰੇ।
 ਤੋਮਰ, ਭਾਲੇ, ਸਾਂਗ ਸੁ ਢਾਲੇ।
 ਧੋਪ^੧ ਸੀਖਚੇ^੨, ਚੱਕ੍ਰ ਕਰਾਲੇ ॥੧੫॥
 ਬਿਛੂਏ, ਖੰਜਰ, ਖਪਰੇ ਬਾਨ।
 ਤੁਪਕ, ਤਮਾਂਚੇ, ਧਨੁਖ ਮਹਾਨ।
 ਮਹਾਂ ਸਿਲੇਖਾਨਾ^੩ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ।
 ਪੂਜਹਿ ਸਕਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ ਉਰ ਕੋ ॥੧੬॥
 ਭੋਜਨ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਾਏ।
 ਪੂਰੀ ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ^੪ ਬਰਤਾਏ।
 ਜੈ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਿਤੇ।
 ਬੰਦ ਗੌਰਜਾ ਕੋ ਮੁਦ ਧਰਤੇ* ॥੧੭॥
 ਪੁਨਹਿ ਦੁਸਹਿਰਾ ਕੋ ਦਿਨ ਹੋਵਾ।
 ਹਯ ਸਿੰਗਾਰਜੋ ਅੱਗੂ ਖਰੋਵਾ।
 ਕਰਿ ਵਾਹਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਭਲੇ।
 ਵਹਿਰ ਖੇਲਿਬੇ ਹਿਤ ਚਢਿ ਚਲੇ ॥੧੮॥
 ਬਿਚਰਤਿ ਆਯੁਧ ਬਿੱਦਯਾ ਕਰਿਤੇ।
 ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇ ਤੁਫੰਗ ਸੰਭਰਿਤੇ।
 ਛੋਰਤਿ ਬਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹਨਤੇ।

^੧ਤਲਵਾਰ ਜੋ ਪਤਲੀ ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਹੋਵੇ [ਹਿੰਦੀ, ਧੋਪ। ਸੰਸ., ਧੂਰੁਵਾ ਤੋਂ]।

^੨ਸੀਖ ਵਾਂਗੂ ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ,

[ਫਾ.: ਸੀਖਚਹ]।

(ਅ) ਧੋਪ ਸੀਖਚਾ=ਸੀਖ ਵਰਗੀ ਸਿੱਧੀ ਧੋਪ।

^੩ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ।

[ਫਾ.: ਸਿਲਹਖਾਨਾ]।

^੪ਪੂਰੀ ਕੜਾਹ।

*‘ਪਾਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨਜੇ’।

ਪੁਨਾ:- ‘ਤੁਮਹਿ ਛਾਡਿ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨਾ ਧਜਾਊ’ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਪੂਰਬਕ ਵਾਕ ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਰਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਦ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ?

ਤੋਮਰ ਦੀਹ ਕ੍ਰਮਾਵੈ ਤਨਿਤੇ ॥੧੯॥
 ਖਗਪਤਿ^੧ ਦਰਸਨ ਕਰਿ ਮੁਰਿ ਆਏ।
 ਜਥਾ ਜੋਗ ਉਤਸਾਹ ਬਨਾਏ।
 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸੇ।
 ਬਾਗ ਅਜਾਇਬ ਸਾਹਿਬ ਬਾਸੇ ॥੨੦॥
 ਦਿਵਸ ਤੂੰਦਸੀ ਕੋ ਪੁਨ ਆਯੋ।
 ‘ਕੂਚ ਕਰੋ’ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਫੁਰਮਾਯੋ।
 ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਿ ਕੈ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ।
 ਹੋਇ ਤਜਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਚਹਸਿ ਪਯਾਨਾ ॥੨੧॥
 ਸੁਨਿ ਸੁਧਿ ਨਗਰ ਆਗਰੇ ਸੰਗਤਿ।
 ਦਰਸਨ ਹਿਤ ਉਮਡੇ ਕਰਿ ਪੰਗਤਿ।
 ਲੇ ਅਕੋਰ ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਮਿਲੇ।
 ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਭਲੇ ॥੨੨॥
 ‘ਦਰਸਨ ਤੇ ਨਿਹਾਲ ਹਮ ਭਏ।
 ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਪਾਪਨਿ ਛਏ^੨।
 ਪੂਰਬ ਭਾਗ ਬਿਸ਼ੇਖੈ ਦੇਖੇ।
 ਮਾਨੁਖ ਤਨ ਸਗਰੇ ਅਵਰੇਖੇ^੩’ ॥੨੩॥
 ਲਗੇ ਉਪਾਇਨ ਤੇ ਅੰਬਾਰ।
 ਦੇ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਭੂ ਭੇ ਅਸਵਾਰ।
 ਡੇਰਾ ਕਰਜੋ ਤਾਲ ਪਰ ਜਾਇ।
 ਸੰਗ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਸਮੁਦਾਇ ॥੨੪॥
 ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਨਿਸਾ ਗੁਜਾਰੀ।
 ਭਈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਈ ਅਸਵਾਰੀ।
 ਤੀਨ ਚਾਰ ਮੰਜਲ ਕਰਿ ਦੀਹਾ।
 ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਨੌਰੰਗ ਸੁਤ ਜੀਹਾ^੪ ॥੨੫॥

^੧ਗੁਰੁ ਦਾ।

^੨ਗੁਰੂ ਜੀ ਖਗਪਤ ਦੇ ਅਸਵਾਰ ਬਾਬਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ‘ਕਿਸਨ ਬਿਸਨ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਧਿਆਉ’ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂਜਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਦੱਸਣਾ ਨਯੂਨ ਉਪਮਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਛੋਟੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁੜ ਫਸਾਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜੇ ਸਿੱਖ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਆਂਦੇ ਸਨ। ਐਸੇ ਖਿਆਲ ਆਖੇਪਕ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

^੩ਨਾਸ਼ ਹੋਏ।

^੪ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਨੁਖ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ) ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

^੫ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ, ਭਾਵ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸੀ।

ਘੇਰ ਅਮੇਰ^੧ ਲੀਨ ਤਬਿ ਸਾਹੂ।
 ਆਨਿ ਮਨਾਇ^{੨*} ਅਪਨਿ ਤਿਨ ਪਾਹੂ।
 ਗਏ ਜੋਧਪੁਰਿ ਕੇ ਪੁਨ ਡੇਰੇ।
 ਮਿਲਜੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ^੩ ਬਲਿ ਹੇਰੇ ॥੨੬॥
 ਹੁਤੋ ਸੰਗ ਭੀ ਦਈ ਅਕੋਰ।
 ਦੂ ਕਰ ਜੋਰਿ ਗਰਬ ਕੇ ਛੋਰਿ।
 ਚਲਜੋ ਸਾਹੁ ਲੇ ਲਸਕਰ ਭਾਰੀ।
 ਮੇੜਤੇਸ਼^੪ ਮਿਲਿ ਪਰਜੋ ਅਗਾਰੀ ॥੨੭॥
 ਬਹੁੜ ਚਿਤੌੜ ਦਿਸਾ ਚਢਿ ਚਾਲਾ।
 ਪਰੀ ਧਾਂਕ ਤਿਸ ਦੇਸ਼ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਰਾਣੇ ਅਰੁ ਰਾਜੇ ਰਾਜਪੂਤ।
 ਮਿਲੇ ਸਕਲ ਹੀ ਪਠਿ ਪਠਿ ਦੂਤ ॥੨੮॥
 ਸਿੰਘ ਕਿਤੇਕ ਦੇਖਿਬੇ ਹੇਤੁ।
 ਗਏ ਚਿਤੌੜ ਬਿਖੈ ਲਖਿ ਭੇਤ।
 ਤ੍ਰਿਣ ਸੁਭ ਹੇਰੇ ਲਏ ਉਠਾਇ।
 ਉਤ ਕੇ ਨਰ ਆਏ ਸਮੁਦਾਇ ॥੨੯॥
 ਸੋ ਨਹਿੰ ਦੇਤਿ ਸਿੰਘ ਤ੍ਰਿਣ ਲੇਤਿ।
 ਬਧਜੋ ਬਾਦ ਹੂਗੋ ਰਣ ਖੇਤ।
 ਚਲੀ ਤੁਫੰਗਹਿੰ ਦੁਹਿਦਿਸਿ ਕੇਰੀ।
 ਹਲਾਹਲੀ ਮਾਚੀ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥੩੦॥
 ਛੁਟੇ ਤੀਰ ਗੋਰੀ ਸਮੁਦਾਇ।
 ਮਚਜੋ ਰੌਰ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਿਸ ਥਾਇੰ।
 ਮਿਲਿ ਰਜਪੂਤ ਘਨੇ ਹੁਇ ਆਏ।
 ਗ੍ਰਿਹ ਆਯੁਧ ਸਿੰਘਨਿ ਪਰ ਧਾਏ ॥੩੧॥
 ਇਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਡ ਰੌਰਾ।
 ਪਠਜੋ ਖਾਲਸਾ ਗਨ ਤਿਸ ਠੌਰਾ।

^੧ਅੰਬੇਰ, ਅੰਬਰ। ਜੈ ਪੁਰ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਜੋ ਜੈ ਪੁਰੋਂ ਉੱਤਰ ਰੁਖ ਪੱਜ ਸੱਤ ਮੀਲ ਤੇ ਹੈ।

^੨ਆਪਣੀ ਆਨ ਮਨਾਕੇ।

*ਪਾ:-ਮਿਲਾਇ।

^੩ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਰਵਾੜ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਮਾਰਵਾੜ ਜੋਧ ਪੁਰ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

^੪ਮੇਰਤਾ ਨਗਰ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਜੋਧ ਪੁਰ ਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਮੇਰਤਾ ਹੈ। (ਇਸ ਦੇ ਰਾਜਾ ਰਾਠੌਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਸੀ 'ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ')

ਦੁਹਿ ਦਿਸਿ ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਗਨ ਜੋਧਾ।
 ਦੇਖਿ ਜੁੱਧਿ ਵਧਿ^੧ ਉਪਜਯੋ ਕ੍ਰੋਧਾ।
 ਤਤਾਭਤੀ ਤੁਪਕਨ ਕੀ ਮਾਚੀ।
 ਲਗਹਿ ਅੰਗ ਸ਼੍ਰੋਣਤਿ ਰਜ ਰਾਚੀ।
 ਫੂਟੇ ਮੂੰਡ ਰਿਦੇ ਗਿਰ ਪਰੇ^੨।
 ਮਰਿ ਮਰਿ ਸੁਰਗ ਪਯਾਨੋ ਕਰੇ ॥੩੩॥
 ਸਿੰਘ ਹੇਲ ਘਾਲਹਿ ਲੇਂ ਘਾਸ।
 ਸੋ ਨਹਿੰ ਦੇਤਿ ਖਰੇ ਦਿਢ ਪਾਸ।
 ਜਾਮ ਏਕ ਲੋ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ।
 ਪੁੰਜ ਤੁਫੰਗਨਿ ਸ਼ਬਦ ਉਠਾਯੋ ॥੩੪॥
 ਤਬਿ ਸਿੰਘਨ ਰੋਪਯੋ ਪਗ ਆਗੇ।
 ਬ੍ਰਿੰਦ ਪਲੀਤੇ ਇਕਠੇ ਦਾਗੇ।
 ਲਗੀ ਕਿਤਿਕ ਸ਼ਤ੍ਰੂਨਿ ਕੇ ਗੋਰੀ।
 ਦਤ ਦਤ ਗਿਰੇ ਦੇਹਿ ਗਨ ਫੋਰੀ ॥੩੫॥
 ਦੇਖਿ ਤ੍ਰਾਸ ਕਰਿ ਭਾਗ ਸਿਧਾਏ।
 ਸਿੰਘ ਉਠਾਇ ਘਾਸ ਗਨ ਲਜਾਏ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਹੇਰਿ ਤਿਨਹੁੰ ਸਮਝਾਯੋ।
 ‘ਬਿਨਾ ਕਹੇ ਕਿਮ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ ॥੩੬॥
 ਗਏ ਬਿਲੋਕਨ ਥਾਨ ਚਿਤੌਰ।
 ਬਿਨ ਮਰਜੀ ਹਮਰੀ ਕਿਯ ਰੌਰ।
 ਨਹਿੰ ਆਗੇ ਤੁਮ ਕੀਜੈ ਐਸੇ।
 ਬਿਚ ਬਿਦੇਸ਼ ਰਣ ਠਾਨਤਿ ਜੈਸੇ ॥੩੭॥
 ਸੁਭਟ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਹੋਤਿ ਸਕੇਲਾ।
 ਘੇਰ ਲੇਤਿ ਤੁਮਿ ਕੋ ਕਰਿ ਹੇਲਾ।
 ਕੋ ਸਹਾਇ ਹੋ ਤਹਾਂ ਬਚਾਵਤਿ।
 ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੰਘਰ ਕਰਿ ਘਾਵਤਿ’ ॥੩੮॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸਮੁਝਾਇ ਟਿਕਾਏ।
 ਕਿਸਹੂੰ ਨਰ ਤੇ ਗੁਰ ਸੁਨਿ ਪਾਏ।
 ‘ਆਗੇ ਬਿਖਮ ਸਥਾਨ ਦੁਖਾਲਾ।
 ਮਗ ਬਿਹੀਨ ਤਹਿੰ ਜਾਇ ਨ ਚਾਲਾ ॥੩੯॥

^੧ਜੁੱਧ ਵਧਿਆ ਦੇਖਕੇ।

^੨ਸਿਰ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਫੁੱਟਕੇ ਡਿਗ ਪਏ।

ਗਿਰ ਕਾਨਨ ਦੁਖਦਾਯਕ ਘਨੇ।
 ਤਹਾਂ ਪਯਾਨ ਨ ਕਜੋਂ ਹੂੰ ਬਨੇ।’
 ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਉਤ ਤੇ ਹਟਿ ਪਰੇ।
 ਜਿਤ ਮਗ ਸੁਨਯੋ ਹੁਤੋ ਸੁਖ ਕਰੇ ॥੪੦॥
 ਤਿਤ ਹੀ ਦਿਸ ਕੋ ਕੀਨ ਪਯਾਨਾ।
 ਸਨੇ ਸਨੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਿਸ ਥਾਨਾ।
 ਨਦੀ ਨਰਬਦਾ ਤਟ ਬਡ ਹੇਰਾ।
 ਉਤਰਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਹੇਰਾ ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਮਾਰਗ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਪ੍ਰਥਮੇ ਅੰਸੂ ॥੧॥

੨. [ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ। ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਪੁੱਜਣਾ]

੧<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩

ਦੋਹਰਾ: ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ ਨਦੀ ਤਟ, ਸਿਵਰ ਕਰਜੋ ਸੁਭ ਥਾਨ।

ਸਿੰਘ ਰਹੇ ਪਾਛੇ ਕਿਤਿਕ, ਧਰੇ ਤੁਫੰਗ ਕਮਾਨ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਘਾਸ ਲੇਨਿ ਕੇ ਹਿਤ ਬਿਰਮਾਏ।

ਰੋਕਜੋ ਜਾਇ ਭਾਰ ਬੰਧਵਾਏ।

ਉਤ ਤੇ ਕੁਛ ਦਲ ਸੁਭਟ ਘਨੇਰੇ।

ਹੁਤੇ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਪਿਖਜੋ ਬਡੇਰੇ ॥੨॥

ਕਹੇ ਸੁ 'ਹਮ ਲੀਨੇ ਤ੍ਰਿਣ ਘਨੇ।

ਤੁਮ ਕੈਸੇ ਮਾਲਕ ਅਬਿ ਬਨੇ।'

ਕਿਤਿਕ ਤੁਰਕ ਤਿਨ ਮਹਿ ਅਸ ਹੁਤੇ।

ਜਿਨ ਸਨਬੰਧੀ ਸਿੰਘਨਿ ਹਤੇ ॥੩॥

ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਬਡ ਜੰਗ ਮਝਾਰਾ।

ਮਾਰੇ ਤਹਾਂ ਸ਼ੋਕ ਸੁਨਿ ਧਾਰਾ।

ਸਿਮਰਨ ਕਰਜੋ ਬੈਰ ਪਸ਼ਚਾਤੀ।

ਹੋਤਿ ਭਏ ਆਯੁਧ ਕੇ ਘਾਤੀ ॥੪॥

ਇਤ ਸਿੰਘਨ ਭੀ ਤੁਪਕ ਚਲਾਈ।

ਨਾਹਕ ਹੀ ਬਜਿ ਪਰੀ ਲਰਾਈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਡੇਰਾ ਕਰਿ ਸੁਭ ਥਾਏਂ।

ਹੇਤੁ ਸੁਚੇਤੇ ਉਤ ਹੀ ਆਏ ॥੫॥

ਲਰਹਿ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾਨ।

ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਭੇਜੋ ਤਿਸ ਥਾਨ।

'ਦੋਨਹੁੰ ਦਿਸਿ ਸਮੁਝਾਇ ਹਟਾਵੋ।

ਕਜੋਂ ਨਾਹਕ ਲਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ਗੁਵਾਵੋ ॥੬॥

ਅਲਪ ਬਾਤ ਪਰ ਇਤਿਕ ਬਖੇਰਾ।

ਨਹਿ ਕੀਜੈ ਦੀਰਘ ਭਟ ਭੇਰਾ।'

ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਹਯ ਗਯੋ ਧਵਾਇ।

ਕਹਿ ਦੋਨਹੁੰ ਦਿਸਿ ਦਏ ਹਟਾਏ ॥੭॥

'ਗੁਰੂ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਮੇਲ ਬਿਸਾਲਾ।

ਕਿਸ ਅਲੰਬ ਤੁਮ ਸੰਘਰ ਘਾਲਾ।

ਮਰੇ ਪਰੇ ਦੁਹਿਦਿਸਿ ਕੇ ਯੋਧਾ।

ਘਾਸ ਹੇਤੁ ਕਜੋਂ ਕੀਨਸਿ ਕ੍ਰੋਧਾ' ॥੮॥

ਇਮ ਸਮੁਝਾਏ ਸ਼ਾਂਤਿ ਵਰਤਾਈ।
 ਫਿਰਜੋ ਬੀਚ ਕਰਿ ਬੀਚ ਤਥਾਈ^੧।
 ਇਕ ਤੁਰਕਨਿ ਕੇ ਭਟ ਮਤਿਮੰਦ।
 ਤਿਨ ਕਰਿ ਤਜਾਰ ਤੁਫੰਗ ਬਿਲੰਦ ॥੯॥
 ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕੋ ਤਾਕਿ ਚਲਾਈ।
 ਔਚਕ ਲਗੀ ਗਿਰਜੋ ਛਿਤ ਜਾਈ।
 ਦੇਖਤਿ ਸਿੰਘਨਿ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਯੋ।
 ਭਰੀ ਤੁਫੰਗਨ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ ॥੧੦॥
 ਹੇਲਾ ਘਾਲਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਗਨ ਮਾਰੇ।
 ਗਿਰੇ ਹਯਨਿ ਤੇ ਮਨਹੁ ਮੁਨਾਰੇ।
 ਔਚਕ ਹਤਿ ਅਚਰਜ ਬਡ ਕਿਯੋ।
 ਕਹੋ ਕਹਾਂ ਦੀਰਘ ਰਣ ਭਯੋ ॥੧੧॥
 ਕੇਤਿਕ ਤੁਰਕ ਮਰਾਇ ਪਲਾਏ।
 ਸਿੰਘ ਘਾਸ ਲੇ ਕਰਿ ਸਭਿ ਆਏ।
 ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮਰਨੋਂ ਸੁਨਜੋਂ।
 ਬਹੁ ਅਫਸੋਸ ਗੁਰੂ ਮਨ ਗਿਨਜੋ ॥੧੨॥
 ‘ਕਹਾਂ ਕਰੀ ਮਤਿਮੰਦਨ ਬਾਤ।
 ਫਿਰਤ ਹਟਾਵਤਿ, ਕੀਨਸਿ ਘਾਤ।
 ਮਹਾਂ ਸੂਰਮਾ ਅਰੁ ਬੁਧਿਵਾਨ।
 ਕਹਾਂ ਹੋਇ ਸੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਾਨ ॥੧੩॥
 ਕੌਨ ਕੌਨ ਗੁਨ ਸਿਮਰੈਂ ਤਾਂਹੀ।
 ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਮਹਿੰ ਸੁਭ ਮਤਿ ਜਾਂਹੀ।
 ਪੁਰਿ ਅਨੰਦ ਚਮਕੌਰ ਮਝਾਰਾ।
 ਲਰਿ ਕਰਿ ਨਿਕਸਜੋ ਸੰਗ ਜੁਝਾਰਾ ॥੧੪॥
 ਐਸੋ ਬੀਰ ਕਹਾਂ ਅਬਿ ਪਾਉਂ।
 ਵਿਰਲੇ ਹੋਤਿ, ਨਹੀਂ ਸਭਿ ਥਾਉਂ।’
 ਸਰਬ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸ਼ਾਹੁ ਜਬਿ ਸੁਨਜੋਂ।
 ਰਹਜੋ ਬਿਸੂਰਤ ਮਾਥੋ ਧੁਨਜੋਂ ॥੧੫॥
 ਹੁਕਮ ਕਰਜੋ ‘ਸਭਿ ਕੋ ਗਹਿ ਲੀਜੈ।
 ਖਤਾਵੰਦ ਗੁਰ ਕੋ ਅਬਿ ਦੀਜੈ।
 ਜਿਮ ਚਾਹੈਂ ਤਿਮ ਪਲਟਾ ਲੈ ਹੈਂ।

^੧ਓਥੇ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਪ੍ਰਥਮ ਬੈਰ ਮੂਰਖ ਸਿਮਰੈ ਹੈਂ' ॥੧੬॥
 ਚਢੀ ਸੈਨ ਸਭਿ ਕੋ ਗਹਿ ਲਜਾਈ।
 ਖਰੇ ਕਰੇ ਹਜ਼ਰਤ ਅਗਵਾਈ।
 ਤਿਨ ਸਭਿਹਿਨ ਕੋ ਲੈ ਕੇ ਸਾਥ।
 ਆਯੋ ਜਹਿੰ ਬੈਠੇ ਜਗਨਾਥ ॥੧੭॥
 ਨਮੋ ਕਰਤਿ ਬਿਰ ਹੋਯਹੁ ਪਾਸ।
 ਸਕਲ ਬਾਰਤਾ ਕਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
 'ਗੁਨਹਿਗਾਰ ਗਨ ਇਹੀ ਤੁਮਾਰੇ।
 ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਜਿਮ ਤਿਮ ਦਯੋਂ ਮਾਰੇ ॥੧੮॥
 ਕੈ ਸਲਿਤਾ ਮਹਿੰ ਸਭਿਨਿ ਡੁਬਾਇ।
 ਕੈ ਮੁਹਿ ਤੋਪਨ ਕੇ ਉਡਿਵਾਇ।
 ਇਨ ਮੂੜਨਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਹਿੰ ਜਾਨਾ।
 ਦਈ ਮੋਹਿ ਤੁਮ ਸਲਤਨ ਦਾਨਾ ॥੧੯॥
 ਗਨ ਗਜ ਬਾਜੀ ਆਦਿ ਸਮਾਜ।
 ਮੋ ਕੋ ਦਿਯੋ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ!'
 ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਯੋ 'ਕਹਿਰ ਇਨ ਧਰਯੋ।
 ਹੇਤੁ ਹਟਾਵਨ ਪਠਿਬੋ ਕਰਯੋ ॥੨੦॥
 ਦੁਹਿਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਸਮੁਝਾਇ ਮਿਟਾਏ।
 ਭਯੋ ਸੰਕ ਬਿਨ ਇਤ ਉਤ ਜਾਏ।
 ਸੁਧਿ ਬਿਨ ਇਕ ਮੂਰਖ ਤਕਿ ਗੋਰੀ।
 ਹਤੀ ਨੇਰ ਹੁਇ ਛਾਤੀ ਫੋਰੀ ॥੨੧॥
 ਐਸੋ ਕਰਮ ਕੁਮਤਿ ਧਰਿ ਕਰਯੋ।
 ਬੀਰ ਅਮੋਲਕ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਹਰਯੋ।
 ਗਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਨਿ ਸਨ ਏਕ ਲਰੰਤਾ।
 ਸੁਮਤਿਵੰਦ ਬਹੁ ਧੀਰਜਵੰਤਾ ॥੨੨॥
 ਪ੍ਰਥਮ ਬੈਰ ਸਿਮਰਯੋ ਮਤਿਮੰਦੇ।
 ਨਹਿੰ ਜਾਨਯੋਂ ਇਨ ਅਪਨਿ ਨਿਕੰਦੇ^੧।'
 ਕਹਿ ਇੱਤਯਾਦਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨੀ।
 'ਤਯਾਗ ਦੇਹੁ^੨ ਇਨ,' ਆਇਸੁ ਦੀਨੀ ॥੨੩॥
 'ਕਰਹਿੰ ਸੰਘਾਰ ਹਾਥ ਨਹਿੰ ਆਵੈ।

^੧ਇਸਨੇ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ (ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਨੇ) ਆਪਣਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ।

^੨ਛੱਡ ਦਿਓ।

ਅਪਨੋ ਕਿਯੋ ਆਪ ਹੀ ਪਾਵੈ।^੧
 ਪਕਰੇ ਹੁਤੇ ਪਾਇ ਬਡ ਤ੍ਰਾਸਾ।
 ਜਾਨੈ -ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸਾ- ॥੨੪॥
 ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਨਿ ਸੁਧਾ ਸਮਾਨਾ।
 ਲਖੀ ਕਿ -ਦੀਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਦਾਨਾ-।
 ‘ਧੰਨ ਗੁਰੂ ! ਤੁਮਰੀ ਬਡਿਆਈ।
 ਅਸ ਅਪਰਾਧੀ ਦਏ ਛੁਡਾਈ’ ॥੨੫॥
 ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਬਿਨਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ।
 ਅਧਿਕ ਦੀਨਤਾ ਨਿਜ ਮਹਿ ਧਰਿ ਧਰਿ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਰਿਝਾਇ ਬਹੁ ਲੀਨੋ।
 ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਪਗ ਉਠਿਬੋ ਕੀਨੋ ॥੨੬॥
 ਨਿਜ ਡੇਰੇ ਮਹਿ ਪਹੁੰਚਯੋ ਜਾਈ।
 ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ।
 ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤ ਕੂਚ ਕਰਿ ਡੇਰੇ।
 ਚਲਯੋ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਅਗੇਰੇ ॥੨੭॥
 ਮਿਲੇ ਰਾਵ ਰਾਣੇ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਭਯੋ ਤੇਜ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਅਧਿਕਾਈ।
 ਦੇਖਤਿ ਲਸਕਰ ਸਿੰਘ ਸਮਾਨਾ।
 ਹੂੈ ਨ ਮਵਾਸੀ ਤ੍ਰਾਸ ਮਹਾਨਾ ॥੨੮॥
 ਸਲਿਤਾ ਤਪਤੀ ਤਰਨਿ ਕੁਮਾਰੀ^੧।
 ਮਗ ਉਲੰਘਿ ਪਹੁੰਚਯੋ ਦਲ ਭਾਰੀ।
 ਉਤਰਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਤੀਰ ਤਿਸ ਕੇਰੇ।
 ਬਿਮਲ ਨੀਰ ਸੁੰਦਰ ਕੋ ਹੇਰੇ ॥੨੯॥
 ਚੱਕ੍ਰਵਾਕ^੨, ਕਾਰਿੰਡਵ^੩ ਘਨੇ।
 ਤਟ ਸ਼ਬਦਾਇਮਾਨ ਖਗ ਭਨੇ^੪।
 ਕੂਰਮ, ਮੀਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਜਲਜੰਤਾ।
 ਸੁੰਦਰ ਦੇਸ ਜਹਾਂ ਸੁਖਵੰਤਾ ॥੩੦॥
 ਚਲਿ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰ ਭਗਵਾਨ।

^੧ਤਪਤੀ ਨਾਮੇ ਨਦੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ, ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਛਾਇਆ ਤੋਂ ਜੰਮੀ, ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਤਪੁਤ੍ਰਾ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਅਰਬ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡਿਗਦੀ ਹੈ।

^੨ਚਕਵਾ ਚਕਵੀ।

^੩ਵੱਡੀਆਂ ਬੱਤਕਾਂ।

^੪ਕਿਨਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਵਾਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਨਾਲ।

ਹੇਰਤਿ ਉਤਰੇ ਪੁਰਿ ਬੁਰਹਾਨ।
 ਤਹਿ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਸਦਨ ਸੁਧਾਰਾ।
 ਗੁਰ ਕੇ ਹੇਤੁ ਮਨੋਰਥ ਧਾਰਾ ॥੩੧॥
 ਕਰਹਿ ਬਸਾਵਨ ਇਸ ਕੇ ਮਾਂਹਿ।
 ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਪੁਨਿ ਦਰਸਨ ਜਾਹਿ।^੧
 ਸੰਮਤ ਆਗੇ ਸਦਨ ਬਨਾਏ।
 ਧਰੀ ਕਾਮਨਾ -ਬਸਿ ਹੈਂ ਆਏ- ॥੩੨॥
 ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਪੂਰਨ ਅਭਿਲਾਖਾ।
 ਪਹੁੰਚੇ ਗੁਰੂ ਸਕਲ ਮਗ ਨਾਖਾ^੧।
 ਸੰਗਤ ਕੇ ਮੁਖਿ ਸਿਖ ਚਲਿ ਆਏ।
 ਲੇ ਗਮਨੇ ਹੂੰ ਕਰਿ ਅਗਵਾਏ ॥੩੩॥
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਉਤਰਾਇ ਬਡੇਰਾ।
 ਸੰਗਤਿ ਆਨਿ ਦਰਸ ਕੇ ਹੇਰਾ।
 ਅਨਿਕ ਅਕੋਰਨ ਅਰਪਿ ਅਗਾਰੀ।
 ਦਰਬ ਬਿਭੂਖਨ ਪਟ ਮੁਲ ਭਾਰੀ ॥੩੪॥
 ਬਹੁ ਪਕਵਾਨ ਤਿਹਾਵਲ ਆਏ।
 ਕਰਿ ਅਰਦਾਸ ਅਖਿਲ ਬਰਤਾਏ।
 ਹੇਤ ਦੇਗ ਕੇ ਚਾਵਰ ਚੂਨ।
 ਘ੍ਰਿਤ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਆਨਿ ਸਭਿਹੂੰਨਿ^੨ ॥੩੫॥
 ਕੀਨੀ ਬਿਬਿਧਿ ਬਿਧਿਨਿ ਕੀ ਸੇਵਾ।
 ਕਰੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਲੇ ਗੁਰਦੇਵਾ।
 ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਸਭਿ ਪਰ ਹਰਖਾਏ।
 ਪੁਰੀ ਕਾਮਨਾ ਸਿਖ ਸਮੁਦਾਏ ॥੩੬॥
 ਤਪਤੀ ਨਦੀ ਤੀਰ ਪਰ ਡੇਰਾ।
 ਉਚ ਦਮਦਮਾ ਸੁੰਦਰ ਹੇਰਾ।
 ਤਹਾਂ ਬਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ।
 ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੁਇ ਆਈ ॥੩੭॥
 ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਿ ਕੈ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ।
 ਜੇਵਰ ਜਬਰ ਜੇਬ ਜਿਨ ਜਾਨਾ।
 ਸਭਾ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਦਿਸਿ ਚਾਰੀ।

^੧ਲੰਘਕੇ।

^੨ਸਾਰੇ ਲਿਆਏ।

ਮਿਲੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਨਰ ਅਰੁ ਨਾਰੀ ॥੩੮॥

ਦਰਸਨ ਕਰਤਿ ਹੋਤਿ ਬਲਿਹਾਰੀ।

ਸੁਨਹਿੰ ਬਾਕ ਗੁਰ ਕੇ ਸੁਖਕਾਰੀ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਡੇਰਾ।

ਬਸੇ ਦੇਸ਼ ਬਹੁ ਸੁੰਦਰ ਹੇਰਾ ॥੩੯॥

ਬਾਪੀ ਕ੍ਰੁਪ ਤਰੋਵਰ ਭਾਰੇ।

ਸੂਰਜ ਦੁਹਿਤਾ ਤੀਰ ਉਦਾਰੇ।

ਚਢਿ ਕਰਿ ਵਿਚਰਹਿੰ, ਇਕ ਸਮ ਅਵਨੀ।

ਹਰਿਤ ਦੂਰਬਾ ਤੇ ਦੁਤਿ ਰਵਨੀ^੧ ॥੪੦॥

ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਚਢਿ ਪ੍ਰਸਥਾਨਾ।

ਦੇਸ਼ਨ ਸਭਨਿ ਮਨਾਵਤਿ ਆਨਾ।

ਕੇਤਿਕ ਦੌਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤਹਿੰ ਰਹੇ।

ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜਸੁ ਕੋ ਕਹੇ ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ
ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦੁਤੀਓ ਅੰਸੂ ॥੨॥

^੧ਹਰੇ ਹਰੇ ਘਾਸ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਰਮਣੀਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

੩. [ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ, ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ]

੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਵੁਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩

ਦੋਹਰਾ: ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਚਢਿ ਗਯੋ, ਦੱਛਨ ਦੇਸ ਮਝਾਰ।
ਜਹਾਂ ਜੰਗ ਨੌਰੰਗ ਕਰਿ, ਲੇ ਧਨ ਦੇਸ ਉਦਾਰ^੧ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਪਿਖਿ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਭਾਉ ਮਹਾਨਾ।
ਹਿਤ ਰਾਖਨ ਬਹੁ ਬਾਰਿ ਬਖਾਨਾ।
ਤਿਨ ਕੀ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਨਤੀ।
ਪੁਰਿ ਬੁਰਹਾਨ ਬਸੇ ਤਜਿ ਗਿਨਤੀ ॥੨॥
ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸੇਵਾ ਕਰੈਂ ਘਨੇਰੀ।
ਦਰਸਨ ਪਿਖਹਿ ਜਾਹਿ ਜੁਗ ਬੇਰੀ^੨।
ਬਡੀ ਆਰਬਲ ਸਾਧੂ ਏਕ।
ਬਸਹਿ ਨਗਰ ਮਹਿ ਸਹਿਤ ਬਿਬੇਕ ॥੩॥

ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਸੁਨਜੋਂ ਤਿਨ ਕਾਨ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਯੋ ਮਨਹੁੰ ਕਿਨ ਆਨਿ।
ਤੁਰਤ ਉਠਜੋ ਦਰਸਨ ਕੋ ਗਯੋ।
ਨਦੀ ਤੀਰ ਗੁਰ ਥਿਰ ਜਹਿ ਭਯੋ ॥੪॥
ਸਭਾ ਮਝਾਰ ਸੁਹਾਵਤਿ ਐਸੇ।
ਕਰਿ ਸਿੰਗਾਰ ਧਨਾਧਿਪ^੩ ਜੈਸੇ।
ਹੇਰਿ ਦੂਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਫੂਲਾ।
ਮਨਹੁੰ ਅਮਲ ਤੇ ਅਮਲੀ ਝੂਲਾ^੪ ॥੫॥
ਰਿਦੈ ਅਨੰਦ ਉਮੰਗਤਿ ਜੋਵਾ।
ਰੋਮੰਚਤਿ ਸਾਧੂ ਤਨ ਹੋਵਾ।
ਨੀਠ ਨੀਠ ਪਾਇਨਿ ਕਹੁ ਡਾਲਤਿ^੫।
ਡਗਮਗਾਤਿ, ਡੋਲਤਿ, ਦ੍ਰਿਗ ਚਾਲਤਿ^੬ ॥੬॥
ਬੰਦਨ ਹੇਰਿ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਜੋ^੭।
ਪਰਜੋ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਜਨੁ ਪਗ ਗਹਜੋ।

^੧ਜਿੱਥੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਧਨ ਵਾਲਾ ਦੇਸ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। (ਅ) ਦੇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਧਨ ਲਿਆ ਸੀ।

^੨ਦੋ ਵੇਰੀ ਜਾਕੇ।

^੩ਕੁਬੇਰ।

^੪ਝੁੰਮ ਪਿਆ।

^੫ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ (ਅੱਗੇ) ਧਰਦਾ ਹੈ।

^੬ਨੈਣ ਚਲਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਅੱਥਰੂ ਵਗਦੇ ਹਨ।

^੭ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦੇਖਕੇ ਬੰਦਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰੇਮ ਅਧਿਕਤਾ ਤਿਸ ਗੁਰ ਹੇਰੀ।
 ਤੂਰਨ ਉਠਤਿ ਭਏ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥੭॥
 ਗਹਿ ਭੁਜ ਬਲ ਤੇ ਤੁਰਤ ਉਠਾਯੋ।
 ਅਧਿਕ ਸਖਾ ਲਖਿ ਗਰੇ ਲਗਾਯੋ।
 ਲਜਾਇ ਸਭਾ ਮਹਿ ਢਿਗ ਬੈਠਾਰਾ।
 ਕਰਿ ਆਦਰ ਕੋ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਉਚਾਰਾ ॥੮॥
 ‘ਕੁਸ਼ਲ ਸ਼ਰੀਰ ਆਪ ਕੇ ਅਹੇ ?
 ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ ਰਿਦਾ ਦਿਢ ਲਹੇ।
 ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਆਦਿ ਬਿਕਾਰਾ।
 ਬਿਨਸ ਗਏ ਕੈ ਨਹਿ ਦੁਖਕਾਰਾ?’ ॥੯॥
 ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਮਹਿ ਧੀਰਜ ਧਾਰੀ।
 ਨੀਕੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰੀ।
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੋਲਯੋ ‘ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਾਮੀ !
 ਸਭਿ ਜਾਨਤਿ ਤੁਮ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥੧੦॥
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪ ਕੀ ਜਿਸ ਪਰ ਹੋਵੈ।
 ਜੜ੍ਹ ਬਿਕਾਰ ਕੀ ਹਉਮੈਂ ਖੋਵੈ।
 ਤਨ ਹੰਤਾ ਗਾਢੀ ਹੁਇ ਜਾਵਦਿ^੧।
 ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹਿ ਬਿਨਸਹਿ ਤਾਵਦਿ^੨ ॥੧੧॥
 ਇਸ ਦੁਬਿਧਾ ਘਰ ਬਹੁਤੇ ਗਾਲੇ।
 ਭਗਤ ਆਪ ਕੇ ਰਹੇ ਸੁਖਾਲੇ*।
 ਲਾਗਹਿ ਮਿਸ਼ਟ ਈਸ਼ ਕੋ ਭਾਨਾ।
 ਲਿਵ ਲਾਗੇ ਸਤਿਨਾਮ ਮਹਾਨਾ ॥੧੨॥
 ਤਨ ਹੰਤਾ ਕੋ ਛੋਰਨਿ ਕਰੈ।
 ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮੇਸੁਰ ਕਰੁਨਾ ਧਰੈ।
 ਉਚਿਤ ਸ਼੍ਰੇਯ ਕੇ ਤਬਿ ਹੁਇ ਜੀਵੰ।
 ਪ੍ਰਭੂ ਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਧਾ ਨਿਤ ਪੀਵੰ ॥੧੩॥
 ਸਕਲ ਬਿਕਾਰਨ ਕੋ ਹੁਇ ਨਾਸ਼।
 ਸਾਸ ਸਾਸ ਜਪੁ ਪ੍ਰਭੂ ਲਖਿ ਪਾਸ।

^੧ਜਦ ਤਕ।

^੨ਤਦ ਤਕ।

*ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤੁਕ ਐਉਂ ਹੈ:- “ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਬਹੁਰੁ ਘਰ ਗਾਲੇ ॥ ਰਾਮ ਭਗਤ ਹੈ ਸਦਾ ਸੁਖਾਲੇ ॥ ”
 [ਭੈਰਉ ਕਬੀਰ ਜੀ।

ਪਟਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਨਮ ਜਬਿ ਭਯੋ।
 ਬ੍ਰਹਮਪੁੱਤ੍ਰ ਨਦਿ ਢਿਗ ਸੁਨਿ ਲਯੋ ॥੧੪॥
 ਤਬਿ ਸ੍ਰੀ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਪਾਸ^੧।
 ਦਰਸਨ ਕਰਤਿ ਹੁਤੇ ਸੁਖ ਰਾਸ।
 ਲਖਿ ਭੂਪਤਿ ਕੇ ਭਾਵ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਦੇਨੇ ਬਿਜੈ ਹੁਤੇ ਤਿਸ ਨਾਲਾ ॥੧੫॥
 ਜਨਮ ਆਪ ਕੇ ਸੁਨਿ ਹਰਖਾਏ।
 ਸੁਤਰੀ ਦੁੰਦਭਿ ਬਹੁ ਬਜਵਾਏ।
 ਤੁਪਕ ਤੋਪ ਲਸਕਰ ਮਹਿ ਸਾਰੀ।
 ਭਈ ਸਲਖ ਛੂਟੀ ਇਕ ਬਾਰੀ ॥੧੬॥
 ਤੁਰਹੀ ਰਣਸਿੰਘੇ ਡਫ ਢੋਲਾ।
 ਬਾਜੇ ਪਟਹ ਭਯੋ ਬਡ ਰੋਲਾ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਭਾਰੀ।
 ਉਤਸਵ ਕਰਜੇ ਮਹਾਂ ਤਿਸ ਬਾਰੀ ॥੧੭॥
 ਆਏ ਮੰਗਤ ਜਨ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਗਯੋ ਨ ਛੂਛੋ ਸਭਿ ਧਨ ਪਾਏ।
 ਨ੍ਰਿਪ ਜੁਤਿ ਸਭ ਲਸਕਰ ਉਤਸਾਹਾ।
 ਦਯੋ ਦਾਨ ਜਸ ਜਸ ਜਿਸ ਪਾਹਾ ॥੧੮॥
 ਤਬਿ ਮੈਂ ਬੂਝੇ ਪਿਤਾ ਤੁਹਾਰੇ।
 -ਕਸ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਗੁਨ ਭਾਰੇ ?
 ਜਿਸ ਜਨਮਤਿ ਬਹੁ ਮੰਗਲ ਹੋਵਾ।
 ਯਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਬਾਂਛਤਿ ਮੁਖ ਜੋਵਾ^੨- ॥੧੯॥
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਉਚਾਰਾ।
 -ਈਸ਼ੁਰ ਆਇਸੁ ਤੇ ਅਵਤਾਰਾ।
 ਰੋਮ ਰੋਮ ਪ੍ਰਤਿ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ਼ਾ।
 ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬਿਸੇਸ਼ਾ ॥੨੦॥
 ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਸਾਧੇ।
 ਧਰਿ ਇਮ ਧਯਾਨ ਸੁ ਪ੍ਰਭੂ ਅਰਾਧੇ।
 ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਪਠਾਯੋ।
 ਚਿਰੰਕਾਲ ਤੇ ਇਕ ਸੁਤ ਪਾਯੋ ॥੨੧॥

^੧ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਸਾਂ।

^੨ਇਸ ਤੇ ਮੈਂ (ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦਾ) ਦਰਸਨ ਕਰਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਾਛਲ ਹਮਹੁੰ ਆਰਬਲ ਆਇ।
 ਸੰਮਤ ਚਾਲਿਸ ਤੇ ਅਧਿਕਾਇ।
 ਬਲੀ ਪੁਰਖ ਲੀਨਸਿ ਅਵਤਾਰ।
 ਕਾਰਜ ਬਡੇ ਲੇਹਿ ਇਹ ਸਾਰ ॥੨੨॥
 ਹਿੰਦ ਪਨੇ ਕੀ ਰਾਖਹਿ ਲਾਜ।
 ਨਾਸ਼ਹਿ ਤੁਰਕਨਿ ਰਾਜ ਸਮਾਜ।
 ਪੰਥ ਤੀਸਰੇ ਕਰਹਿ ਉਪਾਵਨਿ।
 ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਦੁਸ਼ਟ ਗਨ ਘਾਵਨ ॥੨੩॥
 ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਮਹਿ ਜੰਗ ਅਖਾੜੇ।
 ਲਾਖਹੁੰ ਮਾਰਹਿ ਪਵਹਿ ਪਵਾੜੇ।
 ਤੁਰਕ ਪਤੀ ਕੇ ਕਰਿ ਸੰਘਾਰ।
 ਦੱਖਣ ਆਇ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ॥੨੪॥
 ਸੁਨਹੁ ਸਾਧ ਤੁਹਿ ਬੈਸ ਬਡੇਰੀ।
 ਟਿਕਹੁ ਕਿਤਹਿ ਤਬਿ ਲੀਜਹਿ ਹੇਰੀ-।
 ਇਹ ਸਭਿ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤੁਮ ਪਿਤ ਪਾਸ।
 ਇਮ ਪੁਰਿ ਬਸਯੋ ਦਰਸ ਕਰਿ ਆਸ ॥੨੫॥
 ਸਿਮਰਤਿ ਰਹਯੋ ਪ੍ਰਤੀਖਨ ਧਾਰਿ।
 ਅਬਿ ਤੁਮ ਆਏ ਕਰੁਨਾ ਧਾਰਿ।
 ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਕਰਿ ਲੀਨ ਸੁਖਾਰੇ।
 ਆਏ ਇਤਹੁੰ ਅੰਤ ਕੀ ਵਾਰੇ ॥੨੬॥
 ਮਮ ਸਮ ਕੀ ਪੁਰਵਨ ਕਰਿ ਆਸਾ।
 ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਪਿਖਿ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ।
 ਦਰਸਨ ਕਰਿ ਨਿਹਾਲ ਮੈਂ ਹੋਯੋ।
 ਤਪ ਜਪ ਅਪਨਿ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਜੋਯੋ ॥੨੭॥
 ਪੁਰਹੁ ਕਾਮਨਾ ਏਕ ਹਮਾਰੀ।
 ਕਰੋਂ ਅਹਾਰ ਸੁ ਹੇਤੁ ਤੁਮਾਰੀ।
 ਅਚੀਅਹਿ ਪ੍ਰਾਤ ਸਿੰਘ ਲੇ ਸਾਥ।
 ਦੇਖਿ ਭਾਵਨਾ ਮਨ ਕੀ ਨਾਥ ॥੨੮॥
 ਸੁਨਤਿ ਸਾਧ ਕੇ ਬਚ ਹਰਖਾਏ।
 ‘ਤੁਮ ਸਾਧਨ ਪਰਲੋਕ ਕਮਾਏ।
 ਮਾਨੁਖ ਜਨਮ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਨੋ।
 ਫੇਰ ਨ ਫੇਰਾ ਹੁਇ ਜਗ ਚੀਨੋ ॥੨੯॥

ਤਜਿ ਬਿਕਾਰ ਉੱਜਲ ਮਨ ਕਿਯੋ।
 ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਰੰਗ ਦਿਢ ਦਿਯੋ।
 ਉਤਰਹਿ ਨਹਿ ਜੁ ਰੰਗ ਬਹੁ ਗਾਢੇ।
 ਹੈ ਨ ਪੁਰਤਾਨ, ਦਿਨ ਦਿਨ ਬਾਢੇ ॥੩੦॥
 ਪ੍ਰਭੁ ਬਸਿ ਕਰਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਜਿਨੈ।
 ਤਿਨ ਕੋ ਕਹਜੋ ਨ ਕਜੋਂ ਹਮ ਮਨੈ।
 ਯਾਂ ਤੇ ਨਿਤ ਆਇਸੁ ਅਨੁਸਾਰੀ।
 ਕਜੋਂ ਨ ਆਇੰ ਤੁਮ ਸਦਨ ਮਝਾਰੀ' ॥੩੧॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਚ ਕਹਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਗਯੋ ਸੰਤ ਉਰ ਆਨੰਦ ਧਰਿ ਕੈ।
 ਘਰ ਮਹਿ ਜਾਇ ਤਯਾਰ ਕਰਿ ਤੂਰਨ।
 ਨਾਨਾ ਸੌਜਨ ਭੋਜਨ ਪੂਰਨ ॥੩੨॥
 ਸੂਪਕਾਰ ਬਹੁ ਚਤੁਰ ਲਗਾਏ।
 ਖਟ ਰਸ ਸ੍ਵਾਦ ਅਨੇਕ ਬਨਾਏ।
 ਦਧੀ ਦੁਘਧ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਘਨੇਰੇ।
 ਤੁਰਸ਼ਾਈ ਜੁਤਿ ਅਸਨ ਬਡੇਰੇ ॥੩੩॥
 ਡਾਲਿ ਮਸਾਲੇ ਜਾਲ ਬਿਸਾਲੇ।
 ਸ੍ਵਾਦ ਸੁਗੰਧਤਿ ਬਹੁ ਰਸ ਨਾਲੇ।
 ਜਾਮ ਦਿਵਸ ਜਬਿ ਸੂਰਜ ਆਯੋ।
 ਹੇਤੁ ਹਕਾਰਨਿ ਸਾਧ ਸਿਧਾਯੋ ॥੩੪॥
 ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਕੋ ਤੁਰੰਗ ਚਢਾਏ।
 ਸੰਗ ਖਾਲਸਾ ਚਲਿ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਅਪਰ ਚਲੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸਾਰੇ।
 ਧਾਰਿ ਕਾਮਨਾ ਸਾਧ ਹਕਾਰੇ ॥੩੫॥
 ਅਧਿਕ ਭੀਰ ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ ਹੋਈ।
 ਪੁਰਿ ਜਨ ਸਿੰਘ ਚਲੇ ਸਭਿ ਕੋਈ।
 ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਭਾ ਮੇਲ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ ਸਾਧ ਕੀ ਸ਼ਾਲਾ ॥੩੬॥
 ਅਨਿਕ ਪੰਕਤਾਂ ਕਰਿ ਬੈਠਾਈ।
 ਚੌਂਕੀ ਬੀਚ ਬਿਸਾਲ ਡਸਾਈ।
 ਛਾਦੀ ਬਿਸਦ ਬਸਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ।
 ਸਾਦਰ ਤਹਿ ਬੈਠਾਰੇ ਨਾਥ ॥੩੭॥

ਥਾਲ ਬਿਸਾਲ ਪਰੋਸਿ ਉਤਾਲਾ।
 ਆਦਿ ਤਿਹਾਵਲ ਜਿਨ ਰਸ ਜਾਲਾ।
 ਧਰਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਆਨਿ ਅਗਾਰੀ।
 ਸੀਤ ਸੁਗੰਧਤਿ ਦੇ ਕਰਿ ਬਾਰੀ ॥੩੮॥
 ਸਭਿ ਪੰਕਤਿ ਕੇ ਪਰੁਸਨਿਹਾਰੇ।
 ਤੂਰਨ ਦਏ ਪਰੋਸਿ ਅਹਾਰੇ।
 ਅਚਵਨਿ ਲਗੇ ਕੌਰ ਮੁਖ ਪਾਏ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸ੍ਵਾਦਲ ਅਚਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ ॥੩੯॥
 ਕਰਜੋ ਸਰਾਹਨ ਬਿਬਿਧ ਅਹਾਰਾ।
 ਸਭਿ ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਲੇ ਸ੍ਵਾਦ ਉਦਾਰਾ।
 ਪੁਰਿ ਜਨ ਭਨਹਿ 'ਪ੍ਰਥਮ ਕਈ ਬਾਰ।
 ਭਏ ਅਹਾਰ ਨ ਸ੍ਵਾਦ ਉਦਾਰ ॥੪੦॥
 ਧੰਨ ਸਾਧ ਜਿਨ ਕਿਯ ਅਸ ਮੇਲ।
 ਕਰਜੋ ਅਸਨਿ ਬਹੁ ਸ੍ਵਾਦਨਿ ਮੇਲਿ।'

ਚੁਰਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਢਿਗ ਆਯੋ^੧।

ਦੀਨ ਹੋਇ ਪਾਇਨਿ ਲਪਟਾਯੋ ॥੪੧॥

ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਉਪਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ।
 ਏਕ ਆਤਮਾ ਪਿਖੋ ਜਹਾਨ।
 ਉਠੇ ਪ੍ਰਭੂ ਡੇਰੇ ਮਹਿ ਆਇ।
 ਥਿਰਿ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਹੁਇ ਸੁਖ ਪਾਇ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਸਾਧ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ
ਤ੍ਰਿਤੀਓ ਅੰਸੂ ॥੩॥

^੧(ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ) ਚੁਲਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਤਾਂ ਪਾਸ ਆਇਆ ਤੇ.....।

੪. [ਨਦੇੜ ਪਹੁੰਚੇ। ਆਪਣੀ ਜਗਾ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੱਸੇ]

੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੫

- ਦੋਹਰਾ:** ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਭੀ,
ਤਬਿ ਕਾਸਦ ਦੁਇ ਆਇ।
ਲਿਖਾ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਨੇ,
ਗੁਰ ਕੈ ਨਿਕਟ ਪਠਾਇ ॥੧॥
- ਬੈਂਤ:** ਲਿਖਯੋ ਸ਼ੌਕ ਨਾਮਾ^੧ 'ਦਿਜੈ ਦਰਸ ਆਈ।
ਮਹਾਂ ਪੀਰ ਮੇਰੇ ! ਇਹੀ ਬਾਤ ਭਾਈ।
ਤੁਮਾਰੀ ਮਿਹਰ ਤੇ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਹੋਵਾ।
ਜਹਾਨੈ ਕਿ ਮਯਾਨੇ ਮਨਿੰਦੈ ਨ ਦੋਵਾ^੨ ॥੨॥
ਕਰੋ ਰੰਕ ਰਾਵੰ ਨ ਲਾਗੈ ਅਵਾਰਾ।
ਇਲਾਹੀ ਫਜ਼ਲ ਸੋ ਤੁਮਹਿ ਫਜ਼ਲ ਧਾਰਾ^੩।
ਬਡੀ ਬੇਰ ਬੀਤੀ ਪਿਛਾਰੀ ਰਹੇ ਹੋ।
ਕਹੂੰ ਸੰਗਤੀ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਮੰ ਲਹੇ ਹੋ ॥੩॥
ਕਿ ਤਾਲਬ^੪ ਪਿਖੋਂ ਮੈਂ ਦਿਦਾਰੰ ਤੁਮਾਰਾ।
ਨਹੀਂ ਦੇਰਿ ਕੀਜੈ ਲਖੋ ਪ੍ਰੇਮ ਪਜਾਰਾ^੫।'
ਸੁਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਫੇਰ ਤਜਾਰੀ ਕਰਾਈ।
ਪਰੇ ਜੀਨ ਘੋਰਾਨ ਪੈ ਬੇਗਵਾਈ^੬ ॥੪॥
- ਚੌਪਈ:** ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਤੇ ਰੁਖਸਦ ਹੂੰ ਕੈ।
ਅਪਨੇ ਜਾਨਿ ਖੁਸ਼ੀ ਬਹੁ ਦੈ ਕੈ।
ਹਯ^੭ ਅਰੋਹਿ ਕਰਿ ਮਾਰਗ ਪਜਾਨੇ।
ਸੰਗ ਖਾਲਸਾ ਚਲੇ ਸੁਜਾਨੇ ॥੫॥
ਪੰਥ ਉਲੰਘਤਿ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ।
ਜਹਾਂ ਹੁਤੇ ਲਸਕਰ ਸਮੁਦਾਇ।
ਆਗੇ ਸ਼ਾਹੁ ਚਢਯੋ ਬਡ ਘੋਰੇ।
ਜਾਤਿ ਕਹੂੰ ਸੰਗ ਮਾਨਵ ਥੋਰੇ ॥੬॥

^੧ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਖਤ, ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਤ੍ਰ।^੨(ਆਪ ਦੇ) ਮਾਨਿੰਦ (ਵਰਗਾ) ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ (ਕੋਈ) ਨਹੀਂ ਹੈ।^੩(ਜੋ) ਤੁਸਾਂ ਫਜ਼ਲ ਕੀਤਾ ਸੋ ਰੱਬ ਨੇ ਫਜ਼ਲ ਕੀਤਾ। [ਅ.ਃ., ਇਲਾਹੀ=ਰੱਬ। ਫਜ਼ਲ=ਕ੍ਰਿਪਾ]।^੪ਮੈਂ ਚਾਹਵਾਨ ਹਾਂ ਕਿ.....।^੫ਪਿਆਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਲਖ ਲਓ।

(ਅ) ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਲਖ ਕੇ (ਹੁਣ) ਦੇਰ ਨਾ ਕਰੋ।

^੬ਛੇਤੀ। (ਅ) ਤੇਜ਼।^੭ਘੋੜੇ।

ਔਚਕ ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਅਸਵਾਰੀ।
 ਭਈ ਰੋਬਰੋਕਾਰ ਅਗਾਰੀ^੧।
 ਦਰਸਨ ਪਰਸੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ।
 ਬਿਨੈ ਬਖਾਨਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਯੋ ॥੭॥
 ਗੁਰ ਸੂਰਜ ਕੋ ਦਰਸਨ ਹੇਰੇ।
 ਬਿਗਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਅਰਬਿੰਦ ਬਡੇਰੇ।
 -ਭਲੀ ਬਾਤ ਹੋਈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਏ।
 ਲਖਿ ਮੁਰੀਦ ਸਮ ਦਰਸ ਦਿਖਾਏ- ॥੮॥
 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ! ਬਹੁਤੇ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਏ।
 ਇਤ ਮੈਂ ਤੁਮਰੀ ਦਿਸਿ ਮਨ ਲਾਏ।
 ਭਲੋ ਸਥਲ ਪਿਖਿ ਕੀਜੈ ਡੇਰਾ।
 ਕਰਜੋ ਨਿਹਾਲ ਆਪਨੋ ਚੇਰਾ' ॥੯॥
 ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ।
 'ਪੁਰਿ ਮਹਿੰ ਸੰਗਤਿ ਹੁਤੀ ਮਹਾਨੀ।
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਵਸ ਪ੍ਰਤਿ ਰਾਖੇ।
 ਹਮ ਬਹੁ ਬਾਰਿ ਚਲਨ ਕੋ ਭਾਖੇ ॥੧੦॥
 ਹੁਤੋ ਸਾਧ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤਨ ਮਨ ਤੇ।
 ਕਰਜੋ ਭਾਉ ਤਿਨ ਰਖੇ ਚਢਨ ਤੇ।'
 ਇਮ ਕਹਿ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਹੁ ਕੋ ਦੀਨਿ।
 ਹੇਰਿ ਸਥਲ ਸੁਭ ਡੇਰਾ ਕੀਨਿ ॥੧੧॥
 ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਬਿਬਿਧ ਬਨਾਈ।
 ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ।
 ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਕੂਚ ਕਰਿ ਚਲੇ।
 ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਲੇ ॥੧੨॥
 ਨਰ ਨਾਰੀ ਗਨ ਸ਼ਾਮ ਵਰਨ ਕੇ।
 ਇਕ ਸਾਰੀ^੨ ਲੇ ਉਪਰ ਤਨ ਕੇ।
 ਬਸਨ ਬਿਭੂਖਨ ਬੋਲਨਿ ਬੇਸ।
 ਰੀਤਿ ਔਰ ਕੇ ਪਿਖਤਿ ਸੁ ਦੇਸ਼^੩ ॥੧੩॥
 ਪੂਨਾ ਨਗਰ ਨਾਗਪੁਰਿ ਕੇਰੇ।

^੧ਔਗੇ ਸਾਮੁਣੇ ਹੋਈ [ਫਾ.: ਰੂਬਕਾਰ=ਸਾਮੁਣੇ]।

^੨ਸਾੜੀ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਧੋਤੀ ਜੋ ਤੇੜ ਤੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਕੱਜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। [ਸੰਸ.: ਸਾਟੀ]।

^੩ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ।

ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਦੇ ਭੇਟ ਅਗੇਰੇ।
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਜੇਤੇ ਤਹਿ ਰਾਜੇ।
 ਲਸਕਰ ਹੇਰੇ ਡਰ ਉਪਰਾਜੇ ॥੧੪॥
 ਮਿਲਹਿ ਸ਼ਾਹੁ ਅਪਨਪੈ ਜਨਾਇ^੧।
 ਗਜ ਬਾਜੀ ਧਨ ਬਹੁ ਅਰਪਾਇ।
 ਗਿਰਵਰ ਕਾਨਨ ਉਲੰਘਤਿ ਗਏ।
 ਪੁਰਿਨਿ ਗ੍ਰਾਮ ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਭਏ ॥੧੫॥
 ਕਿਸ ਕਿਸ ਕੀ ਗਨਨਾ ਕਰਿ ਕਹੀਏ।
 ਰਚਨਾ ਚਾਰੁ ਚਿੱਤ੍ਰ^੨ ਜਿਨ ਲਹੀਏ।
 ਬਾਪੀ ਕੂਪ ਬਾਗ ਫੁਲਵਾਰੀ।
 ਨਾਲਕੇਲ ਕੇਲਾ ਰੁ ਸੁਪਾਰੀ ॥੧੬॥
 ਬਿਸਮਤਿ ਨਗਰ ਬਿਲੋਕਿ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਤਿਸ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸਿਵਰ ਕੇ ਘਾਲਾ।
 ਆਠ ਦਿਵਸ ਤਹਿ ਕੀਨ ਮੁਕਾਮੁ।
 ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਕੇ ਪਿਖਹਿ ਤਮਾਮੁ ॥੧੭॥
 ਅਨਿਕ ਅਕੋਰਨ ਕੇ ਅਰਪੰਤੇ।
 ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ ਸੀਸ ਧਰੰਤੇ।
 ਦੂਰ ਕਿ ਨੇਰ ਸੁਨਹਿ ਗੁਰ ਆਏ।
 ਸਿਖ ਜੋ ਹੁਤੇ ਆਨਿ ਦਰਸਾਏ ॥੧੮॥
 ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਲੈ ਲੈ ਦਰਬ।
 ਮਹਿਪਾਲਕ ਬਸਿ ਕਰਿ ਕੈ ਸਰਬ।
 ਕਰਤਿ ਕੂਚ ਪੁਨ ਗਮਨਹਿ ਡੇਰਾ।
 ਉਤਰਹਿ ਨਿਸ ਕੇ, ਚਲਹਿ ਸੁਬੇਰਾ^੩ ॥੧੯॥
 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਚਲੇ।
 ਨਦੀ ਗੁਦਾਵਰਿ ਕੇ ਤਟ ਭਲੇ।
 ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੇ ਦਲ ਭਾਰੇ।
 ਕਰੇ ਸਿਵਰ ਸਭਿਹੁੰਨਿ ਕਿਨਾਰੇ ॥੨੦॥
 ਨਗਰ ਨਦੇੜ ਬਸੰਤਿ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਜਿਸ ਮਹਿ ਰਹੈ ਧਨੀ ਨਰ ਜਾਲਾ।

^੧ਆਪਣਾ ਨਾਮ (ਆਦਿਕ) ਦੱਸਕੇ।

^੨ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਚਿੱਤ੍ਰ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ।

^੩ਸਵੇਰੇ।

ਆਦਿ ਪੁਰੀ ਸਤਿਜੁਗ ਤੇ ਬਸੀ।
 ਦਰਬ ਅਧਿਕ ਤੇ ਦੀਰਘ ਲਸੀ ॥੨੧॥
 ਤਾਨੇ ਸ਼ਾਹ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਜੋਰਾ^੧।
 ਪੀਛੇ ਤਹਾਂ ਜੁ ਸੂਬਾ ਛੋਰਾ।
 ਸੁਨਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਆਵਨ ਜਬੈ।
 ਮਿਲਿਬੇ ਹੇਤ ਤਜਾਰ ਹੁਇ ਤਬੈ ॥੨੨॥
 ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੁਰੰਗੇ ਕੀ ਬਡ ਮਾਇਆ।
 ਸੋ ਲੇ ਕਰਿ ਤੂਰਨ ਹੀ ਆਇਆ।
 ਦੇ ਕਰਿ ਮਿਲਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਸਾਥ।
 ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਅਪਰ ਆਇੰ ਪੁਰਿ ਨਾਥ^੨ ॥੨੩॥
 ਬਿਦਤ^{*} ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਉਦਾਰਾ।
 ਮੁੰਗੀ ਪਟਣ^੩ ਆਦਿ ਧਨ ਭਾਰਾ।
 ਦੇ ਕਰਿ ਮਿਲੇ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹੁ।
 ਉਤਰਿ ਪਰੇ ਲਸ਼ਕਰ ਕੇ ਮਾਂਹੂ^੪ ॥੨੪॥
 ਅਪਰ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਦੇਸ਼ੁ ਰੁ ਨਗਰੀ।
 ਗਿਨ ਕਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਯਹਿ ਸਗਰੀ।
 ਦੂਰ ਨਿਕਟ ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਤੇ ਆਏ।
 ਦੇ ਦੇ ਦਰਬ ਮਿਲੇ ਸਮੁਦਾਏ ॥੨੫॥
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਿ ਪਿਤ ਕੇ ਘਨੋ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਜਗ ਮਹਿੰ ਭਨੋ।
 ਅਰਯੋ ਨ ਕੋਈ ਮਿਲੇ ਅਗਾਰੀ।
 ਦੇ ਕਰਿ ਭੇਟ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ॥੨੬॥
 ਨਗਰ ਨਦੇੜ ਵਹਿਰ ਕੀ ਥਾਈਂ।
 ਉਤਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋ ਅਪਨਾਈ^੫।
 ਅਹੈ ਪੁਰਾਤਨਿ ਭੂਮ ਹਮਾਰੀ।
 ਅਪਰ ਮਾਲਕੀ ਸਕਲ ਬਿਦਾਰੀ^੬ ॥੨੭॥

^੧ਜੋਰ ਨਾਲ।

^੨ਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ।

^{*}ਪਾ:-ਬਿਦਰ।

^੩ਮੁੰਗਾ ਪਟਮ ਮਰਦਾਸ ਹਾਤੇ ਦਾ ਇਕ ਨਗਰ ਹੈ।

^੪(ਸੂਬੇ) ਲਸ਼ਕਰ ਵਿਚ ਉਤਰ ਪਏ।

^੫ਆਪਣੀ ਕਰ ਲਈ (ਅ) ਆਪਣੀ ਜਾਣਕੇ।

^੬ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕੇ ਡੇਰਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਹੁਤੋ ਮੁਗਲ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਸੋ ਬਸੈ^੧।
 ਥਲ ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਤਿਸ ਕੋ ਲਸੈ^੨।
 ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਡੇਰੇ ਕੋ ਕਿਯ ਝਗਰਾ।
 ‘ਇਸ ਕੋ^੩ ਜਾਨਤਿ ਹੈ ਪੁਰਿ ਸਗਰਾ ॥੨੮॥
 ਅਬਿ ਜੇ ਬਲ ਕਰਿ ਲੈ ਹੈ ਛੀਨ।
 ਸੁਤ ਪੋਤੇ ਅਪਨੀ ਲੇਂ ਚੀਨ।’
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਝਗਰਾ ਬਹੁ ਕਯੋ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਲਗਿ ਚਲਿ ਗਯੋ ॥੨੯॥
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕਹਿ ‘ਹਮਰੋ ਇਸਥਾਨ।
 ਇਸ ਕੋ ਮਾਲਕ ਅਹੈ ਨ ਆਨ।’
 ਮੁਗਲ ਭਨੈ ‘ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਮੇਰਾ।
 ਨਹੀਂ ਦੁਰਯੋ, ਪੁਰਿ ਲਖਹਿ ਬਡੇਰਾ’ ॥੩੦॥
 ਸੰਸੈ ਭਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਆਇ-।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੂਰ ਨ ਕਹੈਂ ਕਦਾਇ।
 ਚਿੰਰਕਾਲ ਕੋ ਅਹੈ ਹਮਾਰੋ।
 ਨਗਰ ਸ਼ਾਹਦੀ ਮੁਗਲ ਉਚਾਰੋ- ॥੩੧॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਂ ਕਹਿ ਬਿਨੈ ਪਠਾਈ।
 ‘ਸਭਿ ਰਾਵਰ ਕੀ ਜੇਤਿਕ ਥਾਈ।
 ਜੇ ਇਸ ਕੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਧਰੋ।
 ਕੋ ਇਕ ਪਤਾ ਦਿਖਾਵਨਿ ਕਰੋ ॥੩੨॥
 ਹੋਇ ਆਪ ਕੀ ਤੋਂ ਬਿਰ ਸਾਚੀ।
 ਪੁਨ ਕੋ ਕਰਹਿ ਨ ਬਾਦ ਉਬਾਚੀ।
 ਜੇ ਬਲ ਕਰਿ ਛੀਨਹੁ ਇਸ ਕੇਰੀ।
 ਮੈਂ ਝਿਰਕੋਂ ਬਰਜੋਂ ਇਸ ਬੇਰੀ ॥੩੩॥
 ਜੀਵਤਿ ਰਹੈ ਅਹੈ ਥਲ ਜਾਵਦ।
 ਕੋ ਨਹਿੰ ਝਗਰਿ ਸਕੈਗੋ ਤਾਵਦ।
 ਪੁਨ ਪਾਛੇ ਉਠਿ ਪਰਿ ਹੈ ਬਾਦ।
 ਯਾਂ ਤੇ ਜਾਨਹੁ ਬੇ ਬੁਨਿਯਾਦ^੪ ॥੩੪॥

^੧ਇਕ ਮੁਗਲ ਨਗਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਸੀ।

^੨ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਥਾਂ ਤਿਸ ਦਾ ਸੀ।

^੩ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ।

^੪(ਹੁਣ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ) ਬੇ ਬੁਨਿਆਦ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। (ਅ) ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਬਿਰਥਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਜਥਾ ਨਗਰ ਕੇ ਮੁਗਲ ਉਗਾਹਿ।
 ਕਰਹਿ ਬਤਾਵਨ -ਹੈ ਇਸ ਪਾਹਿ-।
 ਤੈਸੇ ਤੁਮ ਕਿਛੁ ਪਤਾ ਬਤਾਵਹੁ।
 ਜੁਤਿ ਬੁਨਿਆਦ ਧਰਾ ਕਹੁ ਪਾਵਹੁ ॥੩੫॥
 ਬਹੁਰ ਨ ਲਾਗੂ ਹੋਵਨਿ ਕੌਨ।
 ਦੇਖਿ ਉਗਾਹੀ ਧਾਰੈਂ ਮੌਨ।’

ਬਾਤ ਯਥਾਰਥ ਜਬਹਿ ਸੁਨਾਈ।

ਮਾਨੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤਬਹਿ ਅਲਾਈ ॥੩੬॥

‘ਮੁਗਲ ਨਗਰ ਕੇ ਮੁਖਿ^੧ ਲੇ ਆਵੈ।
 ਕਾਜੀ ਮੁਫਤੀ^੨ ਸਕਲ ਮਿਲਾਵੈ।
 ਤੁਮ ਅਪਨੇ ਉਮਰਾਵ ਪਠਾਵਹੁ।
 ਝਗਰਾ ਧਰ ਕੇ ਅਖਿਲ ਮਿਟਾਵਹੁ ॥੩੭॥
 ਜਥਾ ਜੋਗ ਜਿਸ ਕੀ ਹੁਇ ਦੀਜੈ।
 ਕਹੈ ਜੁ ਕੂਰ ਹਟਾਵਨਿ ਕੀਜੈ।’
 ਬਾਕ ਯਥਾਰਥ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕੇਰੇ।
 ਇਕਠੇ ਕੀਨੇ ਮਨੁਜ ਘਨੇਰੇ ॥੩੮॥
 ਨਰ, ਪੁਰਿ ਕੇ ਪਰਧਾਨ ਪਠਾਏ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਹਜ਼ਾਰਹੁ ਆਏ।
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੁ ਤਗੀਦ ਪਠਾਏ ॥੩੯॥
 ਬੈਠੇ ਆਇ ਅਖਿਲ ਗੁਰ ਪਾਸਾ।
 ਪ੍ਰਥਮ ਮੁਗਲ ਨੇ ਬਾਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ।
 ‘ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਇਹ ਥਾਨ ਹਮਾਰਾ।
 ਜਾਨਤਿ ਗਿਰਦਨਵਾ^੩ ਇਤ ਸਾਰਾ ॥੪੦॥
 ਬੁਝਿ ਲੇਹੁ ਸਭਿ ਕੇ ਇਸ ਠੌਰੀ।
 ਜੋ ਛੀਨਤਿ ਕਰਿ ਸੀਨੇ ਜੋਰੀ।
 ਤੌ ਮੇਰੇ ਕੁਛੁ ਬਸ ਨ ਬਸਾਇ।
 ਮਾਲਕ ਸ਼ਾਹੁ ਸਕਲ ਹੀ ਥਾਂਇ’ ॥੪੧॥
 ਸਭਿ ਮਹਿ ਤਬਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਖਾਨਾ।

^੧ਮੁਖੀਏ।

^੨ਫਤਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਕਾਜੀ ਦਾ ਫਤਵਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

^੩ਭਾਵ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ।

‘ਲਾਖਹੁੰ ਬਰਖਨ ਕੋ ਇਹ ਥਾਨਾ।
 ਰਹੇ ਸੰਭਾਲਤਿ ਅਹੈ ਹਮਾਰਾ।
 ਜਬਿ ਕਿਤਹੂੰ ਕਰਿ ਗਏ ਕਿਨਾਰਾ ॥੪੨॥
 ਲੇ ਕਰਿ ਅਪਰ ਸੁ ਮਾਲਿਕ ਬਨਜੋਂ।
 ਆਸ਼ੁਮ ਬਡੋ ਪੁਰਾਤਨ ਬਨਜੋਂ।
 ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਪਰ ਆਵੈ।
 ਤੋਂ ਹਮ ਸਭਿ ਕੋ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਿਖਾਵੈਂ ॥੪੩॥
 ਜਹਿੰ ਡੇਰਾ ਤਹਿ ਖੋਦਨ ਲਾਏ।
 ਕੇਤਿਕ ਨੀਚੇ ਥਲ ਖੁਨਵਾਏ।
 ਨਿਕਸਜੋ ਤਹਾਂ ਭਸਮ ਕੋ ਢੇਰਾ।
 ਜਹਿੰ ਆਸਨ ਥੇ ਪਰਜੋ ਬਡੇਰਾ ॥੪੪॥
 ਪੁਨ ਪ੍ਰਭੁ ਭਨਜੋਂ ‘ਔਰ ਖਨਿ ਲੀਜੈ।
 ਕਰਮੰਡਲ, ਮਾਲਾ ਦਿਖਰੀਜੈ।
 ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਜਿਸ ਤਨ ਮਹਿੰ ਨਾਮੂ।
 ਕਰੇ ਤੀਬ੍ਰ ਤਪ ਤਬਿ ਅਭਿਰਾਮੂ ॥੪੫॥
 ਬਰਖ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਇਸ ਥਲ ਬਸਿ ਕੈ।
 ਸੰਕਟ ਸਹੇ ਸਕਲ ਤਨ ਕਸਿ ਕੈ।’
 ਪੁਨ ਕੁਛ ਖੋਦੀ ਅਪਰ ਅਗਾਰੀ।
 ਮਾਲਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਤਬਹਿ ਨਿਹਾਰੀ ॥੪੬॥
 ਤਪ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਆਸਨ ਪਰਜੋ।
 ਹੋਇ ਪੁਰਾਤਨ^੧ ਨਾਂਹਿਨ ਗਰਜੋ।
 ਕਰਮੰਡਲ ਤੂੰਬੇ ਕੋ ਹੇਰਾ।
 ਤਿਮ ਹੀ ਪਰਜੋ ਮਹਾਂ ਤਪ ਕੇਰਾ ॥੪੭॥
 ਬਿਸਮ ਰਹੇ ਪਿਖਿ ਕੈ ਸਮੁਦਾਈ।
 ‘ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰ ਸਭਿਨਿ ਅਲਾਈ।
 ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਭਈ ਸਭਿ ਕੇਰੀ।
 ਨਮੋ ਕਰੀ ਪਦ ਪਰ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥੪੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਿਖਾਵਨ’ ਪ੍ਰਸੰਗ
 ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰਥੇ ਅੰਸੂ ॥੪॥

^੧ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣ ਤੇ ਬੀ।

੫. [ਜ਼ਮੀਨ ਮੁੱਲ ਖਰੀਦੀ। ਬੰਦਾ ਮਿਲਾਪ]

੪<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੬

ਦੋਹਰਾ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਤਾ ਦਿਖਾਇ ਕਰਿ, ਸਭਿ ਕੋ ਦਯੋ ਸੁਨਾਇ।

‘ਇਕ ਜੋਜਨ ਲਗਿ ਭੂਮਕਾ, ਤਪਹਿ ਤਪੀ ਸਮੁਦਾਇ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਸਿਖ ਹਮਰੇ ਕੀਰਨ^੧ ਇਸ ਥਾਨ।

ਇਸ ਥਲ ਆਸ਼੍ਰਮ ਹੁਤੇ ਮਹਾਨ।

ਜਹਾਂ ਖਨਜੋ ਗੁਨ ਭਸਮ ਨਿਹਾਰੀ।

ਹਮ ਬੈਠੇ ਆਸਨ ਬਿਰ ਕਾਰੀ ॥੨॥

ਸਭਿ ਕੋ ਪਤਾ ਦਿਖਾਵਨ ਠਾਨਾ।

ਅਬਿ ਤੇ ਹਮਰੋ ਭਯੋ ਸਥਾਨਾ।

ਤਉ ਮੋਲ ਇਸ ਦੇਤਿ ਮੁਗਲ ਕੋ।

ਲੇ ਕਰਿ ਦਾਵਾ ਹਰਹਿ ਸਥਲ ਕੋ’ ॥੩॥

ਕਰੀ ਬਿਛਾਵਨਿ ਗਨ ਦੀਨਾਰ।

ਜਹਿ ਲਗਿ ਹੈ ਅਬਿ ਲੋ ਦਰਬਾਰ।

ਮੁਗਲ ਹਰਖ ਕਰਿ ਮੁਹਰ ਸੁ ਲੀਨੀ।

ਬਾਕ ਨ ਫੁਰਜੋ ਮੌਨ ਮੁਖ ਕੀਨੀ* ॥੪॥

ਬੈਖਤ^੨ ਤਿਸ ਕਰ ਤੇ ਲਿਖਵਾਯੋ।

ਰਾਜੀ ਨਾਮਾ ਸਕਲ ਸੁਨਾਯੋ।

ਸਭਿ ਕੀ ਉਪਰ ਪਰੀ ਉਗਾਹੀ।

‘ਇਸ ਕੋ ਬੰਸ ਨ ਬਾਦ ਉਠਾਹੀ’ ॥੫॥

ਜਥਾ ਜੋਗ ਕਰਿ ਸਭਿ ਚਲਿ ਗਏ।

ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਬਖਾਨਤਿ ਭਏ।

ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਨੰਦ ਬਿਸਮਾਯੋ।

ਅਪਨ ਕਾਗਦ ਲਿਖਜੋ ਪਠਾਯੋ ॥੬॥

ਇਕ ਜੋ ਜਨ ਲਗਿ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨਾ।

ਕੋ ਨ ਕਰੈ ਦਾਵਾ ਲਿਹੁ ਜਾਨਾ।

^੧ਪੂਰਨ ਸੀ।

^੨ਬੈਨਾਮਾ।

^੩ਆਪਣਾ ਦਾਅਵਾ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਸਹੀ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਐਸੇ ਵਾਕੀਆਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਆਚਰਨ (ਇਖਲਾਕ) ਦੀ ਮਹਾਨ ਉੱਚਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਦੇ ਘਾਹ ਦਾਣੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜੁੱਧ ਜੰਗ ਲੁੱਟਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਕਦੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਓਹ ਜੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਮਤ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾਲਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹੀ ਰਿਵਾਜ ਦਰੁਸਤ ਮੰਨੀਂ ਦਾ ਹੈ।

ਸਗਰੇ ਨਗਰ ਪ੍ਰਗਟ ਭੀ ਗਾਥਾ।
 ‘ਭੂਮਿ ਮੋਲ ਲੀਨਸਿ ਗੁਰ ਨਾਥਾ’ ॥੭॥
 ਡੇਰਾ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਮਾਯੋ।
 ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਭੁ ਅਖੇਰ ਮਨ ਭਾਯੋ।
 ਕਿਤਿਕ ਦੂਰ ਚਢਿ ਗਏ ਅਖੇਰਾ।
 ਆਸ਼੍ਰਮ ਪਿਖਯੋ ਬਿਰਾਗੀ ਕੇਰਾ ॥੮॥
 ਗਯੋ ਸਾਧ ਕਿਤ ਅਪਰ ਸਥਾਨਾ।
 ਹੇਰਿ ਛਾਂਗ ਤਿਸ ਪੁਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ।
 ਕਰਿ ਝਟਕਾ ਰਿੰਧਵਾਇ ਸੁ ਖਾਯਾ।
 ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਸਘਨ ਤਰੁ ਛਾਯਾ ॥੯॥
 ਕਿਤਿਕ ਸਮੇਂ ਮਹਿ ਅੰਤਰ ਗਏ।
 ਸੁੰਦਰ ਥਲ ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਭਏ।
 ਏਕ ਬਿਸਾਲ ਪ੍ਰਯੰਕ ਡਸਾਯੋ।
 ਆਸਤਰਨ ਸਿਤ ਤੇ ਸੁਭ ਛਾਯੋ ॥੧੦॥
 ਤਿਸ ਪਰ ਬੈਠੇ ਜਾਇ ਗੁਸਾਈਂ।
 ਕੇਤਿਕ ਸਮੇਂ ਬਿਤਯੋ ਤਿਸ ਥਾਈਂ।
 ਇਕ ਚੇਲਾ ਅਵਿਲੋਕਿ ਪਲਾਯੋ।
 ਜਹਾਂ ਸਾਧ ਤਹਿ ਜਾਇ ਸੁਨਾਯੋ ॥੧੧॥
 ‘ਇਹਾਂ ਵਹਿਰ ਬੈਠੇ ਕਿਸ ਭਾਂਤਿ?
 ਡੇਰੇ ਬਿਖੇ ਭਯੋ ਉਤਪਾਤ।
 ਕੋ ਇਕ ਪੁਰਖ ਤੇਜ ਬਡ ਧਾਰੀ।
 ਪ੍ਰਥਮ ਛਾਂਗ ਹਤਿ ਕੀਨ ਅਹਾਰੀ ॥੧੨॥
 ਤਿਹ ਬਿਲੋਕਿ ਹਮ ਤੂਸ਼ਨ ਰਹੇ।
 ਕੀਨਸਿ ਖਾਨਿ ਤ੍ਰਾਸ ਨਹਿ ਲਹੇ।
 ਪੁਨ ਸਥਾਨ ਅੰਤਰ ਗਮਨਾਯੋ।
 ਹਮ ਲੇ ਕਰਿ ਤੁਮ ਨਾਮ ਹਟਾਯੋ ॥੧੩॥
 ਬਰਜਯੋ ਰਹਯੋ ਨ, ਪਹੁੰਚਯੋ ਤਹਾਂ।
 ਬਿਸਦ ਸੇਜ ਰਾਵਰ ਕੀ ਜਹਾਂ।
 ਮਾਨੀ ਸ਼ੰਕ ਨ ਮਨ ਮਹਿ ਕੈਸੇ।
 ਤਿਸ ਪ੍ਰਯੰਕ ਕੇ ਉਪਰ ਬੈਸੇ’ ॥੧੪॥
 ਮਾਧੋਦਾਸ ਸੁਨਤਿ ਰਿਸ ਠਾਨੀ।
 ‘ਕੋ ਐਸੋ ਜਗ ਪੁਰਖ ਗੁਮਾਨੀ।

ਇਕ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਾਧੁ ਲਖਿ ਟਰਜੋ।
 ਦੁਤੀਏ ਮੈਂ ਅਜਮਤਿ ਕਰਿ ਭਰਜੋ ॥੧੫॥
 ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਨਹੀਂ ਸਾਧ ਅਸ ਕੋਈ।
 ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਅਹੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰਿ ਸੋਈ।
 ਪਠਜੋ ਬੀਰ^੧ ਇਕ 'ਦੇਹੁ ਸਜਾਇ।
 ਸਿਹਜਾ ਤੇ ਮਾਰਹੁ ਉਲਟਾਇ ॥੧੬॥
 ਜਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਸਹਤ ਨਹਿ ਰਹੈ।
 ਆਗੇ ਪਿਖਿ ਸਗਰੇ ਡਰ ਲਹੈਂ।
 ਸਾਧ ਅਵੱਗਯਾ ਕਰੈ ਨ ਕੋਈ।
 ਜਿਸ ਕੀਨੀ ਸਹਿ ਸੰਕਟ ਸੋਈ' ॥੧੭॥
 ਸੁਨਤਿ ਬੀਰ ਤੂਰਨ ਹੀ ਧਾਯੋ।
 ਜਜੋਂ ਧਨੁ ਤੇ ਕਿਨ ਬਾਨ ਚਲਾਯੋ।
 ਆਇ ਉਠਾਵਨ ਲਾਗਸਿ ਪਾਵਾ।
 ਕਰਜੋ ਓਜ ਨਹਿ ਤਉ ਉਠਾਵਾ ॥੧੮॥
 ਦੁਤਿਯ ਬੀਰ ਤਬਿ ਸਾਧ ਪਠਾਯੋ।
 ਚਾਹਤਿ ਹੈ ਪਰਯੰਕ ਉਠਾਯੋ।
 ਦੋਨਹੁ ਪਾਵੈਂ ਪਰ ਦ੍ਰੈ ਤੀਰ।
 ਗੁਰੂ ਖੁਭਾਇ ਧਰੇ ਜੁਤਿ ਧੀਰ ॥੧੯॥
 ਬੀਰਨ ਮਹਿ ਏਤਿਕ ਬਲ ਕਹਾਂ।
 ਖਾਟ ਉਠਾਇ ਸੁ ਪਲਟਹਿ ਤਹਾਂ।
 ਜਾਨੀ ਸਾਧ -ਨ ਜੁਗ ਤੇ ਹਾਲਾ^੨।
 ਹੈ ਹੈ ਕੋਊ ਪੁਰਖ ਬਿਸਾਲਾ- ॥੨੦॥
 ਤ੍ਰਿਤੀ ਪਠਜੋ, ਪੁਨ ਚਾਰਹੁ ਆਏ।
 ਲਾਇ ਰਹੇ ਬਲ ਨਹਿ ਉਲਟਾਏ।
 ਚਾਰਹੁ ਪਾਵੋਂ ਪਰ ਸਰ ਚਾਰ।
 ਕਰੇ ਟਿਕਾਵਨਿ ਭਾਰ ਉਦਾਰ ॥੨੧॥
 ਜਬਿ ਨਹਿ ਉਲਟਜੋ ਬੀਰਨ ਜਾਨੀ।
 ਤਰੇ ਧਸਾਵਨ* ਲਗੇ ਮਹਾਨੀ।
 ਜਬਿ ਚਾਰਹੁ ਰਿਸ ਤੇ ਬਲ ਕੀਨਿ।

^੧ਗੁਪਤ ਵਜਕਤੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਮੁਅੱਕਲ।

^੨ਸਾਧ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਦੁਹਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਿਆ।

*ਪਾ:-ਧਵਾਸਨ।

ਹਲੀ ਖਾਟ, ਚਾਲੀ, ਤਰ, ਚੀਨ^੧ ॥੨੨॥

ਪਾਵੇ ਲਗੇ ਧਸਨ ਜਬਿ ਹੇਰੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਬੇਰੇ।

‘ਕਾਸ਼ਟ! ਕੁਛ ਹਮ ਸੋਂ ਨਹਿੰ ਬੈਰਾ।

ਧਰਨੀ ਧਸਤਿ, ਨ ਰਹਿਤ ਉਚੇਰਾ?’ ॥੨੩॥

ਹਾਥ ਪਾਇ ਕਰਿ^੨ ਖਾਟ ਟਿਕਾਈ।

ਭਈ ਅਕਾਰਥ ਅਜਮਤਿ ਲਾਈ^੩।

ਅਪਨੇ ਤੇ ਬਹੁ ਬਡੇ ਬਿਚਾਰਾ।

ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਖੋਇ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥੨੪॥

ਹੈ ਕਰਿ ਦੀਨ ਤਬੈ ਚਲਿ ਆਯੋ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਬੈਠੇ ਦਰਸਨ ਪਾਯੋ।

ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਰਹਯੋ ਕਰ ਜੋਰਿ।

ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕੀ ਓਰ ॥੨੫॥

ਬੁਝਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ‘ਕੌਨ ਤੂੰ ਅਹੈਂ?’

ਇਸ ਥਲ ਮਹਿੰ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਰਹੈਂ?’

^੪‘ਇਹ ਮਮ ਗੁਰ ਕੋ ਆਸ਼੍ਰਮ ਭਾਰੀ।

ਚਿਰੰਕਾਲ ਤਪ ਕੀਨਿ ਅਚਾਰੀ ॥੨੬॥

ਤਿਸ ਪੀਛੇ ਮੈਂ ਇਸ ਥਲ ਬਾਸਾ।

ਰਹੈਂ ਏਕ^੫ ਭਾਵਹਿ ਤਪ ਰਾਸਾ।’

ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਭਨਯੋਂ ‘ਤੋਹਿ ਗੁਰ ਕਹਾਂ।

ਮਰਿ ਕਰਿ ਪਹੁੰਚਯੋ ਜਾਨਹਿੰ ਤਹਾਂ ॥੨੭॥

ਜਿਸ ਭਰਵਾਸੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਰਹੈਂ।

ਤਿਸ ਕੋ ਲਖਹਿੰ ਕਿ ਨਹਿੰ, ਕਿਤ ਅਹੈ?’

ਸੁਨਤਿ ਦੀਨਿ ਹੁਇ ਸਾਧ ਬਖਾਨਾ।

‘ਸ਼ਕਤਿ ਨ ਏਤੀ, ਮੈਂ ਨਹਿੰ ਜਾਨਾ ॥੨੮॥

ਜੇ ਕਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿੰ ਸ਼ਕਤਿ ਇਤੀਕ।

ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਲਖਹੁ ਬਿਧਿ ਨੀਕ।

ਤੋ ਮਮ ਗੁਰ ਕੋ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ।

^੧ਖਾਟ ਹਿੱਲਕੇ ਹੇਠ ਨੂੰ ਚਲਦੀ ਜਾਣੀ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ)।

^੨(ਦੋਵੇਂ) ਹੱਥ ਪਾਕੇ।

^੩(ਸਾਧੂ ਦੀ) ਅਜਮਤ ਲਾਈ ਐਵੇਂ ਗਈ।

^੪ਸਾਧ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

^੫ਇਕੱਲਾ।

ਪੁਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਿਹਚਲ ਟਿਕਿ ਜਾਈ' ॥੨੯॥
 ਤਬਿ ਗੁਰ ਭਨਜੋਂ 'ਤਰੋਵਰ ਖਰਜੋ।
 ਤਿਸ ਕੇ ਫਲ ਕੀੜਾ ਹੁਇ ਪਰਜੋ।
 ਜੇ ਕਰਿ ਪਤਾ ਚਾਹਤਿ ਅਬਿ ਲਜਾਵਹੁ।
 ਕਰਿ ਹਮ ਢਿਗ ਲੇ ਨਾਮ ਬੁਲਾਵਹੁ' ॥੩੦॥
 ਸੁਨਿ ਸਾਧੂ ਨੇ ਸੋ ਫਲ ਦੇਖਾ।
 ਹੈ ਪਰਪੱਕਜ ਲਾਲ ਅਵਰੇਖਾ।
 ਗੁਰ ਕੇ ਕਹੋ ਤੋਰ ਕਰਿ ਲਜਾਵਾ।
 ਨਿਕਟ ਲਜਾਇ ਕੀੜਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਵਾ ॥੩੧॥
 ਧੁਨਿ ਉਚੀ ਲੇ ਨਾਮ ਗੁਹਾਰਾ।
 ਕੀਰੇ 'ਕਿਰਰ ਕਿਰਰ' ਉੱਚਾਰਾ।
 ਜਾਨਿ ਲੀਨਿ -ਨਿਸ਼ਚੇ ਗੁਰ ਮੇਰੋ।
 ਕਹਾਂ ਭਈ ਗਤਿ!- ਬਿਸਮ ਬਡੇਰੋ ॥੩੨॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਭਨਜੋਂ 'ਚਿੰਤ ਕਯਾ ਕੀਜੈ।
 ਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਮ ਇਸ ਕੋ^੧ ਲਖਿ ਲੀਜੈ।
 ਇਹ ਤਨ ਤਜਿ ਅਬਿ ਸੁਭ ਗਤਿ ਪਾਵੈ।
 ਬਹੁਰ ਨਹੀਂ ਅਪਗਤਿ ਅਸ ਜਾਵੈ' ॥੩੩॥
 ਹੁਤੋ ਹਾਥ ਮਹਿ ਫਲ ਮ੍ਰਿਤੁ ਭਯੋ।
 ਤਿਸ ਤੇ ਨਿਕਸਿ ਧਰਾ ਗਿਰ ਗਯੋ।
 ਕਹਯੋ^੨ 'ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਮ ਕਰੁਨਾ ਕਰੀਯਹਿ।
 ਮੋਰ ਕਰਮ^੩ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ ਧਰੀਅਹਿ ॥੩੪॥
 ਅਪਨੀ ਸੇਵਾ ਮੁਹਿ ਫੁਰਮਾਵਹੁ।
 ਪਗ ਪੰਕਜ ਪਰ ਮੋਹਿ ਲਗਾਵਹੁ।
 ਰਾਖੁ ਲੇਹੁ ਸ਼ਰਨਾਗਤਿ ਪਰਜੋ।'
 ਦੇਨਿ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਗਸਿ ਉਚਰਜੋ ॥੩੫॥
 'ਹਮ ਕੋ ਹੁਕਮ ਅਹੈ ਕਰਤਾਰਾ।
 -ਬਿਦਤਾਵਹੁ ਜਗ ਪੰਥ ਕਰਾਰਾ।
 ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਕੋ ਕਰੋ ਬਿਨਾਸਾ।
 ਜੋ ਅਬਿ ਪਸਰਿ ਰਹਯੋ ਚਹੁ ਪਾਸਾ- ॥੩੬॥

^੧ਇਸ ਦਾ (ਇਕੋ) ਕਰਮ (ਭੋਗਣਾ) ਬਾਕੀ ਸੀ।

^੨(ਸਾਧ ਨੇ) ਕਿਹਾ।

^੩ਬੀਰਾਂ ਦਾ ਭੋਜਣਾ ਰੂਪੀ (ਬੇਅਦਬੀ ਦਾ) ਕਰਮ।

ਤੂੰ ਬਤਾਉ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਕਰਨਾ।
 ਮਿਲਹੁ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸ਼ਤੁ ਗਨ ਹਰਨਾ?'
 ਬੋਲਯੋ ਸਾਧ 'ਆਪ ਹੋ ਮਾਲਕ।
 ਤੁਮਰਾ ਬੰਦਾ ਕਰੋਂ ਨ ਆਲਕ^੧ ॥੩੭॥
 ਹੁਇ ਰਾਵਰਿ ਆਇਸੁ ਅਨੁਸਾਰੀ।
 ਕਰੋਂ ਜੰਗ ਭੰਗੋਂ ਰਿਪੁ ਭਾਰੀ।
 ਤੁਮ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਖਰ ਖੰਡਾ।
 ਕਰੋਂ ਘਮੰਡ^੨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡਾ' ॥੩੮॥
 ਹਸਿ ਬੋਲੇ 'ਹਮ ਦੀਨਾ ਹੁਕਮ।
 ਬਾਲੂ ਮੱਧ ਨਿਕਾਸਾ ਰੁਕਮ^੩।
 ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਜਾਹੁ ਮਮ ਬਦਲਾ^੪।
 *ਬਿਮੁਖ ਹੂਏ ਮੇਰੇ ਮਨ ਰਦਲਾ^੫ ॥੩੯॥
 ਪੰਥ ਤੇਜ ਤੇਰੇ ਹੀ ਦੀਨਾ^੬।
 ਸਭਿਨਿ ਬਿਖੈ ਤੋ ਕੋ ਮੁਖਿ ਕੀਨਾ।
 ਅਪਨਿ ਆਪ ਤੇ ਭਾਖਯੋ ਬੰਦਾ।
 ਇਹ ਬਿਦਤੈ ਜਗ ਨਾਮ ਬਿਲੰਦਾ ॥੪੦॥
 ਨਹਿੰ ਠਹਿਰਹਿ ਰਿਪੁ ਤੋਹਿ ਅਗਾਰੀ।
 ਹੁਇ ਸੰਘਰ ਘਮਸਾਨ ਉਦਾਰੀ।
 ਲਰੈਂ ਅਰੈਂ ਲਾਖਹੁ ਹੀ ਮਰੈਂ।
 ਬਚੈਂ ਸੁ ਜੀਵ ਭਾਜ ਜੋ ਪਰੈਂ' ॥੪੧॥
 ਸੁਨਿ ਗੁਰਵਾਕ ਭਯੋ ਮਨ ਗਾਢੋ।
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿ ਠਾਢੋ।
 ਕਰਨ ਜੰਗ ਕੋ ਭਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਹਾਰੀ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਪੰਚਮੋਂ ਅੰਸੁ ॥੫॥

^੧ਆਲਸ।

^੨ਯੁੱਧ।

^੩ਰੇਤ ਵਿਚੋਂ ਸੋਨਾ ਕਢਿਆ ਹੈ।

^੪ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਥਾਵੇਂ ਜਾਵੇ।

^੫ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਪੜਵੀਂ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਿਥਲ ਜੇਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹਨ।

^੬ਹੇ ਮੇਰੇ ਬੰਦੇ! ਜੋ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ [ਮਨ=ਮਨੁਜ, ਬੰਦਾ]।

^੭ਤੇਜਵਾਲਾ ਪੰਥ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੬. [ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼]

ਪ<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨

ਦੋਹਰਾ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਿਕਟਿ ਬਿਠਾਇ ਕਰਿ,
ਗਰ ਤੇ ਖੜਗ ਉਤਾਰਿ।
ਦੇਨਿ ਲਗੇ ਯੁਤ ਤੇਜ ਕੇ,
ਕਰਨ ਹੇਤ ਸਰਦਾਰ^੧ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਪੁਨ।
ਇਨ ਤੇ ਆਦਿ ਖਾਲਸਾ ਢਿਗ ਗੁਨ।
ਦੇਖਤਿ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਹੁਇ ਖਰੇ।
'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਧਿਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਢਰੇ ॥੨॥
ਜੇ ਕਰਿ ਖੜਗ ਦੇਹੁ ਇਨ ਧਰੇ।
ਪੰਥ ਆਪ ਕੇ ਕਯਾ ਤਬਿ ਕਰੇ।
ਰਹੇ ਆਦਿ ਤੇ ਸੰਗ ਤੁਮਾਰੇ।
ਸਹੇ ਕਸ਼ਟ ਬਹੁ ਮਰੇ ਹਜ਼ਾਰੇ ॥੩॥
ਸਰਬ ਅਕਾਰਥ ਸਿੰਘਨ ਕੇਰਾ।
ਦਿਯੋ ਜਵਾਬ ਆਪ ਇਸ ਬੇਰਾ।
ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰੇਂ।
ਇਸ ਤੇ ਬਿਨ ਕਯਾ ਬਸੀ ਹਮਾਰੇ ॥੪॥
ਜੇ ਕਰਿ ਘਾਲ ਅਕਾਰਥ ਖੋਵਹੁ।
ਸਹੀ ਆਪਨੇ ਸਿਖ ਕਰ ਜੋਵਹੁ^੨।
ਸਭਿ ਕੇ ਦਿਹੁ ਜਵਾਬ ਇਸ ਕਾਲਾ।
ਕਯਾ ਕਰਿ ਸਕੈ ਖਾਲਸਾ ਜਾਲਾ' ॥੫॥
ਇਮ ਕਹਿ ਸਭਿ ਕੇ ਦ੍ਰਿਗ ਭਰਿ ਆਏ।
ਰੁਦਤਿ ਅਧਿਕ ਉਰ ਚਿੰਤ ਉਪਾਏ।
'ਦਿਯੋ ਚਹਤਿ, ਦੀਜੈ ਇਸ ਤੀਰ।
ਖੜਗ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਰਹਿ ਤੀਰ' ॥੬॥
ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਕੈ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਉਪਾਈ।
'ਕਯੋਂ ਤੁਮ ਸੰਸੈ ਰਿਦੈ ਉਠਾਈ^੩।
^੧ਜਾਨਹੁ ਰਿਦੈ ਕਮਾਇਕ ਮੇਰਾ।

^੧ਭਾਵ ਜਥੇਦਾਰ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਗੁਰਜਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਲੱਗੇ।

^੨ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਜੋ ਦੇਖਦੇ ਹੋ।

^੩ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੱਦੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਣ ਲੱਗੇ।

(ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ)

ਭੋਗੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਖਾਲਸਾ ਮੇਰਾ ॥੭॥
 ਰਿਪੁ ਕੰਟਕ ਇਹ ਬੀਨ ਮਿਟਾਵੈ।
 ਬਿਚਰਤਿ ਸਿੰਘ ਅਨਿਕ ਸੁਖ ਪਾਵੈਂ।
 ਰਾਜ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਅਹੈ ਤੁਮਾਰੋ।
 ਸੋ ਨਹਿ ਟਰਹਿ ਕਿਸੂ ਤੇ ਟਾਰੋ ॥੮॥
 ਇਹੁ ਚਿੰਤਾ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਮਿਟਾਈ।
 ਰਾਜ ਤੇਜ ਤੁਮ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਈ।
 ਹਰਖ ਧਰਹੁ ਚਿਤ ਚਾਹਤਿ ਜੈਸੇ।
 ਬੰਦੇ ਕੇ ਬਖਸ਼ਹਿ ਸਰ ਤੈਸੇ ॥੯॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਗਰੇ ਖੜਗ ਕੇ ਧਾਰਾ।
 ਸਿੰਘਨਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿ ਬਿਠਾਰਾ।
 ਬਿਚ ਨਿਖੰਗ ਤੇ ਪਾਂਚਹੁੰ ਤੀਰ।
 ਦੇਤਿ ਭਏ ਬੰਦੇ ਕੇ ਤੀਰ ॥੧੦॥
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਯੋ 'ਜਤੀ ਰਹਿ ਜਾਵਤਿ।
 ਰਹੈ ਤੇਜ ਤੇਰੋ ਵਧਿ ਤਾਵਤਿ।
 ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤੇ ਮੁਖ ਨਹਿ ਮੁਰੈ।
 ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤੇ ਰਿਪੁ ਨਹਿ ਅਰੈ ॥੧੧॥
 ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤੇ ਤੇਜ ਸਵਾਯਾ।
 ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤੇ ਸਭਿ ਕਿਛੁ ਪਾਯਾ।
 ਬੰਦਾ ਭਯੋ ਜਿ ਬੰਦੀ ਬਯਾਰੈ^੨।
 ਤਬਿ ਇਨ ਸਰਨਿ^੩ ਤੇਜ ਘਟ ਜਾਹੈ ॥੧੨॥
 ਜਮਨਾ ਪਾਰ ਜਾਇ ਸਭਿ ਠੌਰਾ।
 ਹਨਹੁ ਦੁਸ਼ਟ ਘਾਲਹੁ ਬਡ ਰੌਰਾ।
 ਪਰੈ ਬੂੜੀਏ^੪ ਥੇ ਕੁਛੁ ਜਾਇ।
 ਬਿਰਹੁ ਹੇਰਿ ਕੇ ਉਚੀ ਥਾਇੰ ॥੧੩॥
 ਪਠਹਿ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹਮ ਪਾਛੈ।
 ਮਿਲਹਿ ਸਿੰਘ ਪੰਚਹੁੰ ਜਬਿ ਆਛੈ।
 ਤਬਿ ਲੂਟਨ ਲਾਗਹੁ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ਾ।

^੧ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਓ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਕਾਰਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ ਜੋ (ਸੁਖ) ਭੋਗੇਗਾ।

[ਕਮਾਇਕ=ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਾਰਿੰਦਾ]।

^੨ਬੰਦਾ ਹੋਕੇ ਜੇ ਬਾਂਦੀ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਵਿਆਹੇਗਾ।

^੩ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ।

^੪ਬੂੜੀਏ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪਰੇ।

ਹਤਹੁ ਜਿ ਲਰਨੇ ਆਇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾ* ॥੧੪॥
 ਪ੍ਰਥਮ ਦੌਰਿ ਜਿਸ ਠੌਰ ਸਢੌਰਾ।
 ਕਰਹੁ ਕਤਲ ਘਾਲਹੁ ਬਡ ਰੌਰਾ।
 ਪੁਨ ਤੁਰਕਨ ਕੇ ਪੁਰਿ ਸਭਿ ਮਾਰੋ।
 ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਕਰਿ ਦੁਸ਼ਟ ਸੰਘਾਰੋ ॥੧੫॥
 ਜਬਿ ਦਲ ਵਧਹਿ ਸਿਰੁੰਦ ਸਿਧਾਰਹੁ।
 ਤਹਾਂ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਨ ਸਿਰਦਾਰਹੁ।
 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜਿਨ ਮਰਵਾਏ।
 ਲਰਤਿ ਆਪ ਲਿਹੁ ਤਿਸ ਕੇ ਘਾਏ ॥੧੬॥
 ਨਿਜ ਕਰ ਤੇ ਸਿਰ ਛੇਦਨਿ ਕਰੋ।
 ਪੁਰਿ ਸਿਰੁੰਦ ਬਿਧੁੰਸ ਪ੍ਰਹਰੋ^੧।
 ਸਾਧੂ ਮੂਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਮ।
 ਬਸੈ, ਨ ਲੂਟਹੁ, ਨਗਰ ਸੁਨਾਮ^੨ ॥੧੭॥
 ਅਪਰ ਦੇਸ ਮਹਿ ਘਾਲਹੁ ਰੌਰਾ।
 ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਲੀਜੈ ਸਭਿ ਠੌਰਾ।
 ਪੁਨਹਿ ਪਹਾਰਨਿ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਹੁ।
 ਰਾਜੇ ਰਾਣੇ ਰਾਵ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ਹੁ ॥੧੮॥
 ਗਨ ਮੀਏਂ ਬਿਧੁੰਸਨ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਸਭਿ ਧਾਰਨ^੩ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਿਚਰਿ ਕੈ।
 ਖੋਜਿ ਖੋਜਿ ਦ੍ਰੋਹੀ ਗੁਰ ਘਰ ਕੇ।
 ਅੰਤਕ ਧਾਮ ਪਠਾਵਨਿ ਕਰਿਕੇ ॥੧੯॥
 ਲਿਹੁ ਬਦਲਾ ਜਿਮ ਜਾਨਹਿ ਦੇਸ਼।
 ਜਹਿ ਕਹਿ ਧੁੰਮ ਮਚਾਇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼।
 ਬੁੱਧੁ ਸ਼ਾਹ ਅਧਿਕ ਦਰਵੇਸ਼।
 ਹਮ ਸੋਂ ਮੇਲ ਕਰਜੋ ਸੁਭ ਵੇਸ਼ ॥੨੦॥
 ਬਸਤਿ ਹੁਤੋ ਬਿਚ ਸ਼ਹਿਰ ਸਢੌਰੇ।
 ਮਿਲਜੋ ਪਾਂਵਟਾ ਮਹਿ ਰਣ ਠੌਰੇ।
 ਨਰ ਗਨ ਲੇ ਕਰਿ ਲਰਜੋ ਘਨੇਰੇ।

*ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਇਹ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ 'ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣਾ।' ਸਭ ਦੇਸ਼ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਨੇ।

^੧ਮਾਰਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ।

^੨ਸੁਨਾਮ ਨਗਰ ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਹੈ।

^੩ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ।

ਬਿਜੈ ਲਈ ਰਿਪੁ ਹਤੇ ਬਡੇਰੇ ॥੨੧॥
 ਤਿਸ ਕੇ ਸਾਥ ਬਾਦ ਕਰਿ ਭਾਰੇ^੧।
 ਤੁਰਕੇਸੁਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਉਚਾਰੇ।
 ਸਹਤ ਮੁਰੀਦ ਕਤਲ ਕਰਿਵਾਯੋ।
 ਇਕ ਲਰਕਾ ਬਚਿ ਅਨਤ ਸਿਧਾਯੋ ॥੨੨॥
 ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਢੋਰੇ।
 ਨਰ ਬਹੁ ਖੋਟੇ ਦੁਰਮਤਿ ਬੋਰੇ।
 ਪ੍ਰਥਮ ਬਿਨਾਸ ਕਰਹੁ ਤਿਨ ਕੇਰਾ।
 ਪੁਨ ਲੇ ਕਰਿ ਦਲ ਚਲਹੁ ਅਗੇਰਾ' ॥੨੩॥
 ਸੀਖਯਾ ਸਕਲ ਸੁਨੀ ਜਬਿ ਬੰਦੇ।
 ਬੂਝਨਿ ਲਗਯੋ ਜੁਗਮ ਕਰ ਬੰਦੇ।
 ਜਾਇ ਤਹਾਂ ਏਕਲ ਕਯਾ ਕਰਿਹੂੰ।
 ਲਾਖਹੁੰ ਸੰਗ ਜੰਗ ਕਿਮ ਭਿਰਿਹੂੰ? ॥੨੪॥
 ਜਿਮ ਪਲਟਾ ਲੈ ਹੋਂ ਰਿਪੁ ਘਾਇ।
 ਜਥਾ ਲਾਜ ਮਮ ਜਗੁ ਰਹਿ ਜਾਇ।
 ਕਰਨਿ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਭੁ ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਾਜ।
 ਪ੍ਰਗਟੈ ਨਾਮ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ' ॥੨੫॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਭਨਯੋਂ 'ਸੈਨ ਭੰਡਾਰਾ।
 ਹੋਨਿ ਅਕਾਲੀ ਲਾਖ ਹਜ਼ਾਰਾ^੨।
 ਸੇ ਦੇ ਕਰਿ ਕੀਨੇ ਅਨੁਸਾਰੀ।
 ਹੋਹਿ ਸੰਗ ਤੁਮ ਲਸਕਰ ਭਾਰੀ ॥੨੬॥
 ਜੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹਿੰ ਮੂੰਦਹੁ ਨੈਨੰ।
 ਲਿਹੁ ਬਿਲੋਕਿ ਚਿਤ ਮਹਿੰ ਧਰਿ ਚੈਨੰ'।
 ਸੁਨਤਿ ਬਿਲੋਚਨ ਮੂੰਦੇ ਜਬੈ।
 ਦਿਖੇ ਗਗਨ ਮਹਿੰ ਲਾਖਹੁੰ ਤਬੈ ॥੨੭॥
 ਪੰਥ ਅਨੇਕ ਆਹਿੰ, ਨਹਿੰ ਪਾਰਾ।
 ਭਈ ਭੀਰ ਦਲ ਸਿੰਘਨਿ ਭਾਰਾ।
 ਤੁਪਕ ਧਨੁਖ ਸਰ ਧਾਰਨ ਹਾਰੇ।
 ਰਿਪੁ ਹਤਿਬੇ ਰਣ ਬਿਖੈ ਕਰਾਰੇ ॥੨੮॥
 ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਪਿਖੀ ਬਿਸਾਲਾ।

^੧(ਸਢੋਰੇ ਦੇ ਕਾਜੀਆਂ ਤੇ ਖੋਟੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ) ਉਸ (ਬੁੱਧੂ ਸਾਹ) ਨਾਲ ਭਾਰੇ ਝਗੜੇ ਕਰਕੇ.....।

^੨ਗੁਪਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ।

ਪਰਜੋ ਚਰਨ ਪਰ ਧਰਿ ਕਰਿ ਭਾਲਾ।
 ‘ਅਪਨੋ ਮਤਿ ਚਲਾਇਹੋਂ ਜਬੈ।
 ਪੰਥ ਆਪ ਕੋ ਬਿਗਰੈ ਤਬੈ ॥੨੯॥
 ਕੌਨ ਜੁਗਤ ਮਹਿ ਰਹੋਂ ਬਤਾਵਹੁ।
 ਮਿਲਨ ਖਾਲਸਾ ਜਿਮ ਫੁਰਮਾਵਹੁ*।’

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਉਚਰਜੋ ‘ਪੰਥ ਹਮਾਰਾ।
 ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਹਿ ਬਿਗਰਨਹਾਰਾ ॥੩੦॥
 ਜੇ ਤੁਧ ਸਾਥ ਖਾਲਸਾ ਖਾਲਸ।
 ਬਖਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਮਹੁੰ ਇਹ ਲਾਲਸ^੧।
 ਆਪਾ ਜਬਹਿ ਤੋਹਿ ਨਹਿ ਹੂਵਾ।
 ਜਗ ਮਹਿ ਤੋਹ ਸਮਾਨ ਨ ਦੂਵਾ ॥੩੧॥
 ਜੇ ਲੰਗੋਟਬੰਦ^੨ ਨਹਿ ਰਹੈ।
 ਸਿੰਘਨਿ ਸੰਗ ਦ੍ਰੈਸਤਾ ਲਹੈਂ।
 ਜਿਮ ਕੰਚਨ ਬਹੁ ਪਰੈ ਕੁਠਾਲੀ।
 ਗਲਹਿ ਅਗਨਿ ਤੇ ਤਾਉ ਉਤਾਲੀ ॥੩੨॥
 ਤਥਾ ਦਸਾ ਤੇਰੀ ਹੂ ਜੈ ਹੈ।
 ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਪਾਇ ਜਬਹਿ ਗਰਬੈ ਹੈ।
 ਦੁਇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਲਵੰਤੇ।
 ਇਕ ਤੇਹਣ ਭੱਲਾ ਬੁਧਵੰਤੇ ॥੩੩॥
 ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਕਰੇ ਰਖਵਾਰੇ।

*ਕਵੀ ਜੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਯਾ ਉਸਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਆਪ ਉਸਦੀ ਇਕ ਸਤਰ ਦਾ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਕ ਖਿੱਚ ਹੈ। ਅਸਲ ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਗੁਪਤ ਸੈਨਾ ਬੰਦਾ ਦੇਖ ਚੁੱਕਾ ਤਾਂ:- ‘ਚਰਨ ਪਰਾ ਦਿਖ ਪੂਛਨ ਲਾਗਾ। ਕੈਸੀ ਜੁਗਤ ਬਤਾਵਹੁ ਰਾਗਾ’। ਕਵੀ ਜੀ ਉਪਰਲੇ ੨੮, ੨੯ ਅੰਕ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੂਲ ਵਿਚ ਦਾ ਲੇਖ ਏਨੀ ਗੱਲ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਕੈਸੀ ਜੁਗਤ ਬਤਾਵਹੁ ਰਾਗਾ’। (ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ) ਉਹ ਕੇਹੀ ਜੁਗਤ ਹੈ ਕਿ (ਮੈਂ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲ) ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਅੰਕ ੨੮, ੨੯ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਇੰਨਾਂ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਾਰਥਕ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਕ ਆਖੇਪਕ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਬੀ ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਗੜਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਓਥੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:- ‘ਬਹੁਤ ਕਹੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖਨ ਰਾਖੋ। ਤੁਰਕਨ ਖੇਦ ਮਾਰ ਕਰ ਨਾਖੋ। ਸੁਨ ਬੰਦੇ! ਤੁਮ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ। ਮਿਲੇ ਖਾਲਸਾ ਪਾਹੁਲ ਸੰਥ। ਜੇ ਤੋ ਕੌ ਖਾਲਸਾ ਸਾਲਸ। ਤਬ ਹਮ ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸਭ ਲਾਲਸ। ਆਪਾ ਜਬ ਹੀ ਤੋਹਿ ਨ ਹੂਆ। ਤੇਜ ਸਮਾਨ ਹੋਇ ਨਾ ਬੀਆ’। ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਤ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ।

^੧ਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਖਾਲਸਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੋਇਗਾ ਤਦ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀਆਂ ਲਾਲਸਾਂ ਪੂਰਣ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:- ‘ਜੇ ਤੋ ਕੌ ਖਾਲਸਾ ਸਾਲਸ। ਤਬ ਹਮ ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸਭ ਲਾਲਸ’।

^੨ਜਤੀ, ਭਾਵ ਅਵਿਵਾਹਤੀ।

ਜਹਿ ਤਹਿ ਰੱਛੜਾ ਕਰਹਿ ਉਦਾਰੇ।
 ਉਪਜਹਿ ਉਰ ਬਿਕਾਰ ਬਰਜੈ ਹੈ^੧।
 ਰਣ ਮਹਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਨਿ ਤੇ ਰਖਿ ਲੈਹੈਂ ॥੩੪॥
 ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਵਹੁ ਧਰਿ ਧੀਰਾ।
 ਲਿਹੁ ਪਲਟਾ ਸਾਂਭਹੁ ਪੰਚ ਤੀਰਾ।
 ਬਾਬਾ ਇਹ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਭਾਰੀ।
 ਤਿਨ ਸੁਤ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਬਲ ਧਾਰੀ ॥੩੫॥
 ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਤੀਸਰ ਹੁਇ ਸੰਗ।
 ਹਮ ਕਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੇ ਅੰਗ^੨।
 ਰਿਦੇ ਸੁੱਧ ਘਾਲਹਿ ਘਮਸਾਨਾ।
 ਤੁਮ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਹਿ ਮਹਾਨਾ' ॥੩੬॥ {ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ}
 ਸੁਨਿ ਬੰਦਾ ਮਨ ਭਯੋ ਅਨੰਦ।
 ਬੰਦਹਿ ਪਗ ਪੰਕਜ ਕਰ ਬੰਦਿ।
 'ਤੁਮ ਸਹਾਇ ਤੇ ਕਰਹੁ ਬਿਨਾਸਾ।
 ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਹਾਨਹੁ ਚਹੁ ਪਾਸਾ' ॥੩੭॥
 ਕਰਿ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੋ ਗੁਰ ਚਢਿ ਆਏ।
 ਅਵਿਚਲ ਨਗਰ ਸਿਵਰ ਜਿਸ ਥਾਏਂ।
 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਕੀਨਸਿ ਤਯਾਰ।
 'ਗਮਨੋ ਰਨ ਕੋ ਜਮਨਾ ਪਾਰ' ॥੩੮॥
 ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਸਭਿ ਤਯਾਰ।
 ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭਿ ਕਰਿ ਸੰਭਾਰ।
 ਹਯ ਅਰੋਹ ਕਰਿ ਪੰਥ ਪਯਾਨਏ।
 ਬੰਦਿ ਚਰਨ ਗੁਰ ਕੋ ਧਰਿ ਧਯਾਨੇ ॥੩੯॥
 ਪਲਟਾ ਲੇਨਿ ਤੁਰਕ ਗਨ ਮਾਰਨ।
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਕਾਜ ਸੁਧਾਰਨ।
 ਆਦਿ ਵਜੀਦਖਾਨ ਅਰਿ ਭਾਰੇ।
 ਲੂਟਨ ਪੁਰਿ ਸਿਰੁੰਦ ਤਿਸ ਮਾਰੇ ॥੪੦॥
 ਨਾਨਾ ਦੇਸ਼ ਨਗਰ ਅਰੁ ਗ੍ਰਾਮੁ।
 ਉਲੰਘਤਿ ਪਹੁੰਚੇ ਪੰਥ ਤਮਾਮੁ।

^੧ਤੈਨੂੰ ਰੋਕਣਗੇ ਜਦ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰ ਉਪਜੇਗਾ।

^੨ਸਾਡੇ ਹੱਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੈਕੇ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। [ਸੰਸ.; ਅੰਗ=ਅੰਗੀਕਾਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। (ਅ) ਹਾਂ, ਠੀਕ, (ੲ) ਪਿਆਰੇ !]

ਬੋਰੇ ਹੀ ਦਿਵਸਨਿ ਮਹਿ ਆਏ।

ਜਮਨਾ ਪਾਰ ਪਰੇ ਹਰਖਾਏ ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਬੰਦੇ ਕੋ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
ਨਾਮ ਖਸਟਮੋਂ ਅੰਸੁ ॥੬॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ:- ਕੈਸਾ ਅਚਰਜ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਕੈਸਾ ਉੱਚਾ ਗੁਰੂ-ਬਿਰਦ ਹੈ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਘਬਰਾ ਦੀ ਇਹ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪ ਛਕਿਆ ਤਾਂ ‘ਖਾਲਸਾ’ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਚਮਕੌਰ ਵਿਚ ਇਹੋ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਈ। ਤਲਵਾਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਜਾਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਜਾਈ ਮਿਲਣ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਲਗੀਧਰ ਅਸਥਾਨੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਖੜਗ ਦੇਣੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਪਿਛਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਗੱਦੀ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਨਰੇਲ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜਗ ਬੀ ਅਰਪਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਜਾਤਾ ਕਿ ਖੜਗ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਇਹ ਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੀਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਓ, ਖੜਗ ਲੈਕੇ ਕਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰ ਗੱਦੀ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਗੇ ਪਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਸਮਝਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਦਿੱਤੇ। ਖੜਗ ਖਾਲਸੇ ਜੋਗੀ ਹੀ ਰਹੀ ਜੋ ਗੁਰੱਤ੍ਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਗੁਰੂ ਥਾਪਿਆ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਜਦ ਸੂਰਮੇ ਸਿੱਖ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਖੜਗ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਧਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਗੁਰੂ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਲਫਜ਼ ਕਹੇ ਹਨ ਨਿਰਸੰਸੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਰਿੰਦਾ ਥਾਪਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਰਾਜਸੀ (ਪੁਲੀਟੀਕਲ) ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੇਵਲ ਅਗੁਵਾਨੀ ਯਾ ਜਥੇਦਾਰ ਅਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਦ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਤੇ ਜੰਗੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕਾਰਿੰਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਪੂਰਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ, ਗੋਯਾ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਜਥੇਦਾਰ ਬੀ ਨਹੀਂ ਥਾਪਿਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਇਕ ਸਿਖ ਦਾਨਿਆਂ ਤੇ ਵਡਕਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ‘ਗਵਰਨਰ ਇਨ ਕੌਂਸਲ’ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੰਗੂ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਜੋ ਬੰਦਾ ਪਤਸ਼ਾਹੀ ਚਾਹੈ। ਤਬ ਹਮ ਨ ਇਨ ਕੇ ਨਾਲ ਰਾਹੈ।’ ਤਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਜੋ ਤੂੰ ਸਿੰਘਨ ਖੁਸ਼ ਰਖੈਂ ਤੋਂ ਰਹੈਂ ਸਦਾ ਤੂੰ ਸੁੱਖ। ਜੇ ਤੂੰ ਸਿੰਘਨ ਦੁਖ ਦਿਵੈਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਪਾਵੈਂ ਦੁੱਖ।’ ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੰਦਾ ਮੁਖੀਆ ਤੇ ਆਗੂ ਥਾਪਿਆ ਸੀ, ਖੁਦਮੁਖਤਯਾਰ ਨਹੀਂ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ

ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਪੰਚ ਸੀ। ਜਦ ਬੰਦੇ ਰਿਧ ਸਿਧ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ

‘ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਲੈ ਕੇ ਤੂੰ ਸਾਥ।

ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਪੂਰੀ ਹੋਇ ਆਸ।’

ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਵਿਚ ਨਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਨਾਮ ਹਨ, ਪਰ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਹੋਰਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਵਾ: ਖਾ: ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਪਰ ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ, ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਹਨ, ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਰਲਾਏ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ, ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਰਣ ਸਿੰਘ, ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਥਲਮੀਰ ਸਿੰਘ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:- ‘ਤਬ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿੰਘ ਮਝੈਲ ਰਲਾਏ। ਬਾਬੇ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਔ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਚੜਾਏ। ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਔ ਰਣ ਸਿੰਘ ਭਲੇ। ਭਏ ਹਜ਼ੂਰ ਭੁਜੰਗੀ ਸੰਗ ਬੰਦੇ ਘਲੇ ॥ ੨੨ ॥ ਔ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਥਲਮੀਰ ਪੁਰ ਪੱਟੀ ਵਾਰੇ। ਸਤਿਗੁਰ ਕਰ ਦਏ ਸੰਗ ਭਾਈ ਚਾਰੇ। ਔਰ ਚੜਾਏ ਸਿੰਘ ਬਡ ਸਿਦਕ ਬਾਰੇ। ਰਹਿਤ ਹਜ਼ੂਰ ਥੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ॥ ੨੩ ॥’ ਤੇ ਨਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਝੈਲ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲ ਖਤ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਖਤ ਵੇਖਦੇ ਸਾਰ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ਆ ਜਾਓ। ਤਵਾ: ਖਾ: ਨੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ੨੫ ਸਿੰਘ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਮੁਖੀਏ ਕੀਤੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ:- ਬੰਦੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦਾ ਏਥੇ ਸਪਸ਼ਟ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਇਹ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰਨ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਿਜ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੰਦਾ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ‘ਸਿੰਘ’ ਸਜੇ ਬਿਨਾਂ ਮੁਖੀਆ ਹੋਣਾ ਕਠਨ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਡੱਲੇ, ਦਾਨੇ ਤੇ ਦਿਆਲਦਾਸ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹਾਲ ਵਾਚੀਏ ਤਾਂ ਅਗਲਬ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦਾ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਨਾ ਸਾਜਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਹੋਰ ਖੋਜ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਜੇ ਹੋਰ ਕੁਛ ਲੱਭਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਪੁਸਤਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖੋਜ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚਲਦੀ ਹੈ:-੧. ਉੱਨੀ ਸੌ ਪੰਜ ਦੇ ਲਿਖੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ:-

‘ਸੁਨ ਬੰਦੇ ਤੁਮ ਖਾਲਿਸਾ ਪੰਥ। ਮਿਲੇ ਖਾਲਸਾ ਪਾਹਿਲ ਸੰਥ’ ॥੩੨॥

ਹੇ ਬੰਦੇ! ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਖਾਲਿਸਾ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋ।

੨. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੰਗੂ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ (ਜੋ ਬੜਾ ਮੁਸਤਨਿਦ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਤਬ ਉਨ ਕਹਿਓ ‘ਮੈਂ ਬੰਦਾ ਤੇਰਾ। ਮੈਂ ਤੋਹਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਮੋਰਾ’।

ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਕਠਨਾਈਆਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭੰਗੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ:-

‘ਜੇ ਆਖੀ ਸਤਿਗੁਰ ਉਸੇ ਸੇ ਉਨ ਲੀਨੀ ਮਾਨ।

ਧਰੜੇ ਸੁ ਬੰਦਾ ਨਾਮ ਤਿਸ ਤਿਨ ਕਰ ਲੀਓ ਪ੍ਰਮਾਨ।’

ਫਿਰ ਇਕ ਥਾਂ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

‘ਹਮਨੇ ਖਾਲਸੇ ਤੂੰ ਬੀ ਰਲਾਯਾ।

ਤੈਂ ਬੀ ਖਾਲਸਿਓਂ ਵੰਡਾ ਪਾਯਾ’।

ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਨਿੱਤ ਕ੍ਰਿਆ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:-

‘ਬੰਦਾ ਖਾਲਸੈ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਵੈ। ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਵਾਰ ਚੰਡੀ ਪੜਾਵੈ।

ਅਕਾਲ ਅਕਾਲ ਕਾ ਜਾਪ ਜਪਾਵੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਮੁਖ ਗਾਵੈ’ ॥੫॥

ਪੁਨਾ: ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਦੁਖੀਆ ਆਵੈ। ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਤਿਸ ਦੁਖ ਮਿਟਾਵੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਾ ਜਾਪ ਜਪਾਵੈ।’

ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬੰਦਾ ਪੂਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ।

੩. ਬਾਹਰਲੀ ਉਗਾਹੀ ਲੱਭੀਏ ਤਾਂ ਉਮਦਹ-ਤੁੱ-ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਵਿਚ ਕੁਛ ਸਫੇ ਉਸਦੇ ਮੁਸੱਨਫ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁਅੱਰਖ ਦੇ ਹੂਬਹੂ ਛਾਪੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਫਾਰਸੀ ਨੁਸਖੇ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮੁਸੱਨਫ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਖੋਜੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਤਾ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਬਟਾਲਵੀ ਸੀ। ਸੋ ਕੁ ਬਰਸ ਉਮਦਹ-ਤੁੱ-ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਲਿੱਖਤ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਵਾਲੀ ਉਸ ਦੇ ਸੰਚੇ ਕੀਤੇ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਹੋਈ। ਇਸਦਾ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮ ਬਲ ਦੇਖ ਚੁੱਕਾ, ਤਦੋਂ:-

ਆਂ ਗਾਹ ਬਰਖਾਸਤ ਵ ਬਇਜਸ ਮੋਅਤਰਿਫ ਆਮਦ ਵ ਗੁਫਤ ‘ਤੂੰ ਕੀਸਤੀ?’ ਗੁਰੂ ਗੁਫਤ ‘ਆਂ ਚਿਹ ਤੂੰ ਮੇ ਦਾਨੀ।’ ਗੁਫਤ ‘ਚਿਹ ਮੇ ਦਾਨਮ?’ ਗੁਫਤ ‘ਦਰ ਦਿਲੇ ਖੁਦ ਖਿਆਲ ਕੁਨ।’ ਗੁਫਤ ‘ਤੂੰ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹਸਤੀ?’ ਗੁਫਤ ‘ਆਰੇ।’ ਗੁਫਤ ‘ਬਰਾਏ ਚਿਹ ਆਮਦੀ?’ ਗੁਫਤ ‘ਆਮਦਹ ਅਮ ਤਾ ਤੁਰਾ ਮੁਰੀਦੇ ਖੁਦ ਬਿਕੁਨਮ।’ ਬੰਦਹ ਗੁਫਤ ‘ਕਬੂਲ ਕਰਦਮ?’ ਪਸ ਹਮਾਂ ਗਾਹ ਓਰਾ ਪਾਹਲ ਦਾਦਹ ਸਿੰਘ ਕਰਦ।

ਤਰਜਮਾ: ਉਸ ਵੇਲੇ (ਬੰਦਹ) ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਮੰਨ ਗਿਆ, ਤੇ ਕਿਹਾ ‘ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ?’ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ‘ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ’ (ਬੰਦੇ ਨੇ) ਕਿਹਾ ‘ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਆਯਾ ਹੈਂ?’ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਕਿਹਾ ‘ਮੈਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾਵਾਂ।’ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ‘ਮੈਂ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ’ ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕੇ ਸਿੰਘ ਕੀਤਾ।

੪. ‘ਇਬਰਤ ਨਾਮਾ ਅਲੀਉਦੀਨ ਮੁਫਤੀ’ ਜੋ ੧੮੫੪ ਈ: ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਇਬਾਰਤ ਹੈ:-

‘ਬੰਦਾ ਬ ਇਸਤਮਾਏ਼ ਈਂ ਮਾਅਨੀ ਅਜ਼ ਦਿਲੋ ਜਾਂ ਇਰਾਦਤਮੰਦ ਸੁਦ,

ਵ ਪਾਹੁਲ ਗ੍ਰਿਫਤਹ ਮੁਸਤਇਦ ਹੰਗਾਮਾ ਵ ਮੁਹਾਰਬਾ ਗਰਦੀਦ।’

ਅਰਥਾਤ: ਬੰਦਾ ਇਹ ਕੁਝ ਸੁਣਕੇ ਦਿਲ ਤੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗ ਤੇ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ।

੫. ਸ: ਮੁਹੰਮਦਲਤੀਫ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ‘ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦੀ ਪੰਜਾਬ’ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

Govind and Banda soon become intimate friends, and the former by his persuasive eloquence and religious zeal, made such a

deep impression on the mind of Banda that he was initiated into the Pahal, and became a disciple of the Guru.

[Page 274.

ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ, ਐਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ।

੬. 'ਕੱਨ੍ਹਯਾ ਲਾਲ' ਆਪਣੀ 'ਤਾਰੀਖੇ ਪੰਜਾਬ' ਦੇ ਪੰਨਾ ੫੬ ਪਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-
'(ਬੰਦਾ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾ ਚੇਲਾ ਬਨ ਗਿਆ ਔਰ ਪਾਹੁਲ ਲੇ ਕਰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਹੁਆ।'

੭. ਮੈਕਗ੍ਰੇਗਰ (੧੮੪੬ ਈ:) ਆਪਣੀ 'ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦੀ ਸਿੱਖਸ' ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੦੬ ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

Banda immediately consented, received the Pahooldee, and became a Sikh.

ਅਰਥਾਤ ਬੰਦੇ ਨੇ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਮੰਨਕੇ ਪਾਹੁਲ ਲੀਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ।

੮. ਮੈਕਾਲਫ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜਨ' ਜਿਲਦ ੫ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

The Guru instructed Banda in the tenets of his religion and in due time baptized him according to the new rites. On that occasion Banda received the name Gurbakhsh Singh. [Page 238

ਅਰਥਾਤ: ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮੇਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੰਦੇ ਨੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

੯. 'ਸੀ. ਐਚ. ਪੇਨ' (C. H. Payne) ਆਪਣੀ 'ਏ ਸ਼ਾਰਟ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦੀ ਸਿੱਖਜ' ਵਿਚ ਐਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

Here he spent much of his time in the company of Bairagi hermit, afterwards knows as Banda, the "Slave, " whom he converted to his own faith and baptized, and to whom he became so much attached that he nominated him his successor, not as Guru but as commander of the forces of the Khalsa. (Page 43)

ਅਰਥ: ਏਥੇ (ਨਾਦੇੜ ਵਿਚ) ਉਸ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ) ਇਕ ਬੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂ ਜੋ ਪਿਛੋਂ 'ਬੰਦੇ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਯਾ, ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬਿਤੀਤ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਨਾ ਤਅੱਲਕ ਵਧਿਆ ਇਕ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਥਾਵੇਂ, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ (ਜਥੇਦਾਰ) ਥਾਪਿਆ।

੧੦. ਖਾਲਸਾ ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:-

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤਿਰਥ ਸੂਰਬੀਰ ਸਮਝਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਕਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। [ਪੰਨਾ ੨੧੬੪

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੱਗਾ:-

'ਤਬ ਗੁਰ ਨਿਜ ਕਰ ਤਾਹਿ ਸਿਰ ਧਰ ਕਰ ਕਰਜੇ ਨਿਹਾਲ ॥

ਸੱਤਿਨਾਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੀਨੋ ਸਿੱਖ ਬਿਸਾਲ' ॥

੧੧. ਲਾਲਾ ਗੋਕੁਲ ਚੰਦ ਜੀ ਨਾਰੰਗ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:- 'ਗੁਰੂ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਗ੍ਰਾਹੀ ਵਕੱਤ੍ਰਤ ਤਥਾ ਉਨਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਉਤਸਾਹ ਨੇ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਪਰ ਕੈਸਾ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਡਾਲਾ ਕਿ ਵੁਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖਯ ਹੋ ਗਿਆ।' [੨੫੭

ਫਿਰ ਇਸੇ ਹੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ ੨੪੨ ਪਰ ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਪਾਹੁਲ ਲੈਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਬੰਦਾ 'ਸਿੰਘ' ਨਾਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੀਕੂੰ ਪਾਹੁਲ ਦੇਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 'ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ' ਬਣਾਉਂਦਾ? ਬੇਅੰਮ੍ਰਿਤੀਏ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਣ ਛਕ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵਤੀਆ ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਯੋਧਾ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੨. ਰਾਧਾ ਮੋਹਨ ਗੋਕਲ ਜੀ ਆਪਣੇ ਰਚਿਤ ਗ੍ਰੰਥ 'ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ' ਦੇ ਪੰਨਾ ੮੮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

'ਯਹਾਂ ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਏਕ ਸਾਧੂ ਕੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਮੇਂ ਦੀਖਯਤ ਕਿਯਾ ਔਰ ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਰਖਾ।'

੧੩. ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:- 'ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ਅਰ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਕਹਿਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ। ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਨਾਉਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ, ਪਰ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ 'ਬੰਦਾ' ਹੀ ਰਿਹਾ।'

੧੪. ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਬੰਸ ਦੇ ਹਨ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਹਨ। ਯਥਾ:-

ਬੰਦਾ-ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਫੇਰ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਫੇਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਫੇਰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ, ਫੇਰ ਦਯਾ ਸਿੰਘ, ਫੇਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਆਪ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਦੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਹੋਏ। ਬਾਵਜੂਦ ਤੱਤ ਖਾਲਸੇ ਤੋਂ ਕੁਛ ਵਿੱਥ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਤੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਹੋਣ ਵੱਲ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ ਤੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਸੱਚੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੇਵਕ ਰਹੇ ਹਨ।

੨. [ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਪੈਰ ਜਮਾਉਣੇ]

੬<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੮

ਦੋਹਰਾ: ਬੰਦਾ ਬਖਸ਼ੀ ਖਾਲਸਾ^੧,
ਚਲਾ ਤੇਜ ਦਿਖਰਾਇ।
ਅਜਮਤ ਬਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਗਾ,
ਸਿੰਘਨ ਤੇ ਅਗਵਾਇ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਜਹਿੰ ਤੀਰਥ ਹੈ ਮੁਚਨ ਕਪਾਲ^੨।
ਤਹਿੰ ਤੇ ਪੰਚ ਕੋਸ ਬਲ ਭਾਲਿ।
ਟੇਹਾ ਗ੍ਰਾਮ ਥੇਹ ਬਡ ਉਚੇ।
ਬੰਦਾ ਤਿਸ ਬਲ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੇ* ॥੨॥
ਸਿੰਘਨ ਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀਖਬੇ ਬੈਸਾ।
-ਪਿਖਹੁੰ ਹੁਕਮ ਗੁਰ ਲਜਾਵਹਿੰ ਕੈਸਾ-।
ਇਤ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਆਏ।
ਪੰਚੇ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਮਹਿੰ ਲਜਾਏ^੩ ॥੩॥

^੧ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲਾ। [ਫਾ.: ਬਖਸ਼ੀ=ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ, ਸੈਨਾਪਤ, ਕਮਾਂਡਰ]। ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਖਸ਼ੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਕਮਾਂਡਰ ਤੇ ਤਨਖਾਹ ਦਾਤਾ ਇਕੋ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਸੈਨਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

^੨ਕਮਾਲਮੋਚਨ।

*ਬੰਦਾ ਏਥੇ ਪਹਿਲੋਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਓਹ ਕੈਂਬਲ ਪਰਗਨੇ ਤੋਂ ਸਮਾਣਾ ਆਦਿ ਕਈ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਕੇ ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਟੁਕ ++ ਸਫਾ ੬੨੫੪ ਦੀ।

^੩ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੰਗੂ ਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਆਦਿ ਲਿਖਤਾਂ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਟੋਰਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਗੌਰਵਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫। ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ੧੪ ਸੰਮਤ ੧੭੬੭ ਸਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਡੇਢ ਕੁ ਸਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਸੰਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਬੰਦਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਟੁਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਫਰ ਕਰਨੇ, ਬਚਵੇਂ ਚਲਣਾ, ਆਪਣੇ ਖਰਚ ਖਬਲ ਸੰਭਾਲਣੇ, ਪੰਥ ਵਿਚ ਖਬਰਾਂ ਘੱਲਣੀਆਂ, ਜਵਾਬ ਉਡੀਕਣੇ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮਾਅਰਕੇ: ਸਾਮਣਾ, ਘੁੜਾਮ, ਸ਼ਾਹਆਬਾਦ, ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ, ਕਪੂਰੀ, ਸਢੌਰਾ, ਬਨੂੜ, ਛਤ ਥਾਵਾਂ ਮਾਰਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਨੀ ਏਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਹੋਏ। ਸੋ ਇੰਨਾਂ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਕੁਛ ਅਚਰਜ ਨਹੀਂ। ਪੁਰਾਤਨ ਦੋਵੇਂ ਲੇਖਕ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਟੋਰਿਆ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਡੇਰਾ ਲਾਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰਜਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਮਾਅਰਕੇ ਬੀ ਮਾਰੇ ਹਨ ਤੇ ਅਜਮਤਾਂ ਬੀ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਹੀਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮਾਯਾ ਬੀ ਮਿਲੀ। ਭੰਗੂ ਜੀ ਰਸਤੇ ਦਾ ਹਾਲ ਐਉਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:-

“ਯੋ ਕਰ ਬੰਦੇ ਭਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ॥ ਤਬ ਬੰਦਾ ਭਯੋ ਨਿਸ਼ਚਲ ਚੀਤ ॥
ਪੁਤ ਮੰਗੈ ਤਿਸ ਦ੍ਰਾਏ ਪੂਤ ॥ ਦੁੱਧ ਮੰਗੇ ਦੇ ਦੁੱਧ ਬਹੁਤ ॥ ੮ ॥
ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਦੁਖੀਆ ਆਵੈ ॥ ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਤਿਸ ਦਖ ਮਿਟਾਵੈ ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਾ ਜਾਪ ਜਪਾਵੈ ॥ ਜੇ ਮੰਗੈ ਤਿਸ ਸੋਊ ਦਿਵਾਵੈ ॥ ੯ ॥
ਐਸੀ ਜਗ ਮੈਂ ਪਰ ਗਈ ਧਾਂਕ ॥ ਆਇ ਮਿਲੈ ਰਾਣਾ ਔ ਰਾਂਕ ॥
ਦੁਰਹਿ ਤੇ ਜੋ ਨਿੰਦਤ ਆਵੈ ॥ ਹੋਇ ਨੇੜ ਬਹੁ ਚਰਨੀ ਪਾਵੈ ॥ ੧੦ ॥”

ਜਮਨਾ ਨਿਕਟ ਉਚ ਥਲ ਹੇਰੇ।
 ਖੋਜਹਿ ਬੰਦੇ ਕੋ ਫਿਰਿ ਫੇਰੇ।
 ਟੇਹੇ ਗ੍ਰਾਮ ਥੇਹ ਪਰ ਆਏ।
 ਬੈਠਯੋ ਤਹਾਂ ਦੇਖਿ ਹਰਖਾਏ ॥੪॥
 ਫਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿ ਬੈਸੇ।
 ਹੁਕਮ ਗੁਰੂ ਕੋ ਪਠਿ ਕਰਿ ਤੈਸੇ।
 ਕਿਤਿਕ ਸਮੇਂ ਲੋਂ ਜਬਿ ਥਿਰ ਰਹੇ।
 ਸਿੰਘਨ ਤਬਹਿ ਬਾਕ ਇਮ ਕਹੇ ॥੫॥
 ‘ਹਮ ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਏ।
 ਤੁਮ ਥਿਰ ਪ੍ਰਥਮ ਰਹੇ ਇਸ ਥਾਏਂ।
 ਹਮ ਅਭਿਲਾਖਹਿ ਦੇਹੁ ਅਹਾਰਾ।
 ਜਿਸ ਤੇ ਛੁਧਾ ਕਰਹਿ ਨਿਰਵਾਰਾ’ ॥੬॥
 ਸੁਨਿ ਬੰਦੇ ਸਭਿ ਸੰਗ ਬਖਾਨੀ।
 ‘ਮੈਂ ਕੁਛ ਜਮਾ ਨ ਪ੍ਰਥਮੈ ਠਾਠੀ।
 ਅਹੋਂ ਇਕਾਕੀ ਸੋਜ ਨ ਕੋਈ।
 ਬਾਸਨ ਬਸਨ ਅਸਨ ਨਹਿ ਜੋਈ^੧ ॥੭॥
 ਜਿਸ ਹਿਤ ਸਤਿਗੁਰ ਇਤੈ ਪਠਾਏ।
 ਸੋ ਉੱਦਮ ਕੀਜਹਿ ਲਿਹੁ ਖਾਏ।’
 ਇਮ ਆਪਸ ਮਹਿ ਕਰਤ ਬਖਾਨਾ।
 ਤਿਸ ਛਿਨ ਅਸਨ ਇਸਤ੍ਰੀਅਨਿ ਆਨਾ ॥੮॥
 ਰਾਹਕ ਕਾਰ ਕਰਤਿ ਕ੍ਰਿਖਿ ਕੇਰੀ।
 ਤਿਨ ਹਿਤ ਲੀਏ ਜਾਤ ਤਿਸ ਹੇਰੀ।
 ਬੰਦਾ ਕਹੈ ‘ਸੁਨਹੁ ਸਿਖ ਭਾਈ!
 ਇਹ ਗੁਰ ਪਠਯੋ ਛੀਨਿ ਲਿਹੁ ਖਾਈ ॥੯॥
 ਪ੍ਰਥਮ ਸ਼ਗੁਨ ਭੋਜਨ ਕਹੁ ਆਛੇ।
 ਅਪਰ ਵਸਤੁ ਲੂਟਹਿ ਸਭਿ ਪਾਛੇ।’
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਛੁਧਤਿ ਉਠੇ ਤਤਕਾਲਾ।
 ਸਰਬ ਰੋਟਿਕਾ ਛੀਨਿ ਉਤਾਲਾ ॥੧੦॥
 ਜਲ ਪਰ ਬੈਠਿ ਅਚਨ ਸੋ ਕਰੀ।
 ਛੁਧਾ ਅਧਿਕ ਥੀ ਸਭਿ ਪਰਹਰੀ।
 ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਧਿਕ ਪਾਇ ਕਰਿ ਰੋਰਾ।

^੧ਭਾਂਡੇ ਬਸਤੁ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ।

ਗਈ ਪੁਕਾਰਤਿ ਪਤਿ ਜਿਸ ਠੌਰਾ* ॥੧੧॥
 ‘ਮਾਰਗ ਮਹਿੰ ਬੈਠੇ ਬਟਪਾਰ।
 ਹਮ ਤੇ ਲੀਨਸਿ ਛੀਨ ਅਹਾਰ।
 ਉਚੇ ਬਹੁ ਪੁਕਾਰ ਕਰਿ ਹਾਰੀ।
 ਨਹਿੰ ਮਾਨਹਿੰ ਕੁਛ ਨਿਭੈ ਸੁ ਭਾਰੀ’ ॥੧੨॥
 ਰਾਹਿਕ ਦਸਕ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿੰ ਸਾਰੇ।
 ਹੁਤੇ ਅਲਪ ਹੀ ਬਸਨੇ ਹਾਰੇ।
 ਲਿਏ ਲਸ਼ਟਕਾ ਰਿਦੈ ਰਿਸਾਏ।
 ਮਾਰਨ ਕਾਰਨ ਤੂਰਨ ਧਾਏ ॥੧੩॥
 ਦੌਰਤਿ ਆਵਤਿ ਦੂਰਹਿੰ ਜੋਏ।
 ਸਾਵਧਾਨ ਆਗੇ ਸਿਖ ਹੋਏ।
 ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਤਿਨਹੁੰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਚਲਾਏ।
 ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਚਹੁੰਦਿਸਿ ਆਏ ॥੧੪॥
 ਲਸ਼ਟ ਪ੍ਰਹਾਰ ਸਹਾਰ ਸੰਭਾਰੇ।
 ਖੈਚਿ ਖੜਗ ਤਤਛਿਨ ਕਟਿ ਡਾਰੇ।
 ਭਾਜਨ ਦਏ ਨ ਕਿਸੂ ਸਥਾਨ।
 ਪਹੁੰਚਿ ਪਹੁੰਚਿ ਢਿਗ ਕੀਨਸਿ ਹਾਨ ॥੧੫॥
 ਬਹੁਰ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਬੀਚ ਸਿਧਾਰੇ।
 ਛੀਨਿ ਲੀਨਿ ਸਭਿ ਵਸਤੁ ਸੰਭਾਰੇ।
 ਜਬਹਿ ਦੌਰ ਕਰਿ ਲੂਟ ਮਚਾਈ।
 ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਕੇਤਿਕ ਨਰ ਧਾਈ ॥੧੬॥
 ਹੇਤ ਲੂਟਿਬੇ ਮਿਲਿ ਸਮੁਦਾਯਾ।
 ਸੋ ਦਿਨ ਤਿਸ ਹੀ ਗ੍ਰਾਮ ਬਿਤਾਯਾ।
 ਨਿਸ ਮਹਿੰ ਮਤਾ ਕੀਨਿ ਮਿਲਿ ਸਾਰੇ।
 -ਅਬਿ ਨਹਿੰ ਬੈਠਨ ਬਨਹਿ ਸੁਖਾਰੇ ॥੧੭॥
 ਉਠਹੁ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੋ ਲੂਟ ਮਚਾਵਹੁ।
 ਨਿਕਟਿ ਗ੍ਰਾਮ ਲਘੁ ਲਘੁ ਦਰਸਾਵਹੁ।
 ਜੋ ਅਰ ਪਰਹਿ ਕਟਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ।
 ਵਸਤੁ ਦਰਬ ਆਦਿਕ ਸਭਿ ਲੀਜੈ ॥੧੮॥
 ਚਹੈ ਜਿ ਲੂਟਨ^੧ ਸੋ ਨਰ ਜਹਿੰ ਜਹਿੰ।

^{*}ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਦੇਖੋ [{ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ}](#)
^੧ਜੋ ਲੂਟਣਾ ਚਾਹੇ।

ਮਾਨਵ ਜਾਇ ਬੁਲਾਵਹਿ ਤਹਿ ਤਹਿ-।
 ਕਿਤਿਕ ਸਥਲ ਨਰ ਤਬਹਿ ਪਠਾਏ।
 ਜਾਮਨਿ ਬੀਚ ਹਕਾਰਿ ਮਿਲਾਏ ॥੧੯॥
 ਸਭਿ ਕੇ ਬੰਦੇ ਧੀਰਜ ਦੀਨ।
 ‘ਹਤਹੁ ਕਿ ਲੂਟਹੁ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਹੀਨ।
 ਮਿਲੈਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਗਨ ਮੈਂ ਰਖਵਾਰੇ।
 ਖਰੇ ਇਕਾਂਕੀ ਪੁੰਜ ਸੰਘਾਰੇ’ ॥੨੦॥
 ਮਸਲਤਿ ਇਮ ਕਰਿ ਰਹੇ ਸੁਚੇਤ।
 ਜਾਗ੍ਰੁਤ ਭਏ ਕਰਨਿ ਰਨ ਖੇਤ।
 ਚਾਰ ਘਰੀ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ।
 ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ ਆਯੁਧ ਲੇ ਲੇ ॥੨੧॥
 ਅਲਪ ਗ੍ਰਾਮ ਨਰ ਸੁਪਤਿ ਨਿਸੰਕ।
 ਔਚਕ ਪਰੇ ਜਾਇ ਇਕ ਅੰਕ^੧।
 ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਲੇ ਨਿਜ ਪ੍ਰਾਨ ਪਲਾਏ।
 ਸੌ ਬਚ ਰਹੇ, ਅਰੇ ਸਭਿ ਘਾਏ ॥੨੨॥
 ਵਸਤੁ ਧਨਾਦਿ ਲੂਟ ਕਰਿ ਭਲੇ।
 ਭਏ ਸਨੱਧ ਲਰਨ ਕੌ ਖਲੇ।
 ਨਿਕਟ ਨਿਕਟ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਦੁ ਤੀਨ^੨।
 ਲਏ ਲੂਟ ਧਨੁ ਵਸਤੁ ਪੀਨ ॥੨੩॥
 ਅਸ ਰੌਰੇ ਕਹੁ ਹੇਰਿ ਲੁਟੇਰੇ।
 ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਚਹੁ ਫੇਰੇ।
 ਸੰਧਯਾ ਤੀਕ ਤੀਨ ਸੌ ਭਏ।
 ਖਾਨ ਪਾਨ ਆਛੇ ਕਰਿ ਲਏ ॥੨੪॥
 ਕਰੈਂ ਹਰਖ ਧਰਿ ਮਾਰ ਬਕਾਰਾ।
 ‘ਛੀਨਹੁ ਦੇਸ਼ਨ ਤੁਰਕ ਸੰਘਾਰਾ।
 ਆਯੁਧ ਲੂਟਿ ਲੂਟਿ ਧਨ* ਭਾਰੇ।
 ਅਲਪ ਬਡੇ ਹਯ ਕਿਤਿਕ ਸੰਭਾਰੇ ॥੨੫॥
 ਤੀਨ ਦਿਵਸ ਇਮ ਧੂਮ ਉਤਾਰੀ।
 ਪਰਯੋ ਦੇਸ਼ ਮਹਿ ਰੌਰਾ ਭਰੀ।

^੧ਇੱਕੋ ਵੇਰੀਂ।

^੨ਦੋ ਤਿੰਨ।

*ਪਾ:-ਕਰਿ।

ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਮਹਿੰ ਨਰ ਸਵਧਾਨੇ।
 ਗਹਿ ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਖਰੇ ਡਰ ਮਾਨੇ ॥੨੬॥
 †ਮੁਸਤਾਬਾਦ ਨਗਰ ਢਿਗ ਭਾਰਾ।
 ਤਹਾਂ ਸਥਿਰ ਭਟ ਦੌਨ ਹਜ਼ਾਰਾ।
 ਮਰੇ ਲੁਟੇ ਜਿਨ ਕੇ ਨਹਿੰ ਗਏ।
 ਉਚ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰਤਿ ਭਏ ॥੨੭॥
 ‘ਤੁਮ ਮਾਲਕ ਬੈਠੇ ਸੁਖ ਸੰਗ।
 ਗ੍ਰਾਮ ਲੁਟੇ ਉਜਰੇ ਡਰ ਜੰਗ।’
 ਸੁਨਿ ਬੂਝਯੋ ‘ਅਸ ਆਯਹੁ ਕੌਨ?
 ਜਿਨ ਬਿਨ ਤ੍ਰਾਸ ਉਜਾਰੇ ਭੌਨ’ ॥੨੮॥
 ਕਹੈ ਸੁ ‘ਕੁਛ ਨਹਿੰ ਜਾਨਯੋ ਜਾਈ।
 ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਹੋਤਿ ਜਾਤ ਸਮੁਦਾਈ।’
 ਤਹਾਂ ਤੁਰਕਪਤਿ ਹੋਯਸਿ ਤਜਾਰ।
 ਜ਼ੀਨ ਤੁਰੰਗਨਿ ਤੁਰਨ ਡਾਰਿ ॥੨੯॥
 ਦੈ ਹਜ਼ਾਰ ਚਢਿ ਕਰਿ ਅਸਵਾਰ।
 ਦੋਇ ਤੋਪ ਲੇ ਸੰਗ ਜੁਝਾਰ।
 ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਜਹਿੰ ਕੀਨਸਿ ਡੇਰਾ।
 ਸੁਨਿ ਤਿਤ ਗਮਨਯੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢੇਰਾ ॥੩੦॥
 ਸਨੇ ਸਨੇ ਗਮਨਯੋਂ ਕੁਛ ਡਰਿ ਕੈ।
 ਪਹੁੰਚਯੋ ਆਨਿ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਦੇਖਿ ਦੂਰ ਤੇ ਤੋਪ ਚਲਾਈ।
 ਗਨ ਦੁੰਦਭਿ ਦਲ ਬਿਖੇ ਬਜਾਈ ॥੩੧॥
 ਡਰੇ ਬਿਲੋਕਤਿ ਪੁੰਜ ਲੁਟੇਰੇ।
 -ਲਰਹਿ ਕੌਨ ਇਨ ਕੇਰ ਅਗੇਰੇ।
 ਚਮੁੰ ਅਧਿਕ ਜਿਮ ਆਟੇ ਲੌਨ।
 ਧਰਿ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਲਰਿ ਗਨਿ ਹੈ ਕੌਨ^੧- ॥੩੨॥
 ਹੇਤੁ ਪਲਾਵਨ ਕੇ ਹੁਇ ਤਜਾਰੇ।
 ਪਿਖਿ ਬੰਦੇ ਸਭਿ ਸੰਗ ਉਚਾਰੇ।
 ‘ਤ੍ਰਾਸਹੁ ਮਤਿ ਹੁਜਹੁ ਸਵਧਾਨਾ।

{ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ}

†ਇਹ ਮੁਸਤਾਬਾਦ ਤੋਂ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸਗੋਂ ਕੈਂਬਲ ਦੇ ਪਰਗਨੇ ਤੋਂ, ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਦੇਖਣ {ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ} ਉਪਰ ਕਲਿਕ ਕਰੋ।

^੧ਅਸੀਂ ਬਲ ਧਾਰਕੇ ਲੜੀਏ ਤਾਂ ਕਿਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਾਂ।

ਸਭਿ ਕੇ ਮੈਂ ਬਚਾਇ ਹੋਂ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥੩੩॥
 ਜਬਿ ਉਚਰੋਂ ਹੇਲਾ ਅਬਿ ਘਾਲਹੁ।
 ਲੂਟਿ ਚਮੁੰ ਹਯ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲਹੁ।
 ਸਾਰ ਬੰਦਾ* ਕਰਿ ਹੋਂ ਇਕ ਬਾਰੀ।
 ਤੁਮ ਸੁਖੇਨ ਰਿਪੁ ਲੀਜਹੁ ਮਾਰੀ ॥੩੪॥
 ਦੇਖਹੁ ਪਤਾ ਜਿ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ।
 ਪੁਨਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਹੁ ਲਿਹੁ ਜੀਤ। ’
 ਇਮ ਕਹਿ ਸਭਿ ਕੇ ਅੱਗ੍ਰ ਸਿਧਾਰਾ।
 ਕਿਤਿਕ ਦੂਰ ਥਿਰ ਹੋਹਿ ਨਿਹਾਰਾ ॥੩੫॥
 ਲੇ ਗੁਰ ਤੀਰ ਲਕੀਰ ਨਿਕਾਰੀ।
 ‘ਗੋਰੀ ਗੋਰ ਨ ਉਲੰਘਿ ਅਗਾਰੀ। ’
 ਇਮ ਕਹਿ ਖਰੋ ਭਯੋ ਰਿਪੁ ਸੌਹੋਂ।
 ਰਿਸ ਤੇ ਕਰੀ ਬੱਕ੍ਰ ਜੁਗ ਭੌਹੋਂ ॥੩੬॥
 ਲਾਲ ਬਿਲੋਚਨ ਤਾੜੇ ਅਰੀ।
 ਜਿਸ ਕਰਿ ਤਿਨ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਸਰੀ।
 ਤੁਪਤ ਤੋਪ ਤੇ ਗੋਰਾ ਗੋਰੀ।
 ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰ ਬ੍ਰਿੰਦ ਇਨ ਓਰੀ ॥੩੭॥
 ਉਲੰਘੇ ਨਹੀਂ ਲਕੀਰ ਅਗਾਰੀ।
 ਤਿਹ ਲੋ ਪਹੁੰਚਹਿ ਨਹਿੰ+ ਬਲ ਭਾਰੀ।
 ਖਰੇ ਸੁਖੇਨ ਨ ਕਿਸ ਕੇ ਲਾਗੇ।
 ਸਨੇ ਸਨੇ ਆਵਤਿ ਰਿਪੁ ਆਗੇ ॥੩੮॥
 ਪਿਖਿ ਬੰਦੇ ਕੋ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਐਸੇ।
 ਹਰਖੇ ਲੋਗ ਤਜਯੋ ਡਰ ਤੈਸੇ।
 ਸਾਵਧਾਨ ਹੁਇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲੇ।
 ਤੋਮਰ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਬਿਸਾਲੇ ॥੩੯॥
 ਕਿਨਹੂੰ ਖੜਗ ਸਿਪਰ ਹੀ ਧਾਰੀ।
 ਭੇ ਸਨਮੁਖ ਕਰਿ ਮਾਰੋ ਮਾਰੀ।
 ਸਭਿ ਕੇ ਆਗੇ ਬੰਦਾ ਭਯੋ।
 ਅਪਨਿ ਚਮੁੰ ਕੋ ਉਤਸਵ ਦਯੋ ॥੪੦॥

*ਰੂਹਾਨੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਣਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਹਾਰ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲੱਗੇ।

*ਪਾ:-ਸਾਹ ਬੰਦਾ।

*ਪਾ:-ਪਹੁੰਚਿ ਹਟਹਿੰ।

ਇਮ ਗਮਨਤਿ ਜਬਿ ਹੋਇਸਿ ਨੇਰ।
 ਭਏ ਦਲੇਰ ਰਹਯੋ ਭਟ ਭੇਰ।
 ਜਬਿ ਕੇਤਿਕ ਤੁਪਕੈ ਚਲਿਵਾਈ।
 ਲਗੀ ਤੁਰਕ, ਗਿਰਿ ਗੇ ਰਣ ਥਾਂਈਂ ॥੪੧॥
 ਇਹ ਬਚ ਰਹੇ, ਲਗਹਿ ਨਹਿ ਘਾਵਾ।
 ਗਿਰੇ ਬ੍ਰਿੰਦ ਰਿਪੁ ਹੈ ਨ ਬਚਾਵਾ।
 ਕਿਤਿਕ ਤੁਰੰਗ ਛੁਟੇ ਗਹਿ ਲੀਨ।
 ਚਢਿ ਉਪਰ ਬਿਚਰੇ ਰਣ ਕੀਨ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ ਕੇ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਸਪਤਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੭॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ:- ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਵੀ ਜੀ ਤੱਕ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਾ, ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਰਹੰਦ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਦੇ ਸਹੀ ਹਾਲਾਤ ਸ੍ਰੀ ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਐਉਂ ਲਿਖੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਭ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ, ਮਾਝੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵੱਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਨੇ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕੌਂਸਲ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਟੁਰ ਪਿਆ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਖਰਚ ਦੀ ਤੰਗੀ ਵਾਪਰੀ। ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਮੂਜਬ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਔਕੜ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਸਿੰਘਾਂ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ, ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਬੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਕ ਲੁਬਾਣਾ ਸਿੰਘ ਆਇਆ, ਜਿਸਨੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਦਸਵੰਧ ਵਜੋਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਕਰਦਾ, ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੇਂਦਾ, ਦੁੱਧ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ, ਪੁੱਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਤ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਟੁਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਧਨ ਅਰਪਦੀਆਂ, ਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਨ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸਵਾਲੀ ਆਇਆ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰੀਆਂ। ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਦੀਵੇ ਵਿਚ ਤੇਲ ਪਾਇਆ, ਬੈਠਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਝਾੜੂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਆਂਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਅਸਰਫੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਲੂਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਵਹੀਰਾਂ ਇਹਦੇ ਗਿਰਦ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ ਤੇ ਉਹਦੀ ਦਾਨ ਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਵਰਦਾਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਬਪ੍ਰਿਯ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਪਾਸ ਧਨ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣ ਇਕ ਵੇਰ ਡਾਕੂ ਆ ਗਏ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਫੜਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਧ ਕੀਤੀ। ਇੰਜ ਪੰਥ ਮੁਕਾਕੇ ਬਾਂਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ (ਕਰਨਾਲ ਤੇ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਲਾਗੇ) ਪੁੱਜੇ, ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗਿਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਧਾੜ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੋਕੀਂ ਪਿੰਡੋਂ ਨੱਸ ਟੁਰੇ ਸਨ ਪਰ ਬੰਦੇ ਨੇ ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਸਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਫਿਰ ਪਿੰਡ ਵਸਾਏ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨਾਥ ਗਰੀਬ ਤੇ ਸਹਾਇਹੀਨਾ ਦੀ ਮਦਦ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਈ ਪਿੰਡ ਡਾਕੂਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਬੰਦਾ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਲੋਕੀਂ ਰਲਦੇ ਗਏ ਤੇ ਪਰਜਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਮਲਾ ਨਾ ਦਿਓ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਰੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰੱਛਾ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਹੋਰ 'ਕਰ' ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਮਲਾ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਤੰਗ ਪਏ, ਫੇਰ ਅਲਾਕੇ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਰਲਕੇ ਆਪਣੇ ਹਾਕਮ ਕੈਂਬਲ ਦੇ ਫੌਜਦਾਰ ਪਾਸ ਗਏ। ਜਿਸ ਤੇ ਕੈਂਬਲ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ, ਜੋ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਸੀ, ਬੰਦੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਆਕੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬਡੇ ਕੌੜੇ ਵਾਕ ਕਹੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਉਹਦੇ ਬੋਲ ਕਬੋਲ ਜਿਗਰੇ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਸਹਾਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਹੱਦੋਂ ਹੀ ਟੱਪਣ ਲਗਾ ਤਦ ਬੰਦੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਤੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਖੱਤਰੀ ਫੌਜਦਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਨੇ ਤਰਸਵਾਨ ਹੋਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੋਂ ਉਠਕੇ ਬੰਦਾ ਸੇਹਰ ਖੰਡੇ ਪੁੱਜਾ, ਜੋ ਥਾਂ ਖਖਰੇਡ ਪਰਗਣੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ੨੫ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ, ਰੁਹਤਕ ਤੋਂ ੨੧ ਮੀਲ ਪੂਰਬ, ਸਾਂਪਲੇ ਤੇ ਸੋਨੀਪਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਤੇ ਤਸੀਲ ਸਾਂਪਲੇ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੋਹ ਤੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ 'ਖੰਡਾ' ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ 'ਸੇਹਰੀ' ਗਾਉਂ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਤੋਂ 'ਸੇਹਰੀ ਖੰਡਾ' ਨਾਮ ਪਿਆ ਹੈ। * 'ਸੇਹਰੀ ਖੰਡੇ' ਬੰਦੇ ਨੇ ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਡੇਰਾ ਰੱਖਿਆ, ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਚਿੱਠੀਆਂ ਭੇਜੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਖਬਰ ਭੇਜੀ। ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਕੇ ਬਾਂਗਰ ਪੁੱਜਣ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਬੰਦੇ ਦਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਲੂਕ ਤਰਸਵਾਨਾਂ ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਕੀ ਖੋਹਣੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲੇ ਦਿਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੱਫੇ ਦੇਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਭਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਓਹ ਪਿੰਡ ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਾਹਰਾਂ ਦੀ ਖੂਬ ਖ਼ਬਰ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਐਉਂ ਹੀ ਓਹ ਪਰਜਾ ਵਿਚ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲੋਕੀਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਵੱਲ ਹੋ ਗਏ। ਐਉਂ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕੀਂ ਰਲਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਤੇ ਬੰਦਾ ਮਾਲਵੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਾ ਦਾ ਪ੍ਰਿਯ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।

* ਸ੍ਰੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—ਸੇਹਰ ਖੰਡੇ ਰਾਹ ਪੁਛ ਲਯੋ। ਖਖਰੇਡ ਪਰਗਣੇ ਮੇਂ ਨੌਂ ਭਯੋ। ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਵੀਹ ਤੀਹ ਕੁ ਕੋਸ।

੮. [ਬੰਦੇ ਦੀ ਵਿਜਯ। ਦਲ ਵਧਣਾ। ਸਢੌਰਾ ਮਾਰਨਾ]

੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੁ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਚੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੁ>>੯

ਦੋਹਰਾ: ਭਯੋ ਨੇਰ ਭਟ ਭੇਰ ਕੋ, ਬੰਦਾ ਚਮੁੰ ਅਨੰਦੀ।

ਛੀਨ ਤੁਰੰਗਮ ਬਹੁ ਚਢੇ, ਬਾਢੀ ਚੌਂਪ ਬਿਲੰਦ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਬਹੁ ਕੋਪਯੋ ਮੁਖ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ।

‘ਹੇਲ ਕਰਹੁ ਮੇਲਹੁ ਘਮਸਾਨਾ।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੁਰੰਗਮ ਤੋਪ ਸਮੇਤ।

ਛੀਨ ਲੇਹੁ ਇਨ ਤੇ ਰਣ ਖੇਤ’ ॥੨॥

ਇਮ ਕਹਿ ਗੁਰ ਕੋ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਾ।

ਜੋਰਿ ਪਨਚ ਮਹਿ ਐਂਚਿ ਉਚਾਰਾ।

‘ਹਤਹੁ ਤੁਰਕ ਗਨ ਜਾਨਿ ਨ ਦੀਜੈ।

ਸਰਬ ਸਮਾਜ ਛੀਨਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ’ ॥੩॥

ਤਬਿ ਅਕਾਸ਼ ਕੋ ਦਲ ਚਲਿ ਆਯੋ।

ਹਤਿ ਅਜਗੈਬਹਿ ਜੰਗ ਮਚਾਯੋ।

ਆਗੇ ਪਾਛੇ ਆਯੁਧ ਚਲੇ।

ਪਰੀ ਮਾਰ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਗਨ ਹਲੇ ॥੪॥

ਦਈ ਪੀਠ, ਤਜਿ ਤੋਪ ਪਧਾਰੇ।

ਤਬਿ ਬੰਦੇ ਨਿਜ ਭਟ ਲਲਕਾਰੇ।

‘ਹਯ ਆਯੁਧ ਕਜੋਂ ਤੋਪ ਨ ਲੇਤੇ।

ਨਹਿੰ ਰਿਪੁ ਠਹਿਰੇ ਭਾਜ ਚਲੇ ਤੇ’ ॥੫॥

ਨਰ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਕੇ ਪਿਖਿਨਿ ਤਮਾਸਾ।

ਖਰੇ ਸੈਂਕਰੇ ਚਾਰਹੁ ਪਾਸਾ।

ਪਿਖੇ ਪਲਾਵਤਿ ਭੀਰੁ ਅਧੀਰ।

ਸਕੇ ਚਲਾਇ ਨ ਤੁਰਕ ਰੁ ਤੀਰ ॥੬॥

ਲੂਟਨ ਲਗੇ ਤੁਰੰਗਮ ਲਏ।

ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੋਰਤਿ ਨਹਿੰ ਭਏ।

ਪਰੀ ਲੋਥ ਪਰ ਲੋਥ ਘਨੇਰੀ।

ਚਲਹਿ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰ ਬਡੇਰੀ ॥੭॥

ਕਟਿ ਕਟਿ ਗਿਰੇ ਨ ਭਾਜਨ ਪਾਏ।

ਚਹੁੰ ਓਰ ਲੋਕਨ ਮਿਲਿ ਘਾਏ।

ਪਸਰਯੋ ਸ਼੍ਰੋਣਤਿ ਛਿਤ ਰੰਗੀਨ।

‘ਬੰਦਾ (ਆਪਣੀ) ਸੈਨਾ (ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ) ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ। (ਅ) ਬੰਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਫੌਜ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।

ਕਟੇ ਕਰਾਹੈਂ ਕੇਤਿਕ ਦੀਨ^੧ ॥੮॥
 ਰਹੀ ਸੰਭਾਲ ਨ, ਲਸਕਰ ਮਾਰਾ।
 ਕਹਿੰ ਲਗ ਬਰਨੋਂ ਜੰਗ ਅਖਾਰਾ।
 ਗਏ ਪਲਾਇਕ^੨ ਭਏ ਸੰਘਾਰਾ।
 ਤਬਹਿ ਪਨਚ ਤੇ ਤੀਰ ਨਿਕਾਰਾ ॥੯॥
 ਥਿਰਜੋ ਸਥਾਨ ਆਪਨੇ ਬੰਦਾ।
 ਲਯੋ ਲੂਟ ਦਲ ਤੁਰਕ ਬਿਲੰਦਾ।
 ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਬਡੇ ਤੁਰੰਗ।
 ਲੇਕਰ ਸਗਰੇ ਹਰਖਤਿ ਅੰਗ ॥੧੦॥
 ਜਿਤ ਕਿਤ ਤੇ ਮਿਲਿਗੇ ਨਰ ਆਇ।
 ਬਿਨਾ ਚਾਕਰੀ ਲੂਟਨ ਚਾਇ।
 ਆਯੁਧ ਧਰਨਹਾਰ^੩ ਸਭਿ ਆਏ।
 ਮਿਲਿ ਬੰਦੇ ਢਿਗ ਭੇ ਸਮੁਦਾਏ ॥੧੧॥
 ਮੁਸਤਾਬਾਦ^੪ ਜਾਇ ਪੁਰਿ ਮਾਰਾ।
 ਲੂਟਜੋ ਖੋਜਿ ਖੋਜਿ ਕਰਿ ਸਾਰਾ।
 ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਵਸਤੂ ਸਮੁਦਾਯਾ।
 ਲੇ ਲੋਕਨਿ ਚਿਤ ਚਾਉ ਵਧਾਯਾ ॥੧੨॥
 ਕੇਤਿਕ ਧਨੀ ਭਏ ਨਰ ਮਹਾਂ।
 ਲੂਟਹਿੰ ਗ੍ਰਾਮ ਜਾਇ ਜਹਿੰ ਜਹਿੰ ਕਹਾਂ।
 ਸੌ ਦੋ ਸੈ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਚਢਿ ਜਾਤੇ।
 ਲੂਟ ਕੂਟ ਪੁਨ ਜਾਇ ਸਮਾਤੇ^੫ ॥੧੩॥
 ਪਰਜੋ ਰੌਰ ਭਾਰੀ ਵਿਚ ਦੇਸ਼।
 ਭਾਗ ਚਲੇ ਨਰ ਨਾਰਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼।
 ਬੰਦੇ ਸੰਗ ਮਹਾਂ ਦਲ ਭਯੋ।
 ਲੂਟਨ ਕੋ ਅਲੰਬ ਇਕ ਲਯੋ ॥੧੪॥
 ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਚਮੁੰ ਹੁਇ ਗਈ।
 ਜਿਤ ਕਿਤ ਧੂਮ ਧਾਮ ਪ੍ਰਗਟਈ।

^੧ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਕਈ ਵਿਲਪ ਰਹੇ ਹਨ।

^੨ਇਕ ਭੱਜ ਗਏ।

^੩ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ।

^੪ਮੁਸਤਾਬਾਦ ਅੰਬਾਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਅੰਬਾਲਾ ਛਾਉਣੀ ਤੋਂ ਚੌਥਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਇਸ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੈ।

^੫ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਲ ਵਿਚ ਜਾ ਸਮਾਂਵਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਕੋ ਕਹੜੇ ਸਿਮਰਿ ਕਰਿ ਬੰਦਾ।
 ਨਿਕਟ ਸਢੋਰਾ ਦੁਸ਼ਟ ਬਿਲੰਦਾ ॥੧੫॥
 ਤਿਸ ਮਾਰਨ ਕੋ ਚਿਤ ਉਮਗਾਯੋ।
 ਕਰੜੇ ਕੂਚ ਨਿਜ ਹੁਕਮ ਅਲਾਯੋ।
 ‘ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਇਹ ਨਗਰ ਕੁਚਾਲਾ।
 ਬੁੱਧੁ ਸ਼ਾਹ ਜੁ ਸਾਧੁ ਬਿਸਾਲਾ ॥੧੬॥
 ਗੁਰ ਪੱਖੀ ਲਖਿ ਕੁਟੰਬ ਸਮੇਤ।
 ਕਤਲ ਕਰੜੇ ਤਿਹ ਸਕਲ ਨਿਕੇਤ।
 ਸੋ ਪਲਟਾ ਪੂਰਬ ਹੀ ਲੀਜੈ।
 ਹੇਲਾ ਘਾਲਿ ਕਤਲ ਕਰਿ ਦੀਜੈ ’ ॥੧੭॥
 ਦਲ ਮਹਿੰ ਭੇ ਦੁੰਦਭਿ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਕਰੜੇ ਹੁਕਮ ‘ਗਹਿ ਡੰਕ ਬਜਾਏ।’
 ਸਾਵਧਾਨ ਸਗਰੇ ਜਬਿ ਭਏ।
 ਚਢੇ ਤੁਰੰਗਨ ਆਯੁਧ ਲਏ ॥੧੮॥
 ਬੰਦਾ ਹੋਇਸਿ ਹਯ ਅਸਵਾਰ।
 ਬਾਬੇ ਜੁਗਮ ਸੰਗ ਮਹਿੰ ਧਾਰਿ।
 ਜਾਇ ਸਢੋਰੇ ਕਹੁ ਤਬਿ ਘੇਰਾ।
 ਤੁਪਕ ਤੋਪ ਚਾਲੀ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥੧੯॥
 ਪਹਿਲੇ ਵਹਿਰ ਨਿਕਸਿ ਕਰਿ ਲਰੇ।
 ਸੱਯਦ ਖਾਨ ਮੁਗਲ ਗਨ ਅਰੇ।
 ਕੜਾਕੜੀ ਮਾਚੜੇ ਘਮਸਾਨਾ।
 ਗੋਰੀ ਚਲੀ ਧਨੁਖ ਤੇ ਬਾਨਾ ॥੨੦॥
 ਪੁਨ ਚਹੂੰ ਓਰ ਘਾਲਿ ਕਰਿ ਜੋਰ।
 ਦਏ ਤੁਰਕ ਗਨ ਕੋ ਮੁਖ ਮੋਰਿ।
 ਬਾਹਰ ਠਹਿਰ ਨ ਸਕੇ ਲਰਾਈ।
 ਬਰੇ ਦੁਰਗ ਮਹਿੰ ਹੈ ਸਮੁਦਾਈ ॥੨੧॥
 ਪਾਕੀ ਕੰਧ ਸਥਾਨ ਉਤੰਗ।
 ਬਡੋ ਮਵਾਸੀ ਹੋਹਿ ਨ ਭੰਗ।
 ਤਿਸ ਕੋ ਲਾਇ ਮੋਰਚੇ ਬਿਰੇ।
 ਗੋਰਾ ਚਲਨਿ ਸੁਰੂ ਗਨ ਕਰੇ ॥੨੨॥

{ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ}

‘ਸ਼ਾਹਿ ਕੁਮੈਤ*’ ਪੀਰ ਇਕ ਤਹਾਂ।
 ਜਿਸ ਕੀ ਕਬਰ ਸਕੰਚਨ ਮਹਾਂ।
 ਚਾਮੀਕਰ ਭੀਤਰ ਬਹੁ ਲਾਗਾ।
 ਬਹੁ ਉਚੇ ਜਗ ਮਹਿ ਜਿਹ ਜਾਗਾ ॥੨੩॥
 ਪਾਹਨ ਦੁਰਗ ਬੀਚ ਤੇ ਮਾਰੈਂ।
 ਦਲ ਪਰ ਬਰਖੈਂ ਭਟਨ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ।
 ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਜੁੱਧ ਹੋਤਿ ਬਹੁਤੇਰਾ।
 ਹੇਲਾ ਘਾਲਿ ਘਾਲਿ ਭਟ ਭੇਰਾ ॥੨੪॥
 ਅਰਜੋ ਦੁਰਗ ਟੂਟੋ ਜਬਿ ਨਾਂਹੀ।
 ਬੰਦੇ ਜਤਨ ਬਿਚਾਰਜੋ ਤਾਂਹੀ।
 ਵਹਿਰ ਬਡੋ ਦਮਦਮਾ ਉਸਾਰਾ।
 ਤੂਰਨ ਲਾਗੇ ਮਨੁਜ ਹਜ਼ਾਰਾ ॥੨੫॥
 ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਦਲ ਬ੍ਰਿਧੈ ਬਡ ਐਸੇ।
 ਹੋਇ ਸਵਾਯਾ ਡੋਢਾ ਜੈਸੇ।
 ਦੂਰ ਦੂਰ ਲਗਿ ਲੂਟਨਿ ਧਾਵੈਂ।
 ਗਨ ਧਨ ਧਾਨ ਪੁਰਿਨਿ ਤੇ ਲਜਾਵੈਂ ॥੨੬॥
 ਭਾ ਉਤੰਗ ਦਮਦਮਾ ਉਚੇਰਾ।
 ਚਢਿ ਬੰਦਾ ਉਪਰ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਦੁਰਗ ਕੇ ਬਿਖੈ ਲਗਾਈ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਸਰ ਐਂਚੋ ਸਮੁਹਾਈ ॥੨੭॥
 ਹੁਕਮ ਦਯੋ ਦਲ ਕੋ ‘ਹੁਇ ਹੇਲਾ।’
 ਸੁਨਿ ਚਹੁੰ ਦਿਸਾ ਸ਼ੋਰ ਬਡ ਮੇਲਾ।
 ਧਾਇ ਧਾਇ ਗਢ ਕੋ ਲਗਿ ਗਏ।
 ਤਤਛਿਨ ਸੁਭਟ ਅਰੂਢਤਿ ਭਏ ॥੨੮॥
 ਉਮਡ ਪਰਜੋ ਦਲ ਬੀਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ।
 ਬਜੋ ਖੜਗ ਰਿਪੁ ਕਦਨ ਬਿਸੇਸ਼ੇ।
 ਤਛਾ ਮੁੱਛ ਕਰਿ ਅੰਗ ਘਨੇਰੇ।
 ਬਿਬਰੀ ਲੋਥ ਪੋਥ ਗਨ ਹੇਰੇ ॥੨੯॥
 ਏਕ ਬਾਰ ਹੀ ਸਕਲ ਬਿਨਾਸ਼ੇ।

*ਸ਼ਾਯਦ ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ‘ਕੁਤਬੁਲ ਅਕਤਾਬ’ ਦੀ ਖਾਨਕਾਹ ਤੋਂ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਖਾਨਕਾਹ ਤੇ ‘ਗੰਜੇ ਇਲਮ’ ਬੰਦੇ ਨੇ ਢਾਹੀਆਂ ਨਹੀ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਲਾਮਤ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਦੀ ਛਤ ਧੁਆਂਖੀ ਹੋਈ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਚੁਨੇ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧੁਆਂਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਸੜੀ ਨਹੀਂ।

ਢਾਹਿ ਮਦਾਨ ਕੀਨਿ ਚਹੁ ਪਾਸੇ।
 ਬਹੁਰ ਨਗਰ ਮਹਿੰ ਦਲ ਬਰਿ ਗਯੋ।
 ਜੋ ਦੇਖਯੋ ਤੂਰਨ ਕਟਿ ਦਯੋ ॥੩੦॥
 ਮੁਗਲ ਪਠਾਨ ਨ ਸੱਯਦ ਛੋਰਾ।
 ਸ਼ੇਖ ਮਰੇ ਥਲ ਦੀਖਤਿ ਘੋਰਾ।
 ਲੂਟਯੋ ਬਰੇ ਸਦਨ ਮਹਿੰ ਜਾਈ।
 ਤੁਰਕਾਨੀ ਆਨੀ ਸਮੁਦਾਈ ॥੩੧॥
 ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਕੇਤਿਕ ਕਰ ਲਈ^੧।
 ਭੋਗੀ ਪਕਰਿ ਨ ਜਾਨੈ ਦਈ।
 ਕੇਤੀ ਦਲ ਮਹਿੰ ਤਜਾਗੀ ਲਜਾਇ।
 ਸੁਥਨੀ ਮਹਿੰ ਮੁਖਕ ਪ੍ਰਵਿਸਾਇ* ॥੩੨॥
 ਉਪਰ ਬਾਂਧੇ ਕਸ ਕਰਿ ਨੀਬੀ।
 ਉਛਰੀ ਫਿਰਤ ਉਤਹਿ ਇਤ ਬੀਬੀ।
 ਤਰੇ ਪਉਚੇ ਬੰਧਨ ਕਰੇ।
 ਨਹਿੰ ਮੁਖਕ ਨਿਕਸੇ ਬਿਚ ਬਰੇ ॥੩੩॥
 ਸਯਦਾਨੀ, ਮੁਗਲਾਨਿ, ਪਠਾਨੀ।
 ਕਜਾ ਤਿਨ ਕੀ ਗਤਿ ਕਰਹਿੰ ਬਖਾਨੀ।
 ਜੋ ਕਬਿ ਨਰ ਨ ਹੇਰਨੇ ਪਾਈ।
 ਭਈ ਦਸ਼ਾ ਅਸ ਤਹਾਂ ਭ੍ਰਮਾਈ ॥੩੪॥
 ਘੋਰ ਪਾਪ ਕੇ ਫਲ ਬਿਦਤਯੋ।
 ਨਾਸ਼ ਨਗਰ ਕੋ ਹੋਵਤਿ ਭਯੋ।
 ਨਰ ਮਰਿ ਗਏ ਲਈ ਗਹਿ ਨਾਰੀ।
 ਹੋਯਹੁ ਕਾਲ ਭਯੰਕਰ ਭਾਰੀ ॥੩੫॥

^੧ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ (ਦੇ ਲੂਟੇਰਿਆਂ) ਨੇ (ਜੋ ਲੁੱਟ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨਾਲ ਰਲੇ ਸਨ) ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਕਰ ਲੀਤੀਆਂ।
 *ਅੱਗੇ ਅੰਸੂ ੧੦ ਦੇ ਅੰਕ ੧੯ ਵਿਚ ਬੀ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੀਚ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਲੂਟੇਰੇ ਲੋਕਾਂ
 ਫੜੀਆਂ ਹਨ, ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਗਯਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦੇਖੋ ਪਿਛੇ ਰੁਤ ੬ ਅੰਸੂ ੨੦ ਦਾ ਅੰਕ
 ੧੭ ਤੋਂ ੨੦ ਤਕ। ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਸਢੋਰੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਚੂਹੇ ਸੁੱਥਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।
 ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀਆਂ। ਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਬੀ ਹੈ ਕਿ ਸਢੋਰੇ ਦੇ ਸੱਯਦਾਂ ਸ਼ੇਖਾਂ ਮੁਗਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਜਾ
 ਅਤਿ ਤੰਗ ਸੀ, ਲੋਕ ਬਦਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਤਲਗੜੀ
 ਦੀ ਕਤਲ ਤੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਭੜਥੂ ਤੱਤੇ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਨੇ ਹੀ ਉੱਠਕੇ ਬਦਲੇ ਲੈ
 ਲਏ ਸਨ। ਭੰਗੂ ਜੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਰੱਖਯਾ ਬਾਬਤ ਐਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

‘ਹਿੰਦੂਅਨ ਕੇ ਘਰ ਲੀਨੇ ਰਾਖ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਈ ਕਤਲੋ ਆਖ।
 ਬੋਦੀ ਵਾਲੇ ਨਾਹਿ ਸਤਾਯੋ। ਬਿਨ ਬੋਦੀ ਤਿਸ ਮਾਰਿ ਗਵਾਯੋ।
 ਜੋ ਹਿੰਦੂਅਨ ਘਰ ਜਾਇ ਛਿਪੇ ਤੇਉ ਲਏ ਉਬਾਰ।

ਪੁਨ ਬੰਦੇ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰੀ।
 -ਨਹੀਂ ਪੀਰ ਕੀ ਕਬਰ ਬਿਦਾਰੀ।
 ਹਿੰਦੂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਜਿਸ ਆਗੇ ਜਾਇ।
 ਨਹੀਂ ਅਗਨ ਮਹਿ ਜਰਹਿ ਕਦਾਇ⁺ ॥੩੬॥
 ਇਸ ਕੇ ਛੋਰਨ ਨਾਂਹਿਨ ਆਛੇ।
 ਰੁਚਿਰ ਮਸੀਤ ਬਿਦਾਰਨ ਬਾਂਛੋਂ-।
 ਗਯੋ ਆਪ ਤਹਿ ਜਿਸ ਥਲ ਖਰੀ।
 ਕੰਚਨ ਲਿਪਤ ਅਨਿਕ ਬਿਧਿ ਕਰੀ ॥੩੭॥
 ਜਾਨਿ ਸੁ ਬੰਦੇ ਕੇ ਆਗਵਨੂ।
 ਡਗਮਗ ਕੰਪੀ ਕਬਰ ਸ ਭਵਨੂ।
 ਗੁਰ ਸਰ ਕੀ ਤਬਿ ਨੋਕ ਧਸਾਈ।
 ਰਿਸ ਕਰਿ ਸਭਿ ਮਹਿ ਉਚ ਅਲਾਈ ॥੩੮॥
 ‘ਅਬਿ ਗੀਦੀ ਕੰਬੇ ਕਯਾ ਹੋਇ।
 ਸਮੋ ਹਮਾਰੋ ਪਲਟਾ ਸੋਇ^੧।’
 ਠਹਿਰ ਗਈ ਕੰਪਨ ਤੇ ਫੇਰ।
 ਹੇਤੁ ਬਿਦਾਰਨ ਲਗੇ ਘਨੇਰ ॥੩੯॥
 ਸਰਬ ਕਬਰ ਜਬਿ ਤਿਹ ਖਨਵਾਈ।
 ਹਾਡ ਤਰੇ ਤੇ ਲੀਏ ਕਢਾਈ।
 ਕਾਸ਼ਟ ਬਿਖੈ ਅਗਨਿ ਤੇ ਜਾਰੇ।
 ਲਗੇ ਮਸੀਤ ਬਿਦਾਰਤਿ ਸਾਰੇ ॥੪੦॥
 ਢਾਹਿ ਕੀਨਿ ਮੈਦਾਨ ਸਥਾਨ।
 ਜੁਤਿ ਅਜਮਤ ਕੇ ਕੀਨਿ ਵਿਰਾਨ।
 ਗੁਰੂ ਕਹਯੋ ਪਲਟਾ ਸੋ ਲੀਨਿ^੨।
 ਸਹਿਤ ਪੀਰ ਪੁਰਿ ਨਰ ਤੇ ਹੀਨ^੩ ॥੪੧॥
 ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਜੁਰਯੋ ਦਲ ਆਇ।
 ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੁਰੰਗ ਤੋਪ ਸਮੁਦਾਇ।
 ਪਰੀ ਧਾਂਕ ਕੰਪਯੋ ਤੁਰਕਾਨਾ।
 ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸਭਿ ਕੇ ਧੀਰਜ ਹਾਨਾ ॥੪੨॥

⁺ਰਵਾਯਤ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਰਦਾ ਇਸ ਕਬਰ ਅੱਗੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੜਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਇਹ ਵਹਿਮ ਸੀ ਯਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਬਰੀ ਉਸਨੂੰ ਸਾੜਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਂਦੇ।

^੧ਭਾਵ ਉਸ ਬਦਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਹੈ।

^੨ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਬਦਲਾ ਲੀਤਾ।

^੩ਨਗਰ ਪੀਰ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

‘ਕੋ ਇਹ ਭਯੋ ਨ ਜਾਨਜੋਂ ਜਾਈ।
ਨਹਿ ਕਿਸ ਬਲ ਕੋ ਰਾਜਾ ਰਾਈ।
ਔਚਕ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ਦੇਸ਼ ਬਿਨਾਸ਼।
ਕਯਾ ਸੁਧ, ਆਗੇ ਕਰਹਿ ਬਿਲਾਸਾ^੧’ ॥੪੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਸਢੌਰਾ ਮਾਰਨ’ ਪ੍ਰਸੰਗ
ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੮॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ:- ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ ਪਰ ਹੀ ਪਹਿਲਾ ਹੱਲਾ ਬੋਲਣ ਦੀ ਖਬਰ ਗ਼ਲਤ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਾਕਿਆਤ ਐਉਂ ਹਨ:-ਬੰਦਾ ਸਿਹਰ ਖੰਡੇ (ਖਰਖੰਡੇ) ਅੱਪੜਕੇ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਾਝੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਆ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਲੜਾਂ। ਨਿਰੇ ਲੁੱਟ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਯਾਂ ਆਮ ਛੇੜਾਂ ਨਾਲ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰ ਲੈਣੀ, ਬੰਦਾ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ, ਸੁਖੱਲੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪਈ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਓਹ ਜਥਿਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੇ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਹਨ, (ਦੇਖੋ ਭੰਗੂ ਜੀ ਦਾ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣਾ। ਬੰਦਾ ਬੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਝਾ ਬੜਾ ਹਠੀਲਾ ਤੇ ਅੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਾਲਵਾ ਨੇੜੇ ਹੈ ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਲੜਾਕੇ ਜੁਆਨ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਪੜਨਗੇ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਰਹਿੰਦੋਂ ਉਪਰ ਸਲੋਦ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਅੱਪੜੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਆਲੀ ਸਿੰਘ ਮਾਲੀ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੋਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਬਾਬਾ ਮਾਲੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਏਹ ਦੋਵੇਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਫੌਜਦਾਰ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਸਨ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਬੰਦਾ ਆਇਆ ਸੁਣਕੇ ਏਹ ਕੈਦ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਏਹ ਕੈਦੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਆਪਣਾ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ। ਸਨ ਤਾਂ ਏਹ ਸਿੰਘ ਵੀਹਾਂ ਕੁ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ, ਪਰ ਸਨ ਪੱਕੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਠੀਲੇ ਰਾਠ। ਹੁਣ ਮਾਲਵੇ ਤੋਂ ਜਥੇ ਬੀ ਅੱਪੜਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਕੇ ਦੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਸੱਜਣ ਬੀ ਜਥਾ ਲੈਕੇ ਅੱਪੜ ਪਏ। ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਤੇ ਭਾਈ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਜੇ। ਮਰੂਜ ਤੋਂ ਬੀ ਤਕੜਾ ਜਥਾ ਪੁੱਜਾ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਸਿਰ ਕੱਢ ਚਾਰ ਆਦਮੀ ਲੈਕੇ ਟੁਰਿਆ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੋਰ ਉਸ ਨਾਲ ਰਲਦੇ ਗਏ, ਪਰ ਮਾਝੇ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜੇ ਸਨ ਤੇ ਬੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਪੜੇ ਬਿਨ ਸਰਹਿੰਦ ਤੇ ਪੈਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮਾਝੇ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬੜੇ ਔਖੇ ਹੋਏ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਉਸ ਪਾਸ ਭੀੜ ਭਾੜ ਜਮਾਂ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਪੱਤਣਾਂ ਤੇ ਰੋਕਾਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸੋ ਮਝੈਲ ਸਿੰਘ ਯਕੇ ਦੁੱਕੇ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਹੋਕੇ ਭੇਸ ਵਟਾ ਵਟਾਕੇ ਟਾਂਡਿਆਂ ਨਾਲ ਵਪਾਰੀ ਬਣ ਬਣਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸੇ, ਅਤੇ ਖਰਚ ਮੁੱਕਣ ਕਰਕੇ ਓਥੇ ਠਹਿਰੇ ਖੜੇ ਸਨ। ਪਰ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਖਬਰ ਸੁਰਤ ਜਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਧਾਵੇ ਦੇ ਦਾਉ ਘਾਉ ਮਝੈਲਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਨੇ

^੧ਕੀ ਪਤਾ ਅੱਗੇ ਕੀ ਕੌਤਕ ਕਰੇਗਾ।

ਗਿਣ ਗਠ ਲਏ ਸਨ। ਬੰਦਾ ਹਾਲੇ ਮਾਲਵੇ ਤੇ ਮੈਨਦਾਬ ਦੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਭੀੜ ਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਸੋਨੀਪਤ, ਕੈਥਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਯਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਣੇ ਵੱਲ ਵਧਿਆ*। ਇਥੋਂ ਦੇ ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਏਥੋਂ ਦੇ ਹੀ ਸਨ ਪਠਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਸਰਹਿੰਦ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਜਿੰਦ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬੰਦਾ ਹੁਣ ਉਠ ਪਿਆ। ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰਦਾ ਸਮਾਣੇ ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਆ ਪਿਆ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫਤੇ ਕਰਕੇ ਖੂਬ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਹਿੰਦ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਸੀ, ਪਰ ਬੰਦਾ ਮਝੈਲਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਏਥੋਂ ਰਤਾਕੁ ਦੱਖਣ ਰੁਖ ਚਾਲੇ ਪਾਕੇ ਪੂਰਬ ਰੁਖ ਹੋ ਪਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਘੁੜਾਮ ਮਾਰੀ, ਫੇਰ ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਮਾਰਿਆ, ਥਾਨੇਸਰ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਤਰ ਪੂਰਬ ਹੋਕੇ ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ ਪਹੁੰਚਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਾਨ ਕਰਕੇ ਸਢੋਰੇ ਵੱਲ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਹੋ ਟੁਰਿਆ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਮਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦੇ ਖਰਚ ਵਾਸਤੇ ਪਦਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਜਾਏ, ਫੌਜ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਧਦੇ ਜਾਣ, ਦੁਸ਼ਮਨ ਤੇ ਡਰ ਬੈਠਦਾ ਜਾਏ, ਤੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰ ਕੁ ਦੇ ਲਗਪਗ ਯਾ ਵਧੀਕ ਕੀਰਤਪੁਰ ਹਨ, ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਜਾਏ, ਫੇਰ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰੀ ਜਾਏ। ਸਢੋਰਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ, ਬੋਧੀਆਂ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਤਦੋਂ ਸਾਧਾਵਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਿਗੜਕੇ ਸਾਧੂਵਾੜਾ ਤੇ ਫੇਰ ਸਢੋਰਾ ਪਦ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਢੋਰਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰਾ ਅੱਡਾ ਸੀ। ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਬੀ ਏਥੋਂ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਸ਼ਾਹ ਬਦੁਰਉੱਦੀਨ ਸੀ। ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਢੋਰੇ ਦੇ ਹਾਕਮ ਨੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੰਦਾ ਸਢੋਰੇ ਵੱਲ ਵਧਿਆ। ਪਰ ਸਢੋਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦਾ ਕਪੂਰੀ ਤੇ ਪਿਆ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਿਰਕਰਦੇ ਕੁਦਮੁੱਦੀਨ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਸੀ। ਪਰਜਾ ਕੁਰਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੋ ਸਢੋਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਸਢੋਰੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਫਤੇ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਢੋਰਾ ਮਾਰਕੇ ਫੇਰ ਛਤਬਨੂੜ ਵੱਲ ਰੁਖ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਕਾਸਦ ਦੁੜਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲੋ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਖਰਖੌਡੇ ਤੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਤੱਕ ਦਾ ਫਤੇ-ਸਫਰ ਅੱਗੇ ਵੱਖਰੇ ਦਿੱਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਸਾਫ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਏਗਾ।

*ਸਨਾਮ ਲੁਟਣੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਰਜੀ ਸੀ ਸੋ ਬੰਦੇ ਨਹੀਂ ਲੁੱਟੀ ਸਿੱਧਾ ਸਮਾਣੇ ਵੱਲ ਹੀ ਗਿਆ।

੯. [ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ]

੯<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੦

ਦੋਹਰਾ: ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਰਜੋ ਉਜਾਰ ਪੁਰਿ, ਤੁਰਕਾਨਾ ਸੰਘਾਰਿ।
ਭਯੋ ਮਹਾਂ ਦਲ ਆਨਿ ਤਬਿ, ਕੀਨਹੁ ਕੂਚ ਬਿਚਾਰਿ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਸ਼ਹਿਰ ਸਮਾਣਾ^੧* ਬ੍ਰਿੰਦ ਪਠਾਨ।
ਜੋ ਸਿਵਕਾ ਪਰ ਕਰਹਿੰ ਪਯਾਨ।
ਨਿਜ ਨਿਜ ਰਖੀ ਬਾਹਨੀ ਪਾਸ।
ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਿਨ ਬਹੁ ਬਿਲਸ ਬਿਲਾਸ ॥੨॥

ਸੁਨਿ ਕੈ ਧਨ ਗਨ ਅਰੁ ਤੁਰਕਾਨਾ।
ਨਿਜ ਦਲ ਜੋਰਿ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਸਥਾਨਾ।
ਦੁੰਜਭਿ ਪੁੰਜ ਬਜਾਵਤਿ ਚਾਲੇ।
ਇਤ ਉਤ ਲੂਟਤਿ ਜਾਤਿ ਉਤਾਲੇ ॥੩॥

ਉਡੀ ਗਰਦ ਛਾਦਯੋ ਅਸਮਾਨਾ।
ਤੋਪ ਤੁਪਕ ਗਨ ਸ਼ਬਦ ਮਹਾਨਾ।
ਰੋਰਾ ਪਰਯੋ ਦੇਸ਼ ਭਯ ਮਾਨੋ।
ਭਾਜ ਚਲੇ ਜਿਮ ਪਾਤ ਪੁਰਾਨੇ ॥੪॥

ਕਰੇ ਕੂਚ ਦਰ ਕੂਚ ਸਿਧਾਰੇ।
ਤੁਰਤ ਪਠਾਨ ਆਨਿ ਲਲਕਾਰੇ।
'ਜਯੋਂ ਕਯੋਂ ਕਰਿ ਮੈਂ ਸਰਬ ਸੰਘਰਿਹੋਂ।
ਕਹਾਂ ਪਲਾਵੇ ਘੇਰਤਿ ਧਰਿ ਹੋਂ' ॥੫॥

ਸਹਿ ਨ ਸਕੇ ਸਭਿ ਚਢੇ ਪਠਾਨ।
ਲਸ਼ਕਰ ਅਪਨੋ ਜੋਰਿ ਮਹਾਨ।
ਰਣ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਨਮੁਖ ਹੋਵਾ।
ਦੁਇਦਿਸ਼ਿ ਜੰਗ ਘਨੋ ਹੁਇ ਜੋਵਾ ॥੬॥

ਤੋਪ ਤੁਫੰਗੈਂ ਛੂਟਨਿ ਲਾਗੀ।
ਕਤਕੀ ਮਨਹੁੰ ਕਾਲਕਾ ਜਾਗੀ।
ਬਰਖਹਿੰ ਗੋਰਾ ਅਰੁ ਗਨ ਗੋਰੀ।
ਧੂਮ ਧਾਮ ਪਸਰੀ ਚਹੁੰ ਓਰੀ ॥੭॥

ਧੁਖਹਿੰ ਪਲੀਤੇ ਉਠਹਿੰ ਅਵਾਜਾ।

^੧ਨਾਮ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ, ਇਹ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਹੈ।

*ਇਹ ਮੁਸਤਫਾਬਾਦ ਤੇ ਸਢੋਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਫਤੇ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਕਵੀ ਜੀ ਪਾਸ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜੀ। ਠੀਕ ਤਰਤੀਬ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਦਿੱਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਸਫੁਟ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ।

ਭੈਰਵ ਭੈਰਵ ਹੁਇ ਕਰਿ ਗਾਜਾ^੧।
 ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚਤਿ ਅਰੁ ਗਾਵਤਿ।
 ਰੁਧਰ ਪਿਯਤਿ ਜੋਗਨਿ ਕਿਲਕਾਵਤਿ ॥੮॥
 ਐਸੋ ਪਰਜੋ ਅਧਿਕ ਘਮਸਾਨਾ।
 ਲੋਥ ਪੋਥਨਾ ਭਈ ਮਹਾਨਾ।
 ਚੀਕਤਿ ਚੁੰਚ ਚਾਂਵਡਾ^੨ ਭਰਿ ਭਰਿ।
 ਬਾਇਸ ਖਾਇੰ ਮਾਸ ਮਦ ਭਰਿ ਕਰਿ ॥੯॥
 ਕੂਕ ਕੂਕ ਕੂਕਰ ਗੋਮਾਇ।
 ਸ੍ਰੋਣਤ ਆਮਿਖ ਕੋ ਬਹੁ ਖਾਇੰ।
 ਭਯੋ ਭਯੰਕਰ ਭੀਰੂ ਭੂਰ^੩।
 ਛੋਰਿ ਛੋਰਿ ਕਰਿ ਸਰਬ ਗਰੂਰ ॥੧੦॥
 ਕਹਿੰ ਲਗ ਬਰਨੋਂ ਜੰਗ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਮਾਰੇ ਪਰੇ ਪਠਾਨ ਕਰਾਲਾ।
 ਅਰਹਿ ਲਰਾਈ ਹੇਰਹਿ ਬੰਦਾ^੪।
 ਗੁਰ ਸਰ ਕੋ ਸੰਭਾਰਿ ਬਿਲੰਦਾ ॥੧੧॥
 ਰਿਪੁ ਲਸਕਰ ਕੇ ਐਂਚਹਿ ਸਨਮੁਖ।
 ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਹਾਰ ਹੋਤਿ ਗਨ ਬੇਮੁਖ^੫।
 ਇਸੀ ਰੀਤਿ ਦੁਰਗ ਜੁ ਅਰਿ ਜਾਇ।
 ਤਹਿੰ ਸਰ ਐਂਚਹਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਲਗਾਇ ॥੧੨॥
 ਛੂਟਿ ਜਾਇ, ਨਹਿੰ ਰਹੈ ਮਵਾਸੀ।
 ਜੇ ਲਸਕਰ ਅਰਿ ਹੋਹਿ ਬਿਨਾਸੀ^੬।
 ਸਰ ਮਹਿੰ ਕਰਾਮਾਤ ਇਸ ਭਾਂਤਿ।
 ਨਹਿੰ ਠਹਿਰਨਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਹੁਇ ਘਾਤ ॥੧੩॥
 ਲੂਟ ਕੂਟ ਕਰਿ ਸ਼ਹਿਰ ਸਮਾਨਾ।
 ਬਲੀ ਪਠਾਨਨ ਕੋ ਕਰਿ ਹਾਨਾ।
 ਤੁਰਕਾਨੀ ਬਹੁ ਗਹਿ ਗਹਿ ਆਨੀ।

^੧ਭੈਰੋਂ ਭਯਾਨਕ ਹੋਕੇ ਗੱਜਿਆ।

(ਅ) ਭੈਰੋਂ ਭੈਦਾਇਕ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਗੱਜਿਆ।

^੨ਗਿੱਧਾਂ।

^੩ਕਾਇਰਾਂ ਲਈ (ਸਮਾਂ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਯਾਨਕ ਹੋ ਗਿਆ।

^੪ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਦੇਖੇ ਕਿ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਅੜ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

^੫ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਬਿਨਾ ਮਾਰੇ (ਨਾਸ਼) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

^੬ਜੇ ਲਸਕਰ ਅੜਦਾ ਹੈ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੀਚਨ ਭੋਗੀ ਰਾਖਨਿ ਠਾਨੀ* ॥੧੪॥
 ਪਸਰਜੋ ਦਲ ਲੂਟਜੋ ਸਭਿ ਦੇਸ਼।
 ਜੰਗਲ ਭਰ ਜਾਂਗੁਲਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼^੧।
 ਸਭਿ ਪੁਆਧ ਕੋ ਲੂਟਿ ਉਜਾਰਾ।
 ਠੌਰ ਠੌਰ ਰੌਰਾ ਪਰਿ ਭਾਰਾ ॥੧੫॥
 ਗੁਰ ਬਰਜਜੋ ਮਾਰੀ ਨ ਸੁਨਾਮ।
 ਰਹੈ ਸਾਧ ਮੂਲਾ ਜਿਸ ਨਾਮ।
 ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ ਬਿਖੈ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਹੁਤੇ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਆਏ ॥੧੬॥
 -ਭਯੋ ਹਮਨ ਕੋ^੨ ਦਲ ਬਲ ਭਾਰਾ।
 ਮਾਰ ਲੂਟ ਬਿਨ ਅਵਰ ਨ ਕਾਰਾ।
 ਫਿਟਕੀ ਪੁਰੀ ਸਿਰੁੰਦ ਬਿਸਾਲੀ।
 ਤਿਸ ਕੋ ਮਾਰਨ ਚਹੈਂ ਉਤਾਲੀ- ॥੧੭॥
 ਬਸਹਿੰ ਬਜ਼ੀਦਖਾਨ ਜਹਿੰ ਪਾਪੀ।
 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਨਿ ਕੋ ਸੰਤਾਪੀ।
 ਹਿਤ ਹਤਿਬੇ ਨਿਜ ਹਾਥਨਿ ਲਾਲਸ^੩।
 ਬੰਦਾ ਭਯੋ ਸੁਚੇਤ ਅਨਾਲਸ^੪ ॥੧੮॥
 ਨਿਸ ਦਿਨ ਉੱਦਮ ਕਰਤੇ ਰਹੈ।
 ਗੁਰ ਕੋ ਪਲਟਾ ਲੈਬੋ ਚਹੈ।
 ਤ੍ਰਾਸ ਮਾਨਿ ਕਰਿ ਪੁਰਿ ਜਨ ਸਾਰੇ।
 ਨਿਜ ਸੂਬੇ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸਿਧਾਰੇ ॥੧੯॥
 ਪਰਜੋ ਫਤੂਰ ਦੇਸ਼ ਮਹਿੰ ਭਾਰਾ।
 ਗੁਰ ਸੁਤ ਹੁਤੇ ਨ ਤਨਕ ਬਿਚਾਰਾ।
 ਤਿਸ ਅਘ ਕੋ ਫਲ ਅਬਿ ਪ੍ਰਗਟਾਯੋ।

*ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਕਿ ਤੁਰਕਾਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਭੋਗਣੀਆਂ ਸਿੰਘ ਪਾਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੀਚਾਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਨਾਲ ਸਨ ਭੋਗੀਆਂ। ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਬੰਦਾ ਇਹ ਬੀ ਰੋਕਦਾ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੁਟੇਰੇ ਤੇ ਨੀਚਾਂ ਦੀ ਧਾੜ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਸੀ ਤੇ ਬੰਦੇ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸਖਤੀਆਂ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਦੂਸਰੇ ਉਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਉਠ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲੇ ਲੈਣ ਲਈ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਗੱਚ ਕੱਢਦੇ।

^੧ਜੰਗਲ ਸਾਰਾ (ਪਰ) ਛੋਟਾ ਜੰਗਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ। ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਣੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ 'ਜਾਂਗੁਲਕ' ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਾਂਗੁਲਕ ਦਾ ਅਰਥ ਜਾਂਗਲੀ ਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਗਿਆਨੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੰਗਲ ਦੀ ਜਾਗਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤੀ।

^੨ਸਾਡਾ (ਖਾਲਸੇ) ਦਾ।

^੩ਅਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ)।

^੪ਸਾਵਧਾਨ।

ਲਾਖਹੁ ਲੋਕਨ ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਯੋ ॥੨੦॥
 ਸਾਵਧਾਨ ਹੁਇ ਰੋਕਿ ਅਗਾਰੀ।
 ਲਸਕਰ ਕਰੋ ਬਟੋਰਨਿ ਭਾਰੀ।
 ਲਰੇ ਘਨੇ ਪਰ ਅਰੇ ਨ ਕੋਈ।
 ਗੁਰ ਦਲ ਪ੍ਰਬਲ ਭਯੋ ਅਤਿ ਸੋਈ' ॥੨੧॥
 ਸੁਨਤਿ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਨ ਹੰਕਾਰੀ।
 ਪੁਰਿ ਜਨ ਸਨ ਬਹੁ ਧੀਰ ਉਚਾਰੀ।
 'ਜਬਿ ਲੋ ਮੇਰੇ ਹਾਥ ਨ ਹੇਰੇ।
 ਤਬਿ ਲੋ ਸੈਨਾ ਮਿਲੀ ਬਡੇਰੇ ॥੨੨॥
 ਹਤੋਂ ਜਾਇ ਜਬਿ ਏਕ ਲਰਾਈ।
 ਮਿਲੇ ਜਿ ਨਰ ਨਹਿ ਪਰਹਿ ਦਿਖਾਈ।
 ਏਕ ਏਕ ਕਰਿ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੋਂ।
 ਅਰੈ ਕੌਨ ਅਸ ਨਹੀਂ ਨਿਹਾਰੋਂ' ॥੨੩॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਨਿਜ ਕਰਿਵਾਯਸਿ ਤਜਾਰੀ।
 ਹਯਨਿ ਹਜ਼ਾਰਹੁ ਪਾਖਰ^੧ ਡਾਰੀ।
 ਲਵਪੁਰਿ ਆਦਿ ਜਿ ਲਸਕਰ ਅਹੇ।
 ਸਕਲ ਬਟੋਰਿ ਅਨਾਵਨ ਚਹੇ ॥੨੪॥
 ਦੁੰਦਭਿ ਬਜਤਿ ਸੈਂਕਰੇ ਆਏ।
 ਜਿਮ ਜਲਨਿਧਿ ਕੋ ਜਲ ਫੈਲਾਏ।
 ਪੁਰਿ ਸਿਰੁੰਦ ਕੇ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਡੇਰੇ।
 ਗਜ ਬਾਜੀ ਜੁਤਿ ਸੁਭਟ ਘਨੇਰੇ ॥੨੫॥
 ਬੰਦੇ ਕੀ ਸੁਧਿ ਲੈ ਕਰਿ ਚਢਯੋ।
 ਚਮੁੰ ਬਿਲੋਕਿ ਗਰਬ ਉਰ ਬਢਯੋ।
 ਅਲਪ ਮਜ਼ਲ ਤੇ ਚਲਤਿ ਅਗਾਰੀ।
 ਸੁਨਤਿ ਹਤਸੁ ਤੁਰਕਾਨਾ ਭਾਰੀ^੨ ॥੨੬॥
 ਇਤ ਉਤ ਲੂਟ ਕੂਟ ਬਹੁ ਦੇਸ਼।
 ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਚਲਿ ਨਵੇਂ ਹਮੇਸ਼।
 ਕਿਤਹੁ ਉਜਾਰਤਿ ਕਿਤ ਅਪਨਾਵੈ।
 ਅੰਨ ਬਸਨ ਬਾਸਨਿ ਧਨ ਲਜਾਵੈਂ ॥੨੭॥
 ਉਤਰਹਿ ਨਹੀਂ ਕਹੁੰ ਬਿਨ ਜੰਗ।

^੧ਕਾਠੀਆਂ।

^੨ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸੁਣਿਆਂ।

ਆਯੁਧ ਧਰੇ ਰਹੈਂ ਸਰਬੰਗ।
 ਬੰਦੇ ਸੁਨਯੋਂ ਸਿਰੁੰਦ ਪਤਿ ਆਯੋ।
 ਲਸਕਰ ਲੈ ਤਹਿ ਤੇ ਨਿਕਸਾਯੋ ॥੨੮॥
 ਹਿਤ ਮਾਰਨ ਕਰਿ ਚੌਂਪ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਚਢਿ ਇਤ ਤੇ ਪੁਰਿ ਲੂਟਿ ਅੰਬਾਲਾ।
 ਦੀਰਘ ਅਲਪ ਗ੍ਰਾਮ ਕੈ ਨਗਰੀ।
 ਛੀਨੇ ਬਸਤੁ ਉਜਾਰਹਿ ਸਗਰੀ ॥੨੯॥
 ਸਮੁਖ ਤੁਰਕ ਕੇ ਕੂਚ ਕਰੰਤੇ।
 ਚਾਹਤਿ ਲਰਿਬੋ ਸਸਤ੍ਰ ਧਰੰਤੇ।
 ਛਤ ਬਾਨੂੜ ਨਗਰ ਜਿਸ ਥਾਨਾ।
 ਤਹਿ ਮੁਕਾਬਲਾ ਦੋਨਹੁ ਠਾਨਾ ॥੩੦॥
 ਇਤ ਗੁਰ ਦਲ ਉਤ ਲਸਕਰ ਆਵਾ।
 ਲਾਖਹੁ ਸੁਭਟਨ ਲਰਿਬੇ ਚਾਵਾ।
 ਬੰਦਾ ਅਰੁ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੋਊ।
 ਜੈ ਅਭਿਲਾਖੀ ਹੈ ਕਰਿ ਸੋਊ ॥੩੧॥
 ਨਿਸ ਮਹਿ ਬਯੋਂਤ ਲਰਨ ਕੋ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਮਿਸਲ ਮਿਸਲ ਮਹਿ ਉਤਸਵ ਧਰਿ ਕੈ।
 ਬਹੁ ਬਰੂਦ ਗੋਰੀ ਬਰਤਾਈ।
 ਆਪੋ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਤਕਰਾਈ ॥੩੨॥
 ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਰਣ ਚਾਹਤਿ ਕਰਜੋ।
 ਦੋਊ ਦਿਸ਼ਿਨਿ ਕ੍ਰੋਧ ਕੋ ਧਰਜੋ।
 ਹੁਕਮ ਕੀਨਿ 'ਧੌਂਸੇ ਧੁੰਕਾਰੇ।'
 ਗੋਮੁਖ ਪਟਹ ਢੋਲ ਢਮਕਾਰੇ ॥੩੩॥
 ਤੋਪ ਪੁੰਜ ਕੀ ਸਲਖ ਚਲਾਈ।
 ਸੈਨ ਓਰਤੀ ਛਿਤ ਕੰਪਾਈ।
 ਪਰ੍ਹੇ ਦੂਰ ਲਗਿ ਬੰਧਨ ਕਰੇ।
 ਤਜਾਰ ਤੁਫੰਗ ਬਾਨ ਧਨੁ ਧਰੇ ॥੩੪॥
 ਪਰਜੋ ਨੇਰ ਹੋਯਸਿ ਭਟ ਭੇਰ।
 ਛੂਟੇ ਗੋਰੀ ਗੋਰ ਬਡੇਰ।
 ਤੜਭੜ ਸਲਖ ਅਵਾਜ਼ ਬਿਸਾਲੇ।
 ਛੂਟੇ ਬੀਰਨਿ ਅੰਗ ਉਤਾਲੇ ॥੩੫॥

[\[ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ\]](#)

ਦੂਰ ਤੱਕ ਕਤਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਹਯਨ ਧਵਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ ਸੂਰੇ।
 ਲਾਲ ਬਦਨ ਕਰਿ ਕੂਰ ਗਰੂਰੇ।
 ਕੇਤਿਕ ਤੋਮਰ ਮਾਰਿ ਪਰੋਏ।
 ਕੇਤਿਕ ਮਰੇ ਖੇਤ ਰਣ ਸੋਏ ॥੩੬॥
 ਕਹੀ ਬਾਤ ਕੁਛ ਸੁਨਿਯ ਨ ਕਾਨਾ।
 ਦਿਖੀਯਤਿ ਨਹੀਂ ਸਮੀਪ ਸਥਾਨਾ।
 ਹੇਲ ਮੇਲਿ ਦੁਇ ਦਿਸਿ ਲਰ ਪਰੇ।
 ਕਾਢਿ ਖੜਗ ਅਰਿ ਕਾਟਨ ਕਰੇ ॥੩੭॥
 ਹਥਾਵੱਥ ਹੁੰਗੀ ਇਕ ਬਾਰਾ।
 ਘਾਵ ਪਰਸਪਰ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।
 ਸਿਪਰ ਸੰਭਾਰ ਨ ਗਿਨਤੀ ਰਹੀ।
 ਕਰਾਚੋਲ ਧਾਰਾ ਇਮ ਬਹੀ ॥੩੮॥
 ਤੋਪਨ ਤੇ ਮਰਿ ਗਏ ਹਜ਼ਾਰੋਂ।
 ਜੰਗ ਤੁਫੰਗਨ ਸੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰੋ।
 ਨੇਜੇ ਭਾਲੇ ਸਾਂਗ ਪਰੋਵਨ।
 ਜਮਧਰ ਖੜਗ ਖਾਇ ਕਰਿ ਸੋਵਨ ॥੩੯॥
 ਛੂਛੇ ਅਨਿਕ ਤੁਰੰਗਮ ਡੋਲੈਂ।
 ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕੇਤਿਕ ਭਟ ਬੋਲੈਂ।
 ਲੋਥ ਪੋਥਨਾ ਰਣ ਥਲ ਹੋਈ।
 ਸ਼੍ਰੋਣਿਤ ਲਿਪਤਿ ਫਿਰਤਿ ਨਰ ਕੋਈ ॥੪੦॥
 ਅਰਣ ਬਰਣ ਕੀ ਧਰਣਿ ਕਰਾਲਾ।
 ਨਾਚੈਂ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ, ਬੈਤਾਲਾ।
 ਕਹੂੰ ਰੁੰਡ ਕਟਿ ਮੁੰਡ ਪਰੇ ਹੈਂ।
 ਹਾਥ ਪਾਵ ਕਟਿ ਧਰਾ ਗਿਰੇ ਹੈਂ ॥੪੧॥
 ਕਹੌਂ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਜੁੱਧ ਅਖਾਰਾ।
 ਬਰਨਨ ਕਰਿ ਹੋਂ ਜੇ ਬਿਸਥਾਰਾ।
 ਗ੍ਰੰਥ ਬਿਸਾਲ ਇਸੀ ਕੋ ਹੋਇ।
 ਲਾਖਹੁੰ ਮਾਰਨ ਮਰਨੋ ਜਾਇ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਨੌਮੋ ਅੰਸੂ ॥੯॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ:- ਇਹ ਜੰਗ ਛਤ ਬਨੂੜ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ੧੨ ਕੁ ਕੋਹ ਦੀ ਵਿਥ
 ਤੇ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-
 ਇਤੀ ਬਜੀਦਾ ਮਾਰਜੋ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਕੇ ਮਾਂਹਿ।

ਸਤ੍ਰੁਹ ਸੈ ਸਤਾਹਠੇ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਕੇ ਪਾਹਿ।

ਤ੍ਰਯਾਕਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਹਸਨ ਈਜ਼ਾਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਹਨਾਮੇ ਵਿਚ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਫੁਰਖਸੀਅਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਜੰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ‘ਚਪਾ ਚਿੜੀ’ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਪਿੰਡ ਖਰੜ ਨਗਰ ਦੇ ਲਾਗਵਾਰ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਪਤਾ ਤਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਜੰਗ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਐਨ ਦਾ ਅੰਸੂ ੧੧ ਦਾ ਅੰਕ ੨੪।

ਛਤ ਬਨੂੜ ਦੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਠੀਕ ਹਾਲ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਸਢੌਰਾ ਮਾਰਦਿਆਂ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਮਝੈਲਾਂ ਵਲ ਕਾਸਦ ਘੱਲ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਛਤ ਬਨੂੜ ਵੱਲ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਖਰੜ ਵੱਲ ਉਤਰ ਆਓ। ਮਝੈਲ ਸਿੰਘ ਝੱਟ ਟੁਰ ਪਏ ਤੇ ਰੋਪੜ ਅੱਪੜੇ, ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਂ ਉਧਰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਚੱਕਰ ਖਾਕੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਤਾੜ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਮਝੈਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮੇਲਣਾ ਹੈ, ਸੋ ਕੀਰਤਪੁਰੋਂ ਮਝੈਲ ਸਿੰਘ ਹਿਲੇ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਉਸ ਨੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੀਏ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਨਾਲ ਟੋਰਿਆ ਕਿ ਮਝੈਲਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਰ ਲਓ, ਫੇਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਹੱਥੀਂ ਮਾਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ ਇਸ ਦਾ ਭਰਾ ਖਿਜ਼ਰ ਖਾਂ, ਚਾਚੇ ਦੇ ਪੁਤ ਨਸਤਰ ਖਾਂ ਤੇ ਵਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ ਇਸ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲਿਆਂ ਦਾ ਭਿਰਾਉ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਸੀ ਜੋ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵੇਲੇ ਦਸਮ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਖਿਜ਼ਰ ਖਾਂ ਉਹ ਸੀ ਜੋ ਕੰਧ ਓਹਲੇ ਲੁਕਕੇ ਬਚ ਗਿਆ ਸੀ, ਏਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਾਜਾ ਮਰਦੂਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਲੇਰੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲ ਰੋਪੜ ਪਾਸ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਜੰਗ ਹੋਇਆ ਪਰ ਹਾਰ ਜਿੱਤ ਨਾ ਹੋਈ। ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਸਿੱਕਾ ਬੁੜਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਖਿਜ਼ਰ ਖਾਂ ਚੌਂਪ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ, ਪਰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਰ ਗਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਢੱਠਾ ਤਾਂ ਫੌਜ ਉਠ ਨੱਠੀ। ਬਾਕੀ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ ਆਦਿ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਖਿਜ਼ਰ ਦੀ ਲੋਥ ਲੈਣ ਅੱਗੇ ਵਧੇ, ਪਰ ਭੂਹੇ ਹੋਏ ਮਝੈਲ ਐਸੇ ਅਤੇ ਕਿ ਨਸਤਰ ਖਾਂ ਤੇ ਵਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਹੋਰ ਮਾਰ ਲਏ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੋ ਇਹ ਪਠਾਣ ਤਾਂ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਮੁਰਦੇ ਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਸਰਦਾਰ ਚੁੱਕਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਨੂੰ ਮੁੜੇ। ਉਧਰ ਸਿੰਘ ਮੈਦਾਨ ਮਾਰਕੇ ਬੰਦੇ ਵਲ ਵਧੇ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਬਨੂੜ ਦਾ ਪਰਗਨਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਰੋਪੜ ਦਾ ਬਿਜੈਮਾਨ ਮਝੈਲ ਖਾਲਸਾ ਅੱਪੜ ਪਿਆ। ਬੰਦਾ ਦੋ ਕੋਹ ਤੱਕ ਅਗੇਰੇ ਵਧਕੇ ਅਗਵਾਨੀ ਕਰਕੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਦੋਹਾਂ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ, ਆਨੰਦ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਗੱਜੇ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਏ ਗਏ। ਹੁਣ ਦੋਹਾਂ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਰਲਕੇ ‘ਛਤ’ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਏਥੋਂ ਫੇਰ ਰਲਕੇ ਵਿਉਂਤਾਂ ਵਿਚਾਰਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਵਲ ਤਿਆਰੇ ਕੀਤੇ। ਉਧਰ ਨਵਾਬ ਨੇ ਜਦ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਸਢੌਰਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ (ਭੰਗੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹਜ਼ਾਰਕੁ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਕੁਛ ਰੁਪੱਯਾ ਦੇਕੇ ਤੇ ਇਨਾਮਾਂ ਦੇ ਕਰਾਰ ਕਰਕੇ ਟੋਰਿਆ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲੋ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਛਲ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿਓ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਦੁਖ ਰੋਣੀ ਰੋਣੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਜੁਲਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖੋ ਤੇ ਮੈਂ ਬੜੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਕੇ ਬਦਲਾ ਕੱਢਾਂਗਾ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਮਾਇਆ ਬੀ ਦਿੱਤੀ, ਨਿਮਕ ਹਲਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਹੁੰ ਬੀ ਚਵਾਈ, ਪਰ ਬੰਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਚੌਕਸ ਰਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਏਥੋਂ ਸਾਰਾ ਖਾਲਸਾ ਕੱਠਾ ਹੋਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦੋਂ ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਕੋਹ ਦੀ ਵਿੱਥ ਪਰ ਖਰੜ ਦੇ ਲਾਗ ਵਾਰ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਪਾਸ ਲੜਾਈ ਹੋਈ।

੧੦. [ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ। ਸਰਹਿੰਦ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨਾ]

ੲ<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੧

ਦੋਹਰਾ: ਬਰਜੇ ਜੋਧਾ ਆਪਨੇ,
ਬੰਦੇ ਪ੍ਰਥਮ ਬਖਾਨਿ।
‘ਨਹਿੰ ਕੋ ਹਤੈ ਵਜ਼ੀਦ ਕੋ,
ਮੈਂ ਮਾਰੋਂ ਨਿਜ ਪਾਨਿ’ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਇਮ ਕਹਿ ਪੂਰਬ ਸਕਲ ਹਟਾਏ।
ਲਰਤਜੋਂ ਮਰੇ ਸੁਭਟ ਸਮੁਦਾਏ।
ਤਬਿ ਬੰਦੇ ਨਿਜ ਹਯ ਫੰਧਾਯੋ।
ਖਾਂ ਵਜ਼ੀਦ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਆਯੋ ॥੨॥
‘ਸੁਨਿ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਨ ਕੇ ਦ੍ਰੋਹੀ!
ਸਲਤਨ ਸਕਲ ਬਿਨਾਸੀ ਤੋਹੀ।
ਮਹਾਂ ਅਧਮ ਕ੍ਰਿਤ ਪਾਪ ਬਿਸਾਲਾ।
ਤਿਸ ਕੋ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਇਸ ਕਾਲਾ ॥੩॥
ਲਸ਼ਕਰ ਦੇਸ਼ ਨਗਰ ਕੇ ਸਾਥ।
ਹੋਹਿ ਬਿਨਾਸ ਮਾਨ ਮਮ ਹਾਥ^੧।
ਗੁਰ ਕੋ ਅਦਬ ਨ ਤੈਂ ਕੁਛ ਰਾਖਾ।’
ਸੁਨਤਿ ਵਜ਼ੀਦਖਾਨ ਤਬਿ ਭਾਖਾ ॥੪॥
‘ਮੇਰੇ ਸੁਭਟਨ ਕੋ ਕਯਾ ਹੋਵਾ।
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸਮੀਪ ਖਰੋ ਰਨ ਜੋਵਾ।
ਸਭਿ ਦਲ ਕੋ ਇਹ ਰਿਪੁ ਸਰਦਾਰ।
ਤਜੋ ਤੁਫੰਗ ਕਜੋਂ ਨ ਲਿਹੁ ਮਾਰ ॥੫॥
ਬਰਛੀ ਖੜਗ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਬ੍ਰਿੰਦ।
ਕਰਿ ਲੀਜੈ ਇਹੁ ਤੁਰਤ ਨਿਕੰਦ।’
ਇਮ ਸੁਨਿ ਹੇਲ ਕਰੇ ਗਨ ਧਾਏ।
ਗੋਰੀ ਤੀਰ ਸਭਿਨਿ ਬਰਖਾਏ ॥੬॥
ਇਤ ਤੇ ਸਨਮੁੱਖ ਬੰਦਾ ਭਯੋ।
ਸਰ ਧਰਿ ਧਨੁ ਪਰ ਐਂਚਨ ਕਯੋ।
ਦੁਇ ਦਿਸਿ ਤੇ ਗਨ ਛੁਟੀ ਤੁਫੰਗੈਂ।
ਗਿਰੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁ ਤੁਰਕ ਤੁਰੰਗੈਂ ॥੭॥
ਹੇਲ ਦੁਦਿਸਿਨਿ ਘਾਲਿ ਘਮਸਾਨਾ।

^੧ਮੰਨ (ਕਿ ਹੁਣ) ਮੇਰੇ ਹੱਥੀਂ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਰ ਐਂਚੜੋਂ ਬਲਵਾਨਾ^੧।
 ਕਿਸ ਮਹਿੰ ਸ਼ਕਤਿ ਰਹੈ ਦਿਢ ਆਗੇ।
 ਬੇਮੁਖ ਹੋਇ ਜੰਗ ਤਜਿ ਭਾਗੇ ॥੮॥
 ਪਿਖਿ ਲਸਕਰ ਕੀ ਦਸਾ ਪਲਾਵਨ।
 ਚਹੇ ਵਜੀਦੇ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਵਨ^੨।
 ਤਬਿ ਬੰਦੇ ਚਿਤ ਬਿਖੈ ਬਿਚਾਰਾ।
 -ਹਤੋਂ ਕੁਮੋਤ ਅਘੀ ਇਹ ਭਾਰਾ ॥੯॥
 ਜੋ ਆਯੁਧ ਤੇ ਕਰੋਂ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।
 ਸੁਭ ਗਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਹਿ ਸੁਖਾਰਾ।
 ਉਚਿਤ ਨਰਕ ਮਹਿੰ ਲਹੈ ਸਜਾਇ-।
 ਇਮ ਚਿਤਵਤਿ ਢਿਗ ਪਹੁੰਚੜੋ ਜਾਇ ॥੧੦॥
 ਬਲ ਤੇ ਪਕਰਿ ਟਾਂਗ ਰਿਪੁ ਕੇਰੀ।
 ਤਰੇ ਗੇਰਿ ਲੀਨਸਿ ਤਿਸ ਬੇਰੀ।
 ਘੇਰਾ ਬਲੀ ਫੇਰ ਤਿਸ ਉਪਰਿ।
 ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਕਾਸੇ ਤਤਛਿਨ ਭੂ ਪਰਿ ॥੧੧॥
 ਕਾਇਰ ਹੋਇ ਮਰੜੋ ਬਡ ਪਾਪੀ*।
 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਨ ਕੋ ਸੰਤਾਪੀ।
 ਜਬਹਿ ਵਜੀਦਾ ਕਿਤਹੁੰ ਨ ਹੇਰਾ।
 ਭਾਜੜੋ ਲਸਕਰ ਤ੍ਰਾਸ ਬਡੇਰਾ ॥੧੨॥
 ਬੰਦੇ ਕੀ ਸੈਨਾ ਪਸਚਾਤੀ।
 ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਤੁਰਕਾਨੇ ਘਾਤੀ।
 ਹਯ ਸੁ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਦਲ ਮਹਿੰ ਆਏ।

^੧ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ (ਬਖਸ਼ਿਆ) ਬਲਵਾਨ ਤੀਰ ਖਿੱਚਿਆ ਅਥਵਾ ਬਲਵਾਨ (ਬੰਦੇ ਨੇ)।

^੨ਲਸਕਰ ਦੀ ਭਾਜੜ ਵਾਲੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਕੇ ਵਜੀਦੇ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਉਣੇ ਚਾਹੇ।

*ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਵਜੀਦੇ ਦੀ ਮੌਤ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ ਕਿ ਵਜੀਰ ਖਾਂ ਕਿਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮੋਇਆ। ‘ਤਰੀਂ ਬਜੀਦਾ ਸਸਕਤ ਪਾਯੋ’ ਇਤਨਾ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਬੀ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਫੁਰਖਸੀਅਰ ਦੇ ਮੁਅੱਰਖ ਮੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਹਸਨ ਨੇ ਸ਼ਾਹਨਾਮੇ ਵਿਚ ਐਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-ਵਜੀਰ ਖਾਂ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਆ ਗਿਆ, ਤੇ ਬਰਛੀ ਮਾਰੀਓ ਸੁ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਬਰਛੀ ਫੜਕੇ ਖੁਹ ਲਈ ਤੇ ਉਹੋ ਵਜੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਜੋ ਵਜੀਰ ਖਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਲੱਗੀ। ਵਜੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਕਮਾਨ ਖਿੱਚੀ ਤੇ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਸੂਤਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਕੋਲ ਹੀ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਹੈਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਵਜੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਐਸੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਮੋਢੇ ਤੋਂ ਕਮਰ ਤੱਕ ਉਤਰ ਗਈ। ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਬੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੇ ਲੋਥ ਨੂੰ ਵਹਿੜਕਿਆਂ ਮਗਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਘਿਸਟਵਾਇਆ ਤੇ ਫੇਰ ਦੱਬਿਆ ਨਹੀਂ, ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਖਿਆਲ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਸ ਦੀ ਲੋਥ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਸ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਲੋਥ ਟੰਗਾ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਇੱਲਾਂ ਕਾਂ ਖਾਣ।

ਸ਼ਸਤ੍ਰੁਨਿ ਕੀ ਕੋ ਗਿਨਤੀ ਪਾਏ ॥੧੩॥
 ਲੂਟਿ ਬਜ਼ਾਰ^੧ ਲੀਨਿ ਤਿਸ ਬੇਰੇ।
 ਤੰਬੂ, ਤੋਪ, ਦੁਰਦ^੨, ਬਹੁਤੇਰੇ।
 ਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਕੇ ਨਰ ਭਟ ਭਾਰੀ।
 ਜਹਿ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਤ ਮਿਲੇ ਹਜ਼ਾਰੇ ॥੧੪॥
 ਫਿਟਕੀ ਪੁਰੀ^੩ ਭਗੈਲ ਪਲਾਏ।
 ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਕਿਤ ਪਾਇ ਜਮਾਏ।
 ਪਾਛੇ ਦਲ ਬੰਦੇ ਕੋ ਭਯੋ।
 ਲੂਟਿ ਮਾਰਤਿ ਧਾਵਤਿ ਗਯੋ ॥੧੫॥
 ਲਾਖਹੁ ਸੁਭਟ ਲੂਟਿਬੇ ਹੇਤੁ।
 ਚਲੇ ਚੌਪ ਕਰਿ ਭਏ ਸੁਚੇਤ।
 ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਕੇ ਦੌਰਨ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਕਟ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਗਨ ਦਰਿ ਕੈ ॥੧੬॥
 ਪੁਰਿ ਜਨ ਕਹਾਂ ਪਲਾਇੰ ਬਿਚਾਰੇ।
 ਦਰਬ ਕਰੋਰਹੁ ਵਸਤੁ ਉਦਾਰੇ।
 ਲਸ਼ਕਰ ਪ੍ਰਬਲ ਵਹਿਰ ਹੀ ਮਾਰਯੋ।
 ਬਚੇ ਅਰੇ ਤਹਿ ਤੁਰਤ ਬਿਦਾਰਯੋ ॥੧੭॥
 ਬਰੇ ਨਗਰ ਮਹਿ ਲੂਟ ਮਚਾਈ।
 ਕੰਚਨ ਰਜਤ ਲੀਨਿ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਬਡੇ ਬਜ਼ਾਰਨ ਕੋ ਬਹੁ ਲੂਟਾ।
 ਅਰੇ ਅੱਗੁ ਸੋ ਤਤਛਿਨ ਕੂਟਾ ॥੧੮॥
 ਬਹੁਤ ਸਦਨ ਮਹਿ ਸੁਭਟ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ।
 ਲੂਟਿ ਵਸਤੁ ਦਰਬ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੇ।
 ਮੁਗਲਾਨੀ, ਸਯਦਾਨਿ, ਪਠਾਨੀ।
 ਗਹਿ ਲੀਨੀ ਨੀਚਨ ਰਤਿ ਮਾਨੀ^੪ ॥੧੯॥
 ਇਕ ਖੱਤ੍ਰੀ ਜਿਸ ਕਰਮ ਚੰਡਾਰ।
 ਝੁਠਾਨੰਦ ਮਹਾਂ ਬੁਰਿਆਰ।
 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜਿਨ ਮਰਿਵਾਏ।

^੧ਲਸ਼ਕਰ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ।

^੨ਹਾਥੀ।

^੩ਭਾਵ ਸਰਹਿੰਦ।

^੪ਨੀਚਾਂ ਨੇ ਫੜਕੇ ਭੋਗੀਆਂ।

ਕਰਿਬੇ ਸਾਕ ਦ੍ਰੈਸ ਉਪਜਾਏ ॥੨੦॥
 ਸਿੰਘਨ ਤਿਸ ਕੀ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰੀ।
 ਬੁਝਿ ਸਦਨ ਗਹਿ ਲੀਨਿ ਕੁਚਾਰੀ।
 ਬੀਧ ਨਾਕ ਮਹਿ ਛੇਦ ਕਰਾਯੋ।
 ਲੋਹ ਕੜਾ ਵਿਚ ਤਿਸ ਕੇ ਪਾਯੋ ॥੨੧॥
 ਸਦਨ ਸਿਰੁੰਦ ਨਗਰ ਕੇ ਸਾਰੇ।
 ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਕਰਿ ਦੀਨ ਉਜਾਰੇ।
 ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਭਟ ਗਹਿ ਗਹਿ ਨਾਰੀ।
 ਨਿਜ ਡੇਰਨਿ ਮਹਿ ਆਨਿ ਉਤਾਰੀ ॥੨੨॥
 ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਲੂਟਿ ਅਧਿਕ ਧਨ ਪਾਯੋ।
 ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ ਸਿਵਰ ਕੋ ਛਾਯੋ।
 ਪਰਯੋ ਦੂਰ ਲਗਿ ਹੋਤਿ ਪੁਕਾਰੀ।
 ਸੰਕਟ ਅਧਿਕ ਰੁਦਤਿ ਨਰ ਨਾਰੀ ॥੨੩॥
 -ਤੁਰਕ ਵਜ਼ੀਦਖਾਨ ਤੇ ਆਦਿ-।
 ਗਾਰੀ ਦੇਤਿ -ਗਈ ਬੁਨਿਯਾਦ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਸੁਤ ਬਾਲਕ ਮਾਰੇ।
 ਸੋ ਅਬਿ ਪਾਪ ਪ੍ਰਗਟ ਦੁਖ ਭਾਰੇ- ॥੨੪॥
 ਪੁਰਿ ਜਨ ਦੀਨ ਹੋਹਿ ਘਿਘਿਆਏ।
 ਸਭਿ ਕਿਛੁ ਤਜਾਗਤਿ ਤੁਰਤ ਪਲਾਏ।
 ਤ੍ਰੁਸਤਿ ਕਹੈ 'ਬਚ ਰਹੈ ਜਿ ਪ੍ਰਾਨ।
 ਕਹੂੰ ਪਹੁੰਚਿ ਕਰਿ ਲੇਂ ਗੁਜ਼ਰਾਨ' ॥੨੫॥
 ਕਹੂੰ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਪੁਰਿ ਜਨ ਦਸਾ।
 ਸਭਿ ਕਿਛੁ ਤਜਾਗ ਭਗੇ ਚਹੁੰ ਦਿਸਾ।
 ਦਰਬ ਕਰੋਰਹੁੰ ਦਲ ਮਹਿ ਆਯੋ।
 ਵਸਤੁਨਿ ਕੋ ਸੰਚੈ ਸਭਿ ਪਾਯੋ ॥੨੬॥
 ਬਡੇ ਬਡੇ ਉਮਰਾਵ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।
 ਜੇ ਸਿਵਕਾ ਗਜ ਪਰ ਅਸਵਾਰੇ।
 ਖੋਜੇ ਕਹੂੰ ਨ ਪਾਯਤਿ ਸੋਇ।
 ਤਿਨ ਕੇ ਸਦਨ ਬਰੇ ਸਭਿ ਕੋਇ ॥੨੭॥
 ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ ਲੂਟਤਿ ਲਜਾਏ।
 ਤਿਨ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਗਹੀ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਰੰਕ ਲੋਕ ਮਿਲਿ ਲਾਲਚ ਪਾਗੇ।

ਧਨੀ ਸਦਨ ਸਭਿ ਖੋਦਨ ਲਾਗੇ ॥੨੮॥
 ਗਾਡਯੋ ਦਰਬ ਨਿਕਾਸਿ ਵਿਸ਼ੇਖਾ।
 ਘਰਨ ਬਿਦਾਰਨ ਲਗੇ ਅਸ਼ੇਖਾ।
 ਦੁਰਗ ਆਦਿ ਮੈਂ ਜੇਤਿਕ ਮਾਇਆ।
 ਖੋਦਤ ਖੋਜਤ ਨਿਕਸਤਿ ਆਇਆ ॥੨੯॥
 ਦਰਬ ਕਰੋਰਹੁੰ ਬੰਦੇ ਲੀਨ।
 ਆਦਿ ਵਜੀਦੇ ਸੰਚ ਜੁ ਕੀਨ।
 ਬਡੇ ਧਨਾਢਿ ਜਹਾਂ ਨਰ ਗਨ ਹੈਂ।
 ਛੀਨ ਲੀਨਿ ਤਿਨ ਜੇਤਿਕ ਧਨ ਹੈ ॥੩੦॥
 ਪੁਰਿ ਜਨ ਕੋ ਬਡ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪੰਨੇ।
 ਭਰੇ ਸਦਨ ਵਸਤੂ ਤਜਿ, ਭੰਨੇ^੧।
 ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਵਨਿ ਕੋ ਇਹ ਚਾਹਾ।
 ਅਪਰ ਸਰਬ ਕੁਛ ਤਹਾਂ ਲੁਟਾਹਾ ॥੩੧॥
 ਸੰਕਟ ਪਰਮ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਭਏ।
 ਜੇ ਕੁਛ ਅਰੇ ਮਾਰ ਕਰਿ ਲਏ।
 ਗੁਰ ਸੁਤ ਹਤੇ ਪਾਪ ਫਲ ਭਾਰੇ।
 ਪਰੇ ਪੁਰੀ ਪਰ, ਕੌਨ ਉਬਾਰੇ ॥੩੨॥
 ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਡੇਰਾ ਤਹਿ ਰਾਖਾ।
 ‘ਘਰ ਢਾਹੁ’ ਇਮ ਹੁਕਮ ਸੁ ਭਾਖਾ।
 ‘ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁਰੀ ਕੀ ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਪਾਵਹੁ।’
 ਗੁਰੂ ਸ੍ਰਾਪ ਕੋ ਅਬਿ ਸਫਲਾਵਹੁ ॥੩੩॥
 ਜੋ ਇਸ ਪੁਰਿ ਘਰ ਢਾਹਤਿ ਰਹੈ।
 ਸੋ ਜਬਿ ਕਬਿ ਧਨ ਕੋ ਬਹੁ ਲਹੈ।’
 ਦਲ ਕੇ ਲੋਕ ਅਪਰ ਨਰ ਰੰਕੇ।
 ਲਗੇ ਬਿਦਾਰਨ, ਘਰ ਬਰ ਬੰਕੇ ॥੩੪॥
 ਬਡੇ ਪੌਰ ਚੌਪਖੀ^੨ ਅਟਾਰੀ।
 ਛੱਜੇ ਛਾਤ ਰਾਂਵਟੀ^੩ ਭਾਰੀ।
 ਰੁਚਿਰ ਦਰੀਚੀ ਚੂਨਾ ਖਚੇ।

^੧ਭੱਜ ਗਏ।

^੨ਚਾਰ ਛੱਤੀ।

^੩ਬਾਰਾਂਦਰੀ, ਕੋਈ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕਮਰਾ ਯਾ ਥਾਂ। ਧੁਰ ਉਪਰਲਾ ਕਮਰਾ, ਮਮਟੀ, ਖਸ ਦੀ ਟੱਟੀ ਦੀ ਰਾਂਵਟੀ। ਬਾਜੇ ਵੇਲੇ ਛੱਲਦਾਰੀ ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਨਿਕ ਰੀਤਿ ਕੇ ਦਰ ਗਨ^੧ ਰਚੇ ॥੩੫॥
 ਕੇਤਿਕ ਕੰਚਨ ਲਿਪਤਿ ਸੁਹਾਏ।
 ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਰਚੇ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਸੁੰਦਰ ਬੈਠਕ ਤਨੇ ਬਿਤਾਨਾ।
 ਅਚਰਜ ਭੌਨ ਰਚੇ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ॥੩੬॥
 ਅਮਰਾਵਤਿ^੨ ਕੇ ਸਮਸਰ ਪਰੀ।
 ਢਾਹਿ ਫੋਰਿ ਕਰਿ ਦੀਨੀ ਬਰੀ।
 ਖੋਦਤਿ ਨਿਕਸਤਿ ਦਰਬ ਮਹਾਨਾ।
 ਯਾਂ ਤੇ ਕੀਨ ਬਿਦਾਰ ਮਦਾਨਾ* ॥੩੭॥
 ਗੁਰ ਸੁਤ ਅਘ ਤੇ ਅਸ ਗਤਿ ਹੋਈ।
 ਮਨਹੁੰ ਇਹਾ ਨਹਿੰ ਬਾਸਯੋ ਕੋਈ।
 ਬੰਦੇ ਸੋ ਖੱਤ੍ਰੀ ਮੰਗਵਾਯੋ।
 ਲੋਹ ਕੜੇ ਸੋਂ ਨਾਕ ਬਿਧਾਯੋ ॥੩੮॥
 ਬਡੇ ਜੇਵੜੇ ਬੰਧਨ ਕੀਨ।
 ਐਂਚਿ ਚੰਡਾਲ ਹਵਾਲੇ ਦੀਨ।
 ‘ਦਲ ਕੋ ਜੋ ਬਜਾਰ ਹੈ ਸਾਰਾ।
 ਲੇ ਇਸ ਫੇਰਹੁ ਸਕਲ ਮਝਾਰਾ ॥੩੯॥
 ਇਕ ਬਿਰਾਟਕਾ ਹਾਟ ਮੰਗਵਹੁ।
 ਪਨਹੀ ਪੰਚ ਸੀਸ ਪਰ ਲਾਵਹੁ।
 ਇਸ ਬਿਧਿ ਫੇਰੇ ਸਦਾ ਫਿਰਾਵਹੁ।
 ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ਗਵਾਵਹੁ ’ ॥੪੦॥
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹੁਕਮ ਫੇਰ ਤਿਸ ਰੀਤਿ।
 ਮਾਰ ਹੋਤਿ ਜੂਤਨ ਕੀ ਨੀਤ।

^੧ਸਮੂਹ ਦਰਵਾਜ਼ੇ।

^੨ਇੰਦਰਪੁਰੀ।

*ਸ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਗਰਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਰਹਿੰਦ ਫਤੇ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਰਕਮ ਬੰਦੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾਕੇ, ਬੇ-ਚਰਾਗ ਕਰਨੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਭੁੱਜਗੀਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬੰਦਾ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਰਿਹਾ। ਸਰਹਿੰਦ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ੧੮੨੦ ਵਿਚ ਬੇ-ਚਰਾਗ ਕੀਤਾ, ਭਾਵ ਢਾਹਿਆ।

ਮੁਹੰਮਦ ਲਤੀਫ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਧਾ ਵਧਾਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਪਰ ਹੋਈਆਂ ਸਖਤੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਨੇ ਆਪਣੇ ‘ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ’ ਵਿਚ ਓਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਖਤੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਮ ਲੁਟੇਰੇ ਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਤੋਂ ਸਤੇ ਹੋਏ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲੋਕੀਂ ਸਨ।

ਇਮ ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਮਾਰਜੋ ਮਰਜੋ।
 ਸੰਕਟ ਭੋਗਿ ਨਰਕ ਮਹਿ ਪਰਜੋ ॥੪੧॥
 ਅਸ਼ਟ ਬਰਸ ਕੀ ਕੰਨਯਾ ਯਾਂ ਕੀ।
 ਗਲ ਮਹਿ ਪਕਰੀ ਸੁਨਿ ਸੁਧ ਤਾਂ ਕੀ।
 ਕੇਤਿਕ ਦਯਾ ਸਹਤ ਨਰ ਹੋਇ।
 ਬੰਦੇ ਨਿਕਟ ਸੁਨਾਵਤਿ ਸੋਇ ॥੪੨॥
 ‘ਇਸ ਕੇ ਕਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਅਘ ਮਾਂਹੀ।
 ਜਿਸ ਕੇ ਅਬਿ ਲਗਿ ਸੁਧਿ ਕਿਛੁ ਨਾਂਹੀ।
 ਤਜਿਬੇ ਉਚਿਤ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ।
 ਦੇਹੁ ਛੁਰਾਇ ਗਹੈ ਕੇ ਨਾਂਹਿ’ ॥੪੩॥
 ਸੁਨਿ ਬੰਦੇ ਬਡ ਕ੍ਰੋਧ ਉਪਾਯੋ।
 ‘ਇਹ ਤੁਮ ਨੇ ਕਯਾ ਹਮਹਿ ਸੁਨਾਯੋ।
 ਸ਼ੀਰ ਖੋਜ ਜੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ।
 ਜਿਨ ਕੇ ਸੁਧਿ ਨਹਿ ਮਿਲਨ ਕਿ ਬਾਦੇ^੧ ॥੪੪॥
 ਤਿਨ ਕੇ ਦੋਸ਼ ਕਹਾਂ ਇਨ ਜਾਨੇ।
 ਸਭਾ ਹਜ਼ਾਰਨਿ ਕੀ ਨਰ ਸਜਾਨੇ।
 ਨਹਿ ਮਤਿਮੰਦਨਿ ਕਛੁ ਬਿਚਾਰੇ।
 ਖੱਤ੍ਰੀ ਕਹੇ ਸੁਨਿਤ^੨ ਸੋ ਮਾਰੇ ॥੪੫॥
 ਝੂਠਾਨੰਦ ਨੰਦਨੀ ਜੋਇ।
 ਯਾਂ ਤੇ ਉਚਿਤ ਨ ਤਯਾਗਨਿ ਸੋਇ।
 ਮਮ ਹਦੂਰ ਤਿਸ ਕੇ ਲੇ ਆਵਹੁ।
 ਚੰਡਾਲਨ ਕੇ ਹਾਥ ਗਹਾਵਹੁ ॥੪੬॥
 ਸੋ ਅਪਨੇ ਮਹਿ ਲੇਹਿ ਮਿਲਾਈ।
 ਪਾਪੀ ਕੇ ਬਨਿ ਜਾਹਿ ਜਮਾਈ।’
 ਇਮ ਕਹਿ ਤੁਰਤ ਹਕਾਰਨਿ ਕਰੀ।
 ਹੁਕਮ ਚੰਡਾਲਨ ਸੋਂ ਕਰਿ, ਧਰੀ^੩ ॥੪੭॥
 ਲੇ ਕਰਿ ਅਪਨੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ।
 ਇਮ ਪਾਪੀ ਨਰ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ।
 ਜੇ ਜੇ ਗੁਰਨਿੰਦਕ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ।

^੧ਮਿਲਨ ਅਥਵਾ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੀ।

^੨ਖੱਤ੍ਰੀ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ।

^੩ਚੰਡਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲੈ ਜਾਓ।

ਕਰੇ ਸੁਨਾਵਨਿ ਬੰਦੇ ਪਾਹੀ ॥੪੮॥

ਖੋਜਿ ਖੋਜਿ ਕਰਿ ਸੋ ਮੰਗਵਾਏ।

ਹਾਥ ਪਾਵ ਕੈ ਨਾਕ ਕਟਾਏ।

ਕੇਤਿਕ ਕੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੁਖ ਕਾਰੇ।

ਗਧੇ ਚਢਾਇ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਰੇ ॥੪੯॥

ਕੇਤਿਕ ਪਕਰਿ ਕੂਪ ਮਹਿ ਡਾਰੇ।

ਸਭਿ ਕੁਮ੍ਹਿਤੁ ਮਹਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਰੇ।

ਪਾਪ ਸਮੈਂ ਕੋ ਕਰਿ ਕਰਿ ਯਾਦ।

ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਹਨਿ ਕਰਿ ਬਿਨ ਬੁਨਿਯਾਦ ॥੫੦॥

ਇਮ ਸਿਰੁੰਦ ਕੋ ਮਾਰਿ ਉਜਾਰਾ।

ਦਰਬ ਕਰੋਰਹੁ ਖੋਦਿ ਨਿਕਾਰਾ।

ਨਿੰਦਕ ਦ੍ਰੋਹੀ ਗੁਰ ਕੇ ਹਤੋ।

ਲੇ ਪਲਟਾ ਬੋਲੇ ਕਰਿ ਫਤੇ ॥੫੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
ਨਾਮ ਦਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੦॥

੧੧. [ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ]

੧੦<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਵੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੨

ਦੋਹਰਾ: ਇਮ ਉਜਾਰਿ ਸਿਰਹੰਦ ਕੋ, ਗੁਰ ਨਿੰਦਕ ਚੁਨਿ ਮਾਰਿ।

ਪੁਨ ਅਰੂਢ ਆਗੇ ਚਲਯੋ, ਚਮੁੰ ਭਈ ਬਿਸੁਮਾਰ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਜਹਿ ਕਹਿ ਤੇ ਭਟ^੧ ਗਨ ਚਲਿ ਆਵਹਿ।

ਆਪੋ ਅਪਨੇ ਜਥੇ ਬਨਾਵਹਿ।

ਹਯ ਹਾਥੀ ਦੁੰਦਭਿ ਬਹੁ ਭਏ।

ਲੂਟਹਿ ਮੁਲਖ ਜਿਤੇ ਕਿਤ^੨ ਗਏ ॥੨॥

ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਕੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸਿ ਦੇਸ਼।

ਲੂਟਿ ਉਜਾਰਯੋ ਚਮੁੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼।

ਭੀਮ ਚੰਦ ਸੈਲਿੰਦ੍ਰ ਬਿਸਾਲਾ।

ਗੁਰ ਕੋ ਦ੍ਰੋਹੀ ਲਰਯੋ ਬਿਸਾਲਾ^੩ ॥੩॥ਪ੍ਰਥਮ ਅਨੰਦਪੁਰੇ ਕੋ ਆਵਾ^੪।

ਸਤਿਗੁਰ ਥਲ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵਾ।

ਦਰਸਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਰਖਯੋ ਤਹਾਂ।

ਕਰੇ ਬਿਸਾਲ ਪਰਮ ਗੁਰ ਜਹਾਂ ॥੪॥

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੇ ਜੁੱਧ ਬਿਸਾਲਾ।

ਸੋ ਦੇ ਕਾਨ ਸੁਨੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।

ਖੋਟ ਗਿਰੇਸੁਨਿ ਕੋ ਬਹੁ ਜਾਨਾ।

ਬੀਚ ਪਹਾਰਨਿ ਕੀਨਿ ਪਯਾਨਾ ॥੫॥

ਭੀਮ ਚੰਦ ਕੀ ਬਡ ਰਜਯਾਨੀ।

ਲੂਟਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਦੀਨਿ ਵਿਰਾਨੀ।

ਮੀਏਂ ਰਾਜੇ ਘਾਵ ਘਨੇਰੇ।

ਭਾਜਿ ਮਿਲੇ ਇਕ ਥਲ ਤਿਸ ਬੇਰੇ ॥੬॥

ਤਿਨ ਕੀ ਸੁਧਿ ਬੰਦੇ ਸੁਨਿ ਲੀਨਿ।

ਜਹਾਂ ਗਿਰਿੰਦ੍ਰ ਇਕੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਬੀਨ।

ਗੁਰ ਕੋ ਬੈਰ ਲੈਨ ਕੋ ਕਾਜਾ।

ਔਚਕ ਹੀ ਚਢਿਬੋ ਤਬਿ ਸਾਜਾ ॥੭॥

ਸੁਧ ਬਿਹੀਨ ਪਹੁੰਚਯੋ ਤਹਿ ਜਾਈ।

^੧ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਖ ਸੂਰਮੇ।^੨ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ।^੩ਜੋ ਬਹੁਤ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।^੪(ਬੰਦਾ) ਆਇਆ।

ਘੇਰ ਲੀਨ ਤਿਨ ਕੋ ਚਹੁੰ ਘਾਈ।
 ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਸਗਰੇ ਅਚਹਿੰ ਅਹਾਰਾ।
 ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਜਿਨ ਅਘ ਕਿਯ ਭਾਰਾ ॥੮॥
 ਜਾਇ ਅਚਾਨਕ ਪਕਰੇ ਸਭਿ ਹੀ।
 ਮੁੰਡੀਆ ਨਾਂਗੇ ਬੈਠੇ ਤਬਿ ਹੀ।
 ਗਿਨਤੀ ਮਹਿੰ ਬਾਈ ਸੈ ਗਿਨੇ।
 ਮੀਏਂ ਰਾਜੇ ਰਾਵ ਜਿ ਭਨੇ ॥੯॥
 ਪਕਰਿ ਨਾਕ ਸਭਿ ਕੇ ਕਟਿਵਾਏ।
 ਜੀਵਤਿ ਕੂਪ ਬਿਖੈ ਗਹਿ ਪਾਏ।
 ਮੁਖ ਲੋ ਭਰਜੋ ਮਰੋ ਬਿਚ ਸੋਈ।
 ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਅਘ ਫਲ ਅਸ ਹੋਈ* ॥੧੦॥
 ਪਰਬਤ ਅਪਰ ਸੁਨੇ ਜਹਿੰ ਜਹਾਂ।
 ਪਹੁੰਚਿ ਪਹੁੰਚਿ ਮਾਰੇ ਸਭਿ ਤਹਾਂ।
 ਬਾਈਧਾਰਨਿ ਕੇ ਭਟ ਰਾਜੇ।
 ਗਹਿ ਗਹਿ ਮਾਰੇ ਜਹਿੰ ਜਹਿੰ ਭਾਜੇ ॥੧੧॥
 ਤਬਿ ਚੰਬਯਾਲ ਗਿਰੇਸੁਰ ਤ੍ਰਾਸਾ।
 ਦੇਖਯੋ ਸਭਿ ਕੋ ਕਰਤਿ ਬਿਨਾਸਾ।
 ਹੁਤੀ ਸੁੰਦਰੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਸ ਕੀ*।
 ਚੰਦ ਮੁਖੀ ਕਟ ਛੀਨੀ ਜਿਸ ਕੀ ॥੧੨॥
 ਕਮਲ ਪਾਂਖਰੀ ਆਂਖ ਬਿਸਾਲੀ।
 ਮਨਹੁੰ ਕਾਮ ਨੇ ਸੂਰਤ ਢਾਲੀ।
 ਉੱਨਤ ਕੁਚਾ ਪੀਨ ਮ੍ਰਿਦੁ ਬੋਲ।
 ਮੁਕਰ ਬਦਨ^੧ ਜੁਗ ਲਸਤਿ ਕਪੋਲ ॥੧੩॥
 ਨਿਜ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਅਧਿਕ ਸਿੰਗਾਰੇ।
 ਕੌਨ ਕੌਨ ਛਬਿ ਕਰੋਂ ਉਚਾਰੇ।
 ਜਿਸ ਕੋ ਹੇਰਤਿ ਬਿਰਮਹਿੰ ਜੋਗੀ।
 ਗਿਨਤੀ ਕਹਾਂ ਜਿ ਲੰਪਟ ਭੋਗੀ ॥੧੪॥

*ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਥੇ ਜੰਗ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋੜ ਲਏ, ਤੇਰਾ ਚੌਦਾਂ ਸੌ ਆਦਮੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਟੋਏ ਖੱਟਕੇ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ। ਨੱਕ ਕੰਨ ਵੱਢਣ ਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

^੧ਇਹ ਏਥੇ ਦੀ ਰਾਜ ਕੰਨਯਾ ਪਦਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਦੀ ਤਦੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਜਾ ਬਸੀ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੀਬੀ ਹੈ।

^੨ਸੀਸੇ ਵਰਗਾ ਮੁਖ।

ਕਜਰਾਰੇ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਨ ਸਵਾਰੇ।
 ਹਾਥ ਕਮਲ ਮਹਿੰਦੀ ਅਰੁਨਾਰੇ^੧।
 ਤਿਸ ਕੋ ਡੋਰੇ ਮਹਿੰ ਬੈਠਾਇ।
 ਸੰਗ ਸਖੀ ਗਨ ਬਯ ਤਰੁਨਾਇ ॥੧੫॥
 ਸੋ ਬੰਦੇ ਕੇ ਨਿਕਟਿ ਪਠਾਈ।
 ਨਿਸਾ ਪਰੀ ਸਮ ਪਰੀ^੨ ਸੁ ਆਈ।
 ਜਬਿ ਸੁੰਦਰ ਤਿਸ ਤਨ ਕੋ ਜੋਵਾ।
 ਗੁਰ ਬਚ ਬਿਸਰਿ ਮਦਨ ਬਸਿ ਹੋਵਾ ॥੧੬॥
 ਭਯੋ ਬਿਬਸ ਧੀਰਜ ਕੋ ਛੋਰਾ।
 ਹੁਤੋ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦ ਸੋ ਤੋਰਾ।
 ਮਰਨ ਆਪਨੋ ਭੀ ਤਬਿ ਭੂਲਾ।
 ਚਢਿ ਮਨਮਥ ਹਿੰਡੋਲੇ ਝੂਲਾ^੩ ॥੧੭॥
 ਬਰੀ, ਕਰੀ ਤ੍ਰਿਯ^੪, ਰਹਯੋ ਨ ਗਯੋ।
 ਕਾਮ ਨਦੀ ਮਹਿੰ ਬੁਡਤਿ ਭਯੋ।
 ਸਭਿ ਬਸਿ ਕੀਨੇ ਪਰਬਤ ਬਾਸੀ।
 ਲਰਯੋ ਅਰਯੋ ਸੋ ਭਯੋ ਬਿਨਾਸੀ ॥੧੮॥
 ਤੋਰਿ ਮਵਾਸ ਗਿਰੇਸੁਰ ਸਾਰੇ।
 ਹਟਯੋ ਬਹੁਰ ਦਲ ਲੈ ਨਿਜ ਨਾਰੇ।
 ਸੈਲ ਸਮੂਹਨਿ ਕੀ ਕਰਿ ਸੈਲ।
 ਨਿਕਸਯੋ ਵਹਿਰ ਧਰੇ ਬਹੁ ਐਲ^੫ ॥੧੯॥
 ਸਤੁੰਦ੍ਰਵ ਸਲਿਤਾ ਉਤਰਯੋ ਪਾਰ।
 ਪ੍ਰਵਿਸਯੋ ਦ੍ਰਾਬੇ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰ।
 ਨਗਰ ਗ੍ਰਾਮ ਲੂਟਤਿ ਅਰੁ ਮਾਰਤਿ।
 ਘਾਲਤਿ ਧੂਮ ਸ ਜੋਰ ਪਧਾਰਤਿ ॥੨੦॥
 ਪੁਰੀ ਜਲੰਧਰ ਜੋ ਤੁਰਕਾਨਾ।
 ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਕੀਨੇ ਸਭਿ ਹਾਨਾ।
 ਅਪਰ ਸ਼ਹਿਰ ਜੇਤਿਕ ਤਹਿ ਭਾਰੇ।

^੧ਮਹਿੰਦੀ ਕਰਕੇ ਲਾਲ।

^੨ਪਰੀ ਵਾਂਙ।

^੩ਕਾਮ ਦੇ ਪੰਘੂੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਝੁਟਿਆ।

^੪ਵਿਆਹੀ ਤੇ (ਆਪਣੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਣਾ ਲਈ।

^੫ਦੇਖੋ ਜੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਜਤੀ ਹੋਣਾ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਲਈ।

^੬ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਪਾਕੇ। (ਅ) ਖੁਸ਼ੀ ਧਾਰਕੇ।

ਸਕਲ ਚਮੁੰ ਨੇ ਛੀਨਿ ਉਜਾਰੇ ॥੨੧॥
 ਜੋ ਸੈਨਾ ਤੁਰਕਨਿ ਕੀ ਆਵੇ।
 ਸੰਘਰ ਘਾਲਿ ਤੁਰਤ ਬਿਨਸਾਵੈ।
 ਪੁਨ ਮਾਝੇ ਬਡ ਦੇਸ਼ ਪਧਾਰਾ।
 ਦੌਰਿ ਦੂਰ ਤੇ ਬਡ ਪੁਰਿ ਮਾਰਾ ॥੨੨॥
 ਨਾਮ ਬਟਾਲਾ⁺⁺ ਜਿਸ ਕੋ ਕਹੈਂ।
 ਛੀਨ ਲੀਨਿ ਜੇਤਿਕ ਧਨ ਅਹੈ।
 ਲਵਪੁਰਿ ਆਦਿਕ ਬਡੇ ਸਥਾਨਾ।
 ਜਹਾਂ ਬਿਸਾਲ ਜੋਰ ਤੁਰਕਾਨਾ ॥੨੩॥
 ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਸੁ ਲਾਖਹੁ ਲਸਕਰਿ।
 ਲਰਿਬੇ ਹੇਤੁ ਸਮੁਖ ਭੇ ਬਲ ਧਰਿ।
 ਚਪਾ ਚਿੜੀ* ਨੱਗਰ ਜਿਹ ਥਾਨਾ।
 ਤਹਿ ਮੁਕਾਬਲਾ ਭਯੋ ਮਹਾਨਾ ॥੨੪॥
 ਕਹੈਂ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਮਚੀ ਲਰਾਈ।
 ਤੁਰਕਾਨਾ ਮਾਰਯੋ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਲਰੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰੇ ਜੋ ਜਾਇ।
 ਸੋ ਸੰਘਰ ਕਰਿ ਲੀਨੇ ਘਾਇ ॥੨੫॥
 ਜ਼ਬਰਦਸਤ⁺ ਸੂਬਾ ਬਡ ਭਾਰਾ।
 ਲਰਿ ਬੰਦੇ ਤਤਛਿਨ ਸੰਘਾਰਾ।
 ਅਪਰ ਸੈਨ ਕੇ ਜੋ ਉਮਰਾਵਾ।
 ਘੇਰਿ ਘੇਰਿ ਮਾਰੇ ਕਰਿ ਘਾਵ ॥੨੬॥
 ਕਹੂੰ ਨ ਬਿਜੈ ਪਾਇ ਤੁਰਕਾਨਾ।
 ਜਹਿ ਕਹਿ ਲਰੇ ਤਹਾਂ ਤਹਿ ਹਾਨਾ।

⁺⁺ਵਟਾਲਾ ਬੀ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਕੇਂਦ੍ਰ ਸੀ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਲੁੱਟ, ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਸਭ ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਸੀ। ਖਾਲਸੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਬੋਦੀ ਜੰਢੂ ਦਿਖਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਂ ਹੀ ਮਾਰਨਾ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਲੁੱਟਣਾ।

*ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਚਪੜ ਚਿੜੀ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਦੀ ਸੁੰਹ ਤਾਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਪਰ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਇਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੈਸਾ ਕਿ ਪਿਛੇ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੨੬੫ ਦੀ ਟੂਕ।

⁺ਪਹਿਲੇ ਨਾਮ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਆਇਆ ਸੀ, ਫੇਰ ਜ਼ੋਰਦਸਤ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਫੇਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਜੰਗ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਾਂ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਫੌਜਦਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਬੇਦਾਰੀ ਜਹਾਂਦਾਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ੧੧੨੪ ਹਿ: ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਪਰ ਏਹ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਬਾਦ ਮਰ ਗਿਆ। ਫਰੁਖਸੀਅਰ ਨੇ ਅਬਦੁੱਸਮੱਦ ਨੂੰ ਮੁਹੱਰਮ ੧੧੨੫ ਹਿਜਰੀ (ਫਰਵਰੀ ੧੭੧੩ ਈ: ਯਾ ੧੭੨੦ ਬਿ:) ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਜਬੇਦਾਰ ਥਾਪਿਆ। ਉਂਵ ਜੰਗ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਾਂ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਕੋ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਤਾਪੁ।
 ਲਾਖਹੁੰ ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੋ ਸੰਤਾਪੁ ॥੨੭॥
 ਕਹੋਂ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਰਿਪੁ ਗਨ ਮਾਰੇ।
 ਲਰਿ ਲਰਿ ਸਨਮੁਖ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰੇ।
 ਦੇਸ਼ਨਿ ਬਿਖੈ ਅਮਲ^੧ ਨਿਜ ਕਰਜੋ।
 ਭਈ ਪ੍ਰਜਾ ਹਾਲਾ ਗਨ ਭਰਜੋ ॥੨੮॥
 ਇਤਨੇ ਮਹਿੰ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਲਸਕਰ।
 ਆਏ ਲਾਖਹੁੰ ਸ਼ੋਰ ਮਹਾਂ ਧਰਿ।
 ਸੁਨਿ ਬੰਦਾ ਸਨਮੁਖ ਹੀ ਗਯੋ।
 ਸਤੁੰਦ੍ਰਵ ਸਲਿਤਾ ਉਲੰਘਤਿ ਭਯੋ ॥੨੯॥
 ਲੁਦਵਣ ਨਗਰ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਲਰਜੋ।
 ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਜੰਗ ਬਡ ਕਰਜੋ।
 ਤੁਪਕ ਤੋਪ ਜੰਜੈਲ ਚਲਾਵੈ।
 ਤੀਰ ਤਬਰ ਤੋਮਰ ਸੁ ਭ੍ਰਮਾਵੈ ॥੩੦॥
 ਭਯੋ ਭੇੜ ਓੜਕ ਕੋ ਭਾਰਾ।
 ਸੋ ਲਸਕਰ ਭੀ ਲਰਿ ਕਰਿ ਮਾਰਾ।
 ਤਿਸੀ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਪੁਰਿ ਗਨ ਗ੍ਰਾਮੁ।
 ਲੂਟੇ ਕੂਟਿ ਉਜਾਰੇ ਧਾਮੁ ॥੩੧॥
 ਪੁਨ ਦ੍ਰਾਬੇ ਮਹਿੰ ਭਯੋ ਪ੍ਰਵੇਸ਼।
 ਛੀਨਤਿ ਧਨ ਰਿਪੁ ਹਤੇ ਅਸ਼ੇਸ਼।
 ਨਗਰ ਦੱਖਣੀ ਕੋ ਤਬਿ ਮਾਰਜੋ।
 ਫਿਰੇ ਮਹਾਂਦਲ ਸਕਲ ਉਜਾਰਜੋ ॥੩੨॥
 ਪੁਨ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰੇ ਕੋ ਲੂਟਾ।
 ਸਨਮੁਖ ਲਰਜੋ ਲੀਨ ਸੋ ਕੂਟਾ।
 ਇਸ ਬਿਧਿ ਸਗਰੋ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ।
 ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਕਹਿ ਸ਼੍ਰੋਤਨ ਸੰਗ ॥੩੩॥
 ਬਡੇ ਜੁੱਧ ਕਰਿ ਦੁਰਜਨ ਘਾਏ।
 ਹਮ^੨ ਭੀ ਤਬਿ ਮਿਲਨੇ ਹਿਤ ਆਏ।
 ਬਹੁ ਲੋਕਨਿ ਬਿਰਤੰਤ ਹਮਾਰਾ।
 ਬੰਦੇ ਕੋ ਸੁਨਾਇ ਕਰਿ ਸਾਰਾ ॥੩੪॥

^੧ਹਕੂਮਤ।

^੨(ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਅਸੀਂ ਬੀ ਤਦੋਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਕੇ ਮਿਲੇ।

ਸਾਦਰ ਮੇਲ ਭਯੋ ਹਰਖਾਏ।
 ਰਾਖਯੋ ਸੰਗ ਹਮੈਂ ਤਿਸ ਥਾਏਂ।
 ਸਾਧੇ ਦੇਸ਼ ਮਵਾਸੀ ਸਾਰੇ।
 ਚਹਯੋ ਸੁਧਾਸਰ ਪੁਨ ਦੀਦਾਰੇ* ॥੩੫॥
 ਘਟਾ ਮਨਿੰਦ ਬਿਲੰਦ ਚਮੁੰ ਅਤਿ।
 ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਮਿਲੇ ਹਰਖ ਚਿਤ।
 ਦੁੰਦਭਿ ਬਜੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਆਗੇ।
 ਦੂਰ ਦੂਰ ਕੇ ਨਰ ਗਨ ਭਾਗੇ ॥੩੬॥
 ਦਿੱਲੀ ਮਹਿੰ ਦਬਕਾ ਬਹੁ ਪਰਯੋ।
 ਜਿਤ ਕਿਤ ਦੇਸ਼ ਤ੍ਰਾਸ ਮਹਿੰ ਭਰਯੋ।
 ਛੋਰਿ ਛੋਰਿ ਧਾਮਨ ਕੋ ਭਾਗੇ।
 ਅਰੈਂ ਨ ਲਰੈਂ ਤੁਰਕ ਰਣ ਤਯਾਗੇ ॥੩੭॥
 ਦਿੱਲੀ ਮਹਿੰ ਨਿਤ ਅਤਿ ਤਕਰਾਈ।
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੈਠਤਿ ਅਰਿ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਪਰੀ ਧਾਂਕ ਬਡ ਧੂਮ ਉਤਾਰੀ।
 ਸਭਿ ਤੁਰਕਾਨੇ ਮਹਿੰ ਡਰ ਭਾਰੀ ॥੩੮॥
 ਕਬਿ ਕਬਿ ਸੂਬੇ ਹੈ ਇਕ ਥਾਂਈ।
 ਲਸ਼ਕਰ ਮੇਲਿ ਮੇਲਿ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਸਨਮੁਖ ਅਰਿ ਅਰਿ ਲਰਿ ਲਰਿ ਮਾਰੈਂ।
 ਮਾਰ ਖਾਇ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਪਧਾਰੈਂ ॥੩੯॥
 ਲਾਖਹੁੰ ਲਸ਼ਕਰ ਲੀਨੇ ਘਾਇ।
 ਲਰਯੋ ਸੋ ਕਯੋਹੁੰ ਹੈ ਨ ਬਚਾਇ।
 ਸ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਕੋ ਘਾਲਿ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਪੁਨ ਭਾਜਹਿੰ ਹੈ ਕਾਲ ਦੁਖਾਲਾ ॥੪੦॥
 ਕਈ ਬਾਰ ਤੁਰਕਾਨਾ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ।
 ਭੇ ਸਨਮੁਖ ਰਣ ਕੇ ਰਿਸ ਪਿਲਿ ਪਿਲਿ।
 ਲਰੇ ਬੀਰ ਛਿਦ ਤਨ ਹੈ ਤਿਲ ਤਿਲ।
 ਬਿਜੈ ਲੇਨਿ ਹਿਤ ਆਗੇ ਠਿਲਿ ਠਿਲਿ ॥੪੧॥
 ਇਮ ਬੰਦੇ ਦੇਸ਼ਨ ਜੈ ਪਾਈ।
 ਸਭਿ ਪਰ ਅਪਨਿ ਅਮਲ ਠਹਿਰਾਈ।

*ਇਹ ਮੇਲ ਸੌ ਸਾਖੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਕਾਸ਼! ਇਸ ਮੇਲ ਦਾ ਸੰਮਤ ਬੀ ਦੱਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਈ ਭੁਲੇਵੇ ਬੰਦੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ।

ਜਹਿ ਕਹਿ ਪਠਏ ਠਾਨੇਦਾਰ।
 ਨਜਾਂਇ ਨਿਬੇਰਨਿ ਕੀ ਕਰਿ ਕਾਰ ॥੪੨॥
 ਕਰੈਂ ਹੁਕਮ, ਹਾਲਾ ਧਨੁ ਲੇਤ।
 ਬੰਦੇ ਨਿਕਟ ਪੁਚਾਇ ਸੁ ਦੇਤ।
 ਦਿੱਲੀ ਮਹਿ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਤੁਰਕਾਨਾ।
 ਭਏ ਮਵਾਸੀ ਡਰ ਬਹੁ ਮਾਨਾ ॥੪੩॥
 ਬਹੁ ਬਰੂਦ ਸੋਂ ਗੋਰਾ ਗੋਰੀ।
 ਕੋਟ ਸੁਧਾਰਯੋ ਪੁਰਿ ਚਹੁ ਓਰੀ।
 ਤੋਪ ਸੁਧਾਰਿ ਧੀਰ ਬਹੁ ਥਾਨਾ।
 ‘ਹਨੈਂ ਇਹਾਂ ਮਿਲਿ’ ਕਰੈਂ ਬਖਾਨਾ ॥੪੪ ॥

[ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੂਕ]

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਬੰਦੇ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ
 ਇਕਾਦਸ਼ਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੧੧॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੂਕ:- ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਵਿਸਥਾਰ ਤੇ ਸਿਲਸਿਲੇਵਰ ਹਾਲ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਬੀ ਏਥੇ ਟੂਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨਾ ਕਠਨ ਹੈ ਪਰ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਫਤੇ ਦੇ ਬਾਦ ਯੁੱਧਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਤੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਹਾਲ ਸੰਖੇਪ ਮਾਤ੍ਰ ਐਉਂ ਹਨ:-

ਸਰਹਿੰਦ ਫਤੇ ਕਰਕੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਜੋ ਅੰਤ ਤੀਕ ਉਸ ਦਾ ਸੱਚਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਰਿਹਾ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ, ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ ਥਾਪਿਆ, ਆਲੀ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦਾ ਨਾਇਬ ਹੋਇਆ। ਸਮਾਣੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਕਿਆਂ ਦੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਵਾਬੀ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਬਨੇਸਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰਾ ਸੀ, ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਇਆ।

ਹੁਣ ਮਨਸੂਰ ਪੁਰ, ਤੇ ਕੈਂਬਲ ਆਦਿਕ ਬੀ ਸਾਧੇ। ਫੇਰ ਬੰਦਾ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਇਕ ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਬਾਣੀਏਂ ਨੇ ਕੁਛ ਭੇਟਾ ਦੇਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਬੰਦੇ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਮੇਲੀ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਬੰਦਾ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਉਨਾਰਸਾ ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਵਿਚ ਸੁਣਕੇ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਪੁੱਜਾ, ਹਾਕਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਵਾਈ ਸੁਣਕੇ ਦਿੱਲੀ ਨੱਸ ਗਿਆ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜੰਗ ਦੇ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਤੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਥੋਂ ਇਕ ਦਸਤਾ ਭੇਜਕੇ ਬੇਹਟ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ। ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਤੋਂ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਅੰਬੇਹਟ ਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਸਰ ਕੀਤਾ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਨਨੌਤਾ ਪਿੰਡ ਆਇਆ ਸਾਵਨ ਵਦੀ ੧੧ ਸੰ: ੧੭੬੭ ਬਿ: ਨੂੰ ਇਹ ਇਕ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਥੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਜਾ ਪਾਇਆ। ਲਾਗੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਕੀਤੀ। ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਛੱਡਕੇ ਕਰਨਾਲ ਜਾ ਪੁੱਜੇ। ਇਧਰ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਪਰ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਝੜਪ ਵਿਚ ਹੀ ਨੱਸ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ

ਪਾਣੀਪਤ ਤੀਕ ਆਪਣਾ ਸਿੱਕਾ ਜਮਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਾਣੀਪਤ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸਰਹਿੰਦ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ।

ਇਧਰ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣਕੇ ਘਰੀਂ ਰਹੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਰਿਆੜਕੀ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਫਤੇ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਪਠਾਣਕੋਟ ਤੱਕ ਫਤੇ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ ਤਕ ਅੱਪੜੇ। ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਹਾਕਮ ਅਸਲਮਖਾਂ ਦਬਕ ਗਿਆ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੌਲਵੀ ਨੱਸ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਰੌਲਾ ਪਾਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈਦਰੀ ਝੰਡਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲ ਟਾਕਰੇ ਹੋਏ ਤੇ ਅੰਤ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। [ਮੁਹੰਮਦ ਕਾਸਮ

ਉੱਪਰ ਦਵਾਬੇ ਵਿਚ ਬੀ ਸਿੰਘ ਉਠ ਪਏ, ਬੰਦੇ ਨੇ ਕੁਛ ਕੁਮਕ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੱਲੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾ ਹੱਲਾ ਰਾਹੋਂ ਤੇ ਬੋਲਿਆ। ਇਥੇ ਇਨਾਯਤ ਖਾਂ ਇਕ ਧਾੜਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਾਕਮ ਵੀ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੁੱਟ ਲਿਆ। ਅਜੇ ਸਿੰਘ ਏਧਰ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸ਼ਮਸ ਖਾਂ, ਜੋ ਦਵਾਬੇ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ ਸੀ, ਭਾਰੀ ਲਸ਼ਕਰ ਲੈਕੇ ਆ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਫੌਜ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮੁਲਖੱਜਾ ਦੀਨ ਦਾ ਜੰਗ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ। ਖਫੀ ਖਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ੨੦ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਪਾਹੀ ਸੀ ਤੇ ਮੁਲਖੱਜਾ ਡੇਢ ਕੁ ਲੱਖ ਸੀ, ਪਰ ਏਹ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਕੇ ਲਿਖੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਤਦ ਬੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਆਈ ਸੀ। ਜੰਗ ਬੜਾ ਹੋਇਆ, ਛੇੜਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਬੜੇ ਮਰੇ, ਪਰ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘ ਰਾਹੋਂ ਦੇ ਕਿਲੇ ਜਾ ਵੜੇ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਲਗੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਫੁੰਡਣ, ਇਉਂ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਸ਼ਮਸ ਖਾਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟਾ ਸਮਝਕੇ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰਾਹੋਂ ਫੇਰ ਆ ਮੱਲੀ। ਏਥੋਂ ਉਠਕੇ ਜਲੰਧਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਆਦਿ ਟਿਕਾਣੇ ਮੱਲ ਲਏ। ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਪਾਉਂਦੇ ਪਰ ਇਲਾਕਾ ਲੁੱਟ ਪੁੱਟਕੇ ਫਿਰ ਛੋੜਕੇ ਮੁੜ ਜਾਂਦੇ।

ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਅੰਸੂ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦਾ ਏਥੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਕਈਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਉਧਰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਿਆਂ ਕਰਨ ਆ ਪਹੁੰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅੱਪੜੇ, ਸੋ ਉਹ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਸਿੱਧਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਇਆ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਲਸ਼ਕਰ, ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੱਤਕ ੧੭੩੭ ਵਿਚ ਅਮੀਨਗੜ ਅੱਪੜਿਆ ਤੇ ਏਥੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਛਿੜ ਗਿਆ। ਏਥੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜੰਗ ਰਿਹਾ, ਸਿੰਘ ਜਾਨਾਂ ਤੋੜ ਤੋੜ ਲੜੇ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਬੜਾ ਹਾਨ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਅੰਤ ਮੈਦਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਰਿਹਾ। ਏਥੇ ਲਸ਼ਕਰ ਨੇ ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਮੋੜ ਲਿਆ ਤੇ ਸਢੇਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲਿਆ।

ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਕੇ ਬੰਦਾ ਮੁਖਲਸ ਗੜ੍ਹ (ਲੋਹਗੜ੍ਹ) ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਇਸ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਕੱਟੇ। ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਨ ਪਿਛੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਆਪ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਸਢੌਰੇ ਤੋਂ ਪੰਜ ਛੀ ਕੋਹ ਦੀ ਵਾਟ ਤੇ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਨੇ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਇਸ ਕਿਲੇ ਦੇ ਪਾਸੀਂ ਘੇਰਾ ਪਾਈ ਰਖਿਆ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਲਸ਼ਕਰ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਸਾਫ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੱਖਣ ਵਿਚੋਂ ਵਾਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਬੰਦਾ ਨਾਹਨ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਜਾ ਟਿਕਿਆ। ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਅਜੇ ਸਢੌਰੇ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦਾ ਪਠਾਣਕੋਟ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਏਪੁਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਖ਼ਾਂ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਜਾ ਡੱਟਿਆ। ਸਿੰਘ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਹਟੇ, ਸ਼ਮਸ਼ ਖਾਂ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਣਚੇਤ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਮਸ਼ ਖਾਂ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਕੁਤਬ ਖਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਬੰਦਾ ਤੇ ਤੁਰਕਾਨੀ ਦਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਦਾਉ ਬਚਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਬੰਦਾ ਪਹਾੜੀਂ ਰਿਹਾ। ੧੭੨੦ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਫੇਰ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ। ਵਟਾਲੇ ਤੇ ਕਲਾਨੌਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਬੰਦਾ ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ੧੭੨੨ ਵਿਚ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕਲਾਨੌਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਕਲਾਨੌਰ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਅਚੱਲ ਆ ਡੇਰੇ ਲਾਏ ਤੇ ਉਥੋਂ ਉਠਕੇ ਵਟਾਲੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਤੁਰਕਾਨੀ ਦਲ ਫਿਰ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ, ਬੰਦਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜਾਨ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਗੜ੍ਹੀ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗਾ, ਅਜੇ ਗੜ੍ਹੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਆ ਘੇਰਨ ਲੱਗੇ। ਬੰਦਾ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਆ ਵੜਿਆ ਤੇ ਇਕ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਜੋ ਗੜ੍ਹੀ ਵਰਗੀ ਹੀ ਸੀ, ਡੇਰੇ ਲਾ ਲਏ। ਤੁਰਕਾਨੀ ਫੌਜ ਪਿਛੇ ਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਗੜ੍ਹੀ ਗਿਰਦੇ ਘੇਰਾ ਘੱਤ ਲਿਆ ਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ੨੦੦ ਸਿੰਘ ਰਹਿ ਗਏ ਅੰਨ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਘੱਲਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਓ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੇ। ਪਰ ਜਦ ਬੰਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਹੁੰ ਭੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਦੋ ਸੌ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਨ। ਸਭ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜਕੜੇ ਗਏ। ਏਹ ਥੋੜੇ ਸਮਝ ਕੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਸਿੱਖ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਤਾਈਂ ਸੱਤ ਅੱਠ ਸੌ ਕਰ ਲਏ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਲਿਜਾਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਸਿੱਖ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਹੇ। ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਪੇਟ ਤੱਕ ਚੀਰੇ ਬੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

੧੨. [ਬੰਦੇ ਦਾ ਹੋਰ ਹਾਲ]

੧੧<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੩

ਦੋਹਰਾ: ਸਾਧਯੋ ਸਗਰੇ ਦੇਸ ਕੋ,
ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਬਿਸਾਲ।
ਪਲਟਾ ਲੇ ਗੁਰ ਸੁਤਨਿ ਕੋ,
ਦ੍ਰੋਹੀ ਹਤੇ ਕਰਾਲ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਸ੍ਰੀ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤੇਹਨ ਬਾਬਾ।
ਸੰਗੀ ਬੰਦੇ ਕੋ ਰਿਪੁ ਦਾਬਾ^੧।
ਹੇਤੁ ਸਹਾਇਕ ਸਤਿਗੁਰ ਦਯੋ।
ਜਥਾ ਜੋਗ ਉਪਦੇਸ਼ਨਿ ਕਯੋ ॥੨॥
ਜਹਿ ਕਹਿ ਕਰੀ ਸਹਾਇ ਬਿਸਾਲਾ।
ਮਸਲਤ ਦੇਤਿ ਬਤਾਇ ਰਸਾਲਾ।
ਜਬਹਿ ਬਜਾਹ ਬੰਦੇ ਕਰਵਾਯੋ।
ਕਹਿ ਕਹਿ ਗੁਰ ਬਚ ਬਹੁਤ ਹਟਾਯੋ ॥੩॥
ਬਰਜਯੋ ਰਹਯੋ ਨ, ਸੁੰਦਰਿ ਹੇਰੀ।
ਕਰੀ ਮੌਨ ਤਿਸੁ ਕਹਯੋ ਨ ਫੇਰੀ।
ਤਿਸੀ ਰੀਤਿ ਇਕ ਡੋਰਾ ਆਨ।
ਲੇ ਕਰਿ ਪਹੁੰਚਯੋ ਰਿਪੁ ਡਰ ਮਾਨਿ ॥੪॥
ਤਿਸ ਭੀ ਬਜਾਹਿ ਕਰਨ ਲਲਚਾਵਾ।
ਸ੍ਰੀ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਝਿੜਕਿ ਹਟਾਵਾ।
ਭਯੋ ਗਰਬ ਸੋ ਨਾਹਿਨ ਮਾਨੈ।
-ਕਰੋਂ ਭਾਰਜਾ- ਲਾਲਚ ਠਾਨੈ ॥੫॥
ਬੇਮੁਖ ਲਖਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਤਬੈ।
ਬੈਠੇ ਹੁਤੇ ਬਿਲੋਕਤਿ ਸਬੈ।
ਹਤਿਬੇ ਹੇਤ ਕ੍ਰੋਧ ਕੇ ਸਾਥ।
ਧਰਯੋ ਖੜਗ ਕਬਜ਼ੇ ਪਰ ਹਾਥ ॥੬॥
ਮਾਰਯੋ ਚਹੈ ਜਾਨਿ ਹੰਕਾਰੀ।
-ਕਯਾ ਮੂਰਖ ਇਨ ਮਨ ਮਹਿ ਧਾਰੀ-।
ਤਬਿ ਲੋ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਸੁਤ ਆਯੋ।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬਚ ਕਹਯੋ ਹਟਾਯੋ ॥੭॥
'ਇਸਹਿ ਨ ਮਾਰਹੁ ਉਚਿਤ ਨ ਹਮੈਂ।

^੧ਸ਼ਤ੍ਰੂਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਵਣ ਵਾਲਾ।

ਘਟਹਿ ਤੇਜ ਪੂਜਯੋ ਅਬਿ ਸਮੈ^੧।
 ਸਤਿਗੁਰ ਹਿਤ ਸਹਾਇ ਸੰਗ ਕੀਨੇ।
 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਨਿ ਪਲਟਾ ਲੀਨੇ ॥੮॥
 ਅਪਨੋ ਹਾਥ ਜਿ ਛੋਡਹੁ ਯਾਂ ਪਰ^੨।
 ਭਲੀ ਨ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰ ਲਿਹੋ ਉਰ।
 ਗੁਰ ਕੀ ਆਗਯਾ ਹੋਵਤਿ ਭੰਗ।
 ਨਿਫਲਹਿ ਬਲ ਕੀਨੇ ਬਿਚ ਜੰਗ^੩ ॥੯॥
 ਕਹੈਂ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਰੋਸ*।
 ‘ਦੇਖਹੁ ਕਹਾਂ ਕਰਹਿ ਬਹੁ ਦੋਸ਼।
 ਇਸ ਕੋ ਮਾਰਨ ਹੀ ਬਨਿ ਆਵੈ।
 ਗੁਰ ਕੋ ਕਹਿਬੋ ਸਕਲ ਮਿਟਾਵੈ ॥੧੦॥
 ਏ ਕਾਫਰ ਬੇਮੁਖ ਅਤਿ ਭਯੋ।
 ਦੁਤੀ ਬਯਾਹ ਕਰਿਬੇ ਲਲਚਯੋ।
 ਕਹੈ ਕੁਲੀਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਬਯਾਹੋਂ।
 ਔਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਿਸ ਤੇ ਉਪਯਾਹੋਂ ॥੧੧॥
 ਕਰਤਿ ਢੀਠਤਾ ਮਨਮੁਖ ਹੋਯੋ।
 ਬਸ ਮਨਮਥ ਕੇ ਜਤ ਸਤ ਖੋਯੋ।’
 ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਪਿਤ ਸੋਂ ਬਿਨਤੀ।
 ਬਰਜਨ ਕਰਯੋ ਤਜੀ ਰਿਸ ਗਿਨਤੀ* ॥੧੨॥
 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਭਯੋ ਬਖੇਰਾ।
 ਚਲੇ ਸੁਧਾਸਰ ਕੋ ਤਬਿ ਡੇਰਾ।
 ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਹੇਤੁ ਸਭਿ ਗਏ।
 ਲਾਖਹੁੰ ਦਲ ਉਤਰਤਿ ਭਟ ਭਏ ॥੧੩॥
 ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਸੰਗੀ ਬੀਰ।
 ਧਰਹਿੰ ਤੁਫੰਗਨ ਤੋਮਰ ਤੀਰ।

^੧ਤੇਜ ਘਟ ਜਾਏਗਾ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ।

^੨ਭਾਵ ਜੇ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ।

^੩ਜੋ ਅਸਾਂ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸੋ ਨਿਫਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

*ਪਾ:-ਜੋਸ਼।

*ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਝਗੜਾ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲੜਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕਿਲਾ ਛੋੜਕੇ ਚਲੇ ਆਏ ਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੁਰਕੀ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਗ਼ਾਲਬਨ ਝਗੜਾ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਲੜਦੇ ਮਾਰਦੇ ਨਿਕਲ ਚੱਲਣ ਯਾ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਸੀ, ਪਰ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਝਗੜਾ ਦੂਜੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਅਗਲਬ ਨਹੀਂ।

ਸਭਿਨਿ ਸ਼ਨਾਨ ਜਾਇ ਕਰਿ ਕਰਜੋ।
 ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਰਸੇ ਮੁਦ ਭਰਜੋ ॥੧੪॥
 ਸਭਿ ਕੇ ਅੱਗੂ ਬੈਠਿ ਤਿਸ ਥਾਇੰ।
 ਚਹੈ ਕਿ 'ਮੋ ਪਰ ਚਮਰ ਫਿਰਾਇ।
 ਸਭਿ ਮਹਿੰ ਮੁਖਿ ਸਿਖ ਹੋਂ ਮੈਂ ਗੁਰ ਕੋ।
 ਪੂਰਨ ਕਰਜੋ ਮਨੋਰਥ ਉਰ ਕੋ^੧ ॥੧੫॥
 ਸਭਿ ਕੋ ਕਰਜੋ ਮੋਹਿ ਅਗਵਾਨੀ।
 ਮੇਰੀ ਘਾਲ ਗੁਰੂ ਉਰ ਭਾਨੀ।
 ਯਾਂ ਤੇ ਸਭਿ ਸਨ^੨ ਚਹੋਂ ਗੁਰਾਈ।
 ਮੁਖਤਾ ਪੰਥ ਭਲੇ ਬਨਿ ਆਈ ॥੧੬॥
 ਗੁਰਤਾ ਕੋ ਲੱਛਨ ਮੁਝ ਦੇਹਿ।
 ਸਕਲ ਖਾਲਸਾ ਦਰਸਨ ਲੇਹਿ^੩।'
 ਇਹ ਜਬਿ ਕਹੀ ਲਹੀ ਸਭਿ ਪੰਥਾ^੪।
 ਕਰੀ ਤਰਕ, 'ਨਹਿੰ ਮਾਨਹਿੰ ਸੰਥਾ^੫ ॥੧੭॥
 ਨਹੀਂ ਖਾਲਸੇ ਸੋਂ ਇਸ ਮੇਲ।
 ਗੁਰ ਬਿਨ ਅਪਰ ਚਲਾਯੋ ਗੈਲ।
 ਖੰਡੇ ਕਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹਿੰ ਲੀਨ^੬।
 ਰਹਤਿ ਨਹੀਂ ਇਨ ਧਰੀ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੧੮॥
 ਜੇ ਹਮ ਤੇ ਇਹ ਚਹੈ ਬਡਾਈ।
 ਧਰੇ ਮਾਸ ਮਦ* ਅੱਗੂ ਬਨਾਈ।
 ਸ਼ਜਾਮ ਬਸਤ੍ਰ ਜੁਤਿ ਅੰਗੀਕਾਰਹੁ।
 ਪੁਨ ਮਿਲਿਬੇ ਹਿਤ ਬਾਕ ਉਚਾਰਹੁ' ॥੧੯॥
 ਸਕਲ ਖਾਲਸੇ ਜਬਿ ਇਮ ਕੀਨਾ।

^੧ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

^੨ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ।

^੩ਭਾਵ ਮੇਰਾ ਮਤ ਧਾਰਨ ਕਰੇ।

^੪ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਨੇ ਸਮਝ ਲਈ।

^੫ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

^੬ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਸਫੇ ੨੪੨ ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ ਦਾ ਸੰਸਥਾਪਿਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਪੰਜਵਤ ਕਾ ਰਹਿਨੇ ਵਾਲਾ ਏਕ ਛਜਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਾ ਜਾਟ ਉਸ ਕਾ ਪਾਹੁਲ ਸੰਸਕਾਰ ਸ੍ਰਯੰ ਬੰਦਾ ਜੈਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਕੇ ਹਾਥੋਂ ਸੇ ਹੁਆ ਥਾ'।

ਸੋ ਬੰਦੇ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਜੈਸੇ ਸੂਰਬੀਰ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ? ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਅੰਸੂ ੬ ਦੇ ਅੰਕ ੩੬ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੁਕ।

*ਸ਼ਰਾਬ ਤਾਂ ਅਜੇ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ।

ਧਰਮ ਬੈਸ਼ਨੋ^੧ ਅਪਨੋ ਚੀਨਾ।
 ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿਯ ਤੀਨੋ^੨।
 ਸਿੰਘਨ ਸੰਗ ਸਪਰਧਾ ਭੀਨੋ ॥੨੦॥
 ਦੂਸ ਭਾਵ ਦੋਨਹੁ ਮਹਿ ਜਾਗਾ।
 ਡੇਰਾ ਪ੍ਰਿਥਕ ਉਤਰਿਬੇ ਲਾਗਾ।
 ਗ੍ਰਾਮ ਅਨਿਕ ਮਹਿ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ।
 ਤਿਸ ਤੇ ਸੰਗ ਮਿਲਹਿ ਨਹਿ ਕੈਸੇ ॥੨੧॥
 ਕੇਤਿਕ ਸਿੰਘਨਿ ਮਸਲਤ ਧਾਰੀ।
 ਗਮਨੇ ਗੁਰ ਢਿਗ ਕਰਤਿ ਪੁਕਾਰੀ^੩।
 ‘ਭਯੋ ਮੂਢ ਕੇ ਗਰਬ ਮਹਾਨਾ।
 ਚਾਹਤਿ ਬੈਠਸਿ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨਾ^੪’ ॥੨੨॥
 ਇਤਨੇ ਮਹਿ ਲਸਕਰ ਬਹੁ ਆਏ।
 ਭਯੋ ਇਕਾਕੀ ਜੰਗ ਮਚਾਏ।
 ਸਤਾ ਤੀਰਨ ਮਹਿ ਨਹਿ ਰਹੀ।
 ਸਿੰਘ ਘਨੇ ਦਲ ਜਾਨਹਿ ਸਹੀ ॥੨੩॥
 ਇਮ ਬੰਦੇ ਕੋ ਭਯੋ ਪ੍ਰਸੰਗ।
 ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਹੋਤਿ ਘਨੇਚੇ ਜੰਗ।
 ਅਬਿ ਗੁਰ ਕਥਾ ਸੁਨਹੁ ਜਿਮ ਭਈ।
 ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਸਥਿਰਤਾ ਕਈ ॥੨੪॥
 ਕਬਹਿ ਅਰੂਢਿ ਅਖੇਰ ਸਿਧਾਵੈਂ।
 ਬਿਚਰਹਿ ਬਨ ਮਹਿ ਪੁਨ ਚਲਿ ਆਵੈਂ।
 ਧਰਹਿ ਭਾਉ ਕੋ ਪਰਹਿ ਜੁ ਸ਼ਰਨੀ।
 ਤਿਸਹਿ ਤਰਾਇੰ ਜਥਾ ਨਦ ਤਰਨੀ^੫ ॥੨੫॥
 ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼।
 ਫਿਰ ਕਰਿ ਸਾਧਯੋ ਸਕਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼।
 ‘ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਗਰਦ ਕਰਿ ਦੀਨਿ।
 ਸੂਬੇ ਕਿਤਿਕ ਮਾਰ ਕਰਿ ਲੀਨਿ^੬’ ॥੨੬॥

^੧ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮਜ਼ਹਬ ਵੈਸ਼ਨੋ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣੇ ਦਾ ਖਜ਼ਾਲਾ। ਇਹ ਅਰਥ ਇੰਨਾ ਆਮ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਵੈਸ਼ਨੋ ਭੋਜਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

^੨ਮਦ ਮਾਸ ਤੇ ਕਾਲਾ ਬਸਤ੍ਰ।

^੩ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੱਚਖੰਡ ਪਯਾਨਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

^੪ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

^੫ਨਦੀ ਤੋਂ ਬੇੜੀ।

ਲਾਖਹੁ ਲਸਕਰ ਲਰਿ ਲਰਿ ਹਨੇ।
 ਜਨਨੀ ਮਨਹੁ ਨਹੀਂ ਕਬਿ ਜਨੇ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਐਸੇ ਸਿੱਖ ਪਠਾਯੋ।
 ਦੇਸ ਉਜਾਰਯੋ ਧੂਲ ਮਿਲਾਯੋ ॥੨੨॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸੁਧ ਸ਼ਾਹ ਸਮੀਪ।
 ਪਹੁੰਚਹਿ ਨਿਤ^੧ 'ਮਾਰਹਿ ਅਵਨੀਪ।
 ਸੂਬਾ ਖਾਨ ਵਜੀਦ ਸੰਘਾਰਯੋ।
 ਜ਼ਬਰਦਸਤ^੨ ਦੂਜਾ ਲਰਿ ਮਾਰਯੋ ॥੨੩॥
 ਸੱਯਦ ਖਾਨ ਮੁਗਲ ਗਨ ਭਾਰੇ।
 ਕੌਨ ਗਨੇ ਸੰਘਰ ਮਹਿ ਮਾਰੇ।
 ਦਿੱਲੀ ਮਹਿ ਦੁਬਕਾ^੩ ਬਹੁ ਪਰਯੋ।
 'ਲੂਟਹਿ ਆਨਿ' ਸਭਿਨਿ ਉਰ ਡਰਯੋ ॥੨੪॥
 ਪ੍ਰਥਮ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹੁ ਸੁਭਟ ਪਠਾਏ।
 'ਲਰਿ ਕਰਿ ਮਾਰਹੁ' ਜਤਨ ਬਤਾਏ।
 ਪੁਨ ਪੁਨ ਸੁਧ ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੀ ਗਈ।
 'ਚਮੁੰ ਗਨੀ ਤੁਮਰੀ ਹਤਿ ਲਈ ॥੨੫॥
 ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਬਲ ਇਹ ਜਾਇ ਨ ਮਾਰਯੋ।
 ਲਸਕਰ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਲਰਿ ਹਾਰਯੋ।
 ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸੁਧ ਕੋ ਸ਼ਾਹੁ ਹਿਰਾਨਾ।
 ਜਾਨੀ -ਗੁਰ ਕੀ ਬਖਸ਼ ਮਹਾਨਾ ॥੨੬॥
 ਅਪਰ ਜਤਨ ਤਿਸ ਕੋ ਨਹਿ ਕੋਈ।
 ਗੁਰ ਢਿਗ ਜਾਉਂ ਹਟਾਵੈਂ ਸੋਈ-।
 ਇਮ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਿ ਕੂਚ ਬਡੇਰੇ।
 ਪਹੁੰਚਯੋ ਆਨਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਨੇਰੇ ॥੨੭॥
 ਪਠੇ ਵਕੀਲ ਬਿਸਾਲ ਮੁਸਾਹਿਬ।
 ਆਨਿ ਕਰਯੋ ਡੇਰਾ ਜਾਹਿ ਸਾਹਿਬ।
 ਮਿਲਿਬੇ ਕਾਰਨ ਚਾਹਤਿ ਰਹੇ।

^੧ਪਾ:-ਮਾਰ ਥਲ ਕੀਨ।

^੨ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੱਖਣ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਾਅਰਕਿਆਂ ਦੀ ਖਬਰ ਅਜਮੇਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ੨੩ ਜੇਠ ੧੭੬੭ (ਰਬੀਅਉਲ ਸਾਨੀ ਸਨ ੧੧੨੨ ਹਿਜਰੀ) ਨੂੰ ਅੱਪੜੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਡੇਢ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਚਿਰ ਦੇ ਸਚੱਖੰਡ ਪਿਆਨਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸੇ।

^੩ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਾਂ ਅਜੇ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੨੭੪ ਦੀ ਟੂਕ +ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀ।

^੪ਦਬਾਉ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨਹਿੰ ਕਜੋਹੂੰ ਕਹੇ ॥੩੩॥
 ‘ਹਮ ਸੋਂ ਅਹਿਦ ਕਰਜੋ ਫਿਰਿ ਗਯੋ।
 ਏਕ ਸ੍ਰਾਲ ਕੋ ਦੇਤਿ ਨ ਭਯੋ।
 ਤਹਿ ਹਮ^੧ ਅਪਨੋ ਸਿੱਖ ਪਠਾਯੋ।
 ਹਤਿ ਦ੍ਰੋਹੀ ਨਿਜ ਪਲਟਾ ਪਾਯੋ ॥੩੪॥
 ਕਰਜੋ ਫ੍ਰੇਬ ਹਮ ਦਿਯੋ ਜਵਾਬ।
 -ਬਿਗਰਹਿ ਸਲਤਨ ਕਰਹਿ ਸ਼ਿਤਾਬ^੨।
 ਮੇਰੋ ਜੋਰ ਪਰਹਿ ਜਬਿ ਭਾਰਾ-।
 ਤਬਿ ਚਾਹਜੋ ਦੇ ਸ੍ਰਾਲ ਹਮਾਰਾ ॥੩੫॥
 ਸਮੁਝਿ ਸ਼ਾਹੁ ਕੀ ਟਾਲ^੩ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਨਿਜ ਸੇਵਕ ਉਤ ਪਠਜੋ ਕਰਾਲਾ।
 ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੋ ਮਾਰੈ।
 ਤੇਜ ਬਿਲੰਦ ਦੇਸ਼ ਬਿਸਤਾਰੈ’ ॥੩੬॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਤਿਨ ਢਿਗ ਸਿੰਘ ਪਠਾਯੋ।
 ਗੁਰ ਕੋ ਕਹਿਬੋ ਸਕਲ ਸੁਨਾਯੋ।
 ਸੁਨਜੋਂ ਵਕੀਲ ਮੁਸਾਹਿਬ ਜਬੈ।
 ਆਸ਼ੈ ਜਾਨ ਲੀਨਿ ਮਨ ਸਬੈ ॥੩੭॥
^੪ਪੁਨ ਕਹਿ ਪਠਜੋ ‘ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸੰਗ।
 ਹਮ ਸੋ ਦੀਜੈ, ਕਹੈ ਪ੍ਰਸੰਗ।
^੫ਜਿਸ ਤੇ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਨੈ ਮਨ ਭਾਵੈ।
 ਉਚਿਤ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਜਤਨ ਬਨਾਵੈ^੬’ ॥੩੮॥
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਨ ਬਚ ਦੀਨੈ^੬।
 ਭੇਜਜੋ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਕੀਨਿ।
 ਚੜ੍ਹਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਸਿਧਾਏ।
 ਉਤਰਿ ਜਾਮਨੀ ਤਹਾਂ ਬਿਤਾਏ ॥੩੯॥
 ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਹਕਾਰਨਿ ਕੀਨੇ।

^੧ਸਾਨੂੰ।

^੨ਛੇਤੀ ਕੀਤਿਆਂ ਸਲਤਨਤ ਬਿਗੜ ਜਾਏਗੀ।

^੩ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਟਾਲਾ ਸਮਝਕੇ।

^੪ਫਿਰ ਕਹਿ ਭੇਜਿਆ (ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮੁਸਾਹਬਾਂ ਨੇ ਕਿ) ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਭੇਜੇ ਜੋ (ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰਾ) ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਵੇ।

^੫ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜੋ ਚੰਗੀ ਲਗੇ ਯੋਗ ਜਾਣਕੇ ਕੋਈ ਉਪਾਉ ਬਣਾਵੇ (ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ)।

^੬ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ।

ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸ਼ਹੁ ਕਹਿ ਦੀਨੇ।
 ‘ਏਕ ਸ੍ਰਾਲ ਦੈਬੇ ਕੀ ਟਾਲ।
 ਕੀਨੀ ਤਬਿ ਫਰੇਬ ਕੇ ਨਾਲ ॥੪੦॥
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਲਟਾ ਚਹਯੋ ਜ਼ਰੂਰ।
 ਪਠਿ ਦੀਨੋ ਨਿਜ ਸੇਵਕ ਸੂਰ।
 ਪਾਇ ਧੂਮ ਦ੍ਰੋਹੀ ਸਭਿ ਮਾਰੇ।
 ਕਿਮ ਬਚ ਸਕਹਿ ਕਰੇ ਅਘ ਭਾਰੇ ॥੪੧॥
 ਆਦਿ ਸਿਰੰਦ ਸੁ ਨਗਰ ਉਜਾਰੇ।
 ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਰੌਰ ਕੋ ਡਾਰੇ।
 ਗਮਨਹੁ ਤੁਮ ਸਤਿਗੁਰ ਹਦੂਰ।
 ਕਰਹੁ ਅਰਜ਼ ਜਿਮ ਬਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ॥੪੨॥
 ਛਿਮਾ ਧਰਹਿ ਬਖਸ਼ਹਿ ਤੁਮ ਤਾਈਂ।
 ਦੇਸ਼ ਉਜਾਰਤਿ ਮਿਟਹਿ ਤਦਾਈਂ।’
 ਇਮ ਕਹਿ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਮਨ ਭਾਯੋ।
 ਸੰਗ ਆਪਨੈ ਸ਼ਾਹੁ ਚਢਾਯੋ ॥੪੩॥
 ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸਮੀਪੀ ਡੇਰੇ।
 ਉਤਰੇ ਕਹਿ ਕਹਿ ਪਰੇ ਘਨੇਰੇ।
 ਤੰਬੂ, ਸ਼ਮਿਯਾਨੇ ਗਨ ਤਾਨੇ।
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਰੇ ਦੂਰ ਲਗ ਜਾਨੇ ॥੪੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤ੍ਰ ਐਨੇ ‘ਸ਼ਾਹ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ
 ਦਵਾਦਸ਼ਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੧੨॥

੧੩. [ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣੀ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਤੇਜ ਛੀਨ]

੧੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੪

ਦੋਹਰਾ: ਉਤਰਿ ਬਿਤਾਈ ਜਾਮਨੀ, ਪ੍ਰਾਤਿ ਭਈ ਜਬਿ ਆਇ।
ਗੁਰਜਦਾਰ ਪਠਏ ਤਬੈ^੧, ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਬੁਲਿਵਾਇ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ‘ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਭੇਤ ਬਤਾਵਹੁ^੨।
ਕਬਿ ਪਹੁੰਚਹਿ ਮਨ ਕੋਪ ਮਿਟਾਵਹੁ।
ਨਹਿ ਚਾਹਤਿ ਗੁਰ ਮੇਲ ਹਮਾਰਾ।
ਜਾਨਜੋਂ ਪੂਰਬ ਕੂਰ ਉਚਾਰਾ ॥੨॥
ਅਬਿ ਕਰਿ ਬਿਨਤੀ ਮੈਂ ਬਖਸ਼ਾਵੋਂ।
ਰਿਸ ਮਿਟਾਇ ਕਰਿ ਰਿਦੇ ਰਿਝਾਵੋਂ।’
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਕਹਯੋ।
‘ਆਛੇ ਏਕ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਲਹਯੋ ॥੩॥
ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਤੇ ਇਮ ਕ੍ਰਿਤ ਠਾਨੈਂ।
ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਤਟ ਨਦੀ ਪਯਾਨੈਂ।
ਕਰੈ ਸ਼ਨਾਨ ਖਰੇ ਹੁਇ ਰਹੈਂ।
ਤਪ ਕੇ ਤਾਪਤਿ ਵਾਕ ਨ ਕਹੈਂ ॥੪॥
ਤਹਾਂ ਅਚਾਨਕ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੈ।
ਪ੍ਰਭੂ ਰਿਝਾਵੈਂ ਬਿਨੈ ਉਚਰਿ ਕੈ।
ਤਿਸ ਪਰਹਰਿ ਕਰਹਿ ਰਿਸ ਬਰਜਨ^੩।
ਹੋਹਿ ਅਰਾਮ ਤਮਾਮ ਸਿ ਪੁਰਿ ਜਨ^{੪*}’ ॥੫॥
ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੀ ਮਸਲਤ ਸੁਨਿ ਕਰਿ।
ਮਾਨੀ ਭਲੇ ਬਿਲਮ ਕੋ ਪਰਿਹਰਿ।
ਤਜਾਰ ਭਯੋ ਗੋਦਾਵਰਿ ਤੀਰ।
ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਰਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਧੀਰ ॥੬॥
ਲੇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਭਲੇ ਨਰ ਥੋਰੇ।
ਜਹਿ ਬਿਰ ਗੁਰ ਗਮਨਜੋਂ ਤਿਤ ਓਰੇ।
ਕਰਿ ਸ਼ਨਾਨ ਗੋਦਾਵਰਿ ਕੂਲ।
ਖਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤਪ ਕੇ ਅਨੁਕੂਲ ॥੭॥

^੧(ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ) ਚੋਬਦਾਰ ਭੇਜਕੇ।

^੨(ਹੇ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ!) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਭੇਤ ਦੱਸੋ (ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ?)।

^੩ਤਿਸ ਕਰਹਿ ਬਰਜਨ (ਕਿ) ਰਿਸ ਪਰਹਰਿ=ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਜ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਓਹ ਗੁੱਸਾ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ।

^੪ਪੁਰਿ (ਸਰਹਿੰਦ) ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ।

*ਪਾ:-ਪਰਜਨ।

ਤਜੀ ਦੂਰ ਤੇ ਨਿਜ ਅਸਵਾਰੀ।
 ਚਰਨ ਨਗਨ ਗਮਨਜੋਂ ਅਗਵਾਰੀ।
 ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸੰਗ ਮਿਲਾਯੋ।
 ਅਪਰ ਸਾਥ ਸਗਰੋ ਠਹਿਰਾਯੋ ॥੮॥
 ਮੰਦ ਮੰਦ ਚਲਿ ਪਹੁੰਚਯੋ ਜਾਈ।
 ਖਰੋ ਭਯੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਅਗਵਾਈ।
 ਹੀਰਾ ਇਕ ਅਧਿਕ ਦਿਪਤਾਵੈ।
 ਖਰਚੇ ਕਈ ਲਾਖ ਧਨ ਪਾਵੈ ॥੯॥
 ਤਾਨੇ ਸ਼ਾਹ ਧਰੇ ਸਿਰ ਜੋਊ।
 ਮਾਰਿ ਨੁਰੰਗੇ ਲੀਨਹੁ ਸੋਊ।
 ਜਬਰ ਜ਼ਿਬਾਇਸ਼^੧ ਜ਼ਾਹਰ ਜਾਂਹੂ।
 ਸੋ ਨਿਜ ਕਰ ਪਰ ਧਰਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੂ ॥੧੦॥
 ਆਗੇ ਖਰੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੋਵਾ।
 ਰੁਖ ਕਰਿ ਜਬਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਢਿਗ ਜੋਵਾ।
 ਤਿਸ ਕਰ ਪਰ ਤੇ ਗਹਿ ਕਰਿ ਹਾਥ।
 ਸਲਿਤਾ ਬਿਖੈ ਬਗਾਯੋ ਨਾਥ ॥੧੧॥
 ਹੇਰਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਹਿਰਾਨਾ^੨।
 ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਕਰ ਬੰਦਿ ਬਖਾਨਾ।
 ‘ਛਿਮਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ! ਅਬਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀਜੈ।
 ਬਖਸ਼ਹੁ ਜਾਨਿ ਆਪਨੋ ਲੀਜੈ ॥੧੨॥
 ਲਖਿ ਕਾਸ਼ਟ ਅਪਨੋ ਪ੍ਰਿਤਪਾਰਜੋ।
 ਜਲ ਨ ਡਬੋਵਹਿ ਉਪਰ ਤਾਰਜੋ।
 ਹੈ ਬਡਿਅਨਿ ਕੀ ਅਸ ਬਡਿਆਈ।
 ਤਰੀ ਅਲੰਬ ਜਿਸ, ਦੇਹ ਤਰਾਈ^੩ ॥੧੩॥
 ਮੈਂ ਭੂਲਯੋ ਤੁਮ ਬਖਸ਼ਨਹਾਰੇ।
 ਬੋਲਯੋ ਕੂਰ ਤ੍ਰਾਸ ਉਰ ਧਾਰੇ।
 ਬਿਗਰੈਂ ਸੂਬੇ ਹੋਹਿ ਮਵਾਸੀ।
 ਪੁਨ ਗਨ ਪਰੀ ਸ਼ਰੂ ਦਿਢ ਫਾਸੀ ॥੧੪॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਜੇ ਬਿਘਨ ਬਿਸਾਲਾ।

^੧ਡਾਢੀ ਸ਼ੋਭਾ।

^੨ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ।

^੩ਬੇੜੀ ਜਿਸ (ਜਲ ਦੇ) ਆਸਰੇ ਹੈ (ਜਲ ਉਸ ਨੂੰ) ਤਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਇਨ ਬਚਾਇ^੧ ਪੁਰਵਤਿ ਤੁਮ ਸ੍ਰਾਲਾ।
 ਪਲਟਾ ਸਭਿ ਤੇ ਮੈਂ ਲੇ ਦੇਤਿ।
 ਮਾਰਤਿ ਗੁਰ ਦ੍ਰੋਹੀ ਜਗ ਜੇਤ ॥੧੫॥
 ਤੁਮ ਸਮਰਥ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਬਲ ਧਰੇ।
 ਚਹਹੁ ਜਥਾ ਤਤਛਿਨ ਲਿਹੁ ਕਰੇ।
 ਦੈਬੇ ਹੇਤੁ ਮੋਹਿ ਬਡਿਆਈ।
 ਜਾਚਯੋ ਏਕ ਸ੍ਰਾਲ ਗੋਸਾਈਂ ॥੧੬॥
 ਡਰਤਯੋਂ ਮੁਝ ਤੇ ਨਹਿੰ ਬਨਿ ਆਯੋ।
 ਨਿਜ ਸਿਖ ਪਠਿ ਪਲਟਾ ਤੁਮ ਪਾਯੋ।
 ਅਬਿ ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ ਦੇਹੁ ਹਟਾਇ।
 ਸਭਿ ਦ੍ਰੋਹੀ ਲੀਨੇ ਤਿਨ ਘਾਇ' ॥੧੭॥
 ਮੌਨ ਧਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਨਤੇ ਰਹੇ।
 ਪੁਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ ਕਰਿ ਬਚ ਕਹੇ।
 'ਤੁਝ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਿਨ ਹੁਤੇ ਹਮ ਜੋਇ।
 ਕਹਿ ਦੀਨੋ ਅਬਿ ਆਪਹੁ ਸੋਇ ॥੧੮॥
 ਅਪਨੋ ਕਹਯੋ ਕਰਯੋ ਨਹਿੰ ਸਾਚਾ।
 ਸ਼ਰ੍ਰਾਵਾਨ ਤੇ ਚਿਤ ਡਰ ਰਾਚਾ।
 ਸਲਤਨ ਤੁਮਰੀ ਸ੍ਰਾਪਤਿ ਅਹੈ।
 ਨਹੀਂ ਸਥਿਰਤਾ ਆਗੈ ਰਹੈ^੨ ॥੧੯॥
 ਸ਼ਰਨ ਪਰਯੋ ਤੋ ਕੋ ਹਮ ਜਾਨਾ।
 ਜਬਿ ਲੋ ਜਿਯਹਿ ਦਿਯੋ ਇਹ ਦਾਨਾ।
 ਤੁਮ ਪਿਤ ਬਡ ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਏ।
 ਰਾਜ ਤੇਜ ਤੁਰਕਾਨ ਗਵਾਏ ॥੨੦॥
 ਨਹੀਂ ਬਹੋਰ ਸਕੈ ਅਬਿ ਕੋਈ।
 ਈਸ਼ੁਰ ਕੀ ਇੱਛਾ ਅਸ ਹੋਈ।
 ਅਬਿ ਭੀ ਉਤਰ ਸਕਯੋ ਨਹਿੰ ਪੂਰਾ।
 ਤ੍ਰੁਸਤਿ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਹੋਯਸ ਕੂਰਾ' ॥੨੧॥
 ਸੁਨਤਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਲਜਾਯੋ।
 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਦੀਜੈ ਰੌਰ ਹਟਾਯੋ।
 ਜਬਿ ਲੋ ਸਲਤਨ ਮੁਝ ਪ੍ਰਤਿ ਦੀਨਿ।

^੧ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਕੇ।

^੨ਅੱਗੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰੇਗੀ।

ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੁਇ ਸੰਕਟ ਹੀਨ ॥੨੨॥
 ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਲਿਖਯੋ ਆਇ ਅਹਿਵਾਲ।
 ਪਰੀ ਸਰਬ ਦੇਸ਼ਨ ਚਲ ਚਾਲ^੧।
 ਨਹਿੰ ਦਿੱਲੀ ਲਗਿ ਕਰਹਿੰ ਅਰਾਮੂ।
 ਅਤਿ ਚਿੰਤਾ ਸੁਪਤੈਂ ਨ ਤਮਾਮੂ ॥੨੩॥
 ਏਤੀ ਬਾਤ ਕਰਤਿ ਥੇ ਖਰੇ।
 ਪਹੁੰਚੇ ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਰਿਸ ਭਰੇ।
 ਚਰਨ ਸਰੋਜਨ ਕੋ ਲਪਟਾਏ।
 ਗੁਰ ਬੂਝੇ ‘ਕਿਤ ਤੇ ਤੁਮ ਆਏ?’ ॥੨੪॥
 ਸੁਨਿ ਤਿਨ ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਬਖਾਨਾ।
 ‘ਗਰਬਯੋ ਬੰਦਾ ਰਿਦੈ ਮਹਾਨਾ।
 ਸਿੰਘਨ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪਾਇ।
 ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਸੁ ਜੀਤਯੋ ਜਾਇ ॥੨੫॥
 ਗੁਰ ਕੇ ਕਾਰਜ ਸਕਲ ਸਵਾਰੇ।
 ਜੋ ਦ੍ਰੋਹੀ ਸੇ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ।
 ਮਾਰਿ ਵਜ਼ੀਦਾ ਧੂਲ ਮਿਲਾਯੋ।
 ਪੁਰਿ ਸਿਰੁੰਦ ਲੂਟਯੋ ਮਨ ਭਾਯੋ ॥੨੬॥
 ਆਦਿ ਸਢੋਰਾ ਕਤਲ ਕਰੇ ਹੈਂ।
 ਤੁਰਕ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਜੋਰ ਲਰੇ ਹੈਂ।
 ਭਏ ਅਨਿਕ ਹੀ ਜੰਗ ਅਖਾੜੇ।
 ਹਤਿ ਤੁਰਕਾਨਾ ਸਤਰ ਉਘਾੜੇ^੨ ॥੨੭॥
 ਮਹਾਂ ਰੌਰ ਮਾਚਯੋ ਤਿਸ ਦੇਸ਼।
 ਕਰੇ ਮਾਰਿ ਕੈ ਬਿਜੈ ਅਸ਼ੋਸ਼।
 ਭਯੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਮਲ ਠਹਿਰਾਯੋ।
 ਜਿਤ ਕਿਤ ਤੇ ਹਾਲਾ ਗਨ ਆਯੋ ॥੨੮॥
 ਸੁਧਾ ਸਰੋਵਰ ਪੁਨ ਚਲਿ ਗਏ।
 ਮੱਜਨ ਕਰੇ ਕਲੂਖਤਿ ਹਏ।
 ਸੁੰਦਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਕੇ ਅੰਦਰ।
 ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਯੋ ਥਿਰੇ ਸੁਭ ਨੰਦਰ^੩ ॥੨੯॥

^੧ਹਲਚਲ।

^੨ਪੜਦੇ ਨੰਗੇ ਕੀਤੇ।

^੩ਅੰਦਰ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ।

ਤਹਿੰ ਗਰਬਤਿ ਚਾਹਤਿ ਬਡਿਆਈ।
 ਪਾਸ ਖਾਲਸੇ ਤੇ ਗੁਰਿਆਈ।
 ਚਮੁੰ ਪਦਾਰਥ ਦਰਬ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਨਿਜ ਢਿਗ ਜਾਨਯੋ ਚਲਯੋ ਕੁਚਾਲਾ ॥੩੦॥
 ਸਿੰਘ ਮਿਲੇ ਮਸਲਤ ਕਰਿ ਸਬੈ।
 ਕਰਯੋ ਅਨਾਦਰ ਤਿਸ ਕੋ ਤਬੈ।
 ਨਹੀਂ ਮੇਲ ਤੁਝ ਸੰਗ ਹਮਾਰੋ।
 ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਕੋ ਅਪਰ ਅਚਾਰੋ^੧ ॥੩੧॥
 ਸ਼ਾਮ ਬਰਨ ਮਦ ਆਮਿਖ ਲਯਾਏ।
 ਨਾਕ ਦਬਾਯੋ ਨਹਿੰ ਮਨ ਭਾਏ।
 ਏਵ ਬੋਲ ਕਰਿ ਭਏ ਨਿਰਾਲੇ।
 ਨਿਜ ਨਿਜ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਬਰੇ ਸੁਖਾਲੇ ॥੩੨॥
 ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤਿਸ ਨਾਂਹਿਨ ਰਾਖਯੋ।
 ਕਰਯੋ ਬਯਾਹ ਬਿਸ਼ਯਾਨੰਦ ਕਾਂਖਯੋ।
 ਸ੍ਰੀ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਝਿਰਕਨ ਕਰਯੋ।
 ਸੁਤ ਉਪਜਾਯੋ ਨਾਂਹਿਨ ਡਰਯੋ ॥੩੩॥
 ਅਬਿ ਤਿਸ ਕੀ ਚਹਿ ਗਲੀ ਕੁਠਾਲੀ^੨।
 ਬਚਨ ਆਪ ਕੋ ਜਾਇ ਨ ਖਾਲੀ।
^੩ਪ੍ਰਿਥਕ ਭਏ ਸੁਨਿ ਕ੍ਰੋਧ ਨ ਧਰੇ।
 ਨਹੀਂ ਖਾਲਸੇ ਸ੍ਰਾਪਤਿ ਕਰੇ ॥੩੪॥
 ਯਾਂ ਤੇ ਸੁਧ ਹਿਤ ਹਮੈਂ ਪਠਾਯੋ।
 ਬਿਗਰ ਗਯੋ ਜਿਮ ਸਰਬ ਸੁਨਾਯੋ।
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਗੁਰੂ ਸ਼ਾਹੁ ਸੋ ਕਹਯੋਂ।
 ‘ਸੋ ਅਬਿ ਤੇਜ ਹੀਨ ਹੀ ਰਹਯੋ ॥੩੫॥
 ਨਹਿੰ ਚਿੰਤਾ ਧਰਿ, ਪੁਜਯੋ ਸਮੇਂ ਤਿਹ।
 ਭਯੋ ਬਿਕਾਰੀ ਗਰਬ ਵਧਯੋ ਜਿਹ।
 ਹਟਿ ਜੈਹੈ ਅਬਿ ਬਿਨਾ ਹਟਾਏ।
 ਹਮਨੇ ਪਲਟਾ ਲੀਨਸਿ ਪਾਏ ॥੩੬॥

^੧ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਹੋਰ ਹੀ ਆਚਾਰ ਹੈ (ਕਿ ਉਹ ਦਸਮੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ)।

^੨ਕੁਠਾਲੀ ਗਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

^੩(ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਜੁਦਾ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਵ ਚਲੇ ਗਏ; (ਇਹ ਗੱਲ) ਸੁਣਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਨਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਾਰਨ ਇਤਿਕ ਹੁਤੋ ਅਬਿ ਗਯੋ।
 ਗਲਨ ਕੁਠਾਲਿ ਸਮੋਂ ਅਬਿ ਭਯੋ।^੧
 ਪੁਨ ਸਿੰਘਨ ਸਨ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਾ।
 ‘ਮੋਹਿ ਪੰਥ ਨਹਿ ਕਾਚ* ਅਚਾਰਾ^੧ ॥੩੭॥
 ਨਹਿ ਬਿਗਰੇ, ਕੋ ਸਕੈ ਬਿਗਾਰੇ^੨।
 ਰਹਹੁ ਦੇਸ਼ ਤਿਸ ਬਨਹੁ ਜੁਝਾਰੇ।
 ਬੇਮੁਖ ਕੋ ਤਜਿ ਦੀਜੈ ਸੰਗ।
 ਆਪ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਬਨਹੁ ਨਿਸੰਗ ॥੩੮॥
 ਸੰਮਤ ਕਿਤਿਕ ਸਮਾ ਜਬਿ ਆਵੈ।
 ਰਾਜ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਹੁਇ ਜਾਵੈ।
 ਅਵਨੀ ਕੇ ਮਾਲਿਕ ਬਨਿ ਜੈ ਹੈਂ।
 ਮਾਰਤਿ ਮਰਤਿ ਤਬਹਿ ਬਿਦਤੈ ਹੈਂ’ ॥੩੯॥
 ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਭਏ ਅਨੰਦਤਿ ਸਾਰੇ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ।
 ਡੇਰੇ ਗਮਨਯੋ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ॥੪੦॥
 ਜਹਿ ਕਹਿ ਲਿਖਿ ਭੇਜੇ ਪਰਵਾਨੇ।
 ‘ਲਸਕਰ ਚੜ੍ਹੇ ਮਹਿਦ ਮਹੀਯਾਨੇ।
 ਤੇਜ ਹੀਨ ਰਿਪੁ ਹੋਯਸਿ ਮਾਰਹੁ।
 ਜਾਨਿ ਨ ਦੀਜੈ ਬਹੁ ਪਰਵਾਰਹੁ^੩ ॥੪੧॥
 ਸਰਬ ਭੇਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸੁਨਾਯੋ।
 ਗਹਿ ਲੀਜੈ ਕਰਿ ਬਿਬਿਧਿ ਉਪਾਯੋ।^੪
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਹੁੰਚੇ ਅਪਨਿ ਸਥਾਨਾ।
 ਅਬਿ ਲੋ ਹੀਰਾ ਘਾਟ ਬਖਾਨਾ ॥੪੨॥
 ਹੀਰਾ ਗੁਰੂ ਬਗਾਵਨਿ ਕਰਯੋ।
 ਨਾਮ ਗੁਦਾਵਰਿ ਤਟ ਕੋ ਪਰਯੋ।
 ਗੇਰਤਿ ਹੇਰਤਿ ਬਿਸਮਯੋ ਸ਼ਾਹੁ।
 ਹੁਤੋ ਬਿਕੀਮਤ ਗਾ ਜਲ ਮਾਂਹੁ^੫ ॥੪੩॥

*ਪਾ:-ਕਾਜ।

^੧ਮੇਰੇ ਪੰਥ ਦਾ ਕੱਚਾ ਪਿੱਲਾ ਆਚਾਰ ਨਹੀਂ।

^੨ਨਾ (ਆਪ) ਬਿਗਾੜੇਗਾ ਤੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਬਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ।

^੩ਘੋਰ ਲਓ।

^੫ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ।

ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸ ਬਿਤਾਏ।
 ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਚਲਿ ਆਏ।
 ਗੁਰ ਕੀ ਕਹਿਵਤ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ।
 ਸ਼ਾਂਤਿ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਚਿਤ ਆਈ[†] ॥੪੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉਤ੍ਰ ਐਨੇ ‘ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਤੌਦ੍ਰਸਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੧੩॥

[†]ਏਹ ਸਮਾਚਾਰ ਕਵੀ ਜੀ ਤੱਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜੇ। ਕਵੀ ਜੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਮੁਕਾਉਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ ਸੋਧਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਝਾ ਤੇ ਨਾ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਆਪ ਤੋਂ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਤਾਰੀਖੀ ਖੋਜ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ:-ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਦਾ ਜੰਗ ਜੇਠ ਸੰਮਤ ੧੭੬੪ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਦੇੜ ਅੱਪੜੇ। ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਦੇੜ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਰਹਿੰਦ ਵਾਲੀ ਲੜਾਈ (ਚਪੜ ਚਿੜੀ) ਫਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਹੈ ੧੫ ਜੇਠ ੧੭੬੭। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਇਆਂ ਇਕ ਸਾਲ ਸੱਤ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਰਹਿੰਦ ਫਤੇ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਅਜਮੇਰ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖਬਰ ੨੩ ਜੇਠ ੧੭੬੭ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀ।

੧੪. [ਸ਼ਿਕਾਰ ਘਾਟ, ਨਗੀਨਾ ਘਾਟ ਆਦਿ ਕਥਾਵਾਂ]

੧੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਵੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੫

ਦੋਹਰਾ: ਇਤ ਸੈਨਾ ਲਾਖਹੁ ਮਿਲੀ, ਬੰਦੇ ਕੇ ਪਸਚਾਤ।
ਹਟੇ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਤੇਜ ਬਿਨ^੧, ਹੋਤਿ ਭਟਨਜ ਕੇ ਘਾਤ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਠਹਿਰ ਨ ਸਕੈ ਜੰਗ ਕੇ ਠਾਂਨਤਿ।
ਲਰਤਿ ਸੁ ਕਬੈ ਪਲਾਇ ਪਯਾਨਤਿ।
ਸਨੇ ਸਨੇ ਹਾਰਤਿ ਚਲਿ ਗਯੋ।
ਜਾਇ ਗਿਰਨਿ ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ ॥੨॥
ਦੁਰਗ ਲੋਹਗੜ^੨ ਰਚਯੋ ਬਨਾਇ।
ਲਰਤਿ ਰਖੇ ਲਸਕਰ ਅਟਕਾਇ।
ਤਹਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੁਇ ਜੁੱਧ ਮਚਾਵੈ।
ਸੁਭਟ ਹਜ਼ਾਰਹੁ ਸੰਘਰ ਘਾਵਹਿ ॥੩॥
ਘੇਰਾ ਪਰਯੋ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਮਾਂਹੀ।
ਐਬੇ ਜੈਬੇ ਮਾਰਗ ਨਾਂਹੀ।
ਇਤੈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਭਯੋ ਇਸ ਰੀਤਿ।
ਉਤ ਗੁਰ ਕਥਾ ਸੁਨਹੁ ਧਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥੪॥

ਪਰਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਸਿਵਰ ਸਮੀਪ।
ਸੰਗ ਹਜ਼ਾਰਹੁ ਜਿਸ ਅਵਨੀਪ।
ਚਢਹਿ ਅਖੇਰ ਪ੍ਰਭੂ ਬਹੁ ਬਾਰੀ।
ਜਾਂਹਿ ਗੁਦਾਵਰਿ ਸਰਿਤਾ ਪਾਰੀ ॥੫॥
ਨਾਮ ਸ਼ਿਕਾਰ ਘਾਟ ਤਹਿ ਭਯੋ।
ਐਬੇ ਜੈਬੇ ਕੇ ਮਗ ਥਯੋ।
ਬਿਚਰਹਿ ਬਨ ਮਹਿ ਗਨ ਮ੍ਰਿਗ ਘਾਵੈਂ।
ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਭਲੇ ਨਿਬਹਾਵੈਂ ॥੬॥
ਤੀਰਨ ਕੀ ਤਰੀਫ ਸੁਨਿ ਕਾਨ।
ਆਵਤਿ ਸੱਯਦ, ਮੁਗਲ, ਪਠਾਨ।
ਪੁਰਿ ਅਨੰਦ ਚਮਕੌਰ ਮਝਾਰੇ।
ਬੀਰ ਹਜ਼ਾਰਹੁ ਜਿਨ ਤੇ ਮਾਰੇ ॥੭॥
ਇਕ ਸਰ ਗਨ ਨਰ ਤੇ ਪਰਿ ਪਾਰ^੩।

^੧(ਬੰਦਾ) ਤੇਜ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਗਿਆ।

^੨ਇਹ ਮੁਖਲਸਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾਕੇ ਲੋਹਗੜ ਨਾਮ ਧਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

^੩ਇਕ ਬਾਣ ਬਹੁਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੁਰਤ ਮਰਤਿ ਨਹਿ ਜਾਚਤਿ ਬਾਰ।
^੧ਲਗਤ ਹੁਤੇ ਤਬਿ ਚਲਤਿ ਨਿਹਾਰੇ।
 ਨਹੀਂ ਚਲਾਵਤਿ ਪਿਖੇ ਉਦਾਰੇ ॥੮॥
 ਸੋ ਭਟ ਆਵਤਿ ਬਿਨੈ ਸੁਨਾਵੈਂ।
 ‘ਹਮਰੇ ਹੇਰਤਿ ਅਬਹਿ ਚਲਾਵੈਂ।’
 ਸੁਨਿ ਅਰਜੀ ਮਰਜੀ ਤਿਨ ਜਾਨਿ।
 ਐਂਚਿ ਸਰਾਸਨ ਛੋਰਹਿ ਬਾਨ ॥੯॥
^੨ਚੁਟਕੀ ਚਾਂਪਨਿ ਮੁਸ਼ਟ ਗ੍ਰਹਨ ਕੋ।
 ਨਵਟੰਕਨ ਧਨੁ ਤਾਨ ਕਰਨ ਕੋ^੫।
^੩ਲਾਘਵਤਾ ਧਰਿ ਤਾਕ ਨਿਸ਼ਾਨਾ।
 ਤਜਨਿ ਅਚੂਕ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ ਬਾਨਾ^੬ ॥੧੦॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਧਨੁ ਵਿੱਦਯਾ ਭਾਰੀ।
 ਰੀਝਹਿ ਭਟ ਜਬਿ ਕਰਤਿ ਨਿਹਾਰੀ।
 ‘ਧੰਨ ਧੰਨ’ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਠਾਨਤਿ।
 ਜਾਹਿ ਸਿਵਰ ਮਹਿ, ਅਪਰ ਬਖਾਨਤਿ ॥੧੧॥
 ਮਹਿਮਾ ਇਮ ਪਸਰੀ ਸਭਿ ਬਿਖੈ।
 ਪਿਖੈਂ ਘਨੋ, ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਕਵਿ ਲਿਖੈ।
 ਇਕ ਦਿਨ ਬਿਰ ਗੋਦਾਵਰਿ ਤੀਰ।
 ਬੈਠੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਰਨ ਕੀ ਭੀਰ ॥੧੨॥
 ਏਕ ਸਿੱਖ ਆਯੋ ਤਿਹ ਸਮੋਂ।
 ਭੇਟ ਨਗੀਨਾ ਧਰਿ ਕਿਯ ਨਮੋਂ।
 ਅਵਲੋਕਯੋ ਲੇ ਕਰਿ ਨਿਜ ਹਾਥ।
 ਗੇਰਿ ਗੁਦਾਵਰਿ ਮੈਂ ਦਿਯ ਨਾਥ ॥੧੩॥
 ਬਿਸਮਯੋ ਸਿਖ ਮਨ ਚਿਤਵਨਿ ਠਾਨੀ।
 -ਕੀਮਤਿ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਇਸ ਜਾਨੀ।
 ਹਲਕੋ ਜਾਨਿ ਗੁਦਾਵਰਿ ਗੇਰਾ।
 ਕਹਿਨੋ ਬਨੈ ਕਹਾਂ ਅਬਿ ਮੇਰਾ- ॥੧੪॥
 ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਤਿ ਚਿਤ ਲਹਯੋ।

^੧ਜਦ ਬਾਨ ਲਗਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ (ਜੰਗ ਵਿਚ) ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਲਦੇ ਦੇਖੀਦੇ ਸਨ (ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ) ਬਾਣ ਚਲਾਂਵਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

^੨(ਹੱਥ ਵਿਚ) ਧਨੁਖ ਦੀ ਮੁੱਠ ਫੜਨੀ ਤੇ ਚੁਟਕੀ (ਨਾਲ) ਨੌਂ ਟੰਕਾਂ ਦੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣਾ।

^੩ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੱਕਕੇ ਤੀਰ ਦਾ ਛੱਡਣਾ, ਅਚੂਕ ਜਾਕੇ ਵੱਜਣਾ (ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ)।

ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਤਾਂਹਿ ਸੋਂ ਕਹਯੋ।
 ‘ਜੇ ਬਹੁ ਕੀਮਤ ਕੇਰ ਨਗੀਨਾ।
 ਨਿਕਟ ਨਿਹਾਰਿ ਨਿਕਾਰ ਪ੍ਰਬੀਨਾ ! ॥੧੫॥
 ਉੱਤਮ ਹੁਤੋ ਹਮਹਿ ਨਹੀਂ ਜਾਨਾ।
 ਬਹੁਤ ਮੋਲ ਕੇ ਤੈਂ ਨ ਬਖਾਨਾ।’
 ਇਮ ਸੁਨਿ ਸਿੱਖ ਉਤਾਇਲ ਕੀਨਿ।
 ਬਰਯੋ ਗੁਦਾਵਰਿ ਹੈ ਪਟ ਹੀਨ ॥੧੬॥
 ਜਲ ਅੰਤਰ ਜਬਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਲਗਾਈ।
 ਪਿਖੇ ਨਗੀਨ ਪਰੇ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਗਨ ਹੀਰਨਿ ਕੇ ਗੰਜ ਲਗਾਏ।
 ਲਖੀ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਇਆ ਬਿਸਮਾਏ ॥੧੭॥
 ਕਹਾਂ ਨਗੀਨੇ ਕੇਰ ਗੁਮਾਨਾ।
 ਜਬਰ ਜਵਾਹਰ ਜਾਹਰ ਨਾਨਾ।
 ਸਭਿ ਤਜਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਨਿਕਸਿ ਕਰਿ ਆਯੋ।
 ਪਗ ਪੰਕਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਲਪਟਾਯੋ ॥੧੮॥
 ‘ਮੈਂ ਅਜਾਨ ਮਹਿਮਾ ਨਹੀਂ ਜਾਨੀਂ।
 ਤੀਨ ਲੋਕ ਮਾਲਿਕ ਗੁਨ ਖਾਨੀ।
 ਬਖਸ਼ਹੁ ਭੂਲ ਸੁ ਬਖਸ਼ਨ ਹਾਰੇ !
 ਮੁਸਕਾਵਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਹੁ ਉਚਾਰੇ ॥੧੯॥
 ‘ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰੋ ਨਿਸਚਾ ਧਰਯੋ।’
 ਨਾਮ ‘ਨਗੀਨਾ ਘਾਟ’ ਸੁ ਪਰਯੋ।
 ਇਮ ਬਿਲਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਤਿ ਅਨੇਕ।
 ਪੁਨ ਦਿਵਾਨ ਮੈਂ ਬਿਰਿ ਦਿਨ ਏਕ ॥੨੦॥
 ਧਨੀ ਪਠਾਨ ਆਇ ਤਿਹ ਸਮੋ।
 ਬੈਠਯੋ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਨਮੋ।
 ਦਸਤਾਵੇਜ਼^੧ ਖਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇਰੀ।
 ਸੋ ਨਿਕਾਸਿ ਕਰਿ ਧਰੀ ਅਗੇਰੀ ॥੨੧॥
 ‘ਲਿਖਤ ਸਹੰਸੁ ਇਕਾਦਸ਼ ਜਾਨੋ^੨।
 ਮੋਲ ਤੁਰੰਗਮ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨੋ।
 ਰਾਵਰਿ ਸੰਗ ਜੰਗ ਬਹੁ ਪਰੇ।

^੧ਹੱਥ ਦੀ ਲਿਖਤ।

^੨੧੨੦੦੦।

ਹਮ ਨਹਿੰ ਆਏ, ਲੇਨਿ ਨ ਕਰੇ ॥੨੨॥
 ਬੀਤਯੋ ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਮ ਨਾਥ।
 ਪਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਰਾਵਰਿ ਹਾਥ।
 ਲਏ ਅਨੰਦ ਪੁਰੀ ਮਹਿੰ ਬਾਜੀ।
 ਤਬਿ ਤੇ ਮੈਂ ਦਿਖਰਾਈ ਆਜ ॥੨੩॥
 ਲੇਨ ਉਮੈਦਵਾਰ ਧਨ ਕੇਰਾ।
 ਪੂਰਬ ਭਯੋ ਨ ਆਵਨ ਮੇਰਾ।
 ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਸੇ ਉਚਾਰਾ।
 ‘ਨਿਸ਼ਚੈ ਲੈਨੋ ਦਰਬ ਉਦਾਰਾ ॥੨੪॥
 ਮੋਲ ਹਯਨਿ ਕੋ ਹੈ ਹਮ ਯਾਦ।
 ਤਉ ਕੀਨਿ ਤੈਨੇ ਪਰਮਾਦ^੨।
 ਲੈਬੇ ਹੇਤੁ ਨਹੀਂ ਕਿਤ ਆਯੋ।
 ਅਪਰ ਅਪਰ ਕਾਰਜ ਬਿਰਮਾਯੋ ॥੨੫॥
 ਅਬਿ ਭੀ ਜੇ ਲਿਖ ਦੇਂ ਇਕ ਥਾਏ^੩।
 ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਦਰਬ ਹੋਇ ਤਹਿੰ ਜਾਏ।
 ਜੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਧਰਨੋਂ ਉਰ ਭਾਰੀ।
 ਹਮ ਤੇ ਸੰਮਤ ਤੀਸ ਪਿਛਾਰੀ ॥੨੬॥
 ਬਿਦਤਹਿੰ ਤਬਹਿ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਗਾਰੇ।
 ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਬਲ ਭਾਰੇ।
 ਅਵਨੀ ਰਾਜ ਲੇਹਿੰਗੇ ਲਰਿ ਕੈ।
 ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸੰਗ ਸੰਘਰ ਮਹਿੰ ਭਰਿ ਕੈ ॥੨੭॥
 ਤਬਿ ਸਿੰਘਨਿ ਮਹਿੰ ਜੋ ਸਿਰਦਾਰ।
 ਦੇਗ ਤੇਗ ਕੋ ਧਨੀ ਉਦਾਰ।
 ਤਿਸ ਕੋ ਲਿਖਤਿ ਇਹੀ ਦਿਖਰਾਵੋ।
 ਬਜਾਜ ਸਮੇਤ ਦਰਬ ਕੋ ਪਾਵੋ’ ॥੨੮॥
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਪਠਾਨ ਬਖਾਨੈ।
 ‘ਬਜਾਜ ਲੈਨਿ ਹਮ ਹੈ ਨ ਇਮਾਨੈ।
 ਰਾਵਰਿ ਆਇਸੁ ਨਹੀਂ ਬਹੋਰੈਂ।
 ਮੋਲ ਹਯਨਿ ਕੋ ਸੋ ਹਮ ਲੋਰੈਂ’ ॥੨੯॥

^੧ਘੋੜੇ।

^੨ਆਲਸ।

^੩ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ।

ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਨੀ ਪੁਨ ਬਾਨੀ।
 ‘ਸਾਧ! ਸਾਧ!’^੧ ਇਮਾਨ ਮਹਾਨੀ।
 ਇਹ ਕਾਗਦ ਜੋ ਲਿਖਯੋ ਹਮਾਰਾ।
 ਮਾਨਹਿ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨਿ ਸਰਦਾਰਾ ॥੩੦॥
 ਦੁਗਨ ਚਗੂਨਾ ਦਸ ਗੁਨ ਧਨ ਕੋ।
 ਲੈ ਹੈਂ ਤਬਹਿ ਰਖੋ ਥਿਰ ਮਨ ਕੋ।
 ਤੁਵ ਸੰਤਤ ਕੋ ਮਹਿਦ ਗੁਜ਼ਾਰਾ।
 ਹੁਇ ਹੈ ਬਿਨ ਸੰਸੈ ਸੁਖ ਭਾਰਾ’ ॥੩੧॥
 ਸੁਨਤਿ ਖਾਨ ਪਗ ਟੇਕਯੋ ਮਾਥਾ।
 ਰੁਖਸਦ ਭਯੋ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਹਾਥਾ।
 ਜਬੈ ਖਾਲਸਾ ਬਿਦਤਯੋ ਭਾਰੀ।
 ਭਯੋ ਰਾਜ ਲੀਨੇ ਰਿਪੁ ਮਾਰੀ ॥੩੨॥
 ਤਬਿ ਸਰਦਾਰਨਿ ਕੇ ਢਿਗ ਗਯੋ।
 ਧਨ ਗਨ ਸੁਖ ਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ।
 ਸੰਤਤਿ ਧਨੀ ਬਿਸਾਲ ਭਏ ਹੈਂ।
 ਆਦਰ ਸਿੰਘਨ ਸਭਿਨਿ ਦਏ ਹੈਂ ॥੩੩॥
 ਇਸ ਬਿਧਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਏ।
 ਚਲਨ ਬਿਕੁੰਠ ਸਮੇਂ ਨਿਯਰਾਏ।
 ਆਵਤਿ ਸਾਧ ਜਮਾਤ ਉਦਾਸੀ।
 ਦਰਸਨ ਕਰ ਬੰਦੇ ਰਹਿ ਪਾਸੀ ॥੩੪॥
 ਲੇਹਿ ਤਿਹਾਵਲ ਰਸਤ ਹਮੇਸ਼।
 ਸਿਮਰਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼।
 ਦੇਗ ਹੋਤਿ ਬਰਤੈ ਜਿਸ ਬਾਰੀ।
 ਤਾਂਹਿ ਸਮੇਂ ਰੋਰਾ ਪਰਿ ਭਾਰੀ ॥੩੫॥
 ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਸੁਨਯੋਂ।
 ਅਪਨੇ ਉਮਰਾਵਨਿ ਮਹਿ ਭਨਯੋਂ।
 ‘ਯਹਿ ਸੁਨਿਯਤਿ ਕੈਸੋ ਬਡ ਰੋਰਾ।
 ਲਖੀਅਤਿ ਗੁਰੂ ਸਿਵਰ ਕੀ ਠੋਰਾ’ ॥੩੬॥
 ਸੁਧਿ ਹਿਤ ਮਾਨਵ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਪਠਾਯੋ।
 ਸੁਨਿ ਕਾਰਨਿ ਕੋ ਹਟਿ ਕਰਿ ਆਯੋ।
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਅਰਜ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।

^੧ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਸ਼ਾਬਾਸ਼।

‘ਬਰਤਹਿ ਦੇਗ ਗੁਰੂ ਕੀ ਭਾਰੀ ॥੩੭॥
 ਲੇਤਿ ਸੁ ਦੇਤਿ ਖਾਲਸਾ ਬ੍ਰਿੰਦ।
 ਬੋਲਤਿ ਆਪਸ ਬਿਖੈ ਬਿਲੰਦ।
 ਕੇ ਜਾਚਤਿ ਠਹਿਰਾਵਤਿ ਕੋਈ।
 ਕੇ ਬਰਜਤਿ ਕੇ ਰਿਸ ਮਹਿ ਹੋਈ’ ॥੩੮॥
 ਸੁਨਿ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਕੇ ਸ਼ਾਹੁ ਬਿਚਾਰਾ।
 -ਛੁਧਾ ਸਹਿਤ ਰਹਿ ਪੰਥ ਉਦਾਰਾ।
 ਅਲਪ ਆਮਦਨ ਹੈ ਇਸ ਦੇਸ਼।
 ਅਚਨ ਹਾਰ ਨਰ ਮਿਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ॥੩੯॥
 ਦਰਬ ਰੋਜ਼ ਕੋ^੧ ਕਛੁ ਕਰ ਦੀਨੋ।
 ਲੰਗਰ ਹੇਤੁ ਸੁਨਵਾਨ ਕੀਨੋ।
 ਲੈ ਲੈ ਰਸਦ ਖਰੀਦਿ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਬਨੈ ਤਿਹਾਵਲ ਕਰਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥੪੦॥
 ਬਰਤਨ ਲਾਗਿ ਮਚਜੋ ਬਡ ਰੌਰਾ।
 ਸੁਨਿਯਤਿ ਦੂਰ ਦੂਰ ਕੀ ਠੌਰਾ।
 ਆਇ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਦਰਬ ਘਨੇਰਾ।
 ਹੋਤਿ ਕੁਲਾਹਲ ਤਥਾ ਬਡੇਰਾ ॥੪੧॥
 ਦਿਨ ਆਠਕ ਮਹਿ ਪੁਨ ਸੁਨਿ ਸ਼ਾਹੂ।
 ਜਾਨਜੋ ਖਰਚ ਬਢਜੋ ਗੁਰ ਪਾਹੂ।
 ਦਰਬ ਪ੍ਰਥਮ ਤੇ ਘਨੋ ਪਠਾਯੋ।
 ‘ਲੰਗਰ ਕਰੋ ਜਿਤਿਕ ਮਨ ਭਾਯੋ’ ॥੪੨॥
 ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਕੇ ਪਠਵਤਿ ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ।
 ਰੌਰਾ ਵਧਤ ਦੇਗ ਮਹਿ ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ।
 ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਪਹੁੰਚਜੋ ਕਿਸ ਕਾਰਨ।
 ਏ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਭਿ ਕੀਨਿ ਉਚਰਾਨ ॥੪੩॥
 ‘ਛੁਧਤ ਰਹਤਿ ਲਖਿ ਦਰਬ ਪਠਾਵੋਂ।
 ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਅਧਿਕ ਰੌਰ ਸੁਨਿ ਪਾਵੋਂ।
 ਇਹ ਕਾਰਨ ਕਯਾ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ।’
 ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਕਹਜੋ ਸੁਨਾਈ ॥੪੪॥
 ‘ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਮਹਿ ਬਡ ਰੌਰਾ।
 ਕਰਜੋ ਬਚਨ ਸੋਢੀ ਸਿਰਮੌਰਾ।

^੧(ਲੰਗਰ ਲਈ) ਰੋਜ਼ ਦਾ ਧਨ।

ਕਜੋਹੂੰ ਮਿਟਤਿ ਨਹੀਂ ਅਬਿ ਸੋਈ।
 ਬਰਤਹਿ ਕਛੂ, ਸ਼ੋਰ ਬਡ ਹੋਈ' ॥੪੫॥
 ਬਿਸਮਯੋ ਸੁਨਤਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੂ।
 ਜਾਨਯੋਂ ਦਲ ਦੀਰਘ ਗੁਰ ਪਾਹੂ।
 ਰਹਯੋ ਪੁਚਾਵਤਿ ਦਰਬ ਘਨੇਰਾ।
 ਲੰਗਰ ਬਰਤਹਿ ਬਡਹੁੰ ਬਡੇਰਾ ॥੪੬॥

{ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ}

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਦੇਗ' ਪ੍ਰਸੰਗ
 ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚੌਦਸਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੧੪॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ:- ਅੰਕ ੪੬ ਤੇ ਇਹ ਅੰਸੂ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਸ
 ਤੋਂ ਅੱਗੇ ੯ ਛੰਦ ਹੋਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਇਹ ਹੈ:-

ਇਕ ਦਿਨ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਬੈਠ ਸੁਖ ਪਾਏ।
 ਕੰਬਨੀ ਚਢੀ ਸ੍ਰੀਰ ਮੈਂ ਸੋਈ।
 ਜਾਨਯੋਂ ਅੰਤ ਸਮਾ ਤਨ ਹੋਈ ॥੪੭॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕੋ ਕਰ ਬੰਦਨ ਤਬੈ।
 ਗੋਦਾਵਰ ਮੱਜਨ ਕਿਯ ਤਬੈ।
 ਜਪੁਜੀ ਪਾਠਿ ਕੀਨਿ ਤਿਹ ਸਮੈਂ।
 ਦੇਹ ਤਜੀ ਪੰਜਭੂਤਕ ਛਿਨ ਮੈਂ ॥੪੮॥
 ਮਾਰੂ ਪੜ੍ਹਨੇ ਲਗੇ ਰਬਾਬੀ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੂਛਯੋ 'ਕੌਣ ਸਬਾਬੀ?'
 ਹਾਥ ਜੋੜ ਸਿੱਖ ਅਰਜ਼ ਗੁਜਾਰੀ।
 'ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਨਿ ਤਜਿ ਬਿਨ ਬਾਰੀ' ॥੪੯॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹਯੋ ਕੌਨ ਹੈ ਕਾਰਨ?
 ਹਮਰੇ ਬਿਨਾਂ ਮਿਲੇ ਜਿ ਪਧਾਰਨ।
 ਜਾਵਹੁ ਸਿੱਖਹੁ ! ਕਹੋ ਸੁਨਾਈ।
 ਸੰਦੇਸਾ ਹਮਰੇ ਲਿਯੋ ਜਾਈ' ॥੫੦॥

ਦੋਹਰਾ: ਚਿਤਾ ਮਾਂਹਿ ਥੋ ਤਨ ਧਰਯੋ,
 ਤਬ ਸਿੰਘ ਹੁਕਮ ਸੁਨਾਇ।
 ਉਠਯੋ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਆਇਓ,
 ਰਹੇ ਲੋਕ ਬਿਸਮਾਇ ॥੫੧॥
 ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਐਸੇ ਕਹੀ,
 ਸੱਚ ਖੰਡ ਕੇ ਪੌਰ।

ਲੰਘਤ ਥਾ ਤਵ ਹੁਕਮ ਸੁਨਿ,
ਹਟ ਆਯੋ ਇਸ ਠੌਰ ॥੫੨॥

ਸੋਰਠਾ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹੜੇ ਸੁਨਾਯ ਮਮ ਆਯਸ ਬਿਨ ਜੋ ਗਯੋ।

ਯਾਤੇ ਲੀਯੋ ਬੁਲਾਯੋ ਲੈ ਸੰਦੇਸ ਜਾਵੋ ਅਬੈ ॥੫੩॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ॥

ਮਿਤ੍ਰੁ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ।

ਤੁਧ ਬਿਨ ਰੋਗ ਰਜਾਈਆ ਦਾ ਓਢਣ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾ ਦੇ ਰਹਿਣਾ ॥੧॥

ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰ ਪਿਆਲਾ ਬਿੰਗਾ^੧ ਕਸਾਈਆ ਦਾ ਸਹਿਣਾ।

ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਿਰ ਚੰਗਾ ਭੱਠਿ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ॥੨॥੧॥

ਦੋਹਰਾ: ਸੁਨ ਸੰਦੇਸ ਕਰਿ ਬੰਦਨਾ ਸਿੱਖ ਗਯੋ ਸਚ ਥਾਨ।

ਤਬ ਪ੍ਰਭੁ ਭਏ ਉਦਾਸ ਮਨ ਚਹੈਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਪਯਾਨ ॥੫੪॥

ਪਰ ਇਹ ਵਾਧੂ ਪਾਠ ਅੰਕ ੪੬ ਤੋਂ ਮਗਰਲਾ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖਣੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਰਾਤਨ ਰਵਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਪਰ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਪਾਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਡਿੱਠੇ ੧੯੧੨ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਬੀ ਇਹ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ੧੯੧੯ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬੀ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਖੇਪਕ ਰਲਦੇ ਗਏ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਥੋੜਾ ਬੀਤਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਿਰਸੰਸੇ ਆਖੇਪਕ ਐਉਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਅਯਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੨੦ ਦੇ ਅੰਕ ੩੨ ਵਿਚ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਜੀਉਂਦੇ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਖੇਪ ਵਾਲੇ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ੨੦ ਅੰਸੂ ਵਿਚ ਪਾਠ ਜੋਧਾ ਸਿੰਘ ਬਦਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਧੂ ਪਾਠ ਵਿਚ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਹ ਆਖੇਪਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਉਂਵ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗਾਲਬਨ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸਕ ਉਥਾਨਕਾ 'ਮਿਤ੍ਰੁ ਪਿਆਰੇ' ਵਾਲੇ ਛੰਦ ਦੀ ਪਰਵਿਰਤ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਭੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੁਭ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪਾਈ ਹੈ।

^੧ਬਿੰਗ=ਸਾਕੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਾਕ, ਅਰਥਾਤ ਕਾਵਯ ਰਸ ਭਰੇ ਵਾਕ ਕਸਾਈਆਂ ਦੇ ਬਿੰਗ ਤੁਲ ਹਨ। ਬਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬਕਰੇ ਨੂੰ ਕੁਹਣਾ ਤੇ ਦੱਬਕੇ ਰੱਖਣਾ। ਬਿੰਗ ਪਦ ਸ਼ਲੇਖ ਹੈ। ਇਉਂ ਬੀ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰਾਹੀ ਤੇ ਪਜਾਲੇ ਨਾਲ ਜੋ ਖਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਿੰਗ ਤੁਲ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਬਿੰਗ ਦਾ ਅਰਥ ਛੁਰਾ ਬੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਢੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੧੫. [ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਪਿਛੇ ਮੁੜਨਾ। ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣਾ]

੧੪<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੬

ਦੋਹਰਾ: ਗਮਨ ਕਰਨ ਬੈਕੁੰਠ ਕੋ, ਲਖਜੋ ਸਮਾ ਨਿਯਰਾਇ।

ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਨਿਕਟ ਰਹਿ, ਇਹ ਗੁਰ ਸਹਿ ਨ ਸਕਾਇੰ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਰਾਮਕੁਇਰ ਭਾਈ ਕਹਿ ਕਥਾ।

ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੋਤਾ! ਬੀਤੀ ਸੁਭ ਜਥਾ।

ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਜਾਤਿ ਮਗ ਮਾਂਹੀ।

ਮੈਂ ਭੀ ਸੰਗ ਤਜੋ ਤਹਿ ਨਾਂਹੀ ॥੨॥

ਮਮ ਮਾਤਾ ਪੀਛੇ ਤੇ ਧਾਈ।

ਕੇਤਿਕ ਦੂਰ ਮਿਲੀ ਤਹਿ ਆਈ।

ਕਰਿ ਬੰਦਨ^੧ ਕੋ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।

‘ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ ਮੋਹਿ ਅਗਾਰੀ^੨ ॥੩॥

ਦੱਖਿਣ ਦੇਸ਼ ਦੂਰ ਹੈ ਜਾਨਾ।

ਪਿਖਨ ਕਹਾਂ, ਸੁਧ ਸੁਨਿਯ ਨ ਕਾਨਾ।

ਜਾਨਿ ਦੀਨ ਮੁਝ ਕੋ ਦੁਖ ਪਰੈ^੩।

ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਿਰਹਿ ਤੇ ਨਹਿ ਕਿਮ ਸਰੈ ॥੪॥

ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੁ ਇਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀਜੈ।

ਮੇਰੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੰਗ ਮੁਝ ਦੀਜੈ।’

ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਮਾਤਾ ਤੇ ਸੁਨੇ।

ਸੁਤ ਸਨੇਹ ਤੇ ਸੰਕਟ ਗੁਨੇ ॥੫॥

ਮੁਝ ਸੋਂ ਕਹਜੋ ‘ਜਾਹੁ ਤੁਮ ਭਾਈ!

ਜਨਨੀ ਹੇਤੁ ਲੈਨ ਕੇ ਆਈ।

ਮਾਰਗ ਦੂਰ ਉਲੰਘਤਿ ਧਾਈ।

ਅਬਿ ਕੈਸੇ ਏਕਲਿ ਫਿਰਿ ਜਾਈ ॥੬॥

ਇਕ ਪੁੱਤ੍ਰਾ ਬ੍ਰਿਹੁ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰੈ।

ਨਾਂਹਿ ਤ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੈ।’

ਸੁਨਿ ਮੈਂ ਗੁਰ ਕੇ ਖਰੋ ਅਗਾਰੀ।

ਭਯੋ ਦੀਨ ਇਮ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰੀ ॥੭॥

‘ਮੇਰੋ ਨੇਮ ਹੋਇ ਨਿਰਬਾਹੂ।

^੧ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ।

^੨ਅੱਗੇ ਮੇਰਾ ਇਕ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ। (ਅ) ਭਾਵ ਮੇਰੀਆਂ (ਅੱਖਾਂ) ਅੱਗੇ ਇਕੋ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ।

^੩(ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ) ਜਾਣ ਦਿੱਤਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਸਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। (ਅ) ਮੈਂ ਗ੍ਰੀਬ ਹਾਂ, ਜਾਣ ਲਓ ਕਿ (ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਦਾ) ਦੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਪਏਗਾ।

ਰਹਨਿ ਹਮੇਸ਼ ਆਪ ਕੇ ਪਾਹੂ।
 ਦਰਸਨ ਕਰੋਂ ਤ ਅਚੋਂ ਅਹਾਰਾ।
 ਬਿਨ ਹੇਰੇ ਰਹਿੰ ਹੋਂ ਨਿਰਹਾਰਾ ॥੮॥
 ਤੁਮ ਬਿਛਰੇ ਜਬਿ ਅੰਨ ਨ ਖੈਹੋਂ।
 ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਨਿਰਬੈਹੋਂ।
 ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਹੁ ਕੋ ਅਸ ਉਪਚਾਰਾ।
 ਬਹੁਰ ਹਟਾਵਹੁ ਦੇਸ ਮਝਾਰਾ' ॥੯॥
 ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰੀ।
 ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਵਤਿ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ।
 'ਚਢਹੁ ਅਖੇਰ ਹੇਤੁ ਜਬਿ ਬਾਹਰ।
 ਹਮਰੇ ਦਰਸਨ ਪਿਖਿ ਤਹਿ ਜ਼ਾਹਰ ॥੧੦॥
 ਜਬਿ ਚਾਹੋ ਤਬਿ ਨਿਕਸਿ ਪਧਾਰਹੁ।
 ਕਾਨਨ ਮਹਿੰ ਹਮ ਦਰਸ ਨਿਹਾਰਹੁ।'
 ਇਮ ਮੁਝ ਸੋਂ ਕਹਿ ਕੀਨਸਿ ਤਯਾਰੀ।
 ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਸਾਥ ਉਚਾਰੀ ॥੧੧॥
 'ਤੁਮ ਭੀ ਹਟਿ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਜਾਹੁ।
 ਬਸਹੁ ਸਪਤਨੀ^੧ ਕੇ ਨਿਤ ਪਾਹੁ।
 ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਤੁਮ ਸੇਵ ਕਮਾਵੈ।
 ਹਮ ਸਮ ਦੁਹੂੰਅਨਿ ਦਰਸਨ ਪਾਵੈ^੨' ॥੧੨॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁਤੀ ਸਮੁਝਾਈ।
 ਤਜਯੋ ਨ ਸੰਗ ਬਿਸਾਲ ਹਟਾਈ।
 ਦਰਸਨ ਕਰਿ ਅਹਾਰ ਸੋ ਖਾਈ।
 ਮੋਹਿ ਸਮਾਨ ਨੇਮ ਨਿਬਹਾਈ ॥੧੩॥
 ਮਾਤ ਸੰਗ ਮੈ^੩ ਹੁਇ ਹਟ ਪਰਯੋ।
 ਆਵਨ ਮੱਦੁ ਦੇਸ ਮਹਿੰ ਕਰਯੋ।
 ਨਿਤ ਅਖੇਰ ਹਿਤ ਗਮਨੋਂ ਬਾਹਰ।
 ਦਰਸਨ ਗੁਰ ਦਰਸਹੁ ਤਬਿ ਜ਼ਾਹਰ ॥੧੪॥
 ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਗਏ ਗੁਰ ਰਹੇ।
 ਸਮਾ ਅੰਤ ਤਨ ਕੋ ਤਬਿ ਲਹੇ।

^੧ਭਾਵ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਪਾਸ।

^੨ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਦੋਹਾਂ (ਮਹਿਲਾਂ) ਦਾ ਦਰਸਨ (ਸੰਗਤ) ਪਾਵੇਗੀ।

^੩ਮੈਂ (ਆਪਣੀ) ਮਾਤਾ ਨਾਲ।

-ਸੰਗ ਸਤੀ ਹੁਇ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ-।
 ਚਿਤ ਮਹਿੰ ਚਿਤਵਤਿ ਭੇ ਪ੍ਰਭੁ ਏਵੀ ॥੧੫॥
 ਅਪਨੇ ਤੇ ਤਬਿ ਚਹਤਿ ਬਿਛੋਰੀ।
 ਪਠਨ ਹੇਤੁ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਓਰੀ।
 ਕਹਯੋ 'ਜਾਹੁ ਅਬਿ ਦੇਰ ਨ ਲਾਉ।
 ਬਸਹੁ ਸਪਤਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਥਾਉਂ' ॥੧੬॥
 ਸੁਨਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਕਰ ਜੋਰੇ।
 'ਦੀਨਮਨਾ ਹੁਇ ਚਰਨ ਨਿਹੋਰੇ।
 ਤੁਮ ਬਿਨ ਮੋਰ ਅਲੰਬ ਨ ਕੋਈ।
 ਦੇਖਿ ਅਚੋਂ ਜਲ ਭੋਜਨ ਦੋਈ ॥੧੮॥
 ਬਿਛੁਰੇ ਤੇ ਦਰਸਨ ਕਿਮ ਹੋਇ।
 ਸਹੋਂ ਕਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਨਨ ਕੋ ਖਾਇ।
 ਕੌਨ ਗਤੀ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇ ਹਮਾਰੀ।
 ਬਨਿ ਲਚਾਰ ਮਰਿ ਰਹਉਂ ਬਿਚਾਰੀ' ॥੧੯॥
 ਖੜਗ ਆਦਿ ਖਟ ਆਯੁਧ ਧਰੇ।
 ਖਸ਼ਟਮ ਗੁਰੂ ਸਜਾਵਨ ਕਰੇ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਿਕਟ ਮੰਗਾਏ।
 ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਸਉਂਪਿ ਅਲਾਏ ॥੧੯॥
 'ਦਰਸਨ ਕਰੈਂ ਹਮਾਰੇ ਯਥਾ।
 ਇਨ ਕੋ ਅਵਲੋਕਨ ਲਖਿ ਤਥਾ।
 ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੋ ਜਬਿ ਇਸ਼ਨਾਨਾ।
 ਦਰਸਨ ਕਰਹੁ ਧਯਾਨ ਮਮ ਠਾਨਾ ॥੨੦॥
 ਇਮ ਨਿਬਹੈਗੋ ਨੇਮ ਤੁਹਾਰਾ।
 ਲੇ ਕਰਿ ਪਹੁੰਚਹੁ ਪੁਰੀ ਮਝਾਰਾ।'
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਈ।
 ਕੀਨੇ ਦਾਸ ਸੰਗ ਸਮੁਦਾਈ ॥੨੧॥
 ਭਈ ਬਿਬਸ ਬਿਛੁਰੀ ਪਤਿ ਸਾਥ।
 ਪਤਿਬਰਤਾ ਚਿਤਵਤਿ ਤਨੁ ਨਾਥ।
 -ਆਗਯਾ ਮੇਟੀ ਜਾਇ ਨ ਕੋਈ।
 ਪੁਨਿ ਬਿਕੁੰਠ ਕੋ ਚਲਿਬੋ ਹੋਈ ॥੨੨॥
 ਸੰਗ ਸਤੀ ਕੋ ਹੋਵਨ ਮੇਰੇ।
 ਨਹਿੰ ਚਾਹਿਤ ਨੀਕੀ ਬਿਧਿ ਹੋਰੇਂ।

ਯਾਂ ਤੇ ਚਿੰਤ ਸ਼ੋਕ ਕੀ ਅਗਨਿ।
 ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿ ਰਹੋਂ ਨਿਮਗਨ ॥੨੩॥
 ਤਨ ਸੁਕਾਇ ਪਿੰਜਰ ਕਰਿ ਦੇਉਂ।
 ਮਰੋਂ ਅੰਤ ਕੋ ਬਹੁ ਦੁਖ ਹੋਉ-।
 ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਹੁਇ ਸੰਕਟ ਸਾਥ।
 ਤਜਾਗ ਨ ਸਕਹਿ ਪਰਮ ਪ੍ਰਿਯ ਨਾਥ ॥੨੪॥
 ਦੀਨ ਮਨਾ ਬੰਦੇ ਜੁਗ ਹਾਥ।
 ਅੱਸੂ ਬਿਮੋਚਤਿ ਪਗ ਧਰਿ ਮਾਥ।
 ਕਰਜੋ ਗਮਨ ਕੋ ਬੇਬਸ ਹੋਈ।
 ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਪਤਿ ਕੋ ਬਹੁ ਰੋਈ ॥੨੫॥
 ਦਾਸ ਪਾਸ ਆਯੁਧ ਉਠਵਾਏ।
 ਨਿਜ ਆਗੇ ਕਹਿ ਕਰਿ ਚਲਿਵਾਏ।
 ਚਢਿ ਡੋਰੇ ਗਮਨੀ ਮਗ ਮਾਂਹੂ।
 ਮਨ ਤੇ ਰਹਜੋ ਨਾਥ ਕੇ ਪਾਹੂ ॥੨੬॥
 ਜਿਯਤ ਮੇਲ ਕੀ ਆਸ ਚੁਕਾਈ।
 ਇਨ ਦੇਹਿਨਿ ਕੀ ਇਹੀ ਬਡਾਈ।
 ਜੇ ਸਮ ਬ੍ਰਿਤਿ ਰਾਖੈਂ ਸੋ ਧੀਰ।
 ਅੰਤਵੰਤ ਹੈਂ ਸਕਲ ਸਰੀਰ ॥੨੭॥
 ਮਿਲਿਨਿ ਸੁ ਬਿਛੁਰਨਿ ਜਨਮ ਰੁ ਮਰਨਾ।
 ਬਾਲਕ ਬਿਰਧ ਹੋਇ ਕੈ ਤਰੁਨਾ।
 ਨਹੀਂ ਅਵਸਥਾ ਬਿਰਹਿ ਕਦਾਈ।
 ਜਲ ਸਲਿਤਾ ਜਿਮ ਨਿਤ ਬਹਿ ਜਾਈ ॥੨੮॥
 ਬਨਜੋਂ ਜਗਤ ਸਭਿ ਝੂਠ ਪਸਾਰਾ।
 ਜੇ ਬਿਦਤਹਿ ਸੋ ਨਹੀਂ ਨਿਹਾਰਾ-।
 ਇਮ ਚਿਤਵਤਿ ਮਾਰਗ ਮੋ ਆਈ।
 ਸਨੇ ਸਨੇ ਦਿੱਲੀ ਨਿਯਰਾਈ ॥੨੯॥
 ਸੁਧਿ ਸੁਨਿ ਕੈ ਮਾਤਹਿ ਆਗਵਨੂ।
 ਸੰਗਤਿ ਗਈ ਅੱਗੂ ਤਜਿ ਭਵਨੂ।
 ਨਮੋ ਕਰੀ ਸਭਿ ਨੇ ਕਰ ਜੋਰਿ।
 ਦੇ ਕਰਿ ਨਾਨਾ ਭਾਂਤਿ ਅਕੋਰ ॥੩੦॥
 ਸਨਮਾਨਤਿ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਲੈ ਆਏ।
 ਸੀਸ ਸੁੰਦਰੀ ਅੱਗੂ ਨਿਵਾਏ।

ਮਿਲੀ ਸਪਤਨੀ ਆਪਸ ਮਾਂਹੀ।
 ਸਿਮਰਤਿ ਪਤਿ ਸੁਤ ਰੁਦਨ ਕਰਾਹੀਂ ॥੩੧॥
 ‘ਦੈਵ ਕਰੀ ਗਤਿ ਕਹਾਂ ਹਮਾਰੀ।
 ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਗੁਰ ਬ੍ਰਿਹੁ ਮਹਿੰ ਡਾਰੀ।
 ਅਤਿ ਕਠੋਰ ਧਿਕ ਰਿਦੇ ਹਮਾਰੇ।
 ਸੁਤਿ ਪਤਿ ਬਿਛਰੇ, ਭੇ ਤਨ ਧਾਰੇ^੧ ॥੩੨॥
 ਮਿਲੀ ਪਰਸਪਰ ਦੋਨਹੁ ਰੋਈ।
 ਤ੍ਰਿਯ ਸਿੱਖਨਿ ਕੀ ਗਤਿ ਤਸ* ਹੋਈ^੨।
 ਬਿਨੈ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਬੋਧਤਿ ਘਨੀ।
 ‘ਗੁਰ ਪਤਨੀ ਤੁਮ ਨਹਿੰ ਇਮ ਬਨੀ ॥੩੩॥
 ਸੇਵਾ ਕਰਹਿੰ ਸਰਬ ਹਮ ਦਾਸੀ।
 ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਪਰਚਹਿੰ ਰਹਿੰ ਪਾਸੀ।’
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁ ਭਾਖਨਿ ਕਰਯੋ।
 ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਧੀਰਜ ਧਰਯੋ ॥੩੪॥
 ਮੰਜੀ ਪਰ ਬਿਛਾਵਨੋ ਛਾਏ।
 ਸੋ ਆਯੁਧ ਕਰਿ ਨਮੋ ਟਿਕਾਏ।
 ਦੋਨੋ ਸੌਤ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਸ਼ਨਾਨੈਂ।
 ਗੁਰ ਸਰੂਪ ਕਰਿ ਤਿਨ ਕੋ ਮਾਨੈਂ ॥੩੫॥
 ਪੁਸ਼ਪ ਧੂਪ ਚੰਦਨ ਚਰਚਾਵੈਂ।
 ਦਰਸਨ ਕਰਿ ਭੋਜਨ ਕੋ ਖਾਵੈਂ।
 ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਕਿਤ ਤੇ ਚਲਿ ਆਵੈ।
 ਗੁਰ ਸਮਾਨ ਅਵਿਲੋਕ ਮਨਾਵੈ ॥੩੬॥
 ਅਰਪਤਿ ਗਨ ਉਪਹਾਰ ਅਛੇਰੇ।
 ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ਹੋਤਿ ਬਡੇਰੇ।
 ਮਹਿਮਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੀ ਬਹੁ ਭਈ।
 ਧਰੀ ਕਾਮਨਾ ਸੋ ਸਿਖ ਲਈ ॥੩੭॥
 ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਸਦਾ ਸਚਿੰਤ।
 ਸੌਤ ਸੁੰਦਰੀ ਨਿਕਟ ਬਸੰਤਿ।
 ਗੁਰ ਸ਼ਰੀਰ ਕੋ ਚਿਤਵਨ ਕਰਤੀ।

^੧ਪਤੀ ਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅਸਾਂ (ਅਜੇ) ਤਨ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

^੨ਪਾ:-ਗਨ ਤਹਿ।

^੩ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਬੀ ਤਿਵੇਂ ਗਤ ਹੋਈ, ਭਾਵ ਸਾਰੀਆਂ ਰੋਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਨਿਸ ਦਿਨ ਧਯਾਨ ਰਿਦੇ ਪਤਿ ਧਰਤੀ ॥੩੮॥
 ਦੁਰਬਲ ਤਨ ਜਿਸ ਕੋ ਹੁਇ ਗਯੋ।
 ਸ਼ੋਕ ਪਰਾਇਨ ਚਿਤ ਨਿਤ ਥਯੋ।
 ਪੀਤ ਬਦਨ ਆਂਸੂ ਦ੍ਰਿਗ ਗੇਰਤਿ।
 ਨਹੀਂ ਸਮੀਪ ਕੰਤ ਕੋ ਹੇਰਤਿ ॥੩੯॥
 ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦਰਸ ਕੈ ਭੋਜਨ ਖਾਵੈ।
 ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਕਛੂ ਨਹਿ ਭਾਵੈ।
 ਇਮ ਅਪਨੀ ਬਯ ਸਕਲ ਬਤਾਈ।
 ਪ੍ਰਿਯ ਪਤਿ ਮਹਿ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤਿ ਲਗਾਈ ॥੪੦॥
 ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਸਭਿ ਬਿਵਹਾਰ।
 ਲੇਨਿ ਦੇਨਿ ਕੀ ਜੇਤਿਕ ਕਾਰ।
 ਸੁਤ ਕੇ ਸਮ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਰੈ।
 ਬਹੁ ਸਨੇਹ ਕਰਿ ਭੋਜਨ ਖਾਰੈ ॥੪੧॥
 ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ ਬਨਾਵੈ।
 ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਇ ਹੇਰਿ ਪਹਿਰਾਵੈ।
 ਹੇਮ ਬਿਭੂਖਨ ਬਹੁ ਘਰਿਵਾਏ।
 ਲੇ ਮੁਕਤਾ ਕਾਨਨ ਮਹਿ ਪਾਏ ॥੪੨॥
 ਪਰਚੈ ਤਿਹ ਸੋਂ ਕਰਤਿ ਸਨੇਹੂ।
 ਸੂਰਤਿ ਜਨੁ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਏਹੂ।
 ਮੋਲ ਤੁਰੰਗਮ ਚੰਚਲ ਲੀਨਿ।
 ਬਹੁ ਧਨ ਦੇ ਕਰਵਾਇਸ ਜੀਨ ॥੪੩॥
 ਹਯ ਚਢਾਇ ਕਰਿ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਫੇਰਹਿ।
 ਗੁਰੂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹਿ ਸਗਰੇ ਹੇਰਹਿ।
 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਕਥਾ।
 ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਧਰਿ ਤਥਾ ॥੪੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਸੁੰਦਰੀ'
 ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਦਸਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੧੫॥

੧੬. [ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਮਤਿ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ। ਖਾਲਸਾ ਤੀਜਾ]

੧੫<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੭

ਦੋਹਰਾ: ਗਾਥਾ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਕੀ, ਸੁਨਹੁੰ ਸਿੱਖ ਮਨ ਲਾਇ।
ਸਿੰਘ ਨਿਕਟ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਰਹੈਂ, ਇਕ ਆਵੈਂ ਇਕ ਜਾਇ ॥੧॥

ਸ਼੍ਰੋਯਾ: ਸ਼ਾਹਿ ਬਹਾਦਰ ਏਕ ਦਿਨਾ ਢਿਗ
ਆਇ ਬਿਦਾ ਹਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਾਸੀ।
ਸੰਗ ਸਮੂਹ ਲੀਏ ਉਮਰਾਵ
ਬਡੇ ਉਲਮਾਉ ਮੁਲਾਨਨਿ ਰਾਸੀ।
ਜੇਵਰ ਜੇਬ ਜਵਾਹਰ ਜਾਹਰ
ਯੋਂ ਝਮਕੇਂ, ਉਡ ਜੈਸੇ ਅਕਾਸ਼ੀ।
ਸੂਖਮ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਪਾਇ ਸ਼ਰੀਰਹਿੰ
ਬੀਰ ਸਧੀਰਜ ਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ॥੨॥
ਹਾਥਨਿ ਬੰਦਿ ਕਰੀ ਅਭਿਬੰਦਨ
ਨੌਰੰਗ ਨੰਦਨ ਬੈਠਿ ਗਯੋ।
ਕੈ ਸਨਮਾਨ ਬਖਾਨਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ
'ਸ਼ਾਹੁ ਕਹੋ ਸੁਭ ਰਾਜ ਥਯੋ ?
ਸਾਧ ਮਵਾਸ ਲਏ ਸਭਿ, ਕੈ ਨਹਿੰ^੧,
ਦੱਛਿਣ ਆਇਸੁ ਮਾਨ ਭਯੋ^੨?
ਕੌਨ ਮਨੋਰਥ ਔਰ ਰਿਦੇ ਅਬਿ,
ਤੋਰ ਪਿਤਾ ਸਮ ਜੇਰ ਕਯੋ' ॥੩॥
'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਵਰ ਕੀ ਕਰੁਨਾ ਮੁਹਿ,
ਦਾਤ ਦਈ ਪਤਿਸ਼ਾਹਤਿ ਸਾਰੀ।
ਕੌਨ ਸਕੈ ਅਰ^੩, ਮਾਰ ਲੀਏ ਅਰਿ,
ਸੈਨ ਫਿਰੈ ਜਿਤ ਹੁੰ ਕਿਤ ਭਾਰੀ।
ਦੱਛਿਨ ਦੇਸ਼ ਅਸ਼ੋਸ਼ ਲਿਯੋ,
ਬਸ ਹੋਂ ਦਿਨ ਕੇਤਿਕ ਔਰ ਅਗਾਰੀ।
ਫੇਰ ਚਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਕੋ
ਤਹਿੰ ਬੈਠਿ ਸਭੈ ਸੁਧਿ ਲੈ ਹੋਂ ਸੰਭਾਰੀ ॥੪॥
ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਕੋ ਜਾਉਂ ਅਬੈ,

^੧ਆਕੀ ਥਾਂ ਸਾਧ ਲਏ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ?

^੨ਭਾਵ ਦੱਖਣ ਵਿਚ (ਲੋਕ) ਆਗਿਆ ਮੰਨਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ?

^੩ਅੜ।

ਹਿਤ ਹੋਨਿ ਬਿਦਾ ਤੁਮ ਤੀਰ ਅਯੋ।
 ਕੂਚ ਕਰੋਂ ਪੁਨ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਕੋ
 ਕਾਰਜ ਸਾਰੋ ਸੁਧਾਰ ਲਯੋ।
 *ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ^੧! ਬੁਝਤਿ ਹੋਂ, ਮਤ ਹਿੰਦ ਕੋ
 ਕਾਚੋ ਅਹੈ ਇਹ ਕੈਸੋ ਕਿਯੋ?
 ਪਾਥਰ ਕੋ ਘਰ ਮੂਰਤਿ ਕੋ
 ਕਰਿ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕਿਧੋਂ ਲਿਖਿ ਭੀਤ ਦਿਯੋ ॥੫॥
 ਪੂਜਤਿ ਹੈਂ ਤਿਹ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵਤਿ
 ਭੋਜਨ ਕੋ ਧਰਿ ਦੇਤਿ ਅਗਾਰੀ।
 ਕਾਰਜ ਕੋਨ ਭਯੋ ਤਿਸ ਤੇ
 ਜੁਊ ਆਪ ਰਚੀ^੨ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਸੁਧਾਰੀ।
 ਸੀਂਚਤਿ ਹਾਥਨ ਤੇ ਛਿਤਿ ਪੈ,
 ਕਿਮ ਜਾਇ ਬਡੇਰਨ ਪੈ ਚਲਿ ਬਾਰੀ^੩।
 ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰੈਂ ਪਿੱਤ੍ਰਾਨਿ ਕੇ ਹੇਤੁ
 ਅਚਾਵਤਿ ਹੈਂ ਦਿਜ ਪੁੰਜ ਅਹਾਰੀ ॥੬॥
 ਤੀਸਰੇ ਔਰ ਸੁਨੋ ਗੁਰ ਸਾਹਿਬ!
 ਹਿੰਦੁਨਿ ਕੋ ਮਤਿ ਹੈ ਜਿਮ ਕਾਚਾ।
 ਮੇਵਾ ਅਮੇਜ਼ਿ^੪ ਕੈ ਖੰਡ ਔ ਘੀਉ ਮੈਂ
 ਜੋਂ ਤਿਲ ਡਾਲਤਿ, ਏਕ ਜਜੋਂ ਰਾਚਾ^੫।
 ਆਗ ਮਹਿੰ ਪਾਇ ਕੈ ਸ੍ਰਾਹ ਕਰੈਂ
 ਤਿਹ ਲੇਂ ਫਲ ਫੇਰ ਮੁਨੀਨ ਉਬਾਚਾ।
 ਕੋਤਕ ਹੋਵਤਿ ਹੈ ਹਮਰੇ ਉਰ
 ਕੂਰ ਹੀ ਕੋ ਏਹ ਮਾਨਤਿ ਸਾਚਾ' ॥੭॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਉੱਤਰ ਦੇਤਿ ਭਏ
 'ਮਤ ਹਿੰਦੁਨ ਕੇ ਸਭਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ^੬।
 ਖੇਤ ਕੀ ਸੇਵ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਕਰੈ

*ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੯੪ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਚੱਲੀ ਹੈ।

^੧ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ।

^੨ਜੋ ਮੂਰਤ ਆਪ ਬਣਾਈ।

^੩ਬਡਿਆਂ (ਪਿੱਤਰਾਂ) ਪਾਸ ਕਿਵੇਂ ਜਲ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

^੪ਮੇਵਾ ਮਿਲਾਕੇ।

^੫ਭਾਵ ਇਕ ਮਿਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।

^੬ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਤ 'ਕਰਮ' ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, (ਜਿਵੇਂ)।

ਬਹੁ ਅੰਨ ਪਕੈ ਸੁਖ ਸੋਂ ਘਰ ਖਾਵੈ।
 ਧੇਨੁ ਕੀ ਸੇਵ ਕਰੈ ਹਿਤ ਸੋਂ
 ਦਿਨ ਕੇਤਿਕ ਮੈਂ ਪੈ ਸ੍ਵਾਦਲ ਪਾਵੈ।
 ਭੂਪਤਿ ਸੇਵਤਿ ਲੇ ਧਨ ਕੇ
 ਬਹੁ ਸੇਵਨ ਤੇ ਸਭਿਹੂੰ ਬਨਿ ਆਵੈ^੧ ॥੮॥
 ਇਸ਼ਟ ਅਰੋਪਿ ਕੈ ਸੂਰਤ ਮਹਿ
 ਉਰ ਧਯਾਨ ਧਰੈ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾਵੈ।
 ਪਾਵਤਿ ਹੈ ਧਰਿ ਕਾਮਨ ਕੇ,
 ਚਿਤ ਕੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹਿ ਕਯੋਂ ਸਫਲਾਵੈ^{੨*}।
^੩ਆਸਤ ਨਾਸਤ ਦੋਇ ਰਚੇ ਨਰ
 ਸ੍ਰੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਚਿਤ ਭਾਵੈ।
 ਆਸਤਿ ਤੇ ਗਨ ਹਿੰਦੁ ਭਏ
 ਤੁਰਕੇਸ਼ ਭਿ ਨਾਸਤ ਤੇ ਬਨਿ ਆਵੈ^੪ ॥੯॥
 ਮੂਲ ਤਰੋਵਰੁ ਕੇ ਜਲ ਸੰਚਤ
 ਉਪਰ ਤੇ ਲੁਨੀਏ ਫਰ ਤਾਸਾ^੫।
 ਤਯੋਂ ਚਿਤ ਜਾਨਹੁ ਭੂਤਲ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤ,
 ਲੇਤਿ ਸਭੈ ਫਲ ਜਾਇ ਅਕਾਸ਼ਾ^੬।
 ਕਾਚੇ ਮਤੋ ਅਪਨੋ ਤੁਮ ਦੇਖਹੁ,
 ਮਾਨਤਿ ਹੋ ਕਬਰੈਂ, ਜਿਨ ਨਾਸ਼ਾ^੭।
 ਕਯੋ ਤਿਨ ਤੇ ਕਹੁ ਕਾਜ ਸਰੈ,
 ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਮਿਲਿ ਗੇ ਤਨ, ਕਯਾ ਧਰਿ ਆਸਾ? ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ: ਕਰਹੁ ਬੰਦਗੀ ਰੋਜ਼ ਤੁਮ,
 ਬੰਦਾ ਬਨਿ ਕਰਿ ਆਪ।
 ਦੇਖਯੋ ਸੁਨਯੋਂ ਨ ਰਬ ਕਿਤੇ,

^੧ਭਾਵ ਖੇਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਅੰਨ, ਗਾਂ ਦੀ ਨਾਲ ਦੁੱਧ, ਰਾਜਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਧਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

^੨ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਚਿਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਸਫਲਦਾ ਹੈ।

^੩ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ; ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਏਗਾ ਸਾਰਾ। ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੧੪, ੧੫, ੧੬, ੧੭।

^੪ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਆਸਤਿਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਈਸ਼ੁਰ, ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਯਾਦਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਆਸਤਿ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵੇਦ ਤੇ ਵੇਦਸ਼ਾਸਤ੍ਰੋਕਤ ਮੁਯਾਦਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

^੫ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਜੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਉਪਰ ਸ਼ਾਖਾਂ ਤੋਂ ਲਈਦਾ ਹੈ।

^੬ਤਿਵੇਂ ਸਮਝੋ ਚਿਤ ਵਿਚ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਆਕਾਸ਼ (=ਪੁਰਾਣ) ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

^੭ਭਾਵ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਕੱਚਾਪਨ ਦੇਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਜੋ ਵਿਨਾਸ਼ੀ ਹਨ।

ਕਰਹੁ ਨਿਵਾਜ ਕਲਾਪ ॥੧੧॥
 ਰੂਪ ਨ ਰੰਗ ਨ ਠੌਰ ਕਿਤ,
 ਪਾਕ ਅੱਲਾਹਿ ਅਪਾਜ^੧।
 ਸਿਜਦਾ ਕਰਹੁ, ਦਰੂਦ ਦਿਹੁ,
 ਰੋਜਾ ਕੂਰ^੨ ਨਿਵਾਜ ॥੧੨॥
^੩ਕਹਿਨਾ ਕਯਾ ਅਰੁ ਹਿਰਸ ਕਯਾ,
 ਬਾਦ ਜਾਤਿ ਬਕਬਾਦ^੪।
 ਨੀਕੀ ਕਰਨੀ ਜਿਨ ਕਰੀ,
 ਕਰਜੋ ਖੁਦਾਇ ਸੁ ਯਾਦ ॥੧੩॥

ਚੌਪਈ: ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰ ਜਾਨਿ ਸਜੂਦ।
 ਦੇਤ ਫਾਇਤਾ ਬਹੁਰ ਦਰੂਦ^੪।
 ਰੋਜਾ ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜ ਸੁਜਾਨ।
 ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਨ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥੧੪॥
 ਤ੍ਰੈ ਸੰਧਯਾ ਕਰਨੀ ਧਰਿ ਪ੍ਰੀਤ।
 ਦੇਵਲ ਪਾਹਿਨ ਪੂਜਨ ਰੀਤਿ^੫।
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਹਿੰਦੂਨਿ ਪਰਵਾਨ।
 ਹਮ ਦੋਨਹੁ ਕੋ ਜਾਨਿ ਸਮਾਨਾ^੬ ॥੧੫॥
 ਤਯਾਗਨ ਕਰੇ ਭਾਉ ਲਖਿ ਬੀਜਾ^੭।
 ਉਤਪਤਿ ਕਰਜੋ ਖਾਲਸਾ ਤੀਜਾ।
 ਝੂਠੇ ਲਖਿ ਦੋਨਹੁ ਹਮ ਛੋਰੇ।
 ਪੰਥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਲੋਰੇ ॥੧੬॥
 ਬਾਦ ਪੱਖ ਕੋ ਸਕਲ ਬਿਨਾਸਾ।
 ਧਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਆਸਾ।

^੧ਪਾਜ ਰਹਿਤ, ਅਸਲ।

^੨(ਸਭ) ਝੂਠੇ ਹਨ।

^੩(ਉਤੋਂ) ਕੀਹ ਕਹਿਣਾ (ਭਾਵ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਰੱਬ ਹੈ ਫਿਰ ਸਿਜਦੇ ਕਰੋ, ਦਰੂਦ ਦਿਓ, ਰੋਜੇ ਰੱਖੋ, ਨਿਮਾਜ ਪੜ੍ਹੋ) ਤੇ ਫੇਰ ਹਿਰਸ (ਹੋਣੀ) (ਐਉਂ ਸਭ ਕੁਛ) ਬਕਵਾਸ ਹੈ ਤੇ ਬਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

^੪(ਮੁਸਲਮਾਨ) ਪੀਰ ਪਿਕੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਦੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਮੱਥੇ ਟੇਕਦੇ ਹਨ, ਫਾਤਿਹਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਦਰੂਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। [ਅਃ., ਫਾਤਿਹਾ=ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਦੁਆ ਮੰਗਣੀ। ਅਃ., ਦਰੂਦ=ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਮਿੱਤ ਰੋਟੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਤੇ ਦਰੂਦ ਪੜ੍ਹਨਾ (ਲੁਗਤਾਂ ਵਿਚ ਦਰੂਦ ਦੇ ਅਰਥ-ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਰਹਿਮ, ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦੁਆ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਲੋਂ ਤਸਬੀਹ ਬੀ ਹੈਨ)।

^੫ਤ੍ਰੈ ਵੇਰ ਸੰਧਿਆ ਕਰਨੀ, ਮੰਦਰ ਤੇ ਪੱਥਰ ਪੂਜਣੇ (ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ) ਰੀਤੀ ਹੈ।

^੬ਅਸਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

^੭ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਜਾਣਕੇ ਦੋਵੇਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਜਨਮਜੋ ਅਬੈ ਖਾਲਸਾ ਨਯੋ।
 ਬਾਲਕ ਕੇ ਮਨਿੰਦ ਜਗ ਬਿਯੋ ॥੧੭॥
 ਜੁਵਾ ਹੋਇ ਜਬਿ ਜੋਰ ਸੰਭਾਰੇ।
 ਕਬਰ ਮੜੀ ਕੋ ਫੋੜਿ ਉਖਾਰੇ।
 ਦੇਵਲ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਨਹਿ ਜਾਨੈ।
 ਏਕ ਅਕਾਲ ਅਕਾਲ ਬਖਾਨੈ ॥੧੮॥
 ਬਸਜੋ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਜੁ ਬਾਪ ਤੁਹਾਰਾ।
 ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਬਿਨ ਖਰਚ ਲਚਾਰਾ।
 ਬਿਚ ਦਰਗਾਹਿ ਬਿਖਰਚ ਖੁਆਰੀ^੧।
 ਹਿੰਦੂਨਿ ਕੇ ਦੈਂ ਖਰਚ ਪਿਛਾਰੀ^੨ ॥੧੯॥
 ਦੀਰਘ ਸ੍ਰਾਸ ਭਰੇ ਦੁਖ ਪਾਵੈ।
 ਪਦਰ ਤੁਹਾਰ ਬਹੁਤ ਬਿਲਲਾਵੈ।
 ਹੋਇ ਬਿਖਰਚ ਕਹਾਇ ਗੁਲਾਮ^੩।
 ਕਰੈ ਬਿਖਰਚ ਬੁਰੇ ਬਹੁ ਕਾਮ^੪ ॥੨੦॥
 ਬਨੈ ਚੋਰ ਬਟਪਾਰੀ ਕਰੈ।
 ਹਾਥਨਿ ਖਰਚ ਨ ਮਾਂਗੈ ਪਰੈ^੫।
 ਹੇਰਿ ਲੇਹੁ ਜਗ ਕੋ ਬਿਉਹਾਰਾ।
 ਤਿਮ ਆਗੇ ਲਖਿ ਬਨਜ ਕਰਾਰਾ' ॥੨੧॥
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਤਬੈ।
 ਬੋਲਯੋ ਗਯੋ ਨ, ਹੇਰਤਿ ਸਭੈ^੬*।

^੧ਭਾਵ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਬਸਿਆ ਹੈ।

^੨ਖਰਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਖੁਆਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

^੩ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ (ਪਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ) ਖਰਚ ਪਿਛੋਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

^੪ਖਰਚੋਂ ਤੰਗ ਹੋ ਕੇ (ਆਦਮੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਤੇ) ਗੁਲਾਮ ਸਦਾਉਂਦਾ ਹੈ।

^੫ਬਿਖਰਚ ਹੋਕੇ ਇਨਸਾਨ ਬੜੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

^੬ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਬੀ ਖਰਚ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।

^੭ਸਭ ਦੇ ਦੇਖਦਿਆਂ।

*ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਪਰਲੀ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਗਈ।

ਯਥਾ:-

ਗਯਾ ਲਿਖਾ, ਅਜਮਤ ਕਰੀ, ਅਰਜੀ ਲਿਖੀ ਅਧੀਨ।

ਕਦਮਪਲੋਸੀ ਬਹੁਤ ਪੀਰ ਤੁਮਰੀ ਸੇਵਾ ਚੀਨ।

ਅਰਥਾਤ-ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਵਾਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਲਿਖੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇੱਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਅਰਜੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਹੇ ਪੀਰ ਜੀ ਮੇਰੀ ਵਲੋਂ ਚਰਨ ਚੁੰਮਣੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਕਬੂਲ ਕਰਨੀ।

[ਕਦਮ ਬੋਸੀ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੇ-ਕਦਮ ਪਲੋਸੀ-ਲਿਖਿਆ ਹੈ]।

ਉੱਤਰ ਜਾਨਿ ਕਛੁਕ ਮੁਸਕਾਨਜੋ।
 ਗੁਰ ਬੋਲਨ ਮਹਿ ਸਮਰਥ ਮਾਨਜੋ ॥੨੨॥
 ਅਪਰ ਮੁਲਾਨੇ ਅਰੁ ਉਲਮਾਊ।
 ਸੂਬੇ ਕਿਤਿਕ ਥਿਰੇ ਉਮਰਾਊ।
 ਸੁਮਤਿ ਪ੍ਰਬੀਨ ਆਨ ਮਨ ਮੌਨੇ^੧।
 ਗੁਰ ਸਨਮੁਖਿ ਨਹਿ ਬੋਲਜੋ ਕੌਨੇ ॥੨੩॥
 -ਸਭਾ ਬੀਚ ਜੇ ਆਇ ਨ ਬਾਤ।
 ਹੋਤਿ ਅਨਾਦਰ ਮ੍ਰਿਤੁ ਜਿਸ ਭਾਂਤ।
 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਹਿ ਉੱਤਰ ਦੇਂ ਤੂਰਨ।
 ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਗੁਰ ਪੂਰਨ- ॥੨੪॥
 ਸਮੁਝਿ ਸਮੁਝਿ ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਮਨ ਮੈਂ।
 ਕੋ ਨਹਿ ਬੋਲਜੋ ਕੁਛ ਤਿਸ ਛਿਨ ਮੈਂ।
 ਪੁਨ ਬੰਦੇ ਕੀ ਬੂਝੀ ਗਾਥਾ।
 ਲਾਖਹੁ ਕਰੇ ਜਿਨਹਿ ਬਿਨ ਮਾਥਾ^੨ ॥੨੫॥
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ! ਅਬਿ ਕੀਜੈ ਉਤ ਸ਼ਾਂਤੀ।
 ਦ੍ਰੈਸ਼ੀ ਭਏ ਆਪ ਕੇ ਘਾਤੀ^੩।
 ਆਦਿ ਵਜੀਦੇ ਖੋਜ ਨ ਪਾਏ।
 ਜਬਰਦਸਤ ਸੇ ਸਕਲ ਖਪਾਏ ॥੨੬॥
 ਖੱਤ੍ਰੀ ਝੂਠਾਨੰਦ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।
 ਸੈਲ ਦਸ ਸਭਿ ਮਾਰਿ ਉਜਾਰਾ।
 ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸੁਧਿ ਪਹੁੰਚਤਿ ਮੁਝ ਪਾਸੀ।
 ਸਭਿ ਪੰਜਾਬ ਬਿਸਾਲ ਬਿਨਾਸੀ' ॥੨੭॥
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਵਨ ਕਰਜੋ।
 'ਬਜਾਹ ਭਏ ਤੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਹਰਜੋ^੪।
 ਬਹੁਰ ਖਾਲਸਾ ਹੋਇ ਨਿਆਰਾ।
 ਹੇਤੁ ਨਾਸ ਕੋ ਭਾ ਹੰਕਾਰਾ ॥੨੮॥
 ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਲਟੇ ਸਕਲ ਹਮਾਰੇ।
 ਗਿਰਪਤਿ ਦੁਸ਼ਟ ਅਨਿਸ਼ਟ^੫ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।

^੧ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਚੁੱਪ ਰਹੇ।

^੨ਸਿਰ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵ ਮਾਰੇ।

^੩ਆਪ ਦੇ ਦ੍ਰੈਸ਼ੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ।

^੪ਭਾਵ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਾਸ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।

^੫ਉਪਦ੍ਰਵ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

ਪੁਰਿ ਸਿਰੁੰਦ ਕੋ ਮਾਰਿ ਉਜਾਰਾ।
 ਅਬਿ ਨਿਕਸੈ ਕਰਿ ਜੰਗ ਅਖਾਰਾ* ॥੨੯॥
 ਲਸਕਰ ਤੇ ਸੋ ਗਯੋ ਪਲਾਈ।
 ਦੁਰਗ ਬਿਖੈ ਘੇਰੋ ਪਰਿ ਜਾਈ।
 ਤੋਹਿ ਬੈਸ ਲਗਿ ਸਲਤਨ ਸਾਰੀ।
 ਬਨੀ ਰਹੈ ਹਮ ਜਥਾ ਉਚਾਰੀ ॥੩੦॥
 ਪਾਛੇ ਘਨੇ ਉਠਹਿ ਉਤਪਾਤਾ।
 ਉਜਰਹਿ ਦੇਸ਼ ਹੋਹਿ ਨਰ ਘਾਤਾ।
 ਜਿਨ ਕੋ ਕੋਇ ਨ ਸਕਹਿ ਮਿਟਾਈ।
 ਐਸੇ ਪਰਹਿ ਰੋਰ ਸਮੁਦਾਈ ॥੩੧॥
 ਤੋਹਿ ਬਾਪ ਕਿਯ ਪਾਪ ਕਲਾਪੇ।
 ਤਿਸ ਕਰਿ ਕੁਲ ਤੇ ਸਲਤਨ ਖਾਪੇ।
 ਅਵਨੀ ਪਤਿ ਹੈਂ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰੇ।
 ਅਰਨਿ ਲਰਨਿ ਅਰੁ ਅਰਿਨਿ ਪ੍ਰਹਾਰੇ^੧ ॥੩੨॥
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਹਰਖਯੋ।
 -ਮੋਹਿ ਰਾਜ ਬਿਰ ਹੁਇ- ਉਰ ਪਰਖਯੋ।
 ਪਾਛੇ ਕੀ ਪਾਛੇ ਹੁਇ ਜੈਸੇ।
 ਕਰਹਿ ਖੁਦਾਇ ਲਖਹਿ ਕੋ ਕੈਸੇ ॥੩੩॥
 ‘ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ! ਤੁਮ ਮੋਹਿ ਸਹਾਇਕ।
 ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਵਿਘਨ ਕੇ ਘਾਇਕ।
 ਸ਼ਰਨ ਪਰੇ ਕੀ ਪਤਿ ਮਮ ਰਾਖੀ।
 ਭਈ ਸਾਚ ਜਿਮ ਰਾਵਰ ਭਾਖੀ ॥੩੪॥
 ਦਿਹੁ ਆਇਸੁ ਅਬਿ ਕਰੋਂ ਚਢਾਈ।
 ਦਰਸਨ ਕਰੋਂ ਬਹੁਰ ਮੈਂ ਆਈ।’
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਤਿ ਫੁਰਮਾਯੋ।
 ‘ਦਰਸਨ ਹੋਇ ਰਹੇ ਜਿਮ ਭਾਯੋ^੨ ॥੩੫॥
 ਗਮਨਹੁ ਬਿਚਰਹੁ ਦੱਖਿਣ ਦੇਸ਼।
 ਕਰਿ ਲੀਜੈ ਅਨੁਸਾਰਿ ਅਸ਼ੇਸ਼।

*ਪਿਛੇ ਸਿੱਧ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਰੁੰਦ ਮਾਰਨ ਵੇਲੇ ਸਚਖੰਡ ਪਯਾਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸੇ।

^੧ਅੜਕੇ ਲੜਨਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਗੇ।

^੨ਦਰਸਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ (ਅੱਗੋਂ) ਜਿਵੇਂ (ਸਾਈਂ ਨੂੰ) ਭਾਵੇਗਾ। (ਅ) ਜਿਵੇਂ (ਤੇਰਾ) ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਏਗਾ ਦਰਸਨ ਹੋ ਰਹਿਣਗੇ।

ਪੁਨ ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਤਖਤ ਸੁਹਾਵਹੁ।
 ਆਰਬਲਾ ਲਗਿ ਰਾਜ ਕਮਾਵਹੁ ' ॥੩੬॥
 ਉਠਜੋ ਬੰਦਨਾ ਕਰਿ ਤਬਿ ਸ਼ਾਹੁ।
 ਸਿਰੇਪਾਉ ਦੀਨਾ ਗੁਰ ਤਾਹੁ।

ਅਪਰ ਨਮੋ ਕਰਿ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੇ।
 ਸਿਫਤ ਉਚਰਿਤੇ ਸਿਵਰ ਪਧਾਰੇ ॥੩੭॥

ਨਿਸ ਬਿਤਾਇ ਪ੍ਰਾਤੀ ਚਢਿ ਗਯੋ।

ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਬਿਚਰਤੋ ਭਯੋ।

ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਗੁਰੂ ਥਿਰ ਰਹੇ।

ਕਰਨਿ ਪਜਾਨ ਬੈਕੁੰਠੇ ਚਹੇ ॥੩੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਸ਼ਾਹੁ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ
 ਖੋੜਸਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੧੬॥

੧੭. [ਗੁਲ ਖਾਂ ਪਠਾਣ]

੧੬<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੮

ਦੋਹਰਾ: ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਇ।
ਦੋਇ ਸਮੈਂ ਮਹਿੰ ਖਾਲਸਾ ਆਵੈ ਦਰਸਨ ਪਾਇ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਚਹੁੰਦਿਸਿ ਲਗਹਿ ਦਿਵਾਨ ਬਿਸਾਲਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਧੁਨਿ ਸੁਨਤਿ ਰਸਾਲਾ।

ਬਸਤ੍ਰ ਸਸਤ੍ਰ ਕੋ ਅੰਗ ਸਜਾਵਹਿੰ।

ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬੀਚ ਸੁਹਾਵਹਿੰ ॥੨॥

ਜਿਮ ਜੱਛਨ ਮਹਿੰ ਥਿਰੇ ਕੁਬੇਰ।

ਦੇਤਿ ਕਾਮਨਾ ਸਭਿਨਿ ਬਡੇਰ।

ਕਿਯੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬ੍ਰਿੰਦਨਿ ਬਿਖੈ।

ਰਾਜ ਸਚੀ* ਜੁਤ ਸੁਰਪਤਿ ਪਿਖੈ^੧ ॥੩॥

ਮੁਨਿਨ ਸਭਾ ਮਹਿੰ ਕੈ ਰਘੁਬੀਰਾ।

ਧਰਿ ਕਟ ਖੜਗ ਹਾਥ ਧਨੁ ਤੀਰਾ।

ਕੈ ਜਾਵਦ ਪੁੰਜਨਿ ਕੇ ਸਹਤ।

ਥਿਰੇ ਸ਼ਜਾਮਘਨ ਸੁੰਦਰ ਮਹਤ ॥੪॥

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਛਨਿ ਤੇ ਅਵਿਲੋਕ।

ਕਰਤਿ ਛਿਨਕ ਮਹਿੰ ਦਾਸ ਅਸ਼ੋਕ।

ਸੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਤਿ ਸਭਿ ਕਾਹੂੰ।

ਜਥਾ ਕਪਲਮੁਨਿ ਨਿਜ ਸਿਖ ਮਾਹੂੰ ॥੫॥

ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਕੋ ਕਰਤਿ ਉਚਾਰਨ।

ਜਿਮ ਚਤੁਰਾਨਨ ਕੈਵਲ ਕਾਰਨ।

ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਸੇਵਕ ਹੋਤਿ ਸਹਾਈ।

ਜਿਮ ਪਦਮਾਪਤਿ ਤੂਰਨ ਧਾਈ ॥੬॥

ਅਨੰਦਾਤਮ ਮਹਿੰ ਨਿਸਚਾ ਨਿਸ ਦਿਨ।

ਜਥਾ ਅਡੋਲ ਸੰਭੁ ਕੋ ਦਿਢ ਮਨ।

ਕਵਿਤਾ ਕਰਨਿ ਚਹਤਿ ਸਮ ਬਜਾਸਾ।

ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥ ਬਰਨੇ ਇਤਿਹਾਸਾ ॥੭॥

ਧਨੁ ਬਿੱਦਯਾ ਮਹਿੰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਿਬਾਹੀ।

*ਪਾ:-ਰਾਜ ਸਿਰੀ=ਰਾਜ ਸ੍ਰੀ=ਰਾਜ ਸ਼ੋਭਾ। ਪਰ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪਦ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ:-‘ਰਾਜਸਿਰੀ ਪੁਰਹੂਤ ਖੁਜੰਤੀ’। ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੧ ਅੰਸੂ ੩੬, ਅੰਕ ੧੦।

^੧ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਸਹਿਤ ਰਾਜਾ ਇੰਦ੍ਰ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ। [ਸੰਸ:., ਸਚੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ]।

ਜਿਮ ਅਰਜਨ ਸਗਰੀ ਬਯ ਮਾਂਹੀ।
 ਦਏ ਕਵਿਨਿ ਕੋ ਦਾਨ ਘਨੇਰੇ।
 ਮੁਕਤਾ ਹੀਰੇ ਚੀਰ ਅਛੇਰੇ ॥੮॥
 ਬਾਵਨ ਕਵਿ ਸਮੀਪ ਹੀ ਰਹੈਂ।
 ਪਾਯੋ ਦਰਬ ਜਿਤਿਕ ਚਿਤ ਚਹੈਂ।
 ਭਾਰਥ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਏ।
 ਛੰਦ ਬੰਦ ਗੁਨੀਅਨਿ ਮਨ ਭਾਏ ॥੯॥
 ਜਥਾ ਬਿੱਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਉਦਾਰਾ।
 ਦਿਯੋ ਦਾਨ ਤਿਮ ਜਸੁ ਬਿਸਤਾਰਾ।
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਗੁਨ ਕਵਿਨਿ ਬਖਾਨੇ।
 ਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਾਰਦਾ ਲਖਿ ਸੁਕਚਾਨੇ ॥੧੦॥
 ਲੀਲਾ ਕਰੀ ਮਾਨਵੀ ਜੈਸੇ।
 ਕੁਛਕੁ ਕਰੀ ਬਰਨਨ ਮੈਂ ਤੈਸੇ।
 ਮਿਸਰੀ ਗਿਰਿ^੧ ਪਪੀਲਕਾ ਪਾਵੈ।
 ਜਿਤਿਕ ਸ਼ਕਤਿ ਕੋ ਬਦਨ ਉਠਾਵੈ ॥੧੧॥
 ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ।
 ਚਹੁੰ ਦਿਸਿ ਬਿਖੈ ਸਿੰਘ ਸਮੁਦਾਇ।
 ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਠਾਨ ਤਬੈ ਚਲਿ ਆਯੋ।
 ਕਰਿ ਸਲਾਮ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥੧੨॥
 ਸਮਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਮੁਖ ਪਰ ਆਈ।
 ਭਰੀ ਨਹੀਂ ਬਹੁ ਤਨ ਤਰੁਨਾਈ।
 ਅਦਬ ਸਾਥ ਆਗੇ ਰਹਿ ਖਰਜੋ।
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਬੁਝਨਿ ਕਰਜੋ ॥੧੩॥
 ‘ਕੌਨ ਮਰਦ ਕੀਨੋ ਕਿਮ ਆਵਨ?
 ਕੌਨ ਨਾਮ ਹੈ ਕਰਹੁ ਬਤਾਵਨ?
 ਕੌਨ ਦੇਸ਼ ਕਿਸ ਪੁਰਿ ਘਰ ਤੋਰੇ?
 ਕੌਨ ਮਨੋਰਥ ਕੋ ਉਰ ਲੋਰੇ ॥੧੪॥
 ਕੌਨ ਨਾਮ ਹੈ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ?
 ਕਹੁ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕੈਸੇ ਤਜਿ ਧਾਮਾ’?
 ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਕੇ ਪੂਤ ਉਚਾਰਾ।
 ‘ਹੁਤੋ ਪੈਦ ਖਾਂ ਦਾਦ ਹਮਾਰਾ ॥੧੫॥

^੧ਮਿਸਰੀ ਦਾ ਪਹਾੜ।

ਨਾਮ ਪਦਰ ਕੋ ਸੰਧੇਖਾਨਾ।
 ਗੁਲਖਾਂ ਮੇਰੋ ਨਾਮ ਬਖਾਨਾ।
 ਮਰਦ ਪਠਾਨ ਆਪ ਪਹਿਚਾਨੋ।
 ਦੇਸ਼ ਨਗਰ ਘਰ ਦੂਰ ਮਹਾਨੋ ॥੧੬॥
 ਦੂਬੇ ਬੀਚ ਜਲੰਧਰ ਜਾਹਿਰ।
 ਛੋਟਾ ਮੀਰ ਗ੍ਰਾਮ ਤਿਸ ਠਾਹਰ।
 ਚਿਰੰਕਾਲ ਚਾਕਰ ਪਤਿਸਾਹੀ।
 ਲੇ ਕਰਿ ਦਰਬ ਗੁਜਰ ਨਿਰਬਾਹੀ ॥੧੭॥
 ਜਨਨੀ ਕਹਿ ਕਰਿ ਮੋਹਿ ਸਿਖਾਯੋ।
 ਸਭਿ ਰਾਵਰ ਕੋ ਭੇਦ ਬਤਾਯੋ।
 ਦਿਲ ਜਮਾਲ ਭਾ ਦਰਸਨ ਕਰਿਬੇ^੧।
 ਸਰਬ ਗੁਨਾਹਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਪਰਿਹਰਿਬੇ ॥੧੮॥
 ਭਯੋ ਪਾਕ ਮੈਂ ਲਹਯੋ ਦਿਦਾਰਾ।
 ਤੁਮ ਪੀਰਨ ਕੇ ਪੀਰ ਉਦਾਰਾ ।
 ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਖਾਨ ਸਨਮਾਨਾ।
 ਕਹਯੋ ਸਮੀਪ ਬਿਠਾਵਨਿ ਠਾਨਾ ॥੧੯॥
 ‘ਆਵਨ ਕਰਹੁ ਹਮੇਸ਼ ਇਥਾਈਂ।
 ਦਰਸਹੁ ਪਰਚਹੁ ਜਿਮ ਉਰ ਭਾਈ।’
 ਬੈਠਯੋ ਚਤੁਰ ਘਟੀ ਲਗਿ ਖਾਨ।
 ਬਹੁਰ ਉਠਯੋ ਧਰਿ ਮਸਤਕ ਪਾਨ ॥੨੦॥
 ਝੁਕਿ ਸਲਾਮ ਕੀਨੀ ਹੁਇ ਖਰੇ।
 ਗੁਰਨਿ ਬਿਲੋਕਯੋ ਕਰੁਨਾ ਧਰੇ।
 ਪੰਚ ਅਸ਼ਰਫੀ ਬਖਸ਼ਨ ਕੀਨਿ।
 ਲੇ ਕਰਿ ਗੁਲਖਾਂ ਹਰਖਯੋ ਪੀਨ ॥੨੧॥
 ਪੁਨ ਚਲਿ ਗਯੋ ਆਪਨੇ ਥਾਨਾ।
 ਜਨਨੀ ਸੰਗ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਖਾਨਾ।
 ‘ਮਿਹਰਬਾਨਗੀ ਕਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।
 ਬਖਸ਼ਯੋ ਆਵਤਿ ਦਰਬ ਬਿਸਾਲਾ ॥੨੨॥
 ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ ਇਮ ਆਉ ਹਮੇਸ਼ੂ।’
 ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਤਿਹ ਹਰਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੂ।
 ਦਿਵਸ ਆਗਲੇ ਪੁਨ ਚਲਿ ਗਯੋ।

^੧(ਆਪ ਦੇ) ਜਮਾਲ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕੀਤਾ।

ਝੁਕਿ ਸਲਾਮ ਕੋ ਠਾਨਤਿ ਭਯੋ ॥੨੩॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਦਰ ਨਿਕਟਿ ਬਿਠਾਯੋ।
 ਬਿਰਯੋ ਘਰੀ ਸ੍ਰੀ ਬੰਦਨ ਅਲਾਯੋ।
 ‘ਚੌਪਰ ਖੇਲ ਲਖਹਿੰ ਕੈ ਨਾਂਹੀ।’
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਕਹਯੋ ‘ਆਇ ਮਮ ਪਾਹੀ^੧’ ॥੨੪॥
 ਕੋਸ਼ ਬਿਖੈ ਤੇ ਕਹਿ ਅਨਵਾਯੋ।
 ਤਿਸ ਨਿਜ ਮਹਿੰ^੨ ਸੋ ਖੇਲ ਬਿਛਾਯੋ।
 ਡਲ ਕੰਚਨ ਕੇ ਚੂੰਨੀ ਜਰੇ।
 ਤਿਮ ਹੀ ਨਰਦ ਜਗਮਗਾ ਕਰੇ ॥੨੫॥
 ਚਲੇ ਦਾਵ ਡਲ ਕੋ ਛਿਤ ਮੇਲਿੰ^੩।
 ਪਰਚੇ ਇਕ ਦੁਇ ਬਾਜੀ ਖੇਲ।
 ਬਹੁਰ ਬਾਰਤਾ ਗੁਰੂ ਚਲਾਈ।
 ‘ਕਬਿ ਤੇ ਕਰੀ ਚਾਕਰੀ ਪਾਈ ॥੨੬॥
 ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਕਟ ਕਬਿ ਕੇ ਤੁਮ ਰਹੇ।
 ਕਿਤਿਕ ਦਰਬ ਕੋ ਤਹਿੰ ਤੇ ਲਹੇ।’
 ਸੁਨਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਪਠਾਨ ਬਖਾਨੀ।
 ‘ਚਿਰੰਕਾਲ ਕੀ ਲਗੀ ਮਹਾਨੀ ॥੨੭॥
 ਮਮ ਜਨਨੀ ਸਭਿ ਭਨਯੋ ਪ੍ਰਸੰਗ।
 ਸੋ ਮੈਂ ਕਹੈਂ ਆਪ ਕੇ ਸੰਗ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਮਿਲਯੋ ਮਮ ਦਾਦਾ।
 ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਗੁਰ ਸੰਗ ਬਾਦਾ ॥੨੮॥
 ਮਰਯੋ ਜੁੱਧ ਮਹਿੰ ਸੋ ਤਤਕਾਲਾ।
 ਪਿਤਾ ਰਹਯੋ ਧਨ ਲਹਯੋ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਕਰਤਿ ਚਾਕਰੀ ਹਜ਼ਰਤ ਕੇਰੀ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਜਹਾਂ ਪੁਨ ਅਵਿਰੰਗ ਨੇਰੀ ॥੨੯॥
 ਪੂਰਨ ਬਯ ਤੇ ਪਿਤ ਮਰਿ ਗਯੋ।
 ਮੈਂ ਚਾਕਰ ਪੁਨ ਤਿਮ ਹੀ ਭਯੋ।
 ਲਗਯੋ ਪ੍ਰਥਮ ਦਰਮਾਹੈਂ ਜੇਤਾ।
 ਲੇਤੇ ਰਹੇ ਸਦਾ ਹਮ ਤੇਤਾ’ ॥੩੦॥

^੧ਮੈਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

^੨ਤਿਸ (ਪਠਾਣ ਤੇ) ਆਪਣੇ ਵਿਚਕਾਰ।

^੩ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸੁਟਿਆ।

ਕਿਤਿਕ ਸਮੈਂ ਇਸ ਕਹਤਿ ਬਿਤਾਯੋ।
 ਉਠਿ ਸਲਾਮ ਹਿਤ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ।
 ਪੰਚ ਰੁਪੱਯੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਵਾਏ।
 ਲੇ ਇਨਾਮ ਗਮਨਜੋਂ ਹਰਖਾਏ ॥੩੧॥
 ਸਿੰਘਨਿ ਪਰਖਜੋ ਗੁਰ ਕੋ ਖਜਾਲੂ।
 ਬਾਤ ਬਿਪਰਜੈ ਕਰਤਿ ਬਿਸਾਲੂ।
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਬਿ ਅਰਜ ਗੁਜਾਰੀ।
 ‘-ਤੁਰਕ ਲਖਹੁ ਰਿਪੁ- ਤੁਮਹਿੰ ਉਚਾਰੀ^੧ ॥੩੨॥
 ਆਇਸੁ ਅਚਲ^੨ ਆਪ ਕੀ ਅਹੈ।
 ਜਥਾ ਬਾਯੁ ਤੇ ਭੂਧਰ ਰਹੇ^੩।
 ਅਬਿ ਇਹ ਖਾਨ ਆਪ ਸਨਮਾਨਾ।
 ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਰਿ ਸਨੇਹ ਮਹਾਨਾ ॥੩੩॥
 ਚੌਪਰ ਖੇਲਤਿ ਦੇਤਿ ਇਨਾਮੁ।
 ਰੁਖ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ ਤਾਂਹਿ ਸਲਾਮੁ।
 ਸੰਸੈ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਕੈ ਹੋਵਾ।
 ਨਯੋ ਸੁਭਾਵ ਆਪ ਕੋ ਜੋਵਾ’ ॥੩੪॥
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਹਸੇ ਤਬਹਿ ਗੁਨਖਾਨੀ।
 ਸਾਦਰ ਸਭਿ ਸਨ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨੀ।
 ‘ਸੁਨਹੁ ਖਾਲਸਾ ਕਾਮ ਹਮਾਰਾ।
 ਪਰਜੋ ਇਸੀ ਕੇ ਹਾਥ ਉਦਾਰਾ ॥੩੫॥
 ਇਸ ਕੋ ਦਦਾ ਸੂਰਮਾ ਬਲੀ।
 ਗੁਰ ਨਿਜ ਢਿਗ ਰਾਖਜੋ ਬਿਧਿ ਭਲੀ।
 ਦਈ ਜੰਗ ਕੀ ਅਧਿਕ ਬਡਾਈ।
 ਤਿਸ ਹੀ ਪਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਚਲਾਈ ॥੩੬॥
 ਯਾਂ ਤੇ ਉਪਜੀ ਮਨ ਹਮ ਕਰੁਨਾ।
 ਲਰਕਾ ਭਯੋ ਸਨੇਹੈ ਕਰਨਾ^੪।’
 ਇਮ ਕਹਿ ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਸੰਤੋਸ਼ਾ।
 ਦਾਸਨ ਕੇ ਭਰੋਸ ਬਿਨ ਦੋਸ਼ਾ^੫ ॥੩੭॥

^੧ਆਪ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਰਕ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਜਾਣੋ।

^੨ਅਟੱਲ।

^੩ਜਿਵੇਂ ਵਾਯੂ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

^੪(ਪੈਂਦੇ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ) ਲੜਕਾ (ਪੈਦਾ) ਹੋਇਆ ਹੈ; ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

^੫ਬਿਨ ਦੋਸ਼ (ਭਾਵ ਗੁਰੂ) ਜੀ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ।

ਲਖੇ ਨ ਜਾਹਿ ਚਰਿਤ ਜਿਨ ਰੂਰੇ।
 ਦੁਖ ਦਾਰਿਦ ਹਰਤਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ।
 ਨਿਸਾ ਪਰੀ ਕਿਯ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨਾ।
 ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ ॥੩੮॥
 ਬਡੀ ਪ੍ਰਾਤਿ ਤੇ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ।
 ਅਨੰਦਾਤਮ ਮਹਿ ਲਾਇਸਿ ਧਯਾਨੇ।
 ਦਿਨਕਰ ਉਦੈ ਭਯੋ ਨਭ ਜਥੈ।
 ਕਮਲ ਬਿਲੋਚਨ ਬਿਕਸੇ ਤਥੈ ॥੩੯॥
 ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਕੋ ਅੰਗ ਸਜਾਇ।
 ਬੈਠਹਿ ਬੀਚ ਖਾਲਸੇ ਆਇ।
 ਸਵਾਜਾਮ ਦਿਨ ਚਢੇ ਅਹਾਰਾ।
 ਅਚਹਿ ਪ੍ਰਭੂ ਗਨ ਸਿੰਘ ਮਝਾਰਾ ॥੪੦॥
 ਢਰੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਕਰਤਿ ਅਰਾਮੂ।
 ਸੁੱਖਾ ਛਕਹਿ ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਜਾਮੂ।
 ਸੰਗ ਅਫੀਮ ਖਾਇੰ ਤਿਸ ਬੇਰ।
 ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਤਿ ਹੈਂ ਫੇਰ ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਪਠਾਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ
 ਸਪਤਦਸ਼ਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੧੭॥

੧੮. [ਗੁਲ ਖਾਂ ਨੇ ਜਮਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨੀ]

੧੮<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੯

ਦੋਹਰਾ: ਪੁਰਿ ਪਾਲੀ^੧ ਮਹਿੰ ਬਸਤ ਦੈ, ਗੁਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੁਜਾਨ।
ਦਰਸਨ ਗੁਰ ਅਭਿਲਾਖਤੇ, ਧਾਰਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾਨ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਸੋ ਚਲਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਢਿਗ ਆਏ।

ਦੈ ਜਮਧਰ ਅਕੋਰ ਕਹੁ ਲਜਾਏ।
ਕੰਚਨ ਲਿਪਤਿ ਚਾਰੁ ਚਮਕੰਤੀ।
ਉੱਤਮ ਲੋਹ ਫੁਲਾਦਿਨਿਵੰਤੀ ॥੨॥
ਤੀਛਨ ਭੀਛਨ ਕਰੀ ਨਿਰੀਛਨ^੨।
ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਰਿ ਈਛਨ^੩।
ਪੁਰੀ ਕਾਮਨਾ ਸਿੱਖਨਿ ਕੇਰੀ।
ਤਿਨ ਉਪਰ ਕਰਿ ਖੁਸ਼ੀ ਬਡੇਰੀ ॥੩॥
ਇਤਨੇ ਮਹਿੰ ਪਠਾਨ ਚਲਿ ਆਯੋ।
ਥਿਰ ਹੁਇ ਸਨਮੁਖ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ।
ਸਾਦਰ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਵਨ ਕੀਨਾ।
ਜਮਧਰ ਤਿਸ ਕੇ ਕਰ ਮਹਿੰ ਦੀਨਾ ॥੪॥
'ਗੁਲ ਖਾਂ! ਦੇਖਿ ਵਾਰ ਕੈ ਕਰੈ^੪।
ਨਿਜ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨਨ ਹਰੈਂ।
^੨ਲਗੇ ਘਾਵ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਇ।
ਵਾਰ ਕਰਹਿ ਕੈਧੋ ਨਹਿੰ ਸੋਇ^੫' ॥੫॥
ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਇਮ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।
'ਅਸ ਜਮਧਰ ਜੇ ਹੁਇ ਮਮ ਪਾਨਾ।
ਬਲ ਤੇ ਕਰੋਂ ਵਾਰ ਇਕ ਐਸੇ।
ਉਕਸਨ ਦੇਉਂ ਨਹੀਂ ਰਿਪੁ ਕੈਸੇ ॥੬॥
ਉੱਤਮ ਲੋਹਾ ਲਖਿਯਤਿ ਖਰ ਹੈ।
ਨਹੀਂ ਧਾਰ ਪਰ ਠਹਿਰਤਿ ਕਰ ਹੈ।

^੧ਇਕ ਨਗਰ ਹੈ ਜੋਧ ਪੁਰੋਂ ਅੱਗੇ, ਉਜੈਨ ਤੋਂ ਦੇ ਢਾਈ ਸੌ ਮੀਲ ਉਰੇ, ਨਾਦੇੜ ਤੋਂ ਲਗਪਗ ੫੦੦ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਨੂੰ।

^੨ਦੇਖਣਾ ਕੀਤੀ।

^੩ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਨੇੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ।

^੪ਗੁਲ ਖਾਂ! ਦੇਖਕੇ (ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿ) ਕਿੰਨੇ ਵਾਰ (ਇਸ ਨਾਲ) ਕੀਤਿਆਂ.....।

^੫(ਜੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਇਸਦਾ) ਜ਼ਖਮ ਲਗ ਜਾਵੇ (ਤਾਂ ਕੀ) ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ (ਉਲਟਵਾਂ) ਵਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਖਮ ਖਾਕੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹੇਗੀ ਕਿ ਮਰ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ?)।

ਇਸ ਤੇ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਕਯਾ ਕਰੈ।
 ਲਗੈ ਏਕ ਤੇ ਸ਼ੱਤੁ ਮਰੈ' ॥੭॥
 ਜਮਧਰ ਤਿਮ ਹੀ ਨਿਕਟ ਰਖਾਯੋ।
 ਹਿਤ ਖੇਲਨ ਚੌਪਰ ਅਨੁਵਾਯੋ।
 ਲਾਗੇ ਡਲ ਆਪਸ ਮਹਿ ਗੇਰਨ।
 ਇਤੈ ਉਤੈ ਨਰਦਨ ਕੇ ਫੇਰਨਿ ॥੮॥
 ਪਰਹਿ ਦਾਵ ਕੇ ਨਰਦ ਉਠਾਵੈ।
 ਮਾਰਤਿ ਮੁਖ ਤੇ ਬਾਕ ਅਲਾਵੈ।
 'ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਪਲਟਾ ਲੇਯ ਨ।
 ਥੂਕ ਜਨਮ ਤਿਸ ਕੇ ਸੁਤ ਗੇਯ ਨ^੧ ॥੯॥
 ਹਾਥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ੱਤੁ ਢਿਗ ਹੋਇ।
 ਮਾਰਹਿ ਨਹਿ ਕਪੂਤ ਹੈ ਸੋਇ।'
 ਇਮ ਸੁਨਿ ਖਾਨ ਬਿਮਨ^੨* ਹੈ ਰਹਯੋ।
 -ਮੋਹਿ ਸੁਨਾਇ ਰਿਸਾਵਤਿ^੩- ਲਹਯੋ ॥੧੦॥
 -ਇਨਹੁ ਪਿਤਾਮੇ ਮੋਰ ਪਿਤਾਮਾ।
 ਰਣ ਮਹਿ ਮਾਰਿ ਪਠਯੋ ਜਮ ਧਾਮਾ।
 ਸੋ ਸਿਮਰਤਿ ਅਰੁ ਮੋਹਿ ਸੁਨਾਵੈ।
 ਕਯਾ ਕਾਰਨ ਕੁਛ ਲਖਯੋ ਨ ਜਾਵੈ ॥੧੧॥
 ਜਥਾ ਜੋਗ ਭਾਖਹਿ ਬਚ ਭਲਾ।
 ਹੋਇ ਕਪੂਤ ਜੋ ਲਏ ਨ ਬਦਲਾ-।
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਿਚਾਰ ਬਹੁ ਰਹਯੋ।
 ਨਹਿ ਮਾਰਨ ਕੇ ਨਿਸਚੈ ਲਹਯੋ ॥੧੨॥
 ਇਕ ਦੁਇ ਬਾਜੀ ਖੇਲ ਹਟਾਈ।
 ਪੁਨ ਚੌਪਰ ਕੇ ਦੀਨਿ ਉਠਾਈ।
 'ਹਾਥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ੱਤੁ ਹੁਇ ਪਾਸੀ।
 ਹੁਇ ਕਪੂਤ ਕਰਿ ਸਕਹਿ ਨ ਨਾਸੀ ॥੧੩॥
 ਜੇ ਕੁਲੀਨ, ਟਾਰਤਿ ਨਹਿ ਕਾਲਾ^੪।
 ਮਾਰ ਲੇਤਿ ਹੈਂ ਕਰਤਿ ਉਤਾਲਾ।'

^੧ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾ ਜਾਣੀਏ।

^੨ਉਦਾਸ।

*ਪਾ:-ਬਿਸਮ।

^੩ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਗੁੱਸਾ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

^੪ਓਹ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਟਾਲਦੇ।

ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਕੈ ਕੋਪ ਘਨੇਰੇ।
 ਜਥਾ ਸਰਪ ਸੁਪਤੇ ਕਹੁ ਛੇਰੇ ॥੧੪॥
 ਜਿਮ ਗਜ ਖੁਨੀ ਤੋਮਰ ਪ੍ਰੇਰੇ।
 ਕੰਕਰ^੧ ਸੋਂ ਜਿਮ ਕੇਹਰਿ ਛੇਰਹਿ।
 ਤਿਮ ਪਠਾਨ ਲੇ ਦੀਰਘ ਸ੍ਰਾਸਾ।
 ਸੋਚਤਿ ਰਹਜੋ ਤਉ ਗੁਰ ਪਾਸਾ ॥੧੫॥
 ਜਾਨਾ ਸਮਾ ਜਾਨਿ ਕੋ ਧਾਮੂ।
 ਉਠਜੋ ਕੋਪ ਦ੍ਰਿਗ ਕੀਨਿ ਸਲਾਮੂ।
 ਸਮੁਖ ਨ ਦੇਖਿ ਸਕੈ ਮਨ ਫਿਰਜੋ।
 ਤਬੈ ਇਨਾਮ ਦਿਵਾਵਨਿ ਕਰਜੋ ॥੧੬॥
 ਪੰਜ ਰਜਤਪਣ ਲੇ ਚਲਿ ਆਯੋ।
 ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ ਬਡ ਨਦੀ ਬਹਾਯੋ।
 ਬੈਠਜੋ ਜਨਨੀ ਕੇ ਢਿਗ ਜਾਯੋ।
 ਨਹਿ ਬੋਲਤਿ ਮਨ, ਮਨਹੁ ਹਰਾਯੋ ॥੧੭॥
 ਬੂਝਤਿ 'ਹੇ ਸੁਤ ਕਜੋਂ ਅਨਮਨੋਂ।
 ਕਹਾਂ ਬਿਗਾਰਜੋ ਕਾਰਜ ਘਨੋ।
 ਨਹੀਂ ਬਦਨ ਪੂਰਬ ਸਮ ਹੇਰੋਂ।
 ਚਿੰਤਾ ਬਸੀ ਕਹਾਂ ਚਿਤ ਤੇਰੇ' ॥੧੮॥
 ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਤੇ ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤੰਤ।
 ਕਰਜੋ ਸੁਨਾਵਨ ਅਪਨਿ ਮਤੰਤ।
 'ਹਮ ਪਠਾਨ ਕੇ ਪੂਤ ਗੁਸੈਲੇ^੨।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੂਰਬ ਬਾਤ* ਚਿਤੈਲੇ ॥੧੯॥
 ਬੈਨ ਬਾਨ ਤੇ ਬੀਧਨ ਕੀਨਾ।
 ਛੇਕ ਕਰੇਜੇ ਮਹਿ ਕਰਿ ਦੀਨਾ।
 ਘਾਤ ਕਰਤਿ ਮੈਂ ਸੋਚਤਿ ਰਹਜੋ।
 ਕਈ ਬਾਰ ਮੋ ਸੋਂ ਅਸ ਕਹਜੋ' ॥੨੦॥
 ਸੁਨਤਿ ਪਠਾਨੀ ਸੁਤ ਕੋ ਬਰਜੋ।
 ਮਾਰਨ ਮਰਨੇ ਤੇ ਚਿਤ ਲਰਜੋ^੩।

^੧ਰੋੜੇ ਯਾ ਵੱਟੇ ਨਾਲ।

^੨ਗੁੱਸੇ ਵਾਲੇ।

*ਪਾ:-ਬੈਰ।

^੩ਕੰਬਿਆ।

‘ਗੁਰ ਕੋ ਕਹਿਨ ਦੇਹੁ ਜਿਮ ਕਹੇ।
 ਸਦਾ ਪਾਲਤੇ ਹਮ ਕੋ ਰਹੇ ॥੨੧॥
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਰਿਸਹੁ ਨ, ਮ੍ਰਿਦੁ ਬਚ ਕਹੋ।
 ਗੁਰ ਸੋਂ ਸੰਧਿ ਸਦਾ ਸੁਖ ਲਹੋ।
 ਅਲਪ ਬੈਸ ਤੂੰ ਤਰੁਨ ਨ ਭਯੋ।
 ਚਹੁ ਜੀਵਨ ਅਪਨੋ ਹਿਤ ਲਯੋ ॥੨੨॥
 ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਤੀਰ ਬਿਗਾਰੈ।
 ਸਿੰਘ ਅਨੇਕ ਤੁਰਤ ਹੀ ਮਾਰੈਂ।
 ਤੁਝ ਕੋ ਦੇਤਿ ਦਰਬ ਹਿਤ ਕਰੈਂ।
 ਹਸਤ ਹੋਇੰ, ਕੁਛ ਕੋਪ ਨ ਧਰੈਂ^੧ ॥੨੩॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁਤੇ ਸਮੁਝਾਯੋ।
 ਤਉ ਨ ਤਿਸ ਨੇ ਮਨ ਠਹਿਰਾਯੋ।
 ਚਿਤਵਤਿ ਚਿਤ ਸੁਪਤਯੋ ਪਰਿ ਰਾਤੀ।
 ਚਿਤ ਮਹਿੰ ਰੜਕਤਿ ਉਠਤਯੋ ਪ੍ਰਾਤੀ ॥੨੪॥
 -ਥੂਕ ਜਨਮ ਭਾਖਯੋ ਬਹ ਬਾਰੀ।
 ਹੋਤਿ ਕੁਪੂਤ ਸੁਨਾਇ ਉਚਾਰੀ-।
 ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਦਿਵਸ ਗੁਜਾਰਾ।
 ਢਰਯੋ ਦੁਪਹਿਰੇ ਸਮੇਂ ਨਿਹਾਰਾ ॥੨੫॥
 ਏਕ ਜਾਮ ਦਿਨ ਤੇ ਚਲਿ ਗਯੋ।
 ਕਰਿ ਸਲਾਮ ਕੋ ਹੇਰਤਿ ਭਯੋ।
 ਭਾਵੀ ਪ੍ਰੇਰਯੋ ਦਰਸਨ ਕੀਨ।
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਿ ਕੈ ਆਦਰ ਦੀਨ ॥੨੬॥
 ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਇ ਸਰਾਹਨਿ ਲਾਗੇ।
 ‘ਖਾਨਨਿ ਬੰਸ ਨ ਤਜਿ ਰਨ ਭਾਗੇ।
 ਲਰਤੇ ਕਰਿ ਹੈਂ ਪ੍ਰਾਨ ਨ ਪਯਾਰੇ।
 ਕਟੁ ਬਾਕਨ ਕੋ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰੇ ॥੨੭॥
 ਕਬਹੁ ਸਮਾ ਔਚਕ ਬਨਿ ਜਾਵੈ।
 ਸ਼ਸਤ੍ਰ^੨ ਸਭਾ ਮਹਿੰ ਰਿਪੁ ਕੋ ਘਾਵੈ।’
 ਐਸੀ ਬਾਤਨ ਤੇ ਬਿਰਮਾਇ।
 ਪੁਨ ਚੌਪਰ ਕੋ ਦਈ ਵਿਛਾਇ ॥੨੮॥

^੧ਭਾਵ ਹੱਸਦੇ ਹੋਣਗੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਣੇ।

^੨ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਲ।

ਖੇਲਤਿ ਬਾਜੀ ਨਰਦ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ।
 ਕਟੁ ਬਾਕਨ ਤੇ ਤਰਕ ਉਚਾਰੈਂ।
 ‘ਪਿਤਾ ਪਤਾਮੇ ਲੇਇ ਨ ਬਦਲਾ।
 ਥੂਕ ਜਨਮ ਤਿਹ ਕਾਯਰ ਦਿਲਾ ॥੨੯॥
 ਡਰਹਿ ਮਰਣ ਤੇ ਲਾਨਤਿ ਥੀਂਦੀ।
 ਕਜੋਂ ਜਮਨਜੋ ਜਨਨੀ ਤੇ ਗੀਦੀ।
 ਨਹੀਂ ਸੂਰਮੇ ਕੋ ਸੁਤਿ ਸੋਈ।
 ਦਿਲ ਗੀਦੀ ਤੇ ਪਰਖਨਿ ਹੋਈ ॥੩੦॥
 ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਪ੍ਰਿਯ ਮਾਰਨ ਮਰੈ।
 ਥੂਕ ਜਨਮ ਕਜੋਂ ਆਯੁਧ ਧਰੈ।’
 ਇਮ ਛੇਰਤਿ ਬਹੁ ਜਿਮ ਗਜ ਖੂਨੀ।
 ਜਾਗਤਿ ਰਿਸ ਮਨ ਦੂਨ ਚਉਨੀ^੧ ॥੩੧॥
 ਦੇ ਘਟਕਾ ਜਬਿਹੂੰ ਦਿਨ ਰਹਜੋ।
 ਚੌਪਰ ਤਜਜੋ ਥਿਰਨ ਕੋ ਚਹਜੋ।
 ਗੁਲ ਖਾਂ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਧੀਰਜ ਛੋਰੈ।
 ਤਕਹਿ ਮਾਰਿਬੇ ਗੁਰ ਕੀ ਓਰੈ ॥੩੨॥
 ਜਕ ਤਕ^੨ ਕਰਿ ਤਿਨ ਖੜਗ ਸੰਭਾਰਜੋ*।
 ਮਾਰਨ ਕੋ ਮਨ ਬਜੋਂਤ ਬਿਚਾਰਜੋ।
 ਹੇਰਿ ਸਿੰਘ ਗਨ ਇਤ ਉਤ ਤਾਕੈ।
 -ਹਤੋਂ ਆਜ ਜਬਿ ਹੋਇੰ ਇਕਾਂਕੈ- ॥੩੩॥
 ਪਠਿ ਸੋਦਰ ਅਰਦਾਸ ਉਚਾਰੀ।
 ਸਭਿਨਿ ਗੁਰੂ ਕੋ ਬੰਦਨ ਧਾਰੀ।
 ਰੁਖ ਲਖਿ ਕੈ ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਲ ਗਏ।
 ਉਠਤਿ ਪਠਾਨ ਬਿਠਾਵਤਿ ਭਏ ॥੩੪॥
 ਥਿਰੇ ਪ੍ਰਯੰਕ ਉਪਰੇ ਫੇਰ।
 ਇਕ ਜਮਧਰ ਲੀਨੀ ਕਰ ਹੇਰ।
 ‘ਗੁਲ ਖਾਂ! ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਇਸ ਦੇਖਿ।
 ਪਰਖਹੁ ਕੀਮਤਿ ਇਸਹਿ ਵਿਸ਼ੇਖ’ ॥੩੫॥
 ਕਰਿ ਕੈ ਨਗਨ ਦਈ ਤਿਸ ਹਾਥ।

^੧(ਪਠਾਨ ਬੱਚੇ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਦੂਣਾ ਚੌਣਾ ਗੁੱਸਾ ਜਾਗਦਾ ਹੈ।

^੨ਚੁਕ ਚੁਕਕੇ।

*ਪਾ:-ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ।

ਪੁਨ ਪ੍ਰੇਰਨ ਲਾਗੇ ਕਹਿ ਨਾਥ।
 ‘ਪਿਸਰ ਪਦਰ ਕੋ ਬਦਲਾ ਲੇਵੈ।
 ਹੱਕ ਉਤਾਰ ਆਪਨੋ ਦੇਵੈ ॥੩੬॥
 ਵੈਰੀ ਮਿਲਹਿ ਇਕਾਂਤ ਸਥਾਨੀ।
 ਆਪ ਹੋਹਿ ਤਬਿ ਆਯੁਧ ਪਾਨੀ।
 ਮਾਰਹਿ ਨਹੀਂ ਥੂਕ ਮੁਖ ਵਾਂ ਕੇ।
 ਜੀਵਨ ਪਰ ਲਾਨਤ ਬਹ ਤਾਂ ਕੇ’ ॥੩੭॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਲੀਨੇ ਮੂੰਦ ਬਿਲੋਚਨ।
 ਅਮਲ ਅਫੀਮ ਆਇ ਜਿਮ ਝੋਕਨ।
 ਗੁਲ ਖਾਂ ਸਮੈਂ ਬਿਚਾਰਯੋ ਮਾਰਨ।
 ਤਮ ਬਿਬਰਯੋ ਹੁਇ ਦੀਪਕ ਜਾਰਨ^੧ ॥੩੮॥
 -ਦ੍ਰਿਗ ਮੂੰਦੇ ਅਬਿ ਦੇਖਤਿ ਨਾਂਹੀ।
 ਬਿਰੇ ਸਿੰਘ ਕੋ ਨਾਂਹਿਨ ਪਾਹੀ-।
 ਜਮਧਰ ਨੰਗੀ ਤੀਖਨ ਹਾਥ।
 ਇਤ ਉਤ ਅਵਲੋਕਤਿ ਡਰ ਸਾਥ ॥੩੯॥
 ਇਤਨੇ ਮਹਿੰ ਦ੍ਰਿਗ ਪੰਕਜ ਖੋਲੇ।
 ਸਮੁਖ ਪਠਾਨ ਨਿਕਟ ਕਰਿ ਬੋਲੇ।
 ‘ਸਮਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਹਤਿਬੇ ਕਹੁ ਪਾਵੈ।
 ਚੂਕ ਜਾਇ ਫਿਰ ਹਾਥ ਨ ਆਵੈ ॥੪੦॥
 ਰਹੈ ਬਿਸੂਰਤਿ ਗੀਦੀ ਹੋਇ।
 ਥੂਕ ਜਨਮ ਲਾਨਤ ਲੇ ਸੋਇ।’
 ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਮ ਕਹਯੋ ਗੁਸਾਈਂ।
 ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਦ੍ਰਿਗ ਮੂੰਦਤ ਜਾਈਂ ॥੪੧॥
 ਬਾਰ ਬਾਰ ਗੁਲ ਖਾਂ ਕੋ ਪ੍ਰੇਰਾ।
 ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਦਾਵ ਬਨਯੋਂ ਤਿਸ ਹੇਰਾ।
 ਜਮਧਰ ਨਗਨ ਹਾਥ ਮਹਿੰ ਧਰੀ।
 ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਤਾਕਿ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਕਰੀ ॥੪੨॥
 ਸਮੁਖ ਰਿਦੈ ਕੋ ਜਬੈ ਚਲਾਈ।
 ਗਈ ਨਿਫਲ ਨਹਿੰ ਪ੍ਰਵਿਸੀ ਜਾਈ।
 ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਹਾਥ ਕੰਪ ਕਰਿ ਗਯੋ।
 ਤਨ ਕੋ ਤਨਕ ਘਾਵ ਨਹਿੰ ਭਯੋ ॥੪੩॥

^੧ਦੀਵੇ ਬਲਨ ਦਾ ਸਮਾਂ।

ਪੁਨ ਏਕਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਹੇਰਿ।
 ਜਮਧਰ ਮਾਰੀ ਦੂਸਰ ਬੇਰ।
 ਭੁਜ ਕੇ ਤਰੇ ਗਯੋ ਸੋ ਵਾਰ।
 ਲਗੀ ਨ ਤਨ ਕੋ ਥਿਰੇ ਜੁਝਾਰ ॥੪੪॥
 ਪੁਨ ਧਰਿ ਧੀਰ ਤੀਸਰੋ ਮਾਰਾ।
 ਲਾਗ ਉਦਰ ਮਹਿ ਕੇਤਿਕ ਫਾਰਾ।
 ਲਗੇ ਘਾਵ ਤੇ ਕੋਪ ਬਿਸਾਲੇ।
 ਜਮਧਰ ਦੂਜੀ ਧਰੀ ਸੰਭਾਲੇ ॥੪੫॥
 ਤਤਛਿਨ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭ ਵਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।
 ਉਦਰ ਪਠਾਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕੋ ਫਾਰਯੋ।
 ਉਚੀ ਧੁਨਿ ਭਾਖਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰੇ।
 ‘ਹੈ ਕੋ ਸਿੰਘ ਹਮਾਰੇ ਨੇਰੇ?’ ॥੪੬॥
 ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਤਛਿਨ ਆਏ।
 ਨਾਂਗੇ ਖੜਗ ਗਹੇ ਕਰ ਧਾਏ।
 ਪਿਖਿ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਪਰਯੋ ਪਠਾਨ।
 ਬਲ ਤੇ ਹਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਹਾਨ ॥੪੭॥
 ਕਾਟਿ ਗ੍ਰੀਵ ਤੇ ਸੀਸ ਉਤਾਰਾ।
 ਪਰਯੋ ਰੌਰ ਸੁਨਿ ਇਤ ਉਤ ਭਾਰਾ।
 ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਕਹਯੋ ‘ਪ੍ਰਥਮ ਹੀ ਮਰਯੋ।
 ਕਾਹੇ ਖੜਗ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ ਕਰਯੋ’ ॥੪੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਘਾਵ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ
 ਅਸ਼ਟਦਸਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੧੮॥

੧੯. [ਜ਼ਖਮ ਸੀਉਣੇ]

੧੯<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੦

ਦੋਹਰਾ: ਪ੍ਰਥਮ ਤੁਰਕ ਕੀ ਛਾਂਵ ਕੋ,
 ਛੁਵਨ ਦੇਤਿ ਨਹਿ ਨੇਰ।
 ਕਾਰਨ ਕਰਿਬੇ ਹੇਤੁ ਅਸ,
 ਆਦਰ ਕਰਤਿ ਬਡੇਰ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਕੌਤਕ ਰਚਯੋ ਸਕਹਿ ਕੋ ਜਾਨ।
 ਜਮਧਰ ਖਾਈ ਪਾਨ ਪਠਾਨ।
 ਗੁਲ ਖਾਂ ਪਰਯੋ ਨਿਹਾਰੈਂ ਤਿਸੇ।
 ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਘਾਵ ਲਖਯੋ ਨਹਿ ਕਿਸੇ ॥੨॥
 ਜਬਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਢਿਗ ਗਯੋ।
 ਰੁਧਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਯੋ।
 ਬਾਗਾ^੧ ਸਗਰੋ ਲਾਲ ਸੁ ਬਰਨ।
 ਹੇਰਯੋ ਆਸਤਰਣ^੨ ਭੀ ਅਰੁਣ ॥੩॥
 ‘ਮਹਾਰਾਜ! ਨਿਜ ਲਖਹੁ ਸਰੀਰ।
 ਨਿਕਸਤਿ ਰੁਧਰ ਭੀਜਗੇ ਚੀਰ।
 ਧੀਰਜ ਧਾਰਿ ਰਹੇ ਬਰ ਬੀਰ।
 ਲਗਯੋ ਘਾਵ ਨਹਿ ਮਾਨਤਿ ਪੀਰ’ ॥੪॥
 ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਸਰਬ ਖਾਲਸਾ ਆਯੋ।
 ਘਾਵ ਬਸਤ੍ਰ ਟਾਰਤਿ ਦਰਸਾਯੋ।
 ‘ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਜਮਧਰ ਘਾਵ ਘਨੇਰਾ।
 ਲਗਯੋ ਆਪ ਕੇ ਹਮ ਅਬਿ ਹੇਰਾ ॥੫॥
 ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਕੋ ਬਿਸਤਾਰਯੋ ਖੇਲ।
 ਰੋਜ ਤੁਰਕ ਸੋਂ ਰਾਖਯੋ ਮੇਲ।
 ਰਹਯੋ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੰਘ ਨਹਿ ਕੋਈ।
 ਤਉ ਤੁਰਕ ਢਿਗ ਰਾਖਾ ਸੋਈ ॥੬॥
 ਆਪ ਕਰਹੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
 -ਕੀਜਹਿ ਨਹੀਂ ਤੁਰਕ ਭਰਵਾਸਾ-।
 ਇਹ ਰਾਵਰ ਨੇ ਕਯਾ ਕਰਿ ਲਯੋ।
 ਕਰੀ ਘਾਵ ਖਾਨ ਤੇ ਖਯੋ’ ॥੭॥

^੧ਪ੍ਰਸਾਕਾ।^੨ਵਿਛਾਈ।

ਸਿੰਘ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਦਿ।
 ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਸਭਿ ਲਹੇ ਬਿਖਾਦ।
 ਧੀਰ ਦੇਨਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰੀ।
 ‘ਭਯੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰਖਵਾਰੀ ॥੮॥
 ਕਰਹੁ ਨ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ ਮਹਿੰ ਕਾਈ।
 ਘਾਵ ਅਲਪ ਅਸਿਕੇਤ ਸਹਾਈ।
 ਖਾਨ ਖੋਰ ਕਰਿ ਜਮਧਰ^੧ ਮਾਰੀ।
 ਬਹੁਤ ਸਮੈਂ ਕੇ ਦ੍ਰੈਸ਼ ਚਿਤਾਰੀ ॥੯॥
 ਖਸ਼ਟਮ ਗੁਰੂ ਮਹਾਂ ਬਲਿ ਧਾਮਾ।
 ਹਤਯੋ ਜੁੱਧ ਮਹਿੰ ਜਾਂਹਿ ਪਿਤਾਮਾ।
 ਸੁਨਤਿ ਰਹਯੋ ਪੂਰਬ ਕੀ ਬਾਤ।
 ਅਬਿ ਲਖਿ ਘਾਤ^੨ ਚਹਯੋ ਮਮ ਘਾਤ^੩ ॥੧੦॥
 ਭਯੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰਖਵਾਰੇ।
 ਤਨਕ ਘਾਵ ਭਾ ਜਮਧਰ ਮਾਰੇ।
 ਦੂਜੀ ਜਮਧਰ ਹਮਹੁੰ ਪ੍ਰਹਾਰੀ।
 ਜਾਨਿ ਨ ਦੀਨਿ ਲੀਨ ਅਰਿ ਮਾਰੀ’ ॥੧੧॥
 ਸੁਨਿ ਸਿੰਘਨਿ ਤਤਛਿਨ ਜਲ ਲਯਾਏ।
 ਕਰਯੋ ਪਖਾਰਨ ਸ੍ਰੋਣਤ ਜਾਏ^੪।
 ਸੂਚੀ ਲਈ ਲੋਹਿ ਬਰ ਜੋਵਾ^੫।
 ਰੇਸ਼ਮ ਤਾਗਾ ਬੰਦ^੬ ਪਰੋਵਾ ॥੧੨॥
 ਸਨੇ ਮਨੇ ਸੀਵਨ ਕਰਿ ਸਾਰਾ।
 ਪਾਟੀ ਬੰਧਿ ਕੀਨਿ ਦਿਢ ਭਾਰਾ।
 ਆਛੀ ਰੀਤਿ ਪਲੰਘ ਪਰ ਆਏ।
 ਰੁਚਿ ਅਨੁਸਾਰ ਅਹਾਰਨਿ ਖਾਏ ॥੧੩॥
 ਸੁਪਤਿ ਰਾਤਿ ਬੀਤੀ ਹੁਇ ਪ੍ਰਾਤੀ।
 ਲਿਖੀ ਖਾਲਸੇ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪਾਤੀ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਬਹਾਦਰ ਢਿਗ ਸੁਧ ਪਠੀ।

{ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ}

^੧ਕਟਾਰ, ਖੰਜਰ।

^੨ਦਾਉ ਤੱਕ ਕੇ।

^੩ਮਾਰਨਾ।

^੪ਲਹੂ ਜਾਂਦਾ।

^੫ਸੂਈ ਲਈ ਜੋ ਚੰਗੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਹੈਸੀ।

^੬ਵੱਟ ਕੇ। ਵੱਟ ਚਾੜ੍ਹਕੇ।

ਹੁਤੋ ਨਿਕਟ ਉਤ^੧ ਖੋਲਤਿ ਪਠੀ ॥੧੪॥
 -ਇਹ ਕਯਾ ਭਯੋ- ਰਹਯੋ ਬਿਸਮਾਇ।
 ਤੁਰਤ ਜਰਾਹਨ ਕੋ ਬੁਲਵਾਇ।
 ਕਰਿ ਤਾਗੀਦ ਦਏ ਹਯ ਬਲੀ।
 ‘ਰਾਜੀ ਕਰਹੁ ਜਖਮ ਬਿਧਿ ਭਲੀ’ ॥੧੫॥
 ਤੁਰੰਗ ਧੁਵਾਵਤਿ ਸੋ ਚਲਿ ਆਏ।
 ਦਰਸਨ ਕਰਿ ਕੈ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ।
 ਖੋਲਿ ਜਖਮ ਕੋ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਹੇਰਾ।
 ਸੁਭ ਉਪਚਾਰ ਕਰੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥੧੬॥
 ਪੀਛੇ ਸ਼ਾਹੁ ਲਿਖਯੋ ਪਰਵਾਨਾ।
 ਤਿਨ ਖਾਨਨ ਪਰ ਕੁਪਯੋ ਮਹਾਨਾ।
 ‘ਜੇ ਰਾਵਰ ਕੀ ਆਇਸੁ ਪਾਉਂ।
 ਇਨ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੇ ਹਾਥ ਕਟਾਉਂ ॥੧੭॥
 ਕੈ ਨੌਕਾ ਕੇ ਬੀਚ ਚਢਾਉਂ।
 ਜਲ ਗੰਭੀਰ ਮਹਿ ਸਭਿਨਿ ਡੁਬਾਉਂ।’
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਢਿਗ ਆਯੋ ਪਠਵਾਯੋ।
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਤਿ ਹੀ ਹੁਕਮ ਅਲਾਯੋ ॥੧੮॥
 ‘ਇਹ ਸਭਿ ਕਾਰ ਹਮਹੁ ਕਰਵਾਈ।
 ਤਿਲ ਭਰ ਦੋਸ਼ ਨ ਇਨਹੁ ਕਦਾਈ।’
 ਲਿਖਿ ਉੱਤਰ ਭੇਜਯੋ ਤਤਕਾਲਾ।
 ਜਹਿ ਕਹਿ ਪਸਰਯੋ ਸੁਜਸੁ ਬਿਸਾਲਾ ॥੧੯॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਖੋਟਨਿ ਪਰ ਉਪਕਾਰੀ।
 ਮਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਧੀਰ ਧਰਿ ਭਾਰੀ।
 ਹੁਤੇ ਜਰਾਹੁ ਸੁਮਤਿ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ।
 ਕਰਿ ਉਪਚਾਰ ਥਿਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਹੀ ॥੨੦॥
 ਐਸੋ ਮੱਲੁਮ ਕਰਯੋ ਲਗਾਯੋ।
 ਤੂਰਨ ਜਖਮ ਮੇਲ ਹੈ ਆਯੋ।
 ਪੰਦਰਹਿ ਦਿਵਸਨ ਮਹਿ ਕਰਿ ਨੀਕਾ।
 ਮੱਜਨ ਕਰਿਵਾਯੋ ਗੁਰ ਜੀ ਕਾ ॥੨੧॥
 ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਈ ਪਹਿਰ ਕਰਿ ਬੈਸੇ।
 ਦਯੋ ਦਰਸ ਬਰ ਪੂਰਬ ਜੈਸੇ।

^੧ਉਧਰ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ)।

ਅਖਿਲ ਖਾਲਸਾ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਯੋ।
 ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਅਨੰਦ ਕੋ ਪਾਯੋ ॥੨੨॥
 ਅਖਿਲ ਲੋਕ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸੁਧਿ ਨੀਕੇ।
 ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਕਟ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਕੇ।
 ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਅਧਿਕੈ ਕਰਿਵਾਯੋ।
 ਉਤਸਵ ਦੀਰਘ ਸਭਿ ਮਹਿ ਛਾਯੋ ॥੨੩॥
 ਦਰਬ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸਿਰੁਪਾਉ ਬਿਸਾਲੇ।
 ਹੁਕਮ ਕਰਜੋ ਲਜਾਏ ਤਤਕਾਲੇ।
 ਬਖਸ਼ੇ ਤਬਹਿ ਜਰਾਹਨਿ ਤਾਈਂ।
 ਲੇ ਕਰਿ ਬਹੁਤ ਰਹੇ ਹਰਖਾਈ ॥੨੪॥
 ਸੁਜਸ ਉਚਾਰਨ ਕਰਤਿ ਬਿਸਾਲੇ।
 ਸ਼੍ਰੇਯ ਕਹਨ ਹਜ਼ਰਤ ਢਿਗ ਚਾਲੇ।
 ਮਿਲੇ ਜਾਇ ਸੁਧ ਅਖਿਲ ਸੁਨਾਈ।
 ‘ਧਨ ਗਨ ਦੀਨਸਿ ਹਮ* ਹਰਖਾਈ^੧’ ॥੨੫॥
 ਪੁਨ ਗਮਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸੁ ਜਰਾਹੂ।
 ਕਹਜੋ ਸੁਜਸੁ ਸਗਰੋ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੂ।
 ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈਗੇ ਸਵਧਾਨਾ।
 ਦਿਨ ਖੋੜਸ ਮੋਂ ਚਢ੍ਹੇ ਜਹਾਨਾ ॥੨੬॥
 ਹੁਤੀ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਸਭਾ ਮਹਿ ਬੈਸੇ।
 ਸ਼ੋਭਤਿ ਹੈਂ ਕੁਬੇਰ ਬਰ ਜੈਸੇ।
 ਨਵ ਟੰਕਨ^੨ ਕੇ ਧਨੁਖ ਬਿਸਾਲੇ।
 ਆਨੇ ਕਾਰੀਗਰ ਤਿਸ ਕਾਲੇ ॥੨੭॥
 ਹੇਰਤਿ ਗੁਰੂ ਹਰਖ ਕੋ ਪਾਯੋ।
 ਦੀਰਘ ਦਰਬ ਇਨਾਮ ਦਿਵਾਯੋ।
 ਸਰਬ ਸਸਤ੍ਰੁ ਨਿਤ ਨਿਕਟ ਰਖਾਵਤਿ।
 ਪੁਸ਼ਪ ਧੂਪ ਚੰਦਨ ਚਰਚਾਵਤਿ ॥੨੮॥
 ਤਿਨ ਮਹਿ ਦੌਨ ਸਰਾਸਨ^੩ ਧਰੇ।
 ਦਿਢ ਦਰਾਜ਼ ਦੀਖਤਿ ਬਰ ਕਰੇ।

*ਪਾ:-ਦੀਨਸ਼ਾਹ।

^੧(ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਧਨ ਦੇਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

^੨ਨੌਂ ਟੰਕ ਦੇ ਧਨੁਖ।

^੩ਦੋਵੇਂ ਧਨੁਖ।

ਕਾਤਕ ਮਾਸ ਅਮਾਵਸ ਨਿਸ ਮਹਿੰ।
 ਦੀਪ ਮਾਲ ਘਰਿ ਘਰ ਜਿਸ ਕਿਸ ਮਹਿੰ ॥੨੯॥
 ਘਿੱਤ ਸਨੇਹ ਜਲਾਇ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਿਨ ਧਰਿ ਦੀਪਕ ਮਾਲਾ।
 ਗੁਰੂ ਸਦਨ ਕੇ ਚਹੁੰ ਦਿਸਿ ਜੋਤਿ।
 ਭਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਨ ਮਨਹੁੰ ਉਦੋਤਿ ॥੩੦॥
 ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਕਰਿਵਾਇ ਬ੍ਰੁਤਾਏ।
 ਉਤਸਵ ਰਚਯੋ ਅਨੰਦ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਬਿਤਯੋ ਸੁ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿਪਦਾ^੧ ਬਿਤਾਈ।
 ਜਮਦੁਤੀਆ^੨ ਉਦਤਯੋ ਗ੍ਰਿਹਰਾਈ^੩ ॥੩੧॥
 ਸੁੰਦਰ ਤੰਬੂ ਇਕ ਲਗਵਾਯੋ।
 ਬੀਚ ਦੁਚੋਬੇ ਸਥਿਤ ਸੁਹਾਯੋ।
 ਚਹੁੰ ਦਿਸਿ ਮਹਿੰ ਕਨਾਤ ਤਨਵਾਈ।
 ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਫਰਸ ਛਿਤ ਛਾਈ ॥੩੨॥
 ਬੀਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਭਏ ਤਿਸ ਜਾਇ।
 ਰੱਛਕ ਦੂਰ ਦੂਰ ਬੈਠਾਇ।
 ‘ਜਾਮ ਏਕ ਲਗਿ ਬਿਰੀਯਹੁ ਖਰੇ^੪।
 ਅੰਤਰ ਨਹਿੰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੋ ਕਰੇ’ ॥੩੩॥
 ਇਮ ਕਰਿ ਕੈ ਚਹੁੰ ਦਿਸਿ ਤਕਰਾਈ।
 ਆਪ ਸਥਿਰ ਭੇ ਬੀਚ ਗੁਸਾਈਂ।
 ਤਿਸ ਛਿਨ ਦਮਕਯੋ ਮਹਿਦ ਅਕਾਸ਼ਾ।
 ਪਿਖਿਯਤਿ ਭਯੋ ਬਿਸਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ॥੩੪॥
 ਦੋਇ ਪੁਰਖ ਉਤਰੇ ਤਰ ਆਏ।
 ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਕਰਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ।
 ਸਾਦਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਰੇ।
 ਕੁਸ਼ਲ ਅਖਿਲ ਕੇ ਬਾਕ ਉਚਾਰੇ ॥੩੫॥

^੧ਏਕਮ।

^੨ਯਮਦੁਤਯਾ=ਕਤਕ ਸੁਦੀ ਦੂਜ।

ਯਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਯਮੁਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇਸ ਦਿਨ ਭੋਜਨ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਿਨ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਵਿਹਤ ਹੋ ਗਿਆ। ‘ਭਾਈ ਦੂਜ’ ਏਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਟਿੱਕਾ ਇਸੇ ਦਿਨ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਕੁਛ ਖਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਭਰਾ ਕੁਛ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

^੩ਸੂਰਜ।

^੪ਖੜੇ ਰਹਿਣਾ।

ਤਿਨਹੁ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦਈ ਨਿਕਾਸਿ।
 ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੀ ਕਰ ਮਾਂਹਿ ਹੁਲਾਸ।
 ਤਤਛਿਨ ਖੋਲਿ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਹੇਰੇ।
 ਅਮਰਾਵਤੀ ਬਰਣ^੧ ਜਿਸ ਕੇਰੇ ॥੩੬॥
 ਪਤ੍ਰਿ ਕਰਿ ਸਮੁਝੇ ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤੰਤ।
 ਤਿਨ ਸਨ ਬਾਤ ਕਰੀ ਭਗਵੰਤ।
 ‘ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਅਬਿ ਬੈਕੁੰਠ ਸਿਧਾਰੋ।
 ਕਾਰਜ ਇਹਾਂ ਲੀਨ ਕਰਿ ਸਾਰੋ ॥੩੭॥
 ਜੇਕਰਿ ਰਹਿਬੋ ਚਹਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।
 ਰਹਹੁ ਧਰਾਤਲ ਕਰਹੁ ਨਿਹਾਲਾ।’
 ਹੁਕਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਕਹਯੋ।
 ਆਗੇ ਕਰਹੁ ਜਥਾ ਚਿਤ ਚਹਯੋ ॥੩੮॥
 ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ।
 ਤਿਸ ਪਿਤ ਕੇ ਹੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਦੁਸ਼ਟ ਤੁਰਕ ਕੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਖਾਰੀ।
 ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਉਤਪਤਿ ਭਾਰੀ^੨ ॥੩੯॥
 ਸੂਧਾ ਮਾਰਗ ਜਗ ਬਿਸਤਾਰਾ।
 ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਭਜਨ ਨਿਸਤਾਰਾ।
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧ ਭਟ ਭਾਰੇ।
 ਦੁਸ਼ਟ ਅਨਿਸ਼ਟੀ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ’ ॥੪੦॥
 ਸੁਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤਿਨ ਸੰਗ ਉਚਾਰੀ।
 ‘ਹਮ ਨੇ ਕਰੀ ਅੱਗੁ ਹੀ ਤਜਾਰੀ।
 ਹੁਕਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਜੈਸੇ।
 ਸਿਰ ਪਰ ਧਰਿ ਹਮ ਮਾਨਹਿ ਤੈਸੇ’ ॥੪੧॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਭਲੇ।
 ਨਭ ਕੇ ਮਗ ਹੀ ਤੂਰਨ ਚਲੇ।
 ਏਕ ਜਾਮ ਲਗਿ ਰਹੇ ਇਕੰਤ।
 ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ ਬਹੁਤ ਭਗਵੰਤ ॥੪੨॥
 ਬਦਨ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਕਮਲ ਸਮਾਨਾ।
 ਪਦਮ ਪਾਂਖਰੀ ਆਂਖ ਮਹਾਨਾ।

^੧ਸੂਰਗ ਦੇ ਅੱਖਰ।

^੨ਉਤਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਤੁਸਾਂ ਨੇ) ਭਾਰਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ।

ਰਿਦੇ ਅਨੰਦਤਿ ਦੁਗਨ ਚਗੁਨੇ।

ਬੈਸੇ ਸਭਿਨਿ ਬਿਖੈ ਦੁਤਿ ਦੂਨੇ* ॥੪੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਪਾਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਠਾਨਾ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਉਨੀਸਮੇਂ ਅੰਸੁ ॥੧੯॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ:- ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਮੁਤਅੱਲਿਕ ਅਸਲ ਭੇਤ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਗੁਲ ਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਤਲ ਵਾਸਤੇ ਤਾਅਨੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਕਸਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਕੁਛ ਮੁੱਲ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਪਣੇ ਦਿੱਤੇ ਹਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਠਾਣ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਤਲ ਲਈ ਆਪ ਉਕਸਾਇਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਜਦ ਉਸ ਦੀ ਕਟਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਚਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਠਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਟਾਰ ਨਾਲ ਪਾਰ ਬੁਲਾਇਆ; ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਨਾਂ ਕਿ ਮਾਰ ਦੇਣਾ। ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਕੋਈ ਵਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਹੱਥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਉਠਦਾ ਤੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਖਿਆਲ, ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਬੀ ਆਪੇ ਖੰਡਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਆਇਆ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਦਲਾ ਕਾਹਦਾ? ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਇਸ ਪਠਾਣ ਦੇ ਪਿਉ ਯਾਂ ਦਾਦੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦੇਣ ਤੇ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਮੁੱਕੇ; ਜਿੰਨੇ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਰੇ ਸਭ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਏ। ਮਸਲਨ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਚਮਕੌਰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਪਰੋਣ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮਲੇਰੀਏ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਪ੍ਰੇਰਿਆ? ਭਲਾ ਜੇ ਚਾਹੁਣ ਵੀ ਤਾਂ ਬੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਪਠਾਣ ਨੇ ਵਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਬਦਲਾ ਚੁੱਕ ਗਿਆ, ਹਿਸਾਬ ਮੁੱਕ ਗਿਆ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਜੇ ਬਦਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਕਤਲ ਕਰਨ? ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਪਿਛਲਾ ਬਦਲਾ ਮੁਕਦੇ ਸਾਰ ਨਵਾਂ ਸਿਰ ਚਾੜ੍ਹ ਲਿਆ। ਇਸ ਪੜਤਾਲ ਨਾਲ ਬਦਲੇ ਦੇਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸਾਰਾ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਦੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਰਤਕ ਨੇ ਇਕ ਥਾਵੇਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਦੂਸਰੇ ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰਗਾ ਹਾਲ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ; ਪਰ ਦੂਜੀ ਥਾਵੇਂ ਇਕ ਵੀਹ ਪੱਚੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਪਠਾਣ ਦਾ ਕਈ ਦਿਨ ਆਉਣਾ ਤੇ ਘਾਤ ਪਾਕੇ ਵਾਰ ਕਰਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਬਦਲੇ ਦਾ ਯਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਸਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ

*ਪਾ:-ਪੂਨੇ।

†ਪਾ:-ਪ੍ਰਭੂ ਸੋ ਬਾਤ।

ਪੁਰਾਣਾ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਰਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀ ਬੀ ਰਿਹਾ ਹੈਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ੧੭੯੮ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੇ ਉਪਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਕੇਵਲ ਐਉਂ ਦਸਿਆ ਹੈ:-

“ਸੁਨੀ ਸਾਖ ਐਸੇ ਪਠਾਨ ਏਕ ਆਯੋ। ਕਛੁ ਘਾਤ ਕੈ ਕੈ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸ ਧਾਯੋ। ਘਰੀ ਦੇਇ ਕੈ ਤੀਨ ਕੈ ਬੈਠ ਮੀਠੇ। ਨਹੀਂ ਘਾਤ ਲਾਗੀ ਘਨੇ ਲੋਗ ਡੀਠੇ ॥ ੮ ॥ ੭੭੭ ॥ ਬਿਦਾ ਹੋਇ ਕੈ ਧਾਮ ਕੋ ਬੇਗ ਧਾਯੋ। ਗਏ ਦਿਵਸ ਦੋ ਤੀਨ ਸੋ ਫੇਰ ਆਯੋ। ਘਰੀ ਤੀਨ ਕੈ ਚਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਐਸੇ। ਨਹੀਂ ਘਾਤ ਲਾਗੀ ਚਲਾ ਅੰਤ ਤੈਸੇ ॥ ੯ ॥ ੭੭੮ ॥ ਇਸੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦੁਸੋਸ ਕੇਤਾਨ ਆਯੋ। ਨਹੀਂ ਘਾਤ ਲਾਗੀ ਨਹੀਂ ਦਾਵ ਪਾਯੋ। ਘਨੀ ਬਾਰ ਆਯਾ ਲੀਓ ਭੇਦ ਸਾਰਾ। ਸਮਾ ਸੁਯਾਮ ਕਾ ਕਾਮ ਕੋ ਯੋਂ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ੧੦ ॥ ੭੭੯ ॥ ਦਿਨੰ ਏਕ ਸੁਯਾਮ ਸਮੇਂ ਦੁਸੁਟ ਆਯੋ। ਸੁਨਿ ਸਾਹਿਬੰ ਅੰਤ੍ਰ ਤਾਂਕੇ ਬੁਲਾਯੋ। ਢਿਗੰ ਜਾਇ ਬੈਠਾ ਕਿ ਪਰਸਾਦਿ ਦੀਨਾ। ਗਹੀ ਮੁਸੁਟਿ ਲੈ ਦੁਸੁਟਿ ਮੁਖ ਮਾਂਹਿ ਦੀਨਾ ॥ ੧੧ ॥ ੭੮੦ ॥ ਨਹੀਂ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਤਹਾਂ ਪਾਸ ਔਰੇ। ਰਹੇ ਏਕ ਹੀ ਉੰਘ ਸੋਈ ਗਯੋ ਰੇ। ਇਤੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਬਿਸਰਾਮ ਲੀਨਾ। ਗਹੀ ਦੁਸੁਟਿ ਜਮਾਧਾਰ ਉਰ ਵਾਰ ਕੀਨਾ ॥ ੧੨ ॥ ੭੮੧ ॥ ਕੀਯੋ ਵਾਰ ਐਸਾ ਕਿ ਦੂਜਾ ਲਗਾਯੋ। ਲਗੇ ਔਰ ਕੇ ਆਪਨਾ ਵਾਰ ਲਾਯੋ। ਕੀਯੋ ਵਾਰ ਏਕੋ ਨਹੀਂ ਔਰ ਕੀਨਾ। ਲੀਆ ਮਾਰਕੈ ਦੁਸੁਟ ਜਾਨੇ ਨ ਦੀਨਾ ॥ ੧੩ ॥ ੭੮੨ ॥

ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਰਸੰਸੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਪੁਰਾਣਾ ਲੇਖਕ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਠਾਣ ਘਾਤ ਲਈ ਹੀ ਆਇਆ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਏਸੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਿਨ ਦਾਉ ਲੱਗਾ ਵਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਤੇ ਬਦਲੇ ਦੇਣ ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹੁਣ ਬਾਹਰ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਲਓ। ਸੈਰੁਲ ਮੁਤਾਖਰੀਨ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਗਮ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਏਸੇ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਬਟਾਲਵੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਪਠਾਨ ਸੁਦਾਗਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਘੋੜੇ ਵੇਚੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਸਦੇ ਰੁਪਯੇ ਮੰਗਣ ਤੇ ਕੁਛ ਤਕਰਾਰ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਸਤਾਖੀ ਦੇ ਵਾਕ ਕਹੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰ ਵਾਰ ਕਰਨੇ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਦੇਖਕੇ ਤਲਵਾਰ ਸੂਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਠਾਣਕੇ ਇਉਂ ਵਿਸਾਹ ਕਰਕੇ ਘਾਤ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਉਹ ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਉਕਸਾਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪ ਮੁਕਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਕਨਿੰਘਮ ਨੇ ਲਿਆ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਕਨਿੰਘਮ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ।

ਤਾਰੀਖ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਜੋ ਉਹ ਬੇਗਿਣਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਹਿ ਬੈਠੇ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕ

ਅਫਗਾਨ ਨੇ ਇਕ ਖੰਜਰ ਨਾਲ ਦੋ ਤ੍ਰੈ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੈਕਾਲਫ ਨੇ ਅਗਲਬ ਸਮਝਕੇ ਅਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

[ਜਿਲਦ ਪੰਜ, ਪੰਨਾ ੨੪੧

ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਨੇ ਉਪਰਲੀਆਂ ਕੁਛ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੇਕੇ ਇਕ ਰਵਾਇਤ ਹੋਰ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਮਿਨਜੁਮਲਾ ਤਮਾਤ ਰਵਾਇਤੋਂ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਰਵਾਇਤ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ (ਪਾਤਸ਼ਾਹ) ਕੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਸੇ ਕਤਲ ਕੀਆ ਗਿਆ”। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਉਹ ਐਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

“ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹਿੰਮ ਦੱਕਨ ਸੇ ਫਾਰਗ ਹੋ ਕਰ ਔਰ ਅਹਿਮਦ ਨਗਰ ਕੇ ਫਤਹ ਕਰਕੇ ਨਦੇੜ ਕੇ ਨਵਾਹ ਮੇਂ ਸੇ ਗੁਜਰਾ ਔਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੇ ਮਿਲਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਹਮਰਾਹ ਲੇ ਜਾਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਮਗਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਹੀ ਕੀਆ। ਔਰ ਉਸ ਕੋ ਬੇਅਦਬ ਔਰ ਬੇਵਫਾ ਕਹਿ ਕਰ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਨੇ ਸੇ ਪਹਿਲੂ ਤਹੀ ਕੀਆ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾ ਵਜੂਦ ਪਹਿਲੇ ਸੇ ਕਾਂਟੇ ਕੀ ਤਰਹ ਖਟਕਤਾ ਥਾ, ਔਰ ਵੋਹ ਬਖੂਬੀ ਜਾਨਤਾ ਥਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੀਆ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਵੋਹ ਦਿਲ ਸੇ ਤੋ ਯਿਹ ਚਾਹਤਾ ਥਾ ਕਿ ਮੌਕਾ ਪਾਕਰ ਉਸ ਕਾ ਕਿੱਸਾ ਤਮਾਮ ਕਰੇ, ਲੇਕਨ ਮੌਕਾ ਕਾ ਮੁਨਤਜ਼ਿਰ ਥਾ। ਵੋਹ ਅਪਨੇ ਤਈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖਤਰਹ ਮੇਂ ਸਮਝਤਾ ਥਾ, ਜਬ ਤਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਮੇਂ ਮੌਜੂਦ ਥਾ, ਲੇਕਨ ਉਸਕੇ ਖਤਰਹ ਕੋ ਸਰਹੰਦ ਪਰ ਬੰਦਾ ਕੇ ਕਾਰਨਾਮੇਂ ਨੇ ਔਰ ਬੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਦੀਆ, ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਪੈ ਹੂਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾ ਕਿੱਸਾ ਪਾਕ ਕੀਆ ਜਾਵੇ। ਚੁਨਾਂਚੇ ਏਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਉਸ ਕੇ ਕਤਲ ਕੇ ਲੀਏ ਕੀ ਗਈ। ਖੁਦ ਤੋ ਵਹਾਂ ਸੇ ਹਟ ਕਰ ਆਗੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਔਰ ਏਕ ਤੁਰਕਜ਼ਾਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੋ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮੇਂ ਮੇਂ ਥਾ ਯਿਹ ਜੋਸ਼ ਦਿਲਾਕਰ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੁਮਹਾਰੇ ਬਾਪ ਔਰ ਦਾਦਾ ਕਾ ਕਾਤਲ ਹੈ, ਔਰ ਕਿ ਬਾਪ ਦਾਦਾ ਕਾ ਇੰਤਕਾਮ ਲੇਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕਾ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਔਰ ਯਿਹ ਸ਼ਰਮ ਦਿਲਾਕਰ ਕਿ ਤੁਮ ਅਪਨੇ ਬਾਪ ਕੇ ਕਾਤਲ ਕੀ ਖਿਦਮਤ ਕਰਤੇ ਹੋ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਕਤਲ ਪਰ ਆਮਾਦਹ ਕੀਆ ਔਰ ਸਾਥ ਇਨਾਮੇਂ ਇਕਰਾਮ ਕਾ ਵਾਅਦਹ ਭੀ ਕੀਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸ਼ਖਸ ਕਾ ਨਾਮ ਗੁਲ ਖਾਂ ਥਾ ਜੋ ਬਮੇ ਅਪਨੇ ਭਾਈ ਅਤਾਉੱਲਾ ਖਾਂ ਕੇ ਉਸ ਕੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਮੇਂ ਥਾ, ਜੋ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਕੀ ਔਲਾਦ ਮੇ ਸੇ ਥੇ, ਜੋ ਗੁਰੂਓਂ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਕਿਸੀ ਲੜਾਈਓਂ ਮੇਂ ਫੌਤ ਹੂਏ ਥੇ। ਗਰਜ਼ ਯਿਹ ਗਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਕਾਮ ਕਰ ਗਈ ਔਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੋ ਚੁੰਕਿ ਉਨ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਥਾ ਔਰ ਚਮਕੌਰ ਸੇ ਆਤੇ ਵਕਤ ਚੰਦ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੇ ਸਲੂਕ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਯਕੀਨ ਕਰਾ ਦੀਆ ਥਾ ਕਿ ਉਨਮੇਂ ਸੇ ਬਾਅਜ਼ ਬੇਸ਼ਕ

*ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੌਲਤ ਰਾਏ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੁਲੋਕ ਗਮਨ ਤੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਾਅਰਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਨਹੀਂ ਪੜਤਾਲੀਆਂ।

ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨੇ ਕੇ ਕਾਬਲ ਹੈਂ; ਲੇਕਨ ਯਿਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਲੀਏ ਮੌਤ ਕਾ ਕਟਾਰ ਨਿਕਲਾ ਔਰ ਹਲਾਕ ਖੰਜਰ; ਆਖਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਾਤ ਹੂਈ।”

[ਪੰਨਾ ੨੧੩

ਵੀਚਾਰ:

ਪਿਛੇ ਕਹੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਠਾਣ ਨੇ ਕਟਾਰ ਨਾਲ ਖੂਨੀ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਗੱਲ ਪਰ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪਰ ਸੰਕਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਇ ਦਾ ਵਿਖੇਵਾਂ ਹੈ ਤਾਂ, ਪਠਾਣ ਨੇ ਕਿਉਂ ਵਾਰ ਕੀਤਾ? ਇਸ ਕਾਰਣ ਪਰ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਡੂੰਘੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰੇਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਮੂਜਬ ਜੋ ਗੱਲ ਅਗਲਬ ਸਮਝੀ ਹੈ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਯਾਂ ਇਉਂ ਕਿ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਦੇ ਵਰਤਾਉਣ ਹਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲਕੋਈ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਉਡਾਈਆਂ ਸੋ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸੁਣੇ ਮੂਜਬ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਐਤਨੇ ਦੂਰ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਲ ਖਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦੇ ਵੈਰ ਲਈ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਸ੍ਵਾਦੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਨ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਡੀ ਦੂਰ ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਕਿਸੇ ਗੱਭਰੂ ਦਾ ਜਾਣਾ ਅਗਲਬ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਘੋੜੇ ਘਾੜਿਆਂ ਦੇ ਸੌਦੇ ਤੋਂ ਗੱਲ ਵਧ ਗਈ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੋਊ। ਘੋੜੇ ਦਾ ਕੋਈ ਸੌਦਾਗਰ ਰੁਪਯੇ ਲੈਣ ਗਿਆ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪਰ ਹੁੰਡੀ ਦੇਕੇ ਰਾਜੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਉਧਰ ਜੋੜ ਕੇ ਇਹ ਕਾਰਨ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁੱਲ ਤੁੱਲ ਦੇਣ ਲੈਣ ਤੋਂ ਗੱਲ ਕਤਲ ਤਕ ਵਧਣੀ ਬਹੁਤ ਅਗਲਬ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਸਨ, ਦੇਣੇ ਲੈਣੇ ਕਦੇ ਸੰਕੁਚਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੜੇ ਸਖੀ ਮਰਦ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਕਾਰਨ ਵਰਤਣਾ ਘੱਟ ਅਗਲਬ ਹੈ, ਹੋਵੇ ਨਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਇਸ਼ਤਿਆਲ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂ ਸਮਝ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪਠਾਣ ਦਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ, ਜੋ ਦੀਨ ਲਈ ਛੇਤੀ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਾਰਨ ਮੰਨ ਲਿਆ।

ਇਹ ਉਪਰਲੀ ਗੱਲ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਖਿਆਲ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ। ਪਰ ਜੇ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਠਾਨ ਨੇ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ, ਕੌਮ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਆਗੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਹਘਾਤ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸੱਭਯਤਾ ਤੇ ਇਖਲਾਕ ਪਰ ਦਾਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤਦ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬੋਲ ਬੁਲਾਰਾ ਤੇ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਆਖੀ ਗਈ ਗੱਲ ਘੜ ਲੈਣੀ ਔਖੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਉਲਾਂਭਾ ਮੁੜ ਘਿੜਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਰ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਐਸੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਆਲਾ ਦਿਮਾਗੀ, ਕਮਾਲ ਦੇ ਸ਼ੀਲ ਧਰਮ ਤੇ ਵਰਤਾਉ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼

ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੇਕ ਸਲੂਕਾਂ ਦੇ ਗਿਰਵੀਦਾ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਔਜ ਦੇ ਕਾਇਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਰੋਪੜ ਦੇ ਪਠਾਣ ਦਬੇ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨੇਕ ਸਲੂਕ ਨਾਲ ਪਲੇ ਗ਼ਨੀ ਖ਼ਾਂ ਨਬੀ ਖ਼ਾਂ ਤੇ ਸਲੋਹੀ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀ ਆੜੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਜਿੰਦਾਂ ਹੂਲ ਕੇ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸੌਦੇ ਪਰ ਕਦ ਲੜ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਨ ਤਲਫ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਯਾ ਓਹ ਨੀਤੀ ਨਿਪੁਨ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪੁੰਜ ਵਜ਼ਕਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਵਹਿਸ਼ਤ ਨੂੰ ਕੁਵਾਕ ਕਹਿਕੇ ਕਦ ਭੜਕਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਕਲਮ ਕਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਉਲਾਂਭੇ ਨੂੰ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਿਆਸ ਕੀਤੇ ਕਾਰਨ ਲਿਖ ਮਾਰੇ ਹਨ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗ਼ਮਜ਼ਦਹ ਯਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬੇਜ਼ਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਗ਼ਾਲਬਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਨਾਪਤ ਤੋਂ ਮਗਰਲੇ ਸਿੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਤਾਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਕਾਤਲ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਹੋਣਹਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਸ ਅੰਤਰਯਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਫੁਟ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਤੇ ਓਪਰੇ ਲੇਖਕ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸੂਲ ਮੂਜਬ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਣਹਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਤੇ ਉਸ ਪਤੇ ਹੋਣ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਕਾਫੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਸਤੀ ਲਈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੋਚ ਤੇ ਵਿਆਖਯਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੋਂ ਮਰਨੇ ਦੀ ਖਬਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਭਾਣੇ ਮੰਨਣ ਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਣੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਬੇਜ਼ਾਰੀ ਤੇ ਗ਼ਮ ਚਿੰਤਾ ਦੀਆਂ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਯਾ ਅਕਲ ਵਿਚ ਫਤੂਰ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਯਾ ਕੁਛ ਕਮਲੇਪਣ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਲ ਤੇ ਫੇਅਲ (ਬਚਨ ਤੇ ਕਰਨੀਆਂ) ਕੀਹ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ? ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਕੀਹ ਸੀ ਤੇ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਕੀਹ ਕੁਛ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਤੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਧਾਨੀ ਗੁਆਕੇ, ਸਰਬੰਸ ਵੰਵਾਕੇ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਰਵਾਕੇ ਜੋ ਵਜ਼ਕਤੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਰਗੇ ਜਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨੂੰ 'ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ' (ਫਤੇ ਦਾ ਖਤ) ਲਿਖਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਉਹ ਗ਼ਮਜ਼ਦਹ ਤੇ ਨਿਰਾਸ ਸੀ ਕੀਕੂੰ ਇਨਸਾਫ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਖਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਾਫ ਲਿਖਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਨਾਂ ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਨਾਂ ਤੂੰ ਮੁਹੰਮਦ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਕਸਮ ਤੋੜਦਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਸੁਖਨ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਣ ਸਚ ਮੁਚ ਸਨ, ਓਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਲ ਗੱਜਕੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀਹ ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਾਰ ਦਿਤੇ, ਪਰ ਅਜੇ ਕਰਤਾ ਭੁਜੰਗੀ ਕਾਇਮ ਬੈਠਾ ਹੈ*, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬੀਰਰਸ ਤੇ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ, ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਬੁਝਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਭੜਕਦੀ ਅੱਗ ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਬਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।

ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਰਨੇ ਤੇ ਕਰਤੱਬਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕੋ। ਮਾਲਵੇ ਜਾਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇ ਨਾਲ ਖਿਦਰਾਣੇ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਮੋੜਨਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨਾ। ਕਾਂਗੜੇ ਜਾਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ‘ਫਤੇ ਦਾ ਖਤ’ ਲਿਖਣਾ, ਦਮਦਮੇ ਬੈਠਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਰਚ ਦੇਣੇ, ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲੈਣੀ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ। ਇਹ ਕੰਮ ਸਾਲਮ ਦਿਮਾਗੀ ਦੇ ਤੇ ਉਤਸਾਹ ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋਰਵੇਂ? ਜਦੋਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਨਾ, ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਰਜਾ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਸੀਂ ਜੁੱਧ ਨਾ ਰਚਾਈਏ; ਉਸ ਦਾ ਕੁਛ ਦੇਰ ਮੰਨ ਮੰਨ ਕੇ ਆਖਰ ਡਰ ਜਾਕੇ ਇਕਰਾਰ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਬੰਦੇ ਵਰਗਾ ਸੂਰਮਾ ਲੱਭ ਲੈਣਾ, ਬੰਦੇ ਵਰਗੇ ਚੇਟਕੀ ਤੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੀਠ ਤੋਂ ਉਖਾੜ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਲੈਣਾ, ਆਤਮਕ ਬਲ ਤੇ ਬੁੱਧੀਮਤਾ ਦੀਆਂ ਸੂਚਕ ਹਨ ਕਿ ਹੋਰਵੇਂ? ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਉਂਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਟੋਰਨਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਤੇ ਵਿਉਂਤ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਲੜੀ ਐਸੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀ ਕਿ ਜੋ ਐਨ ਆਪਣੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ, ਚੜਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਤੇ ਸਲੀਮੁਲ ਅਕਾਲੀ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਹੁਣ ਲਓ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਉਗਾਹੀ।

ਚਮਕੌਰ ਜੁੱਧ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:-

“ਅਪਨੇ ਬੜੇ ਬੇਟੇ ਕਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਕਰ ਭੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਰਾ ਥਾ ਔਰ ਵੋਹ ਮਹਾਂਬਲੀ ਅਪਨੇ ਕਾਮ ਪਰ ਬਦਸਤੂਰ ਤੁਲਾ ਹੂਆ ਥਾ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਬੇਟੇ ਕੇ ਮਰਨੇ ਪਰ ਦੂਸਰਾ ਬੇਟਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਕੀ ਉਮਰ ੧੪, ੧੫ ਸਾਲ ਥੀ ਬਾਪ ਕੇ ਪਾਸ ਆਤਾ ਹੈ ਔਰ ਪੂਛਤਾ ਹੈ...। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪਨੇ ਬੇਟੇ ਕੀ ਨੌਜਵਾਨੀ ਔਰ ਪਿਦਰੀ ਮਾਮਤਾ ਕਾ ਕੁਛ ਨਾ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ ਵੋਹ ਉਸ ਦੀ ਯਕੀਨੀ ਮੌਤ ਕੋ ਸਾਹਮਨੇ ਦੇਖਤਾ ਹੂਆ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਂ ਹਾਂ ਬੇਟਾ ਜਾਓ ਔਰ ਅਪਨੇ ਖੂਨ ਸੇ ਮੇਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਕੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪੂਰੀ ਕਰੋ

*ਕਰਤਾ ਭੁਜੰਗੀ ਯਾ ਲਪੇਟ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੱਪ ਤੇ ਭੜਕਦੀ ਅੱਗ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਲਿਪਟ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਪਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਖਾਲਸੇ ਲਈ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਪਰ ਸੱਪ ਵਾਂਗੂ ਲਪੇਟਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਓਹ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਮਰ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਕਤੀ ਵਾਲੇ ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਚੰਗਿਆੜੇ ਸਨ, ਵਜਕਤੀ ਛੋੜ ਗਏ ਪਰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਰੂਪ ਪੁੱਤਰ ਅਮਰ ਹੈ ਤੇ ਅਨੇਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲਪੇਟਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਚਮਕਦੀ ਅਗਨੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਖਰ ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਮਹਾਰੇ ਔਰ ਤੁਮਹਾਰੇ ਭਾਈ ਕੇ ਖੂਨ ਸੇ ਉਸ ਪਰ ਦਸਤਖਤ ਕਰੂੰ ਔਰ ਮੇਰਾ ਮੁਆਹਿਦਾ ਤਕਮੀਲ ਪਾਵੈ”।

[ਦੌਲਤ ਰਾਯ ਸਫਾ ੧੯੦

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋਇਆ? ਕੁਛਕ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:-
 “ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਨੋਂ ਪੁਤਰੋਂ ਕੀ ਬੀਰਗਤੀ ਪਾਨੇ ਕਾ ਸਮਾਚਾਰ ਬੜੇ ਧੈਰਯ ਕੇ ਸਾਥ ਸੁਨਾ, ਇਸ ਖਬਰ ਕੇ ਸੁਨਕਰ ਵੇ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਵਿਚਲਤ ਨਹੀਂ ਹੁਏ, ਉਨਕੇ ਮਾਥੇ ਪਰ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਸ਼ਿਕਨ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਉਨ ਕਾ ਤੇਜ, ਉਨਕਾ ਉਤਸਾਹ, ਔਰ ਉਨਕੀ ਹਾਰਦਿਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪਹਿਲੇ ਸੇ ਔਰ ਭੀ ਅਧਿਕ ਬੜ੍ਹ ਗਈ।” [ਰਾਮ ਜੀ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ, ਸਫਾ ੨੦
 “(ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇਂ ਕੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕੀ) ਜਿਸ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੋ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਵੇਹ ‘ਜਟ ਪੁਰ’ ਮੇਂ ਥੇ, ਇਨਕੀ ਆਂਖ ਸੇ ਆਂਸੂ ਯਾ ਜ਼ਬਾਨ ਸੇ ਆਹ ਕਾ ਲਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਾ”।

[ਸ਼ਿਵ ਬਰਤ ਲਾਲ ਐਮ. ਏ., ਸਫਾ ੧੬੮

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਬਦੁਲ ਗਨੀ, ਜੋ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿਚੋਂ ਸੀ, ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ: ਬੇਟੇ ਕੇ ਕਤਲ ਹੋਨੇ ਕੀ ਪਹੁੰਚੀ ਜੁੰਹੀ ਖਬਰ। ਜਾਨਾ ਯਿਹ ਬਾਪ ਨੇ ਕੇ ਹੂਆ ਕਤਲ ਵੇ ਪਿਸਰ। ਸੁਕਰੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀਆ ਝਟ ਉਠਾਕੇ ਸਰ। ਔਰ ਅਰਜ਼ ਕੀ ਕਿ ਬੰਦਹ ਪੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀ ਕਰ ਨਜ਼ਰ। ਮੁਝ ਪਰ ਸੇ ਆਜ ਤੇਰੀ ਇਮਾਨਤ ਅਦਾ ਹੋਈ। ਬੇਟੇਂ ਕੀ ਜਾਨ ਧਰਮ ਕੀ ਖਾਤਰ ਫਿਦਾ ਹੁਈ। ”

[‘ਜੌਹਿਰੇ ਤੇਗ

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਘਟਨਾ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ‘ਮਹਲ’ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਪੁੱਜੇ, ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬੈਠੇ ਨਾ ਦਿੱਸੇ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਪੁੱਛ ਕੀਤੀ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਭਾਵ ਦੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ:-

“ਇਨ ਪੁਤਰਨ ਕੇ ਸੀਸ ਪੈ ਵਾਰ ਦੀਏ ਸੁਤ ਚਾਰ।

ਚਾਰ ਮੁਏ ਤੋ ਕਿਆ ਭਇਆ ਏ ਜੀਵਤ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ।”

ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਘਟਨਾ ਮਗਰੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਲਿਖਿਆ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ:-

‘ਚਿਹਾ ਸੁਦ ਕਿ ਚੂੰ ਬੱਚਗਾਂ ਕੁਸ਼ਤਚਾਰ।’

ਅਰਥ: ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਚਾਰ ਬੱਚੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਹ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਲਈ ਮੌਤ ਤੱਕ ਪੁਚਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਨਿਰਾਸਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਚੜਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਤੇ ਪੂਰੀ ਦਨਾਈ, ਦੁਰੰਦੇਸ਼ੀ, ਮੁਆਮਲਾ ਫਹਿਮੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅੰਤ ਤੱਕ ਲਗੇ ਰਹੇ।

ਜੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਦ ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ, ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ

ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਭੇਜਣਾ, ਉਹਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਤੇ ਦੂਜਾ ਭੇਜਣਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਉਹ ਲੇਖਕ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕੇ ਜੋ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਸੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹਨ ਸੋ ਸੱਚੇ ਨਹੀਂ ਸਹੀ ਹੁੰਦੇ। ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਨੂੰ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਰਵਾਯਤ ਪਠਾਣ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੰਬੇ ਦਾ ਪਤਾ ਉਸ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਰਵਾਇਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਗੌਰਵਤਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਦੇ ਬਾਦ ਇਸੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਹੋਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੇ ਪੋਲ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਤਾੜ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਹੋਰ ਖੋਜ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਲੱਭ ਪਵੇ ਪਰ ਹਾਲੇ ਜੋ ਰਵਾਇਤ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਵਾਲੀ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਹ ਗੌਰਵਤਾ ਵਾਲੀ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ 'ਸਾਜ਼ਸ਼' ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਸਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਬੜੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਐਉਂ ਚੁਪਾਤੇ ਮਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਮਾਮੂਲੀ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਰੋਅਬ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਹਮਲਾਆਵਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਜੋਖੋਂ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣੀ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੌਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਦੇ ਮਗਰ ਕੋਈ ਗਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਾਰਨ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਲਾਫ ਹਨ। ਦੌਲਤਰਾਇ ਵਾਲੀ ਰਵਾਇਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਅਗਲਬ ਹੋਣ ਦੀ ਗੌਰਵਤਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਠੀਕ ਠੀਕ ਸਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਰਾਹ ਘੱਲਣੇ ਹੋਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਫੇਅਲ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਇਸ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੂਲੋਂ ਲੁਕ ਜਾਏਗਾ।

ਕੁਛ ਵੀ ਹੋਵੇ ਹੋਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਮਨਕਲਪਤ ਜੋੜਾਂ ਹਨ ਯਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹਨ ਤੇ ਪਿਛਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਹਨ। ਦੌਲਤਰਾਇ ਦਾ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਕਾਰਨ ਯਾ ਇਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਕਾਰਨ ਇਸ ਹੋਣੀ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਗਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਇਸਦੇ ਮਗਰ ਹੈ।

ਜੇ ਫਰਜ਼ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਠੀਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੇ ਇਹ ਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਹੋਣੀ ਦੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦਾ ਖਿਆਲ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਚਣ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਵਜਕਤੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਕੰਟਕ ਲਗ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪੜਤਾਲ ਗੋਚਰੀ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸਿਪਾਹ ਚਮਕੌਰ ਵਿਚ ਖਪਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਦੋ ਮਾਸੂਮ ਬੇਗੁਨਾਹ ਬੱਚੇ ਸੰਗਦਿਲੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਬਚੇ ਖੁੱਚੇ ਭੁੱਖੇ ਥਕੇ ਸਿਖ ਜੋ

ਅਨੰਦਪੁਰੋਂ ਤੇ ਹੋਰ ਗੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫੜੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੱਕ ਤੇ ਕੰਨ ਕੱਟਕੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਕੇ (ਦੇਖੋ ਮੈਲਕਮ ਸਫਾ ੨੨) ਘੋਰ ਅੱਤਯਾਚਾਰ ਵਰਤਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਜੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਉਂਦੇ ਨਾ ਰਹਿਣ। ਇਹ ਅਗਲਬ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸਦਾ ਸਬੂਤ ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਜੰਗ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਲਵੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਤੇ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇ ਸਰੇ ਸਾਮਾਨ ਹਨ, ਉਹ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ ਓਥੋਂ ਦੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਕੜਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਨਹੀਂ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜਾ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਫ ਸਾਬਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਨੀਯਤ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਹੁਣ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਬਦਲੇ ਹਨ, ਔਰਗੰਜ਼ੇਬ 'ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾ ਛੇੜੋ' ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ। ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ, ਚਾਹੇ ਰੂਹਾਨੀ ਆਸ਼ੀਰਬਾਦ ਨਾਲ, ਚਾਹੇ ਫੌਜੀ ਕੁਮਕ ਨਾਲ, ਚਾਹੇ ਦੋਨੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਹੈਤਾ ਮਿਲਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੱਖਣ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸੁੰਹੀਆਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਸੂਬੇ ਚੋਰੀ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੇ। ਸੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਸੁੰਹ ਬੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੋਣੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾ ਕੇ ਦਗਾ ਕਰਨ ਦਾ, ਬੇਗੁਨਾਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਤੇ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੱਕ ਕੰਨ ਕੱਪਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡਰ ਵਾਪਰਨਾ ਮਾਮੂਲੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪ੍ਰਾਧਾਂ ਦਾ ਦੰਡ ਦੇਵੇ। ਮੁਗਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਬੇ ਦੰਡੇ ਸੇ। ਜਿਵੇਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਇਕ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜੁਲਮ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਰਗੜਵਾ ਕੇ ਮਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਮਨੋਰਥ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੁਪਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਕਰਾ ਦੇਵੇ। ਓਹ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣੇ ਵੈਰੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਆਦਮੀ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਵੈਰ ਲਈ ਉਕਸਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਭਾਰੀ ਇਨਾਮਾਂ ਦਾ ਲੋਭ ਭੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਇਕ ਅਮਰ ਵਾਕਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਪਠਾਣ ਦੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਐਸਾ ਅਹੰਮ ਹੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਗਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਨਾਲ ਵਿਉਂਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਧਾਰਨ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਦਸ਼ਾ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਜੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਝੁਕਾਉ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸਯਾਤ ਨਾਲ ਮਰਵਾ ਦੇਣ ਦਾ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੈਸੀ। ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਛਤ ਬਨੂੜ ਸੀ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਵਲ ਉਸ ਦੇ ਵਧਣ ਦੀ ਅਫਵਾਹ ਗਰਮ ਸੀ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਕੁਛ ਸਲਾਹਕਾਰੀਆਂ ਸਣੇ

ਘੱਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸਾਹਘਾਤ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇ। ਉਹ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਦੱਸਣ ਲਗਾ, ਤੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਣਕੇ ਨਾਲ ਰਲ ਗਿਆ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਦਰ ਕੀਤਾ, ਧਨ ਦਿੱਤਾ, ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਿਆ, ਪਰ ਚੌਕਸ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸਾਹ ਘਾਤੀ ਚਾਲ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ ਤਾਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਜੁੱਧ ਮਚੇ ਵਿੱਚ ਤੇ ਰਣ ਤੱਤੇ ਸਮੇਂ ਨੱਸ ਤੁਰਿਆ ਜੋ ਬੰਦੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਆਪਣੀ ਭਾਂਜ ਹੋਈ ਸਮਝਕੇ ਨੱਸ ਤੁਰੇ। ਏਹ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਬੀ, ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲੀਆਂ ਤੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛੇੜਾਂ ਨੱਸ ਬੀ ਤੁਰੀਆਂ, ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਝੈਲਾਂ ਦੀ ਤੁੰਦੀ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਮੈਦਾਨ ਲੈ ਗਿਆ। ਸੋ ਇਸ ਵਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ‘ਵਿਸਾਹ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਵ’ ਬੀ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਵਧੇਰੇ ਖੋਜ ਦੀ, ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਕਿ ਇਹ ਯਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਲਭ ਪਵੇ। ਜੈਸੇ ਕਿ ਕੰਵਲ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਡਿਊਢੀ ਡਿੱਗਣ ਦਾ ਭੇਤ ੫੮ ਵਰ੍ਹੇ ਛੁਪਿਆ ਰਿਹਾ ਤੇ ੧੮੯੮ ਈ: ਵਿਚ "Memoirs of Colonel Alexander Gardner". ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਫ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਦੀਵਾਨ ਕੌੜਾ ਮਲ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਕਿਸੇ ਦੁਰਾਨੀ ਦੀ ਗੋਲੀ ਤੋਂ ਯਾ ਕਬਰ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਦਾ ਪੈਰ ਆ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਦੁਰਾਨੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ‘ਫੱਰਹਤੁੱਨਾਜ਼ਰੀਨ’ ਦੇ ਲੇਖ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਮਜੂਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ‘ਅਹਵਾਲੇ ਆਦੀਨਾ ਬੇਗ’ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਕਸੂਰੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸੈਨਾਪਤਿ ਵਿਸਾਹ ਘਾਤ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ‘ਹੁਕਮੇ ਕਤਲ’ ਸੀ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ‘ਜੁਰਮਾਨਾ’ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਬਿਸਤਾਨੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ, ਜੋ ਖੁਦ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ‘ਵੱਡਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ’ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ ‘ਤੁਜ਼ਕ ਜਹਾਂਗੀਰੀ’ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ‘ਮੈਂ ਕਤਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ’ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਉਸੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿਚੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਤਅੱਸਬ ਤੇ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਬੀ ਪਈ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਾਇਰਤਾ ਭਰੇ ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਗਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਧੇਰੇ ਖੋਜ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਆਉਣੀ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਵਲ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹਾਲਾਤ ਖੋਜ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇੰਨੀ ਬਾਤ ਹੀ ਅਗਲੇ ਖੋਜਕਾਂ ਦੀ ਸੇਧ ਲਈ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਮਰ ਵਾਕਿਆ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਹੇ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਇਹ ਖੋਜ ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਲਿਖ ਚੁੱਕੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਪੋਥੀ ਤੇ ਪਈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ‘ਚਤਰਜੁਗੀ’ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹਾਲ ਤਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਪਰ ਵਿਸਾਹਘਾਤੀ ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਠਾਣ ਨੂੰ ‘ਸਰੁੰਦੀ ਪਠਾਣ’ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਲਿਖਤੀ ਪਤਾ

ਮਿਲ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪਠਾਣ ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਤਾ ਪੁੱਛਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਫੇਰ ਨਾਦੇੜ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਜਾਣਾ ਸਾਡੀ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਖੋਜ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਕਦਮ ਹੋਰ ਅਗੇਰੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ*। ਇਸ ਤੋਂ ਹੁਣ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਵਸਦੇ ਕਿਸੇ ਪਠਾਣ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਆਲ ਵਿਚ ਆਕੇ ਯਾ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਤਕਰਾਰ ਤੋਂ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਝੂਠਾ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਠਾਣ ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਸਾਹ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਤੇ ਦਿੱਲਿਓਂ ਪਤਾ ਲੈਕੇ ਟੁਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਤਲ ਦੇ ਇਸ ਜਤਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਾਤਲਾਨਾ ਵਾਰ ਠੰਢੇ ਦਿਲ ਗਿਣੀ ਮਿਥੀ ਗੱਲ ਹੈਸੀ ਤੇ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਇਹ ਇਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਓਸ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਸਰਹਿੰਦ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਾਤਲ ਉਸ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੇ ਮਨਤੱਵ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਕਾਰਿੰਦਾ (ਏਜੰਟ) ਹੈ।

ਇਹ ਪਠਾਣ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ, ਇਸ ਦਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੈਣਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਇਤਬਾਰੀ ਪਠਾਣ ਸੀ। ਪਤਾ ਪੁੱਛਣ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੁਰੇ ਇੰਦੀਏ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਲਈ ਡਾਢੇ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੱਕਾ ਪਤਾ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਕਰਕੇ ਨਾਦੇੜ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੈਨਾਪਤ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੇ ਮੂਜਬ ਕਈ ਦਿਨ ਦਾਉ ਤਾੜ ਤਾੜ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਡਾਢਾ ਇਤਬਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣੋਂ ਜਾਣੋਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੋ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਉਗਾਹੀ ਮਿਲ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਪਠਾਣ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰੀ ਸੀ, ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਨਵਾਬ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਵਿਸਾਹਘਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੈ ਸੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤਾਨੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੱਫ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਤੋਂ ਬੀ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

*ਅਸਾਂ ਇਹ ਨੋਟ ਮਾਰਚ, ੧੯੩੩ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਖੋਜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਨਵੀਂ ਟੋਹ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਵੀਉ (ਨੁਕਤਾ ਖਿਆਲ) ਨੂੰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਪਸੰਗਲੀ ਲੱਭਣ ਦੇ ਜਤਨ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਆਸ ਹੈ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸ ਖੋਜੀ ਬੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਨਗੇ।

੨੦. [ਜ਼ਖਮ ਦੇ ਤੋਪੇ ਟੁੱਟੇ। ਜੱਗ ਕੀਤਾ]

੧੯<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਵੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੧

ਦੋਹਰਾ: ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਸਾਦਰਹਿ, ਦੈ ਉਮਰਾਵ ਬੁਲਾਇ।
 ਜ਼ਖਮ ਲਗੇ ਸੁਧਿ ਲੇਨਿ ਹਿਤ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੀਰ ਪਠਾਇ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਕੁੰਚਰ ਪਰ ਅਰੂਢਿ ਤਤਕਾਲੇ।
 ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਪੰਥ ਮਹਿ ਚਾਲੇ।
 ਕੇਤਿਕ ਚਮ੍ਹੰ ਸੰਗ ਮਹਿ ਆਈ।
 -ਦਰਸਹਿੰਗੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਮੁਦ ਪਾਈ- ॥੨॥

ਅਸਵਾਰੀ ਤੇ ਤੂਰਨ ਆਏ।
 ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚਿ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਉਚਿਤ ਸਥਲ ਪਿਖਿ ਕੈ ਤਟ ਸਲਿਤਾ।
 ਉਤਰਿ ਪਰੇ ਦੇਖਤਿ ਜਲ ਚਲਤਾ ॥੩॥

ਸਿਵਰ ਕਰਜੋ ਸੁਧ ਤਬਹਿ ਪਠਾਈ।
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਢਿਗ ਅਰਜ ਸੁਨਾਈ।
 'ਸ਼ਾਹੁ ਪਠਾਏ ਜੁਗ ਉਮਰਾਵ।
 ਸੁਧਿ ਲੈਬੇ ਹਿਤ ਦਰਸਨ ਚਾਵ' ॥੪॥

ਸੁਨਿ ਕੈ ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਨਾ ਅਰੁ ਖਾਨਾ।
 ਕਰੇ ਪਠਾਵਨ ਬਾਂਛਤਿ ਨਾਨਾ।
 ਸਭਿ ਲੇ ਕਰਿ ਅਚਵਜੋ ਮਨ ਭਾਏ।
 ਥਿਰ ਹੁਇ ਸ਼੍ਰਮਹਿ ਸ਼ਰੀਰ ਬਿਹਾਏ^{੧++} ॥੫॥

ਢਰਜੋ ਦੁਪਹਿਰਾ ਭੇ ਸਵਧਾਨਾ।
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਠਜੋ ਦੂਤ ਅਗਵਾਨਾ।
 ਜਾਮ ਦਿਵਸ ਰਹਿ ਤਬਿ ਚਲਿ ਆਏ।
 ਸੰਗ ਭਲੇ ਨਰ ਕਰਿ ਸਮੁਦਾਏ ॥੬॥

ਆਗੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਵਾਨ ਲਗਾਯੋ।
 ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਫਰਸ ਡਸਵਾਯੋ।
 ਥਿਰਜੋ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁਹਾਏ।
 ਤੁਪਕ ਧਨੁਖ ਅਰੁ ਸਿਪਰ ਲਗਾਏ ॥੭॥

ਦੇਖਿ ਦੂਰ ਹੀ ਤੇ ਉਮਰਾਊ।
 ਝੁਕੇ ਸਲਾਮ ਕੀਨਿ ਅਗਵਾਊ।

^੧ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਥਕਾਨ ਲਾਹਿਆ⁺⁺ਪਾ:-ਥਿਰ ਹੋਇਸਿ ਤਹਿ ਨਿਸਾ ਬਿਹਾਏ।

ਸਨਮਾਨਤਿ ਲੇ ਨਾਮ ਬੁਲਾਏ।
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਗੁਰ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਏ ॥੮॥
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਜੁਗ ਅਰਜ ਗੁਜਾਰੀ।
 ‘ਹਜ਼ਰਤ ਪਠੇ ਸਮੀਪ ਉਚਾਰੀ।
 ਲੇਨਿ ਜ਼ਖਮ ਕੀ ਸੁਧਿ ਹਮ ਆਏ।
 ਭਈ ਖੁਸ਼ੀ ਸੁਨਿ ਆਪ ਨਹਾਏ ॥੯॥
 ਸ਼ਾਹੁ ਸਚਿੰਤ ਭਯੋ ਸੁਧ ਪਾਈ।
 -ਇਹ ਮੂਢਨ ਕਜਾ ਕੀਨਿ ਖੁਟਾਈ-।
 ਸਭਿ ਪਠਾਨ ਸੰਗੀ ਬੁਲਵਾਏ।
 ਦੇ ਸਜਾਇ ਕੋ ਸੋ ਬੁਝਵਾਏ^੧ ॥੧੦॥
 ਕਸਮ ਕੁਰਾਨ ਮਹਾਨ ਬਖਾਨੀ।
 -ਅਪਰ ਨ ਕਿਸ ਕੋ ਸੁਧਿ ਹਮ ਜਾਨੀ।
 ਲਰਕਾ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਅਨਜਾਨਾ।
 ਕਿਯ ਬਦਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਪਜਾਨਾ-’ ॥੧੧॥
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਯੋ।
 ‘ਭਯੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਿਮ ਭਾਯੋ।
 ਹੈ ਨ ਸਕਹਿ ਕੁਛ ਹੁਕਮ ਬਿਹੀਨਾ।
 ਨਰਨ ਬਿਖੈ ਆਪਹਿ ਕ੍ਰਿਤ ਕੀਨਾ^੨ ॥੧੨॥
 ਕਹਹੁ ਸ਼ਾਹੁ ਸਨ -ਹਮ ਸੁਖ ਹੋਵਾ।
 ਘਾਵ ਮਿਲਯੋ ਸੰਕਟ ਨਹਿ ਜੋਵਾ-।’
 ਕਰਤਿ ਬਾਰਤਾਲਾਪ ਬਿਤਾਇ।
 ਦੈ ਘਟਿਕਾ ਦਿਨ ਰਹਯੋ ਸੁ ਆਇ ॥੧੩॥
 ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਮੀਪ ਸਮੂਹ ਸੁਹਾਏ।
 ਬੀਚ ਸਰਾਸਨ ਦੋਇ ਟਿਕਾਏ।
 ਤਿਨ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਗਈ ਉਮਰਾਵਨਿ।
 ਪਿਖੈਂ ਦਰਾਜ ਭਏ ਬਿਸਮਾਵਨ ॥੧੪॥
 -ਚੌੜੀ ਪਾਟੀ ਬਡੇ ਕਠੋਰ^੩।
 ਇਨ ਐਂਚਨ ਕੋ ਕਿਸ ਮਹਿ ਜੋਰ।
 ਮਹਾਂ ਮੁਸ਼ਟ ਜੁਗ ਗੋਸ਼ੇ ਕਠਨੰ।

^੧ਸਜਾ ਦਾ (ਡਰ ਦੇਕੇ) ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਭਾਵ ਕਿ ਸੱਚ ਸੱਚ ਦੱਸ ਦਿਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਜਾ ਦਿਆਂਗੇ।

^੨ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ (ਵੜਕੇ) ਆਪੇ ਹੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ) ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

^੩ਬੜੀ ਚੌੜੀ ਪਟੀ ਵਾਲੇ ਕਰੜੇ ਹਨ।

ਤੈਸੇ ਪਨਚਿ ਸਿਲੇ ਸਮ ਗਠਨੰ^੧ ॥੧੫॥
 ਇਹ ਗੁਰ ਪੀਰ ਦਾਵ ਕਰਿ ਨਾਨਾ।
 ਰਖਹਿ ਦਿਖਾਵਾ ਲੋਕਨ ਨਾਨਾ।
 ਸਮਰਥ ਲਖਹਿ, ਮਾਨ ਹੈਂ ਆਨ।
 ਅਰਪਿ ਉਪਾਇਨ ਅਨਿਕ ਮਹਾਨ ॥੧੬॥
 ਨਾਂਹਿ ਤ ਇਹ ਕੁਦੰਡ ਬਡ ਭਾਰੇ।
 ਨਰ ਐਂਚਹਿ ਬਲ ਕਹਾਂ ਬਿਚਾਰੇ।
 ਜੋ ਫਰੇਸ਼ਤੇ ਬਲੀ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਸੇ ਖੈਂਚਹਿ ਜਿਨ ਓਜ ਕਰਾਲਾ ॥੧੭॥
 ਮਾਨੁਖ ਕੌਨ ਆਜ ਜਗ ਸਾਰੇ।
 ਧਨੁਖ ਐਂਚਿ ਇਨ ਤੇ ਸਰ ਮਾਰੇ-।
 ਇਤੱਯਾਦਿਕ ਚਿਤ ਬਿਖੇ ਬਿਚਾਰਤਿ।
 ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਕਰਿ ਤਰਕ ਉਠਾਰਤਿ ॥੧੮॥
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ।
 ਤਰਕਤਿ ਉਮਰਾਵਨ ਲਖਿ ਖਾਮੀ^੨।
 -ਹਮ ਕੋ ਜਾਨਹਿ ਦੰਭ ਕਮਾਵਹਿ।
 ਹੇਤੁ ਦਿਖਾਵਨ ਧਨੁਖ ਟਿਕਾਵਹਿ ॥੧੯॥
 ਇਹ ਰਣ ਮਹਿ^੩ ਪਹੁੰਚੇ ਨਹਿ ਆਏ।
 ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਚਮਕੌਰ ਜੁ ਘਾਏ।
 ਦਸ ਦਸ ਮਹਿ ਕੋ ਤੀਰ ਨਿਕਾਸਾ।
 ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬ੍ਰਿੰਦ ਕੋ ਤਤਛਿਨ ਨਾਸਾ ॥੨੦॥
 ਇਨ ਕੋ ਨਿਜ ਬਲ ਚਹਿਯ ਦਿਖਾਵਨਿ।
 ਨਤੁ ਬਲ ਅਪਰਨ ਕਰਹਿ ਬਤਾਵਨ^੪-।
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਿਚਾਰਿ ਗੁਰ ਉਰ ਮਹਿ।
 ਦੋਨਹੁੰ ਧਨੁਖ ਉਠਾਏ ਕਰ ਮਹਿ ॥੨੧॥
 ਦੋਨਹੁੰ ਮੁਸ਼ਟ ਹਾਥ ਇਕ ਧਰੀ।
 ਦੋਨ ਪਨਚ ਇਕ ਚੁਟਕੀ ਧਰੀ।
 ਬਲ ਤੇ ਐਂਚੀ ਕੌਣ ਨਿਵਾਏ।

^੧ਤੈਸੇ ਹੀ ਚਿੱਲੇ ਪੱਥਰ ਵਰਗੇ ਗਠੇ ਹੋਏ।

^੨ਉਮਰਾਵਾਂ (ਦੇ ਦਿਲ) ਦਾ ਖੋਟ ਲਖ ਕੇ।

^੩ਭਾਵ ਪਿਛਲੇ ਸਾਡੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ।

^੪ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ (ਸਾਡਾ) ਵਲ ਦੱਸਣਗੇ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਛਲ ਵਾਸਤੇ ਭਾਰੇ ਧਨੁਖ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। [ਬਲ=ਤਾਕਤ। ਬਲ=ਵਲ, ਵਲ ਨਾਮ ਹੈ ਛਲ ਦਾ, ਬਨਾਵਟ]।

ਚਾਂਪ ਪ੍ਰਚੰਡ ਖਿਚੇ ਚਿਰੜਾਏ ॥੨੨॥
 ਖੈਂਚਿ ਖੈਂਚਿ ਇਕ ਦ੍ਰੈ ਦੈ ਬਾਲੇ^੧।
 ਸਭਿਨਿ ਦਿਖਾਏ ਕਰਤਿ ਉਤਾਲੇ।
 ਲਗਯੋ ਬਡੋ ਬਲ ਐਂਚਤ ਧਨੁ ਕੋ।
 ਨਹਿੰ ਬਚਾਵ ਕਿਯ ਘਾਵ ਜੁ ਤਨ ਕੋ ॥੨੩॥
 ਲਗੇ ਜ਼ਖਮ ਤੋਪੇ ਤੁਟਿ ਗਏ।
 ਰੁਧਰ ਨਿਕਸਿ ਪਟ ਭੀਜਤ ਭਏ।
 ਪੂਰਬ ਤੇ ਭੀ ਘਾਵ ਬਡੇਰਾ।
 ਭਯੋ ਤੁਰਤ ਹੀ ਤਨ ਮਹਿੰ ਹੇਰਾ ॥੨੪॥
 ਬਿਸਮਤਿ ਮਨ ਕਿਯੋ ਹਾਹਾਕਾਰਾ।
 ‘ਕਹਾਂ ਭਯੋ’ ਕਹਿੰ ਸਕਲ ਨਿਹਾਰਾ।
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਉਮਰਾਵਨ ਭਾਖਾ।
 ‘ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਾਂ ਕੀਨ ਇਹ ਕਾਂਖਾ’ ॥੨੫॥
 ਦੇ ਸਿਰਪਾਉ ਬਿਦਾ ਤਬਿ ਕਰੇ।
 ਸੰਧਯਾ ਭਈ ਦੀਪ ਤਬਿ ਜਰੇ।
 ਜਮਦੁਤੀਆ^੨ ਸਸਿ ਦਿਨ^੩ ਤਬਿ ਹੋਤੇ।
 ਬਡੇ ਜਤਨ ਤੇ ਬੰਧਨ ਕਿਤੇ ॥੨੬॥
 ਰਾਤਿ ਬਿਤੀਤ ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੁਇ ਆਈ।
 ਦਿਵਸ ਤੀਜ ਆਇਸੁ ਫੁਰਮਾਈ।
 ‘ਲੇਹੁ ਪੰਚ ਸੈ ਕੋਸ਼ ਰਜਤਪਣ।
 ਕਰਹੁ ਤਿਹਾਵਲ ਰਸਦ ਖਰੀਦਨ ॥੨੭॥
 ਇਕ ਸੌ ਕੋ ਚੰਦਨ ਅਨਵਾਵਹੁ।
 ਗਮਨ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੌਜ ਸਭਿ ਲਜਾਵਹੁ।
 ਮਾਨਹੁੰ ਬਚਨ, ਕਰਹੁ ਨਹੀਂ ਟਾਰਾ।
 ਰਿਦੇ ਅਨੰਦ ਭਜੋ ਕਰਤਾਰਾ ॥੨੮॥
 ਕਰਹੁ ਆਜ ਤੇ ਤਜਾਰ ਅਹਾਰਾ।
 ਪ੍ਰਾਤ ਚਤੁਰਥੀ ਹੈ ਬੁਧਿਵਾਰਾ।
 ਦਿਹੁ ਸਭਿ ਕੋ ਭੋਜਨ ਮਨ ਭਾਯੋ।
 ਉੱਦਮ ਕਰਹੁ ਸਿੰਘ ਸਮੁਦਾਯੋ’ ॥੨੯॥

^੧ਇਕ ਦੋ ਬਾਲੇ ਦਿੱਤੇ।

^੨ਦੂਜ।

^੩ਸੋਮਵਾਰ।

ਅਪਰ ਦਰਬ ਘ੍ਰਿਤ ਹਿਤ ਮਿਸ਼ਟਾਨਾ।
 ਮੇਵਾ ਚੂਨ ਸੁਪੈਦਾ ਆਨਾ।
 ਲੰਗਰ ਕਰਨ ਲਗੇ ਨਰ ਘਨੇ।
 ਬਾਸੁਰ ਅਰੁ ਸਗਰੀ ਨਿਸ ਬਨੇ ॥੩੦॥
 ਪੂਪ ਪੂਰਿਕਾ ਚਢਹਿੰ ਕਰਾਹੇ।
 ਕਰਿ ਤਿਆਰ ਧਰਿ ਕੋਸ਼ਠ ਮਾਂਹੇ।
 ਬਨੇ ਕਚੌਰੀ ਬਰੇ ਪਕੌਰੇ।
 ਡਾਰਿ ਮਸਾਲੇ ਦਧਿ ਮਹਿੰ ਬੋਰੇ ॥੩੧॥
 ‘ਬਿਲਮ ਨ ਕਰਹੁ ਧਾਇ ਸਭਿ ਜਾਵਹੁ।
 ਪੁਰਿ ਤੇ ਸੌਜ ਖਰੀਦ ਲਿਆਵਹੁ।’
 ਦਯਾ* ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ।
 ਆਦਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸਭਿਗੁਨਿ ਗੁਨਿ^੧ ॥੩੨॥
 ਲੇ ਗਨ ਧਨ ਕੋ ਨਗਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ।
 ਰਸਦ ਖਰੀਦਨ ਕੀਨਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੇ।
 ਬੰਧਿ ਪੋਟ ਪੋਟੀਨ^੨ ਉਠਾਇ।
 ਦੀਨਸਿ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਪੁਚਾਇ ॥੩੩॥
 ਬ੍ਰਿੰਦ ਕਰਾਹੇ ਦਏ ਚਢਾਈ।
 ਲਗਿ ਪਕਵਾਨ ਹੋਨਿ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਕਰਿ ਸ਼ਨਾਨ ਸੁਚ ਤੇ ਸਭਿ ਲਯਾਇ।
 ਕਰਹਿੰ ਤਯਾਰ ਕੋ ਧਰਹਿੰ ਟਿਕਾਇ ॥੩੪॥
 ਚਿਤ ਸਚਿੰਤ ਸਭਿ ਕੇ ਹੁਇ ਰਹੇ।
 -ਗੁਰ ਬੈਕੁੰਠ ਗਮਨ ਕੋ ਲਹੇ।
 ਕੋ ਵਾਲੀ ਅਬਿ ਇਹਾਂ ਹਮਾਰੋ।
 ਕਿਸ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਹਿੰ ਨਿਹਾਰੋ- ॥੪੫॥
 ਸ੍ਰਵਣ ਸ੍ਰੋਣ ਘਾਵ ਜੁ ਗੁਰ ਤਨ ਮੈਂ।
 ਪਿਖਹਿੰ ਬਿਖਾਦਮਾਨ ਹੁਇ ਮਨ ਮੈਂ।
 ਪਾਟੀ ਬੰਧ ਕਰਹਿੰ ਉਪਚਾਰ।
 ਚਹੁੰਦਿਸਿ ਜੁਗਮ ਚਵਰ ਕੋ ਧਾਰਿ ॥੩੬॥

*ਪਿਛੇ ਅੰਸੂ ੧੪ ਦੇ ਅੰਕ ੪੬ ਦੇ ਫੁਟ ਨੋਟ ਵਿਚ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਤਿਵੇਂ ਉਸੇ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਥੇ ਪਾਠ ‘ਜੋਧਾ ਸਿੰਘ’ ਹੈ। (ਦੇਖੋ ਐਨ ੨ ਅੰਸੂ ੨੪ ਅੰਕ ੧੨ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੁਕ)।

^੧ਸੋਚ ਸੋਚਕੇ।

^੨ਪੰਡਾਂ ਪਾਂਡੀਆਂ ਨੇ।

ਦਿਵਸ ਤੀਜ ਕੋ ਜਬਹਿੰ ਬਿਤਾਯੋ।
 ਪੁਨ ਨਿਸ ਮਹਿੰ ਪਕਵਾਨ ਪਕਾਯੋ।
 ਕਰਤਿ ਰਹੇ ਮਿਲਿ ਨਰ ਸਮੁਦਾਯਾ।
 ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਲਗਿ ਪੁੰਜ ਕਰਾਯਾ ॥੩੭॥
 ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੀਨੋ ਸੋਚ ਸੁਨਾਨਾ।
 ਤਿਸ ਛਿਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ।
 ‘ਚਾਰੋਂ ਬਰਣ ਜੁ ਆਸ਼੍ਰਮ ਚਾਰ।
 ਸਭਿ ਸੋਂ ਕਹਿ ਦੀਜੈ ਇਕ ਵਾਰ ॥੩੮॥
 ਕਰਹੁ ਹਕਾਰਨਿ ਦੇਹੁ ਬਿਠਾਇ।
 ਦੇਰ ਨ ਕੀਜੈ ਅਸਨ ਅਚਾਇ।’

ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਪੁੰਜ ਨਰ ਧਾਏ।
 ਜਾਇ ਸਭਿਨਿ ਕੋ ਸ਼ੋਨ ਸੁਨਾਏ ॥੩੯॥

‘ਅਚਨ ਅਹਾਰ ਜੱਗ ਕੋ ਆਵਹੁ।
 ਲਖਹੁ ਤਜਾਰ ਨਹਿੰ ਬਿਲਮ ਲਗਾਵਹੁ।
 ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸਾਧ ਫਕੀਰ ਅਤੀਤ।
 ਦਿਜ ਆਦਿਕ ਆਏ ਧਰਿ ਪ੍ਰੀਤ ॥੪੦॥
 -ਗੁਰ ਘਰ ਕੋ ਕੁਨਕਾ ਜੋ ਖਾਇ।
 ਪਾਵਨ ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਹੁਇ ਜਾਇ-।
 ਇਮ ਮਨ ਜਾਨਿ ਬਰਣ ਜੇ ਚਾਰ।
 ਆਸ਼੍ਰਮ ਚਾਰੋਂ ਕਰਨ ਅਹਾਰ ॥੪੧॥
 ਅਪਰ ਬੇਖ ਧਾਰੀ ਸਭਿ ਆਏ।
 ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਭੀਰ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਇਕ ਦਰਸਹਿੰ ਇਕ ਆਵਹਿੰ ਚਲੇ।
 ਇਕ ਬੈਠੇ ਪੰਕਤਿ ਕਰਿ ਭਲੇ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਐਨੇ ‘ਜੱਗ ਕਰਨ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਬੀਸਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੨੦॥

੨੧. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ। ਉਪਦੇਸ਼]

੨੦<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੨

ਦੋਹਰਾ: ਬਰਣਾਸ਼੍ਰਮ ਕੀ ਪੰਕਤਾਂ,
ਪ੍ਰਿਥਕ ਪ੍ਰਿਥਕ ਬੈਠਾਇ।
ਸਾਦਰ ਦੇਤਿ ਅਹਾਰ ਕੇ,
ਨੀਰ ਪ੍ਰਿਥਕ ਕਰਿ ਪਾਇ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਪੂਰਬ ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਬਰਤਾਯੋ।
ਦੇਤਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਸਭਿਹਿਨਿ ਪਾਯੋ।
ਪੂਪ ਪੂਰਿਕਾ ਪੁੰਜ ਕਚੋਰੀ।
ਬਰੇ ਪਕੌਰੇ ਦੇ ਸਭਿ ਠੌਰੀ ॥੨॥
ਅਤਿ ਸ੍ਵਾਦਲ ਗੁਰ ਜੱਗਜ ਅਹਾਰਾ।
ਅਚਹਿੰ ਸਰਾਹੈਂ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
ਰੁਚਿ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗੁ ਸਭਿ ਧਰੈਂ।
ਤ੍ਰਿਪਤ ਭਏ ਭੀ ਖੈਬੋ ਕਰੈਂ ॥੩॥
ਫਿਰੈਂ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰੋਸਨਹਾਰੇ।
'ਲੇਹੁ ਲੇਹੁ' ਸਭਿਹੁੰਨਿ ਉਚਾਰੇਂ।
ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਕੇ ਭੋਜਨ ਦੀਨਿ।
ਆਛੀ ਰੀਤਿ ਅਚਵਨੋ ਕੀਨਿ ॥੪॥
ਸ੍ਵਾਦ ਪਾਇ ਸਭਿਹੁੰਨਿ ਸਰਾਹੈਂ।
ਪਾਨ ਪਖਾਰੈਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਪਾਹੈਂ।
ਸੁਜਸੁ ਕਰਤਿ ਗੁਰ ਕੇ ਲਹਿੰ ਦਰਸਨ।
ਕਦਮ ਪਦਮ ਕੇ ਹਾਥ ਸਪਰਸਨ ॥੫॥
ਆਪ ਆਪਨੇ ਥਾਨ ਪਧਾਰੇ।
ਸੋ ਦਿਨ ਬੀਤਯੋ ਦੇਤਿ ਅਹਾਰੇ।
ਸਭਿ ਕੇ ਸੰਗ ਭਨੀ ਗੁਰਬਾਨੀ।
'ਸਿਮਰਹੁ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਗੁਨ ਖਾਨੀ ॥੬॥
ਪ੍ਰਾਤਿ ਪੰਚਮੀ ਸੁਰ ਗੁਰ ਵਾਰ।
ਦਿਵਸ ਭਲੋ ਉਰ ਲੀਨਿ ਬਿਚਾਰ।
ਹੁਇ ਤਜਾਰੀ ਹਮਰੀ ਪਰਲੋਕ।
ਧਰਹੁ ਅਨੰਦ ਨ ਕੀਜਹਿ ਸੋਕ ॥੭॥
ਜਾਗ੍ਰੁਣ ਕਰੋ ਜਪਹੁ ਗੁਰਬਾਨੀ।
ਸੰਚ ਲੇਹੁ ਸਭਿ ਸੌਜ ਮਹਾਨੀ।

ਚੰਦਨ ਆਦਿ ਸਕਲ ਹੀ ਲਜਾਏ।
 ਕਿਧਹੁੰ ਨਹੀਂ, ਸੁਧ ਦੇਹੁ ਬਤਾਏ' ॥੮॥
 ਸੁਨਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸੁਧਿ ਲੀਨ।
 ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਫਿਰ ਕਰਿ ਹੇਰਨ ਕੀਨ।
 ਜੋ ਜੋ ਵਸਤੁ ਪਹੂਚੀ ਆਇ।
 ਕਰੀ ਨਿਵੇਦਨ ਗੁਰ ਢਿਗ ਜਾਇ ॥੯॥
 'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਸੌ ਮਨ ਚੰਦਨ ਆਯੋ।
 ਅਤਰ ਗੁਲਾਬ ਧਰਜੋ ਸਮੁਦਾਯੋ।
 ਸੂਖਮ ਚੀਰ ਮੋਲ ਬਹੁ ਕੇਰਾ।
 ਸੀਵਨਹਾਰ ਸਿਵਤ ਇਸ ਬੇਰਾ ॥੧੦॥
 ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਲਗਿ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਧਾਰੀ।
 ਬਨਹਿ ਨਵੀਨ ਆਪ ਕੀ ਤਜਾਰੀ।
 ਭਾਰ ਕੁਸ਼ਾ ਕੋ ਆਨਿ ਧਰਾਯੋ।
 ਜਵ ਤਿਲ ਘ੍ਰਿਤ ਕੋ ਪੁੰਜ ਅਨਾਯੋ' ॥੧੧॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸਭਿ ਵਸਤੁ ਬਤਾਈ।
 ਦੀਪਮਾਲ ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਕਰਿਵਾਈ।
 ਪੌਰ ਪੌਰ ਪਰ ਘਰ ਘਰ ਪਰ ਧਰਿ।
 ਕਰਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਿਮਰ ਕੋ ਪਰਿਹਰ ॥੧੨॥
 ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੋ ਜਪੈਂ।
 ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਮਨ ਰਪੈਂ।
 ਬਿਰੇ ਇਕੰਤ ਆਪ ਭਗਵੰਤ।
 ਮਿਲੇ ਪੁੰਜ ਸਿਖ ਸੰਤ ਮਹੰਤ ॥੧੩॥
 'ਦੁਰਲਭ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਲਿਹੁ ਅਥੈ।'
 ਕਹਿ ਆਪਸ ਮਹਿੰ ਪਹੁੰਚੇ ਸਭੈ।
 ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ ਜਾਗ੍ਰਨ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਕੈ ॥੧੪॥
 ਜਾਮ ਰਹੀ ਜਬਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ।
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਿ ਕੈ ਲਾਯਸ ਧਜਾਨੇ।
 ਸਤਿ ਚੇਤਨ ਆਨੰਦ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਮਨ ਬਿਰੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥੧੫॥
 ਨਭ ਸਮ ਬਯਾਪਕ ਜੋ ਸਭਿ ਮਾਂਹੀ।
 ਅਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਬਿਨ ਕੋ ਨਾਂਹੀ।

੧ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਨ ਨਾਸ ਪ੍ਰਣਾਮ^੧।
 ਯਾਂ ਤੇ 'ਸੱਤਿ' ਕਹਤਿ ਸ੍ਰੁਤਿ ਨਾਮ^੨ ॥੧੬॥
 ਮਾਇਆ ਜਗਤ ਅਵਿੱਦਯਾ ਆਦਿ^੩।
 ਜਿਸ ਬਿਹੀਨ ਜੜ ਸਹਤ ਬਿਖਾਦ^੪।
 ਮੇਲੇ ਭਏ ਤੇ ਦੇਹ ਜਿਤੇਕ^੫।
 ਕ੍ਰਿਯਾਵਾਨ ਹੈਂ ਸਹਤ ਬਿਬੇਕ^੬ ॥੧੭॥
 ਯਾਂ ਤੇ ਚੇਤਨ ਨਾਮ ਬਤਾਵੈਂ।
 ਮਨ ਆਦਿਕ ਚੰਚਲ ਹੈ ਜਾਵੈਂ^੭।
 ਜਿਸ ਬਿਹੀਨ ਦੁਖਿ ਸਗਰੇ ਹੇਰੀ^੮।
 ਬਿਸ਼ਯਾਨੰਦ ਬੁੰਦ ਜਿਸ ਕੇਰੀ^੯ ॥੧੮॥
 ਸੌ ਆਨੰਦ ਕੋ ਉਦਧਿ ਅਪਾਰਾ^{੧੦}।
 ਤਿਸ ਮਹਿ ਬ੍ਰਿੱਤਿ ਟਿਕੀ ਇਕ ਸਾਰਾ^{੧੧}।
 ਜੋ ਮਾਨਵ ਅੱਗਯਾਨ ਬਿਨਾਸੇ^{੧੨}।
 ਪਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਮਝੈਂ ਗੁਨ ਆਸੇ ॥੧੯॥
 ਬ੍ਰਿੱਤਿ ਸਥੂਲ ਤੇ ਲੀਨਿ ਹਟਾਇ।
 ਸੂਖਮ ਕੇ ਬਿਚਾਰ ਮਨ ਲਾਇ।
 ਰੱਜੂ ਸਰਪ ਜਗਤ ਕੋ ਜਾਨਾ।
 ਸੱਤਿ ਸਰੂਪ ਆਪਨੋ ਮਾਨਾ ॥੨੦॥
 ਬਾਲਕ, ਤਰੁਨ ਬ੍ਰਿੱਧ ਨਹਿ ਹੋਵਾ।
 ਜਨਮਹਿ ਨਹੀਂ, ਮਰਨ ਨਹਿ ਜੋਵਾ।

^੧ਇਥੋਂ 'ਸਤਿ, ਚੇਤਨ, ਆਨੰਦ ਰੂਪ' ਤੇ 'ਅਸੱਤ੍ਰ, ਜੜ੍ਹ, ਦੁਖ ਰੂਪ' ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਚੱਲੀ ਹੈ।

^੨ਪਿਛੇ ਅਗੇ (ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ) ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ ਜੋ ਸਦਾ 'ਹੈ'।

^੩ਸ੍ਰੁਤੀ (ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ) ਨਾਮ 'ਸੱਤਿ' ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।

^੪(ਚੇਤਨ ਚਲਿਆ) ਜੋ ਅਵਿਦਿਆ, ਮਾਇਆ ਤੇ ਜਗਤ ਆਦਿਕ ਹਨ।

^੫ਜਿਸ (ਚੇਤਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਜੜ੍ਹ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚੇਸ਼ੁ ਹੈਨ। [ਸੰਸ: ਵਿਖਾਦ=ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੇਸ਼ਟਾ ਨਾ ਹੋਵੇ]।

^੬(ਜਿਸ ਦੇ) ਮੇਲ ਹੋਇਆਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਹਨ.....।

^੭ਗਯਾਤ ਸਹਿਤ ਤੇ ਕ੍ਰਿਆ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। [ਬਿਬੇਕ=ਗਯਾਤ]।

^੮ਭਾਵ, ਜਿਸਦੀ (ਚੇਤਨਤਾ) ਕਰਕੇ ਮਨ ਆਦਿਕ ਸਫੁਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

^੯(ਹੁਣ 'ਅਨੰਦ' ਟੁਰਿਆ) ਜਿਸ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਦੁਖੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

^{੧੦}ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਰਸ (ਆਉਂਦਾ) ਹੈ (ਉਹ) ਉਸ (ਆਨੰਦ ਸਾਗਰ) ਦੀ ਬੁੰਦ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ।

^{੧੧}ਉਹ ਜੋ ਅਨੰਦ ਦਾ ਅਪਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ।

^{੧੨}ਭਾਵ ਸਤ ਚੇਤਨ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬ੍ਰਿੱਤੀ ਇਕ ਸਾਰ ਟਿਕ ਗਈ ਹੈ।

^{੧੩}(ਐਉਂ ਜੋ) ਮਨੁੱਖ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਦੇਹਾਦਿਕ ਹੰਤਾ ਨਿਰਵਾਰ।
 ਸੋ ਸਰੂਪ ਜਾਨਜੋਂ ਨਿਰਧਾਰ^੧ ॥੨੧॥
 ਹਰਖ ਸ਼ੋਕ ਤਿਨ ਕਹੁ ਕਿਮ ਹੋਵੈ।
 ਰੂਪ ਅਨਾਸ਼ੀ ਬਿਨ ਦੁਖ ਜੋਵੈ^੨।
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨੈਨ ਉਘਾਰੇ।
 ਸਿੰਘਨ ਸਕਲ ਬੰਦਨਾ ਧਾਰੇ ॥੨੨॥
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੀ।
 ‘ਕਹਹੁ ਆਪ ਉਪਦੇਸ਼ਨਿ ਬਾਨੀ।
 ਅਬਿ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਵੈਂ।
 ਜਿਹ ਸੁਨਿ ਪੀਛੈ ਮਨ ਠਹਿਰਾਵੈਂ’ ॥੨੩॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਉਚਾਰੇ।
 ‘ਸੁਨਹੁ ਖਾਲਸਾ! ਤੁਮ ਮਮ ਪਯਾਰੇ!
 ਨੇਤਿ^੩ ਰਚੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੈਸੇ।
 ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਨ ਮਿਟੈ ਸੁ ਕੈਸੇ ॥੨੪॥
 ਜੋ ਜਨਮੈ ਹੁਇ ਹੈ ਤਿਨ ਮਰਨਾ।
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਲਹਿ ਨਾਸ ਪ੍ਰਹਰਨਾ^੪।
 ਨਿਸ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਉਪਾਏ^੫।
 ਆਰਬਲਾ ਇਨ* ਗਿਨਤਿ^੬ ਬਿਤਾਏ ॥੨੫॥
 ਸਦਾ ਅਕਾਲ ਕਾਲ ਭਗਵਾਨਾ^੭।
 ਪੁਜੈ ਅਉਧ ਸਭਿ ਕੋ ਕਰਿ ਖਾਨਾ^੮।
 ਚਉਦਹਿ ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਥਿਰ ਕੋਇ ਨ।
 ਕੋ ਅਸ? ਕਾਲ ਬਸੀ ਜੋ ਹੋਇ ਨ ॥੨੬॥

^੧ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

^੨ਜੋ (ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ) ਸਤਿ, ਚੇਤਨ, ਆਨੰਦ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। [ਅਨਾਸ਼ੀ=ਸਤਿ। ਬਿਨ ਦੁਖ=ਆਨੰਦ]।

^੩ਹੋਣ ਹਾਰ, ਭਾਵੀ, ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬਾਤ।

^੪ਜੋ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਭ ਨੇ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। (ਅ) ਨਾਸ=(ਪਿੱਛੇ) ਨਾਸ (ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ)।

ਪ੍ਰਹਰਨਾ-(ਅੱਗੋਂ ਬੀ) ਨਾਸ (ਹੋਵੇਗਾ)। [ਨਾਸ=ਬਿਨਾਸ। ਪ੍ਰਹਰਨ=ਵਿਨਾਸ]।

^੫ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਪਾਏ ਹਨ। (ਅ) ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਦ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਉਪਜਦੇ (ਪ੍ਰਗਟਦੇ) ਹਨ। (ਚੰਦ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਿਥਾਂ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨ ਵਾਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਆਰਬਲਾ ਵਿਹਾਰ ਹੀ ਹੈ)।

^੬ਪਾ:-ਦਿਨ।

^੭ਇਨ੍ਹਾਂ (ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ) ਗਿਣਦਿਆਂ।

^੮ਇਕ ਕਾਲ ਸਦਾ ਅਕਾਲ ਹੈ। (ਕਾਲ ਨਾਲ ਭਗਵਾਨ ਪਦ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਗਵਾਨ ਵੇਦ ਵਿਆਸ)।

^੯ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਚ ਤੱਤ ਕੋ ਜਗ ਬਿਸਤਾਰਾ।
 ਤਿਨ ਭੀ ਭੱਖਹਿ ਕਾਲ ਕਰਾਰਾ^੧।
 ਜਬਿ ਕਾਰਨ ਹੀ ਲਹੜੋ ਬਿਨਾਸ਼ਾ।
 ਕਾਰਜ ਥਿਰਿਬੇ ਕੀ ਕਿਤ ਆਸਾ^੨? ॥੨੭॥
 ਸਭਿ ਕੋ ਰਚਨਹਾਰ ਕਮਲਾਸਨ^੩।
 ਕਾਲ ਪੁਰਖ^੪ ਭਖਿ ਕਰਹਿ ਬਿਨਾਸ਼ਨ।
 ਤਿਮ ਹੀ ਬਿਸਨੁ ਸੰਭੁ ਬਡ ਦੋਊ।
 ਪੁਜੇ ਔਧ ਥਿਰ ਰਹੈ ਨ ਕੋਊ ॥੨੮॥
 ਅਪਰਨ ਕੀ ਗਿਨਤੀ ਕਹੁ ਕੌਨ।
 ਜੋ ਥਿਰ ਰਹੈ ਚੌਦਹੂੰ ਭੌਨ^੫।
 ਯਾਂ ਤੇ ਥੂਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੋ ਨੇਹੁ।
 ਨਹਿ ਆਛੇ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਅਛੇਹੁ ॥੨੯॥
 ਸਤਿ ਚੇਤਨ ਆਦਿਕ^੬ ਜੋ ਕਹੀਯਤਿ।
 ਸੂਖਮ ਤੇ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਲਹੀਯਤਿ।
 ਤਿਸ ਢਿਗ ਕਾਲ ਨ ਪਹੁੰਚੈ ਖਾਇ^੭।
 ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਜੋ ਨੀਤ ਰਹਾਇ ॥੩੦॥
 ਸੋ ਸਰੂਪ ਅਪਨੋ ਪਹਿਚਾਨੋ।
 ਰਹੋ ਅਨਦ ਸੋਕ ਨਹਿ ਠਾਨੋ।
 ਇਸ ਸਮ ਸਦਾ, ਬਾਲ ਨਹਿ ਤਰੁਨਾ।
 ਬ੍ਰਿਧ ਨ ਜਨਮ ਨ ਹੁਇ ਕਬਿ ਮਰਨਾ ॥੩੧॥
 ਦੁਖ ਦਾਰਿਦ੍ਰ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਮਾਂਗੀ।
 ਰੂਪ ਅਨੰਦ ਬਿਘਨ ਕੋ ਨਾਂਗੀ।
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਤਹਾਂ ਨਿਵਾਸੁ।
 ਜਿਹ ਠਾਂ ਹਰਖ ਨ ਸੋਕ ਨ ਨਾਸ^੮* ॥੩੨॥
 ਪਰਮ ਦੁਖੀ ਲਖਿ ਜਗ ਕੇ ਜੀਵ।

^੧ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਭਯਾਨਕ ਕਾਲ ਭੱਖਦਾ ਹੈ।

^੨ਭਾਵ, ਪੰਚ ਤੱਤ ਤੋਂ ਜਗਤ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਪੰਚ ਤੱਤ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਏ, ਤਦ ਬਿਨਾਸ ਸਰੂਪ ਦਾ ਕਾਰਜ, ਜੋ ਜਗਤ ਹੈ, ਕੀਕੂੰ ਅਵਿਨਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

^੩ਬ੍ਰਹਮਾ।

^੪ਕਾਲ, ਯਮ [ਸੰਸ.: ਕਾਲਪੁਰਖ=ਕਾਲੁ, ਯਮ]।

^੫ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਸਿਵ ਸਦਾ ਥਿਰ ਇਹ ਬੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਥਿਰ ਹੈ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ।

^੬ਪਾ:-ਸੱਤਾ ਚੇਤਨ ਮਾਤ੍ਰ।

^੭ਨਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਨਾ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

^੮ਪਾ:-ਜਗ ਮਗੁ ਜੋਤ ਤਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।

ਜਿਨ ਕੇ ਮਨ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨ ਥੀਵ।
 ਦੇਹ ਅਹੰਤਾ ਧਰਿ ਧਰਿ ਗਾਢੇ।
 ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਖ ਬਹੁ ਬਾਢੇ ॥੩੩॥
 ਪੰਚ ਕਲੇਸ਼ਨ^੧ ਬਸੀ ਹਮੇਸ਼।
 ਭਰਮਤਿ ਮਾਇਆ ਲਗੇ ਹਮੇਸ਼।
 ਬਾਦ ਬਿਰੋਧੀ ਪਚਿ ਪਚਿ ਮਰੈਂ।
 ਸੰਕਟ ਸਹੈਂ ਨਰਕ ਮਹੁ ਪਰੈਂ ॥੩੪॥
 ਤਿਨ ਜੀਵਨ ਕੇ ਹਿਤ ਕੋ ਕਰਿਬੇ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਕਹੈਂ ਦੇਹ ਜਗ ਧਰਿਬੇ।
 ਅਪਨੀ ਸ਼ਕਤਿ ਸਹਿਤ ਉਪਦੇਸ਼ੈਂ।
 ਉਰ ਤੇ ਹਰਹਿੰ ਬਿਕਾਰ ਬਿਸੇਸ਼ੈ ॥੩੫॥
 ਭਲੇ ਪੰਥ ਕੋ ਚਲਨ ਬਤਾਵੈਂ।
 ਸ਼੍ਰੇਯ ਲਹੈਂ, ਤਿਸ ਰੀਤਿ ਚਲਾਵੈਂ।
 ਕਸ਼ਟ ਨਰਕ ਤੇ ਲੇਤਿ ਬਚਾਇ।
 ਜਗੇ ਭਾਗ ਨਰ ਸੋ ਗੁਰ ਪਾਇੰ ॥੩੬॥
 ਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਰੈ ਜਗ ਸਾਗਰ।
 ਅਪਰ ਤਰਾਵਹਿੰ ਹੋਤਿ ਉਜਾਗਰ।
 ਸੁਭ ਮਗ ਕੋ ਬਤਾਇ ਕਰਿ ਕਾਰਜ।
 ਅਪਨਿ ਥਾਨ ਪਹੁੰਚੈ ਗੁਰ ਆਰਜ^੨ ॥੩੭॥
 ਜਿਮ ਛਿਤਿ ਪਰ ਦੁਰਭਿੱਛ ਕਰਾਲਾ।
 ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਉਪਜਹਿ ਤਪਤ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਜੀਵ ਦੁਖੀ ਪਿਖਿ ਕੈ ਤਤਕਾਲਾ।
 ਬਿਦਤਹਿ ਨਭ ਮਹਿੰ ਮੇਘਨਿ ਮਾਲਾ ॥੩੮॥
 ਬਰਖਾ ਕਰਿ ਕੈ ਤਪਤਿ ਮਿਟਾਵੈ।
 ਅੰਨ ਉਪਾਵਨ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ।
 ਪੁਨ ਸੋ ਮੇਘ ਲੀਨ ਹੁਇ ਜਾਇੰ।
 ਜਹਿੰ ਤੇ ਆਵਹਿੰ ਤਹਾਂ ਸਮਾਇੰ^੩ ॥੩੯॥
 ਤਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਲਖਹੁ ਸ਼ਰੀਰਾ।

^੧ਪੰਚ ਕਲੇਸ਼ ਇਹ ਹਨ:-ਅਵਿੱਦਯਾ, ਅਸਿਮਤਾ, ਰਾਗ, ਦ੍ਰੋਖ, ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼। [ਅਸਿਮਤਾ=ਪਦਾਰਥਾਂ ਸਬੰਧੀਆਂ ਵਿਚ ਅਹੰ ਬੁੱਧੀ। ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼=ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ, ਯਾ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਡਾਢੀ ਪਕੜ। ਇਹ ਹਿਸਾਬ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਹੈ।]

^੨ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ।

^੩ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾੰਤ ਹੈ, ਇਕ ਅੰਗ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਸੁਭ ਮਗ ਉਪਦੇਸ਼ਤਿ ਕਰਿ ਧੀਰਾ।
 ਨਿਜ ਸਥਾਨ ਮਹਿ ਪਹੁੰਚਹਿ ਜਾਇ।
 ਨਿਤ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਰਹੈਂ ਸਹਾਇ ॥੪੦॥
 ਉਪਜਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਉ ਮਨ ਜਾਂ ਕੇ।
 ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਕੇ।
 ਸੱਤਿਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕੋ ਦੀਨ।
 ਜਿਸ ਤੇ ਬਨਹੁ ਨਹੀਂ ਕਬਿ ਦੀਨ ॥੪੧॥
 ਧਰਾ ਰਾਜ ਹਿਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਾਏ।
 ਮਰਹਿ ਜੰਗ ਮਹਿ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਏ।
 ਦੇਵੀ ਮਾਤ ਅੰਕ ਮਹਿ ਪਾਏ⁺।
 ਸਕਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਲੜ ਲਾਏ ॥੪੨॥
 ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸਾਰ ਨਿਕਾਸਾ⁺⁺।
 ਨਿਜ ਬਾਣੀ ਮਹਿ ਗੁਰਨਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ।
 ਪਠਹੁ ਸੁਨਹੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਵਹੁ।
 ਗੁਰ ਕੇ ਲੋਕ ਨਿਸੰਸੈ ਜਾਵਹੁ ॥੪੩॥
 ਤਨ ਕੀ ਗਤਿ ਐਸੇ ਹੀ ਹੋਤਿ।
 ਬਿਨਸ ਜਾਤਿ ਹੈ ਜਿਤਿਕ ਉਦੋਤ।
 ਜਿਨਹੁ ਨਰਹੁ ਸਿਮਰਯੋ ਸਤਿਨਾਮੁ।
 ਆਤਮ ਗਯਾਨੀ ਥਿਰ ਨਿਜ ਧਾਮੁ ॥੪੪॥
 ਤਿਨਹੁ ਆਪਨੋ ਜਨਮ ਸੁਧਾਰਾ।
 ਪਰੇ ਪਾਰ ਜਗ ਪਾਰਾਵਾਰਾ।
 ਬਹੁਰ ਨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮਹਿ ਆਏ।
 ਸਤਿ ਚੇਤਨ ਆਨੰਦ ਸਮਾਏ' ॥੪੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਸਤਿਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼' ਪ੍ਰਸੰਗ
 ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਇਕਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੧॥

⁺ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੩ ਅੰਸੂ ੧੨ ਦੇ ਅੰਤ ਦੀ ਟੁਕ।

⁺⁺ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੩ ਅੰਸੂ ੪੧, ੪੨ ਤੇ ੪੩ ਦੀਆਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਟੁਕਾਂ।

੨੨. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਜਾਰੀ]

੨੧<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੩

ਦੋਹਰਾ: ਵੀਰਵਾਰ ਤਿਥ ਪੰਚਮੀ,
ਕਾਤਿਕ ਸੁਦੀ ਸੁਜਾਨ।
ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਅਨੰਦ ਚਿਤ,
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਮਲ ਸਮਾਨ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਗਿਰਾ ਸੁਗੰਧਿ^੧ ਲੇਨਿ ਕੇ ਕਾਰਨ।
ਮਿਲੇ ਚਾਹਿੰ ਨਰ ਮਧੁਪ ਹਜ਼ਾਰਨਿ।
ਜੱਗਜ ਬਿਥੈ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਗਨ ਗਏ।
ਅਪਰਨਿ ਸੰਗ ਜਨਾਵਤਿ ਭਏ ॥੩॥
ਜਹਿੰ ਜਹਿੰ ਸੁਧਿ ਪਹੁੰਚੀ ਗੁਰ ਕੇਰੀ।
ਮਹਿਮਾ ਭਾਖਤਿ ਬਡਹੁੰ ਬਡੇਰੀ।
'ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਸੋਢੀ ਸੁਲਤਾਨ।
ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਿਦਤ ਜਹਾਨ ॥੩॥
ਬੈਰੀ ਬਨ ਕੋ ਬੰਨਿ^੨ ਬਿਸਾਲਾ।
ਬੀਰਨ ਬੀਚ ਬਡੇ ਬਲਵਾਲਾ।
ਲਰੇ ਅਸੰਖ ਸੰਗ ਘਨ ਸ਼ਜਾਮੂ^੩।
ਤਿਮ ਅਤਿਰਥੀ ਭਯੋ ਇਨ ਨਾਮੂ ॥੪॥
ਕਿਤਿਕ ਦਿਵਸ ਸੁਧਿ ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਨਾਈ।
ਕਰੈਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਗਤਿ ਦਾਈ।
ਔਧ ਪੰਚਮੀ ਤਿਥਿ ਲੋ ਆਜ।
ਕਰਜੋ ਸਕੇਲਨ ਸਕਲ ਸਮਾਜ ॥੫॥
ਦੌਰਿ ਦੌਰਿ ਪਹੁੰਚਹੁ ਤਿਨ ਪੌਰ।
ਦਰਸਹੁ ਅਬਿ ਸੋਢੀ ਸਿਰਮੌਰ।
ਦੁਰਲਭ ਹੈ ਜਿਨ ਦਰਸਨ ਪਾਵਨ।
ਪਰਸੇ ਚਤੁਰ ਪਦਾਰਥ ਪਾਵਨ^੪ ॥੬॥
ਧਾਇ ਧਾਇ ਅਸ ਕਹਿ ਕਹਿ ਆਏ।
ਚਹੁੰ ਓਰ ਤੇ ਨਰ ਸਮੁਦਾਏ।
ਨਿਕਟ ਦੂਰ ਤੇ ਉਰ ਬਿਸਮਾਏ।

^੧ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਸੁਗੰਧੀ।^੨ਅਗਨੀ।^੩ਜਿਵੇਂ ਲੜੇ ਸਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਸੰਖਾਂ ਨਾਲ।^੪ਪਾਈਦੇ ਹਨ।

ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਪਾਏ ॥੭॥
 ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਪੁੰਜ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ।
 ਬੈਰਾਗੀ ਬਹੁ ਭੇਖਨ ਧਾਰੀ।
 ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਸੁਨੇ ਜਬਿ ਜਿਸ ਕਿਸ।
 ਉਤਲਾਵਤਿ ਆਵਤਿ ਗਨ ਸਭਿ ਦਿਸਿ ॥੮॥
 ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਸਾਧ ਸਭਿ ਆਏ।
 ਦਰਸਹਿ ਚੌਪ ਵਧਾਵਤਿ ਧਾਏ।
 ‘ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ।’
 ਕਹੈਂ ਸਕਲ ਇਮ ਨਿਕਟ ਕਿ ਦੂਰੇ ॥੯॥
 ਚਹੁੰਦਿਸਿਨਿ ਤੇ ਮੇਲਾ ਭਯੋ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਕੋ ਦਰਸਨ ਦਯੋ।
 ਚਾਰ ਘਰੀ ਲਗਿ ਬਿਰੇ ਦਿਵਾਨ।
 ਪੁਨ ਇਕੰਤ ਭੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁਜਾਨ ॥੧੦॥
 ਦੇਗ ਸਭਿਨਿ ਕੋ ਤਹਿ ਬਰਤਾਈ।
 ਬਾਂਛਤਿ ਲੇ ਕਰਿ ਅਚਿ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਪਨੋ ਥਾਰ ਅਨਾਯੋ।
 ਅਚਯੋ ਅਹਾਰ ਜਥਾ ਰੁਚਿ ਭਾਯੋ ॥੧੧॥
 ਪਨਹਿ ਪਾਨ ਹਿਤ ਪਾਨ ਕਟੋਰਾ^੧।
 ਪਾਨ ਗਹਯੋ^੨ ਕਿਯ ਆਨਨ ਓਰਾ^੩।
 ਕੁਛਕ ਪੀਯੋ ਪੁਨ ਚੁਰਾ ਸੁਧਾਰਾ।
 ਪਾਨ ਪਖਾਰੇ ਬਿਰੇ ਉਦਾਰਾ ॥੧੨॥
 ਕਿਤਿ ਸਮੇਂ ਪੌਢੇ ਪਰਯੰਕਾ।
 ਸਾਗਰ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਮਯੰਕਾ^੪।
 ਡੇਢ ਜਾਮ ਜਬਿਹੂੰ ਦਿਨ ਰਹਯੋ।
 ਸੁੱਖੇ ਅਰੁ ਅਫੀਮ ਹਿਤ ਕਹਯੋ ॥੧੩॥
 ਮਾਦਿਕ ਛਕੇ ਸੌਚ ਕੋ ਧਰੇ।
 ਪੁਨ ਸ਼ਨਾਨ ਆਛੀ ਬਿਧਿ ਕਰੇ।
 ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਭਿ ਨਵੀਨ ਅਨਵਾਈ।

^੧ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਟੋਰਾ।

^੨ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ।

^੩ਮੁੱਖ ਵੱਲ।

^੪ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

ਸੁਸ਼ਕ ਕਾਛ ਕਟਿ ਕਸੀ* ਸੁਹਾਈ ॥੧੪॥
 ਕੇਸਨ ਤੇ ਸਭਿ ਨੀਰ ਨਿਚੋਰਾ।
 ਧੂਪ ਧੁਖਾਇ ਗੰਧ ਝਕਝੋਰਾ^੧।
 ਜੂਰਾ ਨੀਕੀ ਰੀਤਿ ਬਨਾਯੋ।
 ਸਮਸ ਮੂਛ ਕੇਸਨ ਚਿਕਨਾਯੋ ॥੧੫॥
 ਸੂਖਮ ਨੀਕ ਨਈ ਉਸਨੀਕ^੨।
 ਚਿਨ ਕਰਿ ਧਰਿ ਥਿਰ ਦਾਸ ਨਜੀਕ।
 ਜੂਰੇ ਸੰਗ ਛੋਰ^੩ ਅਟਕਾਯੋ।
 ਪੁਨ ਚਹੂੰ ਓਰ ਪੇਚ ਲਪਟਾਯੋ ॥੧੬॥
 ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭਿ ਪੇਚ ਪ੍ਰਵਾਰੇ।
 ਪੁਨ ਜੂਰੇ ਪਰ ਲਜਾਇ ਸੁਧਾਰੇ।
 ਮੁਕਰ ਮਹਾਨ ਦਿਖਾਇ ਅਗਾਰੀ।
 ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਸਵਾਰੀ ॥੧੭॥
 ਪੁਨ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਜਿਗਾ ਦਿਖਾਈ।
 ਬਹੁਤ ਮੋਲ ਕੀ ਰੁਚਿਰ ਬਨਾਈ।
 ਪਾਗ ਭਾਲ ਪਰ ਬੰਧਿ ਸਜਾਈ।
 ਪੰਕਤਿ ਹੀਰਨ ਕੀ ਦਮਕਾਈ ॥੧੮॥
 ਜਬਰ ਜਵਾਹਰ ਜ਼ਾਹਰ ਜੋਤਿ।
 ਜਗਮਗ ਜਗਮਗ ਸ਼ੋਭ ਉਦੋਤਿ।
 ਮੁਕਤਾ ਗੁੱਛਨ ਸੁਭਤਿ^੪ ਉਜਾਲਾ।
 ਸੁੰਦਰ ਕਲਗੀ ਬੰਨੀ ਬਿਸਾਲਾ ॥੧੯॥
 ਨਾਨਾ ਰੰਗ ਜਵਾਹਰ ਲਾਗੇ।
 ਘੜਤ ਅਨੂਠੀ ਜ਼ੋਬ ਸੁ ਜਾਗੇ।
 ਲੇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਉਤੰਗ ਸਜਾਈ।
 ਹਾਲੇ ਸਿਰ^੫ ਝੁਲਤਿ ਦਮਕਾਈ ॥੨੦॥
 ਸੂਖਮ ਤੇ ਸੂਖਮ ਬਰ ਚੀਰ।
 ਜਾਮਾ ਪਹਿਰਯੋ ਦਿਪੈ ਸਰੀਰ।

*ਪਾ:-ਕਛੀ।

^੧ਸੁਗੰਧੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਇਆ।

^੨ਦਸਤਾਰ।

^੩ਪੱਲਾ।

^੪ਪਾ:-ਸੁੱਛ।

^੫ਸਿਰ ਹਿੱਲਿਆ।

ਬਹੁ ਪਾਲਨ ਕੇ ਸਜੜੋ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਬੰਦ ਬੰਦ^੧, ਲਰਕਾਇ, ਸੁ ਢਾਲਾ^੨ ॥੨੧॥
 ਤੀਖਨ ਧਾਰਾ ਖੜਗ ਕਰਾਲੇ।
 ਕੰਚਨ ਮੁਸ਼ਟ ਜੜਤ ਨਗ ਨਾਲੇ।
 ਜਿਸ ਤੇ ਲਗੇ ਮੁਨਾਲਿ ਤਨਾਲਾ^੩।
 ਕੜੀਆਂ ਅਰ ਚਪੜਾਸੁ^੪ ਬਿਸਾਲਾ ॥੨੨॥
 ਚਾਮੀਕਰ ਕੇ ਚਮਕਤਿ ਚਾਰੁ।
 ਜ਼ਰੀ ਗਾਤਰਾ ਜਿਹ ਗੁਲਜ਼ਾਰ^੫।
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਲੇ ਕਰਿ ਤਿਹ ਸਮੇਂ।
 ਪਹਿਰਨ ਤੇ ਪੂਰਬ ਕਰਿ ਨਮੋ ॥੨੩॥
 ਭਰੜੋ ਨਿਖੰਗ ਖੜੰਗਨ ਖਰਨਿ।
 ਕੰਚਨ ਲਗੇ ਭਏ ਸੁਭ ਬਰਨ।
 ਜਰੇ ਕੰਕ ਕੇ ਦੀਰਘ ਪਰਨ^੬।
 ਜਨੁ ਸਰਪਨ ਕੇ ਘਰ ਹਿਤ ਬਿਰਨ^੭ ॥੨੪॥
 ਲੇ ਕਰਿ ਗਰੇ ਬਿਖੇ ਤਬਿ ਪਾਯੋ।
 ਦੁਇ ਦਿਸਿ ਤਰਕਸ਼ ਖੜਗ ਸੁਹਾਯੋ।
 ਲੇ ਦੁਕੂਲ^੮ ਬਹੁ ਮੋਲਾ ਹਾਥ।
 ਕਮਰ ਕਸੀ ਦਿਢ ਬਲ ਕੇ ਸਾਥ ॥੨੫॥
 ਬਿਛੁਆ, ਖੰਜਰੁ, ਬਾਂਕ, ਕਟਾਰ।
 ਪੇਸ਼ ਕਬਜ਼ ਇਹ ਧਰੇ ਸੁਧਾਰਿ।
 ਕਮਕਰਸਾ ਆਛੀ ਬਿਧਿ ਕਰੜੋ।
 ਜਥਾ ਜੋਗ ਆਯੁਧ ਗਨ ਧਰੜੋ ॥੨੬॥

^੧ਤਣੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ।

^੨ਢਾਲ ਲਰਕਾਈ।

^੩ਮਨਾਲ=ਮਿਆਨ ਦੇ ਉਪਰ ਵਲ ਲੱਗਾ ਲੋਹੇ ਚਾਂਦੀ ਯਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸੰਮ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁੰਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਸਮੇ ਕੱਢਕੇ ਤਲਵਾਰ ਪੇਟੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਿਆਨ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਜਿਧਰ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਨੋਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਸੰਮ ਤੇ ਠੁਹਕਰ ਨੂੰ 'ਤਨਾਲ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਠ 'ਮਨਾਲਤ ਨਾਲਾ' ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਕਿ 'ਮਣੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਹਨ' ਗਲਤ ਹੈ।

^੪ਕੜੀ=ਮਿਆਨ ਦਾ ਕੁੰਡਾ। ਚਪੜਾਸ=ਬਕਸੂਆ। (ਅ) ਪੇਟੀ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਮੋਢੇ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਹੋਕੇ ਦੋਹੀਂ ਦਾਈਂ ਪੇਟੀ ਤਕ ਆਇਆ ਗਾੜ੍ਹਾ। (ੲ) ਅਜ ਕਲ ਚਪੜਾਸ ਉਸ ਧਾਤ ਦੀ ਫੱਟੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਚਪੜਾਸੀ ਦੇ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

^੫ਜ਼ਰੀਦਾਰ ਗਾਤਰਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੇਲ ਬੂਟੇ ਕੱਢੇ ਹੋਏ ਸਨ।

^੬ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਕੰਕ ਦੇ ਵੱਡੇ ਖੰਭ ਜੜੇ ਹੋਏ।

^੭(ਭੱਥਾ) ਮਾਨੋਂ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਠਹਿਰਣ ਲਈ।

^੮ਦੁਪੱਟਾ।

ਮਨਹੁ ਸਰਦ ਰਿਤੁ ਕੋ ਘਨ ਠਟਾ^੧।
 ਕੰਚਨ ਲਿਪਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ; ਦੁਤਿ ਛਟਾ^੨।
 ਉੱਜਲ ਮੁਕਤਾਹਲ^੩ ਕੀ ਮਾਲਾ।
 ਮਨਹੁ ਬਲਾਕਾ^੪ ਸੁਭਤਿ ਬਿਸਾਲਾ ॥੨੭॥
 ਕਰਿ ਮਹਿ ਧਨੁਖ ਇੰਦ੍ਰਧਨੁ ਸ਼ੋਭਾ^੫।
 ਸਿੱਖੀ ਸਿਖ ਮਨ ਆਨੰਦ ਗੋਭਾ^੬।
 ਬੇਲਨ ਮਧੁਰੀ ਧੁਨਿ ਗੰਭੀਰ।
 ਸੁਨਿ ਹਰਖਤਿ ਜਨੁ ਚਾਤ੍ਰਕ ਤੀਰ ॥੨੮॥
 ਜਾਚਤਿ ਬੁੰਦ ਗਜਾਨ ਉਪਦੇਸ਼।
 ਹਰਨ ਤ੍ਰਿਖਾ ਬਿਸ਼ਨਾਯਿ ਕਲੇਸ਼।
 ਚਹੁੰਦਿਸਿ ਤੇ ਦਰਸਨ ਹਿਤ ਆਏ।
 ਲਖਹਿ ਮਹਾਤਮ ਕੋ ਮੁਦ ਪਾਏ ॥੨੯॥
 ਵਹਿਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਪ੍ਰਭੁ ਥਿਰੇ।
 ਸਭਿਨਿ ਕਾਮਨਾ ਪੁਰਵਨਿ ਕਰੇ।
 ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਕਰਿ ਨਾਥਹਿ ਬੰਦਹਿ^੭।
 ਕੇਚਿਤ ਸਿਰ ਧਰਿ ਪਦ ਅਰਬੰਦਹਿ ॥੩੦॥
 ਉਚਰਹਿ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹਿ ਸੁਨਾਵਨ।
 ‘ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਹਿਤ ਤੁਮ ਆਵਨ।
 ਲਾਖਨ ਕੋ ਦੇ ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ।
 ਲਾਖਹੁ ਲਾਗੇ ਭਗਤਿ ਮਹਾਨ ॥੩੧॥
 ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਜਿਤ ਕਿਤ ਬਿਸਤਾਰੀ।
 ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਿਸ਼ਯ ਬਿਖ ਟਾਰੀ।
 ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਉਤਪਤਿ ਕਰਜੋ।
 ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਜਗ ਤੇ ਪਰਿਹਰਜੋ’ ॥੩੨॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਜਸੁ ਕਰਹਿ ਉਚਾਰਨ।
 ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਰਨ ਹਜ਼ਾਰਨ।

^੧ਮਾਨੋਂ ਸਰਦ ਰਿਤੁ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਦਾ ਠਾਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।

^੨ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ (ਮਾਨੋਂ)।

^੩ਮੋਤੀ [ਸੰਸ: ਮੁਕੁਫਲ]।

^੪ਬਗਲਿਆਂ ਦੀ ਪੱਕਤੀ।

^੫ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਅਕਾਸ਼ੀ ਪੀਂਘ ਦੀ ਹੈ।

^੬ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਰੂਪ ਅੰਦਰ ਰੂਪ ਲਗਰਾਂ ਪਰ ਲੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। [ਸੰਸ: ਸਿਖਨਿ=ਮੋਰ। ਗੋਭਾ=ਲਗਰ]।

^੭(ਸਿੱਖ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਇ ਬਖਾਨਾ।
 ‘ਸੁਨਹੁੰ ਖਾਲਸਾ ਬਨੁ ਸਵਧਾਨਾ ॥੩੩॥
 ਤਨਹੁੰ ਕਨਾਤ ਚੁਗਿਰਦੇ ਭਲੇ।
 ਜਿਸ ਤੇ ਦੂਰ ਹੁਇ ਨਰ ਖਲੇ।
 ਸਭਿ ਚੰਦਨ ਈਧਨ ਤਿਸ ਮਾਂਹੀ।
 ਪਹੁੰਚਹੁ ਲੇਹ ਚਿਤਾ ਰਚਿ ਤਾਂਹੀ ॥੩੪॥
 ਪ੍ਰਥਮ ਭੂ ਕੋ ਲੇਪਹੁ ਸਾਰੇ।
 ਤਿਸ ਪਰ ਕੁਸ਼ਾ ਦੇਹੁ ਬਿਸਤਾਰੇ।
 ਚੰਦਨ ਚਿਤਾ ਰਚਹੁ ਤਹਿ ਫੇਰ।
 ਜਵ ਤਿਲ ਘ੍ਰਿਤ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਗੇਰਿ ॥੩੫॥
 ਸ਼ੌਰਭਿ^੧ ਧਰਹੁ ਸਕਲ ਤਹਿ ਜਾਈ।
 ਕੀਜਹਿ ਤਜਾਰੀ ਬਿਲਮ ਬਿਹਾਈ।
 ਸ਼ੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਸਰਬ ਹਮ ਕੀਨਿ।
 ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਈ ਪਹਿਰ ਤਨ ਲੀਨ ॥੩੬॥
 ਨਹਿ ਬਾਂਛੇ ਤੁਮ ਅਪਰ ਕਰਨ ਕੋ^੨।
 ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰ ਕਿਯ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰਨ ਕੋ।
 ਇਹੀ ਰਹੈਂਗੇ ਸੰਗ ਹਮਾਰੇ।
 ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸਭਿ ਅੰਗੀਕਾਰੇ’ ॥੩੭॥
 ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ ਕੋ ਸਿੰਘ ਸਿਧਾਰੇ।
 ਤਨੀ ਕਨਾਤ ਚੁਗਿਰਦੇ ਸਾਰੇ।
 ਗਾਡੀ ਕਰਿ ਗਾਢੀ ਗਨ ਮੇਖ^੩।
 ਡੋਰੈਂ ਬੰਧਨ ਕੀਨਿ ਅਸ਼ੇਖ ॥੩੮॥
 ਲੇਪਨ ਕਰਿ ਅੰਤਰ ਕੋ ਥਾਏ।
 ਚੰਦਨ ਕੋ ਉਚਾਇ ਕਰਿ ਲਜਾਏ।
 ਗਨ ਈਧਨ ਤੇ ਚਿਖਾ ਮਹਾਨੀ।
 ਰਚੀ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਦਿਢ ਬਹੁ ਠਾਨੀ^੪ ॥੩੯॥
 ਜੁਲਿਤ ਹੁਤਾਸਨ ਪਰਹਿ ਨ ਗਿਰਿ ਕੈ।
 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਚਿ ਕਾਸ਼ਟ ਧਰਿ ਕੈ।

^੧ਸੁਗੰਧੀਆਂ।

^੨ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਾਂ ਕਰੇ।

^੩ਸਾਰੀਆਂ ਮੇਖਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਕਰਕੇ ਗੱਡੀਆਂ।

^੪ਬਹੁਤ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ।

ਸ਼ੀਸ਼ੇ^੧ ਬਹੁ ਗੁਲਾਬ ਕੇ ਛਿਰਕੇ।
 ਸਹਤ ਕਨਾਤ ਭਿਗੋਵਨ ਕਰਿਕੇ ॥੪੦॥
 ਅਤਰ ਫੁਲੇਲ ਚਿਖਾ ਮਹੁ ਡਾਰਾ।
 ਜਹਿ ਕਹਿ ਉਠੀ ਅਧਿਕ ਮਹਿਕਾਰਾ।
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਪਰਲੋਕ ਸਿਮਰਿ ਕੈ ॥੪੧॥
 ਸੋਕ ਸਹਿਤ ਸੋਗਨਿ ਤੇ ਸੋਚਤਿ।
 ਬੁੰਦ ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਜਲ ਮੋਚਤਿ।

-ਕਿਸ ਅਲੰਬ ਅਬਿ ਕਰਿ ਹੈਂ ਬਾਸਾ।
 ਕਿਤ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸੁਖ ਰਾਸਾ ॥੪੨॥
 ਕਰਹਿ ਕੌਨ ਹਮ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼।
 ਤਜੜੇ ਦੇਸ਼ ਨਿਜ ਬੀਚ ਬਿਦੇਸ਼-।

ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਉਰ ਬਿਖੈ ਬਿਚਾਰੈਂ।
 ਹਾਥ ਸਾਥ ਸਭਿ ਕਾਜ ਸੁਧਾਰੈਂ ॥੪੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਬੈਕੁੰਠ ਗਮਨ ਤਯਾਰੀ'
 ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦ੍ਵੈ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੨॥

^੧ਪਤਲੇ ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਦੇਸੀ ਬਣੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ।

੨੩. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼]

੨੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਵੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੪

ਦੋਹਰਾ: ਕਰਿ ਤਜਾਰੀ ਸਭਿ ਰੀਤਿ ਕੀ, ਸਿਖ ਸਗਰੇ ਚਲਿ ਆਇ।
ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਬੋਲਤਿ ਭਏ, ਗਦ ਗਦ ਗਿਰਾ ਸੁਨਾਇ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ‘ਮਹਾਂਰਾਜ ਕੀ ਆਇਸੁ ਜੈਸੀ।
ਮਿਲੇ ਸਕਲ ਕੀਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਤੈਸੀ।’
ਸਤਿਗੁਰ ਹੇਰਿ ਖਾਲਸੇ ਓਰੀ।
ਜਿਨਹੁੰ ਦ੍ਰਿਗਨਿ ਤੇ ਅੰਸੂ ਛੋਰੀ ॥੨॥
-ਮਮ ਸਰੂਪ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਹਾਂ।
ਸਰਬ ਤਜਾਗੇ ਪਹੁੰਚੇ ਇਹਾਂ-।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਰਤੇ ਸੰਧਯਾ ਹੋਈ।
ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦਰਸ ਕੀਯੋ ਸਭਿ ਕੋਈ ॥੩॥
ਤਬਿ ਸਾਦਰ ਸਭਿ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਰੇ।
ਕਹਯੋ ‘ਸ਼ੋਕ ਨਹਿੰ ਕਰੀਯਹਿ ਪਜਾਰੇ !
ਥੂਲ ਸ਼ਰੀਰ ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ^੧।
ਈਸੁਰ ਨੇਤਿ^੨ ਚੌਦਹੁੰ ਲੋਗ ॥੪॥
ਤਨ ਸਨੇਹੁ ਨਹਿੰ ਨਿਭਿ ਹੈ ਕਜੋਂ ਹੂੰ।
ਸਿਕਤਾ ਸਦਨ ਨਦੀ ਤਟ ਜਜੋਂ ਹੂੰ।
ਨਿਸ਼ਚੈ ਸ਼ਬਦ ਰਿਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ।
ਤਿਹ ਸੋਂ ਮਿਲੀਯਹਿ ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ ॥੫॥
ਹਰਿ ਗੁਰ ਗੁਨ ਮਹਿੰ^੩ ਮਨਹਿ ਪਰੋਵਹੁ।
ਤਿਨ ਸੋਂ ਮਿਲਿ ਨਜਾਰੇ ਨਹਿੰ ਹੋਵਹੁ।
ਹਲਤ ਰੁ ਪਲਤ ਸਹਾਇਕ ਜੋਵਹੁ।
ਜਮ ਆਦਿਕ ਕੋ ਡਰ ਉਰ ਖੋਵਹੁ’ ॥੬॥
ਸੁਨਤਿ ਖਾਲਸੇ ਕੀਨਸਿ ਬਿਨਤੀ।
ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ! ਹਮ ਸਭਿ ਕੇ ਮਨ ਗਿਨਤੀ।
ਨੌ ਪਤਿਸ਼ਾਹਿ ਅੰਤ ਕੋ ਸਾਰੇ।
ਸੰਗਤਿ ਲਰ ਪਕਰਾਇ ਉਦਾਰੇ ॥੭॥
ਪੁਨ ਬੈਕੁੰਠ ਗਮਨ ਕੋ ਕਰੈਂ।

^੧ਸਥੂਲ ਸ਼ਰੀਰ ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਵਿਛੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

^੨ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਗੱਲ। ਭਾਵੀ।

^੩ਹਰੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਵਿਚ।

ਹਮ ਕਿਸ ਕੇ ਪਗ ਪਰ ਸਿਰ ਧਰੈਂ?
 ਕਿਹ ਕੇ ਕਰਿ ਅਲੰਬ ਕੋ ਚਲੇ ?
 ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਤੁਮਰੋ ਭਲੇ ?' ॥੮॥
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਧੀਰਜ ਦੀਨ।
 'ਹਮ ਸਭਿ ਬਾਤ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਿ ਲੀਨਿ।
 ਗੰਢ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸੋਂ ਪਾਯੋ।
 ਸੋਂਪਨ ਕਰਿ ਅੰਚਰ ਪਕਰਾਯੋ ॥੯॥
 ਸਦਾ ਰਹਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਚਰਨਨਿ ਸ਼ਰਨੀ।
 ਅਪਰਨ ਕੀ ਆਸਾ ਨਹਿ ਕਰਨੀ।
 ਲੋਕ ਸੁਖੀ ਪਰਲੋਕ ਸੰਤੋਸ਼ਾ।
 ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਰਾਖਹੁ ਗੁਰੂ ਭਰੋਸਾ ॥੧੦॥
 ਪਛੀਯਹਿ ਸਰਬ ਗੁਰਨਿ ਕੀ ਬਾਨੀ।
 ਰਖੀਯਹਿ ਰਹਤ ਜੁ ਹਮਹੁ ਬਖਾਨੀ।
 ਪਾਯਹੁ ਮਾਤ ਕਾਲਿਕਾ ਗੋਦਿ।
 ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਲਹੈ ਪ੍ਰਮੋਦ ॥੧੧॥
 ਸਿੰਘ ਸੁ ਰਹਤ ਪੰਚ ਜਹਿ ਮਿਲੇਂ।
 ਸਮ ਸਰੂਪ ਸੋ ਦੇਖਹੁ ਭਲੇ।
 ਭੋਜਨ ਛਾਦਨ ਜੋ ਤਿਨ ਦੇਇ।
 ਮੋ ਕਹੁ ਪਹੁੰਚਾਵਤਿ ਸਿਖ ਸੇਇ ॥੧੨॥
 ਮਨਹੁ ਕਾਮਨਾ ਤਿਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ।
 ਸ਼ਰਧਾ ਧਰੇ ਚਿੰਤ ਦੁਖ ਖਾਪਤਿ।
 ਸਿਖ ਪੰਚਨ ਮਹਿ ਮੇਰੋ ਬਾਸਾ।
 ਪੂਰਨ ਕਰੋਂ ਧਰਹਿ ਜੇ ਆਸਾ ॥੧੩॥
 ਆਯੁਧ ਬਿੱਦਯਾ ਕੋ ਅੱਭਯਾਸਹੁ।
 ਬਨਹੁ ਬੀਰ ਅਰਿ ਸਮੁਖ ਬਿਨਾਸਹੁ।
 ਜਗਤ ਪਦਾਰਥ ਸਗਰੇ ਪਾਵਹੁ।
 ਭੋਗਹੁ ਆਪ ਭਿ ਅਵਰ ਭੁਗਾਵਹੁ ॥੧੪॥
 ਮਰਹੁ ਜੁੱਧ ਮਹਿ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਰਹੁ।
 ਸਹਿਕਾਮੀ ਸੁਖ ਸਕਲ ਬਿਹਾਰਹੁ।
 ਨਿਹਕਾਮੀ ਹੁਇ ਮੁਝ ਸੋਂ ਮੇਲ।
 ਪਰਹਿ ਨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ਗੈਲ ॥੧੫॥
 ਕਰੋ ਸ਼ਨਾਨ ਨਾਮ ਅਰੁ ਦਾਨ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੇਤ ਲਹਹੁ ਕੱਲਜਾਨ।
 ਬਿਦਤ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਭਵਿੱਖਜ।
 ਅਵਨੀ ਰਾਜ ਕਰਹਿ ਮਿਲਿ ਸਿੱਖਜ ॥੧੬॥
 ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਤੁਰਕ ਨਾਸ਼ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ।
 ਬਚਹਿ ਜਿ, ਰੰਕ ਹੋਹਿ ਲਹਿ ਆਪਤਿ^੧।
 ਕੀਨੇ ਗਨ ਅਪਰਾਧ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਤਿਨ ਕੇ ਫਲ ਹੂੈ ਹੈ ਇਨ ਕਾਲਾ ॥੧੭॥
 ਅੰਗ ਸੰਗ ਮੁਝ ਕੇ ਨਿਤ ਜਾਨਹੁ।
 ਸਦਾ ਸਹਾਇਕ ਅਪਨੇ ਮਾਨਹੁ।
 ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੱਭਯਾਸਹੁ।
 ਕੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਸਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਬਿਨਾਸਹੁ ॥੧੮॥
 ਦਸਹੁ ਗੁਰੁਨਿ ਜਿਮ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸਾ।
 ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰੇਮ ਧਰਿ ਸਭਿ ਇਤਿਹਾਸਾ।
 ਅਭਿਮਤਿ ਦੇਤਿ ਸਹਤ ਕੱਲਜਾਨ।
 ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪਾਠਕ ਸ਼੍ਰੋਤਾਨਿ ॥੧੯॥
 ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ।
 ਅਬਿ ਤੇ ਹੁਇ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਸੁਰੂ।
 ਅਪਨੀ ਜੋਤਿ ਖਾਲਸੇ ਬਿਖੈ।
 ਹਮ ਨੇ ਧਰੀ ਸਕਲ ਜਗ ਪਿਖੈ* ॥੨੦॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਾ।
 ਸਭਿ ਕੇ ਰਿਦੇ ਹਰਖ ਕੋ ਧਾਰਾ।
 ਦੀਰਘ ਸਮਸ ਉਦਰ ਲਗਿ ਆਈ।
 ਹਾਥਨ ਸਾਥ ਸੁਧਾਰ ਗੁਸਾਈਂ ॥੨੧॥
 ਵਧਿ ਕਰਿ ਭਈ ਅਗਾਰੀ ਦੋਇ।
 ਕੁਛਕ ਫਰਕ ਤੇ ਦੀਖਤਿ ਸੋਇ^੨।
 ਕੋ ਕੋ ਕੇਸ ਸੇਤ ਹੁਇ ਆਵਾ।
 ਦੂੈ ਮੂਛਨਿ ਪਰ ਹਾਥ ਉਠਾਵਾ ॥੨੨॥
 ਇਮ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਨੰਦਤਿ।

^੧ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਮੁਗਲ ਨਾਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਬਚਣਗੇ ਸੇ ਕੰਗਾਲ ਹੋਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਣਗੇ।

^੨ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਗਾਦੀ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਦੇ ਆਏ ਸਨ, ਦੇਖੋ ਚੁੱਤ ੬ ਅੰਸੂ ੪੧।

^੩ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ (ਭਾਵ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਆਕੇ) ਦਾੜ੍ਹਾ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ (ਤੇ ਉਹ ਭਾਗ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਆਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ) ਕੁਛਕ ਫਰਕ ਪਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਦਰਸਤਿ ਸਿਖ ਬੰਦਤਿ।
 ਕਹਤਿ ਸੁਨਤਿ ਸਭਿ ਆਧੀ ਰਾਤਿ।
 ਬੀਤ ਗਈ ਬੈਠੇ ਚਿਤ ਸ਼ਾਂਤਿ ॥੨੩॥
 ਲਖਿ ਬਿਕੁੰਠ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗਵਨੂ।
 ਸੁਰਗਨ ਆਏ ਤਜਿ ਕਰਿ ਭਵਨੂ।
 ਪਾਵਕ^੧, ਮਘਵਾ^੨, ਬਰਨ^੩, ਧਨੇਸੂ^੪।
 ਮੂਰਤ ਧਰੀ ਨਿਸੇਸ^੫, ਦਿਨੇਸੂ^੬ ॥੨੪॥
 ਅਸਟ ਬਸੁ ਪਹੁੰਚੇ ਸ਼ਿਵ ਗਜਾਰਾ^੬।
 ਆਯਹੁ ਬਾਯੁ ਰੂਪ ਨਿਜ ਧਾਰਾ।
 ਅਸਨਿ ਕੁਮਾਰ^੭ ਸੁ ਵਿਸਵੇ ਦੇਵਾ^੮।
 ਪਹੁੰਚੇ ਸਨਮਾਨਤਿ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥੨੫॥
 ਕਮਲਾਸਨ ਨਾਰਦ ਤੇ ਆਦਿ।
 ਗੋਰਖਾਦਿ ਪਹੁੰਚੇ ਅਹਿਲਾਦਿ।
 ਸਭਿਨਿ ਗਗਨ ਮਹਿੰ ਬਿਰਤਾ ਧਾਰੀ।
 ਆਏ ਅਪਰ ਜਿ ਅਜਮਤਿ ਭਾਰੀ ॥੨੬॥
 ਸਿੱਧ ਪੀਰ ਜੇ ਦੂਰ ਕਿ ਨੇਰੇ।
 ਬਿੱਦਯਾਧਰ^੯ ਗੰਧਰਬ^{੧੦} ਘਨੇਰੇ।
 ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਅਪੱਸਰਾ ਆਈ।
 ਬਿਰਿ ਸੁਰਗਨ ਮਹਿੰ ਕਰਤਿ ਵਧਾਈ ॥੨੭॥
 ਬਹੁ ਉਤਸਵ ਕੇ ਧਾਰਤਿ ਸਾਰੇ।
 ‘ਜੈ ਜੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ’ ਉਚਾਰੇ।
 ਚਾਰਹੁੰ ਵੇਦ ਰੂਪ ਧਰਿ ਆਏ।
 ਜਥਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਪਾਸ ਸਿਧਾਏ ॥੨੮॥

^੧ਅਗਨੀ।

^੨ਇੰਦ੍ਰ।

^੩ਵਰੁਣ।

^੪ਕੁਬੇਰ।

^੫ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ (ਆਏ)।

^੬ਅੱਠੇ ਵਸੂ ਤੇ ਗਿਆਰਾਂ ਸ਼ਿਵ ਪੁੱਜੇ।

^੭ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਦ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਤੇ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ‘ਸੰਗਯਾ’ ਦੇ ਘੋੜਾ ਘੋੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਕੇ ਉਤੰਪਨ ਕੀਤੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

^੮ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਵਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾਂਦੀ ਮੁਖ ਸ਼ਾਧ ਵਿਖੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

^੯ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਵਤਾ।

^{੧੦}ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਗੀ।

ਸੁਰ ਗੁਰ ਸੁੱਕ੍ਰ, ਗਨੇਸ਼, ਸਪਤਿ ਰਿਖਿ।
 ਬਿਰੇ ਗਗਨ ਮਹਿ, ਹੇਰਨ ਗੁਰ ਸਿਖਿ^੧।
 ਕੁਛਕ ਕੁਲਾਹਲ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
 ਸੁਨਯੋਂ ਪਿਖਯੋ ਜੋ ਬਿਰ ਗੁਰ ਪਾਸ ॥੨੯॥
 ਇਤਨੇ ਮਹਿ ਜਪੁਜੀ ਪਠਿ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਪੰਚ ਦੋਹਰੇ ਬਹੁਰ ਉਚਰਿ ਕੈ।
 ‘ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਦੁਈ ਏਕ’ ਉਚਾਰਾ।
 ਐਸੋ ਆਸ਼ੈ ਜਿਨਹੁੰ ਮਝਾਰਾ ॥੩੦॥
 ‘ਪ੍ਰਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਐ।
 ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੋ ਧਯਾਇ ਸੰਭਰੀਐ।’
 ਇਹ ਪਉੜੀ ਪਠਿ ਕਰਿ ਪੁਨ ਸਾਰੀ।
 ਖਰੇ ਭਏ ਅਰਦਾਸ ਉਚਾਰੀ ॥੩੧॥
 ਕਰਦ ਕਮਾਨ ਪਾਨ ਮਹਿ ਧਰੀ।
 ਪਠਿ ਅਰਦਾਸ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰੀ।
 ਪੁਨ ਮਖਮਲੀ ਕਮਰਕਸ ਲੀਨੀ।
 ਕੰਧੇ ਧਨੁਖ ਟਿਕਾਵਨ ਕੀਨੀ ॥੩੨॥
 ਕਰਦ ਪਾਗ ਮਹਿ ਧਰੀ ਬਨਾਇ।
 ਲਈ ਹਾਥ ਮਹਿ ਤੁਪਕ ਉਠਾਇ।
 ਕਮਰਕਸਾ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਡੇਢ ਜਾਮ ਨਿਸ ਰਹੀ ਬਿਚਰਿ ਕੈ ॥੩੩॥

ਦੋਹਰਾ: ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ।
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰਨ ਕਰਯੋ, ਜੋਤਿ ਜਾਗਤੀ ਅਤੇ ॥੩੪॥

ਚੌਪਈ: ਪਿਖੇ ਦਿਨਿੰਦ ਪ੍ਰਾਤਿ ਅਰਵਿੰਦੈ^੨।
 ਬਦਨ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਿ ਤਿਨਹੁੰ ਮਨਿੰਦੈ।
 ਜਨੁ ਰਾਂਕਾ ਸ਼ਾਰਦ ਕੋ ਚੰਦ^੩।
 ਆਪਿ ਅਨੰਦਤਿ ਦੇਤਿ ਅਨੰਦ ॥੩੫॥
 ਹਯਨਿ ਦਾਸ ਕੋ ਨਿਕਟ ਨਿਹਾਰਾ।
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸੋਂ ਤਿਹ ਸਾਥ ਉਚਾਰਾ।
 ‘ਖਾਸ ਤਬੇਲੇ ਜਿਤੇ ਤੁਰੰਗ।

^੧ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ।

^੨ਸਵੇਰੇ ਸੂਰਜ ਵੇਖਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ ਖਿਲਦੇ ਹਨ।

^੩ਮਾਨੋਂ ਸਰਦ ਰੁਤ ਦੀ ਪੂਰਣਮਾਂ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

ਤੂਰਨ ਸੰਗ ਸੁਧਾਰਹੁ ਅੰਗ ॥੩੬॥
 ਜੀਨ ਜ਼ਰੀ ਕੇ ਸਭਿ ਪਰ ਡਾਲਹੁ।
 ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ ਬਿਰ ਤਜਾਰ ਉਤਾਲਹੁ।^੧
 ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ ਕੋ ਤੁਰਤ ਸਿਧਾਰੇ।
 ਸਰਬੰਗਨ ਮਹਿੰ ਕੀਨਸਿ ਤਜਾਰੇ ॥੩੭॥
 ਬਸਨ ਬਿਭੂਖਨ ਸੁੰਦਰ ਪਾਏ।
 ਦੇ ਕਵਿਕਾ ਤਿਸ ਥਾਨ ਫਿਰਾਏ।
 ਆਪ ਉਤਾਯਲ ਪਹੁੰਚੇ ਤਹਾਂ।
 ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਈ ਭੀਰ ਬਹੁ ਜਹਾਂ ॥੩੮॥
 ਕੌਤਕ ਦਰਸਹਿੰ ਮਨ ਬਿਸਮਾਏ^੨।
 ਜਲਤ ਮਸਾਲ ਝਾਰ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਖਰੇ ਸਭਿਨਿ ਮਹਿੰ ਸ਼ੋਭੈਂ।
 ਕਿਸ ਕੀ ਸਮ ਕਹੁੰ, ਕੌਨ ਨ ਲੋਭੈ^੩? ॥੩੯॥
 ਮੁਖ ਪਰ ਜੋਤਿ ਚਗੁਨੀ ਲਸੇ।
 ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਸਹਤ ਖਰੇ ਕਟ ਕਸੇ।
 ਦਰਸਨ ਦੀਨਸਿ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
 ਸਭਿ ਕੋ ਉਪਜਯੋ ਅਨੰਦ ਉਦਾਰਾ ॥੪੦॥
 ਬਿਚ ਕਨਾਤ ਕੇ ਚਹਤਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾ।
 ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਸ਼ੇਸ਼ਾ।
 ‘ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖਦਾਈ।’
 ਉਚਰਹਿੰ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਨਰ ਸਮੁਦਾਈ ॥੪੧॥

ਦੋਹਰਾ: ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਰਤਿ ਹੈਂ ਸਭਿਨਿ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਸ ਕਾਲ।

ਨਹੀਂ ਸਪਰਸ਼ਨ ਹੋਤਿ ਹੈ, ਇਮ ਲਖਿ ਬਿਸਮ ਬਿਸਾਲ^੩ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਬੈਕੁੰਠ ਗਮਨ’ ਪ੍ਰਸੰਗ
ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤੀਨ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੩॥

^੧(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ) ਇਹ ਕੌਤਕ ਦੇਖਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹਨ।

^੨ਕਿਸ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਕਹਾਂ, (ਆਖੇ ਉਸ ਵੇਲੇ) ਕੌਨ ਨਹੀਂ ਲੁਭਾਇਆ।

^੩ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਉਂ ਲਖਕੇ ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

੨੪. [ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣਾ]

੨੩<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਵੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੫

ਦੋਹਰਾ: ਦੀਪਮਾਲਕਾ ਜਹਿੰ ਕਹਾਂ, ਜੂਲਤਿ ਮਸਾਲ ਕਿ ਝਾਰ।
ਪਾਵਤਿ ਧਾਰ ਫੁਲੇਲ ਕੀ, ਕਿਧੋਂ ਘਿੱਤ ਕੋ ਜਾਰਿ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਦਿਨ ਸਮ ਭਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਸਾਲਾ।
ਤਿਮਰ ਸਘਨ ਚਹੁੰ ਦਿਸ ਚਾਲਾ।
ਚੰਚਲ ਚਰਨ ਚਿਖਾ ਦਿਸਿ ਚਲੇ।
ਬਸਤ੍ਰ ਸਸਤ੍ਰ ਸਭਿ ਸੋਭਿਤਿ ਭਲੇ ॥੨॥
ਤਨੀ ਕਨਾਤ ਪੌਰ ਜਿਸ ਥਾਨਾ।
ਤਹਿੰ ਥਿਰ ਹੂੰ ਕਰਿ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।
'ਜਾਇ ਚਿਖਾ ਪਰ ਬੈਠੈਂ ਜਬੈ'।
ਤੁਰਤ ਪ੍ਰਦਛਿਨਾ ਦੇ ਕਰਿ ਸਬੈ ॥੩॥
ਬਹੁਰ ਹੁਤਾਸਨ ਕੋ ਜੂਲਤਾਵਹੁ।
ਨਮੋ ਕਰਤਿ ਹੀ ਵਹਿਰ ਸਿਧਾਵਹੁ।
ਇਸ ਕਾਰਜ ਮਹਿੰ ਬਿਲਮ ਨ ਕਰਨੀ।
ਜਪਹੁ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਧੀਰਜ ਧਰਨੀ' ॥੪॥
ਇਮ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ।
ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ ਚਿਤਾ ਜਿਸ ਥਾਨਾ।
ਧਨੁਖ ਸਿਕੰਧ ਤੁਫੰਗ ਟਿਕਾਈ।
ਬਰਛੀ ਦਹਿਨੇ ਹਾਥ ਉਠਾਈ ॥੫॥
ਪੇਸ਼ ਕਬਜ਼ ਜਮਦਾਤ ਕੁਠਾਰਾ।
ਕਮਰ ਕਸੇ ਮਹਿੰ ਧਰੇ ਸੁਧਾਰਾ।
ਖੰਜਰ ਤਰਕਸ਼ ਖਰ ਸਮਸ਼ੇਰ।
ਰੂਪ ਬੀਰਰਸ ਕੇ ਸਮ ਸ਼ੇਰ^੨ ॥੬॥
ਬਦਨ ਅਦੀਨ^੩ ਸੁ ਨਯਨ ਪ੍ਰਫੂਲੇ।
ਜਿਗਾ ਦਮਕਤੀ ਕਲਗੀ ਝੂਲੇ।
ਤਿਸ ਛਿਨ ਬਦਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਓਰੇ।
ਲੋਚਨ ਸਭਿਨਿ ਚਕੋਰਨਿ ਜੋਰੇ ॥੭॥
ਦਿਪਤਿ ਤੇਜ ਕੋ ਪਿਖਿ ਪਿਖਿ ਸਾਰੇ।

^੧(ਅਸੀਂ) ਜਦੋਂ ਬੈਠੀਏ।^੨ਬੀਰ ਰਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ।^੩ਕਦੇ ਦੀਨ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਾਲਾ।

ਸਮ ਸੂਰਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਬਿਚਾਰੇ।
 ਕਮਲ ਨਯਨ ਬਿਕਸਤਿ ਬਿਸਮਾਏ।
 ਬਿਨਾਂ ਨਿਮੇਖ^੧ ਤਿਸੀ ਦਿਸਿ ਲਾਏ ॥੮॥
 ਗਨ ਚੰਦਨ ਅਗਰਾਦਿ^੨ ਘਨੇਰੇ।
 ਚਿਖਾ ਬਿਸਾਲ ਰਚੀ ਸਭਿ ਹੇਰੇ।
 ਭਏ ਅਰੂਢਨਿ ਗੁਰ ਭਗਵਾਨ।
 ਚਹੁੰਦਿਸਿ ਈਧਨ ਜਹਾਂ ਮਹਾਂਨ ॥੯॥
 ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਆਇਸੁ ਤਬਿ ਦੀਨਿ।
 ਸਭਿ ਦੇਸ਼ਨ ਕੋ ਰੁਖਸਦ ਕੀਨਿ।
 ਇਕ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੁਤਿ ਰਹਿਤ^੩।
 ਤਿਸ ਸੰਗ ਬੋਲੇ ਕਰੁਨਾ ਸਹਿਤ ॥੧੦॥
 ‘ਇਸ ਥਲ ਰਹਹੁ ਦੇਗ ਬਰਤਾਵਹੁ।
 ਸ਼ਰਧਾ ਜੁਤਿ ਸੋ ਸਿੰਘ ਟਿਕਾਵਹੁ।
 ਦਰਬ ਅਸੰਖ ਇਹਾਂ ਜੋ ਆਇ।
 ਤਿਸ ਤੇ ਨਹਿ ਮੰਦਿਰ ਚਿਨਵਾਇ ॥੧੧॥
 ਸਕਲ ਦੇਗ ਪਰ ਦੇਹੁ ਲਗਾਈ।
 ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਆਦਿਕ ਕਰਿਵਾਈ।
 ਚਿਨਹਿ ਮਹਿਲ ਤਿਸ ਕੁਲ ਗਲ ਜਾਇ।
 ਯਾਂ ਤੇ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਬਿਸਰਾਇ^੪’ ॥੧੨॥
 ਤਬਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ* ਕਰ ਜੋਰੇ।
 ‘ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨਾਂਹਿਨ ਇਤ ਓਰੇ।
 ਕਿਸ ਤੇ ਲੇ ਧਨ ਦੇਗ ਚਲਾਵੈਂ।
 ਰਹੈਂ ਸਿੰਘ ਸੋ ਕਿਸ ਤੇ ਖਾਵੈਂ’ ॥੧੩॥
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਧੀਰਜ ਦੀਨ।
 ‘ਦੇਸ਼ ਨ ਰਹੈ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੀਨ।

^੧ਝਮਕਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

^੨ਅਗਰ ਆਦਿਕ।

^੩ਰਹਿਤ ਸਮੇਤ।

(ਅ) ਕੋਲ ਰਿਹਾ।

^੪ਸਾਡੀ ਕਹੀ ਬਾਤ ਭੁਲਾਉਣੀ ਨਾ।

*ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੋ ਜੀਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਖੀ ਸਿੱਖ ਓਹ ਸਨ, ਏਹ ਸੌਂਪਣਾ ਤੇ ਪੰਥਕ ਜਥੇਦਾਰੀ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਦੀ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਮੁਖੀ ਹੋਣਾ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੋਂ ਚਲ ਬਸਨੇ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ।

ਇਕ ਦੁਇ ਬ੍ਰਿੰਦਕ^੧ ਇਹਾਂ ਬਨੈ ਹੈਂ।
 ਜੇ ਸੰਪੂਰਨ ਦੇਗ ਚਲੇ ਹੈਂ ॥੧੪॥
 ਕਰਹੁ ਪਕਾਵਨ ਦਿਹੁ ਵਰਤਾਇ।
 ਧਨ ਕੀ ਚਿੰਤ ਨ ਕਰੀਯਹਿ ਕਾਇ। ’
 ਇਮ ਸੁਨਿ ਸਭਿਹਿਨਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ।
 ਦਈ ਪ੍ਰਦਛਿਨਾ ਥਿਰ ਚਹੁ ਘਾਏ ॥੧੫॥
 ਜੂਲਤਿ ਹੁਤਾਸਿਨ ਕੀਨ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ ਸਕਲ ਤਤਕਾਲਾ।
 ਜਬਹਿ ਕਨਾਤ ਪੌਰ ਤਜਿ ਆਏ।
 ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੌਨ ਮਹਿ ਤਬਿ ਸੁਨਿ ਪਾਏ ॥੧੬॥
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਬਹੁ ਫਤੇ।
 ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੋਲਤਿ ਸੁਖਿ ਮਤੇ।
 ਜਬਿ ਭੀ^੨ ਅਗਨਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਡੇਰੇ।
 ਨਹਿ ਸ਼ਰੀਰ ਕੇ ਪਰਸੀ ਨੇਰੇ ॥੧੭॥
 ਤਬਿ ਸਮਾਧਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲਗਾਈ^੩।
 ਜੋਗ ਅਗਨਿ ਤੂਰਨ ਉਪਜਾਈ^੩।
 ਚਢਿ ਅਕਾਸ਼ ਕੇ ਪੰਥ ਪਧਾਰੇ।
 ‘ਹਾਇ ਹਾਇ’ ਨਰ ਖਰੇ ਪੁਕਾਰੇ ॥੧੮॥
 ‘ਜੈ ਜੈ’ ਸ਼ਬਦ ਗਗਨ ਮਹਿ ਹੋਵਾ।
 ਸੁਨਯੋ ਸ਼ੌਨ ਕੁਛ ਨੈਨ ਨ ਜੋਵਾ।
 ਗਨ ਦੇਵਨ ਮਹਿ ਨੌਬਤ ਬਾਜੇ।
 ਸੁਨਤਿ ਸਕਲ ਜਿਮ ਨੀਰਧ^੪ ਗਾਜੇ ॥੧੯॥
 ਪਰੀ ਗੁੰਜ ਇਕਬਾਰ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਜਨੁ ਗਾਜਤਿ ਮਧੁਰੀ ਘਨ ਮਾਲਾ।
 ਭਯੋ ਅਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਾਨਾ।

^੧ਟੋਲੇ।

^੨ਹੋਈ।

^੩ਇਕ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੇਠਲਾ ਪਾਠ ਵਾਧੂ ਹੈ ਜੋ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ:-

ਜਗ ਜਗ ਜੋਤਿ ਤਹਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਈ। ਅਨਹਦਿ ਸਬਦਿ ਉਠੇ ਬੁਣਕਾਰਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਖੇਲ ਅਪਾਰਾ ॥ ੧੮ ॥ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਦ ਲਿਵਲਾਈ।

^੪ਭਾਵ ਇਹ ਆਪਣੀ ‘ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਰੰਪ੍ਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜੋਗ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼੍ਠ ਜੋਗੀ ਦੀ ਮੌਤ ਇੰਵ ਵਰਨੀ ਹੈ।

^੫ਬੱਦਲ।

ਲਾਲ ਬਰਣ ਸਭਿ ਕੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਨਾ ॥੨੦॥
 ਜਨੁ ਬਰਖਾ ਕਰਿ ਕੁਛ ਘਨ ਲਟੇ^੧।
 ਸਾਵਣ ਕੀ ਸੰਧਯਾ ਮਹਿ ਫਟੇ।
 ਸੂਰਜ ਕਿਰਣ ਸਜਲ ਤੇ ਬਰਣ^੨।
 ਤਿਸ ਬਿਧਿ ਦਿਖਿਯਤਿ ਪੀਤ ਕਿ ਅਰਣ^੩ ॥੨੧॥
 ਭੀਰ ਬਿਮਾਨਨ ਕੀ ਬਹੁ ਹੋਈ।
 ਗੁਰ ਆਗਵਨ ਜਾਨਿ ਸਭਿ ਕੋਈ।
 ਗੀਰਬਾਣ^੪ ਪਹੁੰਚੇ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਜੈ ਜੈ ਧੁਨਿ ਤੇ ਰੌਰ ਉਠਾਏ ॥੨੨॥
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿ ਫਤੇ।
 ਮਿਲੇ ਦੇਵਤਾ ਕੇ ਗਨ ਜਿਤੇ।
 ‘ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਕਰੇ।
 ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੁਲ ਬਲ ਤੇ ਪਰਿਹਰੇ’ ॥੨੩॥

ਸੂਯਾ: ਪੰਕਜ ਪੂਤ^੫, ਵਿਭੂਤ ਮਿਲੇ ਸ਼ਿਵ,
 ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਪੁਰਹੂਤ^੬ ਸਮੇਤਾ।
 ਨਾਰਦ ਗਾਵਤਿ ਬੇਣ ਲਏ
 ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪਦ ਜੇ ਸੁਖ ਹੇਤਾ।
 ਆਦਿ ਹੁਤਾਸਨ^੭ ਦੇਵ ਸਬੈ
 ਬਰ ਦੇਵਵਧੂ ਹੁਇ ਮੋਦ ਨਿਕੇਤਾ^੮।
 ਕੌਤਕ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਨਿਹਾਰਹਿ*

^੧ਹਟੇ।

^੨ਜਲ ਸਹਿਤ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਰੰਗ।

^੩ਲਾਲ ਕਿ ਪੀਲਾ, ਭਾਵ ਅਕਾਸ਼ੀ ਪੀਂਘ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

^੪ਦੇਵਤੇ।

^੫ਬ੍ਰਹਮਾਂ।

^੬ਇੰਦ੍ਰ।

^੭ਅਗਨੀ ਆਦਿਕ।

^੮ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਘਰ ਹੋਕੇ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ।

ਕੌਤਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ ਵਾਲੇ) ਕੌਤਕ (ਕੋਈ ਦੇਵਤੇ ਤਾਂ) ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ (ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਕੌਤਕਾਂ ਵਿਚ) ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਹਨ [ਸੰਸ.: ਸੰਕੇਤ=ਇਸ਼ਾਰਾ]। (ਅ) ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੇ ਕੌਤਕ (ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ) ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਗਿਆਨ ਦੇ ਘਰ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੂੰ (ਅਤੇ ਓਹ) ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ (ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ)। [ਸੰਕੇਤ=ਸੰ ਕੇਤ=ਘਰ। ਸੰਸ: ਧਾਤੂ ਕਿਤ੍=ਵੱਸਣਾ ਤੋਂ]। ਸੂਚਨਾ=ਦੇਵਤੇ ਤਾਂ ‘ਮੋਦ ਨਿਕੇਤਾ’=ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਘਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ‘ਵਿਵੇਕ ਸੰਕੇਤਾ’ ਹਨ, ਕਿ ਓਹ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਖੜੇ ਸਭ ਕੁਛ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ।

*ਪਾ:-ਅਨੇਕਨਿ ਕੈ ਕਰਿ ਕੈ।

ਕੈ ਦਿਖਰਾਇੰ ਬਿਬੇਕ ਸੰਕੇਤਾ ॥੨੪॥
 ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੰਦਨ
 ਬੰਦਨ ਜੋਗ ਨਿਕੰਦਨ ਹੋ ਦੁਖ।
 ਪੰਥ ਰਚਯੋ, ਸੁਭ ਗ੍ਰੰਥ ਸਚਯੋ,
 ਅਰਿ ਪੁੰਜ ਪਚਯੋ^੧ ਅਰ ਕੈਠਾ^੨ ਲਹਯੋ ਸੁਖ^੩।
 ਤੇਜ ਬਿਸਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਦਾ
 ਬਿਕਸਯੋ ਅਰਬਿੰਦ ਬਿਲੰਦ ਦਿਪੈ ਮੁਖ।
 ਹਿੰਦਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਕੀ ਲਾਜ ਰਖੀ,
 ਤੁਰਕਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖਪਾਇ ਰਿਸੇ ਚੁਖ^੪ ॥੨੫॥
 ਹੋਤਿ ਕੁਲਾਹਲ ਦੇਵਨ ਮਹਿੰ
 ਗਨ ਦੇਵਵਧੂ ਬਹ ਨਾਚਤਿ ਹੈਂ।
 ਮੰਗਲ ਕੋ ਸਰਬੰਗ ਧਰੈਂ
 ਜੈ ਬਾਕ ਉਤੰਗ ਉਬਾਚਤਿ ਹੈਂ।
 ਬਾਜਤਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਉਪੰਗ^੫,
 ਮਚੰਗ^੬, ਸੁਰੰਗਨਿ^੬ ਰਾਚਤਿ ਹੈਂ।
 ਜਾਚਤਿ ਹੈਂ ਦਰਸੰਨ ਪ੍ਰਸੰਨਹਿੰ
 ‘ਧੰਨ ਗੁਰੂ’ ਮੁਦ ਮਾਚਤਿ ਹੈਂ^੭ ॥੨੬॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੰਦ ਕੇ
 ਆਦਰ ਕਾਰਨ ਦੇਵ ਮਿਲੇ।
 ਧੀਰ ਬਹਾਦਰ ਕੋ ਅਵਿਲੋਕ
 ਅਸ਼ੋਕ ਭਏ ਗਨ ਸੰਗ ਚਲੇ।
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਹੇਰਿ ਸਮੂਹਨ ਕੋ ਮਿਲਿ
 ਰੀਤਿ ਜਥੋਚਿਤ ਕੀਨ ਭਲੇ।
 ਕੌਤਕ ਹੈ ਉਤਸਾਹਨ ਕੇ

^੧ਖਪਾਇਆ।

^੨ਪਾ:-ਅਰਕੈਠ ਲਹਯੋ।

^੩ਅਤੇ ਸੁਖ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ।

^੪ਰਤੀ ਕੁ ਭਰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ।

^੫ਨਸਤ੍ਰੰਗ ਨਾਮੇ ਬਾਜਾ ਜੋ ਗਲੇ ਨਾਲ ਵੱਜਦਾ ਹੈ।

^੬ਇਕ ਬਾਜਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰ ਝੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੰਗੀ। [ਫਾ:, ਚੰਗ=ਸਾਰੰਗੀ। ਹਿੰਦੀ, ਮੁ=ਵਡਾ। (ਅ) ਮੁ+ਚੰਗ=ਵੱਡੀ ਸਾਰੰਗੀ। ਸ਼ੈਕ: ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮੁ=ਮੂੰਹ। ਚੰਗ=ਇਕ ਬਾਜਾ, ਬਰਬਤ ਬਾਜਾ]। (ਅ) ਦੱਛ।

^੭ਸੂਰੰਗ। ਸਾਰੰਗੀ ਵਰਗਾ ਗਜ਼ ਨਾਲ ਵੱਜਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵਾਜਾ।

^੮ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮਚਦੇ ਹਨ।

ਇਮ ਆਪਸ ਮਹਿ ਹਰਖਾਇ ਚਲੇ ॥੨੭॥

ਦੋਹਰਾ: ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਰਲੋਕ ਮਹਿ, ਦੇਵਨ ਉਤਸਵ ਕੀਨ।
ਪੌਰ ਪੌਰ ਸਭਿ ਠੌਰ ਮਹਿ, ਮੰਗਲ ਮੋਦ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੨੮॥

ਸ਼੍ਰੋਯਾ: ਿਛੋਰਿ ਕੈ ਪੌਰ ਕੀ ਠੌਰ ਕਨਾਤ ਤੇ
ਬਾਹਿਰ ਆਨਿ ਬਿਰੇ ਸਮੁਦਾਯਾ।
ਬੈਠਿ ਗਏ ਗਨ ਸਿੰਘ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ
ਲੋਚਨ ਤੇ ਜਲ ਪੁੰਜ ਬਹਾਯਾ।
ਸੂਰਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਮ੍ਰਿਦੁ* ਮੂਰਤਿ
ਧਯਾਨ ਧਰੇ ਮਨ ਕੋ ਠਹਿਰਾਯਾ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਭਲੇ ਗੁਨ ਕੋ ਸਿਮਰੈਂ
ਸੁਭ ਸ਼ੀਲ ਸਰਾਹਿਤ ਦੀਰਘ ਦਾਯਾ^੨ ॥੨੯॥
'ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ! ਸਿੰਘ ਕਦੰਬ^੩ ਪੰਜਾਬ ਕੇ
ਕੌਨ ਅਲੰਬ ਇਹਾਂ ਹਮ ਕੇਰਾ।
ਕੌਨ ਕੇ ਹੋਇ ਸਮੀਪ ਬਿਰੈਂ ਨਿਤ,
ਕਾਹਿ ਪਿਖੈਂ ਸਭਿ ਸੰਝ ਸਵੇਰਾ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬਿਨ ਚਾਰੁ ਗਿਰਾ
ਕਿਸ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਨੈਂ ਕਰਿ ਘੇਰਾ।
ਦੇਖਿ ਕਿਸੇ ਹਮ ਆਨੰਦ ਪਾਵਹਿ
ਲੋਕ ਦੁਹੁੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਡੇਰਾ?' ॥੩੦॥
ਲੋਚਨ ਤੇ ਜਲ ਮੋਚਤਿ ਸੋਚਤਿ
ਨਿੰਮ੍ਰਿ ਕਰੈਂ ਮੁਖਿ, ਹੀ ਦੁਚਿਤਾਈ^੪।
ਇਕ ਕੇ ਸੰਗ ਨ ਦੂਸਰ ਬੋਲਤਿ
ਦੇਖਨ ਕੋ ਨਹਿੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਲਾਈ।
ਜੌਂ ਬਹੁ ਨਾਗਨ ਕੀ ਮਣਿ ਏਕ,
ਭਈ ਕਿਤ ਲੋਪ, ਨਹੀਂ ਪੁਨ ਪਾਈ।
-^੫ਭਾਗ ਬਿਹੀਨ ਬਿਯੋਗ ਸਹਜੋ,

^੧ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਛੱਡਕੇ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

*ਪਾ:-ਮਧੁ।

^੨ਬਹੁਤ ਦਇਆ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(ਅ) ਦਾਈਆ।

^੩ਸਾਰੇ।

^੪ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਹੈ।

^੫ਸਿੰਘ ਬਿਰਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਗੁਰ ਸੰਗ ਗਏ ਨ ਸਰੀਰ ਬਿਹਾਈ^੧ ॥੩੧॥
 ਪੇਖਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਤੰਗਨ ਕੀ
 ਛਿਨ ਮੈਂ ਤਨ ਦੇਤਿ ਬਿਲੋਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ।
 ਨਾਦ ਸੁਨੇ ਅਹਿਲਾਦ ਰਿਦੈ
 ਕਰਿ ਹੈ ਵਿਸਮਾਦ ਤੇ ਏਣੁ^੨ ਬਿਨਾਸਾ^੩।
 ਏਕ ਸੁਗੰਧਿ ਤੇ ਅੰਧ ਮਧੂ
 ਬ੍ਰਿਤਿ ਛੋਰਤਿ ਨਾਂਹਿ ਪ੍ਰਮੋਦ* ਮਹਿ ਫਾਸਾ^੪।
 ਮੀਨ ਰਹੈ ਜਲ ਤੇ ਸੁਚ ਸੋਂ,
 ਬਿਛਰੇ ਮਰਿ ਜਾਤਿ, ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਉਪਾਸਾ^੫ ॥੩੨॥
 ਕਯਾ ਇਹ ਜੰਤੁ ਮਲੀਨ ਮਹਾਂ,
 ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋ ਦੇਤਿ ਹੈਂ ਆਪਨੇ ਪ੍ਰਾਨਾ।
 ਹੈ ਹਮਰੋ ਤਨ ਮਾਨੁਖ ਕੋ
 ਸਭਿ ਜਾਨਤਿ ਹੈਂ ਮਨ ਲਾਭ ਰੁ ਹਾਨਾ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾ
 ਦੁਹਿ ਲੋਕਨ ਮੈਂ ਕਰਤੀ ਸੁ ਕਲਯਾਨਾ।
 ਸੋ ਹਮ ਜਾਨਿ ਮਹਾਤਮ ਕੋ
 ਨਿਰਬਾਹਿ ਨ ਕੀਨ^੬ ਭਏ ਅਨੁਜਾਨਾ ॥੩੩॥
 ਪਾਹਨ ਤੇ ਨਿਠਰੋ ਹਮਰੋ
 ਉਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੇਰ ਬਿਯੋਗ ਸਹਾਰਾ।
 ਜਾਂਹਿ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖ ਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ
 ਦੁਹਿ ਲੋਕਨ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮਾਲਿਕ ਭਾਰਾ।
 ਤਾਂ ਬਿਨ ਬੈਠਿ ਰਹੇ ਬਨਿ ਦੀਨ,
 ਗਏ ਨਹਿ ਸਾਥ ਜੁ ਨਾਥ ਉਦਾਰਾ।
 ਭੂਰ ਬਿਸੂਰਤਿ ਹੈਂ ਬਨ ਮੂਰਤਿ^੭

^੧ਸਰੀਰ ਛੱਡਕੇ ਨਾਲ ਨਾ ਗਏ।

^੨ਹਰਨ।

^੩ਮ੍ਰਿਗ (ਆਪਣਾ ਆਪ) ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

*ਪਾ:-ਪ੍ਰਦੇਸ਼।

^੪ਇਕ ਸੁਗੰਧੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ (ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮੀ) ਭੌਰਾ ਪ੍ਰਮੋਦ ਵਿਚ ਆਕੇ (ਕਵਲ ਫੁੱਲ ਦੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਿਟੀਂਦੇ ਜਾਣ ਦੀ) ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆਇਆ (ਉਸ ਨੂੰ) ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਸੰਸ:, ਪ੍ਰਮੋਦ=ਖੁਸ਼ੀ। ਬ੍ਰਿਤਿ=ਘੇਰਾ। ਲਪੇਟ]।

^੫ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਐਸੇ ਹੈ। (ਅ) ਐਸਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਪਾਸ ਹੈ। [ਉ=ਵਿਸ਼ੇਸ਼। ਪਾਸਾ=ਪਾਸ ਹੈ]।

^੬ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਨਾ ਕੀਤਾ।

^੭ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਕੇ।

ਅੰਗ ਅਡੋਲ ਥਿਰੇ ਇਕਸਾਰਾ ॥੩੪॥
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਆਇਸੁ ਕੇ ਬਸਿ ਹੈ ਕਰਿ
 ਪ੍ਰਾਤ ਲੋ ਚਾਰਹੁੰ ਓਰ ਥਿਰੇ।
 ਦਾਸ ਤੁਰੰਗਮ ਮਹਿੰ ਗਮਨਜੋਂ ਇਕ,
 ਰੰਗ ਕੁਮੈਤ ਨ ਡੀਠ ਪਰੇ^੧।
 ਦਾਮ ਖੁਲੇ ਅਗਵਾਰ ਪਿਛਾਰਿ,
 ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਾ ਤਿਸ ਥਾਨ ਪਰੇ।
 -ਕੌਨਸੇ ਪੰਥ ਉਲੰਘ ਗਯੋ
 ਤਿਸ ਰੀਤਿ ਰਹੇ ਇਹ ਦੁਾਰ ਭਿਰੇ- ॥੩੫॥
 ਆਨਿ ਭਨਜੋਂ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਬੀਚ
 ‘ਤੁਰੰਗ ਕੁਮੈਤ ਨਹੀਂ ਨਿਜ ਥਾਨੇ।
 ਜੀਨ ਕੋ ਪਾਇ ਕੈ ਤਜਾਰ ਕਰੇ ਸਭਿ
 ਏਕ ਪੈ ਆਪ ਚਢੇ ਪ੍ਰਸਥਾਨੇ।’
 ਸ਼੍ਰੋਨ ਸੁਨੇ ਬਿਸਮਾਇ ਬਿਲੋਕਤਿ
 ‘ਏਕ ਨਹੀਂ, ਹਿਤ ਜਾਂ ਪਰ ਠਾਨੇ।
 ਔਰ ਖਰੇ ਅਸੁ ਮੋਚਤਿ ਹੈਂ ਅਸੁ^੨,
 ਹੀਯ ਸੰਦੇਹ ਭਏ, ਕਿਮ ਜਾਨੇ^੩’ ॥੩੬॥
 ਦੋਇ ਘਰੀ ਜਬਿ ਦਯੋਸ ਚਢਯੋ
 ਬਹੁਰੋ ਚਿਤ ਸੋਚਤਿ ਸੰਕਟ ਪਾਏ।
 ਈਧਨ ਲਜਾਵਨਿ ਹਾਰਿ ਹੁਤੋ
 ਤਿਨ ਬਾਹਿਰ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਦਰਸਾਏ^੪।
 ਆਇ ਗਯੋ ਪੁਨ ਸਿੰਘਨ ਮਹਿੰ
 ਜਹਿੰ ਸ਼ੋਕ ਸਮੇਤ ਰਿਦੇ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਹੇਰਿ ਖਰੋ ਹੁਇ ਦੀਨ ਸੰਦੇਸਹਿ^੫
 ‘ਮੋਹਿ ਮਿਲੇ ਗੁਰ ਦੂਰ ਸਥਾਏ ॥੩੭॥
 ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਵਨ ਕੀਨਿ
 -ਕਹੋ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਸਮੁਝਾਏ।

^੧ਉਸੇ ਥਾਂ ਹੀ ਪਏ ਹਨ ਅਗਾੜੀ ਪਿਛਾੜੀ ਦੇ ਰੱਸੇ।

^੨ਹੋਰ ਘੋੜੇ ਖੜੇ ਅੱਥਰੂ ਕੇਰਦੇ ਹਨ।

[ਅਸੁ=ਅਸੂ=ਘੋੜੇ। ਅਸੁ=ਅੱਸੂ=ਅੱਥਰੂ]।

^੩ਕੀ ਜਾਣੀਏਂ।

^੪ਉਸ ਨੇ ਬਾਹਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਡਿੱਠਾ ਸੀ।

^੫ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ।

ਆਇ ਤੁਰੰਗਮ ਤੀਰ ਗਯੋ ਹਮ^੧,
 ਵਾਹਿਨ ਬੇਗ ਬਲੀ ਚਪਲਾਏ।
 ਸ਼ੋਕ ਨ ਚਿੰਤ ਕਰੋ ਚਿਤ ਮਹਿ
 ਸਤਨਾਮ ਜਪਹੁ ਹੁਇ ਅੰਤ ਸਹਾਏ-।
 ਯੋਂ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਿ ਭਏ’
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਗੁਰ ਬਾਤ ਸਬੈ ਬਿਸਮਾਏ ॥੩੮॥

ਦੋਹਰਾ: ਸੰਮਤ ਸੱਤ੍ਰਾ ਸੈ ਬਿਤੇ, ਪੁਨ ਪੈਂਹਠ ਪਹਿਚਾਨ।

ਕਾਤਕ ਕੀ ਸੁਦਿ ਪੰਚਮੀ, ਨਿਸ ਬੈਕੁੰਠ ਪਯਾਨ ॥੩੯॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉਤਰ ਐਨੇ ‘ਬੈਕੁੰਠ ਗਮਨ’ ਪ੍ਰਸੰਗ
 ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੪॥

^੧ਘੋੜਾ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

੨੫. [ਇਕ ਸੰਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ। ਬਾਲੇ ਰਾਇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ]

੨੪<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਵੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੬

ਦੋਹਰਾ: ਸ਼ੋਕ ਕਰਹਿ ਬੈਠੇ ਸਕਲ,
ਸੁਨਿ ਤੁਰੰਗ ਕੀ ਬਾਤ।
ਨਿਜ ਵਾਹਨ ਕੋ ਲੇ ਗਏ,
ਗੁਰੂ ਬੀਰ ਬੱਖਯਾਤ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਜਾਮ ਦਿਵਸ ਜਬਿ ਹੀ ਚਢਿ ਆਏ।
ਚਿਤਵਹਿ ਗੁਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਿਸਮਾਏ।
ਏਕ ਸਾਧ ਪੁਨ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਯੋ।
ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਅਵਿਲੋਕ ਅਲਾਯੋ ॥੨॥
'ਤੁਮ ਕਿਮ ਬੈਠੇ ਹੋ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਕੈ?
ਸ਼ੋਕ ਸਚਿੰਤ ਮੌਨ ਮੁਖ ਧਰਿ ਕੈ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਹਯੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਉਦਾਰੇ।
'ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਕੁੰਠ ਸਿਧਾਰੇ ॥੩॥
ਸੈਨ ਦੀਨ ਜਿਮ ਮਹਿਪਤਿ ਹੀਨਾ^੧।
ਚੰਦ ਬਿਨਾ ਜਿਮ ਰਾਤਿ ਮਲੀਨਾ।
ਜਿਮ ਮਥਰਾ ਮਹਿ ਸ਼ਯਾਮ ਸਿਧਾਯੋ।
ਪੀਛੇ ਗੋਪੀ ਗਨ ਬਿਕੁਲਾਯੋ ॥੪॥
ਜਥਾ ਰਾਮ ਬਨ ਬਿਖੈ ਸਿਧਾਰੇ।
ਔਧਪੁਰੀ ਕੇ ਨਰ ਦੁਖਿਯਾਰੇ।
ਤਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਨ ਸਿੰਘ ਰਹੇ ਹੈਂ।
ਰਿਦੇ ਬਿਖਾਦ ਬਿਸਾਲ ਲਹੇ ਹੈਂ' ॥੫॥
ਬੋਲਯੋ ਸਾਧ 'ਪੰਥ ਮਹਿ ਜਾਵਤਿ।
ਦੇਖੇ ਤਹਿ ਗੁਰ ਅੱਗੂ ਸਿਧਾਵਤਿ।
ਮੈਂ ਕਰ ਬੰਦਿ ਕੀਨਿ ਪਗ ਨਮੋ।
ਮੁਸਕਾਵਤਿ ਬੋਲੇ ਤਿਹ ਸਮੋਂ ॥੬॥
-ਆਵਹੁ ਸੰਤ! ਦਰਸ ਲਿਹੁ ਦੇਹੁ।
ਹਰਿ ਜਨ ਮਿਲਿਨਿ ਅਨੰਦ ਅਛੇਹੁ।
ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਕੋ ਮੇਲ ਤੁਹਾਰੋ।
ਜਹਿ ਸੰਜੋਗ, ਬਿਯੋਗ ਬਿਚਾਰੋ- ॥੭॥
ਮੈਂ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬੂਝਯੋ ਕਰ ਜੋਰਿ।

^੧ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਬਿਨਾਂ ਸੈਨਾ ਦੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

-ਰਾਵਰ ਕੋ ਪਯਾਨ ਕਿਤ ਓਰ?
 ਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕੋ ਸਾਬ ਤਿਹਾਰੇ^੧?
 ਨਾਥ! ਇਕਾਕੀ ਕਹਾਂ ਪਧਾਰੇ? - ॥੮॥
 ਬੋਲੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਾਵਿਤ।
 -ਹਮ ਅਖੇਰ ਹਿਤ ਬਨ ਕੋ ਜਾਵਤਿ।
 ਕਰਹਿ ਸੈਲ ਜੇਤਿਕ ਮਨ ਭਾਵਤਿ।
 ਜਿਤ ਕਿਤ ਬਿਚਰਤਿ ਆਨੰਦ ਪਾਵਤਿ- ॥੯॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਅੱਗ੍ਹ ਸਿਧਾਰੇ।
 ਹਯ ਕੁਮੈਤ ਪਰ^੨, ਆਯੁਧ ਧਾਰੇ।
 ਅਬਿ ਹੀ ਮੈਂ ਬਿਲੋਕਿ ਚਲਿ ਆਯੋ।
 ਤੁਮਹੁ ਅਚਾਨਕ ਕਹਾਂ ਸੁਨਾਯੋ ॥੧੦॥
 ਜੇ ਤਿਨਿ ਹੋਤਿ ਗਮਨ ਪਰਲੋਕ।
 ਮੈਂ ਕਿਤ ਲੇਤੋ ਦਰਸ ਬਿਲੋਕਿ।
 ਪੰਥ ਪਯਾਨਤਿ ਭਲਿ ਬਿਧਿ ਹੇਰੇ।
 ਤੋ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕਿਮ? ਸੰਸੈ ਮੇਰੇ' ॥੧੧॥
 ਅਦਭੁਤ ਚਲਿਤ ਗੁਰੂ ਕੇ ਐਸੇ।
 ਕਹਿ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬਿਸਮਤਿ ਸਭਿ ਬੈਸੇ।
 ਸਭਿਹਿਨਿ ਮਿਲਿ ਨਿਸਚੈ ਠਹਿਰਾਯੋ।
 'ਗੁਰ ਇਕ ਸਮ ਸਭਿ ਬਿਖੈ ਸਮਾਯੋ ॥੧੨॥
 ਜਹਿ ਸਿਮਰੇਂ ਤਹਿ ਹਾਜ਼ਰ ਅਹੈਂ।
 ਸਭਿ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਲਹੈਂ।
 ਜਨਮ ਮਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕੁਛ ਨਾਂਹੀ।
 ਸੁਤਹਿ ਸਿੱਧ ਤਨ ਧਰਹਿ ਬਿਲਾਹੀ^੩ ॥੧੩॥
 ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾਰਨ।
 ਦੁਸ਼ਟ ਨਰਨ ਕੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਖਾਰਨ।
 ਸੁਭ ਮਗ ਜਗਤ ਬਿਖੈ ਬਿਸਤਾਰਨ।
 ਕਰਨ ਕੁਕਰਮਨਿ ਕੋ ਨਿਰਵਾਰਨ ॥੧੪॥
 ਨਿਜ ਭਗਤਨ ਕੋ ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ।
 ਧਰਾ ਭਾਰ ਗਨ ਤਾਪ ਬਿਦਾਰਨ।

^੧ਆਪ ਦੇ।

^੨ਕੁਮੈਤ ਘੋੜੇ ਉਤੇ।

^੩ਤਨ ਧਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਦ੍ਰੋਹੀ ਬਹੁ ਮਾਰਨ।
 ਸੱਤਿਨਾਮ ਸਿਮਰਾਵਨਿ ਕਾਰਨ ॥੧੫॥
 ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਸਭਿ ਕਾਰਨ ਕਰਨ।
 ਜਿਨ ਕੇ ਸਮ ਨਹਿ ਤਾਰਨ ਤਰਨ।
 ਅਦਭੁਤ ਚਲਿਤ ਲਖੇ ਨਹਿ ਜਾਹੀਂ।
 ਸ਼ੇਸ਼ ਗਨੇਸ਼ ਪਾਰ ਨਹਿ ਪਾਹੀਂ ॥੧੬॥
 ਜੋਗੀਸ਼ਨ ਕੇ ਧਯਾਨ ਬਸੰਤੇ।
 ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੇਵ ਕਰੰਤੇ।
 ਕੇਤਿਕ* ਕਾਰਨ ਤੇ ਤਨ ਧਾਰੈਂ।
 ਕਰਿ ਸਭਿ ਕੋ ਬੈਕੁੰਠ ਸਿਧਾਰੈਂ ॥੧੭॥
 ਤਿਨ ਕੇ ਹਿਤ ਕੁਛ ਸ਼ੋਕ ਨ ਬਨੈ।
 ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਜਾਸ ਜਸੁ ਭਨੈਂ।
 ਸਭਿ ਕੇ ਬੀਚ ਸਭਿਨਿ ਤੇ ਨਜਾਰੇ।
 ਭੋਗ ਭੋਗਤਾ ਲੇਪ ਨ ਧਾਰੇ^੧ ॥੧੮॥
 ਯਾਂ ਤੇ ਕਥਾ ਅਕਥ ਗੁਰ ਕੇਰੀ।
 ਹਾਰਹਿ ਜੇ ਬੁਧਿ ਧਰਤਿ ਬਡੇਰੀ।
 ਇਮ ਚਰਚਾ ਕਰਿ ਆਪਸ ਮਾਂਹੀ।
 ‘ਗੁਰ ਹਿਤ ਸ਼ੋਕ ਉਪਾਵਹੁ ਨਾਂਹੀ’ ॥੧੯॥
 ਢਰੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਲਗਿ ਥਿਰ ਰਹੇ।
 ਸੁੱਖਾ ਛਕਨਿ ਸਮੇ ਤਬਿ ਲਹੇ।
 ‘ਕਰਹੁ ਦੇਗ ਉਠਿ ਪੁਨ ਸਵਧਾਨੋ।
 ਕਰਹੁ ਸੁਚੇਤਾ ਸਿਮਰਨ ਠਾਨੋ’ ॥੨੦॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਉਠੇ ਦੇਗ ਹਿਤ ਸਿੱਧ^੨।
 ਗੁਰ ਹਿਤ ਸੁੱਖਾ ਕਰਜੋ ਤਿਸੀ ਬਿਧਿ।
 ਭੋਗ ਲਗਾਇ ਆਪ ਪੁਨ ਛਕਜੋ।
 ਸੌਚ ਹੇਤੁ ਗਮਨੇ ਜਲ ਤਕਜੋ ॥੨੧॥
 ਕਰਿ ਸ਼ਨਾਨ ਬੰਧੀ ਦਸਤਾਰ।
 ਪੁਨ ਸਭਿ ਮਿਲੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ।
 ਪੂਰਬ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਭੋਗ ਲਗਾਯੋ।

*ਪਾ:-ਕੌਤਕ।

^੧ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦੇ ਹੋਏ ਫਿਰ ਲਿਪਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

^੨ਦੇਗ ਸਿੱਧ (ਤਿਆਰ) ਕਰਨ ਲਈ।

ਦੇਗ ਅਹਾਰ ਬਹੁਰ ਬਰਤਾਯੋ ॥੨੨॥
 ਅਚਿ ਅਚਿ ਅਸਨ ਨਮੋ ਕਰਿ ਜੋਰਿ।
 ਬੈਠੇ ਪੁਨ ਕਨਾਤ ਚਹੁੰ ਓਰ।
 ਕੇਤਿਕ ਪਢਤਿ ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਾਨੀ।
 ਕੇਤਿਕ ਸੁਨਤਿ ਅਨੰਦ ਮਹਿੰ ਸਾਨੀ^੧ ॥੨੩॥
 ਨਿਸ ਮਹਿੰ ਅਲਪ ਕਿਤਿਕ ਚਿਰ ਸੋਏ।
 ਜਾਗ੍ਰਨ ਕੀਨਿ ਤਹਾਂ ਸਭਿ ਕੋਏ।
 ਭਈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਤੇ ਜਾਇ ਸ਼ਨਾਨੇ।
 ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਗਏ ਗੁਰੂ ਇਸਥਾਨੇ ॥੨੪॥
 ਪ੍ਰਥਮ ਕਨਾਤ ਸੁ ਖੋਲਿ ਹਟਾਈ।
 ਚਿਤਾ ਭਸਮ ਕੀਨਸਿ ਇਕ ਥਾਈਂ।
 ਆਯੁਧ ਨਹੀਂ ਏਕ ਤਹਿੰ ਪਾਯੋ*।
 ਹੇਰਿ ਸਭਿਨਿ ਕੋ ਮਨ ਬਿਸਮਾਯੋ ॥੨੫॥
 ਅਸਥੀ ਕੋ ਤਹਿੰ ਲੇਸ਼ ਨ ਕੋਈ।
 ਈਧਨ ਭਸਮ ਪਰੀ ਬਹੁ ਜੋਈ^੨।
 ਦੇਹਿ ਸਹਿਤ ਕੀਨਸਿ ਪ੍ਰਸਥਾਨਾ।
 ਮਗ ਗਮਨੇ ਪਿਖਿ ਨਿਸ਼ਚੈ ਠਾਨਾ ॥੨੬॥
 ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ ਨਜਾਰੀ।
 ਨਿਰਨੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਭਿਨਿ ਉਚਾਰੀ।
 ਸਕਲ ਬਿਭੂਤਿ ਬਟੋਰਿ ਬਨਾਈ।
 ਰਚਯੋ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪੁਨ ਤਿਸ ਥਾਈਂ ॥੨੭॥
 ਤਿਸ ਥਲ ਕੋ ਦਰਸਨ ਜੋ ਕਰੈ।
 ਜਨਮ ਜਨਮ ਤੇ ਪਾਤਕ ਟਰੈਂ।
 ਅਧਿਕ ਪੁੰਨ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ।
 ਧਰੈ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਸੋਇ ॥੨੮॥
ਕਬਿੱਤ: ਸੁੰਦਰ ਗੁਦਾਵਰੀ, ਬਿਹੀਨ ਮਲ ਚਲੈ ਜਲ,
 ਸਲਿਤਾ ਸੁ ਤੁਲ ਗੰਗਾ ਕੂਲ ਛਬਿ ਪਾਵਈ।
 ਖਰੇ ਖਰੇ^੩ ਤਰੁ ਖਰੇ, ਹਰੇ ਹਰੇ ਪਾਤਿ ਜਰੇ,

^੧ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ।

^੨ਇਹ ਬੀ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਿਕਲੀ ਸੀ।

^੩ਦੇਖੀ।

^੪ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ।

ਪਾਂਤਿ ਪਾਂਤਿ ਕਰੇ^੧ ਛਾਇ ਸੰਘਨੀ ਕੋ ਛਾਵਈ^੨।
 ਬੋਲਤਿ ਬਿਹੰਗ ਰੰਗ ਰੰਗ ਕੇ ਉਤੰਗ
 ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸਿੰਘਾਸਨ ਸੁਹਾਵਈ।
 ਜਾਇ ਦਰਸਾਵਈ ਮਨੋਰਥ ਉਠਾਵਈ
 ਸੁ ਕਾਮਨਾ ਕੋ ਪਾਵਈ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਗਾਵਈ ॥੨੯॥
 ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਉਜਾਗਰ ਸਗਰ ਜਗ,
 ਜਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ, ਜਹਾਂ ਜੋਤਿ ਹੈ ਜਬਰ ਜਾਨਿ।
 ਖੰਡੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਚੰਡ, ਖਰ ਖੜਗ, ਕੁਦੰਡ ਧਰੇ,
 ਖੰਜਰ, ਤੁਫੰਗ, ਪੁੰਜ ਕਰਦ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਬਾਨ।
 ਸ਼ਕਤੀ, ਸਰੋਹੀ, ਸੈਫ, ਸਾਂਗ, ਜਮਦਾੜ, ਚੱਕ੍ਰ,
 ਢਾਲੇ, ਗਨ ਭਾਲੇ, ਰਿਪੁ ਘਾਲੇ ਛਿੱਪ੍ਰ ਜੰਗ ਠਾਨਿ^੩।
 ਚਮਕਤਿ ਚਾਰੋਂ ਓਰ ਘੋਰ ਰੂਪ ਕਾਲਕਾ ਕੋ,
 ਬੰਦਨਾ ਕਰਤਿ ਕਵਿ ਜੋਰਿ ਪਾਨ ਤਾਂਹੀ ਥਾਨ ॥੩੦॥

ਚੌਪਈ: ਅਬਿ ਲਗਿ ਤਿਸ ਥਲ ਜੋਤਿ ਬਿਰਾਜਤਿ।

ਦਰਸਨ ਕਰੇ ਪਾਪ ਗਨ ਭਾਜਤਿ।
 ਕੰਚਨ ਦੇਤਿ ਕਸੌਟੀ ਜੈਸੇ।
 ਸਿਖ ਕੋ ਪਰਖਤਿ ਬਖਸ਼ਹਿ ਤੈਸੇ ॥੩੧॥
 ਗੁਰੂ ਬਿਕੁੰਠ ਗਮਨ ਕੇ ਪਾਛੇ।
 ਰਹੇ ਸਿੰਘ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਆਛੇ।
 ਪੁਨ ਪੁਨ ਜਹਿ ਜਹਿ ਜਿਸ ਕੋ ਆਇਸੁ।
 ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਤਿਤੇ ਸਿਧਾਇਸਿ ॥੩੨॥
 ਰਹਯੋ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤਿਸ ਥਾਨ।

ਦੇਗ ਚਲਾਵਤਿ ਭਯੋ ਮਹਾਨ।

[\[ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੂਕ ੧\]](#)

ਬਹੁਰ ਸਹਾਇਕ ਭੇ ਤਿਸ ਦੇਸ਼।

ਸੁਨੀਯਹਿ ਸ਼੍ਰੋਤਾ! ਕਥਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ॥੩੩॥

ਤਹਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਜਨਵਾਰਾ^੪ ਨਾਇ।

ਰੁਸਤਮ ਰਾਇ ਰੁ ਬਾਲੇ ਰਾਇ।

ਦੂ ਭ੍ਰਾਤਾ ਜੋਧਾ ਬਡ ਬਲੀ।

^੧ਕਤਾਰਾਂ ਕਤਾਰਾਂ ਬਣਾਕੇ।

^੨ਛਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

^੩(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ) ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਸਨ।

^੪ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਇਕ ਟਿਕਾਣਾ।

ਕੁਛਕ ਰਾਜ ਕਰਤੇ ਬਿਧਿ ਭਲੀ ॥੩੪॥
 ਦੇਸ ਮਰਹਟਾ ਕੋ ਨਿਤ ਲੂਟੈਂ।
 ਜੋ ਲਰ ਪਰੈ ਤੁਰਤ ਤਿਸ ਕੂਟੈਂ।
 ਪਰੀ ਧਾਂਕ ਡਰ ਸਗਾਰੇ ਮਾਨੈਂ।
 ਅਰੈ ਨ ਕੋਊ ਧਨ ਗਨ ਆਨੈਂ ॥੩੫॥
 ਤਿਨ ਪਰ ਚਢ੍ਹੋ ਮਰਹਟਾ ਰਾਇ।
 ਚਮੂ ਲਾਖ ਇਕਠੀ ਕਰਿ ਲਯਾਇ।
 ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਜੰਗ ਬਹੁ ਭਏ।
 ਘੇਰਿ ਭ੍ਰਾਤ ਦੋਨਹੁ ਗਹਿ ਲਏ ॥੩੬॥
 ਕਰੇ ਕੈਦ ਸੰਗਲ ਪਰ ਡਾਰੇ।
 ਗੇਰੇ ਬਿਖਮ ਸੁ ਦੁਰਗ ਸਤਾਰੇ^੧।
 ਜਹਿ ਪੰਛੀ ਬੀ ਜਾਇ ਨ ਸਕੈ।
 ਮਾਨਸ ਬਪੁਰਾ ਕਯਾ ਤਿਸ ਤਕੈ ॥੩੭॥
 ਦੇਵ ਸੰਤ ਬਹੁ ਪੀਰ ਮਨਾਏ।
 ਕੋਇ ਨ ਤਿਨ ਕੋ ਸਕਯੋ ਛੁਰਾਏ।
 ਰੱਛਕ^੨ ਦੁਰਗ ਸਿੰਘ ਬਿਚ ਏਕ।
 ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਤ ਪਛੈ ਬਿਬੇਕ ॥੩੮॥
 ਪਹਿਰਾ ਦੇਤਿ ਗਿਰਾ ਗੁਰ ਭਨੈ।
 ਬਾਲੇ ਰਾਇ ਸ਼੍ਰੋਨ ਦੇ ਸੁਨੈ।
 ਹਿਤ ਬੂਝਨਿ ਕੇ ਤਬੈ ਬਖਾਨੀ।
 ‘ਪਛਤਿ ਰਹਿਤ ਤੂੰ ਕਿਸ ਕੀ ਬਾਨੀ?’ ॥੩੯॥
 ਸੁਨਤਿ ਸਿੰਘ ਗੁਰ ਮਹਿਮਾਂ ਕਹੀ।
 ‘ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ਸਮ ਕੋ ਨਹੀ^੩।
 ਦੁਰਗ ਗ੍ਰਾਲਿਯਰ ਮਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੈਦ।
 ਨਹਿ ਛੂਟਨ ਕੀ ਜਿਯਤਿ ਉਮੈਦ ॥੪੦॥
 ਅਸ ਰਾਜੇ ਰਜਪੂਤ ਛੁਡਾਏ।
 ਸਿਮਰੇ ਜਹਿ ਕਹਿ ਭਏ ਸਹਾਏ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਬਡੇਰਾ।

^੧ਸਤਾਰੇ ਨਾਮੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ।

(ਅ) ਜੰਦਰੇ ਵਾਲੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ। [ਸ+ਤਾਰੇ]।

^੨ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

^੩ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਸਮਾਨ ਕੈਦ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਥਾਨ ਜਿਨ ਕੇਰਾ ॥੪੧॥
 ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੋ ਭਏ।
 ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਜਗ ਮਹਿ ਨਿਰਮਏ।^੧
 ਇਕ ਪਠਾਨ ਤਹਿ ਜਾਇ ਨਿਹਾਰਾ^੧।
 ਸੁਨਿ ਤਿਸ ਨੇ ਗੁਰ ਸੁਜਸੁ ਉਚਾਰਾ ॥੪੨॥
 ‘ਸੋ ਗੁਰ ਬਡੋ ਬਹਾਦਰ ਹੇਰਾ।
 ਰਣ ਚਮਕੌਰ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਕੇਰਾ।
 ਤਹਾਂ ਤੀਰ ਕਰਿ ਜੋਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।
 ਇਕ ਤੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਅਰਿ ਮਾਰੇ ॥੪੩॥
 ਕਰਾਮਾਤ ਕੋ ਧਨੀ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਜੋ ਚਿਤ ਚਹੈ ਸੁ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ।
 ਦੂ ਦੂ ਕੋਸ ਤੀਰ ਅਰਿ ਘਾਏ।
 ਦਸ ਲਾਖਨਿ ਸੋਂ ਜੰਗ ਮਚਾਏ’ ॥੪੪॥
 ਕਹੈ ਸਿੰਘ ‘ਕਯਾ ਨਰ ਕੀ ਬੰਦਾ^੨।
 ਜਮ ਫਾਸੀ ਕੋ ਦੇਤਿ ਨਿਕੰਦਾ^੩।’
 ਬਾਲੇ ਰਾਇ ਸੁਨਿ ਚਿਤ ਲਾਇ।
 ਸ਼ਰਧਾ ਵਧੀ ਕਹੜੋ ਕਰਿ ਭਾਇ ॥੪੫॥
 ‘ਕਰੋ ਸਿੰਘ ਜੀ! ਉਠਿ ਅਰਦਾਸ।
 ਕਰਹਿ ਜਿ ਹਮਰੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸ।
 ਗੁਰ ਕੇ ਪਗ ਪੰਕਜ ਬਹੁ ਸੇਵੋਂ।
 ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਉਪਾਇਨ ਦੇਵੋਂ ॥੪੬॥
 ਸੁਨਤਿ ਸਿੰਘ ਕੀਨੀ ਅਰਦਾਸ।
 ਸਿਮਰਨ ਲਗੜੋ ਨਾਮ ਸੁਖਰਾਸ।
 ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਮਨ ਮਹਿ ਉਪਜਾਯੋ।
 ਨਿਸ ਦਿਨ ਗੁਰ ਮਹਿ ਧਯਾਨ ਲਗਾਯੋ ॥੪੭॥
 ਅਰਧ ਰਾਤਿ ਸਿਮਰਤਿ ਉਰ ਜਬੈ।
 ਪ੍ਰਗਟੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਬੈ।
 ਸ਼ਬਦ ਤੁਰੰਗਮ ਕੋ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।
 ਉਠੜੋ ਰਾਇ ਤਿਤ ਨੈਨ ਲਗਾਯੋ ॥੪੮॥

^੧(ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖਕੇ) ਉਥੇ ਇਕ ਪਠਾਣ ਆ ਗਿਆ।

^੨ਮਨੁਖ ਦੀ ਕੈਦ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

^੩ਗੁਰੂ ਜਮ ਦੀ ਫਾਸੀ ਕੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਸਮਤਿ ਬੁਝੋ ‘ਕਹੁ ਤੁਮ ਕੌਨ?’
 ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਹਿ ‘ਅਰਾਧਹਿ ਜੌਨ’^੧।
 ਸੋ ਪਹੁੰਚੋ ਤੁਵ ਕਰਨਿ ਸਹਾਇ।
 ਉਠਹੁ ਅਬਹਿ ਨਹਿ ਬਿਲਮ ਲਗਾਇ’ ॥੪੯॥
 ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ! ਮੋਹਿ ਪਗਹੁ ਮਹਿ ਬੇਰੀ।
 ਅਨੁਜ ਸੁਪਤਿ ਤਿਮ ਹੀ ਢਿਗ ਮੇਰੀ।’
 ‘ਭ੍ਰਾਤ ਜਗਾਵਹੁ ਸੰਗ ਨ ਹੂਟੈ’^੨।
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹੁ ਬੇਰੀ ਟੂਟੈ’ ॥੫੦॥
 ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਨਿਜ ਅਨੁਜ ਜਗਾਯੋ।
 ਸੰਗਲ ਟੂਟੇ ਨਾਮ ਧਿਆਯੋ।
 ਉਠਿ ਦੋਨਹੁ ਗੁਰ ਚਰਨੀ ਪਰੇ।
 ‘ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰੇ’ ॥੫੧॥
 ਪ੍ਰਭੁ ਬੋਲੇ ‘ਜੋ ਹੈਂ ਸਿਖ ਮੇਰੇ।
 ਸਿਮਰਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ।
 ਨਰ ਤੇ ਕਹਾਂ ਬਚਾਵਨ ਗਾਥਾ।
 ਜਮ ਤੇ ਰਾਖੋਂ ਦੈ ਕਰਿ ਹਾਥਾ ॥੫੨॥
 ਅਬਿ ਦੋਨਹੁ ਦਿਸਿ ਹੈ ਤੁਮ ਠਾਢੇ।
 ਗਹਹੁ ਰਕਾਬ ਦੁਾਲ^੩ ਦੈ ਗਾਢੇ^੪।
 ਚੌਂਕੀਦਾਰਨ ਦੇਹੁ ਜਗਾਇ।
 -ਘੇਰ ਲੇਹੁ ਅਬਿ ਹਮ ਚਲਿ ਜਾਇ-’ ॥੫੩॥
 ਗਹਿ ਕੈ ਦੁਾਲ ਕਹੜੋ ਦੈ ਭਾਈ।
 ‘ਅਬਿ ਹਮਰੇ ਗੁਰ ਭਏ ਸਹਾਈ।
 ਜੇ ਬਲ ਹੈ ਤੋ ਲੀਜੈ ਘੇਰੇ।
 ਨਾਂਹਿ ਤ ਹਮ ਪਹੁੰਚਹਿ ਨਿਜ ਡੇਰੇ’ ॥੫੪॥
 ਸੁਨਿ ਉਚੀ ਧੁਨਿ ਕੋ ਤਬਿ ਜਾਗੇ।
 ਉਠ ਕਰਿ ਘੇਰ ਪਕਰਨੇ ਲਾਗੇ।
 ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਰੰਗਮ ਪ੍ਰੇਰਾ।
 ਪੰਛੀ ਜਿਮ ਗਮਨੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥੫੫॥

^੧ਜਿਸਨੂੰ ਅਰਾਧਦਾ ਹੈਂ।

^੨ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵ ਬੇੜੀਆਂ ਸਮੇਤ।

^੩ਭਿਰਾ ਦਾ ਸੰਗ ਨ ਹਟ ਜਾਵੇ।

^੪ਚਮੜੇ ਤੇ ਤਸਮੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਕਾਬਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

^੫ਦੋ ਰਕਾਬਾਂ ਦੀ ਦੁਾਲ ਤਕੜੀ ਕਰਕੇ ਫੜੋ।

ਦ੍ਰਾਦਸ਼ ਕੋਸ ਬਿੰਧਾਚਲ ਗਏ^੧।
 ਦ੍ਰਾਲ ਛੁਰਾਇ ਬਖਾਨਤਿ ਭਏ।
 ‘ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਹਠ ਨਹਿ ਕਰੀਅਹਿ।
 ਅਵਚਲ ਨਗਰ ਸਿਧਾਰਨ ਕਰੀਅਹਿ ॥੫੬॥
 ਅਰਪਨ ਚਹੁ ਸੁ ਅਰਪਹੁ ਤਹਾਂ।
 ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਹੈਂ ਜਹਾਂ।
 ਸ਼ਰਧਾ ਧਰਹੁ ਸਰੂਪ ਸੁ ਮੇਰਹੁ।
 ਪੁਰਹੁ ਕਾਮਨਾ ਪੂਜਹੁ ਹੇਰਹੁ ॥੫੭॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਹੋਏ ਅੰਤਰ ਧਯਾਨ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ।
 ਬਨੇ ਸਹਾਇਕ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ।
 ਨਿਜ ਦਾਸਨ ਕਾਟਤ ਜਮ ਫਾਸੀ ॥੫੮ ॥

[\[ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ ੨\]](#)

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਸਹਾਇਕ ਹੋਨਿ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪਚੀਸਮੇਂ ਅੰਸੂ ॥੨੫॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ ੧: ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇਗ ਤਾਂ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਟਿਕਾਣੇ ਪਰ ਮੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛਾਇਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੮੩੨ ਈ: ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਤੇ ਟਿਕਾਣੇ ਬਨਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਮਗਰੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸੋਨੇ ਤੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਲੰਗਰ ਅਤੁਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਿਜਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਇਕ ਖੱਤ੍ਰੀ ਵਜ਼ੀਰ ਹੋਏ ਹਨ ‘ਚੰਦੂ ਲਾਲ’ ਨਾਮ ਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਭਰੋਸਾ ਸੀ। ਰਿਆਸਤ ਵਲੋਂ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਵਾਈਆਂ ਸਨ।

ਨਿਜਾਮ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਦਿ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗੀਰਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਗੁਰਧਾਮ ਨਾਲ ਪੰਜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਹੈ ਜੋ ਅਠਾਰਾਂ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਨਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈਨ:-ਬਾਰੀ, ਬਕਸਾਰੀ, ਬਿਸ਼ਨਪੁਰੀ, ਏਲਕੀ ਤੇ ਮਾਸੂਰ। ਏਹ ਆਮਦਨ ਮੰਦਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੈ। ਇੰਨੀ ਕੁ ਰਕਮ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੱਖ ਨੌਕਰ ਹਨ। ਇਸੇ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਰਸਾਲਦਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਵਰ੍ਹੇ ਲਈ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ ਸਰਬਰਾਹੀ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕ ਪਾਰਸੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਤੇ ਸੋਨੇ ਲਗਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਸੀ। ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਛ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖ ਨੌਕਰ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵੇਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰੇਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਪੈਂਡੇ ਕਠਨ ਸਨ ਤਾਂ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ

^੧ਬਿੰਧਾਚਲ ਪਰਬਤ ਦੀ ਵਲ ੧੨ ਕੋਹ।

ਆਇਆ ਸਿੱਖ ਫਖਰ ਨਾਲ ‘ਹਜ਼ੂਰੀਆ’ ਸਦਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਯਾਤ੍ਰਾ ਲਈ ਆਵਾਜਾਈ ਬਹੁਤ ਹੈ ਤੇ ਰੌਣਕ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਜੋ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਪਯਾਨੇ ਤੋਂ ਓਥੇ ਟਿਕ ਗਏ ਓਹ ਦੱਖਣੀ ਸਿੱਖ ਅਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਜਾਤ ਪਾਤ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ ਵਿਵਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਵਾਹ ਕੇ ਬੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਵਰਤਾਈਆਂ ਹਨ। ਓਸ ਪਾਸੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਤੇ ਲੁਬਾਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਹੈਨ, ਸਾਰੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਧੁਰ ਰੇਲ ਅੱਪੜਦੀ ਹੈ ਤੇ ‘ਨਾਦੇੜ’ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਟ੍ਰੇਨਾਂ ਯਾਤ੍ਰਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਗ ਅਤੁੱਟ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਮੰਦਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਰੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹੇ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ ੨: ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਐਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੨੦, ੨੧, ੨੨, ੨੩ ਤੇ ੨੪ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਜੱਗ ਕਰਨ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅੰਤਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ, ਕਨਾਤ ਤਨਵਾਉਣ, ਚੰਦਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਬਨਵਾਉਣ, ਉਸਨੂੰ ਅਗਨੀ ਲਗਵਾਉਣ, ਦੀਪਮਾਲਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਜਗਾਕੇ ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜੋ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਗਏ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸਾਹਿਬ ਭਾਣਾ ਵਰਤਣ ਦਾ ਹਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣਕੇ ਆਪ ਅਤਿ ਵੈਰਾਗਵਾਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਪੁੰਤੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਧ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਰੁਸਤਮ ਰਾਏ ਬਾਲਾ ਰਾਏ ਮਰਹੱਟੇ ਦੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਸੁਣਕੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅੱਗਯਾਤ ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਪੁਰਸ਼ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਐਨ ਦੇ ਅੰਸੂ ੨੪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਨਾਤ ਤਣਵਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਦ ਚਿਤਾ ਬਣਵਾਈ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਾਹਰ ਇੰਨੀ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ “ਦਿਨ ਸਮ ਭਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ” ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਚਿਤਾ ਤੇ ਬੈਠੇ ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦੇ ਸਿੰਘ “ਛੋਰਿ ਕੈ ਪੌਰ ਕੀ ਠੌਰ ਕਨਾਤ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆਨ ਥਿਰੇ ਸਮੁਦਾਯਾ। ਬੈਠ ਗਏ ਗਨ ਸਿੰਘ ਚਹੂੰ ਦਿਸ਼ਿ..... ॥ ੨੯ ॥ ” ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਉਸ ਵੇਲੇ “ਜੈ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਗਗਨ ਮਹਿ ਹੋਵਾ ॥ ੧੯ ॥ ” ਪੁਨਾ “ਭਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਅਕਾਸ਼ ਮਹਾਨਾ ॥ ੨੦ ॥ ” ਤੇ ਫਿਰ “ਪਰੀ ਗੁੰਜ ਇਕ ਬਾਰ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ੨੦ ॥ ” ਅੰਤ ਨੂੰ:-“ਚਢਿ ਅਕਾਸ਼ ਕੇ ਪੰਥ ਪਧਾਰੇ ॥ ੧੯ ॥ ” ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੁਲੋਕ ਗਮਨ ਨਾਦੇੜ ਵਿਚ (੧੭੬੫ ਸੰਮਤ ਵਿਚ) ਹੋਇਆ। ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ, ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪਰਚੀਆਂ ਸੇਵ ਦਾਸ ਤੇ ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਵਿਚ ਬੀ ਇਹੋ ਗੱਲ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਯਥਾ:- “ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਭਏ ਪੈਂਸਠ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ। ਕਾਤਕ ਸੁਦਿ ਭਈ ਪੰਚਮੀ ਨਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰ ਜਾਨ।”

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਿਤਾ ਤੇ ਬੈਠੇ, ਸਿੱਖ ਪਾਸ ਖੜੇ ਸਨ, ਚਿਤਾ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਪਾਸ ਸਨ, ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਬਾਹਰ ਆਕੇ ਕਨਾਤ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਜਿੱਥੇ ਬੇਅੰਤ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸੀ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਕਨਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਦਭੁਤ ਨਾਦ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਕੰਨੀ ਸੁਣੇ ਤੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੇ ਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ “ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ” ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆਂ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਜਦ ਸਿੱਖ ਅਤਿ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਦ ਇਕ ਸਾਧ ਨੇ ਆਣਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਹੁਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਖਬਰ ਨੇ ਇਕ ਵੇਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੈਂ! ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਬਣੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਵੀ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਧ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੋਏ ਕੌਤਕ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਕੇ:-

“ਸਭਿਹਿਨਿ ਮਿਲਿ ਨਿਸ਼ਚੈ ਠਹਿਰਾਯੋ ॥ ਗੁਰ ਇਕ ਸਮ ਸਭਿ ਬਿਖੈ ਸਮਾਯੋ ॥

ਜਹਿ ਸਿਮਰੈ ਤਹਿ ਹਾਜ਼ਰ ਅਹੈਂ ॥ ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਲਹੈਂ ॥

ਜਨਮ ਮਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਛੁ ਨਾਂਹੀ ॥ ਸੁਤਹਿ ਸਿੱਧ ਤਨ ਧਰਹਿ ਬਿਲਾਹੀਂ ॥”

ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਦਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਜੋ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਹਨ ਇਹ ਆਤਮ ਸੱਤਯਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮਕ ਸੱਤਯਾ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣਾ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਵਿਚ ਬੀ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬੀ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਤੱਕਣਾ ਤੇ ਖੁਦ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿ ਉਹ ਭੁਲੇਵੇ ਵਿਚ ਆ, ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਗੇ ਸਨ, ਤਦ ਚੋਬਦਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਲੀ ਦੇਕੇ ਬਚਾਉਣਾ, ਆਦਿ।

ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਗਤੀ ਜੋਤ ਤੇ ਸਦਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਾਯਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਦੋ ਹੀ ਤ੍ਰੀਕੇ ਸਨ-ਇਕ ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਦੂਸਰੇ ਕਰਨੀ ਦੁਆਰਾ। ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਤਾਂ ਓਹ ਕਹਿ ਗਏ ਕਿ ਮੈਂ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਵਰਤਾਂਗਾ। ਕਰਨੀ ਦੁਆਰਾ ਹੁਣ ਇਹ ਤ੍ਰੀਕਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਪੈਣ, ਜੈਸੇ ਕਿ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਦਿੱਸੇ। ਫਿਰ ਲੋੜ ਸੀ ਦਰਦ ਰਵਾਣਿਆਂ ਨੂੰ

ਸਹਾਈ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਯਾਮਾਨ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਛੋੜਕੇ ਬੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਕੈਦ ਕੱਟ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜੈਸੇ ਕਿ ਬਾਲੇਰਾਇ ਤੇ ਰੁਸਤਮਰਾਇ ਨੂੰ ਕੈਦੋਂ ਕੱਢਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨਾਲ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਰੀਰ ਛੋੜਕੇ ਬੀ ਜਾਗਤੀ ਜੋਤ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਇਹ ਕਿ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਅਰਾਧਣਾ ਕਰਨ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੀਸਰੇ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਵਸਾ ਸੀ ਕਿ ਪਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਸਿੱਖ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦੇਗ ਕੀਕੂੰ ਚਲੇਗੀ? ਉਸਦੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਆਪ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸੁਧ ਆਤਮਾ ਸਰੂਪ ਸਨ, ਪੰਜ ਭੌਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਦਿੱਸੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਸੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦਿੱਸਣ ਤਾਂ ਹੀ ਸਿਆਣ ਹੋਵੇ ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਤਸੱਲੀ ਬੱਝੇ, ਨਿਰੋਲ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਤਾਂ ਤੇ ਪੰਜ ਭੌਤਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਏ ਅਤੇ ਆਤਮ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਇੱਛਾਚਾਰੀ ਸੇ ਤੇ ਇਹ ਕੌਤਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੇ।

ਜੇ ਪੱਛਮੀ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਕਹਿਣ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਓਹ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਸਪਿਰਚੁਜਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹ ਵੇਖਣ, ਜਿੱਥੇ ਮਾਮੂਲੀ ਰੂਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਟੀਰੀਅਲਾਈਜ਼ (ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦਿੱਸ ਪੈਣਾ) ਕਰਕੇ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸੇ, ਆਪ ਅੱਗੇ ਏਹ ਖੇਲ ਕਾਹਦੇ ਕਠਨ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮ ਸੱਤਯਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਦੂਜੇ ਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣੇ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਹੋਕੇ 'ਗਜ' ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਅੱਪੜਨਾ ਲਿਖਯਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਵਲੀਆਂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦੀ ਬਾਬਤ ਅੰਜੀਲ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੋਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਤੇ ਓਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਬਰ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮਗਰੋਂ ਈਸਾ ਜੀ ਸੜਕ ਤੇ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ।

੨੬. [ਦੋਹਾਂ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ]

੨੫<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੭

ਦੋਹਰਾ: ਬਾਲੇਰਾਇ ਬਿਚਾਰਿ ਕੈ, ਲੇ ਸੰਗ ਰੁਸਤਮਰਾਇ।

ਪਹੁੰਚੇ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਮਹਿੰ, ਧਨ ਗਨ ਸੰਗ ਲਵਾਇ^੧ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਅਵਚਲ ਨਗਰ ਗਏ ਹਰਖਾਇ।

ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਜੋ ਸੀਸ ਕੋ ਨਜਾਇ।

ਥਾਤੀ ਦਰਬ ਸਰਬ ਦੇ ਤਥਾ।

ਕਹੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਕਥਾ ॥੨॥

ਉਠਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀ ਗੁਰ ਆਗੇ।

‘ਧੰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਸਗਰੇ ਥਲ ਜਾਗੇ।

ਸਿਮਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਜਹਿੰ ਕਹਾਂ।

ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਰਾਖਤੇ ਮਹਾਂ’ ॥੩॥

ਕਿਤਿਕ ਤਿਹਾਵਲ ਕਰਿ ਵਰਤਾਯੋ।

ਅਪਰ ਦੇਗ ਕੋ ਕਾਰ ਚਲਾਯੋ।

ਪ੍ਰਚੁਰ^੨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇਸ਼ ਮਹਿੰ ਹੋਵਾ।

ਗੁਰ ਦਰਬਾਰ ਬ੍ਰਿੰਦ ਹੀ ਜੋਵਾ ॥੪॥

ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਸਭਿ ਭੇਟ ਚਢਾਵੈਂ।

ਕਰਹਿੰ ਕਾਮਨਾ ਨਾਨਾ ਪਾਵੈਂ।

ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਆਏ^੩।

ਦਿਲੀਪੁਰਿ ਮਹਿੰ ਸੋ ਪ੍ਰਵਿਸਾਏ ॥੫॥

ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਸਾਹਿਬਦੇਵੀ।

ਜਾਇ ਨਮੋ ਕੀਨੀ ਜੁਗ ਸੇਵੀ^੪।

ਕੁਛ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਉਪਾਇਨ ਰਾਖੀ।

ਪਿਖਿ ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਬੁਝਤਿ ਕਾਂਖੀ ॥੬॥

‘ਤੁਮ ਜਗ ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗੀ ਅਹੋ।

ਕਬਿ ਤੇ ਤਜਿ ਆਏ ਸਚ ਕਹੋ।’

ਸੁਨਤਿ ਸਜਲ ਦ੍ਰਿਗ ਜੋਰਤਿ ਹਾਥਾ।

ਗਾਥਾ ਕਹੀ ਮਾਤ ਕੇ ਸਾਥਾ ॥੭॥

‘ਸਤਿਗੁਰ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰੇ।

^੧ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ।

^੨ਫੈਲਿਆ।

^੩(ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਤੋਂ) ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਏ।

^੪(ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ) ਦੋਵੇਂ ਕਿ ਸੇਵਨੇ ਯੋਗ ਹਨ। (ਅ) (ਇਸ) ਜੁਗ (ਵਿਚ) ਸੇਵਨੇ ਯੋਗ।

ਹਮ ਅਨਾਥ ਹੁਇ ਇਤਹਿੰ ਪਧਾਰੇ।
 ਨਿਜ ਪਗ ਸੰਗ ਚਿਖਾ ਪਰ ਗਏ।
 ਨਰ ਗਨ ਮਿਲੇ ਅਚੰਭੇ ਭਏ ॥੮॥
 ਭਸਮ ਬਿਖੈ ਤੇ ਕੁਛ ਨਹਿੰ ਪਾਯੋ।
 ਨਹਿੰ ਅਸਥੀ ਆਯੁਧ ਸਮੁਦਾਯੋ।
 ਰਹਯੋ ਤਬੇਲੇ ਨਹਿੰਨ ਤੁਰੰਗ।
 ਜਾਨਯੋ ਸਭਿਨਿ, ਗਏ ਲੇ ਸੰਗ* ॥੯॥
 ਰਾਮਚੰਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਦਾਰਾ।
 ਭਏ ਮੁੱਖਯ ਇਹ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾ^੧।
 ਆਰਬਲਾ ਬੀਤੀ ਸਭਿ ਚਲੇ।
 ਨਹੀਂ ਸਥਿਰ ਨਰ ਤਨ ਇਸ ਥਲੇ ॥੧੦॥
 ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੋ ਸੁਭ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼।
 ਤਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਜ ਦੇਸ਼।^੨
 ਜਗ ਗੁਰ ਗ੍ਰਿਹਨੀ ਦੋਨਹੁੰ ਮਾਤ।
 ਸੁਨਯੋ ਚਲਾਣਾ ਬਹੁ ਬਿਲਲਾਤ ॥੧੧॥
 ਚਲੀ ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਜਲ ਧਾਰਾ।
 ਧਾਰਾ ਸ਼ੋਕ^੩ ਰੁਦਤਿ ਬਹੁ ਬਾਰਾ^੪।^੫
 ਬਾਰਾ ਖੋਲੇ^੬ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰਾ।
 ‘ਕਾਰਾ ਕਰਯੋ ਹਮਹੁੰ ਸੰਗ ਭਾਰਾ ॥੧੨॥
 ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਨਹਿੰ ਦਰਸ ਨਿਹਾਰਾ।

^੧ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਪਾਠ ਬੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:—“ਰਹਤਉ ਅਲਵਰ ਕੋਟ ਮਝਾਰਾ। ਸੋਢੀ ਸੁਨਿ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਗੁਰ ਸਾਰਾ। ਪੰਡਤ ਪੁੰਜ ਸੰਗ ਲੇ ਆਯੋ। ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਮ ਬਿਧਿ ਸਹਿਤ ਕਰਾਯੋ”। ਅਲਵਰ ਤੋਂ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੱਤ ਕੁ ਸੌ ਮੀਲ ਹੈ, ਖਬਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਤੇ ਸੋਢੀ ਦੇ ਓਥੇ ਅੱਪੜਨ ਵਿਚ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਹ ਲੱਗੇ! ਸੋ ਸਸਕਾਰ ਯਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਵੇਲੇ ਅੱਪੜਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਿਛੋਂ ਦੀਆਂ ਕਲਪਨਾਂ ਹਨ। ਸਿੰਘ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਮਤੇ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਦ ਕਰਨ ਦੇਂਦੇ ਸੇ। ਤੇ ਜੇ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਓਹ ਉਡੀਕਦੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਨਾਦੇੜ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਥੋੜੇ ਸਨ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਸੋ ਜੇ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਸਮਝਦੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਣਕੇ ਆਪ ਚਰੋਕਣੀ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਆਖੇਪਕਾਰਾਂ ਦੇ ਏਹ ਖਿਆਲ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਓਥੋਂ ਹੀ ਲਏ ਹਨ। ਗੁਰ ਸੋਭਾ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ, ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

^੨ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕ ਇਹ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਜੋ ਮੁੱਖੀ ਕਹੀਦੇ ਹਨ।

^੩ਸ਼ੋਕ ਕੀਤਾ।

^੪ਰੋਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਲ ਚਲਦਾ ਹੈ ਬਹੁਤ। (ਅ) ਕਈ ਵਾਰ।

^੫ਬ੍ਰੂਹੇ ਖੁਲੇ ਸਨ ਜਦੋਂ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਰੋਏ (ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸਿਖ ਆਵਹਿੰ ਨਰ ਨਾਰੀ)।

^੬(ਅ) (ਮੁਖ ਦਾ) ਦੁਵਾਰਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉੱਚੀ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ।

ਹਾਰਾ ਮਨ ਮਾਨਹੁੰ ਤਿਸ ਬਾਰਾ^੧।
 ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸਿਖ ਆਵਹਿੰ ਨਰ ਨਾਰੀ।
 ਨਿਕਟ ਬੈਠਿ ਛੋਰੈਂ ਦ੍ਰਿਗ ਬਾਰੀ ॥੧੩॥
 -ਕਹਾਂ ਗਏ ਅਚਰਜ ਕਰਿ ਗੁਰੂ।
 ਰਿਦੇ ਸ਼ੋਕ ਹਮਰੇ ਕਰਿ ਸੁਰੂ-।
 ਸਿਮਰਹਿੰ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਗੁਨਨਿ ਅਨੇਕ।
 -ਹਮ ਕੋ ਤਜਿ ਗੇ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕ- ॥੧੪॥
 ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਸੁਨਾ ਸੁ ਜਬਿ ਤੇ।
 ਸਾਧਨ ਲਗੀ ਨੇਮ ਬ੍ਰਤ ਤਬਿ ਤੇ।
 ਜਪ ਤਪ ਕਰਤੇ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਵੈ।
 ਸੁਪਤੈ ਅਲਪ, ਅਲਪ ਹੀ ਖਾਵੈ ॥੧੫॥
 ਪਤਿ ਕੇ ਧਯਾਨ ਪਰਾਇਨ ਪੀਨੀ।
 ਦੁਰਬਲ ਦੇਹਿ ਦਸ਼ਾ ਬਹੁ ਕੀਨੀ।
 ਕਹੈ ਸੁੰਦਰੀ ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਇ।
 ਤਦਪਿ ਅਲਪ ਹੀ ਭੋਜਨ ਖਾਇ ॥੧੬॥
 ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਨੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵਹਿੰ।
 ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕੀ ਸੁਭ ਸੇਵ ਕਮਾਵਹਿੰ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਨਿਤ ਕਥਾ ਬਖਾਨਹਿੰ।
 ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਮਨ ਠਾਨਹਿੰ ॥੧੭॥
 ਬਰਨੈ ਰਾਮਕੁਇਰ ਕਥ ਭਾਈ।
 ਮੈਂ ਨਹਿੰ ਹੁਤੇ ਸੰਗ ਤਿਸ ਥਾਈਂ।
 ਬਾਲੂ ਹਸਨੇ^{*} ਕੇਰ ਉਦਾਸੀ^੨।
 ਰਹੀ ਜਮਾਤ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਾਸੀ ॥੧੮॥
 ਸਭਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕੋ ਤਿਨਹੁੰ ਨਿਹਾਰਾ।
 ਪੰਚ ਬਾਰ ਮੁਝ ਸੰਗ ਉਚਾਰਾ।
 ਜਬਿ ਸੋ ਮਿਲਤਿ ਆਨਿ ਕਰਿ ਪਾਸੀ।
 ਮੈਂ ਬੁਝਤਿ ਸੋ ਕਰਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ॥੧੯॥

^੧ਮਾਨੋਂ ਤਿਸ ਵੇਲੇ ਮਨ ਹਾਰ ਗਿਆ।

^{*}ਇਹ ਜਨਮ ਦਾ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਤੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਥੋਂ ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਆਗੂ ਬਣੇ। ਚੰਗੇ ਭਜਨੀਕ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪੁਰਖ ਸੇ। ਇਹ ਨਾਦੇੜ ਤੋਂ ਆ ਦੇਸ਼ਾਟਨ ਕਰਦੇ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮਕੌਰ ਜੀ ਪਾਸ ਰਹੇ ਤੇ ਫੇਰ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਵਿਚ ਜਾ ਟਿਕੇ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਕੀਤਾ।

^੨ਬਾਲੂਹਸਨੇ ਉਦਾਸੀ ਦੀ।

ਅਵਚਲ ਨਗਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਾਛੇ।
 ਦਿਨ ਕੇਤਿਕ ਰਹਿ ਚਲਿਬੋ ਬਾਛੇ।
 ਸੋ ਆਏ ਇਸ ਦੇਸ ਮਝਾਰੀ।
 ਮਾਤਨ ਕੀ ਭੀ ਬਾਤ ਉਚਾਰੀ ॥੨੦॥
 ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਹਿਤ ਮਨ ਭਾਵਨ^੧।
 ਤਨ ਪਿੰਜਰ ਸਮ ਕੀਨ ਸੁਕਾਵਨ।
 ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰਤਿ ਦੁਖਿਯਾਰੀ।
 -ਕਯੋਂ ਨ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੀ ॥੨੧॥
 ਅਲਪ ਭਾਗ ਮੈਂ ਰਹੀ ਅਕੇਲੀ।
 ਬਿਛੁਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਸਦਾ ਦੁਹੇਲੀ।
 ਜਰਨ ਚਿਖਾ ਪਤਿ ਜੁਤਿ ਇਕ ਬਾਰੀ।
 ਪਤਿ ਬਿਨ ਨਿਸ ਦਿਨ ਹੈ ਦੁਖਿਯਾਰੀ- ॥੨੨॥
 ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੇਤਿਕ ਸਮਾ ਬਿਤਾਵਾ।
 ਪੁਨ ਦਿਨ ਅੰਤ ਆਇ ਨਿਯਰਾਵਾ।
 ਤਿਥਿ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਮਹਿ ਤਜਿ ਪ੍ਰਾਨ।
 ਪਹੁੰਚੀ ਪਤਿ ਢਿਗ ਠਾਨਤਿ ਧਜਾਨ ॥੨੩॥
 ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇਹੁਰੇ ਪਾਸ।
 ਤਹਿ ਸਸਕਾਰੀ ਹੁਇ ਗਨ ਦਾਸ।
 ਪੀਛੇ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਰਹੀ।
 ਚਿਰੰਕਾਲ ਲਗਿ ਬਯ ਨਿਰਬਹੀ ॥੨੪॥
 ਇਸ ਕੀ ਕਥਾ ਕਹੋਂ ਪੁਨ ਕੇਤਿਕ।
 ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੋਤਾ ਬੰਦੇ ਕੀ ਜੇਤਿਕ।
 ਚਹੁੰ ਦਿਸਿ ਤੇ ਲਸਕਰ ਘਿਰਿ ਆਏ।
 ਲਰਹਿੰ ਬਹੁਤ, ਨਹਿੰ ਪਾਇ ਜਮਾਏ ॥੨੫॥
 ਦੇਸ ਨਗਰ ਗਨ ਜੇ ਅਪਨਾਏ।
 ਤਿਨ ਕੋ ਬੰਦਾ ਰਾਜ ਕਮਾਏ।
 ਕਿਤਿਕ ਪੰਥ^੨ ਭੀ ਅਪਨਿ ਚਲਾਯੋ।
 ਉਪਦੇਸ਼ਤਿ ਭਾ ਨਰ ਸਮੁਦਾਯੋ ॥੨੬॥
 ਮਿਲਹਿੰ ਫਤੇ ਦਰਸਨ ਕੋ ਕਹੈਂ।
 ਆਪਸ ਬਿਖੈ ਭਾਉ ਨਿਰਬਹੈਂ।

^੧ਭਾਵ ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਭਾਂਵਦਾ ਸੀ।

^੨ਬੰਦਈ ਪੰਥ।

ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮਨ ਕੇ ਨਰ ਚਲਿ ਆਵੈਂ।
 ਸਿੱਖ ਬੰਦੇ ਕੇ ਹੁਇ ਹਰਖਾਵੈਂ ॥੨੨॥
 ਅਪਨੀ ਰਹਤਿ ਕਹਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ਹਿ।
 ਪਦ ਪਾਹੁਲ ਕੋ ਦੇਤਿ ਹਮੇਸ਼ਹਿ*।
 ਬਨਿ ਕੈ ਸਿੱਖ ਅਕੋਰਨ ਲਜਾਵੈਂ।
 ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਗਾਵੈਂ ॥੨੩॥
 ਸਿੰਘਨਿ ਸੰਗ ਸਪਰਧਾ ਠਾਨੈ।
 ਬੰਦੇ ਕੇ ਮਤ ਕੋ ਸਭਿ ਜਾਨੈਂ।
 ਕਿਤਿਕ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਨਰ ਸਿਖ ਹੋਇ।
 ਦਰਸਨ ਫਤੇ^੧ ਬੁਲਾਵਹਿ ਸੋਇ ॥੨੪॥
 ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਲਸਕਰ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਲਾਖਹੁੰ ਇਤ ਉਤ ਤੇ ਘਿਰਿ ਆਏ।
 ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਜਿਸ ਭਯੋ ਬਿਨਾਸੇ।
 ਰਣ ਮਹਿੰ ਰਹਿਤਹਿ ਕਿਤ ਭਰਵਾਸੇ^੨ ॥੩੦॥
 -ਸੋਨਾ ਗਲੈ ਕੁਠਾਲੀ ਜੈਸੇ।
 ਖੁਲਹਿੰ ਲੰਗੋਟ, ਗਲੈਗੋ ਤੈਸੇ-।
 ਸੋ ਗੁਰ ਬਚਨ ਹੁਯੋ ਚਹਿ ਤਬੈ।
 ਹੇਰੇ ਲਸਕਰ ਉਮਡੇ ਸਬੈ ॥੩੧॥
 ਨਾ ਰਣ ਕਰਜੋ ਪਲਾਇਨ ਭਯੋ^੩।

{ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ ੧}

{ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ}

*ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੇ ਦਾ ਛਕਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ ਭੰਗੀ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ। ਜਦੋਂ ਬੰਦੇ ਨੇ ਵੱਖਰਾ ਮਤਾ ਟੋਰ ਲਿਆ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੋਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ) ਤਦੋਂ ਬੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਕ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ ਬੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦੇ ਹਨ। ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚਰਨ ਘਾਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਬੀ ਬੰਦਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਰਦਾਸਾ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਗਰੋਂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਰੰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਰਵੀਂ ਬਾਰਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ; ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਫੁਲ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸਗੋਂ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਡੇਰੇ ਹੇਠਾਂ ਵਗਦੀ ਚਨਾਬ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਬੰਦਈ ਘੱਟ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਬੰਦਈ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਬੀ ਹੈਨ ਤੇ ਓਹ ਰਹਿਤਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਜੀ ਕੇਸ਼ਾਧਾਰੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

^੧‘ਫਤਹ ਦਰਸਨ’ ਇਹ ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫਤਹ ਦੀ ਥਾਂ। ਪਰ ਦੇਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਟੁਰ ਸਕਿਆ। ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ‘ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ’ ਸੱਦਦਾ ਸੀ, ਮਗਰੋਂ ਬੰਦਈਆਂ ਨੇ ਇਹ ਵਾਕ ਬੰਦੇ ਲਈ ਵਰਤ ਲਿਆ। ਜੌਨ ਪੁਰ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੇ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਹੈ। ਦੇਖਣ ਲਈ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਉਪਰ ਕਲਿਕ ਕਰੋ।

^੨ਕਿਸ ਭਰੋਸੇ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ।

^੩ਜੁੱਧ ਨਾਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਨੱਠ ਪਿਆ।

ਦੁਰਗ ਮਝਾਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਨਿ ਕਯੋ।
 ਜਿਸ ਮਹਿੰ ਅੰਨ ਜਮਾ ਕੁਛ ਨਾਂਹੀ।
 ਹੁਤੇ ਸੰਗ ਲੇ ਬਰਜੋ ਸੁ ਤਾਂਹੀ ॥੩੨॥
 ਗਨ ਲਸਕਰ ਪਰਵਾਰਜੋ ਆਇ।
 ਸੰਘਰ ਮਚਜੋ ਦੁਰਗ ਕੇ ਥਾਇੰ।
 ਥਿਰ ਅੰਤਰ ਤੇ ਤਜੈ ਤੁਫੰਗ।
 ਹੋਹਿ ਨਿਕਟ^੧ ਫੇਰਹਿ ਤਿਸ ਅੰਗ ॥੩੩॥
 ਤਬਹਿ ਚਮੁੰ ਨੇ ਘੇਰਾ ਪਾਇ।
 ਉਤਰੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਕੀ ਥਾਇੰ।
 ਨਿਕਸੇ ਨਹਿੰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਬੋ ਪਾਵੈ^੨।
 ਨਿਕਟ ਨ ਪਹੁੰਚਹਿ ਰਣ ਨ ਮਚਾਵੈਂ ॥੩੪॥
 ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮੋਂ ਅੰਨ ਬਿਹੀਨੇ।
 ਅਧਿਕ ਛੁਧਾ ਨਰ ਬਜਾਕੁਲ ਕੀਨੇ।
 ਬਾਬਾ ਤਬਿ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਸੰਗ।
 ਜਾਨਜੋਂ ਘੇਰਾ ਪਰਜੋ ਕੁਢੰਗ ॥੩੫॥
 ਪ੍ਰਾਨ ਛੁਧਾ ਤੇ ਜਾਇੰ ਬਿਲਾਇ।
 ਬਲ ਸੰਭਾਰਿ ਤਬਿ ਕੀਨਿ ਉਪਾਇ।
 ਬੇਗੀ ਬਡੋ ਤੁਰੰਗਮ ਤਰੇ।
 ਜੀਨ ਪਵਾਇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਿ ਚਰੇ ॥੩੬॥
 ਬੀਸਕ ਅਪਰ ਸੰਗ ਮਹਿੰ ਲੀਨ।
 ਜਾਇ ਬਜਾਰ ਬਰੇ ਹਠ ਕੀਨ।
 ਲੂਟ ਲੀਨ ਤਹਿੰ ਬਹੁਰ ਮਿਠਾਈ।
 ਰਣ ਕਰਿ ਦੁਰਗ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਜੋ ਜਾਈ ॥੩੭॥
 ਲਰੇ ਤੁਰਕ ਸਗਰੇ ਬਿਸਮਾਏ।
 ਪੁਨ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਕਰਿ ਥਿਰ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਦਿਨ ਦੋਇਕ ਮਹਿੰ ਫੇਰ ਸਿਧਾਰਾ।
 ਲੀਨਿ ਮਿਠਾਈ ਲੂਟ ਬਜਾਰਾ ॥੩੮॥
 ਫੇਰ ਦੁਰਗ ਮਹਿੰ ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾ।
 ਅਚਰਜ ਧਾਰ ਤੁਰਕ ਅਸੇਸ਼ਾ।

^੧(ਜੋ) ਨੇੜੇ ਢੁੱਕੇ।

^੨ਨਾਂ ਉਹ (ਅੰਦਰੋਂ) ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਨਾਂ (ਏਹ ਅੰਦਰ) ਵੜ ਸੱਕਣ। 'ਨਹਿੰ ਪਦ ਦੇਹਿਰੀ ਦੀਪਕ ਲਗੇਗਾ।

ਬਾਯੂ ਬਗੀ ਬਲੀ ਤੁਰੰਗ।
 ਕੋਇ ਨ ਰੋਕਿ ਸਕਹਿ ਕਰਿ ਜੰਗ ॥੩੯॥
 ਅਪਰ ਚਮੁੰ ਭੀ ਛੁਧਤਿ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਇਹ^੧ ਭੋਜਨ ਕਰਿ ਹਰਖ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਜੇ ਰਿਪੁ ਕਰੈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਤਕਰਾਈ।
 ਸੰਧਯਾ ਧਾਰਿ^੨ ਛੀਨਿ ਲੇ ਜਾਈ ॥੪੦॥
 ਸੰਧਯਾ ਤਕੈਂ ਦੁਪਹਿਰੇ ਪਰੈ^੩।
 ਬਿਰੈਂ ਦੁਪਹਿਰੇ ਨਿਸ ਲੇ ਬਰੈ^੪।
 ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਪਕਰਨ ਹਿਤ ਕਰੈਂ।
 ਰੁਕਹਿੰ ਨਹੀਂ ਅਚਰਜ ਸਭਿ ਧਰੈਂ ॥੪੧॥
 ਲਸਕਰ ਭਯੋ ਤਮਾਮ ਹਿਰਾਨਾ।
 -ਮਾਰਯੋ ਜਾਇ ਨ ਪਕਰਯੋ ਪਾਨਾ।
 ਮਹਾਂ ਮਰਦਮੀ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਵੈ।
 ਅਪਰ ਚਮੁੰ ਛੁਧਿ ਤੇ ਬਿਕੁਲਾਵੈ- ॥੪੨॥
 ਇਕ ਦਿਨ ਬੰਦੇ ਕੇ ਢਿਗ ਬਿਰੇ।
 ਝਿਰਕਯੋ ਤਰਜਯੋ 'ਤੈਂ ਦੁਖ ਕਰੇ^੫।
 ਗੁਰ ਕੇ ਬਾਕ ਬਿਖੈ ਨਹਿੰ ਰਹਯੋ।
 ਤੋ ਏਤਿਕ ਸੰਕਟ ਕੇ ਸਹਯੋ' ॥੪੩॥
 ਬੰਦੇ ਕਹਯੋ 'ਤੁਮੈਂ ਕਯਾ ਪਰਯੋ।
 ਬੁਰਾ ਕਿ ਭਲਾ ਹਮਹੁੰ ਨੇ ਕਰਯੋ।
 ਤਜਿ ਕੈ ਜੰਗ ਚਹਹੁ ਜੇ ਜਾਨਾ।
 ਤਉ ਤੁਮ ਗਮਨਹੁੰ ਹੋਹੁ ਨ ਹਾਨਾ' ॥੪੪॥
 ਰਿਸ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੀ।
 'ਤੁਵ ਕੁਕਰਮ ਤੇ ਸੰਕਟ ਭਾਰੀ।
 ਸਗਰੇ ਭੋਗਹਿੰ ਹਮ ਨੇ ਜਾਨੀ।
 ਗਲਹਿ ਕੁਠਾਲੀ ਲੇਹੁ ਪਛਾਨੀ ॥੪੫॥

^੧ਭਾਵ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਟੋਲਾ।

^੨ਸੰਧਿਆ ਪਿਆਂ।

(ਅ) ਸੰਧਿਆ ਨੂੰ ਧਾੜ ਵਾਂਙੂ ਪੈਕੇ।

^੩(ਜੇ ਵੈਰੀ) ਸੰਧਯਾ ਨੂੰ ਖਬਰਗੀਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਤਾਂ ਉਹ) ਦੁਪਹਿਰੇ (ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ) ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

^੪(ਜੇ ਉਹ) ਦੁਪਹਿਰੇ ਖੜੋਕੇ (ਸਾਵਧਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ) ਰਾਤੀਂ ਲੁੱਟਕੇ (ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ) ਜਾ ਵੜਦੇ ਹਨ।

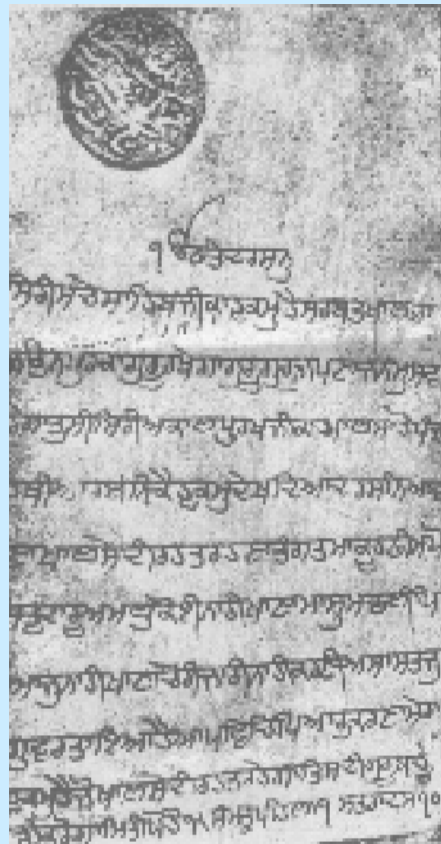
^੫ਤਾੜਿਆ (ਹੇ ਬੰਦੇ) ਤੈਂ (ਸਾਨੂੰ) ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤੇ ਤੋਹਿ ਜੁ ਦੇਤੇ^੧।
 ਕਜੋਂ ਭੋਗਤਿ ਸਭਿ ਹੀ ਦੁਖ ਏਤੇ।
 ਗੁਰ ਬਖਸਿਸ਼ ਤੇ ਤੋਹਿ ਨ ਮਾਰਾ।
 ਪਾਇ ਬਿਭੂਤਿ^੨ ਰਿਦੇ ਹੰਕਾਰਾ' ॥੪੬॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁ ਕਹੇ ਕਹਾਏ।
 ਭਯੋ ਬਿਰੋਧ ਸੁ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਏ।
 ਕਾਨੁ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਤਾ ਹਟਾਯੋ।
 ਛਿਮਾ ਕਰਾਵਤਿ ਡੇਰੇ ਲਜਾਯੋ ॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਬੰਦੇ ਕੇ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਖਸ਼ਟ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੬॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ ੧ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ

ਜੋ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਵਲੋਂ ਜੌਨਪੁਰ
 ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ।
 ਸੰਮਤ ਪਹਿਲਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ
 ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਫਤਹ ਤੋਂ ਬਾਦ
 ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਫਤਹ
 ੧੭੧੦ ਈ: ਦੇ ਮਈ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ ੨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਵਿਵਾਹ ਤੋਂ ਮਨੁ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਅਪਣੇ
 ਉਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਰਹੇ। ਭਵਿੱਖਤ ਦੇ ਜਾਣਨਹਾਰ ਉਸਨੇ ਹਾਨੀ ਹੋਣ ਦੇ
 ਇਸ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਬਨਾਉਂਦੇ ਸੇ। ਫਿਰ
 ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਣਦੇ ਸੇ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਬਲੀ ਯੋਧਾ ਨੂੰ ਨਿਰਬਲ
 ਕਰਨ ਲਈ ਧੀਆਂ ਦੇ ਡੋਲੇ ਲੈ ਮਿਲਨਾ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਹੁਕਮ ਸੀ
 ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਗ਼ੈਬੀ ਮਦਦ ਲਈ

^੧ ਤੈਨੂੰ ਜੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਲ (ਅਗੇ) ਮਾਰ ਦੇਂਦਾ।

^੨ ਸੰਪਦਾ ਪਾਕੇ।

ਪੰਜ ਭੁਜੰਗੀ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨ। ਬੰਦੇ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਣਬੀਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵੱਡੀਆਂ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਕੇ ਫੇਰ ਸਭ ਕੁਛ ਗੁਆਕੇ ਲੋਹਗੜੇਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮੁੜ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੌਜਾਂ ਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਦੋਂ ਜੋ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਭਾਈ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਕ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਜੌਨਪੁਰ ਵਾਲਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਫੋਟੋ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਫਤਹ ਦਰਸ਼ਨ’ ਜਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਬੀ ਉਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਤੇ ਮੁਹਰ ‘ਦੇਗ ਤੇਗ ਫਤੇ ਨੁਸਰਤ ਬੇ ਦਰੰਗ, ਯਾਫਤ ਅਜ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ’ ਵਾਲੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਤੇ ਰਖਣਹਾਰਾ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਪਦ ਬੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਜਦ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ‘ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ ਰਹੇਗਾ ਤਿਸਦੀ ਗੁਰੂ ਬਾਹੁੜੀ ਕਰੇਗਾ’। ਏਹ ਗੱਲਾਂ ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਫਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਨਵੀਨ ਸਨ। ਅਗਲੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਟੋਹ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵਰਜ ਘੱਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੋਲਾ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਖਤ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜੰਗ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਵਰਜਣ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਕੇ ਦਾਵਾ ਗੁਰਿਆਈ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਘਟਨਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਕਈ ਬਰਸ ਬਾਦ ‘ਬੰਦਈਆਂ’ ਤੇ ‘ਖਾਲਸਿਆਂ’ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ।

੨੭. [ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਾਣਾ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਅੰਤ]

੨੬<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੮

ਦੋਹਰਾ: ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਸਮੁਝਾਇ ਕੈ,
ਪਿਤ ਸਨ ਕਹਯੋ ਬਨਾਇ।
‘ਤੁਮ ਨਿਕਸਹੁ ਤਜਿ ਸੰਗ ਕੋ,
ਜੰਗ ਨ ਬਿਚ ਹੁਇ ਜਾਇ^੧ ॥੧॥

ਦੋਹਰਾ: ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਦਨ ਪਹੁੰਚੀਜੈ।
ਇਸ ਮੂਰਖ ਸੋਂ ਰਿਸ ਨਹਿੰ ਕੀਜੈ।
ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਯੋ ਭੇਜਨੋ ਹਮੈ।
ਹਿਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕੇ ਸਭਿ ਸਮੈਂ ॥੨॥

ਗੁਰ ਕੀ ਆਗਯਾ ਭੰਗ ਨ ਕਰੋ।
ਰਹੋਂ ਸੰਗ ਮੈਂ, ਤੁਮ ਚਢਿ ਪਰੋ^੨।
ਪੁਜਯੋ ਅੰਤ ਇਸ ਕੋ ਅਬਿ ਆਈ।
ਤੁਮ ਹਤਿ ਕਰਿ ਕਯੋਂ ਲੇਤਿ ਬੁਰਾਈ’ ॥੩॥

ਸੁਨਿ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਭਲੇ ਬਿਚਾਰਾ।
ਪਾਇ ਜੀਨ ਹੋਯੋ ਅਸਵਾਰਾ।
ਦੁਰਗ ਪੌਰ ਤੇ ਨਿਕਸਯੋ ਬਾਹਿਰ।
ਸੰਧਯਾ ਸਮੈਂ ਜਾਨਿ ਤਿਸ ਠਾਹਿਰ ॥੪॥

ਤੇਜ ਤੁਰੰਗਮ ਕਰਤਿ ਪਲਾਯੋ।
ਲਸਕਰ ਬੀਚ ਬਾਇ ਸਮ ਧਾਯੋ।
ਰਹੇ ਰੋਕ ਸਭਿ ਰੁਕਯੋ ਨ ਕੈਸੇ।
ਮ੍ਰਿਗਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਤੇ ਕੇਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥੫॥

ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ।
ਬਸੇ ਸਦਨ ਮਹਿੰ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ।
ਦੁਰਗ ਬਿਖੈ ਘੇਰੇ ਮਹਿੰ ਪਰੇ।
ਛੁਪਤਿ ਹਲਾਕ^੩ ਹੋਇ ਨਰ ਮਰੇ ॥੬॥

ਕੇਤਿਕ ਲਰਿ ਕਰਿ ਮਰੇ ਜੁਝਾਰੇ।
ਜੇਤਿਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸੁ ਮਾਰੇ।
ਪੁਨ ਓਰਤ ਲਸਕਰ ਕਿਯ ਹੇਲਾ।

^੧(ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਬੰਦੇ) ਵਿਚ ਜੰਗ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

^੨ਮੈਂ (ਬੰਦੇ ਨਾਲ) ਰਹਾਂਗਾ ਤੁਸੀਂ ਚਢ ਜਾਓ।

^੩ਭੁੱਖ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮਰ ਗਏ। (ਇਹ ਸਾਖੀ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਥਾਵੇਂ ਐਉਂ ਪਾਠ ਹੈ:-
“ਤਮਾਮ ਸਿੰਘ ਮਾਰੇ ਭੁੱਖ ਕੇ ਹਲਾਕ ਹੁਏ”)

ਦੁਰਗ ਪੌਰ ਕੋ ਤੋੜਿ ਧਕੇਲਾ* ॥੭॥
 ਸਨਮੁਖ ਭਏ ਸੁ ਤਤਛਿਨ ਮਾਰੇ।
 ਅਪਰ ਛੁਧਿਤ ਪਕਰੇ ਭਟ ਸਾਰੇ।
 ਗਹਜੋ ਬੀਚ ਤੇ ਬੰਦਾ ਜਾਇ।
 ਲੋਹ ਪਿੰਜਰਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਘਰਿਵਾਇ† ॥੮॥
 ਤਿਸ ਮਹਿੰ ਪਾਇ ਕੈਦ ਕਰਿ ਲੀਨ।
 ਅਪਰ ਜੇਲ ਸਭਿ ਕੋ ਤਹਿੰ ਕੀਨਿ।
 ਲੇ ਕਰਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਤੀਰ।
 ਪਹੁੰਚਤਿ ਭਏ ਅਧਿਕ ਭਟ ਭੀਰ†† ॥੯॥
 ਕੇਤਿਕ ਮਾਸ ਕੈਦ ਮਹਿੰ ਰਾਖਾ।
 ਪੁਨ ਪਤਿਸ਼ਾਹੁ ਹੁਕਮ ਅਸ ਭਾਖਾ।
 ਹੇਤੁ ਬਿਲੋਕਨ ਨਿਕਟ ਹਕਾਰਾ।
 ਸ਼ਾਹੁ‡ ਸੰਗ ਬੰਦੇ ਸੁ ਉਚਾਰਾ ॥੧੦॥
 ‘ਮੁਝ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਲਜਾਇ ਹਦੂਰ।
 ਐਸੋ ਹੁਤੋ ਸੁ ਕਿਸ ਮਕਦੂਰ‡।
 ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਮਾਰ ਮੁਝ ਤਾਂਈ।
 ਅਪਨੀ ਬਾਤ ਆਪ ਬਿਗਰਾਈ ॥੧੧॥
 ਜਿਸ ਗੁਰ ਨੇ ਸਲਤਨ ਤੁਵ ਦੀਨ*।
 ਤਿਸ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਮੋ ਕਉ ਬਡ ਕੀਨ।
 ਤਿਨ ਕੇ ਬਚਨ ਬਿਖੈ ਨਹਿੰ ਰਹਜੋ।
 ਤੋ ਏਤਿਕ ਸੰਕਟ ਮੈਂ ਸਹਜੋ ॥੧੨॥
 ਸਪਤ ਬਰਖ ਤੇਰੀ ਬਯ ਜਾਨ।

*ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਤੁਰਕਾਂ ਗੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੋੜੀ। ਅਬਦੁਲ ਸਮੱਦ ਖਾਂ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਦੇਕੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਓ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ, ਵਿਸਾਹਘਾਤ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸਹੁੰ ਤੋੜਕੇ ਸਾਰੇ ਪਕੜ ਲਏ।

†ਇਹ ਬੀ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਓਥੋਂ ਤਕ ਹਾਥੀ ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

††ਬੰਦਾ ਦੇ ਸੌ ਕੈਦੀਆਂ ਸਣੇ ਪਹਿਲੇ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚਾ। ਓਥੇ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਹੋਰ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੰਘ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਨਾਲ ਰਲਾਏ ਤੇ ਟੋਰੇ ਗਏ। ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵੜੇ ਤਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਦੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਗਲੇ ਪੁਆਕੇ ਉਠਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਨਸ਼ਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਅੱਠ ਸੌ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿੱਖ ਕੈਦੀ ਸਨ। ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਨੇ ੧੪੦ ਲਿਖੇ ਹਨ।

‡ਇਹ ਸ਼ਾਹ ਫੱਰਖਸੀਅਰ ਸੀ, ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

‡ਤਾਕਤ।

*ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ੧੭੬੯ ਬਿ: ਵਿਚ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਾਕਾ ਫ਼ਰੁੱਖਸੀਅਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਪੋਹ ੧੭੭੨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਾਕਾ ਚੇਤ ੧੭੭੩ ਬਿੱਕ੍ਰਮੀ ਨੂੰ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਰਜੋ ਤੋਹਿ ਸੁਲਤਾਨ।
 ਮੋਹਿ ਮਰਨ ਪੀਛੇ ਅਠ ਦਿਨ ਮੈਂ।
 ਤੇਰੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਹੋਇ ਲਖਿ ਮਨ ਮੈਂ⁺ ॥੧੩॥
 ਜਬਿ ਤੂੰ ਮਰਹਿ ਜਾਹਿ ਜਮ ਧਾਮ।
 ਬਿਗਰਹਿ ਅਵਨੀ ਰਾਜ ਤਮਾਮ।
 ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਨਸੈ ਤੇਜ ਤੁਰਕਾਨਾ।[’]
 ਸੁਨਤਿ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹਿ⁺ ਬਖਾਨਾ ॥੧੪॥
 ‘ਇਸ ਕੋ ਮਾਰਹੁ ਵਹਿਰ ਲਿਜਾਇ।
 ਅਪਰ ਜਿ ਗਹੇ ਲੋਕ ਸਮੁਦਾਇ।
 ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭਿ ਕੋ ਮਰਿਵਾਵਹੁ।
 ਕੋਇ ਨ ਬਚਿ ਹੈ ਪ੍ਰਾਨ ਗਵਾਵਹੁ’ ॥੧੫॥
 ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਸਜੋ ਬੰਦਾ ਮਾਰਜੋ।
 ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸੁਨਿ ਕੈ ਦੁਖ ਧਾਰਜੋ।
 ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਢਿਗ ਚਲਿ ਗਏ।
 ਸਭਿ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਬਖਾਨਤਿ ਭਏ ॥੧੬॥
 ‘ਕਾਨੁ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਵਿਚ ਕੈਦ।
 ਜਿਨ ਛੂਟਨ ਕੀ ਨਹੀਂ ਉਮੈਦ।
 ਮਾਰਨ ਹੁਕਮ ਸਭਿਨਿ ਦਿਯ ਸ਼ਾਹੂ।
 ਮਾਰ ਦਯੋ ਬੰਦਾ ਪਲ ਮਾਂਹੂ’ ॥੧੭॥
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਮਾਤ ਸਭਿਨਿ ਸੋਂ ਕਹਜੋ।
 ‘ਕਾਨੁ ਸਿੰਘ ਛੁਰਵਾਯੋ ਚਹਜੋ।
 ਜਨਮਜੋ ਗੁਰ ਕੇ ਬੰਸ ਮਝਾਰੀ।
 ਪੁਨ ਸੁਭ ਗੁਨ ਜੁਤਿ ਭਟ ਭੁਜ ਭਾਰੀ ॥੧੮॥
 ਨਤੁ ਤਿਸ ਸ਼੍ਰੋਣ^੧ ਪਰੈ ਜਿਸ ਥਾਇੰ।
 ਬਡ ਅਪਰਾਧ ਹੋਇ ਤਹਿ ਜਾਇ।
 ਅਰੁ ਸਿੰਘਨ ਕੀ ਸਿੱਖੀ ਮਾਂਹਿ।
 ਪਰਹਿ ਤਫਾਉਤ^੨ ਮਿਟਿ ਹੈ ਨਾਂਹਿ ॥੧੯॥

{ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ}

⁺ਬੰਦਾ ੧੭੨੩ ਬਿ: ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਫ਼ਰੁੱਖਸੀਅਰ ੧੭੨੬ ਬਿ: ਵਿਚ ਮੋਇਆ ਹੈ, ਇਸਨੇ ੬-੭ ਸਾਲ ਹੀ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਫ਼ਰੁੱਖਸੀਅਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤ੍ਰੈ ਕੁ ਸਾਲ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਮੋਇਆ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਭੁਲੇਵੇ ਨਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਨ।

^੧ਉਸਦਾ ਲਹੂ।

^੨ਫਰਕ।

ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਕੇ ਰਹਜੋ ਹਜ਼ੂਰ* ।
 ਯਾਂ ਤੇ ਕਰਹੁ ਉਪਾਇ ਜ਼ਰੂਰ। ’
 ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਕੀ ਆਇਸੁ ਸਾਰੇ।
 ਸਿੱਖਨ ਜਤਨ ਅਨੇਕ ਬਿਚਾਰੇ ॥੨੦॥
 ਸਭਿ ਇਕਠੇ ਹੁਇ ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਰੇ।
 ਗਹੇ ਹੁਤੇ ਜਹਿੰ ਕੈਦੀ ਸਾਰੇ।
 ਖਰੇ ਹੋਇ ਉਚੇ ਤਹਿੰ ਕਹੇ।
 ‘ਨਾਮ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਕਿਸ ਕੋ ਅਹੇ?’ ॥੨੧॥
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਤਹਿੰ ਆਯੋ।
 ਬਿਰਜੋ ਪੌਰ ਢਿਗ ਸਭਿਨਿ ਜਨਾਯੋ।
 ਆਵਤਿ ਸਿੰਘਨ ਪਿਖਜੋ ਮੁਲਾਨਾ†।
 ਮੁਖ ਦਬਾਇ ਗਹਿ ਗਾਢ ਮਹਾਨਾ‡ ॥੨੨॥
 ਕਾਰਾਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿੰ ਦਿਯੋ ਧਕਾਈ।
 ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਲੀਨਸਿ ਨਿਕਸਾਈ।
 ਰਥ ਚਢਾਇ ਆਛਾਦਨ ਕੀਨ।
 ਤੂਰਨ ਤੋਰਿ ਅਗਾਰੀ ਦੀਨ ॥੨੩॥
 ਦੁਇ ਸਿਖ ਚਲੇ ਸੰਗ ਮਹਿੰ ਜਾਇ।
 ਬੂਝੇ ਉੱਤਰ ਦੇਤਿ ਬਤਾਇ।
 ‘ਨਰ ਬਿਸਾਲ ਕੀ ਬਿਚ ਹੈ ਦਾਰਾ।’
 ਇਮ ਲੇ ਗਮਨੇ ਸਭਿਨਿ ਮਝਾਰਾ ॥੨੪॥
 ਗਨ ਸਿੱਖਨ ਘਰਿ ਮਹਿੰ ਲੇ ਗਏ‡।
 ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਬੂਝਤਿ ਭਏ।

*ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮੌਤ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜਾਣਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਤੋਂ ਇਹ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਚੋਟੀ ਦਾ ਜੋਧਾ ਸੀ ਤੇ ਨੀਤੰਗਜ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਪੰਥਕ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

†ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ‘ਮੁਲਾਨਾ’ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅੰਦਰ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬਾਬੇ ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਨ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਉਪਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਬੇ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬੀ ਹੈ। ਉਹ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਗਲਤੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਿੰਘ ਬਾਬੇ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਉਹ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਸਦਾ ਕੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸਲ ਬਾਬਾ ਜੀਉਂਦਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਵਿਚ ਮਗਰੋਂ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

‡ਮੁਲਾਣੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਮੂੰਹ ਘੁੱਟ ਕੇ (ਕਿ ਉਹ ਰੌਲਾ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ, ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਵੇਂ).....।

‡ਭਾਵ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਘਰ ਸਨ ਓਥੇ ਲੈ ਗਏ।

‘ਕੌਨ ਮੇਲ ਕੀ ਸੰਗਤ ਇਹਾਂ?’
 ਸੁਨਿ ਸਾਥੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਕਹਾ ॥੨੫॥
 ‘ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੇਲ ਕੀ ਸੰਗਤਿ।
 ਬੈਠਤਿ ਹੈ ਕਰਿ ਨਜ਼ਾਰੀ ਪੰਗਤਿ।’
 ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ‘ਨਹਿਨ ਉਤਾਰੋ।
 ਅਗਲੀ ਸੰਗਤਿ ਬਿਖੈ ਸਿਧਾਰੋ ॥੨੬॥
 ਛਾਦ੍ਯੋ ਸਜੰਦਨ ਆਗੇ ਚਲੇ।
 ਗਏ ਦੁਤੀ ਜਹਿੰ ਸੰਗਤਿ ਭਲੇ।
 ਤਿਨ ਕੇ ਘਰਨ ਉਤਾਰ੍ਯੋ ਜਾਇ^੧।
 ਇਮ ਬਾਬਾ ਸੋ ਲੀਨਿ ਬਚਾਇ ॥੨੭॥
 ਦਿਵਸ ਆਗਲੇ ਸ਼ਾਹੁ ਬੁਲਾਏ।
 ਜੇਤਿਕ ਸਿੰਘ ਕੈਦ ਮਹਿੰ ਆਏ।
 ਆਨਿ ਖਰੇ ਜਬਿ ਸਿੰਘ ਅਗਾਰੀ।
 ਬੂਝੇ ਸਭਿ ‘ਕੋ ਤੁਮਹਿ ਮਝਾਰੀ ॥੨੮॥
 ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਬਡ ਜੋਧਾ ਕੌਨੇ?
 ਕਰਿ ਕੈ ਜੁਦੇ ਦਿਖਾਵਹੁ ਤੌਨੇ।’
 ਭਯੋ ਪ੍ਰਥਕ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਤਕਾਲਾ।
 ਬੋਲ੍ਯੋ ਧਰਿ ਕੈ ਧੀਰ ਬਿਸਾਲਾ ॥੨੯॥
 ‘ਗੁਰ ਕੋ ਦਾਸ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਮੈਂ ਹੋਂ।
 ਜੋ ਤੁਮ ਕਹੋਂ ਦਿਖਾਵਨ ਕੈ ਹੋਂ।’
 ਕਹੈ ਸ਼ਾਹ ‘ਤੂੰ ਬੀਰ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਕਰਿ ਭੀ ਸਕਹਿੰ ਕਿ ਨਹਿੰ ਇਸ ਕਾਲਾ’ ॥੩੦॥
 ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ‘ਅਬਹਿ ਨਿਹਾਰਹੁ।
 ਮਮ ਪਗ ਤੇ ਬੇਰੀ ਨਿਰਵਾਰਹੁ।
 ਬੀਰ ਪਨੇ ਕੇ ਪਿਖਹੁ ਤਮਾਸ਼ਾ।
 ਲਰਹਿੰ ਕਿਤਿਕ ਮੈਂ ਕਹੋਂ ਬਿਨਾਸ਼ਾ ॥੩੧॥
 ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਿਗੜ^੨ ਨਿਕਾਰੀ।
 ਫਾਂਧ੍ਯੋ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਭੁਜ ਭਾਰੀ।
 ਕੜੇ ਹਾਥ ਕੇ ਸੋ ਭੁਜ ਭਾਰੇ।
 ਤੀਨ ਸਿਪਾਹੀ ਤਤਛਿਨ ਮਾਰੇ ॥੩੨॥

^੧ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਉਤਾਰਿਆ।

^੨ਬੇੜੀ।

ਖਰੋ ਨਬਾਬ ਏਕ ਤਿਹ ਤਾੜਯੋ।
 ਹਾਥ ਉਠਾਇ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਮਾਰਯੋ।
 ਪਿਖੀ ਚਲਾਕੀ ਸ਼ੇਰ ਮਨਿੰਦ।
 ਗਹਿਵਾਯੋ ਕਰਿ ਕੈ ਨਰ ਬ੍ਰਿੰਦ ॥੩੩॥
 ਸ਼ਾਹੁ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇ ਛੁਟਵਾਯੋ।
 ਮਾਝੇ ਦੇਸ਼ ਛੁਟਯੋ ਚਲਿ ਆਯੋ*।
 ਕਾਨੁ ਸਿੰਘ ਜਿਹ ਸਿਖ ਘਰ ਮਾਂਗੀ।
 ਨੌਕਰ ਸੋ ਪਠਾਨ ਕੇ ਪਾਹੀ^੧ ॥੩੪॥
 ਲਿਖਯੋ ਪਰਗਨਾ ਤਾਂਹਿ ਅਜਾਰੇ^੨।
 ਤਿਸ ਆਗੇ ਸਿਖ ਕਾਰ ਸੁਧਾਰੇ।
 ਦੇਤਿ ਚਾਕਰੀ ਹਾਥ ਉਠਾਈ^੩।
 ਯਾਂ ਤੇ ਇਕ* ਸਿਖ ਰਹਤਿ ਸਦਾਹੀ^੪ ॥੩੫॥
 ਸੁਨਤਿ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਕਾਨੁ ਸਿੰਘ ਕਹਯੋ।
 ‘ਲੈ ਦੇਵੋਂ ਧਨ ਜੇਤੋ ਚਹਯੋ।’
 ਸਿਖ ਨੈ ਭਨਯੋਂ ‘ਕਹੋਂ ਕਯਾ ਅਰਜੀ।
 ਮੈਂ ਗਰਜੀ^੫, ਕਰੀਅਹਿ ਨਿਜ ਮਰਜੀ’ ॥੩੬॥
 ਕਾਨੁ ਸਿੰਘ ਰੁਖਸਦ ਹੁਇ ਗਯੋ।
 ਤਿਸੀ ਪਰਗਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ।
 ਖਾਨ ਪੌਰ ਢਿਗ ਉਤਰੇ ਜਾਇ।
 ਤਾਕਹਿ ਅਪਨੀ ਘਾਤ^੬ ਲਗਾਇ ॥੩੭॥
 ਘਰ ਬਿਚ ਤੇ ਨਿਕਸੀ ਇਕ ਦਾਸੀ।
 ਬੂਝਨ ਕਰੀ ਲੋਕ ਜੇ ਪਾਸੀ^੭।
 ‘ਖਾਨ ਕੌਨ ਕਾਰਜ ਮਹਿ ਪਰੇ?’

*ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਖੋਜ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਬਾਬਾ ਕਾਨੁ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿਵਾ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ, ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ।

^੧ਉਹ (ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ) ਪਠਾਣ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਸੀ।

^੨ਤਿਸ ਪਠਾਣ ਨੇ ਪਰਗਣਾਂ ਠੇਕੇ ਤੇ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

^੩ਭਾਵ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਵੇਲੇ (ਪਠਾਣ) ਹੱਥ ਸੰਕੋਚ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

*ਇਥੇ ਪਾਠ ‘ਇਕ’ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ‘ਦਿੱਕ’ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਿੱਥੋਂ ਦੀ ਇਹ ਸਾਖੀ ਹੈ, ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ:- “ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਬਹੁਤ ਦਿਕ ਰਹਿਤਾ ਥਾ”।

^੪ਜਿਸ ਕਰਕੇ (ਇਹ) ਕਿ ਸਦਾ ਹੀ (ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ)

^੫ਲੋੜਵੰਦ ਹਾਂ।

^੬ਦਾਉ।

^੭ਪਾਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ (ਦਾਸੀ ਤੋਂ)।

ਦਾਸੀ ਭਾਖਤਿ ‘ਦਾਤਨ ਕਰੇ ॥੩੮॥

ਅਪਰ ਨੀਰ ਕੀਨਸਿ ਅਨਵਾਵਨ।

ਚਾਹਤਿ ਹੈ ਪੁਨ ਤਿਸ ਤੇ ਨ੍ਰਾਵਨ।’

ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਲਖਿ ਘਾਤੀ ਭਲੇ^੧।

ਦਾਸੀ ਸਾਬ ਅੰਤਰੇ ਚਲੇ ॥੩੯॥

ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਕਟ ਇਕਾਕੀ ਹੇਰਾ।

ਬਲ ਤੇ ਪਕਰਿ ਤਰੇ ਸੋ ਗੇਰਾ।

ਤੁਰਤ ਖਾਨ ਕੀ ਛਾਤੀ ਚਢੇ।

ਤੀਖਨ ਕਰਿ ਕਟਾਰ ਕੋ ਕਢੇ ॥੪੦॥

ਅਨੀ ਉਦਰ ਕੇ ਸਾਬ ਲਗਾਈ।

ਧਾਇ ਲੋਕ ਆਏ ਸਮੁਦਾਈ।

ਨਗਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਾਰਨੋ ਚਹੈਂ।

ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਸਭਿ ਕੋ ਕਹੈ ॥੪੧॥

‘ਮੁਝ ਪਰ ਵਾਰ ਕਰਹੁ ਤੁਮ ਜਬੈ।

ਖਾਨ ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨੋਂ ਮੈਂ ਤਬੈ।’

ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਨੇ ਸਕਲ ਹਟਾਏ।

ਬੂਝੇ ‘ਕੌਨ ਕਾਜ ਤੁਮ ਆਏ?’ ॥੪੨॥

ਬਾਬੇ ਕਹਯੋ ‘ਸਿੱਖ ਜੋ ਅਮਕੋ।

ਚਾਕਰ ਕਾਜ ਕਰੈ ਨਿਤ ਤੁਮ ਕੋ।

ਦਈ ਚਾਕਰੀ ਹਾਬ ਉਠਾਈ।

ਗੁਜਰ ਤੰਗ ਤਿਸ ਕੀ ਹੁਇ ਆਈ ॥੪੩॥

ਤਿਸ ਕੋ ਦਰਬ ਦੀਜੀਐ ਸਾਰਾ।

ਕਰਿ ਕਾਰਜ ਲਿਹੁ ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਾ।’

ਸੁਨਿ ਪਠਾਨ ਧਨ ਤੁਰਤ ਮੰਗਾਯੋ।

ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਪੁਨ ਬਾਕ ਅਲਾਯੋ ॥੪੪॥

‘ਦਗਾ ਨ ਕਰਿ, ਦਿਹੁ ਬੀਚ ਕੁਰਾਨ^੨।

ਇਕ ਰਬ ਦੀਜਹਿ ਹਯਨ ਮਹਾਨ।

ਬਿਤ, ਸੁਤ, ਮੁਝ ਕੋ^੩, ਬੀਚ ਬਿਠਾਇ।

ਅਪਰ ਰਾਜ ਮਹਿੰ ਦਿਹੁ ਪਹੁੰਚਾਇ’ ॥੪੫॥

^੧ਚੰਗਾ ਦਾਉ ਜਾਣਕੇ।

^੨ਦਗਾ ਨ ਕਰੀਂ ਜਮਾਨਤ ਦੇਹ ਕੁਰਾਨ ਦੀ (ਭਾਵ ਸਹੁੰ ਖਾਹ)।

^੩ਧਨ, (ਆਪਣੇ) ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ।

ਸੁਨਤਿ ਖਾਨ ਡਰ ਕੋ ਬਹੁ ਮਾਨਾ।
 ਕਰਜੋ ਤਥਾ ਸੁਭ ਜਥਾ ਬਖਾਨਾ।
 ਪਹੁੰਚੇ ਜਬੈ ਰਾਜ ਬੇਗਾਨੇ।
 ਬਿਤ ਲੇ, ਸੁਤ ਰਥ ਦੀਯਸਿ ਜਾਨੇ^੧ ॥੪੬॥
 ਸਿਖ ਕੋ ਦਯੋ ਦਰਬ ਤਬਿ ਸਾਰਾ।
 ਆਪ ਸੁਧਾਸਰ ਓਰ ਪਧਾਰਾ।
 ਇਮ ਤੀਨਹੁੰ^੨ ਜੀਵਤ ਹੀ ਛੁਟੇ।
 ਪਕਰੇ ਅਪਰ ਸਭਿਨਿ ਸਿਰ ਕਟੇ^੩ ॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਬਾਜ ਸਿੰਘ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਸਪਤ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੭॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ:- ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿੰਨੇ ਸਿੰਘ ਸਨ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਦੋ ਕੁ ਸੌ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਆਏ ਸਨ। ਫੌਜਦਾਰ ਨੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਫੜ ਫੜਕੇ ਵਿਚ ਰਲਾ ਕੇ ਵੱਡਾ ਜਥਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨੌ-ਜਵਾਨ ਸਿੱਖ ਲੜਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਮਾਂ ਫਰੁੱਖਸੀਅਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆਈ, ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕਿ ‘ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੇ ਲੋਕੀਂ ਉਸਨੂੰ ਐਵੇਂ ਫੜ ਲਿਆਏ ਹਨ’। ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਾਂ ਪਹੁੰਚੀ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਰਵਾਨਾ ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ‘ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਵਾਂਗਾ’, ਸੋ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਸਿੰਘ ਸਨ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਕਰਕੇ ਰੋਜ਼ ਨਿਹਾਇਤ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਜੁਲਮਾਂ ਨਾਲ ਕੁਤਵਾਲੀ ਅੱਗੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਕੋਈ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ੨੫ ਰੋਜ਼ ਕਰਕੇ, ਕੋਈ ੧੦੦ ਰੋਜ਼ ਕਰਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੱਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਐਲਫਿਨਸਟਨ (ਸਫਾ ੩੭੫ ਤੇ) ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-“ਓਹ ਸਾਰੇ (ਸਿੱਖ) ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਮਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਬਚਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿ ਧਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾ ਲਓ (ਭਾਵ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਜਾਓ ਤਾਂ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਪਰ ਸਭ ਨੇ ਐਸੇ ਲਾਲਚਾਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ”। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ

^੧ਧਨ ਲੈ ਕੇ (ਪਠਾਣ ਦੇ) ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਰੱਬ (ਵਾਪਸ) ਜਾਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

^੨ਕਾਨੂ ਸਿੰਘ, ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਬਾਜ ਸਿੰਘ। ਪਰੰਤੂ ਠੀਕ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੁੱਟਾ ਜੈਸੇ ਮਹਿੰਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਬਾਬਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-‘ਤਬ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੌੜਕੇ ਪਕੜ ਲੀਆ ਔਰ ਸਭ ਕੋ ਕਤਲ ਕੀਆ’। ਸੈਰੁਲਮਤਾਖਰੀਨ ਵਾਲਾ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੁਜਬ ਵਧੇਰੇ ਸਹੀ ਹੈ।

^੩ਭਾਵ ਸਿਰ ਕੱਟੇ ਗਏ।

ਕਿ ਓਹ ਕੈਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸਨ ਕਿ ੨੪੦ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੀ ਧਰਮ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਗਿਰਿਆ ਅਰ ਅਤਿ ਭਿਆਨਕ ਤਸੀਹੇ ਭੋਗ ਭੋਗ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਫੜੇ ਗਏ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਨੇ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਬੀ ਮਾਂ ਦੇ ਝੂਠ ਬੋਲਨ ਨਾਲ ਜਿੰਦ ਬਚਾਉਣ ਤੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ। ਬੰਦੇ ਬਾਬਤ ਐਲਫਿਨਸਟਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਓਹ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨ ਕਤਲ ਲਈ ਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਲਿਆਏ, ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਰਬਫਤ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਾਏ ਸਨ, ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਰਮਚੀ ਚੀਰਾ ਬੱਧਾ ਸੀ। ਜਲਾਦ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਧੂਹਕੇ ਉਸਦੇ ਮਗਰ ਖੜਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਦੁਆਲੇ ਨੇਜ਼ਾ ਬਰਦਾਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਰੇ ਕੇ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਇਕ ਮੋਈ ਹੋਈ ਬਿੱਲੀ ਬੀ ਨੇਜ਼ੇ ਤੇ ਟੰਗੀ ਨਾਲ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦੇ ਦਾ ਅਸਾਂ ਨੇ ਸਰਬੰਸ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ (ਕਤਲਗਾਹ ਵਿਚ ਬਿਠਾਕੇ) ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਦੇਕੇ ਖੰਜਰ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਆਪ ਮਾਰੇ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਐਸਾ ਕਰਨੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਨ ਪਰ ਉਹ ਬੱਚਾ ਕੁਹਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਕੱਢਕੇ ਬੰਦੇ ਜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ*। ਅੰਤ ਨੂੰ ਲਾਲ ਅੰਗਾਰਾਂ ਜੰਬੂਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਗੋਸ਼ਤ ਨੋਚਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਬੰਦਾ ਅਹਿਲ ਧੈਰਜ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਛ ਝੱਲ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਫਖਰ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਕਹਿਰਾਂ ਤੇ ਬਦੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬਣਾਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਫਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜੋ ਅਜੇ ਪਕੜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਗਏ ਐਉਂ ਸਤਾਏ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।”

ਸੈਰੁਲ ਮਤਾਖਰੀਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਵੇਲੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਦਾ ਹਾਲ ਐਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

“ਦਰ ਕੁਸ਼ਤਾ ਸੁਦਨ ਯਕੇ ਬਰ ਦੀਗਰੇ ਸਬਕਤ ਮੇ ਜੁਸਤ ਵ ਮਿੰਨਤੇ
ਜੱਲਾਦ ਮੇ ਨਮੂਦ ਕਿ ਅੱਵਲ ਓਰਾ ਬਿਕੁਸ਼ੇਦ।”

ਅਰਥਾਤ: ਮਰਨ ਲਈ ਇਕ, ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜੱਲਾਦ ਦੀ ਮਿੰਨਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰੋ।

ਬੰਦੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਨਾਲ ਕੀਹ ਵਹਸ਼ੀਆਨਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

“ਸੱਤਾਂ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਮੁੱਕ ਗਏ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਬੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਆਖਰੀ ਜਥਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਸ ਦਿਨ ਫੱਗਣ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ (ਫੱਗਣ ਵਦੀ ੧) ਸੀ, ਬੁੱਢੇ ਬੁੱਢੇ ਆਦਮੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੇਹੀ ਖੂੰਰੇਜ਼ੀ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ, ਪਰ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਅਜੇ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸਭ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸ਼ਹਿਰ

*ਤਾਰੀਖ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹੀ ਵਾਲਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਹਣਾ ਸੀ।

ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲਟਕਾਏ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੜਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਕਿੱਤੇ ਲੱਤ ਕਿੱਤੇ ਬਾਂਹ ਅਤੇ ਕਿੱਤੇ ਸਾਰਾ ਧੜ ਹੀ ਦਰੱਖਤ ਨਾਲ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਨੇਜ਼ੇ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਗੱਡਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਟੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੀ ਲੋਥ ਵੀ ਸਾੜੀ ਯਾ ਫੂਕੀ ਨਹੀਂ ਗਈ, ਸਾਰੀਆਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਯਾ ਇਰਦੇ ਗਿਰਦੇ ਟੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਚਾਰ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਰ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਕੁ ਲੱਤ ਬਾਂਹ ਧੜ ਦਾ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲਟਕਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਗਿਰਝਾਂ ਅਤੇ ਕਾਵਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬਦਬੂ ਦਾ ਫੈਲਰਨਾ, ਬੜੇ ਭੈਭੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਈ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਦ ਹੱਡੀਆਂ ਹੀ ਹੱਡੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ, ਤਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਿੰਜਰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਡਿਗ ਪਏ।
” [ਪੰਨਾ ੧੮੬

ਬੰਦੇ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਬਤ ਇਕ ਇਉਂ ਬੀ ਰਵਾਯਤ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲਕੇ ਬੀ ਜਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣੇ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸ ਤੂੰ ਕਿਸ ਮੌਤੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ। ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਮੌਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਮਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਕਹਿਣੇ ਪਰ ਬੰਦਾ ਇਕ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਗਿਆ। ਹਾਥੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਫੇਰਿਆ ਗਿਆ, ਬੰਦਾ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਘਸੀਟੀਂਦਾ ਲਗ ਪਗ ਐਉਂ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਘਸੀਟਣ ਵੇਲੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਚੜ੍ਹਾ ਲਏ ਸਨ। ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਮਝਕੇ ਕਿ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਮਨਾ ਦੀ ਬ੍ਰੇਤੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੁੱਤੇ ਗਿੱਦੜ ਆਦਿ ਜਾਨਵਰ ਖਾ ਜਾਣ ਤੇ ਇਹ ਅਬਗਤ ਮਰੇ, ਨਾਂ ਫੂਕਿਆ ਨਾਂ ਦੱਬਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਓਥੇ ਕਿਸੇ ਫਕੀਰ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ਸੀ ਜੋ ਬਾਬੇ ਦੀ ਲੋਥ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਦਵਾ ਦਰਮਲ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ। ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਬਾਬਾ ਤਕੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲੁਕ ਛਪਿ ਭੇਸ ਵਟਾ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਨੱਕੇ ਵਿਚ ਤੇ ਫੇਰ ਜੰਮੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਏਹ ਥਾਂ ਜੰਮੂ ਤੋਂ ਢਾਈ ਕੋਹ ਹੈ। ਇਥੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪਿਆਰੇ ਆ ਮਿਲੇ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਮੁੜ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਵਿਵਾਹ ਹੋਇਆ, ਆਪਣੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਪ ਤੇਰਾਂ ਬਰਸ ਬਾਦ ਪਰਲੋਕ ਜਾ ਬਸੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੭੯੮ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਥਾਂ ਆਪਦਾ ਦੇਹੁਰਾ ਹੈ। ਆਪਦੇ ਮਗਰੋਂ ਗੱਦੀ ਟੁਰੀ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯਾਰਵੀਂ ਬਾਰਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿਲਾਇਆ। ਦੇਹੁਰੇ ਵਿਚ ਵਰਤਾਰਾ ਸਿੱਖੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੰਦਈ ਸਿੰਘ ਬੀ ਰਹਿਤ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਗਾਹੀਆਂ ਲੱਭ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਲੇਖਕ ਬੰਦਾ ਜੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਇਸੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ ਕਰਤਾ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਤਾ ਗੁ: ਪ੍ਰਾ: ਸੂਰਜ, ਮਿਰਜਾ

ਮੁਹੰਮਦ ਹਰੀਸੀ, ਕਾਮਵਰ ਖਾਂ, ਖਾਫੀ ਖਾਂ, ਬੌਰਨਟਨ 'ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ, ਗੁਲਾਮ ਹਸਨ ਖਾਂ 'ਸੈਰੁਲ ਮਤਾਖਰੀਨ' ਦਾ ਕਰਤਾ, ਆਦਿ।

੨੮. [ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਲਕ ਪੁੱਤ੍ਰ]

੨੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੯

ਦੋਹਰਾ: ਅਬਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ਕਥਾ, ਸੁਨਿ ਸੁੱਤਾ ! ਸਵਧਾਨ।

ਪਾਲਕ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ, ਭਾ ਬਾਲਕ ਤੇ ਜ੍ਯਾਨ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਭੂਖਤ ਸੁੰਦਰ ਨਾਨਾ।

ਚਪਲ ਤੁਰੰਗਮ ਮੋਲ ਮਹਾਨਾ।

ਮਾਤ ਦੁਲਾਰਤਿ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।

ਪਹਿਰਾਵਤਿ ਬਹੁ ਰਾਖਿ ਸੁਖਾਰਾ ॥੨॥

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਸਥਾਨਾ।

ਜਹਿ ਜਹਿ ਰਹੈ ਮਸੰਦ ਮਹਾਨਾ।

ਸਭਿ ਸੰਗਤ ਤੇ ਲੇ ਗੁਰ ਕਾਰ।

ਧਨ ਆਦਿਕ ਸਭਿ ਵਸਤੁ ਸੰਭਾਰਿ ॥੩॥

ਕੁਛਕ ਮਾਤ ਕੇ ਪਾਸ ਪਠਾਵੈ।

ਇਮ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਤੇ ਧਨ ਗਨ ਆਵੈ।

ਦਰਬ ਕੋਸ਼ ਮਹਿ ਜੁਰਹਿ ਬਿਸਾਲੇ।

ਖਰਚ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਚਾਲੇ ॥੪॥

ਸਾਠਕ ਰਾਖੇ ਢਿਗ ਅਸਵਾਰਾ।

ਲਏ ਤੁਰੰਗਮ ਮੋਲ ਉਦਾਰਾ।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਦੇ ਬਰਨ ਬਰਨ ਕੇ।

ਚਾਕਰ ਸੰਗਤਿ ਬੈਸ ਤਰੁਨ ਕੇ^੧ ॥੫॥

ਚਢਹਿ ਤੁਰੰਗ ਅਖੇਰ ਸਿਧਾਰੇ।

ਤੋਮਰ ਤੁਪਕ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਹਾਰੇ।

ਮਾਤਾ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਸੰਗ।

ਬਿਲਸਹਿ ਅਨਿਕ ਬਿਲਾਸਨ ਰੰਗ ॥੬॥

ਬੈਠੈ ਵਹਿਰ ਦਿਵਾਨ ਲਗਾਵੈ।

ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤੁ ਕਿਤਿਕ ਸਿਖ ਆਵੈਂ।

ਹੁਤੋ ਕਲਾਲ ਸਦਨ ਪੁਰਿ ਮਾਂਗੀ^੨।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਕਰੇ ਸੋ ਨਾਂਗੀ ॥੭॥

ਸੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹੂੈ ਕੈ।

ਦੇਤਿ ਉਪਾਇਨ ਬੰਦਨ ਕੈ ਕੈ।

^੧ਜੁਆਨ ਆਯੂ ਵਾਲੇ ਨੌਕਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੈ।^੨(ਪੁਰਿ=) ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕਲਾਲਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸੇ।

ਭੁਸ^੧ ਕੋ ਬੇਚਿ ਕਮਾਵੈਂ ਕਾਰ।
 ਜਿਨ ਕੇ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਇਤਬਾਰ ॥੮॥
 ਇਨ ਤੇ ਆਦਿ ਅਪਰ ਭੀ ਕੇਤੇ।
 ਗੁਰ ਕਰਿ ਅਪਨੋ ਦਰਬ ਸੁ ਦੇਤੇ।
 ਚਾਰ ਘਰੀ ਜਬਿ ਦਿਨ ਰਹਿ ਜਾਇ।
 ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਕੋ ਭਲੇ ਸਜਾਇ ॥੯॥
 ਪੁਰਿ ਕੀ ਸੈਲ ਹੇਤੁ ਬਿਚਰੰਤਾ।
 ਸਾਠ ਸਉਰਨ ਸੰਗ ਰਖੰਤਾ।
 ਅੱਗ੍ਰ ਨਕੀਬ ਬੋਲਤੇ ਉਚੇ।
 ਜਿਤਿਕ ਚਹੈਂ ਪਿਖਿ ਤਿਤਿਕ ਪਹੁੰਚੇ^੨ ॥੧੦॥
 ਦੇਗ ਬਿਸਾਲ ਹੋਤਿ ਨਿਤ ਰਹੈ।
 ਅਪਨ ਬਿਰਾਨਾ ਅਚਹਿ ਜੁ ਚਹੈ।
 ਸੰਗਤਿ ਘਨੀ ਦਰਸ ਕੋ ਆਵੈ।
 ਦਰਸਨ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਪਾਵੈ ॥੧੧॥
 ਢਿਗ ਬੈਠਹਿ ਇਹ ਭੀ ਪੁਜਵਾਵੈ।
 ਕਿਤਿਕ ਭੇਟ ਸਿਖ ਆਨਿ ਚਢਾਵੈਂ।
 ਸਿਰੇਪਾਉ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਦੇਤਿ।
 ਰੀਤਿ ਗੁਰਨਿ ਕੀ ਕਰਤਿ ਸੁਚੇਤ ॥੧੨॥
 ਦੇਸ ਬਿਦੇਸਨ ਬਿਦਤਯੋ ਘਨੋ।
 ‘ਗੁਰ ਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਇਹ ਬਨੋ।’
 ਕੋ ਕੋ ਸਜਾਨੇ ਸਿੱਖ ਨ ਮਾਨੈਂ।
 ਮਾਤਾ ਕੋ ਪਾਲਕ ਪਹਿਚਾਨੈਂ ॥੧੩॥
 -ਗੁਰਤਾ ਕੋ ਪੱਯਤਿ ਨਹਿ ਲੱਛਨ-।
 ਸਮਝਤਿ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਿਚੱਛਨ।
 ਕਿਤਿਕ ਸਮੇਂ ਇਸ ਰੀਤਿ ਬਿਤਾਯੋ।
 ਜ੍ਹਾਨ ਸੁ ਮਾਨਨੀਯ ਗਰਬਾਯੋ ॥੧੪॥
 ਕੁਛ ਮਾਤਾ ਕੋ ਕਹਯੋ ਨ ਮਾਨੈਂ।
 ਜਯੋਂ ਮਨ ਆਇ ਤਥਾ ਕ੍ਰਿਤ ਠਾਨੈਂ।
 ਬਰਜਹਿ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਕ੍ਰਿਤ ਖੋਟੀ^੩।

^੧ਤੂੜੀ।

^੨ਭਾਵ, ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਆਵਾਜ਼ ਬੀ ਉਤੋਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ।

^੩(ਮਾਤਾ ਉਸ ਨੂੰ) ਖੋਟੀ ਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਵਰਜਦੀ ਹੈ।

ਚਲੈ ਕੁਮਗ ਗਰਬਤਿ ਮਤਿ ਮੋਟੀ ॥੧੫॥
 ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਭੇਜੀ ਜਬੈ^੧।
 ਖਸ਼ਟ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੌਂਪੇ ਗੁਰ ਤਬੈ।
 ਤਿਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਮਾਤ^੨ ਕਰਾਵੈ।
 ਪਤਿ ਸਮ ਜਾਨੈ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੈ ॥੧੬॥
 ਜੁਗ ਤਰਵਾਰ ਜੁਗਮ ਹੀ ਜਮਧਰ।
 ਪੇਸ਼ ਕਬਜ਼ ਖਸ਼ਟਮ ਖਰ ਖੁੰਜਰ।
 ਅਜਬ ਮੀਰ ਮਾਹੀ ਕੇ ਦਸਤੇ^੩।
 ਸੁਭਤਿ ਮਜਾਨ ਸੁਭ ਲੋਹਾ ਲਸਤੇ ॥੧੭॥
 ਚੰਦਨ ਧੂਪ ਪੁਸ਼ਪ ਅਰਪੰਤੇ।
 ਸਾਦਰ ਛਾਦਤਿ ਬਸਨ ਰਖੰਤੇ।
 ਤਿਨਹੁ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜਬਿ ਹੇਰੇ।
 -ਧਰੌਂ ਅੰਗ ਮਹਿ- ਚਹਤਿ ਘਨੇਰੇ ॥੧੮॥
 ਸ਼ੰਕਤਿ ਮਨ ਮਾਤਾ ਤੇ ਰਹੈ।
 ਤਊ ਲੇਨ ਹਿਤ ਹੀ ਨਿਤ ਚਹੈ।
 ਇਕ ਦਿਨ ਕਹਯੋ 'ਅੰਗ ਮੈਂ ਧਾਰੌਂ।
 ਪੁਰਿ ਬਿਚਰਹੁ ਧਰਿ ਇਹਾਂ ਸੰਭਾਰੋ^੪ ॥੧੯॥
 ਮਨਤਾ ਮੇਰੀ ਹੋਇ ਸਵਾਈ।
 ਮਾਨਹਿ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਗੁਰ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰੇ ਤਨ ਹੇਰੇ।
 ਜਾਨਹਿ ਸਕਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਡੇਰੇ' ॥੨੦॥
 ਕ੍ਰੁਧਤਿ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਬਰਜਯੋ।
 ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਿਰਕਯੋ ਅਰੁ ਤਰਜਯੋ।
 'ਇਹੁ ਆਯੁਧ ਸਭਿ ਪੂਜਨ ਜੋਗ।
 ਗੁਰ ਕੇ ਸਮ ਜਾਨਹਿ ਸਿਖ ਲੋਗ ॥੨੧॥
 ਮਮ ਪਤਿ ਕੇ ਜੋ ਅਹੈਂ ਪਿਤਾਮਾ।
 ਜਿਨ ਕੋ ਸੁਜਸੁ ਜਗਤ ਅਭਿਰਾਮਾ।
 ਤਿਨ ਕੇ ਅੰਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਇਹੁ ਲਾਗੇ।

^੧ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਸੀ।

^੨ਭਾਵ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ।

^੩ਵੱਡੀ ਮੱਛੀ (ਦੀ ਹੱਡੀ) ਦੇ ਦਸਤੇ।

^੪ਇਥੇ ਸੰਭਾਲਕੇ (ਫਿਰ) ਰੱਖ ਦਿਆਂਗਾ।

ਯਾਂ ਤੇ ਪੂਜਨੀਯ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥੨੨॥
 ਜਿਨ ਕੋ ਪੂਜਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਰਹੇ।
 ਕਿਮ ਸੋ ਮਾਨਨੀਯ ਨਹਿ ਲਹੇ^੧?
 ਤੂੰ ਮਤਿਮੰਦ ਸ਼ਕਤਿ ਅਸ ਕਹਾਂ।
 ਤਨ ਸਜਾਇਬੇ ਗਰਬਤਿ ਮਹਾਂ ॥੨੩॥
 ਅਬਿ ਜੋ ਨਾਮ ਲੀਨਿ ਸੋ ਲੀਨਿ।
 ਕਹੋ ਨ ਪੁਨ, ਪੈਰੈਂ ਦੁਖ ਪੀਨ।
 ਅਪਨੋ ਆਪ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਮੰਦਾ।
 ਕਜੋਂ ਨ ਹਟਤਿ ਤੈਂ ਮੂੜ ਬਿਲੰਦਾ’ ॥੨੪॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਕੈ ਕਟੁ ਬੈਨ।
 ਪਤਿ ਕੋ ਸਿਮਰਿ ਭਰੇ ਜੁਗ ਨੈਨ।
 ਸੁਨਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰਬ ਧਰੰਤਾ।
 ਕਟੁ ਬਾਕਨਿ ਕੋ ਨਹੀਂ ਸਹੰਤਾ ॥੨੫॥
 ਜਮਧਰ ਹਾਥ ਗਹੇ ਢਿਗ ਹੋਇ।
 ਮਾਤਾ ਕੀ ਛਾਤੀ ਕੋ ਜੋਇ।
 ਮਾਰਨ ਚਹਤਿ ਧਾਰਿ ਦੁਰਮਤੀ।
 ਲਖੈ ਨ ਪੂਰਬ^੨ ਕੀਨਿ ਜੁ ਗਤੀ ॥੨੬॥
 ਹੁਤੇ ਅਲਪ ਸਾਮੀਪੀ ਲੋਗ।
 ਅਵਲੋਕਤਿ ਬਹੁ ਬਨਤਿ ਅਜੋਗ।
 ਧਾਇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋ ਗਹਜੋ।
 ‘ਇਹ ਕ੍ਰਿਤ ਤੁਵ ਬਨਿ ਆਇ ਨ’ ਕਹਜੋ ॥੨੭॥
 ‘ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਜੋ ਜਿਨ ਕੀਨਿ ਬਡੇਰਾ।
 ਤਿਹ ਮਾਰਜੋ ਚਹਿ ਪਾਪ ਘਨੇਰਾ।
 ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਘਰਨੀ, ਬ੍ਰਿਧ ਮਾਈ।
 ਬੰਦਨੀਯ ਜਗ ਕੀ ਸੁਖਦਾਈ ॥੨੮॥
 ਲਖਹਿ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤੁਰਕ ਕੋ ਰਾਜ।
 ਕਰਹਿ ਆਜ ਹੀ ਤੋਹਿ ਕੁਕਾਜ।’
 ਕੁਪਜੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਕਹੈ।
 ‘ਮੁਝ ਕੋ ਬਰਜਤਿ ਤਰਜਤਿ ਰਹੈ ॥੨੯॥
 ‘ਮੈਂ ਇਕ ਬਾਰ ਦੇਉਂ ਇਸ ਮਾਰੀ।

^੧ਕਿਵੇਂ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ) ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

^੨ਭਾਵ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪਾਲਿਆ ਸੀ।

ਪਲਟਾ ਦੇਉਂ ਦੇਤਿ ਬਹੁ ਗਾਰੀ।
 ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਰਹੋਂ ਕਿ ਜਾਉਂ ਪਲਾਇ।
 ਕੈ ਧਨ ਦੇਉਂ ਲੇਉਂ ਬਖਸ਼ਾਇ ॥੩੦॥
 ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨੇ ਤਨ ਮਹਿ ਚਾਹਾ।
 ਕਜੋਂ ਇਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਨਿ ਮਨ ਮਾਂਹਾ?
 ਮੁਝ ਕੋ ਦੇਖਿ ਸਕਹਿ ਨਹਿ ਕੈਸੇ।
 ਪ੍ਰਭਤਾ ਸਹਿ ਨ ਸਕਹਿ ਮਨ ਤੈਸੇ' ॥੩੧॥
 ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਰਿਸ ਧਾਰੀ।
 ਘੋਰ ਸ੍ਰਾਪ ਜੁਤ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ।
 'ਨਹਿ ਜ੍ਹਾਨੀ ਕੋ ਭੋਗਨ ਕਰੈਂ।
 ਦੁਖ ਤੇ ਧਰਮ ਹਾਰਿ ਕਰਿ ਮਰੈਂ ॥੩੨॥
 ਹੋਹਿ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਤੇਰੀ।
 ਮਰਹਿ ਕੁਮੋਤ, ਨਾਰਿ ਨਰ ਹੇਰੀ।'
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਮਾਤਾ ਰੋਈ।
 ਪਤਿ ਕੀ ਗਿਰਾ ਸਿਮਰਿ ਦੁਖ ਪੋਈ^੧ ॥੩੩॥
 '-ਇਸਹਿ ਨ ਪਾਲਹੁ ਸੰਕਟਿ ਦੈ ਹੈ-।
 ਮੈਂ ਨਹਿ ਮਾਨੀ, ਚਿਤ ਪਛੁਤੈ ਹੈ^੨।'
 ਅਪਨੇ ਭਾਗ ਖੋਟ ਬਡ ਜਾਨੇ।
 ਨੀਚ ਗ੍ਰੀਵ ਕਰਿ ਤੂਸ਼ਨਿ ਠਾਨੇ ॥੩੪॥
 ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉਠਾਇ ਸੁ ਅੰਤਰ ਰਾਖੇ।
 ਨਹਿ ਦੀਏ* ਪੂਜਨ ਅਭਿਲਾਖੇ।
 ਨਹਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੋਲਨ ਕੀਨਿ।
 ਬੈਠਯੋ ਵਹਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ ਲੀਨ ॥੩੫॥
 ਤਿਸ ਦਿਨ ਮਾਤ ਨ ਕਿਯਸ ਅਹਾਰਾ।
 ਪਤਿ ਬਚ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਦੁਖ ਭਾਰਾ।
 ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਸੁਨਯੋ ਬ੍ਰਿਤੰਤ।
 ਇਕਠੇ ਹੁਇ ਆਏ ਬੁਧਿਵੰਤ ॥੩੬॥
 ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਢਿਗ ਹੁਇ ਥਿਰੇ।
 ਬਾਰੰਬਾਰ ਪ੍ਰਬੋਧਨ ਕਰੇ।

^੧ਦੁਖ ਵਿਚ ਪਰੋਤੀ ਗਈ।

^੨(ਹੁਣ) ਚਿਤ ਪਛੁਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।

*ਪਾ:-ਦੇਖਨ।

‘ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਲੀਨੋ ਸ੍ਰਾਪ^੧।
 ਲਹੜੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੁਖ ਆਪ ॥੩੭॥
 ਤੁਮ ਨੇ ਪਾਲੜੇ ਏਤਿਕ ਹੋਵਾ।
 ਗੁਰ ਕੇ ਸੁਤ ਸਮ ਸੰਗਤਿ ਜੋਵਾ।
 ਮਾਨਨੀਯ ਸਭਿਹਿਨਿ ਮਹਿ ਭਯੋ।
 ਲਖੜੇ ਨ ਕਛੂ ਕ੍ਰਿਤਘਨੀ ਥਯੋ ॥੩੮॥
 ਉਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੋ ਅਬਿ ਥੋਰਾ।
 ਬਿਨਸਹਿ ਪਰੜੇ ਜਥਾ ਛਿਤ ਓਰਾ^੨।
 ਅਵਿਲੋਕਹੁ ਹਮ ਜੋਰਤਿ ਹਾਥ।
 ਭੋਜਨ ਅਚਹੁ ਸ਼ਾਂਤਿ ਚਿਤ ਸਾਥ’ ॥੩੯॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਬਹੁ ਸਿਖ ਸਾਰੇ।
 ਨੀਠ ਨੀਠ ਕਰਿ ਅਚੜੇ ਅਹਾਰੇ।

ਬਹੁ ਪਛੁਤਾਵਤਿ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ।
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਮ ਕਰਤਿ ਘਟਾਈ^੩ ॥੪੦॥
 ਇਮ ਹੀ ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਏ।
 ਤਿਮ ਹੀ ਲੇਤਿ ਦੇਤਿ ਸੁਖ ਪਾਏ।
 ਚਢਹਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਿਤ ਸੈਲ।
 ਬਿਚਰਤਿ ਹੇਰਤਿ ਇਤ ਉਤ ਗੈਲ ॥੪੧॥
 ਰਿਸ ਮਾਤਾ ਕੀ ਲਖਿ ਸਭਿ ਕਹੈਂ।
 ‘ਬੰਦਨ ਕਰਤਿ ਰਹਹੁ ਚਿਤ ਚਹੈ^੪।’
 ਇਮ ਲੋਕਨ ਕੇ ਕਹੇ ਕਹਾਏ।
 ਮਸਤਕ ਟੇਕਤਿ ਹੈ ਢਿਗ ਜਾਏ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ’ ਪ੍ਰਸੰਗ
 ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੮॥

^੧(ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ) ਸ੍ਰਾਪ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ।

^੨ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਿਆ ਗੜਾ।

^੩ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੀਤ (ਜੋ ਮਾਤਾ ਕਰਦੀ ਸੀ) ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

^੪ਹੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ) ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਰਹੋ (ਭਲਾ ਜੇ ਕਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੈਨੂੰ) ਚਿੱਤੋਂ ਚਾਹੁਣ ਲੱਗ ਪੈਣ।

੨੯. [ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ]

੨੯<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਵੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੦

ਦੋਹਰਾ: ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਜਬਹਿ,
ਭਰਿ ਜ੍ਹਾਨੀ ਗਰਬਾਇ।
ਚਢਹਿ ਤੁਰੰਗਮ ਸੈਲ ਹਿਤ,
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁ ਬਸਤ੍ਰ ਸਜਾਇ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਚਤਰਘਟੀ ਦਿਨ ਰਹੈ ਸਿਧਾਵੈ।
ਬੀਚ ਬਜ਼ਾਰਨ ਕੇ ਫਿਰਿ ਆਵੈ।
ਸਾਠ ਸਊਰਨ ਸੰਗ ਚਢਾਇ।
ਉਚ ਨਕੀਬ ਬੋਲਤੇ ਜਾਇੰ ॥੨॥
ਮਾਤ ਪ੍ਰਥਮ ਤਿਹ ਬਜਾਹ ਕਰਾਯੋ^੧।
ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਸੁਤ ਉਪਜਾਯੋ।
ਸੰਗਤਿ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਘਨੇਰੀ।
ਅਰਪਹਿ ਭਲੇ ਅਕੋਰ ਬਡੇਰੀ ॥੩॥
ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਕੋ ਸੁਤ ਜਾਨੈਂ।
ਬਿਦਤਯੋ ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ ਮਹਾਨੈ।
ਇਕ ਦਿਨ ਆਯੁਧ ਬਸਨ ਸਜਾਇ।
ਗਮਨਯੋਂ ਸੈਲ ਕਰਨਿ ਚਿਤ ਚਾਇ ॥੪॥
ਸੂਰਜ ਮੁਖੀ ਸੁਹਾਇ ਬਿਸਾਲਾ।
ਅੱਗੁ ਨਕੀਬ ਬੋਲਤੇ ਚਾਲਾ।
ਸਾਠ ਸਊਰਨ ਹਯ ਸਿੰਗਾਰੇ।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਸਜਿਸੰਗ ਸਿਧਾਰੇ ॥੫॥
ਬਿਚਰਤਿਮੰਦ ਮੰਦਹਯ ਪ੍ਰੇਰਤਿ।
ਪੁਰਿ ਕੀ ਪਰਿਪ^੨* ਬਜ਼ਾਰਨ ਹੇਰਤਿ।
ਗਰਬਤਿ ਅਧਿਕ ਹਰਖ ਧਰਿ ਚੀਤ।
ਚਲਿ ਆਯੋ ਜਹਿ ਜੁਮਾ ਮਸੀਤ ॥੬॥
ਇਕ ਦਿਸ਼ ਤੇ ਦੂਸਰ ਦਿਸ਼ਿ ਆਵਾ।
ਉਚੋ ਬਾਕ ਨਕੀਬ ਅਲਾਵਾ।
‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਮਹਿਜਿਤ ਜੁਮਾ ਅਗਾਰੀ।

^੧ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ) ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

^੨ਗਲੀਆਂ।

*ਪਾ:-ਦਿਸ਼ਾ, ਪਾਰ।

ਕਰਤਿ ਬੰਦਨਾ ਲੇਹੁ ਨਿਹਾਰੀ^੧ ॥੭॥
 ਇਮ ਬੋਲਤਿ ਕੋ ਸੁਨਤਿ ਮੁਲਾਨੇ।
 ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕੋ ਮਨ ਮਹਿ ਠਾਨੇ।
 ਮਿਲਿ ਮਸਲਤ ਕਰਿ ਸੋ ਚਲਿ ਗਏ।
 ਦੁਰਗ ਮਝਾਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਤਿ ਭਏ ॥੮॥
 ਤੁਰਕ ਸਭਾ ਮਹਿ ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਹਾਰੇ।
 ਤਰਕਤਿ ਸਭਿ ਪ੍ਰਤਿ ਏਵ ਉਚਾਰੇ।
 ‘ਅਬਿ ਲੋ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਤੇਜ ਤੁਹਾਰਾ।
 ਰਖਨਾ^੨ ਪਰਜੋ ਸ਼ਰਾ ਮਹਿ ਭਾਰਾ ॥੯॥
 ਹਿੰਦੁਨਿ ਕੋ ਗੁਰ ਮਹਿਜਤ ਆਵੈ।
 ਇਤ ਉਤ ਤੇ ਬਿਲੋਕ ਹਰਖਾਵੈ।
 ਸੰਗੀ ਕਹੈ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰੀ।
 -ਬੰਦੇ ! ਮਹਿਜਤ, ਲੇਹੁ ਨਿਹਾਰੀ^੩- ॥੧੦॥
 ਹਮ ਤੇ ਕਜੋਹੁੰ ਸਹੀ ਨ ਜਾਇ।
 ਆਜ ਕਹੀ ਸੁਧਿ ਤੁਮ ਢਿਗ ਆਇ।
 ਸਭਿ ਤੁਰਕਾਨੇ ਕੀ ਘਟ ਆਨ^੪।
 ਜੇ ਨ ਤਿਦਾਰਕ^੫ ਦੇਹੁ ਮਹਾਨ’ ॥੧੧॥
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭਿਨਿ ਸ਼ਾਹੁ ਸੋਂ ਕਹਯੋ।
 ‘ਅਬਿ ਚਹਿਯਤਿ ਹੈ ਤਿਸ ਕੋ ਗਹਯੋ।
 ਕਾਰਾਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਦੀਜੈ ਗੋਰਿ।
 ਕੋਇ ਨ ਕਰੈ ਅਵੱਗਯਾ ਫੇਰ ॥੧੨॥
 ਕਿਧੋਂ ਆਪਨੀ ਆਨ ਮਨਾਵੈ।
 ਬਿਰਦ^੬ ਸੀਸ ਪਰ ਤੇ ਉਤਰਾਵਹੁ।
 ਇਨ ਦੋਇਨ ਮਹਿ ਇਕ ਜਬਿ ਹੋਇ।
 ਬਹੁਰ ਅਦਾਬ ਕਰਹਿ ਸਭਿ ਕੋਇ’ ॥੧੩॥
 ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਨਰ ਤੁਰਤ ਪਠਾਯੋ।
 ‘ਮਹਿਜਤ ਨਿਕਟ ਕੁਬਾਕ ਅਲਾਯੋ।

^੧(ਹੇ ਲੋਕੋ) ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਜਾਮਿਆ ਮਸਜਦ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਰਹੀ ਹੈ।

^੨ਫਰਕ।

^੩ਦੇਖ ਲਓ ਮਸੀਤ ਮੱਥਾ ਟੇਕਟੀ ਹੈ।

^੪ਇੱਜ਼ਤ ਘਟ ਜਾਏਗੀ।

^੫ਸਜਾ।

^੬ਧਰਮ, ਭਾਵ ਕੇਸ।

ਯਾਂ ਤੇ ਗਰੇ ਕੁਹਾਰੀ ਪਾਇ।
 ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਕਰਿ ਮੁਝ ਢਿਗ ਆਇ ॥੧੪॥
 ਉਚਿਤ ਸਜਾਇ ਤੋਹਿ ਕੇ ਦੈ ਕੈ।
 ਤਜੋਂ ਮੁਲਾਨੇ ਬੂਝਨ ਕੈ ਕੈ^੧।
 ਨਾਂਹਿ ਤ ਬਿਰਦ ਉਤਾਰਿ ਪਠਾਵਹੁ।
 ਨਹਿ ਆਗੇ ਕਬਿ ਏਵ ਅਲਾਵਹੁ’ ॥੧੫॥
 ਜਹਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਰ ਥਯੋ।
 ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਤਿਸ ਕਹਿ ਦਯੋ।
 ‘ਨਹਿ ਮਾਨਹੁ ਸੈਨਾ ਗਨ ਆਵੈ।
 ਮਾਰਿ ਪਕਰਿ ਕਰਿ ਤਹਿ ਲੈ ਜਾਵੈ’ ॥੧੬॥
 ਸੁਨਤਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭੈ ਮਾਨਾ।
 ਨਿਜ ਸੰਗਤਿ ਕੈ ਸੰਗ ਬਖਾਨਾ।
 ‘ਕਯਾ ਕਰਤੱਬ ਮੋਹਿ ਬਨਿ ਆਵੈ।
 ਕੈਸੇ ਬਚੋਂ, ਉਪਾਇ ਨ ਆਵੈ’ ॥੧੭॥
 ‘ਸੁਨਹੁ ਗੁਰੂ ਸੁਤ! ਹਮ ਕਯਾ ਕਹੈਂ।
 ਭਾਜਨ ਕੇ ਉਪਾਵ ਨਹਿ ਲਹੈ।
 ਬਿਰੇ ਜਹਾਂ^੨ ਅਸ ਠੌਰ ਨ ਕੋਈ।
 ਲਰਿਬੇ ਕੀ ਸਮਰੱਥ ਨ ਹੋਈ ॥੧੮॥
 ਕੈ ਨਿਜ ਬਿਰਦ ਉਤਾਰਿ ਪਠਾਵਹੁ।
 ਕਿਧੋਂ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸਿਧਾਵਹੁ।
 ਪ੍ਰਾਨ ਰਖਹੁ ਤਉ ਧਰਮ ਨ ਰਹੈ।
 ਧਰਮ ਰਖੋ ਤਉ ਪ੍ਰਾਨ ਨ ਲਹੈ’ ॥੧੯॥
 ਸੁਨਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਡਰ ਕਰਿ ਡੋਲਾ।
 ਧੀਰਜ ਤੇ ਬਿਹੀਨ ਹੁਇ ਬੋਲਾ।
 ‘ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਜਾਉਂ ਨਹਿ ਕੈਸੇ।
 ਦੇਤਿ ਹੁਕਮ ਦੁਖ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤੁ ਜੈਸੇ^੩’ ॥੨੦॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਘਰ ਕੇ ਅੰਤਰ ਬਰਜੋ।
 ਕੇਸ ਜੂੜ ਕਤਰਾਵਨਿ ਕਰਜੋ।
 ਥਾਲ ਅਨਾਇ ਤਾਂਹਿ ਮੋ ਧਰੇ।

^੧ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਫੇਰ ਛੱਡਾਂਗਾ।

^੨ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਠਹਿਰੀਏ।

^੩(ਸ਼ਾਹ ਐਸਾ) ਹੁਕਮ ਦੇਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਦੁਖ ਨਾਲ (ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਹੋਵੇ)।

ਸੇਤ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਛਾਦਨ ਕਰੇ ॥੨੧॥
 ਤੁਰਕੇਸੁਰ ਕੇ ਮਨੁਜ ਅਗਾਰੀ।
 ਬਹੁ ਬਿਨਤੀ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰੀ।
 ‘ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਮੈਂ ਮਨ ਮਾਨਾ।
 ਅਪਨੋ ਕੁਛ ਅਪਰਾਧ ਨ ਜਾਨਾ ॥੨੨॥
 ਕਹੜੇ ਨਕੀਬ ਅਚਾਨਕ ਮੰਦ^੧।
 ਅਬਿ ਮੈਂ ਰਹੜੇ ਜੋਰਿ ਕਰ ਬੰਦਿ।
 ਹੁਕਮ ਅਦੂਲ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕੀਨ।
 ਹਜ਼ਰਤਿ ਕਹੀ ਸੀਸ ਧਰਿ ਲੀਨ’ ॥੨੩॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਧਨ ਕੁਛ ਦਯੋ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਪਠਾਵਨ ਕਯੋ।
 ਲੇ ਕਰਿ ਗਯੋ ਬਖਾਨਿ ਸੁਨਾਯੋ।
 ਹਜ਼ਰਤ ਕੋ ਰਿਸ ਤੇ ਬਿਸਰਾਯੋ ॥੨੪॥
 ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਸੁਨਿ ਕਰਤੂਤ।
 ਧਰਮ ਬਿਨਾਸ਼ਯੋ ਭਯੋ ਕਪੂਤ।
 ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗੜੇ ਜਿਸ ਰਿਦੇ।
 ਗਾਰੀ ਦੇਨਿ ਲਗੀ ਬਹੁ ਤਦੇ ॥੨੫॥
 ‘ਕੀਨ ਤਹਾਂ ਤੈਂ ਖੋਟੇ ਕਰਮ।
 ਦਏ ਬਿਗਾਰ ਦੁਲੋਕ ਬਿਸਰਮ!
 ਮਹਾਂ ਮੂਢ ਤੈਂ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੀ।
 ਕੇਸਨ ਮਹਿਮਾ ਮਹਿਦ ਮਹਾਨੀ ॥੨੬॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਮੋਰ ਸਸੁਰ ਸਿਰ ਦੀਨ।
 ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਿਮ ਖੋਵਨ ਕੀਨ।
 ਪੁਨ ਦੀਰਘ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਅਖਾਰੇ।
 ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਿਦਤ ਪਵਾਰੇ^੨ ॥੨੭॥
 ਚਾਰਹੁ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਮਰੇ।
 ਧਰਮ ਰਾਖਿਬੋ ਅਪਨੋ ਕਰੇ।
 ਸੰਕਟ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਹਾਰੇ।
 ਲਾਖਹੁ ਸੰਗ ਜੰਗ ਕਰਿ ਮਾਰੇ ॥੨੮॥
 ਕਹਾਂ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ।

^੧ਮੰਦੇ ਨਕੀਬ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

^੨ਜੰਗ।

ਅਲਪ ਬੈਸ ਕਯਾ ਲਖਹਿ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ।
 ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਾ ਮਹਿੰ ਦ੍ਰਿਢ ਹੁਇ ਬੋਲਾ।
 ਤ੍ਰਾਸ ਦਿਖਾਵਨ ਤੇ ਨਹਿੰ ਡੋਲਾ ॥੨੯॥
 ਧਰਮ ਨ ਅਪਨੋ ਤਯਾਗਨ ਕੀਨਿ।
 ਤ੍ਰਿਨ ਸਮ ਜਾਨਿ ਸੀਸ ਕੋ ਦੀਨ।
 ਤੈਂ ਮਤਿਮੰਦ! ਕਹਾਂ ਇਹ ਕਰਜੋ।
 ਤੁਰਤ ਧਰਮ ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਪਰਿਹਰਜੋ^੧ ॥੩੦॥
 ਕਜੋਂ ਨਹਿੰ ਮਰਜੋ ਜਾਇ ਕਰਿ ਮੂੜੇ।
 ਇਹ ਕੁਕਰਮ ਕਯਾ ਕੀਨਸਿ ਕੂੜੇ?'
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਦੁਰਬਾਕ ਬਿਸਾਲੇ।
 ਕਹੇ ਮਾਤ ਬਹੁ ਧਿਕ ਧਿਕ ਨਾਲੇ ॥੩੧॥
 ਅਧਿਕ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗਜੋ ਦੁੱਖਯਾਰੀ।
 ਕੁਛ ਨ ਸਕੈ ਕਰਿ, ਭਈ ਲਚਾਰੀ।
 ਨਹਿੰ ਕੁਕਰਮ ਕੋ ਸਕਹਿ ਸਹਾਰੇ।
 ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਬਹੁ ਗਾਰਿ ਨਿਕਾਰੇ ॥੩੨॥
 ਸੁਨਤਿ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਪ੍ਰਨ ਕੋ ਠਾਨਾ।
 'ਸੁਨਿ ਮੂਰਖ! ਤੂੰ ਮੰਦ ਅਜਾਨਾ।
 ਬਦਨ ਆਪਨੋ ਮੁਹਿ ਨ ਦਿਖਾਵਹੁ।
 ਰਹਹੁ ਦੂਰ ਕਬਿ ਨਿਕਟ ਨ ਆਵਹੁ ॥੩੩॥
 ਨਹੀਂ ਆਜ ਤੇ ਤੋਹਿ ਨਿਹਾਰੋਂ।
 ਪਾਰਨ ਕਰਜੋ ਤ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰੋਂ।
 ਬਰਜਿ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭੁ^੨, ਮੈਂ ਨਹਿੰ ਮਾਨਾ।
 ਤੁਝ ਪਾਰਨ ਤੇ ਭੇ ਦੁਖ ਨਾਨਾ' ॥੩੪॥
 ਲੱਜਿਤਿ ਹੋਇ ਨੀਚ ਕਰਿ ਗ੍ਰੀਵਾ।
 ਨਹਿੰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਨਮੁਖ ਥੀਵਾ।
 ਮਹਾਂ ਕੁਕਰਮ ਕਰਜੋ ਪਛੁਤਾਵੈ।
 ਭਯੋ ਕਲੇਸ਼ ਅਧਿਕ ਅਧਿਕਾਵੈ ॥੩੫॥
 ਲਿਖਤ ਬਿਦਾਵੇ ਕੀ ਕਰਿ ਦੀਨ।
 'ਪਾਰਕ ਹੁਤੇ, ਤਯਾਗ ਮੈਂ ਕੀਨਿ।
 ਨਹੀਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਹ, ਮੈਂ ਨਹਿੰ ਮਾਈ।'

^੧ਡਰਦੇ ਨੇ ਝਟ ਧਰਮ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

^੨ਗੁਰੂ ਜੀ ਰੋਕਦੇ ਰਹੇ, (ਪਰ.....)।

ਇਮ ਕਹਿ ਸਗਰੇ ਪੁਰਿ ਬਿਦਤਾਈ* ॥੩੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ’ ਪ੍ਰਸੰਗ
ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਉਨ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੯॥

*ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰਚੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਲਗ ਪਗ ੬੪ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਹਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇੰਵ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਕਤਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਬਰੀ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਵਾਇਆ ਹੈ।

੩੦. [ਪਾਲਕ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਤਜਾਗਣਾ। ਬੇਨਵਾ ਮਾਰਨਾ]

੨੯<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੧

ਦੋਹਰਾ: ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਬਹੁ ਦੁਖੀ, ਬਿਰੇ ਨ ਸਦਨ ਮਝਾਰ।
ਬਸੋਂ ਨ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਬਿਖੈ, ਨਿਸਚੇ ਕਰਜੋ ਬਿਚਾਰ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਲੇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਸਕਲ ਦਾਸੀਨ।
ਕੇਤਿਕ ਸੇਵਕ ਕੇ ਸੰਗ ਲੀਨ।
ਛੋਰਿ ਸਦਨ ਅਪਨੋ ਚਲਿ ਆਈ।
ਜਹਾਂ ਬਸੈ ਸੰਗਤਿ ਸਮੁਦਾਈ ॥੨॥

ਬਹੈ ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਬਹੁ ਨੀਰ।
ਪਤਿ ਕੇ ਸਿਮਰਤਿ ਭਈ ਅਧੀਰ।
ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਇਕਠੇ ਕਰਿਵਾਯੋ।
ਅਪਨ ਮਨੋਰਥ ਸਭਿਨਿ ਬਤਾਯੋ ॥੩॥

‘ਇਕ ਸਜੰਦਨ ਕਰਿ ਦਿਹੁ ਮੁਝ ਭਾਰੇ।
ਅਬਿ ਨ ਬਸੋਂ ਮੈਂ ਪੁਰੀ ਮਝਾਰੇ।
ਮਰੈ ਕੁਮੋਤ ਤਰੁਨ ਹੀ ਮੂੜੁ।
ਦੀਨੇ ਸੰਕਟ ਮੋ ਕਹੁ ਗੂੜੁ ॥੪॥

ਮੁਖ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਨ ਨਿਹਾਰੋਂ।
ਨਹਿੰ ਤਿਸ ਕੇ ਨਿਜ ਦਰਸ ਦਿਖਾਰੋਂ।
ਅਪਰ ਨਗਰ ਮਹਿੰ ਉਠ ਕਰਿ ਜਾਊਂ।
ਸ਼ੇਸ਼ ਆਰਬਲ ਤਹਾਂ ਬਿਤਾਊਂ’ ॥੫॥

ਸਭਿ ਸਿੱਖਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਬਖਾਨਾ।
‘ਕਿਮ ਸੰਗਤਿ ਪਰ ਕੋਪ ਮਹਾਨਾ।
ਭਈ ਅਵੱਗਯਾ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ।
ਕਰ ਬੰਦਹਿੰ ਹਮ ਲੇਂ ਬਖਸ਼ਾਇ ॥੬॥

ਕਜੋਂ ਰਿਸ ਕਰਿ ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਛੋਰਿ।
ਚਾਹਤਿ ਗਮਨ ਅਬੈ ਕਿਤ ਓਰ।
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਯਾ ਤੁਮ ਤਾਂਈ।
ਬਸਹੁ ਸਦਾ ਪੁਰਿ ਛੋਰ ਨ ਜਾਈ ॥੭॥

ਕਰੀ ਅਵੱਗਯਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੁਮਾਰੇ।
ਸੰਗਤਿ ਤਜਾਗਹੁ ਕਹਾਂ ਬਿਚਾਰੇ ?
ਅਟਕਜੋ ਕਾਜ ਆਪ ਕੇ ਕਰੈਂ।
ਅਪਰ ਬਿਘਨ ਹੁਇ ਤਿਸ ਪਰਿਹਰੈਂ ॥੮॥

ਹਮ ਕੋ ਤਜਾਗਹੁ ਦੋਸ਼ ਬਿਚਾਰਹੁ^੧।
 ਨਤੁ ਪੁਰਿ ਬਸਨੋ ਅੰਗੀਕਾਰਹੁ ।
 ਰਿਸ ਤੇ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਕਹੈ।
 ‘ਮੁਝ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋ ਦੁਖ ਅਹੈ ॥੯॥
 ਨਹਿੰ ਬਾਂਛਤਿ ਦੇਖਨ ਮੁਖ ਤਾਂਹੀ।
 ਯਾਂ ਤੇ ਬਸੋਂ ਨਹੀਂ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ।
 ਸੰਗਤਿ ਬਿਖੈ ਦੋਸ਼ ਨਹਿੰ ਕੋਈ।
 ਪ੍ਰਭੁ ਬਚ ਨਹਿੰ ਮਾਨਯੋਂ ਦੁਖਿ ਹੋਈ ॥੧੦॥
 ਅਪਰ ਥਾਨ ਬਸਿ ਬੈਸ ਬਿਤਾਵੋਂ।
 ਅਪਨੇ ਨਿਕਟ ਨ ਰਾਖਿ ਬਸਾਵੋਂ ।
 ਸੁਨਿ ਸੰਗਤਿ ਕਰ ਬੰਦਿ ਬਖਾਨਾ।
 ‘ਨਹਿੰ ਦੇਖਨ ਸੁਤ ਕੋ ਪ੍ਰਣ ਠਾਨਾ ॥੧੧॥
 ਪੁਰਿ ਮਹਿੰ ਬਸਹੁ ਨਿਬਾਹਨ ਕਰੀਯਹਿ^੨।
 ਗਮਨ ਮਨੋਰਥ ਰਿਦੇ ਨ ਧਰੀਯਹਿ।
 ਕਰਿ ਸੰਗਤਿ ਤੇ ਇਕਠੀ ਕਾਰ।
 ਅਪਰ ਸਦਨ ਕੋ ਲੇਹੁ ਸੁਧਾਰ ॥੧੨॥
 ਤਿਸ ਮਹਿ ਬਸਹੁ ਸਦਾ ਸੁਖ ਪਾਈ।
 ਕਾਰਜ ਸਕਲ ਰਾਸ ਹੁਇ ਜਾਈਂ ।
 ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਮਾਨੀ।
 ‘ਕਰਹੁ ਸਦਨ ਮੈਂ ਰਹੋਂ’ ਬਖਾਨੀ ॥੧੩॥
 ਇਕ ਇਕ ਘਰ ਪ੍ਰਤਿ ਏਕ ਰਜਤਪਣ।
 ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਅਰਦਾਸ ਸਭਿਨਿ ਭਨਿ।
 ਸਦਨ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਸਿਖ ਕੇਰੇ।
 ਲਿਯੋ ਸਕੇਲ ਦਰਬ ਤਿਸ ਬੇਰੇ ॥੧੪॥
 ਅਪਰ ਤੀਨਸੈ ਬੀਚ ਮਿਲਾਇ।
 ਦ੍ਰੈ ਹਜ਼ਾਰ ਕੀਨੇ ਇਕ ਠਾਇ।
 ਪ੍ਰਥਮ ਸਦਨ ਪੁਰਿ ਤੇ ਕੁਛ ਬਾਹਿਰ^੩।
 ਇਹ ਅੰਤਰ ਕੀਨੋ ਅਬਿ ਜ਼ਾਹਿਰ ॥੧੫॥
 ਦੋਇ ਹਜ਼ਾਰ ਦਰਬ ਲਗਵਾਯੋ।

^੧ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡੋ।

^੨ਵੱਸਕੇ (ਪ੍ਰਣ) ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰੋ।

^੩ਪਹਿਲਾ ਘਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੁਛ ਬਾਹਰ ਸੀ।

ਹਿਤ ਮਾਤਾ ਕੇ ਸਦਨ ਕਰਾਯੋ।
 ਤਿਸ ਮਹਿੰ ਬਿਰੀ ਜਾਇ ਕਰਿ ਹੇਰਿ।
 ਵਹਿਰ ਨ ਗਈ ਬਹੁਰ ਇਸ ਬੇਰ ॥੧੬॥
 ਘਰ ਕੋ ਸਰਬ ਸਮਾਜ ਕਰਾਯੋ।
 ਨਹਿੰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ।
 ਨਹਿੰ ਮੁਖ ਦੇਖਨ ਕਬਿਹੂੰ ਕਰਜੋ।
 ਨੇਮ ਨਿਬਾਹਜੋ ਅਪਨੋ ਧਰਜੋ ॥੧੭॥
 ਸਦਨ ਸਮੇਤ ਸਮੂਹ ਸਮਾਜਾ।
 ਤਜਾਗਜੋ, ਆਇ ਤਾਂਹਿ ਕੇ ਕਾਜਾ^੧।
 ਇਕ ਆਯੁਧ ਕੋ ਨਿਕਟ ਅਨਾਏ^੨।
 ਗੁਰ ਸਮ ਸੰਗਤਿ ਤੇ ਪੁਜਵਾਏ ॥੧੮॥
 ਸਭਿ ਮਹਿੰ ਭਯੋ ਤਾਂਹਿ^੩ ਅਪਮਾਨਾ।
 ਆਛੇ ਸਿੰਘਨਿ ਸੋ ਨਹਿੰ ਮਾਨਾ।
 ਆਦਿ ਸੁਧਾਸਰ ਅਨਿਕ ਸਥਾਨਾ।
 ਦੇਂ ਧਨ ਮਾਤ ਸਮੀਪ ਮਹਾਨਾ ॥੧੯॥
 ਖਰਚ ਕਹਾਂ ਤੇ ਬਹੁਰ ਚਲਾਵੈ।
 ਚਾਕਰ ਕਹਾਂ ਚਾਕਰੀ ਪਾਵੈਂ।
 ਖੁਰਜੋ ਦਰਬ ਤੇ ਅਲਪ ਹੰਕਾਰ^੪।
 -ਗਈ ਮੰਨਤਾ ਮੋਹਿ- ਬਿਚਾਰਾ ॥੨੦॥
 ਮਾਨਵ ਪਠਹਿ ਮਾਤ ਕੇ ਪਾਸ।
 ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਠਾਨਤਿ ਅਰਦਾਸ।
 'ਗਯੋ ਭੂਲ ਅਬਿ ਬਖਸ਼ਹੁ ਮੋਹੀ।
 ਨਾਮ ਤੁਮਾਰੋ ਜਹਿੰ ਕਹਿੰ ਹੋਹੀ ॥੨੧॥
 ਸੁਤ ਮਾਤਾ ਕੋ ਜਗਤ ਬਖਾਨੈ।
 ਤੁਮ ਤੇ ਹੀ ਮੁਝ ਕੋ ਜਗ ਮਾਨੈ।'
 ਕਹਿ ਕਹਿ ਇਮ ਬਹੁ ਬਾਰਿ ਪਠਾਯੋ।
 ਜਨਨੀ ਪਨ ਸਨੇਹੁ ਹੁਇ ਆਯੋ ॥੨੨॥
 ਕਹਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਅਸ ਬਿਵਹਾਰੇ^੫।

^੧ਘਰ ਸਹਿਤ ਸਮਾਜ ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਤਿਸ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਕੰਮ ਆਇਆ।

^੨ਕੇਵਲ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਸ ਲਿਆਂਦੇ।

^੩ਭਾਵ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ।

^੪ਹੰਕਾਰ (ਕੁਛ) ਘਟ ਗਿਆ।

^੫ਐਸਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਿਆ।

‘ਆਇ ਬਿਰਹਿ ਹਮ ਬਾਹਿਰ ਦੂਰੇ।
 ਜੋ ਕੁਛ ਜਾਚਹਿ ਕਹਿ ਤਹਿ ਪਾਵੈ।
 ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਮੋਹਿ ਢਿਗ ਆਵੈ’ ॥੨੩॥
 ਇਮ ਜਬਿ ਹੁਕਮ ਮਾਤ ਕਹਿ ਦਯੋ।
 ਤਬਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਵਤਿ ਭਯੋ।
 ਪੌਰ ਠੌਰ ਬੰਦਹਿ ਬਿਰ ਰਹੈ।
 ਬਾਂਛਤਿ ਹੋਇ ਬਿਨੈ ਜੁਤਿ ਕਹੈ ॥੨੪॥
 ਸੋ ਨਰ ਮਾਤਾ ਨਿਕਟ ਸੁਨਾਵੈ।
 ਆਇਸੁ ਕਰੈ ਸੁ ਤਤਛਿਨ ਪਾਵੈ।
 ਇਮ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਾਰਜ ਨਿਬਹੰਤਾ।
 ਨਮੋ ਕਰਹਿ ਨਿਜ ਸਦਨ ਬਸੰਤਾ ॥੨੫॥
 ਆਵਨ ਲਗਯੋ ਨੇਮ ਤੇ ਨੀਤ।
 ਬੰਦਹਿ ਪੌਰ ਠੌਰ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ।
 ਸਾਠ ਸਊਰ ਅਰੁਢਹਿ ਸੰਗ।
 ਗਮਨਹਿ ਫਾਂਦਤਿ ਚਪਲ ਤੁਰੰਗ ॥੨੬॥
 ਮਗ ਮਹਿ ਹੁਤੋ ਬੇਨਵਾ ਡੇਰਾ।
 ਆਵਤਿ ਜਬਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੇਰਾ।
 ਉਚੇ ਬੋਲਤਿ ਜਾਚਤਿ ਭਯੋ।
 ਏਕ ਰਜਤਪਨ ਦੈਬੋ ਕਯੋ ॥੨੭॥
 ਇਸ ਹੀ ਰੀਤਿ ਕਈ ਦਿਨ ਲੀਨ।
 ਜਾਚੇ ਤੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਨ।
 ਇਮ ਹੀ ਕੇਤਿਕ ਦਯੋਸ ਬਿਤੀਤੇ।
 ਆਵਤਿ ਜਾਤਿ ਤਿਸੀ ਮਗ ਨੀਤੇ ॥੨੮॥
 ਇਕ ਦਿਨ ਜਾਚਿ ਬੇਨਵੇ ਤੈਸੇ।
 ਦਏ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੁਗ ਪੈਸੇ।
 ਲਏ ਨਹੀਂ ਤਿਨ ਦਏ ਬਗਾਈ।
 ਚਲਯੋ ਸੰਗ ਹੂ ਕੈ ਪਿਛਵਾਈ ॥੨੯॥
 ਮਾਤ ਪੌਰ ਪਰ ਬੈਠੇ ਜਾਇ।
 ਤਹਿ ਭੀ ਜਾਚਤਿ ਰਹਯੋ ਅਲਾਇ^੧।
 ਕਿਤਿਕ ਸਮੈਂ ਬਿਰ ਹੂ ਕਰਿ ਚਾਲੇ।
 ਉਠਿ ਕਰਿ ਗਯੋ ਬੇਨਵਾ ਨਾਲੇ ॥੩੦॥

^੧ਓਥੇ ਬੀ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ) ਕਹਿਕੇ ਮੰਗਦਾ ਰਹਿਆ।

ਅਪਨੇ ਘਰ ਮਹਿ ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾ।
 ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਅਸ਼ੇਸ਼ਾ।
 ਕਰਜੋ ਅਰਾਮ ਦੁਪਹਿਰਾ ਢਰਜੋ।
 ਬਕਹਿ ਬੇਨਵਾ ਬਾਹਰ ਖਰਜੋ ॥੩੧॥
 ਪੁਨ ਸੁੱਖਾ ਛਕਿ ਬਾਹਰ ਗਯੋ।
 ਤਹਿ ਭੀ ਕਹਿਤਿ ਸੰਗ ਹੀ ਭਯੋ।
 ਉਚ ਨੀਚ ਬਚ ਬਕਹਿ ਬਡੇਰੇ।
 ਜਿਨ ਕੇ ਸੁਨਤਿ ਦੁਖਤਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥੩੨॥
 ਪੁਰਿ ਤੇ ਵਹਿਰ ਕੋ ਨ ਨਰ ਜਹਾਂ।
 ਬੋਲਤਿ ਖਿਝਤਿ ਪਹੁੰਚੇ ਤਹਾਂ।
 ਬਹੁ ਉਚੇ ਦੁਰਬਾਕ ਬਖਾਨੇ।
 ਜਹਿ ਗਮਨੇ ਤਹਿ ਸੰਗ ਪਯਾਨੇ ॥੩੩॥
 ਕੁਪਜੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਪੁਰਿ ਜਨ ਨਿਕਟ ਨ ਭਲੇ ਨਿਹਰਿ ਕੈ।
 ਨਿਜ ਸਿੰਘਨ ਸੰਗ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ।
 ‘ਪਕਰਿ ਬੇਨਵੇ ਹਨੀਯਹਿ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥੩੪॥
 ਕੂਪ ਸਮੀਪ ਬੀਚ ਦਿਹੁ ਗੇਰੀ।
 ਹਟਤਿ ਨ ਮੂਢ ਸੰਗ ਤੇ ਮੋਰੀ।’
 ਜਹਿ ਦੁਰਬਾਕ ਬਖਾਨਤਿ ਖਰਜੋ।
 ਜੁਗ ਸਿੰਘਨ ਦਿਢ ਪਕਰਨ ਕਰਜੋ ॥੩੫॥
 ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨਿ ਤਤਛਿਨ ਕਰਿ ਦੀਨ।
 ਪੁਰਿ ਕੇ ਦੂਰ ਕੂਪ ਕੋ ਚੀਨ।
 ਤਿਸ ਮਹਿ ਡਾਰਿ ਅਗਾਰੀ ਗਏ।
 ਕਰਿ ਕੈ ਸੌਚ ਅਪਰ ਮਗ ਅਏ ॥੩੬॥
 ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਥਿਰਜੋ ਹੈ।
 ਖਾਨ ਪਾਨ ਨਿਜ ਕਰਮ ਕਰਜੋ ਹੈ।
 ਸੰਧਯਾ ਭਈ ਪ੍ਰਤੀਖਤਿ ਡੇਰੇ।
 ਨਹੀਂ ਬੇਨਵਾ ਨਿਜ ਥਲ ਹੇਰੇ ॥੩੭॥
 ਸੋਧਨ^੧ ਲਗੇ ਚੇਲਕਾ ਫਿਰੈਂ।
 ਇਤ ਉਤ ਦੇਖਤਿ ਬੁਝਨ ਕਰੈਂ।
 ਰਾਤਿ ਅਰਧ ਲੋ ਖੋਜਨ ਕਰਜੋ।

ਨਹਿੰ ਪੁਰਿ ਮਹਿੰ ਕਿਸ ਥਾਨ ਨਿਹਰਜੋ ॥੩੮॥

ਪੁਨ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਉਠਿ ਗਰੀ ਬਜਾਰ।

‘ਕਿਨਹੁੰ ਬਿਲੋਕਜੋ ਦਿਹੁ ਸੁਧ ਸਾਰ।’

ਕਿਹ ਕਹਿ ਦਯੋ ਸੁਨਾਇ ਪ੍ਰਸੰਗ।

‘ਫਿਰਤਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸੰਗ’ ॥੩੯॥

ਬੂਝੇ ਸਿੰਘ ਨ ਕਹੂੰ ਬਤਾਯੋ^੧।

ਕਰਤਿ ਬ੍ਰਿਲਾਪ^੨ ਨਹੀਂ ਜਬਿ ਪਾਯੋ।

ਸਗਰੀ ਪੁਰੀ ਪ੍ਰਚੁਰਜੋ ਬ੍ਰਿਤੰਤ।

ਨਹੀਂ ਬੇਨਵਾ ਕਹੂੰ ਲਭੰਤਿ ॥੪੦॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ’ ਪ੍ਰਸੰਗ
ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੦॥

^੧ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਦੱਸਿਆ।

^੨ਬੇਨਵੇ ਦੇ ਚੇਲੇ ਰੋਣ ਲੱਗੇ।

੩੧. [ਦਿਵਾਨਿਆਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ। ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾਂ ਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜਨ ਜਾਣਾ]

੩੦<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੨

ਦੋਹਰਾ: ਚਾਰਤਿ ਛਾਂਗ ਉਜਾਰ ਮਹਿੰ, ਬਿਚਰਤਿ ਹੁਤੋ ਅਯਾਲਿ।

ਕੂਪ ਗਿਰਾਯੋ ਬੇਨਵਾ, ਤਿਨ ਦੇਖਯੋ ਤਿਸ ਕਾਲ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਪਿਖਯੋ ਬੇਨਵਾ ਖੋਜਨ ਕਰੈਂ।

ਧਰਤਿ ਸ਼ੋਕ ਉਰ ਇਤ ਉਤ ਫਿਰੈਂ।

‘ਤੇਹਿ ਬਤਾਵੈਂ’ ਕਹਤਿ ਅਯਾਲੀ।

‘ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨ ਕਰਿ ਦੀਨਸਿ ਕਾਲੀ ॥੨॥

ਸਿੰਘਨ ਤੇ ਮੈਂ ਡਰੋਂ ਬਡੇਰਾ।

ਨਹੀਂ ਬਚਾਇ ਹੋਇਗੋ ਮੇਰਾ।

ਯਾਂ ਤੇ ਮੈ ਨਹਿੰ ਕਰਤਿ ਬਤਾਵਨ।

ਸੰਧਯਾ ਪ੍ਰਾਤਿ ਅਚਾਨਕ ਘਾਵਨ^੧ ॥੩॥

ਧੀਰ ਬੇਨਵੇ ਦਈ ਘਨੇਰੇ।

‘ਹਮ ਸਭਿ ਰਹੈਂ ਸੰਗ ਹੀ ਤੇਰੇ।

ਮਾਰਨ ਦੇਹਿੰ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਭਾਂਤਿ।

ਰੱਖਯਾ ਕਰਤਿ ਰਹੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤਿ’ ॥੪॥

ਦਿਯੋ ਦਿਲਾਸਾ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ।

ਸੋ ਲੇ ਗਮਨਯੋਂ ਬੀਚ ਉਜਾਰ।

ਜਿਸ ਬਲ ਮਾਰਿ ਕੂਪ ਮਹਿੰ ਡਾਰਾ।

ਪਰਯੋ ਮਰਯੋ ਤਿਹ ਸਭਿਨਿ ਨਿਹਾਰਾ ॥੫॥

ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬ੍ਰਿੰਦਨਿ ਤਬਹਿ ਨਿਕਾਰਾ।

ਲਿਯੋ ਉਠਾਇ ਰੋਰ ਬਹੁ ਡਾਰਾ।

ਪੁਰਿ ਮਹਿੰ ਨਰ ਮਿਲਿ ਗੇ ਸਮੁਦਾਇ।

ਦੇਖਤਿ ਬੋਲਤਿ ਸੰਗ ਸਿਧਾਇ ॥੬॥

ਪਾਯੋ ਜਾਇ ਦੁਰਗ ਕੇ ਪੌਰ।

ਮਿਲੇ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਮਾਚਯੋ ਰੋਰ।

ਜਿਤਿਕ ਬੇਨਵੇ ਪੁਰਿ ਮਹਿੰ ਤਬੈ।

ਦੌਰਿ ਦੌਰਿ ਮਿਲਿ ਕੇ ਤਹਿੰ ਸਬੈ ॥੭॥

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਢਿਗ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ।

‘ਦਿਯੋ ਬੇਨਵਾ ਸਿੰਘਨ ਮਾਰ।

ਨਜਾਉਂ ਲੇਹਿੰਗੇ ਕੈ ਦਰ ਮਰੈਂ।

^੧ਸ਼ਾਮ ਯਾ ਸਵੇਰੇ ਅਚਾਨਕ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ।

ਤਬਿ ਲੌ ਖਾਨ ਪਾਨ ਨਹਿ ਕਰੈਂ' ॥੮॥
 ਖਰੇ ਪੌਰ ਆਗੇ ਅਰਰਾਵੈਂ।
 ਅੰਤਰ ਉਚੀ ਧੁਨੀ ਸੁਨਾਵੈਂ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਅਜੋਗ ਬਾਤ ਪਹਿਚਾਨੀ।
 -ਡਰੇ ਨ ਮੁਝ ਤੇ ਕੀਨਸਿ ਹਾਨੀ ॥੯॥
 ਇਸ ਕੋ ਹੁਇ ਸਜਾਇ ਅਬਿ ਭਾਰੀ।
 ਛੁਟਯੋ ਸੁਖੇਨ ਜੁ ਖਤਾ ਅਗਾਰੀ-।
 ਸੁਨਿ ਉਮਰਾਵਨ ਕੀਨਿ ਉਚਾਰਨ।
 'ਫਿਰਨ ਸੈਲ ਹਿਤ ਬੀਚ ਬਜਾਰਨ ॥੧੦॥
 ਸੰਗ ਚਢਹਿ ਸਾਠਕ ਅਸਵਾਰ।
 ਉਚ ਅਵਾਜ਼ ਨਕੀਬ ਉਚਾਰਿ।
 ਪਿਖਹੁ ਪੁਰੀ ਬਸਿ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਮਾਨਾ।
 ਦੂਰ ਹੋਇ ਚਹਿ ਦੁੰਦ ਉਠਾਨਾ^੧ ॥੧੧॥
 ਪਕਰਿ ਸਜਾਇ ਦੀਜੀਯਹਿ ਗਾਢੀ।
 ਤਿਸ ਕੇ ਉਰ ਗਰੂਰਤਾ ਬਾਢੀ।
 ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਤਬਿ ਹੁਕਮ ਉਚਾਰਾ।
 'ਤੂਰਨ ਪਹੁੰਚਹੁ ਸਦਨ ਮਝਾਰਾ ॥੧੨॥
 ਪਟ ਸੋਂ ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਅਗਵਾਰ।
 ਆਵਹਿ ਗਰੇ ਕੁਹਾਰੀ ਡਾਰਿ^੨।
 ਉਚਿਤ ਸਜਾਇ ਹੋਇ ਹੈ ਤਾਂਹੀ।
 ਆਨਹੁ ਜਾਇ ਦੇਰ ਹੈ ਨਾਂਹੀ' ॥੧੩॥
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਨਰ ਦੌਰੇ ਤਬਿ ਦੋਇ।
 ਬੈਠਯੋ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੇ ਜੋਇ।
 ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਕਹਯੋ ਕਠੋਰ।
 'ਨਿਕਸਹੁ ਚਲਹੁ ਦੁਰਗ ਕੀ ਓਰ ॥੧੪॥
 ਹਤਯੋ ਬੇਨਵਾ ਸ਼ਾਹੁ ਰਿਸਾਯੋ।
 ਗੁਨਹਿਗਾਰ ਤੂ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ।
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਤ੍ਰਾਸ ਮਾਨਿ ਘਰ ਥਿਰਯੋ।
 ਨਹੀਂ ਨਿਕਸਿ ਕੈ ਜਾਵਨ ਕਰਯੋ ॥੧੫॥

^੧ਦੇਖੋ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੱਸਕੇ ਡਰ ਨਹੀਂ ਸੁ ਮੰਨਿਆ, ਜੇ ਦੂਰ ਹੋਵੇ (ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ) ਤਾਂ ਦੁੰਦ ਹੀ ਉਠਾਵੇਗਾ।

^੨ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜਾ ਸੀ ਕਿ ਗੱਲ ਵਿਚ ਆਪੇ ਕੁਹਾੜੀ ਪਾਕੇ ਔਣਾ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਲਓ ਕੁਹਾੜੀ ਮਾਰਕੇ ਚਾਹੇ ਮਾਰ ਲਓ ਚਾਹੇ ਬਚਾ ਲਓ।

‘ਮੈਂ ਨਹਿੰ ਚਲੋਂ ਨ ਬੇਨਵ ਮਾਰਾ।
 ਤੁਹਮਤ ਦੇਤਿ ਤੁਫਾਨ ਉਠਾਰਾ।’
 ਜਾਇ ਦੁਰਗ ਮਹਿੰ ਤਿਨਹਿੰ ਬਤਾਯੋ।
 ‘ਰਹੇ ਹਕਾਰਿ ਸੰਗ ਨਹਿੰ ਆਯੋ’ ॥੧੬॥
 ਬਹੁਰ ਸ਼ਾਹੁ ਕਹਿ ਹੁਕਮ ਪਠਾਏ।
 ‘ਇਹਾਂ ਆਉ ਤੁਵ ਨਜਾਉਂ ਕਰਾਏ।
 ਨਿਸ਼ਚੈ ਸਾਚ ਝੂਠਿ ਸਭਿ ਹੋਇ।
 ਬੂਝੈਂ ਭਲੇ ਉਗਾਹ ਜਿ ਕੋਇ’ ॥੧੭॥
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਗਏ ਜਾਇ ਸਮੁਝਾਯੋ।
 ‘ਹਠ ਨ ਕਰਹੁ ਤੁਝ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਕਹੈ ਸਭਿ ਨਿਰਨੈ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਸਾਚੇ ਲੇਹਿ ਬਡਾਈ ਫਿਰਿ ਕੈ ॥੧੮॥
 ਘਰ ਮਹਿੰ ਕਿਮ ਬੈਠਨ ਹੁਇ ਤੇਰੋ।
 ਦੁਰਗ ਪੌਰ ਪਰ ਰੌਰ ਬਡੇਰੋ।
 ਭਲੋ ਚਹੈਂ ਜੇ ਅਪਨੋ ਕੈਸੇ।
 ਮਾਨੋ ਕਹਯੋ ਕਹਤਿ ਹਮ ਜੈਸੇ ॥੧੯॥
 ਨਾਂਹਿਤ ਸੈਨ ਆਨਿ ਕਰਿ ਗਹੈ।
 ਕਿਸ ਕੀ ਓਟ ਲੇਇ ਥਿਰ ਰਹੈਂ?’
 ਸੁਨਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਂਹਿਨ ਮਾਨਾ।
 ‘ਗਮਨੋਂ ਨਹੀਂ’ ਜਬਾਬ ਬਖਾਨਾ ॥੨੦॥
 ਰਿਸੇ ਦੂਤ ਜੇ ਗਏ ਹਕਾਰਨ।
 ਹਟੇ ਸ਼ਾਹੁ ਢਿਗ ਕੀਨ ਉਚਾਰਨ।
 ‘ਭਯੋ ਮਵਾਸੀ ਆਇ ਨ ਸੋਊ।
 ਮਿਲਿ ਸਮੁਝਾਇ ਰਹੇ ਸਭਿ ਕੋਊ ॥੨੧॥
 ਮਾਤ ਨਿਕਟ ਨਰ ਭੇਜਯੋ ਭਲਾ^੧।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਦਲਾ^੨।
 ਖੂਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੁਮਰੇ ਕਰਿ ਦਯੋ।
 ਸੋ ਬਖਸ਼ਹੁ ਕਹੁ ਹਮ ਲੇ ਲਯੋ’ ॥੨੨॥
 ਕਹਯੋ ਮਾਤ ‘ਮੈਂ ਲਿਖਯੋ ਬਿਦਾਵਾ।
 ਪਾਰਕ ਹੁਤੋ ਤਜਯੋ, ਨਹਿੰ ਭਾਵਾ।

^੧(ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ) ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਭੇਜਿਆ।

^੨ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਬਖਸ਼ੋ ਤੇ ਆਖੇ ਕਿ ਅਸਾਂ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸੋ ਬਦਲਾ ਲੇਵੈਂਗੇ ਔਰ।
 ਜਹਾਂ ਹੋਇ ਲੈਬੇ ਕੀ ਠੌਰ ॥੨੩॥
 ਖਤਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਠਾਨੇ।
 ਸੋ ਤੁਮ ਜਾਨੋ, ਕੈ ਉਹ ਜਾਨੇ।
 ਹਮਰੇ ਲਗਿ ਤਿਸ ਕਾਰਨ ਕੋਈ।
 ਬਾਂਛਤਿ ਕਰੋ ਆਪ ਅਰੁ ਸੋਈ' ॥੨੪॥
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋਪ ਕਰਿ ਭਾਰੋ।
 ਸਭਿ ਮਹਿੰ ਬਿਦਤੀ ਹੁਕਮ ਉਚਾਰੋ।
 'ਦੋ ਪਲਟਨ^੧ ਪਹੁੰਚਹਿ ਇਸ ਕਾਲਾ।
 ਲਰਹਿ ਲਰਹੁ, ਨਹਿੰ ਕੀਜੈ ਟਾਲਾ ॥੨੫॥
 ਜਬਿ ਲੋ ਪਕਰਜੋ ਜਾਇ ਨ, ਮਾਰੋ।
 ਭਿਰਹਿ ਆਪ, ਹੱਥਯਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰੋ।'
 ਤਤਛਿਨ ਸੈਨ ਚਲੀ ਤਹਿ ਆਈ।
 ਸੁਨੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਥਹਿਰਾਈ^੨ ॥੨੬॥
 ਸਿੰਘ ਸਕੇਲੇ ਮਸਲਤ ਕੀਨ।
 'ਅਬਿ ਤੋ ਜੰਗ ਕਰਨ ਹੀ ਚੀਨ।
 ਲਰਿ ਕਰਿ ਮਰਹਿੰ ਸੁ ਧਰਮ ਹਮਾਰਾ।
 ਗੀਦਰ ਮੌਤ ਮਰਨ ਬੁਰਿਆਰਾ' ॥੨੭॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਹੈ ਕਰਿ ਗਾਢੇ।
 ਲਰਨ ਹੇਤੁ ਲੈ ਆਯੁਧ ਠਾਂਢੇ।
 ਜਬਹਿ ਫੌਜ ਜਾਨੀ ਨਿਯਰਾਈ।
 ਪੁੰਜ ਤੁਫੰਗਨਿ ਸਮੁਖ ਚਲਾਈ ॥੨੮॥
 ਬਰੇ ਨਿਕੇਤ ਸੁਚੇਤ ਬਿਸਾਲੇ।
 ਪਰਜੋ ਜੰਗ ਉਠਿ ਸ਼ਬਦ ਕਰਾਲੇ।
 ਉਚੇ ਚਢਿ ਓਟੇ ਕਰਿ ਥਿਰੇ।
 ਜ਼ਾਲਾਬਮਣੀ ਛੋਰਤਿ ਖਰੇ ॥੨੯॥
 ਉਤ ਤੇ ਵਹਿਰ ਤੁਰਕ ਸਮੁਦਾਏ।
 ਰਚੇ ਮੋਰਚੇ ਤੁਪਕ ਚਲਾਏ।

^੧ਪਲਟਨ ਪਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਲਫਜ਼ ਪਲੈਟੂਨ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੁਣ ੪ ਤੋਂ ੧੦ ਕੰਪਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਲਗਪਗ ੧੦੦੦ ਜੋਧੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕ ਪਦ ਬਟੈਲੀਅਨ ਬੀ ਲਗਪਗ ਇਹੋ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ।

^੨ਕੰਬ ਗਿਆ।

ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਚਹੁੰਦਿਸਿ ਘੇਰੇ।
 ਅਧਿਕ ਵਧਹਿ ਫੇਰੇ ਫਿਰ ਨੇਰੇ ॥੩੦॥
 ਅੰਤਰ ਮਾਰਨ ਮਰਨ ਅਰੰਭਾ।
 ਪਰੇ ਜੰਗ ਨਰ ਕਰੇ ਅਚੰਭਾ।
 ਗੋਰੀ ਲਗਿ ਫੋਰੀ ਭਟ ਦੇਹਿ।
 ਛੋਰੀ ਤੁਪਕ ਤੁਰਤ ਭਰਿ ਲੇਹਿ ॥੩੧॥
 ਢੁਕਹਿ ਨੇਰ ਹੇਲਾ ਜਬਿ ਘਾਲਹਿ।
 ਸਮੁਖ ਨਿਕਸਿ ਬਾਰਤਿ ਕਰਵਾਲਹਿ^੧।
 ਭੁਜਦੰਡਨ ਅਰੁ ਗ੍ਰੀਵਾ ਕਾਟਹਿ।
 ਬਰਜਤਿ ਤਰਜਤਿ ਤਕਿ ਤਕਿ ਡਾਟਹਿ ॥੩੨॥
 ਪ੍ਰਥਮ ਦਿਵਸ ਲਰਿ ਸੰਧਯਾ ਪਰੀ।
 ਭਏ ਤਿਮਰ ਸੈਨਾ ਤਹਿ ਥਿਰੀ।
 ਟਿਕੇ ਮੋਰਚਨ ਤੁਪਕ ਚਲਾਵਹਿ।
 ਅੰਤਰ ਆਵਨ ਜਾਨ ਨ ਪਾਵਹਿ ॥੩੩॥
 ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਚਿੰਤ ਘਨੇਰੀ।
 ਕਰਯੋ ਕੁਕਰਮ ਕੁਪੁੱਤ੍ਰ ਕੁਫੇਰੀ।
 ਕੁਛ ਬਸ ਚਲਹਿ ਨ ਅਪਨੋ ਜਾਨਾ।
 ਦੀਨ ਮਨਾ ਦੁਖ ਲਹਤਿ ਮਹਾਨਾ ॥੩੪॥
 ਪਛੁਤਾਵਤਿ ਸਭਿ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ।
 ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੀ ਆਨਿ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਮਸਤਕ ਟੇਕਿ ਮਾਤ ਸੋਂ ਕਹਯੋ।
 ‘ਹਮਹੁ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਡਰ ਬਹੁ ਲਹਯੋ ॥੩੫॥
 ਕਹਾਂ ਕੁਕਰਮ ਕੀਨਿ ਸੁਖ ਹਾਨਾ।
 ਤੁਮਰੋ ਸੁਾਪ ਸਾਚ ਹੁਇ ਜਾਨਾ।
 ਪ੍ਰਥਮ ਪਿਥਕ ਬੈਠੇ ਇਸ ਥਾਨ।
 ਕਹਾਂ ਚਿੰਤ, ਕਯੋਂ ਸੋਚਨ ਠਾਨਿ’ ॥੩੬॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਦੇ ਧੀਰਜ ਗਏ।
 ਤਉ ਮਹਾਂ ਦੁੱਖ ਚਿਤ ਉਪਜਾਏ।
 ਲਰਤਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਚ ਘਰ ਕੇ।
 ਵਹਿਰ ਤੁਰਕ ਘੇਰਤਿ ਫਿਰ ਫਿਰਿ ਕੇ ॥੩੭॥
 ਕਿਤਿਕ ਗਏ ਮਰਿ ਬਾਹਿਰ ਲਰਿਤੇ।

^੧ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਿਤਿਕ ਸਿੰਘ ਅੰਤਰ ਲਰਿ ਮਰਿਤੇ।
 ਬਾਸੁਰ ਸਰਬ ਲਰੇ ਹਤਿ ਗੋਰੀ।
 ਢੁਕੇ ਨੇਰ ਦੇ ਤਨ ਕੋ ਫੋਰੀ ॥੩੮॥
 ਖੋਦਿ ਮੋਰਚੇ ਓਟੇ ਕਰਿ ਕੇ।
 ਨਿਕਟ ਹੋਤਿ ਘਰਿ ਕੇ ਦੁਰ ਦੁਰ ਕੇ।
 ਦੂਸਰ ਦਿਵਸ ਬਿਤੀਤਯੋ ਲਰਤੇ।
 ਫਿਰਤਿ ਘਿਰਤ ਗਨ ਮਾਰਤਿ ਮਰਤੇ ॥੩੯॥
 ਸੰਧਯਾ ਭਈ ਤਿਮਰ ਗਨ ਛਾਯੋ।
 ਜਾਨਯੋ ਸਿੰਘਨ -ਮਰਨੋ ਆਯੋ।
 ਲਸਕਰ ਕਹਾਂ ਦੀਹ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ।
 ਕਹਾਂ ਸਿੰਘ ਹਮ ਪੁਨ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ ॥੪੦॥
 ਜੇਤਿਕ ਹਮ ਤੇ ਜੈ ਹਹਿ ਮਾਰੇ।
 ਹੱਥਯਾਰਨਿ ਤੇ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।
 ਪੁਨ ਮਰਿ ਰਹਹਿ ਨ ਹੁਇ ਕੁਛ ਫੇਰ।
 ਤੁਰਕਨਿ ਗਨ ਹਮ ਲੀਨੇ ਘੇਰ- ॥੪੧॥
 ਅਸ ਹਠਿ ਕਰਿ ਕੈ ਭਿਰੇ ਜੁਝਾਰੇ।
 ਪਰਹਿ ਸ਼ੇਰ ਸਮ ਮੁਖ ਭਭਕਾਰੇ।
 ਤੁਰਕ ਤੁਪਕ ਗਹਿ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਢੁਕੇ।
 ਪਾਵਤਿ ਨੇਰ ਮਾਰ ਕਹਿ ਕੂਕੇ ॥੪੨॥
 ਸਿੰਘ ਨਿਕਸਿ ਕੈ ਖੜਗ ਪ੍ਰਹਾਰੇਂ।
 ਹੁਤੇ ਨਿਕਟ ਸੇ ਕਟਿ ਕਟਿ ਡਾਰੇ।
 ਪਹਿਲੀ ਰਾਤਿ ਮਚਯੋ ਘਮਸਾਨਾ।
 ਲੋਥ ਪੋਥਨਾ ਹਤਿ ਭੇ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥੪੩॥
 ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਾਨ ਥਿਰੇ ਹੁਇ ਠਾਂਢੇ।
 ਆਯੁਧ ਗਹੇ ਹਤਨ ਰਿਪੁ ਗਾਢੇ।
 ਤੀਨ ਪਹਿਰ ਇਮ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ।
 ਕਿਤਿਕ ਮਰੇ ਭਟ ਕਿਹ ਦੁਚਿਤਾਈ ॥੪੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ
 ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਇਕਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੯॥

੩੨. [ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਮਥਰਾ ਆਏ]

੩੧<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੩

ਦੋਹਰਾ: ਚਿਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੁਖ ਲਹੜੇ, ਲਖੜੇ -ਮਰਨ ਬਨਿ ਆਇ।
ਕਿਮ ਬਚ ਹੋਂ ਅਬਿ ਸ਼ਾਹੁ ਤੇ, ਘੇਰੋ ਪਰੜੇ ਜੁ ਆਇ- ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਨਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰਾ।
ਤਿਨਹੁੰ ਸੰਗ ਹੁਇ ਨਿਕਟ ਉਚਾਰਾ।
‘ਫਟੇ ਮਲੀਨ ਧਾਰਿ ਕੈ ਚੀਰ।
ਤਿਨ ਤੇ ਲੇਹੁ ਅਛਾਦਿ ਸਰੀਰ ॥੨॥
ਨਿਕਸਿ ਜਾਤੁ ਮਾਤਾ ਕੇ ਪਾਸ।
ਤਹਿੰ ਦੁਰਿ ਰਹੀਯਹਿ ਬੀਚ ਅਵਾਸ।
ਤੁਮਹਿ ਬਚਾਵਨ ਹੇਤੁ ਉਪਾਇ।
ਮਾਤ ਬਿਨਾ ਤੇ ਹੋਇ ਨ ਕਾਇ’ ॥੩॥
ਸੁਨਿ ਦੋਨਹੁੰ ਖਿੰਬਰ ਤਨ ਧਾਰੇ^੧।
ਚੋਰੀ ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ ਪਧਾਰੇ।

ਜਬਿ ਤੁਰੰਗਨ ਕੇ ਬੀਚੇ ਆਈ।
‘ਕੇ ਹੈਂ ਤੂੰ ਕਹੁ ਕਹਾਂ ਸਿਧਾਈ?’ ॥੪॥
‘ਹਮ ਗਰੀਬ ਜਮਨਾ ਕੇ ਤੀਰ।
ਜਾਤਿ ਸਪਰਸ਼ਨ ਨੀਰ ਸਰੀਰ।’
ਇਮ ਕਹਿ ਸਦਨ ਮਾਤ ਕੇ ਆਈ।
ਰੁਦਤਿ ਬ੍ਰਿਲਾਪਤਿ ਪਰੀ ਸੁ ਪਾਈ ॥੫॥
ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕੇ ਗੇਰਿ ਅਗਾਰੀ।
ਕਹੀ ‘ਪਰੀ ਹਮ ਸ਼ਰਣ ਤਿਹਾਰੀ।
ਰਾਖੇ ਜਾਇੰ ਅਬਹਿ ਜਿਸ ਭਾਂਤਿ।
ਕਰਹੁ ਉਪਾਵ ਰਾਖੀਏ ਮਾਤ!’ ॥੬॥
ਘਰ ਪ੍ਰਵਿਸੇ ਅਵਿਲੋਕੇ ਜਬੈ।
ਮਨ ਉਦਬਿਘਨ ਮਾਤ ਭਈ ਤਬੈ^੨।
ਹੌਲ ਉਠੜੇ ਦਿਲ ਧੀਰ ਬਿਨਾਸ਼ੀ।
-ਮੁਹਿ ਬਿਖਾਦ ਦੇਂ ਲਖਿ ਕਰਿ ਪਾਸੀ^੩ ॥੭॥
ਰਹੜੇ ਨ ਜਾਇ ਨਿਕਟ ਰਖਿ ਇਨ ਕੋ^੪।

^੧ਪਾਟੇ ਮੈਲੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਕੇ।

^੨ਮਾਤਾ ਚਿਤ ਵਿੱਚ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੋਈ।

^੩(ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ) ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਦੇਖਕੇ (ਤੁਰਕ) ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣਗੇ।

^੪(ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ) ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਰੱਖ ਕੇ।

ਕਰੋਂ ਨਿਕਾਸਨ, ਹੈਂ ਅਨ ਬਨ ਕੋ^੧-।
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਉਰ ਬਹੁਤ ਬਿਚਾਰਾ।
 ਤਤਛਿਨ ਮੁਖੀਆ ਸਿੱਖ ਹਕਾਰਾ ॥੮॥

ਕਹਯੋ ਭੇਤ ਸਭਿ, ਸਜੰਦਨ ਚਰੀ।
 ਦੌਨ ਚਢਾਇ ਸੰਗ ਚਲਿ ਪਰੀ।
 ਪੁਰਿ ਤੇ ਨਿਕਸੀ ਤੁਰਤ ਸਿਧਾਈ।
 ਦੂ ਦਿਨ ਬਿਤੇ ਭਰਤਗੜ੍ਹ ਆਈ ॥੯॥
 ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤ ਲਰਤਿ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੀ।
 ਡਰਤਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿਖਿ ਤਾਂਹੀ।
 ਪਰਯੋ ਘਮੰਡ ਤੁਫੰਗਨਿ ਕੇਰਾ।
 ਅਰਧਕ ਸਿੰਘ ਮਰੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥੧੦॥
 ਤ੍ਰਸਤਿ ਹਿਰਾਸਯੋ, ਧੀਰ ਨ ਰਹੀ।
 -ਛਪੋਂ ਜਾਇ ਕਰਿ ਭਾਜੋਂ ਕਹੀਂ-।
 ਬਹੁਤ ਬਿਚਾਰਤਿ ਕਾਤੁਰ ਹੋਵਾ।
 ਘੋਰੇ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਮਹਿ ਦਿਢ ਜੋਵਾ ॥੧੧॥
 ਰਹੇ ਨਿਕਟ ਭਟ ਰਣ ਹਿਤ ਥੋਰੇ।
 ਢੂਕੇ ਤੁਰਕ ਤੀਰ ਚਹੁ ਓਰੇ।
 ਨੀਠ ਨੀਠ ਸੰਧਯਾ ਲਗਿ ਲਰੇ।
 ਦਸਕ ਸਿੰਘ ਰਹਿਗੇ, ਸਭਿ ਮਰੇ ॥੧੨॥
 ਕੀਰ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਚਰਨ ਅਜਾਹਰ^੨।
 ਨਿਕਸਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਾ ਬਾਹਰ।
 ਭੁਸ ਬੇਚਤਿ ਜੋ ਬ੍ਰਿੰਦ ਕਲਾਲ।
 ਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਤਿਸ ਕੇ ਪੁਰਿ ਜਾਲ ॥੧੩॥
 ਤਿਨ ਕੇ ਸਦਨ ਜਾਇ ਕਰਿ ਵਰਯੋ।
 ਕੌਸਠ ਮਹਿ ਭੁਸ ਤਿਸ ਬਿਚ ਦੁਰਯੋ।
 ਪੀਛੇ ਸਿੰਘ ਕਤਲ ਸਭਿ ਕਰੇ।
 ਲੂਟਯੋ ਸਦਨ ਤੁਰਕ ਗਨ ਬਰੇ ॥੧੪॥
 ਪ੍ਰਾਤ ਭਈ ਕਹਿ ਸ਼ਾਹੁ ਖੁਜਾਯੋ।
 ਮਰਯੋ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।

^੧ਜੇ ਕੱਢ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੀ ਅਣਬਣ ਹੈ।

^੨ਗੁਪਤ ਚੱਲ ਪੈਣ ਦੀ ਕਾਹਲੀ ਕੀਤੀ। [ਅ+ਜਾਹਰ=ਗੁਪਤ। ਚਰਨ=ਚੱਲਣ ਦੀ]। (ਅ) ਲੁਕਕੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਕਾਹਲੀ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਨੱਸ ਗਿਆ।

ਬਹੁ ਲੋਗਨ ਮਿਲਿ ਤਬਹਿ ਬਿਚਾਰਾ।
 ਲਰਤਿ ਨ ਇਸ ਥਲ ਮਹਿ ਰਿਪੁ ਮਾਰਾ ॥੧੫॥
 ਨਿਕਸਿ ਛਪਯੋ ਕਿਸ ਕੇ ਘਰ ਜਾਈ।
 ਜੇ ਕਰਿ ਇਹਾਂ ਲੋਥ ਨਹਿ ਪਾਈ।
 ਸਰਬ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਸੁਨਯੋ ਜਬਿ ਸ਼ਾਹੂ।
 ਦੁਰਯੋ ਨਿਕੇਤ ਕਿਸੀ ਪੁਰਿ ਮਾਂਹੂ ॥੧੬॥
 ‘ਕਹਿ ਕਰਿ ਤਬਿ ਡੋਂਡੀ ਪਿਟਵਾਈ।
 ਸਭਿ ਪੁਰਿ ਜਨ ਕੇ ਸ਼ੁੰਨਨ ਪਾਈ।
 ‘ਦੁਰਯੋ ਸਦਨ ਜਿਸ, ਆਨ ਬਤਾਵੈ।
 ਅਬਿ ਬਚ ਰਹੈ, ਨ ਸੰਕਟ ਪਾਵੈ ॥੧੭॥
 ਨਾਂਹਿਤ ਜਬਿ ਪੀਛੇ ਹੁਇ ਜਾਹਿਰ।
 ਦੈਹੋਂ ਦੰਡ ਨਿਕਾਸੋਂ ਬਾਹਿਰ।
 ਫਾਸੀ ਦੇ ਦੇ ਹਤੋਂ ਕੁਟੰਬ।
 ਬਚਹਿ ਨ ਕੈਸੇ ਲੇਹਿ ਅਲੰਬ’ ॥੧੮॥
 ਸੁਨਿ ਕਲਾਲ ਦਿਲ ਹੋਲ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਜਾਇ ਬਤਾਇ ਦਿਯੋ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
 ‘ਛਪਯੋ ਆਨਿ ਕਰਿ ਹੈ ਘਰਿ ਮੇਰੇ।
 ਪਠਿ ਦੀਜੈ ਮੁਝ ਸੰਗ ਘਨੇਰੇ’ ॥੧੯॥
 ਲੇ ਕਰਿ ਗਮਨਯੋ ਸਾਤ ਸਿਪਾਹੀ।
 ਜਾਇ ਦਿਖਾਯੋ ਨਿਜ ਘਰ ਮਾਂਹੀ।
 ਗਹਿ ਲੀਨੋ ਤਹਿ ਤੇ ਤਤਕਾਲਾ।
 ਪਹੁੰਚੇ ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਕਟ ਨਰ ਜਾਲਾ ॥੨੦॥
 ਹੇਰਤਿ ਹੁਕਮ ਦੀਨ ਰਿਸ ਧਰਿ ਕੈ।
 ‘ਗਜ ਕੇ ਪਗ ਸੋਂ ਬੰਧਨ ਕਰਿ ਕੈ।
 ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਪੁਰਿ ਗਰੀਅਨਿ ਫੇਰੋ।
 ਨਿਕਸੈਂ ਪ੍ਰਾਨ ਵਹਿਰ ਤਬਿ ਗੇਰੋ’ ॥੨੧॥
 ਪਾਇ ਦਾਮ ਦਿਢ ਬੰਧਨ ਕਰਯੋ।
 ਕੁੰਚਰ ਸੰਗਿ ਬੰਧੇ ਪੁਰਿ ਫਿਰਯੋ।
 ਐਂਚਤਿ ਚਰਨ ਘਸੀਟਤਿ ਚਲਯੋ।
 ਹੇਰਨ ਹੇਤ ਪੁੰਜ ਨਰ ਮਿਲਯੋ ॥੨੨॥
 ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਿ ਬਹੁ ਬਿਲਲਾਯੋ।
 ਮਾਤਾ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਨ ਚਿਤ ਆਯੋ।

ਰਿਦੇ ਬਿਸੁਰਤਿ ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਵੈ।
 ਉਤਰਜੋ ਮਾਸ ਹਾਡ ਦ੍ਰਿਸਟਾਵੈਂ ॥੨੩॥
 ਸਗਰੇ ਦਿਨ ਮਹਿ ਫੇਰਨਿ ਕਰਜੋ।
 ਗਰੀ ਬਜਾਰਨ ਮਹਿ ਗਜ ਫਿਰਜੋ।
 ਤਊ ਨ ਨਿਕਸੇ ਪ੍ਰਾਨ ਤਿਸੀ ਕੇ।
 ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰਾਪ ਜਿਸੀ ਕੇ^੧ ॥੨੪॥
 ਨਿਕਸਜੋ ਸੰਧਯਾ ਮੈਂ ਪੁਰਿ ਬਾਹਰ।
 ਗਏ ਪਹਾਰੀ ਲਘੁ^੨ ਜਿਸ ਠਾਹਰ।
 ਉਚ ਨੀਚ ਥਲ ਪਰ ਜਬਿ ਫਿਰਜੋ।
 ਤਬਿ ਸਿਰ ਪਗ ਤਰਿ ਦਬਿ^੩ ਫੁਟ ਪਰਜੋ ॥੨੫॥
 ਇਮ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਸੋ ਮਾਰਾ।
 ਸਿੱਖਨਿ ਮਹਾਂ ਤ੍ਰਾਸ ਕੋ ਧਾਰਾ*।
 ਉਤ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜਬਿ ਗਈ।
 ਦਿਨ ਦ੍ਰਾਦਸ਼ ਤਹਿ ਬਾਸਤਿ ਭਈ ॥੨੬॥
 ਭਈ ਨਰੇਸੁਰ ਕੋ ਸੁਧਿ ਤਹਾਂ।

^੧ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਪਾਵਣ ਦਾ ਸ੍ਰਾਪ ਹੋਸੀ।

^੨ਛੋਟੀ ਪਹਾੜੀ।

^੩(ਹਾਥੀ ਦੇ) ਪੈਰਾਂ ਤਲੇ ਦਬ ਕੇ ਸਿਰ।

*ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦਾ ਸੰਮਤ ਕਈ ੧੭੭੫-੭੬ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂ: ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਆਉਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੭੬੪ ਸਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਇਸਦੀ ਉਮਰ ਪੰਜ ਬਰਸ ਲਿਖੀ ਹੈ (ਦੇਖੋ ਐਨ ੧ ਅੰਸੂ ੪੪ ਅੰਕ ੨੩)। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ੧੭੭੫ ਵਿਚ ਪਾਲਕ ੧੬ ਬਰਸ ਦਾ ਹੋਇਆ। ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰਈਸ ਬਣਕੇ ਫਿਰ ਨਿਕਲਨਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਅਜੋੜ, ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਦੇ ਦਾਵੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਗਲਬ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀਆਂ। ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ੧੮੩੬ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ੧੭੮੦ ਬਿ: ਦਿੱਤਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਤਨ ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਾਤ ਖੱਤਰੀ ਦੱਸੀ ਹੈ; ਜਾਪਦਾ ਇਹ ਬੀ ਹੈ ਕਿ ੧੭੬੪ ਵਿਚ ਪਾਲਕ ਦੀ ਉਮਰ ਪੰਜ ਬਰਸ ਤੋਂ ਵਢੇਰੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਏਹ ਗੱਲਾਂ ਵਧੇਰੇ ਖੋਜ ਤਲਬ ਹਨ, ਨਾਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਬੀ ਕਿ ਪਾਲਕ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਪਹਿਲੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਯਾ ਬੇਨਵਾ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ ਪਰ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਜਬਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਸਾਖੀ ੧੮੩੬ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਸਰੇ ਇਹ ਬੀ ਖੋਜ ਤਲਬ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਪਾਲਕ ਨੇ ਬੇਨਵਾ ਮਰਵਾਇਆ ਸੀ ਯਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਨ ਬਾਠ ਦੇਖਕੇ ਅਰ ਉਸ ਪਾਸ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਤੱਕ ਕੇ ਤੁਰਕ ਉਮਰਾਵਾਂ ਨੇ ਖੌਫ ਖਾਧਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਬੰਦੇ ਵਾਂਙੂ ਇਹ ਬੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾ ਪਕੜ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਵਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਉਜ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਪਰ ਥੱਪ ਕੇ ਬੰਦੇ ਵਰਗੇ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਪਾਈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਰੰਗੀਲਾ ਸੀ, ਬੇਨਵਾ ਦੇ ਮਰਨੇ ਦਾ ਉਗਾਹ ਸਿਵਾ ਇਕ ਅਯਾਲੀ ਦੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੇ ਬੀ ਕਈ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਐਹੋ ਜਹੇ ਤੁਫਾਨ ਘੜ ਲੈਣੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੁਛ ਕਠਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ੧੭੮੮ ਬਿ: ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਜੁੜਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਮੇਲੇ ਲਗਣੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਨੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਜਨੈਤਕ ਕਾਰਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬੀ ਖੋਜ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ।

ਗੁਰ ਪਤਨੀ ਪਹੁੰਚੀ ਪੁਰਿ ਇਹਾਂ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਸੰਗ ਕੁਛ ਬਿਗਰੀ ਬਾਤ।
 ਪਾਲਕ ਪਸ਼ਚਾਤੀ ਕਿਯ ਘਾਤ^੧ ॥੨੭॥
 ਡਰਯੋ ਮੂਢ^੨ ਨਿਜ ਮਨੁਜ ਪਠਾਯੋ।
 ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਕੇ ਢਿਗ ਆਯੋ।
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਬਿ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।
 ‘ਕਰਹੁ ਨ ਅਪਨਿ ਬਾਸ ਇਸ ਥਾਂਈ ॥੨੮॥
 -ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਸੰਗ ਬਿਗਾਰ ਤੁਹਾਰਾ-।
 ਸੁਨਿ ਭੂਪਤਿ ਨੇ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਚਾਰਾ।
 ਅਪਰ ਸਥਾਨ ਬਾਸ ਕੇ ਕਰੀਯਹਿ।
 ਨਿਜ ਵਸਤੂ ਲੇ ਅਪਰ ਸਿਧਰੀਯਹਿ’ ॥੨੯॥
 ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਮਨ ਚਿੰਤ ਉਪਾਈ।
 ਚਲਿਬੇ ਹਿਤ ਤਜਾਰੀ ਕਰਿਵਾਈ।
 ਚਢਿ ਸਜੰਦਨ ਪਰ ਤੁਰਤ ਪਧਾਰੀ।
 ਪਹੁੰਚੀ ਮਥੁਰਾ ਪੁਰੀ ਮਝਾਰੀ ॥੩੦॥
 ਜਮਨਾ ਤੀਰ ਕਰਯੋ ਨਿਜ ਡੇਰਾ।
 ਤਹਿ ਪੁਰਿਪਾਲਕ^੩ ਸੁਨਿ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
 ਲੈ ਕਰਿ ਭੇਟ ਮਿਲਨਿ ਕੇ ਆਵਾ।
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਪਗ ਮਾਥ ਟਿਕਾਵਾ ॥੩੧॥
 ‘ਕਰਹੁ ਮਾਤ ਜੀ! ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਬਾਸਾ।
 ਲੈ ਦੇਵਹੁ ਮੈਂ ਰੁਚਿਰ ਅਵਾਸਾ।
 ਜੈ ਪੁਰਿ ਕੇ ਰਾਜੇ ਤੁਮ ਦਾਸ^੪।
 ਪਠਵੋਂ ਖਬਰ ਛਿੱਪ੍ਰ ਤਿਨ ਪਾਸ ॥੩੨॥
 ਸਕਲ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਦੇਹਿ ਗੁਜ਼ਾਰਾ।
 ਸਮਾ ਬਿਤਾਵਹੁ ਬੈਠਿ ਸੁਖਾਰਾ।’
 ਇਮ ਕਹਿ ਲੇ ਕਰਿ ਅੰਤਰ ਗਯੋ।
 ਸੁਭ ਅਵਾਸ ਮਹਿ ਬਾਸਾ ਦਯੋ ॥੩੩॥
 ਬਾਂਛਤਿ ਸਰਬ ਵਸਤੁ ਪਹੁੰਚਾਈ।

^੧(ਮਾਤਾ ਦੇ ਚਲੇ ਆਉਣ) ਮਗਰੋਂ ਪਾਲਕ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ (ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)।

^੨ਮੂਰਖ (ਭਰਤ ਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ)।

^੩ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਹਾਕਮ।

^੪ਜੈ ਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਪ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਭਾਵ ਤੇ ਸੇਵ ਕਮਾਈ।
 ਪੁਨ ਜੈ ਪੁਰਿ ਕੋ ਸੁਧਿ ਪਹੁੰਚਾਈ।
 ‘ਮਾਤ ਤੁਹਾਰੇ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਆਈ’ ॥੩੪॥
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਿਨਹੁੰ ਗ੍ਰਾਮ ਦੁਇ ਦੀਏ।
 ਲਿਖਿ ਕਰਿ ਪਟੇ ਪਠਾਵਨ ਕੀਏ।
 ਅਪਰ ਤਗੀਦ ਕਰੀ ਬਹੁ ਭਾਂਤੀ।
 ‘ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਮਾਤ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ॥੩੫॥
 ਸੁੰਦਰ ਘਰ ਦੀਜੈ ਬਨਵਾਇ।
 ਬਾਂਛਤਿ ਵਸਤੂ ਸਰਬ ਪੁਚਾਇ।’
 ਪੁਰਿ ਪਾਲਕ ਢਿਗ ਪਠਯੋ ਸੁ ਆਯੋ।
 ਸਭਿ ਮਾਤਾ ਕੈ ਪਾਸ ਸੁਨਾਯੋ’ ॥੩੬॥
 ਮਥਰਾ ਨਿਕਟ ਦਏ ਦੋ ਗ੍ਰਾਮੁ।
 ਸਦਨ ਬਨਾਇ ਦੀਨਿ ਅਭਿਰਾਮੁ।
 ਅਬਿ ਲਗਿ ਮਥਰਾ ਮਹਿ ਸੁ ਹਵੇਲੀ।
 ਦਰਸਹਿ ਤਹਾਂ ਖਰੀ ਸੁ ਇਕੇਲੀ ॥੩੭॥
 ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਬਾਸਾ ਕਰਯੋ।
 ਸਗਰੋ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਾਰ ਬਿਦਰਯੋ^੧।
 ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕੋ ਨਿਤ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲੇ।
 ਰੁਚਿ ਤੇ ਆਛੇ ਅਸਨ ਖੁਆਲੇ ॥੩੮॥
 ਅਪਰ ਦਰਬ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਕੇਰਾ।
 ਪਹੁੰਚਹਿ ਮਥੁਰਾ ਮਹਿ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
 ਪ੍ਰਥਮ ਸਮਾਨ ਆਮਦਨ ਆਵੈ।
 ਤਿਮ ਹੀ ਖਰਚ ਹੋਤਿ ਨਿਤ ਜਾਵੈ ॥੩੯॥
 ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕੇ ਹੇਤੁ ਤੁਰੰਗ।
 ਲੀਏ ਮੋਲ ਸੁੰਦਰ ਸਰਬੰਗ।
 ਚਾਕਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਤਿਮ ਰਾਖੇ।
 ਜਥਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਭਿਲਾਖੇ ॥੪੦॥
 ਵਹਿਰ ਚਢੈ ਹਿਤ ਸੈਲ ਅਖੇਰਾ।
 ਖਰਚਨ ਲਗਯੋ ਦਰਬ ਬਹੁਤੇਰਾ।
 ਪਿਤ ਕੇ ਸਮ ਸਭਿ ਕਛੂ ਬਨਾਯੋ।
 ਮਾਤਾ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ॥੪੧॥

^੧ਦੂਰ ਕੀਤਾ।

ਕਰਜੋ ਦੇਹੁਰਾ ਗੁਰੂ ਨਵਮ ਕੋ।
 ਹੁਕਮ ਭਯੋ ਜਬਿ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਕੋ*।

ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਬਹੁ ਦਰਬ ਲਗਾਯੋ।

ਉਚੋ ਮੰਡਪ ਚਾਰੁ ਸੁਹਾਯੋ ॥੪੨॥

ਤੁਰਕੇਸੁਰ ਕੀ ਆਇਸੁ ਪਾਇ।

ਛੀਨ ਬੇਨਵੇ ਲੀਨਿ ਸੁ ਥਾਇੰ।

ਸੋ ਸਭਿ ਢਾਹਿ ਮਸੀਤ ਚਿਨਾਈ।

ਅਪਨੋ ਦਰਬ ਲਾਇ ਸਮੁਦਾਈ ॥੪੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ‘ਹਠੀ ਸਿੰਘ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਦੋਇ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੨॥

*ਦੱਖਣ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਨਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਕੇ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਦੇਹੁਰਾ ਸਾਜਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਐਨ ੧ ਅੰਸੂ ੪੩ ਅੰਕ ੩੦ ਤੋਂ ੩੪ ਤੇ ਫੇਰ ਦੇਹੁਰਾ ਬਣਨ ਲਈ ਦੇਖੋ ਐਨ ੨ ਅੰਸੂ ੩੪ ਅੰਕ ੪੧ ਤੋਂ ੪੪।

੩੩. [ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਰਤੂਤ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਆਏ]

੩੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੪

ਦੋਹਰਾ: ਪ੍ਰਿਤਪਾਲਤਿ ਹੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਮ, ਕਰਹਿ ਸਨੇਹ ਬਿਸਾਲ।
ਕਰਜੋ ਬਾਸ ਮਥੁਰਾ ਬਿਖੈ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਰਿਦੈ ਚਿਰਕਾਲ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਬਡੀ ਆਰਬਲ ਭੋਗਸ ਕਰੀ।
ਬ੍ਰਿੱਧ ਦੇਹਿ ਹੋਈ ਜਰਜਰੀ।
ਦਿੱਲੀ ਆਦਿ ਸੰਗਤਾਂ ਬ੍ਰਿੰਦੰ।
ਦੇਤਿ ਉਪਾਇਨ ਭਾਵ ਬਿਲੰਦੰ ॥੨॥
ਪੂਜਹਿ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਦਰਸਹਿੰ।
ਗੁਰ ਗੇਹਣ ਕਹਿ ਮਹਿਮਾ ਹਰਸਹਿੰ^੧।
ਹੋਤਿ ਸਕੇਲਨ ਧਨ ਸਮੁਦਾਯਾ।
ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੇ ਆਵਤਿ ਮਾਯਾ ॥੩॥
ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਖਰਚਹਿ ਅਰੁ ਖਾਇ।
ਪਹਿਰੇ ਜੇਵਰ ਰਤਨ ਜਰਾਇ।
ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਮੋਲ ਕੀ ਫਥੈ।
ਮਾਨੈ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸਬੈ ॥੪॥
ਜਥਾ ਸਮਾਜ ਪਿਤਾ ਕਾ ਸੁਨਜੋਂ।
ਤਥਾ ਸਕਲ ਰਚਿ ਕੈ ਗੁਰ ਬਨਜੋਂ।
ਕਰਹਿ ਖਰੀਦਨ ਮੋਲ ਤੁਰੰਗ।
ਸੁੰਦਰ ਜੀਨ ਜਰੀ ਬਹੁ ਸੰਗ ॥੫॥
ਹੇਮ ਰਜਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰੁਨਿ ਲਗਵਾਏ।
ਸਿੰਘ ਚਾਕਰੀ ਹਿਤ ਰਖਵਾਏ।
ਸੰਗ ਅਰੂਢਹਿ ਜਿਤ ਕੋ ਜਾਤ।
ਸਭਿ ਮਹਿੰ ਨਿਜ ਦਿਖਾਇ ਭਲਿ ਭਾਂਤਿ ॥੬॥
ਕਰਹਿ ਸੈਲ ਕੋ ਚਢਹਿ ਅਖੇਰੇ।
ਦੁੰਦਭਿ ਬਾਜਤਿ ਚਲਤਿ ਅਗੇਰੇ।
ਜ਼ਾਲਾਬਮਣੀ ਸੰਗ ਰਖਾਵੈ।
ਕਾਨਨ ਕੇ ਪੰਛੀ ਮ੍ਰਿਗ ਘਾਵੈ ॥੭॥
ਮਾਤਾ ਪਾਸ ਆਇ ਜੁਗ ਸਮੈਂ।
ਬੈਠਹਿ ਨਿਕਟ ਬੰਦਿ ਕਰ ਨਮੈਂ।
ਕਹਿ ਕਹਿ ਸਿੱਖਯਾ ਦੇਤਿ ਘਨੇਰੀ।

^੧ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

‘ਨਿਜ ਪਿਤ ਦਸ਼ਾ ਬਿਲੋਚਨ ਹੇਰੀ^੧ ॥੮॥
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਕਮੀ ਨ ਕਾਈ।
 ਆਇ ਪਦਾਰਥ ਨਿਤ ਸਮੁਦਾਈ।’
 ਅਧਿਕ ਪਛਾਵਹਿੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ।
 ਮਹਿਮਾ ਕੇ ਜਨਾਇ ਮਹੀਯਾਣੀ^੨ ॥੯॥
 ਆਰਬਲਾ ਖੋੜਸ ਬਰਖਨ ਕੀ।
 ਤਰੁਨ ਅਵਸਥਾ ਤਨ ਕੀ ਦਮਕੀ।
 ਕਬਿ ਕਬਿ ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਾਇੰ।
 ਮਾਤਾ ਕੇ ਮਾਨਹਿੰ ਪਰਿ ਪਾਇ ॥੧੦॥
 ਗੁਰੂ ਦੇਹੁਰੇ ਕੀ ਬਹੁ ਗਾਥਾ।
 ਕਰਹਿੰ ਸੁਨਾਵਨਿ ਦੁਖ ਕੇ ਸਾਥਾ।
 ‘ਬਡੋ ਕੁਕਾਜ ਬੇਨਵੇ ਕਰਜੋ।
 ਥਲ ਢਾਹਨਿ ਲਗਿ ਮਤਸਰ ਭਰਜੋ ॥੧੧॥
 ਆਪ ਦਰਾਜ ਮਸੀਤ ਚਿਨਾਈ।
 ਜਿਸ ਕੇ ਲਗਜੋ ਦਰਬ ਸਮੁਦਾਈ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਨਾਯੋ।
 ਦੇ ਆਇਸੁ ਧਨ ਗਨ ਲਗਵਾਯੋ ॥੧੨॥
 ਕੇ ਜਾਨੈ ਅਬਿ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨ।
 ਬਨਹਿ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸੁ ਪ੍ਰਥਮ ਸਮਾਨ।
 ਮਹਾਂ ਅਚਰਜ ਕਰਜੋ ਮਤਿਮੰਦੇ।
 ਸਿੱਖ ਬਿਬਸ ਭੇ ਬਸ ਨ ਚਲੰਦੇ’ ॥੧੩॥
 ਸੁਨਿ ਕੈ ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਕਹੇ।
 ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਸਥਿ ਤਹਾਂ ਅਬਿ ਰਹੇ।
 ਗਾਡਨ ਕਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੀਵੇਂ।
 ਤਿਨ ਤੇ ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਥਲ ਥੀਵੇ^੩ ॥੧੪॥
 ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਬਿਦਤਹਿ ਜਬੈ।
 ਇਕ ਸਰਦਾਰ* ਆਇ ਪੁਨ ਤਬੈ।
 ਸੋ ਤੁਰਕੇਸੁਰ ਤੇ ਕਹਿਵਾਇ।

^੧ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਨੇੜੀਂ ਤੂੰ ਦੇਖ ਲਈ ਹੈ।

^੨ਬਜ਼ੁਰਗ (ਮਾਤਾ)।

^੩ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਥਾਂ (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

*ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਸਰਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸਭਿ ਮਸੀਤ ਕੋ ਦੇ ਢਹਿਵਾਇ ॥੧੫॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਅਸਥਿਨਿ ਕਾਢ ਦਿਖਾਵੈ।
 ਬਹੁਰ ਦੇਹੁਰਾ ਮਹਿਦ ਬਨਾਵੈ।
 ਪੂਜਹਿ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਸਭਿ ਆਇ।
 ਪ੍ਰਭੂ ਮਨੋਰਥ ਨਿਫਲ ਨ ਜਾਇ' ॥੧੬॥
 ਸੁਨਿ ਦਿਲਵਾਲੀ ਰਿਦੈ ਅਨੰਦਤਿ।
 ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਾਤਹਿ ਪਦ ਬੰਦਤਿ।
 ਅਬਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ^੧ ਕੀਨਿ ਕਕਰਮ।
 ਪਾਇ ਸ੍ਰਾਪ ਕੋ ਭਯੋ ਬਿਸਰਮ ॥੧੭॥
 ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਪਠਿ ਪਠਿ ਗੁਰਬਾਨੀ।
 -ਮੈਂ ਭੀ ਕਰੋ^੧- ਕਾਮਨਾ ਠਾਨੀ।
 ਪਚਿ ਬਹੁ ਰਹੈ ਨ ਪਦ ਬਨਿ ਆਵੈ।
 ਲਿਖਤ ਬਿਚਾਰਤਿ ਸਮੇਂ ਬਿਤਾਵੈ ॥੧੮॥
 ਜਬਿ ਕਰਿ ਰਹਯੋ ਸ਼ਬਦ^੨ ਨਹਿ ਬਨਯੋਂ।
 ਤਬਿ ਸੋ ਲਿਖਯੋ ਗੁਰੂ ਜੋ ਭਨਯੋਂ।
 ਤਿਸ ਮਹਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੋ ਨਾਮ।
 ਸੋ ਨਹਿ ਲਿਖਤਿ ਭਯੋ ਤਿਸ ਠਾਮ ॥੧੯॥
 ਅਪਨੋ ਨਾਮ ਤਹਾਂ ਲਿਖਿ ਦੀਨ।
 ਸਿੱਖਨ ਪਾਸ ਸੁਨਾਵਨ ਕੀਨ।
 ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਕਰਤਿ ਇਮ ਭਯੋ।
 ਇਕ ਸਿਖ ਨਿਕਟ ਮਾਤ ਕੇ ਕਹਯੋ ॥੨੦॥
 'ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੋ ਨਾਮ ਹਟਾਇ।
 ਤਿਸ ਥਲ ਅਪਨੋ ਲਿਖਹਿ ਬਨਾਇ।
 ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ਤਿ ਫੇਰ।
 -ਇਸ ਬਿਧਿ ਪਢਹੁ ਲਿਖਹੁ ਬਹੁ ਬੇਰ- ' ॥੨੧॥

^੧ਇਥੇ ਪਾਠ 'ਹਠੀ ਸਿੰਘ' ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਤੁਕ ਦੇ ਅਖੀਰ ਪਦ 'ਬਿਸਰਮ' ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲਕੇ ਅੰਕ ੨੫ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਜੀ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 'ਬਿਸਰਮੀ' ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੯੧ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ 'ਅਬ' ਪਦ ਨੂੰ ਹੜਤਾਲ ਨਾਲ 'ਅਸ' ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ 'ਬਿਸਰਮ' ਨੂੰ 'ਬਿਸ੍ਰਮ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ 'ਬਿਸ੍ਰਮ' ਦਾ ਅਰਥ ਫਿਰ (ਵਿ+ਸ੍ਰਮ=) 'ਆਰਾਮ' ਤੇ 'ਆਰਾਮ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਮੌਤ' ਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

^੧ਬਾਣੀ ਰਚਾਂ।

^੨ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਗਾ ਸ਼ਬਦ।

ਸੁਨਤਿ ਸੁੰਦਰੀ ਨਿਕਟ ਹਕਾਰਾ।
 ਤਰਜਹਿ ਰਿਸ ਤੇ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ।
 ‘ਇਹ ਕਯਾ ਕੀਨਿ? ਕੁਮਤਿ ਤੈਂ ਧਾਰੀ।
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਨ ਬਿਚਾਰੀ ॥੨੨॥
 ਜੋਤਿ ਜਾਗਤੀ ਜਾਹਰ ਜਿਨ ਕੀ।
 ਚਹੁੰ ਕੁੰਟਨ ਮਹਿ ਮਹਿਮਾ ਤਿਨ ਕੀ।
 ਜਿਹ ਸਿਮਰੈਂ ਸਿਖ ਧਰਿ ਧਰਿ ਭਾਇ।
 ਪੁਰਵਿਹੰ ਕਾਰਜ ਹੋਹਿ ਸਹਾਇ ॥੨੩॥
 ਤਿਨ ਕੋ ਨਾਮ ਹਟਾਵਨ ਕਰੈਂ।
 ਤਹਾਂ ਮੂਢ! ਲਿਖਿ ਅਪਨੋ ਧਰੈਂ।
 ਪਠਨਿਹਾਰ ਜੇ ਹੈਂ ਸਿਖ ਸਜਾਨੇ।
 ਸੋ ਕਯਾ ਨਹੀਂ ਪਰਖ ਕਰਿ ਜਾਨੇਂ? ॥੨੪॥
 ਨਿੰਦਾ ਤੇਰੀ ਕਰਹਿ, ਕੁਕਰਮੀ!
 ਚਾਹਤਿ ਚਾਤੁਰ ਬਨਜੋ ਬਿਸਰਮੀ^੧!
 ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵਹਿ ਜਿਨ ਕੋ^੨।
 ਸੁਭ ਮਤਿ^੩ ਲਖਹਿ ਮਹਾਤਮ ਤਿਨ ਕੋ^੪ ॥੨੫॥
 ਪਾਲਜੋ ਨੀਠ ਨੀਠ ਲਖਿ ਈਠ।
 ਬਡ ਹੋਇ ਨਿਕਸਜੋ ਅਸ ਢੀਠ।’
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਦੁਰਬਾਕ ਘਨੇਰੇ।
 ਕਹਿ ਕਰਿ ਤਰਜਨ ਕੀਨਿ ਬਡੇਰੇ ॥੨੬॥
 ਸੁਨਤਿ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕਰਤਿ ਬਤਾਵਨਿ।
 ‘ਮੈਂ ਤੋ ਕੀਨੇ ਨਏ ਬਨਾਵਨ।
 ਸੁਨਹੁੰ ਮਾਤ ਜੀ! ਤੁਮਰੇ ਪਾਸ।
 ਕਰਜੋ ਕਿਸੂ ਨੇ ਕੂਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ॥੨੭॥
 ਇਮ ਕਹਿ ਢਿਗ ਤੇ ਉਠਿ ਕਰਿ ਗਯੋ।
 ਮਾਤ ਬ੍ਰਿਧਾ ਲਖਿ ਗਰਬਤਿ ਭਯੋ।
 ਬਰਜਜੋ, ਕਛੂ ਨ ਮਨ ਮਹਿ ਆਨਾ।
 ਤਿਮ ਹੀ ਬਹੁਰ ਕਰਨ ਕੋ ਠਾਨਾ ॥੨੮॥

^੧ਚੇ ਬਿਸਰਮ।

^੨ਜਿਸ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਨੂੰ।

^੩ਸਭ ਬੁੱਧੀਵਾਨ।

^੪ਤਿਸ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਦਾ।

ਅਪਨ ਨਾਮ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਮਝਾਰਾ।
 ਲਿਖੈ, ਸੁਨਾਵੈ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
 ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਮਾਤਿ ਖਿਝੈ ਬਹੁ ਬਾਰੀ।
 ਬਰਜਤਿ ਤਰਜਤਿ ਦੇ ਕਰਿ ਗਾਰੀ ॥੨੯॥
 ‘ਤੁਵ ਪਿਤ ਕਰਤਿ ਕੁਕਰਮਨ ਜੈਸੇ।
 ਜਾਨਜੋਂ ਨਿਸ਼ਚੈ ਤੂੰ ਹੁਇੰ ਤੈਸੇ।
 ਕਜੋਂ ਨ ਬਿਚਾਰਤਿ ਕਜਾ ਗਤਿ ਹੋਈ।
 ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਮੋਹਿ ਦੁਖਾਵਤਿ ਸੋਈ’ ॥੩੦॥
 ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਹਠ ਧਰੇ ਬਡੇਰਾ।
 ਨਹੀਂ ਟਰਜੋ ਸਮੁਝਾਇ ਘਨੇਰਾ।
 ਨਿਕਟ ਮਾਤ ਕੇ ਕਬਿ ਕਬਿ ਆਵੈ।
 ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਕਰਤੂਤ ਕਮਾਵੈ ॥੩੧॥
 ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਦੁਖਤਿ ਬਿਸਾਲੀ।
 ਜਾਨਿ ਲੀਨਿ ਮਨ ਖੋਟ ਕੁਚਾਲੀ।
 ਸਹਿ ਨ ਸਕਹਿ ਕਰਤੂਤ ਕੁਢਾਲੀ।
 ਰਿਸਹਿ, ਚਲਹਿ ਨਹਿੰ ਬਸ ਤਿਸ ਨਾਲੀ ॥੩੨॥
 ਸਮ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਤਿਹ ਮਾਨਾ।
 ਕਰਜੋ ਸਨੇਹ ਰਿਦੇ ਤੇ ਹਾਨਾ।
 ਕੋਪ ਕਰਹਿ ਸੋ ਮਾਨਹਿ ਨਾਂਗੀ।
 ਚਹਜੋ -ਜਾਉਂ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਮਾਂਗੀ- ॥੩੩॥
 ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਚਾਰਨ ਕਰੀ।
 ਤਜਾਰ ਹੋਇ ਸਜੰਦਨ ਪਰ ਚਰੀ।
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਪੁਨ ਰਹਜੋ ਹਟਾਇ^੧।
 ਮਾਤ ਨ ਹਟੀ ਘਨੀ ਰਿਸ ਪਾਇ ॥੩੪॥
 ਚਲਿ ਕਰਿ ਪੰਥ ਉਲੰਘਤਿ ਸਾਰੇ।
 ਸੰਗਤਿ ਆਈ ਸੁਨਤਿ ਅਗਾਰੇ।
 ਬਹੁ ਸਨਮਾਨ ਸਹਿਤ ਲੇ ਗਏ।
 ਧਰਹਿੰ ਅਕੋਰਨ ਬੰਦਨ ਕਏ ॥੩੫॥
 ਅਪਨੇ ਘਰ ਮਹਿੰ ਪ੍ਰਵਿਸੀ ਜਾਇ।
 ਦਰਸਨ ਕਰਹਿੰ ਸਿੱਖ ਸਮੁਦਾਇ।
 ਆਯੁਧ ਖਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜੋਊ।

^੧ਹਟਾ ਰਿਹਾ (ਹਠੀ ਸਿੰਘ)।

ਆਨੇ ਸੰਗ ਪੂਜ ਤਿਨ ਹੋਊ ॥੩੬॥
 ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸੁ ਸ਼ਾਹੁ ਵਜ਼ੀਰ।
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਆਏ ਸੁੰਦਰੀ ਤੀਰ।
 ਦਯੋ ਦਰਬ ਬੰਦਨ ਬਹੁ ਕੀਨਿ।
 ਮਾਤ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਿ ਆਸ਼ਿਖ ਦੀਨ ॥੩੭॥
 ਪੂਰਬ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਨ ਕਹੇ।
 ‘ਕਹਾਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਤੁ ਲਹੇ ?
 ਹੋਨਹਾਰ ਸੋ ਮਿਟਤਿ ਨ ਕਬੈ।
 ਬੁਧਿ ਬਲ ਤੇ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਿ ਸਬੈ’ ॥੩੮॥
 ਪੁਨ ਮਾਤਾ ਨੇ ਭਨਯੋਂ ਬ੍ਰਿਤੰਤ।
 ‘ਮੁਝ ਕੋ ਸੰਕਟ ਰਹੇ ਅਨੰਤ।
 ਲਰਿ ਕਰਿ ਜਬਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਰਾ।
 ਪੀਛੇ ਲੁਟਯੋ ਮੋਹਿ ਘਰ ਸਾਰਾ ॥੩੯॥
 ਵਸਤੁ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਗਈ ਖਜ਼ਾਨੇ।
 ਬਰਜਯੋ ਕਿਸੂ ਨ ਮਮ ਘਰ ਜਾਨੇ’।
 ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸੁਨਤਿ ਕਹਿ ਧੀਰ।
 ‘ਮੈਂ ਅਬਿ ਕਹੋਂ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਤੀਰ’ ॥੪੦॥
 ਇਮ ਸੁਨਾਇ ਬਿਚ ਦੁਰਗ ਪਯਾਨਾ।
 ਸ਼ਾਹੁ ਸਮੀਪ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਬਖਾਨਾ।
 ‘ਪ੍ਰਥਮ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੁ ਬਡੇਰੇ।
 ਤਿਸ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਖੁਸ਼ੀ ਘਨੇਰੇ ॥੪੧॥
 ਸਲਤਨ ਦੀਨਿ ਫੇਰ ਤੁਮ ਘਰ ਸੋਂ।
 ਤਾਰਾਆਜ਼ਮ ਹਤਿ ਇਕ ਸਰ ਸੋਂ।
 ਤਿਸ ਗੁਰ ਕੀ ਗੇਹਨ ਬਿਚ ਪੁਰੀ।
 ਸਮਾ ਬਿਤਾਵਨ ਕੇ ਹਿਤ ਥਿਰੀ ॥੪੨॥
 ਤਿਹ ਘਰ ਲੂਟਿ ਖਜ਼ਾਨੇ ਡਾਰਾ।
 ਇਹ ਤੁਮ ਕੋ ਹੈ ਬਹੁ ਬੁਰਿਆਰਾ।
 ਗੁਰ ਪੀਰਨ ਕੋ ਅਦਬ ਬਡੇਰਾ।
 ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂ ਲੋਕ ਘਨੇਰਾ’ ॥੪੩॥
 ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਉਰ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਚਾਰਾ।
 ਕਹਯੋ ‘ਸਮਾਜ ਫੇਰ ਦਿਹੁ ਸਾਰਾ’

ਮੇਰਾ ਘਰ ਜਾਣਕੇ।

ਤਤਛਿਨ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਅਨੰਦ।
 ਨਿਕਸਾਜੋ ਜਹਿ ਧਰਜੋ ਬਿਲੰਦ ॥੪੪॥
 ਮਾਤ ਸੁੰਦਰੀ ਸਦਨ ਪੁਚਾਯੋ।
 ਬਿਨੈ ਬਖਾਨਿ ਹਰਖ ਉਪਜਾਯੋ।
 ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਪ੍ਰਥਮ ਸਮਾਨ।
 ਬਸਨਿ ਲਗੀ, ਭੀ ਬ੍ਰਿਧਾ ਮਹਾਨ ॥੪੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਹਠੀ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਤੀਨ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੩॥

੩੪. [ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰੀ ਪਯਾਨ]

੩੩<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੫

ਦੋਹਰਾ: ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਾਤਾ ਰਹੀ,
 ਦਿੱਲੀ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਫੇਰ।
 ਸੰਗਤਿ ਸੇਵੈ ਭਾਵ ਧਰਿ,
 ਮੇਲ ਸਕੇਲ ਬਡੇਰ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਸਮਾ ਸਤਾਰਾ ਸਯਾ ਬਿਤਾਯੋ।
 ਚਢ੍ਹੋ ਅਠਾਰਾ ਸਯਾ ਗਿਨਾਯੋ।
 ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਆਇ ਚਲਿ ਗਇਊ।
 ਸਲਤਨ ਸਕਲ ਬਿਨਾਸੀ ਭਇਊ ॥੨॥
 ਮਾਤ ਬ੍ਰਿਧਾ ਜਰਜਰੀ ਸਰੀਰ।
 ਸੇਵਤਿ ਸੰਗਤਿ ਰਹਿ ਨਿਤ ਤੀਰ।
 ਸੰਮਤ ਚਾਰ ਬੀਤਿਗੇ ਔਰ।
 ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਪਹੁੰਚੋ ਤਿਸ ਠੌਰ ॥੩॥
 ਤਿਥ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਮਹਿ ਤਜਿ ਪ੍ਰਾਨ।
 ਪਹੁੰਚੀ ਪਤਿ ਢਿਗ ਮੁਕਤਿ ਸਥਾਨ।
 ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇਹੁਰਾ ਜਹਾਂ।
 ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਦਾਹ ਭਿ ਤਹਾਂ ॥੪॥
 ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸਾਰੀ।
 ਰਚੋ ਬਿਮਾਨ ਲਾਇ ਧਨ ਭਾਰੀ।
 ਕੰਚਨ ਕੁਸਮ ਘਰਾਵਨਿ ਕਰੇ।
 ਬਹੁ ਮੋਲੇ ਪਟ ਉਪਰ ਪਰੇ ॥੫॥
 ਉਰਧ ਦੇਹਕ ਮਾਤਹਿ ਕੇਰਾ^੧।
 ਨੀਕ ਕੀਨ ਧਨ ਲਾਇ ਬਡੇਰਾ।
 ਗਰੀ ਬਜ਼ਾਰਨ ਮਹਿ ਬਰਖਾਇ।
 ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਲੈਗੇ ਤਿਸ ਥਾਇ ॥੬॥
 ਚੰਦਨ ਕੀ ਚਿਖ ਰਚੀ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਬਹੁ ਘ੍ਰਿਤ ਲੇ ਕਰਿ ਤਿਸ ਮਹਿ ਡਾਲਾ।
 ਉਪਰ ਧਰਿ ਸ਼ਰੀਰ ਕੇ ਤਬੈ।
 ਬਿਧਿ ਸੇਂ ਭਸਮ ਦਿਯੋ ਕਰਿ ਸਬੈ ॥੭॥

^੧ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ।

[ਸੰਸ.: ਉਰਧੂ ਦੇਹ=ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਉਪਰ ਜਾਣਾ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ]।

ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਮ ਸਿੱਖਨ ਕਰਿਵਾਏ।
 ਜੱਗ ਬਿਸਾਲ ਕਰਜੋ ਧਨ ਲਾਏ।
 ਬਿੱਪ੍ਰਨਿ ਸਾਧਨ ਦੀਨਿ ਅਹਾਰਾ।
 ਘਰ ਕੋ ਧਨ ਦਿਯ ਦਾਨ ਉਦਾਰਾ ॥੮॥
 ਜੋ ਮਾਤਾ ਕੇ ਸੇਵਕ ਅਹੇ।
 ਸਦਨ ਪਦਾਰਥ ਸਭਿ ਤਿਨ ਲਹੇ।
 ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਮਥਰਾ ਮਹਿ ਰਹਜੋ।
 ਗ੍ਰਾਮ ਦੁਹੰਨਿ ਮਾਮਲਾ ਲਹਜੋ ॥੯॥
 ਕੇਤਿਕ ਸੰਗਤਿ ਆਨਿ ਚਢਾਵੈਂ।
 ਕੇਚਿਤ ਸਿੱਖ ਬਨਨ ਕੋ ਆਵੈਂ।
 ਤਿਸ ਕੀ ਭੀ ਸੰਗਤਿ ਕੁਛ ਹੋਈ।
 ਦਰਸਨ ਕਰਿ ਧਨ ਅਰਪਹਿ ਸੋਈ ॥੧੦॥
 ਸਾਠ ਸਊਰ ਜੁ ਸੰਗ ਬਨਾਏ।
 ਬਜਾਹ ਆਪਨੋ ਲੀਨਿ ਕਰਾਏ।
 ਤਹਿ ਰਹਿ ਸੰਮਤ ਬਹੁਤ ਬਿਤਾਏ।
 ਕਾਬਲ ਕੇ ਗਿਲਜੇ^੧ ਪੁਨ ਆਏ ॥੧੧॥
 ਕਾਲਜਮਨ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੰਘਾਰਾ।
 ਰਹਜੋ ਸੰਕਲਪ ਜਨਮ ਤਿਨ ਧਾਰਾ।
 ਮਥਰਾ ਕਤਲ ਕਰੋਂ ਅਰੁ ਪੁਰਿ ਕੋ^੨।
 ਮਰਤਜੋ ਰਹਜੋ ਮਨੋਰਥ ਉਰ ਕੋ ॥੧੨॥
 ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹੁ ਨਾਮ ਜਿਸ ਭਯੋ।
 ਪ੍ਰਥਮ ਗੁਰੂ ਦਸਮੋ ਕਹਿ ਦਯੋ^੩।
 ਮਾਝੇ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਥਮ ਬਲ ਘਾਲਾ।
 ਲੂਟਤਿ ਕੂਟਤਿ ਆਇ ਉਤਾਲਾ ॥੧੩॥
 ਥੋਰੇ ਸਿੰਘ ਭਏ ਤਿਸ ਕਾਲਾ^੪।
 ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਧਰਹਿ ਬਿਸਾਲਾ।
 ਰਣ ਘਾਲਜੋ ਸਨਮੁਖ ਰਿਪੁ ਹੋਇ।
 ਸੈਨਾ ਅਧਿਕ, ਕਰਹਿ ਕਜਾ ਸੋਇ^੫ ॥੧੪॥

^੧ਗਿਲਜ਼ਈ (ਪਠਾਣ)।

^੨ਮਥਰਾ ਪੁਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਤਲ ਕਰਾਂਗਾ।

^੩ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

^੪ਥੋੜੇ ਹੀ ਸਿੰਘ (ਇਕੱਠੇ) ਹੋਏ।

^੫ਸੋ ਭਾਵ ਥੋੜੇ ਸਿੰਘ।

ਤਉ ਹਜ਼ਾਰਨ ਕੇ ਹਤਿ ਪ੍ਰਾਨਾ।
 ਕਰਜੋ ਦੁਸ਼ਟ ਕੋ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਨਾ।
 ਬੋਰੇ ਬਹੁਤ ਗਿਨਹਿ ਨਹਿ ਸਿੰਘ।
 ਨ੍ਰਿਭੈ ਲਰਹਿ ਜਿਮ ਕਾਨਨ ਸਿੰਘ^੧ ॥੧੫॥
 ਘੇਰ ਲੀਨਿ ਇਕ ਥਾਨ ਘਨੇਰੇ।
 ਸਿਰ ਕਾਟੇ ਸਭਿ ਕੇ ਤਿਸ ਬੋਰੇ।
 ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਗਿਨਤਿ ਮਹਿ ਆਏ।
 ਕਿਤ ਕਿਤ ਰਹੇ ਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਏ^੨ ॥੧੬॥
 ਤਿਸ ਰਣ ਕੋ ਅਬਿ ਲੋ ਨਰ ਲਹੈ।
 ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਨਾਮ ਸੁ ਕਹੈ*।
 ਲਵਪੁਰਿ ਮਹਿ ਮਲੇਛ ਬਿਰ ਹੋਏ।
 ਸਿੰਘ ਹੋਨਿ ਨਹਿ ਪਾਵੈ ਕੋਏ^੩ ॥੧੭॥
 ਪੰਜ ਰਜਤਪਣ ਸਿਰ ਕੇ ਕਰੇ।
 ਬਾਢਹਿ ਦੁਸ਼ਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਹਿ ਪਰੇ।
 ਲਵਪੁਰਿ ਕੇ ਬਜ਼ਾਰ ਮਹਿ ਫੇਰ।
 ਚਿਣੇ ਸੀਸ ਲਾਯੋ ਬਡ ਢੇਰ ॥੧੮॥
 ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਬਹਿ ਉਸਾਰਾ।
 ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਤਬਿ ਸ੍ਰਾਪ ਉਚਾਰਾ।
 -ਉਖਰਹਿ ਜੜਾਂ ਮਸੰਦਨ ਕੇਰੀ।
 ਤੀਰਥ ਨੀਵ ਪੋਲੀਏ ਹੇਰੀ^੪ ॥੧੯॥
 ਇਹ ਭੀ ਬਿਨਸ ਜਾਇ ਇਕ ਬਾਰ।
 ਸਿਖ ਮੇਰੇ ਤਬਿ ਲੇਇੰ ਉਸਾਰ-।
 ਇਸ ਹਿਤ ਅਹਿਮਦ ਤਹਿ ਚਲਿ ਆਯੋ।
 ਹਰਿਮੰਦਰ ਬਾਰੂਦ ਉਡਾਯੋ ॥੨੦॥
 ਸਭਿ ਸੁਪਾਨ ਭੀ ਦਈ ਉਖੇਰ।
 ਤਾਲ ਭਰਜੋ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਚਹੁੰ ਫੇਰ।
 ਉਪਰ ਲਾਂਗੁਲ^੫ ਕੋ ਫਿਰਵਾਇ।

^੧ਜਿਵੇਂ ਬਨ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ।

^੨ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ (ਲੁਕੇ) ਰਹੇ ਭਾਵ ਨਿਗਾਹ ਨਾ ਆਏ।

*ਇਹ ਜੰਗ ਕੁਪਰਹੀੜੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।

^੩ਸਿੰਘ (ਇਸਥਤਿ) ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਂਵਦੇ।

^੪ਭਾਵ, ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਮਸੰਦ ਗਾਰਾ ਵਰਤਦੇ ਰਹੇ ਸੇ ਦੇਖੋ ਰਾਸਿ ੨ ਅੰਸੂ ੫੧।

^੫ਹਲ।

ਖੇਤੀ ਤਿਸ ਥਲ ਦਈ ਬਿਜਾਇ^੧ ॥੨੧॥
 ਦੇਸ ਉਜਾਰਤਿ ਲਾਂਘਤਿ ਧਾਯੋ^੧।
 ਡੇਰਾ ਪੁਰਿ ਮਥੁਰਾ ਢਿਗ ਪਾਯੋ*।
 ਲੋਕ ਨਗਰ ਕੇ ਦਿਜ ਤਿਸ ਬੇਰੇ।
 ਬਨੀਏ ਆਦਿਕ ਆਇ ਘਨੇਰੇ ॥੨੨॥
 ਕਰ ਪਰ ਧਰੇ ਉਪਾਇਨ ਲਜਾਏ।
 ਉਤਰਯੋ ਵਹਿਰ ਤਹਾਂ ਨਿਯਰਾਏ।
 ਈਂਟ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਚਲਿ ਗਈ।
 ਅਹਿਮਦ ਕੇ ਮੁਖ ਲਾਗਤਿ ਭਈ ॥੨੩॥
 ਰਿਸ ਕਰਿ ਲੋਕਨਿ ਕੀ ਦਿਸਿ ਹੇਰਾ।
 ਕਰਯੋ ਹੁਕਮ ਕਟੀਆ ਇਸ ਬੇਰਾ^੨।
 ਧਾਇ ਮਲੇਛ ਪਰੇ ਤਬਿ ਕੈਸੇ।
 ਮਿਰਗਾਵਲਿ ਪਰ ਕੇਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥੨੪॥
 ਪੁਰਿ ਜਨ ਕਤਲ ਲੁਟਯੋ ਪੁਰਿ ਸਾਰਾ।
 ਗਹਿ ਆਨੀ ਦਲ ਮਹਿ ਬਹੁ ਦਾਰਾ।
 ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਹੁਤੋ ਤਹਾਂ ਹੀ।
 ਗਾਢੋ ਰਹਯੋ ਅਪਨਿ ਘਰ ਮਾਂਹੀ ॥੨੫॥
 ਨਿਕਟ ਆਵਨੇ ਦਿਯੋ ਨ ਕੋਈ।
 ਪੁੰਜ ਤੁਫੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰਹਿ ਸੋਈ।
 ਕੇਤਿਕ ਪੁਰਿ ਜਨ ਬੀਚ ਬਰੇ ਹੈ^੩।
 ਕਿਤਿਕ ਵਹਿਰ ਢਿਗ ਭੀਤਿ ਪਰੇ ਹੈ^੪ ॥੨੬॥

^੧ਇਹ ਕੁਪਰਹੀੜੇ ਵਾਲੇ ਜੰਗ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਬਿ: ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।

^੧ਧਾ ਕੇ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ।

^੨ਮਥੁਰਾ ਦੀ ਕਤਲਾਮ, ਜੋ ਉਥੇ ਮੇਲੇ ਪਰ ਆਏ ਬੇ ਹਥਿਆਰ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ, ਇਹ ਵਾਕਿਅਤ ੧੮੧੩-੧੪ ਬਿ: ਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਜੀ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ (ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਤੇ ਮਥੁਰਾ ਤੇ ਕਤਲ) ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਮਤ ਵਿਚ ਹੋਏ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਖਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

^੩ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਤਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

^੪ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦਿੱਲੀਓਂ ਬਾਲਮਗੜ ਆਕੇ ਕਿਲੇ ਵਾਲੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ, ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਫੌਜ ਦਾ ਮਥੁਰਾ ਅੱਪੜਿਆ। ਮਥੁਰਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਮੇਲਾ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਤੇ ਸਖਤ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਯਾਤਰੀ ਕਤਲ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਬੇ-ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੁਨਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੀ ਕਤਲ ਅਹਮਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਉਸਦੀ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਕ ਭਾਰਾ ਕਲੰਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

^੩ਕਈ ਨਗਰ ਦੇ ਆਦਮੀ (ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ) ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ।

^੪ਕਈ ਬਾਹਰ ਕੰਧਾਂ ਪਾਸ (ਮਰੇ) ਪਏ ਹਨ।

ਸਗਲ ਦੌਸ ਹੈ ਕਰਿ ਸਿੰਘ ਗਾਢੇ।
 ਗੁਲਕਾਂ ਹਤੀ ਦੂਰ ਅਰਿ ਠਾਂਢੇ।
 ਇਸ ਬਿਧਿ ਆਪੀ ਰਾਤ ਬਿਤਾਈ।
 ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਚਹੀ ਚਢਾਈ ॥੨੭॥
 ਜੀਨ ਤੁਰੰਗਨ ਪਰ ਤਬਿ ਪਾਏ।
 ਘਰ ਮਹਿ ਚੋਬੇ ਬਹੁਤ ਅਲਾਏ^੧।
 ‘ਜੇਕਰਿ ਗੁਰੂ ਕਹਾਵਨਿ ਆਢੇ।
 ਚੋਰੀ ਨਿਕਸਨ ਕੋ ਨਹਿ ਬਾਂਢੇ ॥੨੮॥
 ਗਮਨਹੁ ਅਪਨਿ ਬਜਾਇ ਨਗਾਰਾ।
 ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਕੋ ਲੇਹੁ ਨਿਹਾਰਾ^੨।’
 ਅਲਪ ਬੈਸ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬਿਚਾਰਾ।
 ਚਢਿ ਹਯ ਪਰ ਤਬਿ ਹੁਕਮ ਉਚਾਰਾ ॥੨੯॥
 ‘ਦੁੰਦਭਿ ਧੁਨਿ ਉਚੀ ਬਜਵਾਯੋ।
 ਦੇਹਿ ਤਿਲਾਵਾ ਤਿਨ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ^੩।
 -ਦਿਨ ਮਹਿ ਜੋ ਮਵਾਸ ਦਿਢ ਰਹਯੋ।
 ਨਿਕਸਯੋ ਅਬਹਿ- ਮਲੇਛਨ ਲਹਯੋ ॥੩੦॥
 ਦਸਤਾ ਏਕ ਚਮੁੰ ਕੋ ਭਾਰੀ।
 ਓਰਤ ਆਨਿ ਪਰਯੋ ਬਲ ਧਾਰੀ।
 ਸਾਠਹੁ ਸਿੰਘ ਘਿਰੇ ਤਿਨ ਮਾਂਹੀ।
 ਮਾਰਗ ਨਿਕਸਨ ਕੋ ਕਿਤ ਨਾਂਹੀ ॥੩੧॥
 ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕੋ ਰਿਸ ਕਰਿ ਕਹਯੋ।
 ‘ਬਾਲ ਬੈਸ ਅਨਜਾਨ ਨ ਲਹਯੋ^੪।
 ਭਾਜ ਜਾਹੁ ਜੇ ਭਾਜਯੋ ਜਾਇ।
 ਹਮ ਤੋ ਮਰਹਿ ਹਜ਼ਾਰਨ ਘਾਇ’ ॥੩੨॥
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਡਰ ਧਰਿ ਤੁਰਤ ਪਲਾਯੋ।
 ਬਚਯੋ ਭਰਥਗੜ ਮਹਿ ਪ੍ਰਵਿਸਾਯੋ।
 ਰੁਪੇ ਸਿੰਘ ਹੱਥਜਾਰ ਸੰਭਾਰੇ।
 ਸਾਠਹੁ ਤੁਪਕ ਤੁਰਤ ਭਰਿ ਮਾਰੇ ॥੩੩॥

^੧ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚੋਬੇ ਸਨ ਸੋ ਬੋਲੇ।

^੨ਭਾਵ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜਦ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪਤਾ ਦੇਕੇ ਨਿਕਲੇ ਸਨ।

(ਅ) ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਗਾਰਾ (ਪਿਆ) ਹੈ ਦੇਖ ਲੋ।

^੩ਜੋ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਤਿਸ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ।

^੪ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਤੇ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ).....।

ਬਹੁਰ ਕਰੀ ਨੰਗੀ ਸਮਸ਼ੇਰ।
 ਮਾਰਿ ਮਲੇਛਨ ਕੋ ਸਮ ਸ਼ੇਰ*।
 ਰਾਤਿ ਅੰਧੇਰੀ ਸੁਝ ਨ ਆਈ।
 ਆਪਸ ਮਹਿ ਤਰਵਾਰ ਚਲਾਈ ॥੩੪॥
 ਹੁਤੀ ਚਮ੍ਰੁੰ ਦਸ ਦੋਇ ਹਜ਼ਾਰ।
 ਆਪਸ ਮਹਿ ਕਟਿਗੇ ਤਿਸ ਬਾਰ।
 ਸਿੰਘ ਜੰਗ ਮਹਿ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਰੇ।
 ਦੁਸ਼ਟ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਤਹਾਂ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥੩੫॥
 ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਤਹਿ ਤੇ ਨਿਕਸਯੋ।
 ਪੁਨ ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਚਲਿ ਗਯੋ।
 ਬਸਯੋ ਤਹਾਂ ਬਡ ਸਦਨ ਚਿਨਾਏ।
 ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਕੈ ਸਮੁਦਾਏ ॥੩੬॥
 ਸੁਤ ਉਤਪੰਨ ਭਯੋ ਨਹਿ ਕੋਈ।
 ਬੈਸ ਬਿਤਾਈ ਤਹਿ ਬਸਿ ਸੋਇ।
 ਏਕ ਸੁਤਾ ਉਪਜੀ ਤਿਸ ਕੇਰੇ।
 ਪੁਨ ਪ੍ਰਲੋਕ ਭਾ ਤਹਾਂ ਭਲੇਰੇ ॥੩੭॥
 ਅਬਿ ਲੋ ਚਿੰਨ੍ਹੁਤ ਪੁਰਿ ਬੁਰਹਾਨੇ।
 ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਕੋ ਥਲ ਨਰ ਜਾਨੇ।
 ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਮੁਰਜੋ ਪੁਨ ਪਾਛੇ।
 ਲਰਹਿ ਸਿੰਘ ਜਿਤ ਕਤ ਤੇ ਆਛੇ ॥੩੮॥
 ਆਗਾ ਪਾਛਾ ਲੂਟਿ ਪਲਾਵੈ^੧।
 ਰਿਪੁ ਕੋ ਕਸ਼ਟ ਮਹਾਂ ਦਿਖਰਾਵੈਂ।
 ਇਮ ਹੀ ਮਾਰਤਿ ਅਟਕ ਉਤਾਰਾ^੨।
 ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਹੁਰ ਉਸਾਰਾ ॥੩੯॥
 ਮ੍ਰੁਤਕਾ ਕਾਰ ਦੁਸਾਲਨਿ ਡਾਲੇ^੩।
 ਗੁਰੂ ਨੀਵ ਤੇ ਚਨਯੋ ਉਤਾਲੇ^੪।
 ਮਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਤਾਲ ਬਨਾਯੋ।

*ਪਾ:-ਦੇ ਗੇਰ।

^੧(ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੀ) ਫੌਜ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਲੁੱਟਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

^੨(ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ) ਮਾਰਦਿਆਂ ਅਟਕੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਦਿੱਤਾ।

^੩ਭਾਵ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਐਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਈਆਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਕਾਰ ਕੱਢੀ।

^੪ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲੀ ਨੀਂਹ ਤੋਂ ਚੱਕ ਕੇ ਛੇਤੀ ਉਸਾਰ ਲਿਆ
(ਭਾਵ ਨੀਹਾਂ ਉਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਹੀ ਰਹੀਆਂ।)

ਹਰਿਮੰਦਰਿ ਸੁੰਦਰ ਉਸਰਾਯੋ⁺ ॥੪੦॥
 ਗੁਰ ਮ੍ਰਿਜਾਦ ਤੇ ਵਾਧ ਨ ਘਾਟ।
 ਪੂਰਬ ਸਮ ਹੀ ਕੀਨਸਿ ਠਾਟ।
 ਅਬਿ ਲੋ ਦਰਸ ਲਗਹਿ ਬਹੁਤੇਰਾ।
 ਜਿਸ ਕੇ ਸਮ ਜਗ ਅਪਰ ਨ ਹੇਰਾ ॥੪੧॥
 ਏਕ ਸਮੈਂ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਗਏ।
 ਸ਼ਾਹ ਸੰਗ ਰਸ ਰਾਖਤਿ ਭਏ।
 ਗੁਰੂ ਨਵਮਿ ਥਲ ਖੋਜਨ ਕੀਤਿ।
 ਚਿਨੀ ਬੇਨਵੇ ਦੁਸ਼ਟ ਮਸੀਤ ॥੪੨॥
 ਬਡੇ ਜੋਰ ਸੋਂ ਤਬਿ ਢਹਿਵਾਈ।
 ਅਪਨੋ ਦੀਨੋ ਪਤਾ ਦਿਖਾਈ।
 ਅਸਥੀ ਕੀ ਗਾਗਰ ਦੁਇ ਭਰੀ।
 ਸੋ ਨਿਕਸਾਇ ਦਿਖਾਵਨਿ ਕਰੀ ॥੪੩॥
 ਝੁਠੋ ਭਯੋ ਬੇਨਵਾ ਜਬੈ।
 ਸਭਿਨਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਧਰੀ ਉਰ ਤਬੈ।
 ਗੁਰੂ ਦੇਹੁਰਾ ਬਰ ਚਿਨਵਾਯੋ*।
 ਅਬਿ ਲੋ ਜ਼ਾਹਰ ਖਰੋ ਦਿਖਾਯੋ ॥੪੪॥
 ਬੀਚ ਬਜ਼ਾਰ ਥਾਨ ਤਿਹ ਲੀਨ।

⁺ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੀ ਦੁਰਾਨੀ ਨੇ ੧੮੧੮ ਵਿਚ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਸੰਮਤ ੧੮੨੧ ਬਿ: ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਉਸਾਰਨਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਤਦੋਂ ਜਥੇਦਾਰੀ ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਏ ਜੀ ਦੀ ਸੀ। ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਦੇਸ ਰਾਜ ਜੀ ਥਾਪੇ ਗਏ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਘਰ ਬਾਰ ਛੇਡਕੇ ਮਾਨੋਂ ਸੰਨਯਾਸ ਧਾਰਕੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸਿਰ ਚਾਈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਪ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧ ਘਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਯਾ ਅਤੀਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਕੁਛ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲਈ।

^{*}ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਹੁਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਵਾਲਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੇਨਵਾ ਵਾਲੇ ਫਸਾਦ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮ ਬੇਨਵਾਇਆਂ ਨੇ ਤੁਰਕ ਜੋਰ ਪਾਕੇ ਢਾਹ ਕੇ ਆਪਣਾ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਜਦੋਂ ੧੮੪੭ ਦੇ ਲਗਪਗ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਧਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਡੇਰਾ ਪਾਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੇਗਮ ਸਮਰੋ ਤੋਂ ਕੁਤਵਾਲੀ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਕੇ ਬਣਵਾਇਆ। ਏਹ ਦੇਹੁਰਾ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਗਰੋਂ ਮੁੜ ਢਾਹਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਕੋਲਵਾਰ ਮਸੀਤ ਬਣਾ ਲਈ। ੧੮੫੭ ਦੇ ਗਦਰ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਟਿਕਾਣਾ ਫੇਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਜੀਂਦ ਦੇ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜੇ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ। ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ੧੯੧੧ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਪੰਥ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਉੱਦਮ ਚਾਇਆ। ਨਵੀਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਸਜਾਈ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਬੋਹੜ ਦੇ ਹੇਠ ਸਾਕਾ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਸੋ ਹੁਣ ਤਕ ਹਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਣਦਿਆਂ ਬਣਦਿਆਂ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਬੈਠਿ ਜਹਿ ਕਾਰਨ ਕੀਨਿ^੧।
 ਇਨ ਤੇ ਆਦਿ ਅਪਰ ਥਲ ਗੁਰ ਕੇ।
 ਜਾਹਰ ਕਰੇ ਹੁਤੇ ਜੋ ਧੁਰ ਕੇ^੨ ॥੪੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤ੍ਰ ਐਨੇ 'ਹੱਠੀ ਸਿੰਘ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ
 ਨਾਮ ਚਤੁਰਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੪॥

^੧ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣ ਦੀ ਕਾਰ, ਸਾਕਾ।

^੨ਸਰਦਾਰ ਬਖੇਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ।

੩੫. [ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ, ਸ਼ਜਾਮ ਸਿੰਘ]

੩੪<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੬

ਦੋਹਰਾ: ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਜਿਮ ਬਸਯੋ,
ਸ੍ਰੋਤਾ! ਸੁਨਹੁੰ ਪ੍ਰਸੰਗ।
ਬਾਲ ਬੈਸ ਦਸਮੇਂ ਗੁਰੂ,
ਬਾਕ ਕਹਯੋ ਜਿਸ ਢੰਗ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਛੀਂਟਨਿ ਸੰਗ ਭਿਰੇ ਬਹੁ ਬਾਲਕ।
ਭਾਗ ਗੁਲਾਬਰਾਇ ਤਤਕਾਲਕ।
ਲੇ ਪਗੀਆ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਰਿ ਧਰੀ।
ਭਿਰੇ ਕਛੂ ਨਹਿ ਜਾਨੀ ਪਰੀ ॥੨॥
ਅਪਰ ਨਰਨ ਸੋ ਬਰਜਨ ਕਰਯੋ।
ਸਤੁੱਦਵ ਮਹਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਹਰਯੋ।
ਕਹਯੋ -ਰਹਿਨ ਦਿਹੁ ਹੁਇ ਅਸ ਸਮੈਂ।
ਗੁਰਤਾ ਪਾਗ ਅਰਪ ਹੈਂ ਤੁਮੈ- ॥੩॥
ਇਹ ਬਚ ਸਾਚ ਹੁਯੋ ਚਹਿ ਜਾਨੇ।
ਜਬਿ ਅਨੰਦ ਪੁਰਿ ਤਯਾਗਿ ਪਯਾਨੇ।
ਸ਼ਜਾਮ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਰਾਇ ਗੁਲਾਬ।
ਹੁਤੇ ਸੰਗ ਭਾ ਜੰਗ ਅਜਾਬ ॥੪॥
ਇਨ ਕੀ ਦਿਸਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਹੇਰਾ।
ਲਿਖਯੋ ਹੁਕਮਨਾਵਾਂ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
ਨਾਹਣੇਸ਼ ਰਾਜੇ ਕੇ ਸਾਬ।
ਲਿਖਿ ਦੈ ਭ੍ਰਾਤ ਪਠੇ ਤਹਿ ਨਾਥ ॥੫॥
-ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਬਿਗਾਰ ਹਮਾਰੇ।
ਰਾਖਹੁ ਰਾਜ ਨਿਜ ਬਿਖੈ ਸੁਖਾਰੇ-।
ਲੇ ਕਰਿ ਦੋਨਹੁੰ ਭ੍ਰਾਤ ਸਿਧਾਰੇ।
ਔਰ ਸਕਲ ਅਪਨੋ ਪਰਵਾਰੇ ॥੬॥
ਨਾਹਣੇਸ਼ ਕੇ ਢਿਗ ਜਬਿ ਗਏ।
ਦਯੋ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਥਿਰ ਭਏ।
ਦੇਖਿ ਭੂਪ ਪਤਿ ਕਰਿ ਅਭਿਲਾਖੇ।
ਗਿਰਵੀ ਗ੍ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਖੇ^੧ ॥੭॥
ਸਹਿਤ ਕੁਟੰਬ ਰਹੇ ਸੁਖ ਪਾਏ।

^੧ਗਿਰਵੀ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿੰਡ ਦੇਕੇ (ਉਥੇ) ਰਖੇ।

ਤਿਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿ ਧਾਮ ਬਨਾਏ।
 ਬੰਦੇ ਆਦਿਕ ਕੋ ਉਤਪਾਤ।
 ਜਬਿ ਹਟਿ ਗਯੋ ਭਈ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤਿ ॥੮॥
 ਤਬਹਿ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਚਲਿ ਆਯੋ।
 ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਕੋ ਚਹਤਿ ਬਸਾਯੋ।
 ਤਬਿ ਜੋ ਤਹਿ ਕਹਿਲੂਰੀ ਨਾਥ।
 ਮਿਲਯੋ ਜਾਇ ਕਰਿ ਤਿਸ ਕੇ ਸਾਥ ॥੯॥
 ‘ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਕੋ ਜੇਤਿਕ ਥੇਹ।
 ਕਰਿ ਕੈ ਮੋਲ ਮੋਹਿ ਕੋ ਦੇਹ।’
 ਸਾਠ ਹਜ਼ਾਰ ਦਰਬ ਨ੍ਰਿਪ ਲੀਨਿ।
 ਸਾਠ ਘੁਮਾਉਂ ਧਰਾ ਤਿਹ ਦੀਨ ॥੧੦॥
 ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਸਕਲ ਕੁਟੰਬ।
 ਆਨਿ ਬਸੇ ਲੇ ਨਰਨ ਕਦੰਬ।
 ਕਿਤਿਕ ਸਦਨ ਹਿਤ* ਅਪਨਿ ਬਨਾਏ^੧।
 ਕੇਤਿਕ ਅਪਰ ਕੁਟੰਬੀ ਆਏ ॥੧੧॥
 ਦੀਪਮਾਲਕਾ ਦਿਵਸ ਬਿਸਾਖੀ।
 ਹੋਰੀ ਬਿਖੈ ਹੋਹਿ ਅਭਿਲਾਖੀ।
 ਹਿਤ ਪੂਜਾ ਕੇ ਬਨਿ ਠਨਿ ਬੈਸੇ^੨।
 ਦਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਬਿਰਾਜੈਂ ਜੈਸੇ ॥੧੨॥
 ਸੰਗਤਿ ਆਵਨ ਲਗੀ ਬਿਲੋਕਿ।
 ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਹੈ ਗਨ ਲੋਕ।
 ਲਜਾਇ ਉਪਾਇਨ ਪੂਜਹਿ ਪਾਇ।
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਰੀਤਿ ਮਨਾਇ^੩ ॥੧੩॥
 ਆਵਨ ਲਗਯੋ ਦਰਬ ਸਮੁਦਾਇ।
 ਮੇਲਾ ਹੋਨਿ ਲਗਯੋ ਤਿਸ ਭਾਇ।
 ਕਲਗੀ ਜਿਗਾ ਬਿਭੂਖਨ ਸਾਰੇ।
 ਜਿਮ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਨ ਧਾਰੇ ॥੧੪॥
 ਤਿਮ ਹੀ ਕਮਰ ਕਸਾ ਸੁਭ ਕਰਿ ਕੈ।

* ਪਾ:-ਤਹਿ।

^੧ਆਪਣੇ ਲਈ ਬਣਾਏ।

^੨ਭਾਵ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਬੈਠੇ।

^੩ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਾਂਗ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਮਨਾਂਵਦੇ ਸਨ।

ਸਭਿ ਮਹਿੰ ਬੈਠਤਿ ਮੰਜੀ ਚਰਿ ਕੈ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਤਿ ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ।
 ਤਹਿੰ ਹੀ ਇਹ ਬੈਠੈ ਬਡ ਮਾਨਿ ॥੧੫॥
 ਐਸ੍ਰਰਜ ਬਧਯੋ ਭਯੋ ਹੰਕਾਰ।
 ਗੁਰ ਕੀ ਸਮਤਾ ਮਹਿੰ ਚਿਤ ਧਾਰਿ।
 ਹੁਤੋ ਦੇਹੁਰਾ ਨਵਮ ਗੁਰੂ ਜਹਿੰ।
 ਸੇਵਾ ਹਿਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਾਧ ਤਹਿੰ ॥੧੬॥
 ਆਪ ਗੁਰੂ ਥਿਰ ਕਰਿ ਤਿਹ ਗਏ^੧।
 ਧੂਪ ਦੀਪ ਆਦਿਕ ਕ੍ਰਿਤ ਕਏ^੨।
 ਤਿਨ ਇਕ ਦਿਨ ਅਵਿਲੋਕਯੋ ਆਨਿ।
 ਥਿਰਯੋ ਗੁਲਾਬਰਾਇ ਗੁਰ ਥਾਨ ॥੧੭॥
 ਸਹੀ ਨ ਗਈ ਅਵੱਗਯਾ ਹੇਰਿ।
 ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੋਲਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰ।
 ‘ਪੂਜਾ ਲੇਨਿ ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਤ ਸਾਰੀ।
 ਸਭਿ ਕਰੀਯਹਿ, ਨਹਿੰ ਕੋ ਹਟਕਾਰੀ ॥੧੮॥
 ਬੈਠਨ ਉਚਿਤ ਨ ਗੁਰ ਕੇ ਥਾਨ।
 ਬੰਦਨ ਜੋਗ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਜਾਨ।
 ਥਾਨ ਬਨਾਵਹੁ ਆਪਨ ਦੂਜਾ।
 ਤਹਾਂ ਬੈਠਿ ਲੀਜਹਿ ਸਭਿ ਪੂਜਾ’ ॥੧੯॥
 ਸੁਨਤਿ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਰਿਸ ਭਰਯੋ।
 ‘ਕਯੋ ਫੁਕਰੇ ਮੁਹਿ ਦੇਖਤਿ ਜਰਯੋ*।
 ਪੁਰਿ ਉਜਰਯੋ ਨਹਿੰ ਕਿਨਹੁੰ ਬਸਾਯੋ।
 ਗੁਰ ਕੋ ਅਦਬ ਨ ਕਿਨ ਰਖਵਾਯੋ ॥੨੦॥
 ਮੈਂ ਉਪਾਇ ਕਰਿ ਦੇ ਕਰਿ ਦਰਬ।
 ਫਿਰ ਇਤ ਉਤਹਿ ਬਸਾਯੋ ਸਰਬ।
 ਗੁਰ ਥਲ ਬਿਦਤ ਕਰੇ ਧਨ ਲਾਯੋ।
 ਲੋਕਨਿ ਤੇ ਤਹਿ ਮਾਥ ਟਿਕਾਯੋ ॥੨੧॥
 ਤੂੰ ਸੇਵਕ ਸੇਵਾ ਪਰ ਰਾਖਾ।
 ਸਮਤਾ ਹਿਤ ਕਹਿਬੋ ਕਿਮ ਕਾਂਖਾ।

^੧(ਉਸ ਗੁਰਬਖਸ਼) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਗਏ ਸਨ।

^੨ਜੋ ਧੂਪ ਦੀਪ ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।

*ਪਾ:-ਟੁਕਰ ਗਦਾਇ ਦੇਖ ਮੁਹਿ ਜਰਯੋ।

ਕਾਰਜ ਕਰਿਬੇ ਸ਼ਕਤਿ ਨ ਕੋਈ^੧।
 ਅਪਰ ਜਿ ਕਰਜੋ, ਈਰਖਾ ਹੋਈ^੨ ॥੨੨॥
 ਤਬਿ ਨ ਈਰਖਾ ਕਿਨਹੂੰ ਕਰੀ।
 ਆਮਦਨੀ ਪਿਖਿ ਅਬਿ ਮਤਿ ਜਰੀ।
 ਮੁਝ ਆਗੇ ਅਬਿ ਦਿਹੁ ਨ ਦਿਖਾਈ।
 ਦੂਰ ਕਰਹੁ ਗਹਿ ਕੈ ਬਰਿਆਈ^੩ ॥੨੩॥
 ਤੀਨ ਚਾਰ ਨਰ ਉਠਿ ਤਤਕਾਲਾ।
 ਪਕਰਿ ਧਕੇਲਤਿ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਲਾ।
 ਜਾਨਿ ਅਵੱਗਯਾ ਕੋ ਅਪਰਾਧੂ।
 ਦਿਯੋ ਸ੍ਰਾਪ ਕੋਪਯੋ ਤਬਿ ਸਾਧੂ ॥੨੪॥
 ‘ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿ ਜੜੁ ਉਖਰੈ ਹੈ।
 ਸੁਤ ਸਮੇਤ ਤੂਰਨ ਹੀ ਛੈ ਹੈ।’
 ਇਮ ਕਹਿ ਗਯੋ ਆਪਨੇ ਡਰੇ।
 ਸੇਵ ਦੇਹੁਰੇ ਕਰਹਿ ਘਨੇਰੇ ॥੨੫॥
 ਚਿਤ ਮੈਂ ਤਪਹਿ ਸਾਧ ਬਹੁਤੇਰਾ।
 -ਬਾਦ ਅਨਾਦਰ ਕੀਨਸਿ ਮੇਰਾ।
 ਗੁਰੂ ਅਵੱਗਯਾ ਤੇ ਮੈਂ ਕਹਯੋ।
 ਗਰਬਤਿ ਮਨ ਤੇ ਨੀਕ ਨ ਲਹਯੋ- ॥੨੬॥
 ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਤਿਸ ਪਾਛੇ।
 ਜੇਸਟ ਪੁੱਤ੍ਰੁ ਰਿਦੇ ਪ੍ਰਿਯ ਬਾਛੇ।
 ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਸੋ ਮਰਿ ਗਯੋ।
 ਦਾਹੁ ਕਰਯੋ ਅਤਿਸੈ ਦੁਖ ਭਯੋ ॥੨੭॥
 ਸ਼ੋਕ ਬਿਖੈ ਬਯਾਕੁਲ ਹੁਇ ਰਹਯੋ।
 ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੋ ਚਿਤ ਨਹਿ ਚਹਯੋ।
 ਤਿਸ ਕੀ ਮਾਤ ਬ੍ਰਿਲਾਪ ਬਡੇਰੀ।
 ਮੋਚਤਿ ਅੱਸੂ ਪਾਤ ਬਹੁਤੇਰੀ ॥੨੮॥
 ਦਿਵਸ ਤੀਸਰੇ ਜੋ ਸੁਤ ਮਰਯੋ^੩।
 ਕਿਹ ਨਰ ਸੰਗ ਵਹਿਰ ਮਿਲਿ ਪਰਯੋ।
 ਹਤਯੋ ਸਸਾ ਇਕ ਦੀਨਸਿ ਹਾਥ।

(ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ)

^੧ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ।

^੨ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।

^੩ਜੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਹੜੇ ਸੰਦੇਸਾ ਪਿਤ ਕੇ ਸਾਥ ॥੨੯॥
 ‘ਛੁਧਤਿ ਹੋਇ ਕਿਮ ਸੰਕਟ ਧਾਰੋ।
 ਮੁਝ ਕੋ ਜੀਵਤਿ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰੋ।
 ਬਿਨ ਆਮਿਖ ਨਹਿ ਅਚਹਿ ਅਹਾਰਾ^੧।
 ਯਾਂ ਤੇ ਪਠਯੋ ਤਿਨਹੁ ਹਿਤ ਮਾਰਾ^੨ ॥੩੦॥
 ਮੋਹਿ ਮਰਯੋ ਲਖਿ ਸ਼ੋਕ ਨ ਕੀਜੈ।
 ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਥੀਜੈ।’
 ਸੁਨਿ ਲੇ ਕਰਿ ਸੋ ਮਾਨਵ ਆਯੋ।
 ਸੁਤ ਕੋ ਕਹਿਬੋ ਸਕਲ ਸੁਨਾਯੋ ॥੩੧॥
 ਸੁਨਤਿ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਸੋ ਹਰਖਯੋ।
 ਸ਼ਕਤਿ ਸਹਤ ਨਿਜ ਸੁਤ ਕੋ ਪਰਖਯੋ।
 ਲੇ ਕਰਿ ਮਾਸ ਬਨਾਇ ਰਿੰਧਾਯੋ।
 ਨਿਜ ਘਰ ਮਹਿ ਤਿਮ ਭਾਖਿ ਪਠਾਯੋ ॥੩੨॥
 ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸੁਤ ਕੀ ਮਾਤ ਰਿਸਾਨੀ।
 ਭਈ ਕੋਪ ਤਿਹ ਨਿਠੁਰ ਬਖਾਨੀ।
 ‘ਆਮਿਖ ਖਾਨ ਬਿਨਾ ਅਕੁਲਾਵੈ।
 ਅਨਿਕ ਫਰੇਬਨਿ ਬਾਤ ਬਨਾਵੈ ॥੩੩॥
 ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਪਯਾਰੋ ਜਿਹ ਰਿਦੈ।
 ਆਮਿਖ ਅਚਵਨ ਪ੍ਰਿਯ ਜਦ ਕਦੇ।
 ਕਹਾਂ ਸ਼ੋਕ ਉਪਜਹਿ ਬਿਰਲਾਪਹਿ।
 ਛੁਧਤਿ ਕਹਾਂ, ਜਿਨ ਸੁਤ ਬ੍ਰਿਹ ਤਾਪਹਿ^੩ ॥੩੪॥
 ਸੁਭ ਗੁਨ ਸਹਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਸ ਮਰੈ।
 ਪਿਤਾ ਨਿਠੁਰ^੪ ਸ੍ਵਾਦਨਿ ਹਿਤ ਧਰੈ।
 ਖਾਇ ਅਘਾਵਹਿ ਆਮਿਖ ਸੋਈ।
 ਹਮ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਦੁਖਤਿ ਬਹੁ ਹੋਈ’ ॥੩੫॥
 ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਬਹੁ ਕਹਯੋ ਕਠੋਰ।
 ਗਯੋ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਕੀ ਓਰ।
 ਘਰ ਕੀ ਕਹਿਵਤਿ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ।

^੧(ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਭੋਜਨ) ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਮਾਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

^੨ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਕੇ (ਸਹਿਆ) ਭੇਜਿਆ ਹੈ।

^੩ਭਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਤਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਕੀਕੂੰ ਲਗਦੀ ਹੈ।

^੪ਕਠੋਰ (ਮਨ ਵਾਲਾ)।

ਉਰ ਮਹਿ ਖਰ^੨ ਜਿਮ ਅਨੀ^੧ ਧਸਾਈ ॥੩੬॥

ਬਾਕ ਬਾਨ ਤੇ ਬੀਧਨ ਹੋਵਾ^੨।

ਬਹੁ ਬਜਾਕੁਲਤਾ ਰਿਦਾ ਪਰੋਵਾ।

ਖਾਇ ਨ ਜਾਇ ਹਟਯੋ ਨਹਿ ਜਾਇ।

ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ ਅਤਿਸੈ ਅਕੁਲਾਇ ॥੩੭॥

ਬਹੁ ਦੁਖ ਪਾਇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਿ ਗਯੋ।

ਸ੍ਰਾਪਤ ਸਹਤ ਸੁ ਦੁਰਬਚ ਕਹਯੋ।

‘ਅਪਰ ਪੁੱਤ੍ਰੁ ਅਰੁ ਮੋਹਿ ਸਮੇਤ।

ਨਹਿ ਕਿਸਹੂੰ ਕੋ ਪਿਖਹਿ ਨਿਕੇਤ ॥੩੮॥

ਕਰਤਿ ਸ਼ੋਕ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹੀਯਹਿ।

ਖਾਨ ਪਾਨ ਨਿਤੁ ਦੁਖ ਤੇ ਲਹੀਯਹਿ।’

ਇਮ ਕਹਿ ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਏ।

ਅੰਤ ਸਮਾ ਤਬਿ ਲੋ ਨਿਯਰਾਏ ॥੩੯॥

ਸੁਤ ਕੇ ਸਹਤ^੩ ਭਯੋ ਪਰਲੋਕ।

ਪੀਛੇ ਵਧਯੋ ਅਧਿਕ ਹੀ ਸ਼ੋਕ।

ਸ਼ਭਿ ਕੋ ਅੰਤ ਭਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤੀ।

ਤਿਸ ਕੋ ਰਹਯੋ ਨ ਕੋ ਪਸ਼ਚਾਤੀ ॥੪੦॥

ਬਹੁਰ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਕੀ ਦਾਰਾ।

ਬੈਠਨ ਕੀ ਹੋਇਸਿ ਅਧਿਕਾਰਾ।

ਜੋ ਨਰ ਪੁੰਜ ਉਪਾਇਨ ਲਜਾਵੈਂ।

ਮਿਸਤਕ ਟੇਕਹਿ ਤਿਹ ਅਰਪਾਵੈਂ ॥੪੧॥

ਜਬਹਿ ਬ੍ਰਿਧਾ ਬਯ ਬਹੁ ਤਨ ਹੋਈ।

ਚਿਤਹਿ ਬਿਰਹਿ ਪਾਛੇ ਅਬਿ ਕੋਈ।

ਸ਼ਜਾਮ ਸਿੰਘ ਕੁਲ ਬ੍ਰਿਧਕ^੪ ਹੇਰਾ।

ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਜਿਸ ਕੇਰਾ ॥੪੨॥

ਨਿਜ ਉਛੰਗ ਸੋ ਪਾਵਨ ਕੀਨਿ^੫।

ਆਪ ਪੁਲੋਕ ਪਯਾਨੋ ਕੀਨਿ।

^੧ਖਰ+ਅ=ਤਿੱਖੀ ਨੋਕ।

^੨ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆਂ ਗਿਆ।

^੩ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸਨ—ਦਲੇਲ ਸਿੰਘ, ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਮੌਜ ਸਿੰਘ ਜੋ ਆਪਦੇ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਮਰ ਗਏ ਸੇ।

^੪ਕੁਲ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੋਤ੍ਰਾ।

^੫ਭਾਵ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਥਾਪਿਆ।

ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਥਿਰਜੋ ਤਿਸ ਪਾਛੇ।
 ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਮਹਿ ਬਿਦਤਜੋ ਆਛੇ ॥੪੩॥
 ਤਿਸ ਕੇ ਤੀਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਗ ਭਏ।
 ਅੰਤ ਸਮਾ ਜਬਿ ਹੂੰ ਨਿਯਰਏ।
 ਜੇਸਟ ਸੁਤ ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਥਿਰਜੋ।
 ਕੇਤਿਕ ਬਰਖਨ ਪੂਜਨ ਕਰਜੋ ॥੪੪॥
 ਜਬਿ ਪ੍ਰਲੋਕ ਤਿਨ ਕੋ ਹੁਇ ਗਯੋ।
 ਗਾਦੀ ਪਰ ਦਿਦਾਰ ਸਿੰਘ ਥਯੋ।
 ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਕੇਰ ਸੁਤ ਦੂਜਾ।
 ਬਹੁਤ ਬਰਖ ਸੰਗਤਿ ਨੇ ਪੂਜਾ ॥੪੫॥
 ਤਿਨ ਕੋ ਭੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਜਬਿ ਭਯੋ।
 ਤ੍ਰਿਤੀ ਦਿਵਾਨ ਸਿੰਘ ਪਦ ਲਯੋ*।
 ਅਬਿ ਬੈਠਤਿ ਹੈ ਗਾਦੀ ਉਪਰ।
 ਬਿਦਤ ਅਹੈ ਜਾਨਹਿ ਬਹੁ ਭੂਪਰ ॥੪੬॥
 ਸੋਢੀ ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਮਹਿ ਜੇਈ।
 ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਕੋ ਕੁਲ ਸਭਿ ਤੇਈ।
 ਗਾਦੀ ਥਿਰੇ ਭਨੇ ਮੈਂ ਸੋਈ।
 ਅਪਰ ਸਿੰਘ ਜਾਨੈਂ ਸਭਿ ਕੋਈ ॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ 'ਆਨੰਦਪੁਰ ਗਾਦੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਤ੍ਰਿਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੫॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੂਕ:- ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਤੋਂ ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ ਸਪਸ਼ਟ ਧਿਆਨ ਗੋਚਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਜੋ 'ਗੁਰੂ' ਦਰਜਾ ਸੀ ਉਹ ਉਸ 'ਗੁਰੂ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ ਜੋ ਆਮ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤਜ ਨੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਕਿੱਲ ਠੋਕਣਾ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਦਾਤੇ ਤੱਕ ਨੂੰ ਉਹ ਇਕੋ ਪਦ 'ਗੁਰੂ' ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਰਣ ਮਾਲਾ ਸਿਖਾਲਣ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਉਹ ਦੀਖਯਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੱਕ ਲਈ ਬੀ ਓਹੋ 'ਗੁਰੂ' ਪਦ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਹਿੰਦੂ ਖਿਆਲ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਲਫਜ਼ 'ਗੁਰੂ' ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪਦ ਦੇ ਵਰਤਾਉ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਤੇ ਵਿਖਾਂਦ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਖ ਧਾਰਮਕ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਪਦ ਜਦ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ 'ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ' ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁ: ਜਨਮ ਸਾਖੀ

*ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਬ੍ਰਿਜਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫੇਰ ਟਿਕਾ ਰਾਮਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਤੇ ਹੁਣ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ।

ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ 'ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਗੁਰਪਰਮੇਸਰ।' ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇ ਦੱਸਦਿਆਂ- ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾਤਾ ਸੇ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜਠੋਤੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ 'ਗੁਰੂ' ਪਦ ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਕਈ ਵੇਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਤੇ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਤੁੱਲ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਫਲ ਜਤਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਆਪ ਵਲੋਂ ਤੇ ਚਾਹੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਵਲੋਂ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਇਸ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ 'ਗੁਰੂ ਪਦ' ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਝਮੇਲੇ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਜੋ ਉਪਰ ਆਏ ਹਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਤੁੱਲਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਦ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਨਾਪਸੰਦ ਹੋਏ। (੧) ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਇਹ ਭੁੱਲ ਬੰਦੇ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਉੱਚਾ ਸਮਾਨ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ 'ਦਰਸ਼ਨ ਫਤੇ' ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਖਾਲਸਿਆਂ ਨੇ ਖ਼ਫ਼ਰੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ। ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਬੀ ਮਨ੍ਹੇ ਕਰ ਘੱਲਿਆ। ਗ਼ਾਲਬਨ ਬੰਦੇ ਨੇ ਜੰਗ ਦਾ ਬੋਲਾ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਮੁੜ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੁੱਲਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨਾਲ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ- ਬਾਬਾ ਵਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ। ਪੰਥ ਦੀ ਰਾਜਨੈਤਕ ਹਾਲਤ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦੀ ਕਿ ਬਾਬਿਆਂ ਵਰਗੇ ਦਾਨੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਅਲਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੀਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਜੋ ਹਜ਼ੂਰੀ ਭੁਜੰਗੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ, ਬੰਦੇ ਦੀ ਮੁਖਲਾਫ਼ਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸਤ ਸੌ ਖਾਲਸਾ ਹੋਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੁਜੰਗੀ ਆਖਦੇ ਸਨ; ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ; ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਲ ਤੇਰੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਮੀਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਤੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਫੁਟ ਨਹੀਂ ਪਾਵਾਂਗਾ, ਇਕ ਵੇਰੀ ਬੰਦਈਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁੱਲਤਾ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਪਰਤਾਵੇ ਵਜੋਂ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਜੁਝਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੇ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਹਾਰ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਥੋੜੇ ਭੁਜੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੰਨਿਆਂ ਪ੍ਰਮੰਨਿਆਂ ਜੋਧਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੈਨਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਚੁਨਾਂਚੇ

ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਰਿਆੜਕੀ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਵਧਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੀਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ‘ਭੁਜੰਗੀਆਂ’ ਸਾਥੀਆਂ ਸਣੇ ਘਣੀਏਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗੇ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬੰਦੇ ਵਰਗੇ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਸਤ ਦੇਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤਾਕਤ ਗੁਰੂ ਕੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਕੱਲਾ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਬੰਦਾ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਏਥੋਂ ਹੀ ਰਿਆੜਕੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਿਆ*। ਇਹ ਗੱਲ ਗਲਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਕੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਬਰਸ ਮਗਰੋਂ ਬੰਦਈਆਂ ਤੇ ਖਾਲਸਿਆਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਤੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਕਿ ਬੰਦਈਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਛੇਕੜ ਬਹੁਤ ਮੁਖੀਏ ਬੰਦਈ ਤਤਖਾਲਸਾ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਜਤਨ ਦੀ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਸਦਰਸ਼ ਗੁਰੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਹੀ ਮੁਖਲਾਫਤ ਹੋਈ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ।

- (੨) ਦੂਸਰੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਦੀ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਹੋਈ, ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਲਾਫਤ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਜਲਾਲ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖ ਚੁਕੇ ਸੇ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸੇ ਕਿ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਵਾਂਙੂ ਯਾਰਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਖਲਾਫਤ ਕੀਤੀ, ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਠ ਤੇ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇਕੇ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। ਨਾ ਸਮਝਣ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਸ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧ ਤੋੜਕੇ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਆ ਰਹੇ ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਕੇ ਬੁਰਹਾਨਪੁਰ (ਦੱਖਣ) ਜਾ ਰਿਹਾ।

ਜਦੋਂ ਬੰਦਈਆਂ ਤੇ ਖਾਲਸਿਆਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹੋਇਆ ਤਦੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਧੜਾ ਬੀ ਦਾਵੇਦਾਰ ਸੀ, ਓਹ ਜੀਤ ਮਲੀਏ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਏਕ ਲੋਕ ਪਾਲਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੇਲੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਬੀ ਧੱਕੇ ਗਏ ਤੇ ਫੇਰ ਮਾਦੂਮ ਹੋ ਗਏ।

- (੩) ਤੀਸਰਾ ਜਤਨ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਰੇਰ ਭਤੀਜੇ ਗੁਲਾਬਰਾਇ (ਯਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ) ਵੱਲੋਂ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਤਖਤ ਪਰ ਗੱਦੀ ਲਾਕੇ ਬੈਠਾ ਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਨੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੇਹੁਰੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਪਰ ਦਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਛੋੜ ਗਏ ਸੇ, ਮੁਖਲਾਫਤ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਗਦੀ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ; ਇਸ ਤਖਤ ਦਾ, ਜਿਸ ਪਰ ਗੁਰੂ ਬੈਠਦਾ ਸੀ, ਅਦਬ ਕਰ। ਉਸ ਦੇ ਨਾ ਮੰਨਣ ਪਰ ਸਾਧੂ ਨੇ ਇੰਨੀ

*ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ‘ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਕੌਨ ਥਾ?’ ਦਾ ਸਫਾ ੧੦੭।

ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅੰਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਸਬੰਧੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੋਣ ਤੇ ਬੀ ਲਿਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਵੰਸ਼ ਮਰਨ ਦਾ ਸੁਪ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਲਾਬਰਾਇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ, ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੁਪ ਨਾਲ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਖੜੋਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਨਿਰਵੰਸ਼ ਮਰ ਗਿਆ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਤਨ ਤੇ ਜੱਦੋਜਿਹਦ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੂਤ ਹਨ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਦਸਮੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਚਖੰਡ ਪਯਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਜਕਤੀ ਦੇ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨੀ ਗੁਰੂ, ਯਾ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿਲਾ ਸਕਣ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਸਤੀ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਈ? ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੁਪਤਨੀ ਜੀ, ਸਾਡੀ ਪਰਮ ਪੂਜਯ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ। ਫਿਰ ਕਿਸ ਵੱਲੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਥਾਪੇ ਗੁਰੂ ਅੰਸ਼ ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਬਾਬਾ ਮੀਰੀ ਸਿੰਘ-ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਚੁੱਕੇ ਭੁਜੰਗੀ ਵੱਲੋਂ ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਥਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥਾਪੇ, ਸਾਜੇ ਨਿਵਾਜੇ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ, ਕਰਨੀ ਰਹਿਣੀ ਦੇ ਸੂਰੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੀ ਵੱਲੋਂ।

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਦਾਵੇਦਾਰ, ਤਯਾਗੀ ਵੈਰਾਗੀ ਵਜਕਤੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅੰਸ਼ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੱਲੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ* ਤੇ ਨਿਰਮਲਾ[†] ਭੇਖ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ^{††} ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਪੁਚਾਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਸਮੇਂ ‘ਪੰਥ’ ਤੇ ‘ਗ੍ਰੰਥ’ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਵਜਕਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦੀ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਅੰਸ਼ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਦੇ ਉਘੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਜਕਤੀ ਦੇ ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਸਥਾਨੀ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਵੇ ਦੇ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਰੋਲ ਨਿਰਵਾਦ ਮੰਨਿਆ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ‘ਗੁਰੂ’ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ, ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਉੱਚੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਇਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰਿਕ ਵਿੱਦਯਾ ਯਾ ਪਰਮਾਰਥਿਕ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਉਸਤਾਦ, ਸਿੱਖਯਾ ਦਾਤਾ, ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਜਾਂ ਹਰਿਜਨ, ਸੰਤ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਕਹਿਣੀ ਕਰਨੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਓਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ

*ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ।

†ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਗ੍ਰੰਥ।

††ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਤੁਰਦੇ ਰਹੇ, ਸਨਮਾਨੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਆਪ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਤੇ ਜਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਓਹ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ ਆਪ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਸੱਦਦੇ ਤੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੜ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਗੁਰਮਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੇ ਜਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ‘ਬਾਬਾ’ ਲਕਬ ਨਾਲ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੋਜ਼ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਦੀ ਹੈ-ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਮੇਲ ਸਾਧ ਦਾ ਸੰਗ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਦੀਖੜਾ ਦਾ ਤ੍ਰੀਕਾ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ’ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ, ਛਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ ਗੁਰਸਥਾਨੀ ਹੋਇਆ “ਇਕ ਸਿਖ ਦੁਇ ਸਾਧ ਸੰਗ ਪੰਜੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ॥ ” ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹਨ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਨਿਤ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ‘ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ’ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ।

੩੬. [ਅੰਤਮ ਮੰਗਲ]

੨੫<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਐਨ ਦੂਜਾ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>

੧. 'ਕਾਵਿ-ਸੰਕੇਤ' ਮਿਰ੍ਯਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ।

ਦੋਹਰਾ: ਸਾਰਸ੍ਰੁਤੀ ਨਿਜ ਦਾਸ ਪਰ, ਭਈ ਸਹਾਇ ਅਪਾਰ।

ਪਾਰਦ ਬਰਨੀ ਪਾਰਦਾ, ਗ੍ਰੰਥ ਸਿੰਧੁ ਤੇ ਪਾਰਿ ॥੧॥

ਪਰ=ਉੱਤੇ, ਦੀ।

ਅਪਾਰ=ਪਾਰ ਰਹਿਤ, ਬਹੁਤ, ਅਮਿੱਤ।

ਪਾਰਦ ਬਰਨੀ=ਪਾਰੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੀ, ਇਸਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਪਾਰੇ ਵਾਂਙੂ ਸੁਫੈਦ ਤੇ ਲੁਸ ਲੁਸ ਕਰਨ ਹਾਰੀ ਦਮਕ ਵਾਲੀ ਤੋਂ ਹੈ।

ਪਾਰਦਾ=ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤਾਰਨਹਾਰ। ਭਾਵ ਗ੍ਰੰਥ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤ

ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ।

ਸਿੰਧੁ=ਸਮੁੰਦਰ।

ਅਰਥ: ਪਾਰੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੀ (ਚਿੱਟੀ ਤਾਰਨਹਾਰ ਸਰਸ੍ਰੁਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਦੀ ਅਮਿੱਤ ਸਹਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।**ਚੌਪਈ:** ਕਰਨੀ ਸੁਖ, ਦੁਖ ਦਾਰਿਦ ਹਰਨੀ।

ਹਰਨੀ ਸੁਤ ਸਮ ਆਂਖਨਿ ਬਰਨੀ।

ਬਰਨੀ ਬੱਕ੍ਰ ਮਹਾਂ ਛਬਿ ਧਰਨੀ।

ਧਰਨੀ ਬੁਧਿ ਕੀ ਬਯ ਤਨ ਤਰੁਨੀ* ॥੨॥

ਕਰਨੀ=ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਹਰਨੀ=ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, (ਅ) ਮ੍ਰਿਗੀ।

ਬਰਨੀ=ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਅ) ਝਿੱਮਣੀਆਂ, ਭਵਾਂ, (ੲ) ਰੰਗਤ।

ਬੱਕ੍ਰ=ਟੇਢੀਆਂ।

ਤਰੁਨੀ=ਜਵਾਨ।

ਅਰਥ: ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਕਰਨਹਾਰੀ, ਦੁਖ ਦਰਿੰਦ੍ਰ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਜੋ ਮ੍ਰਿਗੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਵਾਲੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀਆਂ) ਟੇਢੀਆਂ ਭਵਾਂ ਬੜੀ ਹੀ ਛਬੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, (ਜੋ) ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਸਦਾ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਤਰਨੀ ਬਿਘਨ ਸਿੰਧੁ ਜਿਹ ਸ਼ਰਨੀ।

ਸਰ ਨੀਰਜ ਦੁਤਿ ਦ੍ਰਿਗ ਆਦਰਨੀ।

ਦਰਨੀ ਦੋਖਨਿ ਦਾਸ ਉਧਰਨੀ।

ਧਰਨੀ ਕਰੁਨਾ ਗੁਨੀਅਨਿ ਬਰਨੀ ॥੩॥

ਤਰਨੀ=ਬੇੜੀ।

ਸ਼ਰਨੀ =ਸ਼ਰਨ।

ਸਰ=ਵਰਗੀ।

ਨੀਰਜ=ਕਵਲ।

ਆਦਰਨੀ=ਆਦਰਨ ਯੋਗ।

(ਅ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦਰਨ ਵਾਲੀ (ਭਾਵ ਕਵਲ ਦੀ

ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ) ਮਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ: ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਘਨਾਂ ਰੂਪੀ ਸਾਗਰ ਦੀ ਬੇੜੀ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੇ) ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਕਮਲਾਂ ਵਰਗੀ (ਸੁਹਣੀ) ਤੇ ਆਦਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਜੋ (ਸਾਹਿਤਯ ਦੇ) ਦੂਖਣਾਂ

*ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰਾਸ ੧ ਅੰਸੂ ੧ ਅੰਕ ੬ ਵਿਚ 'ਤਨ ਵੈ ਤਰਨੀ' ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਤਨ+ਬਯ=ਤਰੁਨੀ।

ਦੀ ਦਲਣ ਵਾਲੀ ਤੇ (ਕਵੀ ਰੂਪ) ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ (ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ) ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਅਰਥ: ੨. (ਜਿਸ ਦੇ) ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਦੁਤੀ ਕਵਲ ਵਰਗੀ (ਦੁਤੀ ਨੂੰ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦਲਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਬਰਨੀ ਕੁੰਦ ਇੰਦੁ ਆਭਰਨੀ।

ਭਰਨੀ ਨਾਗ ਬਿਘਨ ਗਨ ਅਰਿਨੀ।

ਅਰਿਨੀ ਕਰੇ ਅਨੰਦ ਉਸਰਨੀ।

ਸ਼ਰਨੀ ਪਰੇ ਕਲੇਸ਼ ਨਿਵਰਿਨੀ* ॥੪॥

ਕੁੰਦ=ਚੰਬੇ ਵਰਗਾ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਫੁੱਲ, ਮਰਤਬਾਨ ਦਾ ਫੁਲ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਕਵੀ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ (ਅ) ਚਾਂਦਨੀ ਦਾ ਫੁਲ, ਇਹ ਬੀ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਭਰਨੀ=ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ। (ਅ) ਗਹਿਣੇ ਵਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ।

ਭਰਨੀ=ਮੋਰਨੀ। ਗਾਰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ। [ਮੋਰ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗਾਰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਬੀ ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਵਿੱਸ ਝਾੜਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ, ਭਰਨੀ=ਮੋਰਨੀ, ਛਛੂੰਦਰ, ਗਾਰੁੜੀ ਮੰਤ੍ਰ ਆਦਿ]।

ਅਰਿਨੀ=[ਅ+ਰਿਣੀ]। ਕਵੀ ਜਗਤ ਦੇ ਅਕਸਰ ਪਦਾਰਥ ਵਲੋਂ ਤੰਗ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾਈ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਈਂ ਨੇ ਇਸ ਦੁਖ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਅਰਿਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ' ਖਾਸ ਮਹਿਮਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਥਵਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਣ ਕਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਹ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਾਂਗਾ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਵੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਅਰਿਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਰਨੀ=ਉਤਸਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ਉਸਾਰਨ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ: ੧. ਕੁੰਦ ਦੇ ਫੁਲ ਵਰਗੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀ, ਤੇ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸੱਪਾਂ ਰੂਪੀ ਸਮੂਹ ਵਿਘਨਾਂ ਦੀ ਮੋਰਨੀ (ਵਤ) ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਹੈ। ਅਰਿਣੀ ਕਰਕੇ ਆਨੰਦ ਉਸਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। (ਆਪਣੇ) ਸ਼ਰਣ ਪਿਆਂ ਦੇ (ਸਾਰੇ) ਕਲੇਸ਼ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਹੋਰ ਅਰਥ: ਕੁੰਦ (ਵਰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ) ਵਾਲੀ, (ਤੇ) ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ (ਨੂੰ) ਗ੍ਰਹਿਣ (ਵਤ) ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ।

੨. ਕਥਾ ਮੰਗਲ।

ਹਰੀ ਸਿਮਰਿ ਕਥ ਪੂਰਨ ਕਰੀ।

ਕਰੀ ਕਲੁਖ ਕੇ ਬਾਘਨਿ ਖਰੀ।

ਖਰੀ ਭਈ ਜਿਮ ਮੁਕਤਾ ਲਰੀ।

ਲਰੀ ਕੁਮਤਿ ਸੋ ਤੂਰਨ ਹਰੀ ॥੫॥

ਹਰੀ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਕਰੀ ਕਲੁਖ=ਪਾਪ ਰੂਪ ਹਥਨੀ।

ਖਰੀ=ਚੰਗੀ। ਠੀਕ। ਸੱਚਮੁਚ। ਖਰੀ ਭਈ=ਖੜੀ ਹੋਈ, ਤਿਆਰ।

ਹੋਈ। (ਅ) ਸੁੱਚੀ।

ਲਰੀ=ਜਿਸ ਨੇ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ।

(ਅ) ਕਤਾਰ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਲੜੀ, ਮਾਲਾ।

*ਅੰਕ ੨ ਤੋਂ ੪ ਤੱਕ ਤਿੰਨੇ ਛੰਦ ਸਿੰਘਾਵਿਲੋਕਨ ਚਾਲ ਵਿਚ ਇਕੋ ਲੜੀ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਰਥ: ਪਾਪ (ਰੂਪੀ) ਹਥਨੀ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁਚ ਸ਼ੇਰਨੀ (ਹੋਕੇ ਢੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਇਹ) ਕਥਾ ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰ (ਸਿਮਰ) ਕੇ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਇਹ ਕਥਾ) ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ (ਸੁੱਚੀ) ਲੜੀ ਵਾਂਗੂ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਹੈ, (ਇਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਜੋ ਬੀ) ਦੁਰਬੁੱਧੀ (ਮੇਰੇ ਨਾਲ) ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਆਈ (ਮੈਂ) ਤਤਕਾਲ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਹੋਰ ਅਰਥ: (ਹੁਣ ਮੈਂ) ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ (ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੀ) ਕਥਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, (ਇਹ) ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ ਹਥਨੀ ਨੂੰ ਸਚਮੁਚ ਸ਼ੇਰਨੀ (ਹੋਕੇ ਢੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਹੈ) (ਤੇ ਪੁੰਨਾ ਰੂਪੀ ਸੁੰਦਰ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਹ) ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁੱਚੀ ਲੜੀ (ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਹੈ) ਜੋ ਕੁਮਤੀਆਂ ਦੀ (ਸਾਰੀ) ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਝਟਪਟ ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਅਰਥ ਦਾ ਭਾਵ-ਮੈਂ ਇਹ ਕਥਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਮੇਰੀ ਕਰਨੀ ਕਰਤੱਤ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਚਾਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ ਭੁੱਲਾਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਮਾਪਤੀ ਲਈ ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਦਾ ਸਾਂ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗੂ ਸੁੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਇਹ ਕਥਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਦੁਰਬੁੱਧੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਖੇਦਾਂ ਵਾਲੇ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੀ ਪਰਖ ਵਿਚ ਆਏ ਮੈਂ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਦੁਰਬੁੱਧੀਆਂ ਦੀ ਖੋਟੀ ਸਲਾਹ ਜਦ ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਆਈ ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਜੈ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਜੈ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮਸਾਲਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਅਰਥ ਦਾ ਭਾਵ: ਇਹ ਨਿਰੀ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵੇ ਦੀ ਕਥਾ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦੇਣ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਿੱਖਯਾ ਇਸ ਵਿਚ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਮਈ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਸ ਕਥਾ ਵਿਚ ਮੋਤੀਆਂ ਵਰਗੇ ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਪਦਾਰਥ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਤੇ ਦੁਰਬੁੱਧੀਆਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

੩. ਇਸ਼ੁ ਗੁਰੂ-ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ-ਮੰਗਲ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ*।

ਤਾਰਨ ਹਿਤ ਜਗਾ† ਭਗਤ ਉਦਾਰ।

ਦਾਰੁਨ ਦੁਖ ਤੇ ਕੀਨਿ ਉਧਾਰ।

ਧਾਰੇ ਸਿੱਖੀ ਪਰੇ ਸੁ ਪਾਰ ॥੬॥

ਅਰਥ: (ਸਾਰੇ) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਜਗਤ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਿੱਚ (ਅਤਿ) ਉਦਾਰ (ਹੋਏ) ਹਨ*। ਭਯਾਨਕ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ (ਜਗਤ ਦਾ ਆਪ ਨੇ ਹੀ)

*ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਏਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਵੀ ਜੀ ਆਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ।

†ਪਾ:-ਜਨ।

ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ, (ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦੀ) ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੋ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ।

੪. ਇਸ਼ੁ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ-ਮੰਗਲ।

ਸ਼੍ਰੋਯਾ: ਧਾਰਿ ਅਪੂਰਬ ਪੂਰਬ ਰੂਪ
ਭਏ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਉਦਾਰਹਿ।
ਦਾਰ ਕਿਧੋਂ ਨਰ ਪੰਥ ਪਰੇ ਤਿਨ
ਸੇ ਜਗ ਸਾਗਰ ਤੇ ਪਰਿ ਪਾਰਹਿ।
ਪਾਰਤਿ ਹੈਂ ਗੁਨ, ਟਾਰਤਿ ਔਗੁਨ,
ਗਯਾਨ ਸਿਖਾਰਤਿ ਬਾਕ ਬਿਚਾਰਹਿ।
ਚਾਰਹੁੰ ਬੇਦ ਉਚਾਰਹਿ ਸਾਰਹਿ,
ਬੰਦਤਿ ਹੋਂ ਅਬਿ ਮੋਹਿ ਉਧਾਰਹਿ ॥੧॥

ਅਪੂਰਬ=ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਗੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਅਚਰਜ, ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ।

ਪੂਰਬ=ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਸਨਾਤਨ ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਬ੍ਰਹਮ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। (ਅ) ਪਹਿਲਾ ਸਰੂਪ ਭਾਵ ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ।

ਦਾਸ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।

ਪਰਿ ਪਾਰਿਹ=ਪੈ ਗਏ ਪਾਰ।

ਅਰਥ: ੧. ਅਸਚਰਜ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਉਦਾਰ ਜੋਤੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹੋਏ।
੨. ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਥਵਾ ਪੁਰਸ਼ (ਜੋ ਵੀ) ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਥ (ਭਾਵ ਸਿਖੀ ਮਾਰਗ) ਵਿਚ ਆਏ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਪੈ ਗਏ। ੩. ੪. (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ) ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਸਿਖਾਲਦੇ ਹਨ, (ਜੋ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਮੈਂ) ਹੁਣ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ) ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। (ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ) ਮੇਰਾ ਵੀ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ।

ਹੋਰ ਅਰਥ: ੧. ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਦਾਰ ਜੋਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਏ। ੪. ਜੋ ਕੁਛ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਸਾਰਾ ਜੋ ਕੁਛ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੇਦ ਕੋਲੋਂ (ਚਾਰੂ=) ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ^੧।

੫. ਇਸ਼ੁ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ-ਮੰਗਲ।

ਚਿੱਤ੍ਰਪਦਾ ਛੰਦ: ਜਾਲ ਜੰਜਾਲ ਫਸੇ ਜੁ ਮਿਲੇ,
ਤਿਨ ਦਾਸਨਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬਿਕਾਰਨ ਜਾਲਿ।
ਜਾਲਨਿ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਿਖਾਨਿ ਕੈ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮ ਕੀ ਦੇ ਜਪੁਮਾਲ।

^੧ਅਥਵਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਹਿਤ ਭਗਤੀ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਿਚ (ਬੜੇ) ਉਦਾਰ ਹੋਏ ਹਨ।

^੨ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸਾਰ ਬਾਬਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੀਚਾਰ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੩ ਅੰਸੂ ੪੨ ਅੰਕ ੩੫ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੁਕ।

ਮਾਲਿਕ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਗੁਰ ਅੰਗਦ
ਬੰਦਨ ਤੇ ਕਰਿ ਦੇਤਿ ਨਿਹਾਲ।
ਹਾਲ ਭਲੋ ਪਰਲੋਕ ਤਿਨੈ,
ਨਹਿੰ ਫੇਰ ਫਸੈਂ ਕਬਿਹੂੰ ਜਮਜਾਲ ॥੮॥

ਜਾਲ=ਜਾਲ, ਫਾਹੀ। ਜੰਜਾਲ=ਝੰਡਟ, ਬਖੇੜੇ, ਪੁਆੜੇ, ਪ੍ਰਪੰਚ।
ਜਾਲਿ=ਸਾੜ ਦਿਤੇ। ਜਾਲਨਿ ਕੇ=ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਬਖਾਨਿ ਕੈ=ਕਹਿਕੇ। ਸਮਝਾ ਕੇ।

ਅਰਥ: (ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ) ਜੇਹੜੇ (ਲੋਕੀਂ) ਜੰਜਾਲਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮਿਲੇ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ (ਆਪ ਨੇ) ਦਗਧ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ (ਆਪਣਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝਾਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਨਾਮ ਦੀ ਜਪਮਾਲਾ ਦਿੱਤੀ (ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ਿਆ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ (ਦਾਤੇ ਐਸੇ ਹਨ ਕਿ) ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ (ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭੀ) ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ (ਬਹੁਤ) ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਹ) ਮੁੜਕੇ ਜਮ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ।

੬. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ-ਮੰਗਲ।

ਸ਼੍ਰੋਯਾ: ਮੋਹਿ ਰਿਦੈ ਬਸਿ ਕੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ
ਨਾਸ਼ ਕਲੇਸ਼ ਕਰੋ, ਹੁਇ ਮੋਹ ਨ।
ਮੋਹਨ ਕੇ ਪਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੂਰਨ!
ਦਾਸਨ ਕੇ ਕਰਤਾ ਮਨ ਮੋਹਨ!
ਹੋਹਿ ਨ ਲੋਭ ਕੋ ਲੋਭ ਕਬੈ,
ਨਹਿੰ ਕਾਮ ਕੋ ਕਾਮ ਹੰਕਾਰ ਨ ਕ੍ਰੋਹ ਨ।
ਕੋਹ ਸੀ ਓਟ ਸਦਾ ਨਿਜ ਦਾਸਨਿ
ਦਾਨ ਕੋ ਦੀਨ ਕਰੇ ਨਿਰਮੋਹਨ ॥੯॥

ਮੋਹਿਨ=ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ।
ਲੋਭ=ਪਦਾਰਥ। ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਾਮਾਨ। [ਸੰ:, ਲੋਭਯ]
ਲੋਭ=ਲਾਲਚ। ਕਾਮ ਕੋ ਕਾਮ=ਕਾਮ ਦੀ ਕਾਮਨਾ, ਕਾਮ ਦੀ
ਇੱਛਾ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾ ਰਹੇ। (ਅ) ਕਾਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਾ ਰਹੇ।

ਕ੍ਰੋਹ=ਕ੍ਰੋਧ, ਗੁੱਸਾ। ਕੋਹ=ਪਹਾੜ [ਫਾ:, ਕੋਹ]।
ਦੀਨਿ=ਦੇਕੇ। (ਅ) ਦੀਨਾਂ ਨੂੰ, ਗ੍ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ।

ਅਰਥ: ੨. ਹੇ ਮੋਹਨ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪੂਰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ (ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀਓ!) (ਹੇ) ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜੀਓ! ੧. ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦਿਨ ਵੱਸਕੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ (ਕਿ ਮੈਨੂੰ) ਮੋਹ ਨਾ ਉਪਜੇ। ੩. ਨਾ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਲੋਭ ਕਦੇ ਉਪਜੇ, ਨਾਂ ਹੀ ਕਾਮ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਰਹੇ, ਨਾ ਹੰਕਾਰ (ਤੇ) ਨਾ (ਹੀ) ਕ੍ਰੋਧ ਰਹੇ। (ਆਪ) ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਪਹਾੜ ਵਰਗੀ ਓਟ ਹੋ ਤੇ (ਨਾਮ ਦਾ) ਦਾਨ ਦੇਕੇ ਨਿਰਮੋਹ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।

੨. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ-ਮੰਗਲ।

ਹਰਿਦਾਸ ਤਨੈ ਹਰਿਦਾਸ ਭਨੈ
 ਹਰਿ ਰੂਪ ਬਨੈ ਹਰਿ* ਪੂਜਤਿ ਹੈ ਜਿਨ।
 ਹਰਿ ਦੋਸ਼ਨ ਦੈ ਸੁਖ ਦਾਸਨ ਕੋ
 ਉਰ ਮੋਹ ਤੇ ਆਦਿ ਬਿਕਾਰ ਭਰੇ ਜਿਨ।
 ਬਰ ਦੇਤਿ ਜਿਨਹਿ ਬਰ ਮਾਨਵ ਸੇ
 ਬਰਬੰਡ ਭਏ ਜਮ ਰੂਪ ਪਿਖੈ ਜਿਨ।
 ਕਰ ਬੰਦ ਤਿਨੈਂ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਕੋ,
 ਕਰਤਾਰ ਗੁਨਾਕਰ, ਗਜਾਨ ਅਮੇਜਿਨ ॥੧੦॥

ਹਰਿਦਾਸ=ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ। ਹਰਿਦਾਸ=
 ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਾਸ। ਰਾਮਦਾਸ ਦੇ ਅਰਥ ਬੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਾਸ
 ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਵੀ ਜੀ ਰਾਮਦਾਸ ਪਦ ਦਾ ਤਰਜੁਮਾ 'ਹਰਿਦਾਸ' ਪਦ
 ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਨਿਰੰਕਾਰ। ਬਨੈ=ਫਬੇ ਹੋ, ਪ੍ਰਗਟੇ ਹੋ।
 ਹਰਿ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ। ਹਰਿ=ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ।
 ਬਰਬੰਡ=ਬਲਵਾਨ।

(ਅ) ਵਰ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ, ਭਾਵ ਅੱਗੋਂ ਵਰ ਦਾਤੇ ਹੋ
 ਗਏ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਪਿਖੈ ਜਿਨ=ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਗੇ।

ਗਜਾਨ ਅਮੇ ਜਿਨ=ਗਜਾਨ ਮਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ।

(ਅ) ਗਜਾਨ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ। [ਫਾ.:, ਆਮੇਖਤਨ, ਆਮੇਜੀਦਨ=ਮਿਲਨਾ ਤੋਂ
 ਆਮੇਜਨ]।

ਅਰਥ: (ਸ੍ਰੀ) ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸੁਪੱਤ੍ਰ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਦੇ
 ਦਾਸ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਰਾਮਦਾਸ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪ ਪ੍ਰਤੱਖਜ)
 ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟੇ ਹਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਜਦਾ ਹੈ। (ਆਪ
 ਆਪਣੇ) ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼-ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਦੇ ਮੋਹ ਆਦਿ (ਪੰਜਾਂ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ
 ਹੋਏ ਹਨ-ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ (ਆਪ ਨੇ)
 ਵਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਹ (ਐਸੇ) ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜਮਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਕਦੇ
 ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਗੇ। (ਮੈਂ ਵੀ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਣ, ਅਮੇਣਵੇਂ ਗਜਾਨ ਵਾਲੇ
 (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ) ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

੮. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ-ਮੰਗਲ।

ਕਬਿੱਤ: ਅਰਜਨਿ ਸੁਨਿ ਮੇਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ !

ਅਰਿ ਜਨ ਹਨਿ ਅਰਜਨ ਜਸ ਦੀਨਿਓ।
 ਕਵਿਤਾ ਪ੍ਰਪੂਰ ਮੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਭਰਪੂਰ ਨਿਜ,

*੧੯੧੨ ਤੇ ੧੯੧੯ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ 'ਰਾਰੇ' ਨੂੰ ਸਿਆਰੀ ਹੈ-'ਹਰਿ'।

ਪੂਰ ਮੇ ਪਰੀ ਹੈ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਨ ਜਿ ਕੀਨਿਓ।
 ਕਥਾ ਗੁਨ ਸਰੁਵਰ, ਔਗੁਨ ਕੋ ਸਰ ਖਰ,
 ਗੁਰੂ ਸਰ ਔਰ ਨਾ, ਸ਼ਰਨ ਯਾਂ ਤੇ ਲੀਨਿਓ।
 ਨਾਮ ਲਿਵ ਤਾਰ ਦੇ ਉਚਾਰ ਭਵ ਪਾਰ ਦੇ,
 ਪਤਾਰ ਤੇ ਉਧਾਰ ਪਦ ਤਾਰਿਦੇ ਪ੍ਰਬੀਨਿਓ ॥੧੧॥

ਅਰਜਨਿ=ਬੇਨਤੀਆਂ [ਅਃ, ਅਰਜ਼]। ਅਰਜਨ=ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ।
 ਅਰਿ ਜਨ=ਵੈਰੀ ਲੋਕ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਹੰਕਾਰ।
 ਅਰਜਨ=ਉੱਜਲ। ਪ੍ਰਪੂਰ=(ਨੌਂ ਰਸਾਂ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ)
 ਪਰੀ ਪੂਰਣ। ਭਰਪੂਰ=ਸੰਪੂਰਣ।
 ਪੂਰ ਮੇਂ ਪਰੀ ਹੈ=ਮੇਰੀ (ਘਾਲ) ਪੂਰੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।
 ਨਾਮ ਲਿਵਤਾਰ ਦੇ=ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਦਿਓ।
 ਪਤਾਰ=ਪਤਾਲ, ਭਾਵ ਨਰਕ।

ਪਦ ਤਾਰ=(ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਤਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਦ, ਮੁਕਤੀ ਪਦ।

ਅਰਥ: (ਹੇ ਸ੍ਰੀ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ (ਦੇਵ ਜੀਓ!) ਮੇਰੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਸੁਣੋ:- (ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ) ਵੈਰੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ (ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਉੱਜਲ ਜਸ (ਮੈਨੂੰ) ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਕਿਵੇਂ? ਅੱਗੇ ਆਪ ਹੀ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਆਪਣਾ ਭਰਪੂਰ (=ਸੰਪੂਰਨ) ਚਰਿੱਤ੍ਰ (ਨੌਂ ਰਸਾਂ ਤੇ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ) ਪਰੀ ਪੂਰਣ ਕਵਿਤਾ (ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਾਸ ਕੋਲੋਂ ਉਚਰਵਾਕੇ) ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਨ ਜੋ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਹੈ (ਇਸ ਵਿਚ) ਮੇਰੀ (ਘਾਲ) ਪੂਰੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। (ਇਹ) ਕਥਾ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਤੀਰ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ) ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਏਸੇ ਲਈ ਹੀ ਮੈਂ (ਗੁਰਾਂ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਪਕੜੀ ਹੈ (ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਿਨਯ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇ) ਪ੍ਰਬੀਨ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਓ!) ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਦਿਓ (ਜਿਸ ਦੇ) ਉਚਾਰਨ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਜੇਹੜਾ) ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਅਰਥ: ੪. ਹੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਨਰਕ ਤੋਂ ਉਧਾਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪਦ ਦਿਓ (ਤੇ ਕੇਵਲ) ਉੱਚਾਰਨ (ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ) ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਓ।

੯. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ-ਮੰਗਲ।

ਸ਼੍ਰੀਯਾ: ਸਾਰੰਗ^੧ ਪੈ ਕਬਿ ਸਾਰੰਗ^੨ ਪੈ ਚਢਿ,
 ਸਾਰੰਗ^੩ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ ਕੋ ਬਲਿ ਸਾਰੰਗ^੪।
 ਸਾਰੰਗ^੫ ਜਜੋਂ ਜਗ ਮੈਂ ਕੁਲ ਸਾਰੰਗ^੬,
 ਸਾਰੰਗ^੭ ਗਜਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਿ ਸਾਰੰਗ^੮।
 ਸਾਰੰਗ^੯ ਦਾਸਨਿ ਕੋ ਪ੍ਰਿਯ ਸਾਰੰਗ^{੧੦},
 ਸਾਰੰਗ^{੧੧} ਦੋਸ਼ਨਿ ਕੋ ਸਮ ਸਾਰੰਗ^{੧੨}।
 ਸਾਰੰਗ^{੧੩} ਪਾਨਿ ਭਯੋ ਨਰ ਸਾਰੰਗ^{੧੪},
 ਸਾਰੰਗ^{੧੫} ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਰੰਗ^{੧੬} ॥੧੨॥

ਸਾਰੰਗ* = ^੧ਹਾਥੀ, ^੨ਘੋੜਾ, ^੩ਹਰਨ, ^੪ਸ਼ੇਰ, ^੫ਕਮਲ, ^੬ਸੂਰਜ, ^੭ਦੀਵਾ, ^੮ਅਗਨੀ, ^੯ਚਾਤ੍ਰਕ, ^{੧੦}ਬੱਦਲ, ^{੧੧}ਸਰਪ, ^{੧੨}ਗਰੁੜ, ^{੧੩}ਧਨੁਖ, (ਸਾਰੰਗ ਪਾਨਿ=ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ), ^{੧੪}ਈਸ਼ੂਰ, ^{੧੫}ਉਹੋ ਰੰਗ, (ਸਾ+ਰੰਗ), ^{੧੬}ਸਾਰੰਗ, ਚਾਨਣਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜੋਤਿ।

ਅਰਥ: (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ) ਕਦੇ ਹਾਥੀ ਪਰ ਸਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਦੀ ਘੋੜੇ ਪਰ, (ਹਰਿ ਹਾਲ) ਹਰਨਾਂ ਰੂਪੀ ਸ਼ਤ੍ਰੂਆਂ ਤੇ ਬਲੀ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਹਨ। (ਪਰ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਲਈ ਆਪ) ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, (ਅਰ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ) ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੇ ਵਾਲੇ (ਐਉਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ) ਦੀਪਕ ਨੂੰ ਅਗਨੀ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੀ ਹੈ)। ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਐਉਂ ਪਿਆਰੇ ਹਨ (ਕਿ ਜਿਵੇਂ) ਚਾਤ੍ਰਕ ਨੂੰ ਬੱਦਲ ਹੈ; ਪਾਪਾਂ ਲਈ (ਐਉਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ) ਸਰਪ ਲਈ ਗਰੁੜ। (ਗੱਲ ਕੀਹ ਇਹ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਹਨ ਈਸ਼ੂਰ ਹੀ ਨਰ ਬਣਕੇ ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਪਰ ਫੇਰ ਦੇਖੋ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਬੀ) ਉਹੋ (ਇਲਾਹੀ) ਰੰਗ ਹੈ (ਓਹੋ) ਜੋਤ ਹੈ।

ਭਾਵ: ਸਾਰੰਗ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ੨੦ ਤੋਂ ਬੀ ਵਧੀਕ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸ੍ਰੇਯੇ ਦੇ ਅਰਥ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਰਤਾ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਰਹਿਕੇ ਕਈ ਅਰਥ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ 'ਖਿਆਲ ਦੀ ਲੜੀ' ਜੋ ਸਾਰੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਹੈ ਓਹ ਸਾਰੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਣਮਿਲਵੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਟੁਕ ਵਿਚ ਸੱਠਾਂ ਦੇ ਆਨ ਮਾਨ ਹੋਰ ਅਰਥ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਯੇ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਬੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਅਰਥ ਸਫਲ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਖਿਆਲ ਦੀ ਲੜੀ' ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੋਤਵੀਂ ਦਿੱਸ ਪਵੇ, ਜੈਸੇ ਕਿ ਇਸ ਸ੍ਰੇਯੇ ਦੇ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਿਭੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਤਰ ਵਿਕੋਲਿੱਤਰੀ ਰਹੇ ਤਦ ਤਾਂ-'ਸਾਰੰਗ' ਪਦ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਅਰਥ ਹੋਣ ਕਰਕੇ-ਕਈ ਅਰਥ ਲਗ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੜੀ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇਗੀ; ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਦੀ ਲੜੀ ਲੱਭ ਪਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਏਹ ਅਰਥ 'ਪਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਮੀਨਾਕਰ' ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਬਹੁੰ ਨੇੜੇ ਜਾਂ ਢੁੱਕੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

੧੦. ਇਸ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ-ਮੰਗਲ।

ਭਵ ਪਾਵਕ ਸਿੰਧੁ ਅਗਾਧ ਜਿਨ੍ਹੋਂ

ਸ਼ਰਨਾ ਸਰ ਨਾ ਤਰਨਾ ਤਰ ਨਾ।

ਪਰ ਐਸ਼ੂਰਜ ਹੇਰਿ ਰਿਦੇ ਜਰਨਾ

ਨਿਜ ਓਜ ਮਹਾਂ ਜਰਨਾ ਜਰ ਨਾ।

ਹਰਿਰਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮ ਕੇਹਰਿ ਕੇ

*ਸਾਰੰਗ ਦੇ ਕੋਸ਼ ਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕੋਈ ਅਰਥ ਹੋਰ ਬੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਯਥਾ:-ਕੋਇਲ, ਬਾਜ਼, ਹੰਸ, ਮੋਰ, ਛਤਰ, ਸੋਨਾ, ਗਹਿਣਾ, ਤਾਲ, ਭੌਰਾ, ਕਪੂਰ, ਲਵਾ ਪੰਖੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਸਮੁੰਦਰ, ਪਾਣੀ, ਤੀਰ, ਪਪੀਹਾ, ਸ਼ਿਵ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ, ਚੰਦਨ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਕੇਸ਼, ਚਮਕ, ਸੋਭਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਰਾਤ, ਦਿਨ, ਤਲਵਾਰ, ਕਬੂਤਰ, ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਛੰਦ, ਮੋਤੀ, ਥਨ, ਹੱਥ, ਕਾਂ, ਨਛਤ੍ਰ, ਮਮੋਲਾ, ਡੱਡੂ, ਹੱਲ, ਅਕਾਸ਼, ਪੰਛੀ, ਚਿੜੀ, ਕੱਪੜਾ, ਕਾਮ, ਕੱਜਲ, ਬਿਜਲੀ, ਫੁੱਲ, ਇਕ ਰਾਗ, ਆਦਿ। ਡਿੰਗਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 'ਸਾਰੰਗ' ਪਦ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਬੀ ਲਾਏ ਹਨ, ਓਹ ਇਹ ਹਨ:-ਵੀਣਾਂ, ਮੋਤੀ, ਕੱਚ, ਸ਼ਬਦ, ਤੋਤਾ, ਬੱਜ੍ਰ, ਨਾਰੀਅਲ, ਕੇਸਰ, ਪਰਬਤ, ਗਰੁੜ, ਆਦਿ।

ਜਨ ਦੋਸ਼ ਕਰੇ ਹਰਨਾ ਹਰਨਾ।

ਕਹਿਨਾ ਕਹਿਨਾ ਫੁਲ* ਹੈ ਨ ਸੁਗੰਧਿ,

ਗੁਰੂ ਕਰੁਨਾ ਕਰਨਾ ਕਰਨਾ ॥੧੩॥

ਸ਼ਰਨਾ=ਸ਼ਰਨ। ਸਰਨਾ=ਸਰ+ਨਾ=ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤਰਨਾ=ਤਰਨਾ ਹੈ, ਪਾਰ ਉਤਰਨਾ ਹੈ।

ਤਰਨਾ=ਤਰ ਨਾ=ਤਰ ਨਹੀਂ ਸੱਕਣਾ। ਜਰਨਾ=ਸੜਨਾ ਹੈ।

ਜਰਨਾ=ਜਰ ਨਹੀਂ ਸੱਕਣਾ।

ਜਰਨਾ=ਜਰ+ਨਾ=ਜੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ। (ਅ) ਕਿਣਕਾ ਮਾਤ੍ਰ ਜ਼ਰਾ ਤੋਂ।

ਹਰਨਾ=ਹਰ ਲੈਣੇ ਹਨ। ਹਰਨਾ=ਹਰਨ, ਮਿਰਗ। ਕਹਿਨਾ=ਕਹਿਣਾ,

ਕਥਨੀ ਮਾਤ੍ਰ। ਕਹਿਨਾ=ਡੌਰੇ ਦਾ ਜਾਲਾ। ਗੁਰੂ ਕਰਨਾ=ਗੁਰੂ

ਜੀ ਦੀ ਮੇਹਰ। ਕਰਨਾ=ਕਰਤੱਤ। ਕਰਨਾ=ਸੰਗਤਰੇ ਕਿੰਬ,

ਖੱਟੇ ਆਦਿ ਦਾ ਫੁਲ ਜੋ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ਸੰਸਾਰ (ਇਕ ਮਾਨੋ) ਅਗਨੀ ਦਾ ਅਗਾਧ ਸਾਗਰ ਹੈ, (ਇਥੇ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਰਨਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਦੀ ਸਰ ਨਾ=) ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਤਰ ਨਾ=) ਨਹੀਂ ਤਰ ਸੱਕਣਾ। ੨. (ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਪਰਾਏ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੜਨਾ ਹੈ; ਆਪਣੇ ਬਲਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਡਾ (ਜਾਣਕੇ) ਜਰ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ, (ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਰ ਨਾ=) ਜੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ। ੩. (ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਦੋਸ਼ ਐਉਂ ਹਰ ਲੈਣੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਹਰਨ ਨੂੰ। ੪. ਕਹਿਣਾ (ਕਥਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਜੋ ਕੁਛ ਹੈ) ਹੈ, ਸੋ ਤਾਂ ਕਹਿਣੇ (ਡੌਰੇ ਦੇ ਜਾਲੇ ਵਤ ਹੈ) ਜੋ ਨਾਂ ਫੁੱਲ ਹੈ ਨਾਂ ਸੁਗੰਧੀ ਹੈ, ਕਰਨਾ (ਕਰਤੱਤ ਜਾਂ ਕਰਨੀ ਜੋ ਹੈ ਸੋ) ਗੁਰੂ ਮੇਹਰ ਨਾਲ (ਓਹਨਾਂ ਸੰਗਤਰੇ ਦੇ ਫੁਲਾਂ) ਸਮਾਨ (ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਗੰਧਿਤ) ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ: ੧. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ (ਸ਼ਰਨਾ=) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਨਾਂ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਗਾਧ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਤਰ ਲੈਣਾ ਹੈ। (ਅ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲਈ ਓਹ ਇਉਂ ਤਰ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਜਹਾਜ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

੨. (ਜੋ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ:-) ਪਰਾਏ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਜਰਨਾ ਤੇ ਅਪਣੇ ਮਹਾਨ ਬਲ ਨੂੰ ਇਉਂ ਜਰਨਾ ਜੀਕੁਣ ਕਿਣਕਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ। ਯਾ ਨਿਜ ਮਹਾਨ ਓਜ ਨੂੰ ਜਰ ਜਾਓ ਜਰ ਜਾਓ।

੪. ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਡੌਰੇ ਦੇ ਜਾਲੇਵਤ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ (ਕਹਿਣੇ ਨੂੰ) ਕਰਨਾ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ (ਜੋ) ਕਰਨੇ ਦੇ ਫੁਲ ਵਾਂਗੂ ਫੁਲ ਬੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਬੀ।

੧੧. ਇਸ਼ੁ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ-ਮੰਗਲ।

ਚੌਥੀ: ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਤਮਾ ਗੁਰ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਕਾਨਨ ਕਲਿ ਕੇ ਕਲਮਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

*ਪਾ:-ਕਰਨਾ ਕਰਨਾ ਬਲ।

ਨਾਮ ਸਰੂਪ ਬਿਸ਼ਨੁ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਸਿਮਰਹੁ ਬੰਦਹੁ ਹੈ ਕਬਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਨ ॥੧੪॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਨਿ ਗੁਨਨ ਗਨ ਮਨਹੁ ਕ੍ਰਿਸਾਨ।

ਬੰਧਨ ਬੰਸਨਿ ਬਿਪਨ ਕ੍ਰਿਸਾਨ।

ਜਿਨ ਕੇ* ਪੂਜਕ ਰੇਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨ।

ਸੋ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰ ਭਗਵਾਨ ॥੧੫॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਤਮਾ=ਬਲਦੀ ਅਗਨੀ (ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੧ ਅੰਸੂ ੧ ਅੰਕ ੧੫ ਦੇ ਪਦ ਅਰਥ)।

ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ=ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ।

ਕਾਨਨ ਕਲਿ ਕੇ ਕਲਮਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ=ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਕਾਲਾ ਬਨ।

ਬਿਸਨੁ=ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਯਾਪਕ ਹੋਵੈ। ਪਰਮੇਸੁਰ

(ਅ) ਅਗਨੀ। (ੲ) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ।

ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ=ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਨਿਰਗੁਣ ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ ਨ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਜ+ਨ=ਮਾੜੇ ਨ ਹੋਣਾ। ਹਾਨੀ ਬਿਘਨ ਨਾ ਹੋਣਾ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਨਿ ਗੁਨਨਿ=ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਖੇਤੀ ਦੇ। [ਕ੍ਰਿਖਿ=ਖੇਤੀ]।

ਕ੍ਰਿਸਾਨ=ਕਿਰਸਾਨ, ਰਾਹਕ। ਬੰਧਨ ਬੰਸਨਿ=ਬੰਧਨਾਂ ਰੂਪੀ ਬਾਂਸਾਂ ਦੇ।

ਕ੍ਰਿਸਾਨ=ਅਗਨੀ।

‘ਜਿਨਕੇ ਪੂਜਕ ਰੇਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨ’=ਅਕਸਰ ਗਿਆਨੀ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਪਾਠ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ:-‘ਜਿਨ ਕੇ ਪੂਜ ਕਰੇਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨ’ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਦਾ ਅਰਥ ਅਗਨੀ ਉਪਲਖਤ ਦੇਉਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸ੍ਰੀ ਪੂਜ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਕੋਈ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤਾਂ, ਜੋ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸਬੰਧੀ ਲੱਝਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਪਾਠ ਐਉਂ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-‘ਜਿਨਕੇ ਪੂਜਕ ਰੇਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨ।’ ‘ਕ੍ਰਿਸਾਨੁ ਰੇਤਸੁ’ ਨਾਮ ‘ਸ਼ਿਵਜੀ’ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਰਥ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ‘ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਰੇਤਾ’ ਪਦ

ਦੇਂਦੇ ਹਨ (ਵਰਗ ੧ ਅੰਕ ੨੫) ਪਰ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੇਵਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ‘ਕ੍ਰਿਸਾਨੁ’ ਨਾਮ ਸੋਮਾਰਸ ਦੇ ਰਖਯਕ ਦਾ ਬੀ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਵੇਰ ਰੁਦ੍ਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ‘ਕ੍ਰਿਸਾਨੁਰੇਤ੍ਰਸੁ’* =ਨਾਮ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ: ੧. ੨. (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਕਾਲੇ ਬਨ ਨੂੰ ਬਲਦੀ ਅਗਨੀ ਵਤ (ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ) ਹਨ, ੩. (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਤੇ (ਐਸ੍ਰਰਜ ਵਾਲੇ) ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ (ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੈਨ ਆਪ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਅਰਥਾਤ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ੪. (ਜੇ

*੧੯੧੨ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਪਾਠ ‘ਕੇ’ ਹੈ ਜੋ ਦਰੁਸਤ ਹੈ, ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਕਈ ਲਿਖਤੀਆਂ ਤੇ ਛਾਪੇ ਦਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ ‘ਕੋ’ ਹੈ ਜੋ ਅਸੁੱਧ ਹੈ ਤੇ ਇਹੋ ਗਲਤੀ ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਟਪਲਾ ਦੇਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

*ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਡਾਕਟਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਹਿਬ।

*ਕ੍ਰਿਸਾਨੁ=ਅਗਨੀ+ਰੇਤਸੁ=ਬੀਰਜ=ਅਗਨੀ ਜਿਸ ਦਾ ਬੀਰਜ ਹੈ, ਸੋ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸਿਮਰੀਏ ਤੇ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕਦੇ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ॥ ੧੪ ॥ ੧.
(ਆਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੂਹ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਖੇਤੀ ਦੇ (ਰੱਖਯਾ ਵਾ ਪਾਲਨ ਲਈ) ਕਿਰਸਾਨ
ਵਤ ਹਨ। ੨. (ਤੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ) ਬੰਧਨਾਂ ਰੂਪੀ ਬਾਂਸਾਂ ਦੇ ਬਨ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਤੁੱਲ ਦਾਹ
ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਹਨ, ੩. ੪. (ਹਾਂ) ਉਸ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰੂਪ ਹਨ ਕਿ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਬੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵ: ਕਵੀ ਜੀ ਬਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਹ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਅਗਨੀ ਦੇ ਰੂਪਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਲਤ
ਅਗਨੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂਤ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਪਦ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਤਮਾ' ਅਗਨੀ ਦਾ ਵਾਚਕ ਤੇ
'ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨੁ' ਬੀ ਨਾਮ ਅਗਨੀ ਦਾ ਹੈ। 'ਵਿਸ਼ਨੁ' ਪਦ ਦਾ ਬੀ ਇਕ ਅਰਥ ਅਗਨੀ
ਹੈ। ਇਸ ਕਾਟਖਯ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹੁਣ ਲਈ ਪਦ 'ਬਿਸਨ' ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਏਥੇ
ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਐਸ਼ੁਰਜ ਤੇ ਵਿਭੂਤੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਲੈਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੱਸ
ਰਹੇ ਹਨ, ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਪੂਜਯ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।
ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਭਾਵ ਐਉਂ ਬੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ:-

ਨਾਮ ਕਰਕੇ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਦ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਆਇਆ ਹੈ, ਰੂਪ
ਕਰਕੇ ਹਰੀ (=ਵਿਸ਼ਨੁ) ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਵਾਲੀ ਵਿਭੂਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ, ਪਰ ਪੂਰਾ
ਨਾਮ 'ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੁਹਾਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ'
ਨਾਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੂਜਯ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੁਇ ਹਨ। ਇਸ
ਛੰਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਪਦ ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਵਾਚਕ
ਹੋਣ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਵੀ ਜੀ ਦੂਸਰੀ ਵੇਰ ਇਕੋ ਪਦ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ
ਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ'
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ।

੧੨. ਇਸ਼ੁ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ-ਮੰਗਲ।

ਸਿਖ ਬਿਕਾਰ ਪਰਹਰਨ ਬਹਾਦਰ।

ਜਿਸ ਕਰੁਨਾ ਸਭਿ ਥਾਨ ਮਹਾਦਰ।

ਹਿਯ ਤੇ ਸਿਮਰਤਿ ਜਤ ਕਤ ਹਾਦਰ।

ਨਮੋ ਨਮੋ ਸ੍ਰੀ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ॥੧੬॥

ਮਹਾਦਰ=ਬੜਾ ਆਦਰ। [ਮਹ+ਆਦਰ]।

ਹਾਦਰ=ਮੌਜੂਦ, ਪ੍ਰਗਟ [ਅਃ, ਹਾਜ਼ਰ]।

ਅਰਥ: (ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ) ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ (ਬੜੇ)
ਬਹਾਦਰ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਬੜਾ ਆਦਰ (ਪਾਈਦਾ ਹੈ)। ਹਿਰਦੇ
ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਐਸੇ) ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਤੇਗ
ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ (ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, (ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।

੧੩. ਇਸ਼ੁ ਗੁਰੂ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ-ਮੰਗਲ।

ਸ਼੍ਰੇਯਾ: ਬਾਰੀ ਰਚੀ ਜਸ ਉੱਜਲ ਕੀ

ਬਿਕਸੇ ਜਿਮ ਫੂਲ ਸਦਾ ਸੁਖਬਾਰੀ।

ਬਾਰੀ ਏ ਬਾਰੀ ਰਟੇ ਜਿਸ ਨਾਮ

ਉਧਾਰਤਿ ਹੈਂ ਜਗ ਜੇ ਨਿਧਿ ਬਾਰੀ।
 ਬਾਰੀ ਗੁਰੂ ਪਰ, ਪੰਥ ਸੁਰੂ ਕਿਯ,
 ਪੌ ਸ਼ਰਨੀ, ਕਰੀਏ ਨ ਅਬਾਰੀ।
 ਬਾਰੀ ਬਚਨ ਹਰੈ ਮਲ ਪਾਪਨਿ
 ਸੂਯਤਿ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਪਰਬਾਰੀ ॥੧੭॥
 ਬਾਰੀ=ਬਗੀਚੀ। ਵਾੜੀ।

ਸੁਖਬਾਰੀ=ਸੁਖ ਵਾਲੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਖ ਹੋਵੇ।
 ਹਿੰਦੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ 'ਸੁਖਵਾਰੀ' ਤੇ 'ਸੁਖਬਾਰੀ'
 'ਖੁਸ਼' 'ਪ੍ਰਸੰਨ' ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
 ਬਾਰੀ ਏ ਬਾਰੀ=ਬਾਰੰਬਾਰ
 ਨਿਧਿਬਾਰੀ=ਨਿਧਿ ਬਾਰੀ=
 ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਾਣੀ ਦਾ, ਭਾਵ ਸਾਗਰ।
 ਜਗ ਜੇ ਨਿਧਿਬਾਰੀ=ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਹੈ।
 ਬਾਰੀ=ਵਾਰੀ, ਕੁਰਬਾਨਾ।

ਕਰੀਏ ਨੇ ਅਬਾਰੀ=ਡੇਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਅਵੇਰ ਨਾ ਕਰੋ।
 ਬਾਰੀ ਬਚੰਨ=ਬਚ ਰੂਪੀ ਜਲ। (ਅ) ਈਸ਼੍ਵਰੀਯ ਵਾਕ [ਅਃ, ਬਾਰੀ=ਰੱਬ]।
 ਪਰਬਾਰੀ=ਪਰਵਾਰਕੇ, ਘੇਰਾ ਪਾਕੇ (ਅ) ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਹੋ ਕੇ। ਵਾਰਨੇ ਜਾ ਜਾਕੇ।

ਅਰਥ: ੧. (ਸਾਹਿਬ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਉੱਜਲ ਜਸ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਰਚੀ ਹੈ, ਜੋ ਫੁਲਾਂ ਵਾਂਗੂ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੈ। ੨. ਜਿਸ (ਸਾਹਿਬ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ) ਦਾ (ਪਰਮ ਪਾਵਨ) ਨਾਮ ਬਾਰੰਬਾਰ ਉਚਾਰਿਆਂ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ (ਉਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ) (ਆਪ) ਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ੩. (ਐਸੇ ਸ੍ਰੀ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਰ (ਮੈਂ) ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ; (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਲਸਾ) ਪੰਥ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ, (ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੂੰ) ਦੇਰ ਨ ਕਰ (ਝਟ) ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈਜਾ, ੪. (ਕਿਉਂਕਿ ਦਾਤਾ ਜੀ ਦਾ) ਬਚਨਾਂ ਰੂਪੀ ਜਲ ਪਾਪਾਂ (ਰੂਪੀ) ਮੈਲ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਤੇ ਏਸੇ ਲਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਵਾਕ) ਸਦਾ ਸਿੱਖ ਘੇਰਾ ਪਾਕੇ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵ: ਇਸ ਛੰਦ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਉਧਾਰਤ ਹੈਂ' ਦੇ 'ਹੈਂ' ਪਦ ਨੂੰ ਬਿੰਦੀ ਲਗੀ ਹੈ (੧੯੧੨ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ), ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਧਾਰਦੇ ਹਨ, ਜੇ 'ਹੈਂ' ਤੇ ਬਿੰਦੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥ ਬਣੇਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਉੱਚਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਛੰਦ ਦੀ ਛੇਕੜਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦਸਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਭੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੧੪. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰੂ-ਦਸੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ-ਮੰਗਲ।

ਚਿੱਤ੍ਰਪਦਾ ਛੰਦ: ਬਾਵਨ ਹੈ ਬਲ ਰਾਇ ਬੰਧੜੇ,
 ਬਲ ਬਾਲਿ ਬਧੜੇ, ਪੁਨ ਭੇ ਨਰ ਸਿੰਘ।
 ਕੱਛਪ, ਮੱਛ, ਬਰਾਹ ਬਨੇ*

*ਪਾ:-ਹਨੇ।

ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਖਸ਼ ਦੈਤ ਹਤੇ ਜਿਮ ਸਿੰਘ।
 ਰਾਮ ਭਏ, ਦਿਜ ਰਾਮ ਭਏ,
 ਘਨਸ਼ਯਾਮ ਭਏ ਧਰ ਮੈਂ ਨਰ ਸਿੰਘ।
 ਸੋ ਕਲਿ ਮਹਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਰੂਪ
 ਦਸੋ ਤਨ ਭੇ ਲਗ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ॥੧੮॥

ਬਾਵਨ ਹੈ-ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਹੋਕੇ।
 ਬਲਰਾਇ=ਬਲਿ ਰਾਜਾ,
 ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਛਲਿਆ।
 ਬਲ=ਬਲ ਵਾਲਾ।

ਬਾਲਿ=ਬਾਲੀ। ਜੇ 'ਬਲ ਬਾਲਿ' ਦਾ ਅਰਥ ਬਲ ਵਾਲਾ ਲਾਕੇ ਮੁਰਾਦ ਹਿਰਨਕੱਸ਼ਪ ਦੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਪਦ ਪਿਆ ਹੈ, 'ਪੁਨ ਭੇ', ਜਿਸਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਬਲ ਬਾਲਿ ਨੂੰ ਬੱਧ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਨਰਸਿੰਘ ਹੋਏ।

ਬਧਯੋ=ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਚਨਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ।
 ਨਰਸਿੰਘ=ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰੱਖਯਾ ਜਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।
 ਕੱਛਪ, ਮੱਛ, ਬਰਾਹ=ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
 ਰਾਮ=ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ। ਦਿਜਰਾਮ=ਪਰਸਰਾਮ।

ਘਨਸ਼ਯਾਮ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ। ਨਰਸਿੰਘ=ਨਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ।

ਸੋ=ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਤਿਵੇਂ (ਅ) ਉਹ। ਦਸੋ ਤਨ=ਭਾਵ ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ।

ਅਰਥ: ੧. (ਪਹਿਲੋਂ) ਬਾਵਨ ਹੋਕੇ ਬਲ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, (ਫੇਰ ਰਾਮ ਹੋਕੇ) ਬਲਵਾਨ ਬਾਲੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਫਿਰ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਹੋਏ, ੨. ਕੱਛ ਮੱਛ (ਹੋਏ ਤੇ) ਵੈਰਾਹ ਅਵਤਾਰ ਹੋਕੇ 'ਮ੍ਰਿਗਾਂ ਰੂਪ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਤੇ ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਵਤ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ੩. (ਹਾਂ) ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ (ਰੂਪ) ਹੋਏ, (ਫੇਰ) ਪਰਸਰਾਮ ਹੋਏ, ਫੇਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ੪. ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਦਸੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ।

ਭਾਵ: ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਦਸੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ 'ਸੋ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਓਹੀ' ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਅਰਥ ਬਣੇਗਾ:-ਕਿ ਉਹੀ ਦਸੋ ਹੀ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਦਸ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਫਿਰ ਦੂਸ਼ਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਪਿੱਛੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਯਾ ਸਦਰਸ਼ਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੈਸੇ ਕਿ ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੧੦ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਕਿ ਏਹ ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਯਥਾ:- 'ਹਰਿ ਪੂਜਤ ਹੈ ਜਿਨ।' ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਕ ੧੫ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ 'ਸ਼ਿਵ ਜੀ' ਦਾ ਪੂਜਯ ਕਹਿ ਆਏ ਹਨ। ਸ਼ਿਵ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਕੋ ਪਾਏ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤ੍ਰੈਹਾਂ ਹੀ ਬਾਬਤ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:-“ਓਹੁ ਵੈਖੇ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ

ਆਵੈ”। ਇਸ ਛੰਦ ਦੀ ਗੋਣਤੀ ਵਿਚ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਬੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣੇ ਗਏ ਬੁੱਧ ਤੇ ਕਲਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ੧. ਬਾਵਨ, ੨. ਰਾਮ, ੩. ਨਰਸਿੰਘ, ੪. ਕੱਛ, ੫. ਮੱਛ, ੬. ਬਰਾਹ, ੭. (ਦੁਬਾਰਾ ਰਾਮ) ਪਰਸਰਾਮ, ੮. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ‘ਸੋ’ ਪਦ ਜੇ ਦਸਾਂ ਪਹਿਲੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੋਣਤੀ ਬੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਰਾਮ ਦੇ ਵੇਰੀ ਗਿਣਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਬਾਲੀ ਦੇ ਬੱਧ ਵੇਲੇ ਤੇ ਫਿਰ ‘ਰਾਮ ਭਏ’ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਨਰੁਕਤੀ ਦੂਸ਼ਣ ਹੈ, ਇਕ ਵੇਰੀ ਰਾਮ ਨਰਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਇਕ ਵੇਰੀ ਪਿਛੋਂ ਗਿਣਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਕ੍ਰਮ ਦੂਸ਼ਣ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਉੱਚੇ ਪਾਏ ਦੇ ਕਵੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਪੈ ਜਾਣੀਆਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਛੰਦ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹੋ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋ ਦਾ ਅਰਥ ਤਿਵੇਂ ਹੈ। ਏਸੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਐਉਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਵਿੱਲਖਣਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਆਏ ਹਨ।

[ਭੂਮਿਕਾ ਤੇ ਅਰਦਾਸ]

ਚੌਪਈ: ਦਸਹੁੰ ਗੁਰਨਿ ਕੀ ਕਰੁਨਾ ਪਾਈ।

ਦਸਹੁੰ ਗੁਰਨਿ ਕੀ ਕਥਾ ਬਨਾਈ।

ਪੁਨ ਪੁਨ ਧਰ ਪਰ ਧਰਿ ਧਰਿ ਸਿਰ ਕੋ।

ਬੰਦਨ ਕਰੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ ਉਰ ਕੋ ॥੧੯॥

ਦਸਾਂ ਹੀ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਪਾ ਕਰਕੇ (ਮੈਂ) ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਬਣਾਈ ਹੈ (ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਮੈਂ) ਬਾਰ ਬਾਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਧਰਕੇ ਦਿਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ (ਦਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ) ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥੧੯॥

ਪੁਰਬਾਰਧਿ ਉੱਤਾਰਧਿ ਦੋਇ।

ਕਥਾ ਬਨੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸੋਇ।

ਬਰਨੀ ਦ੍ਰਾਦਸ਼ ਰਾਸਿ ਅਗਾਰੀ।

ਨਵਮ ਗੁਰੂ ਲਗ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰੀ ॥੨੦॥

(ਪਹਿਲੋਂ) ਪੂਰਬਾਰਧ ਤੇ ਉੱਤਾਰਧ ਦੋਵੇਂ (ਰਚੇ), ਉਨ੍ਹਾਂ (ਦੁਹਾਂ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਬਣ ਗਈ। ਫਿਰ ਬਾਰਾਂ ਰਾਸਾਂ (ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਥਨ ਕੀਤੀਆਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਨੌਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਤਕ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰਕੇ (ਰਚੀ) ॥੨੦॥

ਖਟ ਰਿਤੁ ਜੁਗਤ^੧ ਬਨੇ ਜੁਗ ਐਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗਾਥਾ ਐਨ^੨।

ਭਏ ਪ੍ਰਕਰਣ ਸਰਬ ਕੇ ਬਾਈ।

ਨੌ ਰਸ ਤੇ ਪੂਰਨ ਮਤ ਥਾਈ ॥੨੧॥

(ਫਿਰ) ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਸਮੇਤ ਦੋ ਐਨ ਬਣਾਏ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ) ਠੀਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ। (ਇਉਂ) ਸਾਰੀ (ਕਥਾ) ਜੋ ਸਭ ਥਾਂ ਨਵਾਂ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਦੇ ਬਾਈ (੨੨) ਪ੍ਰਕਰਣ ਹੋ ਗਏ ॥੨੧॥

^੧ਸੰਯੁਕਤ, ਸਮੇਤ।

^੨ਠੀਕ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਗਾਥਾ ਸੁਭ ਗੰਗਾ।

ਛੰਦ ਉਮੰਗ ਉਤੰਗ ਤਰੰਗਾ।

ਕਰਾਮਾਤ ਬਰਨਨ ਜਹਿੰ ਕਹਾਂ।

ਇਹੁ ਗੰਭੀਰਤਾ ਧਾਰਤਿ ਮਹਾਂ ॥੨੨॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਥਾ ਗੰਗਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਛੰਦ (ਰੂਪੀ) ਉੱਚੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਮੰਗ (ਰਹੀਆਂ ਹਨ) ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿਥੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਓਥੇ ਇਹ (ਗੰਗਾ ਰੂਪ ਕਥਾ) ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਧਾਰ ਰਹੀ ਹੈ, (ਭਾਵ ਗੂਢ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ॥੨੨॥

ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਗਿਰਵਰ ਤੇ ਨਿਕਸੀ।

ਸਿੱਖਨ ਬਿਖੇ ਜਗਤ ਮਹਿੰ ਬਿਗਸੀ।

ਜੋਗ ਵਿਰਾਗ ਭਗਤਿ ਅਰੁ ਗਜਾਨ।

ਬਸਹਿੰ ਚਾਰ ਜਲਜੰਤੁ ਮਹਾਨ^੧ ॥੨੩॥

(ਇਹ ਗੰਗਾ ਰੂਪ ਕਥਾ) ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਰੂਪ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਹੈ। (ਜਿਸ ਵਿਖੇ) ਜੋਗ, ਵੈਰਾਗ, ਭਗਤੀ ਤੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਚਾਰੇ* ਹੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜਲਜੰਤੂ ਵਸਦੇ ਹਨ ॥੨੩॥

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਦਾਨ ਸ਼ਨਾਨ।

ਧੀਰਜ ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਨਿਰਮਾਨ।

ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਨ ਜੇਤੇ।

ਇਤਨੇ ਲਘੁ ਜਲ ਜੰਤੁ ਵਸ ਕਰਿੰ ਤੇਤੇ ॥੨੪॥

(ਤੇ) ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ, ਦਾਨ, ਸ਼ਨਾਨ, ਧੀਰਜ, ਦਯਾ, ਛਿਮਾ, ਨਿਰਮਾਣਤਾ, ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਜਿਤਨੇ ਬੀ ਗੁਣ ਹਨ, ਹੀ (ਇਹ) ਛੋਟੇ ਜਲਜੰਤੂ (ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਖੇ) ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੨੪॥

ਦਸ ਗੁਰ ਦਸਹੁੰ ਘਾਟ ਕੋ ਪਾਇ।

ਪਾਵਨ ਭਏ ਲੋਕ ਸਮੁਦਾਇ।

ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਆਦਿ ਕਲੇਸ਼ੁ।

ਇਹ ਬਡਪਾਤ ਕਹਤੇ ਅਸੇਸ਼ੁ ॥੨੫॥

(ਫਿਰ) ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ (ਦਾ ਜੋ ਵਰਣਨ ਹੈ ਇਹ) ਦਸੇ ਘਾਟ ਹਨ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਪਾਕੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈ ਜਿਤਨੇ ਕਲੇਸ਼ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ (ਇਹ ਗੰਗਾ ਰੂਪ ਕਥਾ) ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ॥੨੫॥

ਗੁਰਸਿਖ ਜੋਗੀ ਮੁਨਿ ਰਿਖਿ ਭਾਰੀ।

ਗੁਰ ਮਹਿੰਮ ਗੰਗਾ ਤਿਨ ਪਜਾਰੀ।

ਪੁਠਨ ਸੁਨਨਿ ਸੁਭ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰਨ।

^੧ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ।

*ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਹੁਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਭੂਤ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੈ, ਨਾਮ ਦੇ ਹੀ ਇਹ ਚਾਰ ਪੱਖ ਹਨ।

ਪਾਨ ਸ਼ਨਾਨ ਹਰਖ ਕਰਿ ਧਾਰਨ* ॥੨੬॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ (ਜੋ) ਜੋਗੀ, ਮੁਨੀ ਦੇ ਭਾਰੀ ਰਿਖੀਆਂ (ਵਤ ਹਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ ਰੂਪ ਗੰਗਾ ਪਿਆਰੀ ਹੈ, ਪੜ੍ਹਨਾ ਸੁਣਨਾ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਸੁਹਣਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ (ਇਹ) ਪੀਣ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਯੁਤ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ (ਤੇ ਸੀਸ ਤੇ) ਧਾਰਨ (ਤੁੱਲ ਹੈ) ॥੨੬॥

ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਗੁਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਯਾਰੇ।

ਲਿਖੈਂ ਸੁਨੈਂ ਜਸ ਗਾਵਨ ਹਾਰੇ।

ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਗੰਗਾ ਕਉ ਪਾਇ।

ਭਏ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਮਾਇ ॥੨੭॥

ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਲਿਖਣ, ਸੁਣਨ ਤੇ ਜਸ ਗਾਵਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਰੂਪ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥ ੨੭ ॥

ਅਬਿ ਮੈਂ ਸਭਿ ਆਗੇ ਕਰ ਜੋਰਿ।

ਬਾਰੰਬਾਰ ਨਿਹੋਰਿ ਨਿਹੋਰਿ।

ਅਸਿ ਤਿੱਖੀ ਸਿੱਖੀ ਅਸਿ ਜਾਚਿ।

ਚਿਤ ਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸਾਚ ਮਹਿ ਰਾਚ ॥੨੮॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਬਾਰੰਬਾਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਖੰਡੇ (ਦੀ ਧਾਰ) ਤੋਂ ਤਿੱਖੀ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਹੈ, ਐਸੀ (ਸਿੱਖੀ) ਨੂੰ ਤਿੱਖੀ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਹੈ, ਐਸੀ (ਸਿੱਖੀ) ਨੂੰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ (ਤਾਂਕਿ) ਮੇਰੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੱਤ (ਸਰੂਪ) (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਵਿਚ ਰਹੇ ਯਾ ਰਚ ਜਾਵੇ ॥੨੮॥

ਲਹੈਂ ਦਰਸ ਗੁਰ ਦਿਹੁ ਇਮ ਬਰ ਕੋ।

ਜਿਸਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਹੁਇ ਉਰ ਕੋ।

ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ਕਸ਼ਟ ਬਡੇਰਾ।

ਬਹੁਰ ਨ ਜਗ ਮੈਂ ਹੁਇ ਕਬਿ ਫੇਰਾ ॥੨੯॥

(ਤੇ) ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਰਸ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਮੈਨੂੰ) ਵਰ ਦਿਓ, ਜਿਸ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਆਵੇ, ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ (ਕੱਟਿਆ ਜਾਵੇ) ਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੇਰਾ ਮੁੜਕੇ ਨਾ ਪਵੇ।

ਜਿਨਹੁੰ ਗੁਰਨਿ ਲਾਖਹੁੰ ਨਿਸਤਾਰੇ।

ਜੁਗ ਲੋਕਨਿ ਸੁਖ ਦਯੋ ਉਦਾਰੇ।

ਮਹਿ ਮਹਿ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਂ ਮਹਾਨ।

ਛਪੀ ਨਹੀਂ ਸਭਿ ਲਖਹਿ ਜਹਾਨ ॥੩੦॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰੇ ਹਨ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ (ਫੇਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਖੇ ਬੜੀ ਤੋਂ ਬੜੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਛਪੀ ਨਹੀਂ।

(ਓਹ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:-)।

*ਇਹ ਤਿੰਨੋ ਐਉਂ ਬੀ ਲਗਦੇ ਹਨ:-੧. ਪੜ੍ਹਨਾ=ਪੀਣਾ ਗੰਗਾ ਜਲ ਦਾ। ੨. ਸੁਣਨਾ=ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਗੰਗਾ ਜਲ ਵਿਚ। ੩. ਵਿਚਾਰਨਾ=ਸਿਰ ਤੇ ਗੰਗਾ ਜਲ ਧਾਰਨਾ।

ਕਬਿੱਤ: ਸਾਚ ਰੂਪ ਆਪਨੋ ਪਛਾਨਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਤਿ,
ਕੂਰ ਤੇ ਅਹੰਤਾ ਤਾਤਕਾਲ ਬਿਨਸਾਵਈਂ।
ਚੇਤਨ ਬਤਾਇ ਕੈ ਅਚੇਤਨ ਕੋ ਤਜਾਗ ਕਰਿ
ਸੂਖਮ ਸੁਮੱਤਿ ਤੇ ਅਲੱਖ ਕੋ ਲਖਾਵਈਂ।
ਆਨੰਦ ਬਿਲੰਦ ਕੇ ਉਦਧਿ ਮੈਂ ਸਮਾਇ ਕਰਿ
ਸਿੱਖ ਕੋ ਉਧਾਰਿ, ਬੰਧ ਗਾਢੇ ਛੁਟਕਾਵਈਂ।
ਏਕ ਅਸਤਿ ਭਾਂਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਸਰਬਥਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ
ਨਮੋ ਨਮੋ ਗੁਰ ਉਰ ਠੀਕ ਠਹਿਰਾਵਈਂ ॥੩੧॥

ਰੂਪ ਆਪਨੋ=ਸ੍ਰੀ ਸਰੂਪ, ਨਿਜ ਸਰੂਪ। ਅਚੇਤਨ=ਜੋ ਚੇਤਨ ਨਾ।

ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਜੜ੍ਹ, ਅੱਗਯਾਨ, ਅਲਖ=ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਨਾ

ਜਾਵੇ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਅਸਤਿ=ਜੋ ਸੱਤ ਹੈ।

ਭਾਂਤਿ=ਜੋ ਚੇਤਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਯ=ਜੋ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ।

ਸਰਬਥਾ=ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ, ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਸਮੇਂ। ਉਰਠੀਕ ਠਹਿਰਾਵਈਂ=ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਟਿਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

- ਅਰਥ:** ੧. (ਐਸਾ) ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਜੀਵ) ਆਪਣਾ ਸਤ੍ਯ ਸਰੂਪ ਪਛਾਣ (ਲੈਂਦਾ ਹੈ), ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਹੰਤਾ ਤੇ ਅਸੱਤ (ਵਿਚ ਲਗਨ) ਤਾਤਕਾਲ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।
੨. ਚੇਤਨ ਨੂੰ ਦੱਸਕੇ ਅਚੇਤਨ (ਜੜ੍ਹ) ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸੂਖਮ ਬੁੱਧੀ ਕਰਕੇ ਅਲੱਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਲਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
੩. ਬੜੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਸਮਾਕੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਐਸਾ, ਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਉਸ ਦੇ) ਕਰੜੇ ਬੰਧਨ ਛੁਡਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
੪. ਇਕ ਜੋ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸਤੀ ਭਾਂਤੀ ਪ੍ਰਿਯ ਰੂਪ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਠੀਕ ਠਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, (ਐਸੇ) ਗੁਰੂ (ਜੀ ਨੂੰ) ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਯਾ ਮਨ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਭਾਵ: ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਤ, ਚੇਤਨ, ਆਨੰਦ ਦੀ ਅੰਦਰ ਲੱਖਤਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਬਾਹਰ ਉਹ ਅਸਤਿ, ਭਾਂਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਹੋਕੇ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਲੱਖਤਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਰ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਭਾਵ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ‘ਜੀਵ ਤੱਤ’ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਆਪੇ ਦਾ ਪਰਮਤੱਤ ਅਥਵਾ ‘ਬ੍ਰਹਮ ਤੱਤ’ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੈ। ਯਥਾ:--“ਆਤਮੁ ਚੀਨਿ ਪਰਾਤਮੁ ਚੀਨਹੁ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੈ ॥ ” ਸੁਸ਼ਕ ਵੇਦਾਂਤ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੀ ਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਗੁਰ ਆਸ਼ੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਯਥਾ:--“ਜਗਿ ਗਿਆਨੀ ਵਿਰਲਾ ਆਚਾਰੀ ॥ ਜਗ ਪੰਡਿਤੁ ਵਿਰਲਾ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ” ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਕਲੇਸ਼ ਨਵਿਰਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ: ਉਹੀ ਪਿਛਲਾ ਭਾਵ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ, ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਬੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭੇਤ ਨ ਸਜਾਤੀ ਨ ਵਿਜਾਤੀ ਨ ਸੁਗਤਿ ਜਾਂ ਮੈਂ
 ਕਲਪਤਿ ਦ੍ਰੈਤ ਕੋ ਸਮੂਲ ਬਿਨਸਾਵਈਂ।
 ਰੱਜੂ ਮੈਂ ਸਰਪ ਕੋ ਅਤਜੰਤਾ ਭਾਵ ਤੈਸੇ ਲਖਿ,
 ਏਕ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਅਨੇਕਤਾ ਉਠਾਵਈ।
 ਸੱਤਿਨਾਮ ਜਾਪ ਦੀਨਿ ਤੀਨ ਤਾਪ ਕੀਨ ਹੀਨ,
 ਸ਼੍ਰਵਨਿ ਮਨਨਿ ਨਿਧਯਾਸਨਿ ਲੋ ਧਯਾਵਈ।
 ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨਾਵਈ ਸੁ ਕਜੋਂ ਨ ਗਤਿ ਪਾਵਈ?
 ਭਗਤਿ ਜੋ ਕਮਾਵਈ ਕਲੇਸ਼ਨਿ ਮਿਟਾਵਈ ॥੩੨॥

ਸਜਾਤੀ ਭੇਦ=ਇਕੋ ਜਾਤੀ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਫਰਕ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਬ੍ਰਿਛ ਦੂਸਰੇ ਬ੍ਰਿਛ ਨਾਲੋਂ ਫਰਕ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਘੋੜੇ ਦੀ ਜਾਤ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਤੇ ਈਰਾਨੀ ਘੋੜੇ ਦਾ ਫਰਕ।

ਵਿਜਾਤੀ ਭੇਦ=ਉਹ ਭੇਦ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾਤਾਂ ਹੀ ਭਿੰਨ ਹੋਣ, ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਿਛ ਤੇ ਪੱਥਰ ਦਾ ਫਰਕ।

ਸੁਗਤਿ ਭੇਦ=ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਜਿਵੇਂ, ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਇਕੋ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੱਥ, ਮੂੰਹ, ਕੰਨ ਨੱਕ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। [ਸੰਸ.:, ਸ੍ਰਗਤਿ]।

ਸਮੂਲ=ਜੜ੍ਹਾਂ ਸਮੇਤ।

ਅਤਜੰਤਾ ਭਾਵ=ਕਿਸੇ ਸ਼ੈ ਦਾ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਰੱਸੀ ਸੱਪ ਕਦੇ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਰੱਸੀ ਵਿਚ ਸੱਪ ਦਾ ਅਤਜੰਤਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਭ੍ਰਮ ਕਰਕੇ ਸੱਪ ਦਿੱਸਦਾ ਬੀ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੀ ਰੱਸੀ ਰੱਸੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਲੇਸ਼ਨਿ=ਯੋਗ ਨੇ ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਮੰਨੇ ਹਨ:-ਅਵਿਦਯਾ, ਅਸਿਮਤਾ, ਰਾਗ, ਦ੍ਰੈਖ, ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਮਿਟ ਜਾਣ ਤੇ (ਕੈਵਲ=) ਮੁਕਤੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੋ ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਏਥੇ ਪੂਰਨ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਹੈ।

ਅਰਥ: (ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿਚੋਂ) ਕਲਪੀ ਹੋਈ ਦ੍ਰੈਤ (ਅਵਿੱਦਯਾ) ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਸਮੇਤ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, (ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ) ਨਾਂ ਸਜਾਤੀ, ਨਾਂ ਵਿਜਾਤੀ, ਨਾਂ ਸੁਗਤਿ ਭੇਦ (ਕੋਈ ਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਆਪ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ) ਰੱਸੀ ਵਿਚ ਸੱਪ ਦਾ ਅਤਜੰਤਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕ (ਤੱਤ ਸ੍ਰੂਪ) ਲਖ ਲਓ (ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀਤੀ) ਅਨੇਕਤਾ (ਜਗਤ ਦੀ ਕਲਪਨਾ) ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ) ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਬਖਸ਼ਿਆ, (ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ) ਤ੍ਰੈਏ ਤਾਪ ਦੂਰ ਕੀਤੇ (ਅਤੇ) ਸ਼੍ਰਵਨ ਮਨਨ ਤੋਂ ਲੈ ਨਿਧਯਾਸਨ ਤੱਕ ਨਾਮ ਦੇ ਧਿਆਨ (ਵਿਚ) ਲਗਾ ਦਿਤਾ*। (ਐਸੇ) ਗੁਰਾਂ ਦੀ (ਜੋ) ਸ਼ਰਨ ਆਵੇਗਾ, ਉਹ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਪਾਵੇਗਾ, (ਨਿਸਚੇ ਜੋ ਆਪ ਦੀ) ਭਗਤੀ ਕਰੇਗਾ ਸੋ (ਆਪਣੇ) ਸਾਰੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਲਵੇਗਾ।

ਤੇ ਸੋ ਨਹੀਂ ਦਾਤਾ ਕੋਊ, ਮੋ ਸੋ ਨਾ ਭਿਖਾਰੀ ਦੀਨ

ਤੇ ਸੋ ਨਾ ਦਿਆਲ, ਦੁਖੀ ਮੋ ਸੋ ਨਾ ਅਲਾਈਏ।

*‘ਲੋ ਧਿਆਵਈ’ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਨਿਧਯਾਸਨ ਤਕ ਧਿਆਓ’ ਬੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰੁਤ ਪ ਅੰਸੂ, ੫੦, ਅੰਕ ੧੨ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੁਕ।

ਮੋ ਸੋ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰਿਤਘਣ, ਤੋ ਸੋ ਉਪਕਾਰੀ ਨਾਂਹਿ,
 ਮੋ ਸੋ ਨ ਅਨਾਥ, ਨਾਥ ਤੋ ਸੋ ਨਾ ਬਤਾਈਏ।
 ਔਗੁਨੀ ਨ ਮੋ ਸੋ ਕੋਊ, ਗੁਣਵਾਨ ਤੋ ਸੋ ਨਹੀਂ,
 ਜਪ ਤਪ ਬ੍ਰਤ ਮੋ ਮੈਂ ਏਕ ਨਹੀਂ ਪਾਈਏ।
 ਕਵਿ ਆਇਓ ਹੈ ਸ਼ਰਨ, ਗਹੇ ਧਾਇਕੇ ਚਰਨ
 ਗੁਰ ਤਾਰਨ ਤਰਨ! ਨਿਜ ਹਾਥ ਦੈ ਬਚਾਈਏ* ॥੩੩॥

(ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੂਰਬਾਰਧ ਅਧਯਾਯ ੧ ਅੰਕ ੨੭ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਛੰਦ ਅੱਗੇ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ)।

ਦੋਹਰਾ: ਸਤਿਗੁਰ! ਮਮ ਬੇਰੀ ਕਟੋ, ਨਿਜ ਬੇਰੀ ਪਰ ਚਾਰਿ।

ਇਹ ਬੇਰੀ ਹੁਇ ਭਵ ਸਫਲ, ਬਿਨ ਬੇਰੀ ਕਰਿ ਪਾਰਿ^੪ ॥੩੪॥

(ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੂਰਬਾਰਧ ਅਧਯਾਯ ੬੯ ਅੰਕ ੧)

ਕੈਂਥਲ ਦੀ ਲੁੱਟ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੰਮਤ।

ਦੋਹਰਾ: ਸੂਨ ਸੂਨ^੧ ਗ੍ਰੈਹ^੨ ਆਤਮਾ^੩, ਸੰਮਤ ਆਦਿ^੪ ਪਛਾਨ।

ਮਧੂ ਮਾਸ^੫ ਸ਼ੱਤੂਨਿ ਕਰਿ, ਭਾ ਉਤਪਾਤ ਮਹਾਨ ॥੩੫॥

ਸੰਮਤ (ਬ੍ਰਿਕਮੀ) ੧੯੦੦ ਦਾ ਆਦਿ (ਆਰੰਭ) ਪਛਾਣ ਲਓ (ਜਦੋਂ) ਚੇਤ੍ਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਉੱਪਦ੍ਰਵ ਹੋਇਆ।

ਪਰੀ ਲੁਟ ਕਪਿਥਲ ਵਿਖੇ, ਮਿਲੇ ਚੋਰ ਬਟਪਾਰ।

ਆਪ ਆਪ ਕੋ ਭਜ ਚਲੇ, ਤਜਿ ਪੁਰਿ ਸਭਿ ਇਕ ਬਾਰ ॥੩੬॥

ਕੈਂਥਲ ਵਿਖੇ (ਜਿੱਥੇ ਕਵੀ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ) ਲੁੱਟ ਮਚ ਗਈ, (ਫਿਰ) ਚੋਰ ਤੇ ਧਾੜਵੀ ਬੀ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲੇ, (ਲੋਕ) ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਨਿਕਲੇ।

ਸਿੰਘ ਫਿਰੰਗੀ ਗਹਿ ਲਏ, ਕੈਦ ਕਰੇ ਵਥੁ ਛੀਨਿ।

*ਇਹ ਕਬਿੱਤ ਪਿੱਛੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਅਧਯਾਯ ਦੇ ਅੰਕ ੨੭ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ੧੯੧੯ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਹ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ੧੯੧੨ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਬੀ ਇਕ ਸਵੱਯਾ ਇਸੇ ਭਾਵ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ: - 'ਤੋ ਸੋ ਨ ਨਾਥ, ਅਨਾਥ ਨ ਮੋ ਸਰਿ, ਤੋ ਸੋ ਨ ਦਾਨੀ ਨ ਮੋ ਸੋ ਭਿਖਾਰੀ। ਮੋ ਸੋ ਨ ਦੀਨ, ਦਇਆਲ ਨ ਤੋ ਸਰ, ਮੋ ਸੋ ਅਗਯਾਨੀ, ਨ ਤੋ ਸੋ ਵਿਚਾਰੀ। ਮੋ ਸੋ ਨ ਪਤਿਤ, ਪਾਵਨ ਤੋ ਸਰ, ਮੋ ਸੋ ਭਿਖਾਰੀ, ਨ ਤੋ ਸੋ ਉਪਕਾਰੀ। ਮੇਰੇ ਹੈਂ ਅਵਗੁਨ ਤੂੰ ਗੁਨ ਸਾਗਰ ਜਾਤ ਰਸਾਤਲ ਓਟ ਤਿਹਾਰੀ' ॥ ੫੨੮ ॥

^੪ਇਹ ਦੋਹਾ ਬੀ ੧੯੧੯ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ੧੯੧੨ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੱਛੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੂਰਬਾਰਧ ਅਧਯਾਯ ੯੬ ਅੰਕ ੧ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

^੧ਬਿੰਦੀ, ੦.।

^੨ਗ੍ਰੈਹ ਨੌਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ੯ ਅੰਕ ਲੀਤਾ।

^੩ਆਤਮਾ ੧ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ੧ ਅੰਕ ਲੀਤਾ। ਸੂਨ ਸੂਨ ਗ੍ਰੈਹ ਆਤਮਾ=੦੦੯੧=ਇਸ ਨੂੰ ਜਦ ਸਿੱਧਾ ਲਿਖੀਏ ਤਾਂ ੧੯੦੦ ਬਣਦਾ ਹੈ।

^੪ਸੰਮਤ ਦਾ ਆਰੰਭ।

^੫ਚੇਤ੍ਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ।

ਸੰਤਨਿ ਕੇ ਅਸਥਾਨ ਭੀ, ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਭੈ ਦੀਨਿ ॥੩੭॥ {ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ}
ਫਿਰੰਗੀਆਂ ਨੇ ਸਿੰਘ ਫੜ ਲਏ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਨ ਧਾਮ ਖੋਹਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲਏ, ਤੇ
ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਬੀ ਕੁੱਟ ਦਾ ਡਰ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਲੁੱਟੇ।

ਅਸ ਅਪਦਾ ਕੇ ਦਿਨਨਿ ਮਹਿੰ, ਸਤਿਗੁਰ ਭਏ ਸਹਾਇ।

ਭਯੋ ਨ ਬੰਕੋ ਬਾਰ ਭੀ, ਦੈ ਦੈ ਹਾਥ ਬਚਾਇ ॥੩੮॥

ਐਹੋ ਜੇਹੀ ਵਿਪਦਾ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਜੀ ਮੇਰੇ) ਸਹਾਈ ਹੋਏ, (ਮੇਰਾ)ਵਾਲ
ਬੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ।

ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ ਅਪਨ ਬਿਰਾਨ ਨਰ, ਦੁਸ਼ਮਨ ਭੇ ਤਿਸ ਕਾਲ।

ਮਮ ਰੱਛਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰੀ, ਸਭ ਮਹਿੰ ਬਿਦਤ ਹਵਾਲ ॥੩੯॥

ਤਿਸ ਵੇਲੇ ਚਹੁੰ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਪਰਾਏ ਨਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋ ਗਏ ਸਨ (ਪਰ)
ਮੇਰੀ ਰੱਖਯਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਆਪ) ਕਰ ਲਈ, ਇਹ ਹਾਲ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ।

ਸਾਵਨ ਮਹਿੰ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਕੀ^੧, ਭਈ ਸਮਾਪਤਿ ਆਇ।

ਬਿਘਨ ਬ੍ਰਿੰਦ ਤੇ ਬਚ ਰਹੇ, ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਸਹਾਇ ॥੪੦॥

(ਉਸਤੋਂ ਪਿਛੋਂ) ਸਾਉਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ (ਓਸੇ ਸੰਮਤ ਵਿਚ) ਇਸ (ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ
ਗ੍ਰੰਥ) ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਸਮੂਹ ਬਿਘਨਾਂ
ਤੋਂ (ਮੈਂ) ਬਚਿਆ ਰਿਹਾ।

ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਰਿ ਆਪਨੋ, ਜੁਗ ਲੋਕਨਿ ਸੁਖ ਦੈਨ।

ਰਾਖੇ ਦੇ ਕਰਿ ਹਾਥ ਗੁਰ, ਭਈ ਕੁਸ਼ਲ ਸਭਿ ਚੈਨ ॥੪੧॥

ਦੋਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਹਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ (ਮੈਨੂੰ) ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣਕੇ (ਅਪਣਾ) ਹੱਥ ਦੇ
ਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ, ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਸ਼ਲ ਤੇ ਆਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥੇ ਉੱਤਰ ਐਨੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਮਾਪਤੀ ਬਰਨਨੰ ਕਵਿ
ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਿਚਤਾਯਾਂ ਭਾਖਾਯਾਂ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੬॥ ਇਤਿ ॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕ:- ਕੈਂਬਲ ਵਿੱਚ ਲੁੱਟ ਪੈਣ ਦਾ ਹਾਲ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ
ਲੁੱਟ ਮਚੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੈਂਬਲ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਈ ਭਗਤੂ
ਦੇ ਵੰਸ਼ਜਾਂ ਨੇ ਬੱਧਾ ਸੀ, ਅੰਤਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਈ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ।
ਕੈਂਬਲ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬ ਸਿਡਿਅਰੀ ਐਲੇ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।
ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਦੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਰੀਨਾ ਉਲਾਦ ਨਾ
ਰਹੇ ਤਦ ਰਾਜ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਾਂਭ ਲੈਣ ਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦੂਜੇ ਵਾਰਸਾਂ ਪਾਸ ਰਹੇ।
ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਈ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸਮੇਂ ਅਪੁੱਤ੍ਰ ਸੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ
ਚਲਾਣੇ ਪਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਆਏ ਤਾਂ ਲੁੱਟ ਮਚ ਗਈ ਤੇ ਕਈ ਖੇਦ
ਪੁੱਜੇ। ਏਹ ਗੱਲ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਲਾਰਡ ਐਲਨਬਰੋ

^੧ਸਾਵਨ ੧੯੦੦ ਬਿ: ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਮੁਕਾਇਆ।

*ਪਹਿਲੀ ਮੁਠਭੇੜ ੧੦ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੪੩ ਈ: ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ।

ਆਪਣੇ ਖਤ ਵਿਚ ਜੋ ਉਹ ੨੦ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੮੪੩ ਨੂੰ ਕ੍ਰੀਨ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਵੱਲ ਘੱਲਦਾ ਹੈ ਕੈਂਬਲ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਹਾਲ ਐਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

“ਸੁਰੱਖਤ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤ ਕੈਂਬਲ, ਜੋ ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ੩੦ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੈ, ਦਾ ਰਾਜਾ ਜਦ ਸੰਤਤ ਹੀਨ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ਤਦ ਉਸਦੀ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ੪/੫ ਹਿੱਸਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਬਾਕੀ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਉਸੇ ਦੀ ਕੁਲ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਅਫਸਰ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਫੌਜ, ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ੩੦੦ ਆਦਮੀਆਂ ਤੱਕ ਵਧਾਈ ਗਈ, ਦੇਕੇ ਕੈਂਬਲ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ਾਂਤ ਮਈ ਰੋਕ (Passive Resistance) ਵਾਪਰੀ। ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਫੌਜ ਕੈਂਬਲ ਤੇ ਕੱਠੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਦਸਤੇ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਵਲੋਂ ਕੋਤਹ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਵਾਲਾ ਰੁਖ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋਇਆ, ਮਾਨੋ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਨੇਉਤਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਅਫਸਰ ਸਣੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਕੁਛ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਕੇ ਪਸਪਾ ਹੋਕੇ ਕਰਨਾਲ ਮੁੜ ਆਇਆ।

“ਲਾਰਡ ਐਲਨਬਰੋ ਨੇ ਜਦ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਣੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲਿਜਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋ ਪੈਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੀ ਚੁੱਕ ਜਾਵੇ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਕੈਂਬਲ ਗਏ ਅਫਸਰ ਦੀ ਕੋਤਹ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ (ਲਾਰਡ ਐਲਨਬਰੋ ਦੀ) ਆਗਿਆ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋ ਪਿਆ। (ਫਿਰ) ੧੪ ਤ੍ਰੀਕ* ਨੂੰ ੧੮੦੦ ਸਿਪਾਹੀ ਥਾਨੇਸਰ ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ੧੬ ਤ੍ਰੀਕ ਨੂੰ ਕੈਂਬਲੋਂ ੮ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ੧੫ ਤ੍ਰੀਕ ਨੂੰ ਕੈਂਬਲ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਓਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ੧੪ ਨੂੰ ਆ ਗਏ।”

[ਪੰਨਾ ੭-੭੬

ਬਾਸਵਰਥ ਸਮਿਥ ਨੇ ਲਾਰਡ ਲਾਰੰਸ ਦੇ ਜੀਵਨ (ਪੰਨਾ ੧੬੭) ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੈਂਬਲ ਲੁਟੀ ਦੱਸੀ ਹੈ ਪਰ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਂਬਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਦੇ ਰੀਟੇਨਰਾਂ (ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ) ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾਇਆ।

ਸਰ ਹਰਬਰਟ ਐਡਵਰਡਜ਼ ਆਪਣੇ ਸਰ ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੰਸ ਦੇ ਜੀਵਨ (ਪੰਨਾ ੪੩੨) ਉਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਰਾਜ ਕੈਂਬਲ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਕੁਛ) ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਾਲਿਕ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁਟਿਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾਇਆ ਕਿ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਕਬਜ਼ਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਕਰਨ। ਕੈਂਬਲ ਫੌਜ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫੌਜ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨੋ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ... ਲੁਟ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਫੌਜ ਇਹ ਰੋਕਣ ਆਈ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਫੂਤ ਲੱਗ ਗਈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਬੀ ਲੁਟਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੰਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੈਂਬਲ ਅੱਪੜੇ। ਇਸ ਨੇ ਲੁਟ

ਅਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀ ਅਤੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ‘ਜੇ ਅਫਸਰ ਹੀ ਲੁਟਣ ਲੱਗ ਪੈਣ ਤਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਤੇ ਬਾਲਗੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।’ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੰਸ ਨੇ ਇਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸਨੇ ਕਿ ਜਿਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਤੇ ਉਹ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਭੰਨਿਆਂ ਸੀ। ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਤੇ ਪੀੜ ਵਾਲਾ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਗਵਾਹ ਲਾਰੰਸ ਆਪ ਸੀ। ਉਹ ਅਫਸਰ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਬਰੀ ਹੋਇਆ।

ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਬੜਾ ਮੁਅਤਬਿਰ ਕਾਰਕੁਨ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਸੱਯਦ ਰੱਜਬ ਅਲੀ ਖਾਂ ਸੀ, ਮੌਕੇ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹਾਲ ਆਪਣੀ ਕਲਮੀ ਲਿਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:- ਕਿ ਮਿ. ਹਾਰਵੇ ਐਚ; ਗਰੇਟ ਹੈਡ ਸਾਹਬ ਨੇ ਕੈਂਬਲ ਦੀ ਗੁੰਝਲ ਸੁਲਝੋਣ ਲਈ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:-

“ਆਜ ਕੀ ਮੁਹਲਤ ਹੈ ਕੱਲ ਸਭ ਅਹਿਕਾਮ ਉਨਕੋ ਕਬੂਲ ਕਰਾ ਦੇ ਔਰ ਕੁੰਜੀਆਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਕੀ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਾ ਦੇ। ਚਾਰ ਬਜੇ ਥੇ, ਮੈਂ ਉਸੀ ਵਕਤ ਰਵਾਨਾ ਹੋਕਰ ਤੀਸ ਕੋਸ ਚਲ ਕਰ ਸੁਬਹ ਕੋ ਕੈਂਬਲ ਪਹੁੰਚਾ, ਔਰ ਉਸ ਵਕਤ ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਕੇ ਪਾਸ ਗਿਆ, ਜਬ ਮੈਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹਾਏ ਕਿਲਅ ਕੈਂਬਲ ਪਰ ਪਹੁੰਚਾ ਤੇ ਸਦਹਾ ਬੰਦੂਕ ਤਜਾਰ ਥੀ, ਔਰ ਕੋਤਹ ਅੰਦੇਸ਼ ਮੁਸਤਇਦ ਫਸਾਦ ਥੇ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੌਕਰ ਕਿਲ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਬਤਾਤਾ ਥਾ, ਮੈਂ ਉਨਕੋ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਲੜਾਈ ਕੋ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਕੋ ਕੁਛ ਕਹਿਨੇ ਅਇਆ ਹੂੰ। ਜਬ ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਮੁਤਲਿਅ ਹੁਈਂ, ਮੁਝੇ ਤਲਬ ਕਰ ਲੀਆ ਔਰ ਵੋਹ ਪਸੇ ਪਰਦਹ ਆਈਂ, ਮੈਨੇ ਸਭ ਹਾਲਾਤ ਵ ਉਜ਼ਰਾਤ ਉਨ ਕੋ ਤਮਾਮ ਸਮਝਾਇਆ ਔਰ ਉਨ ਕੋ ਯਕੀਨ ਕਰਾ ਦੀਆ ਕਿ ਹਜ਼ੂਰ ਕਲਾਰਕ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਕੀ ਇਤਾਇਤ ਮੇਂ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋਨਾ ਹੋਗਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਵਰਨਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ। ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੂੰ ਜਿਸ ਤਰਹ ਕਹੋ, ਚੁੰਕਿ ਗਰੇਟ ਹੈਡ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਭੀ ਵਹਾਂ ਫਰੋਕਸ਼ ਥੇ ਔਰ ਗੋਇਆ ਮੁਹਾਸਰਹ ਭੀ ਥਾ, ਮੈਂ ਨੇ ਕਹਾ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਪਾਸ ਕੁੰਜੀਆਂ ਲੇ ਚਲੋ, ਮੁਅਤਮਿਦ ਕੁੰਜੀਆਂ ਲਾਨੇ ਲਗੇ ਮੈਂ ਮੁਹਾਸਰਾ ਕੇ ਉਠਵਾਨੇ ਕੋ ਭੀ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਸਨਾ ਮੇਂ ਏਕ ਘਾਸ ਕੇ ਗਡਾ ਪਰ ਜੋ ਅੰਦਰ ਜਾਤਾ ਥਾ ਮੁਹਾਸਰਹ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀਓਂ ਨੇ ਰੋਕ ਟੋਕ ਕੀ, ਵਹਾਂ ਬੰਦੂਕ ਚਲੀ।”

ਇਸ ਹਾਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਮੁਹਾਸਰੇ ਵਾਲੇ ਘਾਹ ਦੇ ਗਡੇ ਦੀ ਰੋਕ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮਾਮਲਾ ਜੋ ਸੁੱਖ ਸਾਂਦ ਨਾਲ ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਸਭ ਕੁਛ ਮੰਨਕੇ ਨਜਿੱਠ ਲਿਆ ਸੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਨਿਭ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਈ ਸਾਹਿਬਾ ਬੇਦੋਸ਼ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਛ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੁਹਾਸਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਘਾਹ ਦੀ ਰੋਕ ਕਰਕੇ ਨਾਹਕ ਗੱਲ ਛੇੜ ਲਈ। ਲਾਰਡ ਐਲਨਬਰੋ ਨੇ ਬੀ ਖਤ ਵਿਚ ਇਹੋ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਆਪ ਨਿਉਤਾ ਦਿੱਤਾ। ਹਰ ਹਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਰਜਾ ਦਾ ਲੁੱਟੇ ਜਾਣਾ ਜੋ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ

ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮੁਹਾਸਰੇ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ
ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਲੁੱਟੇ।

[ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ]

ਬਿਨਯ !

ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਅਤੇ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਰਕਾਸ਼।
ਲਿਖੇ ਜੁ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ,
ਧਰਿ ਗੁਰ ਚਰਨਨਿ ਆਸ।
ਸਮਾਂ ਪਾਇ ਛਾਏ ਗਏ,
ਮੇਘ ਅਵਿੱਦਯਾ ਨਾਲ।
ਤ੍ਰਿਖ ਵੇਗੀ ਬਿਨ ਪੌਣ ਦੇ,
ਟਲੇ ਨ ਮੇਘਾ ਮਾਲ।
ਟੀਕਾ, ਟਿੱਪਣਿ, ਟੂਕ ਤੇ;
ਭਾਵ, ਉਧਾਰ, ਪ੍ਰਯਾਯ।
ਖੋਜ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਨਾਲ ਰਲਿ,
ਝੁਲੀ ਪੌਣ ਬਡ ਆਇ।
ਮੇਘ ਅਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਉਡੇ,
ਨਿਕਲ ਆਯਾ ਫਿਰ ਸੂਰ।
ਉਹਲਾ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ,
ਚਮਕ ਪਿਆ ਮੁੜ ਨੂਰ।
ਸੇਵਾ ਇਹ ਗੁਰ ਪੰਥ ਦੀ,
ਗੁਰੂ ਕਰਾਈ ਆਨਿ।
ਗੁਰ ਬਖਸ਼ੀ, ਅਰਪਣ ਗੁਰੂ,
ਗੁਰ ਦਰ ਹੁਇ ਪਰਵਾਨ।
ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ ਜੋ ਰਹਿ ਗਈ,
ਬਖਸ਼ ਲਵੇ ਗੁਰ ਆਪ।
ਅਵਗੁਣਿਆਰੇ ਨਾਪਦਾ,
ਜੋ ਮਿਹਰਾਂ ਦੀ ਨਾਪ।
ਗਗਨ ਅੰਕ ਗ੍ਰੈਹ ਆਤਮਾ,
ਸੰਮਤ ਬਿੱਕ੍ਰਮ, ਜੇਠੀ।

ਇਹ 'ਸੰਪਾਦਿਤ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ' (ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ) ੧੯੯੦ ਜੇਠ ਮਹੀਨੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ
[ਗਗਨ=੯, ਅੰਕ=੦, ਗ੍ਰੈਹ=੯, ਆਤਮਾ ੧।]

ਭਿਆ ਸਮਾਪਤ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹ,
 ਰਹਿਮਤ ਅਰਸੀ ਹੇਠ।
 ਅਛਲ 'ਨਾਮ' ਭਵ ਤਾਰਣਾ
 ਹਿਰਦੇ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸ।
 ਪੁਰ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਮਿਲੇ,
 ਗੁਰ ਚਰਨੀਂ ਅਰਦਾਸ।

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ।
 ਜੇਠ ਵਦੀ ੮, ਮਿਤੀ ਜੇਠ ਦੀ ੪
 ਸੰਮਤ ਗੁ: ਨਾ: ਸਾ: ੪੬੩ ਗੁਰਪੁਰਬ
 ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।

ਸੰਪਾਦਿਕ

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਦੀ ਛਪਾਈ!
 ਦੁਤਿਯ ਵਾਰ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ,
 ਸੁਧਿਆ ਛਪਿਆ ਫੇਰ।
 ਮੱਘਰ ਅਠ ਦਸ ਦਿਨ ਬਿਤੇ,
 ਤਿਥਿ ਅਸ਼ਟਮਿ ਸੁਦਿ ਹੇਰਿ।
 ਉੱਨੀ ਸੌ ਤੇ ਬਾਨਵੇਂ,
 ਸੰਮਤ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਜਾਨਿ।
 ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਕਾਜ ਇਹ,
 ਭਇਆ ਸਮਾਪਤ ਆਨਿ।

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ।
 ਮੱਘਰ ਸੁਦੀ ੮ ਸੰ: ਗੁ: ਨਾ: ਸਾ:
 ੪੬੭, ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ

ਸੰਪਾਦਿਕ

੩ ਦਸੰਬਰ ੧੯੩੫ ਈ:।